

קריית ספר

רבעון לביבליוגרפיה

של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

תמוז תש"ז

שנה כ"ד חוב' א'

התוכן

ביבליוגרפיה

1	דפוס ארץ ישראל
39	הספרות העברית ומדע היהדות
56	בתוך כתבי עת

דברי בקורת

6	ב. ז. בנדיקט: אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל, בעריכת מ. מרגליות
10	ש. אסף: אנציקלופדיה תלמודית בעריכת מ. ברלין וש. זיין
16	א. מירסקי: שירי דונש בן לברט, יו"ל ע"י נ. אלון
20	מ. גרקיס: ל. א. מאיר, רשימת מחקרים על מטבעות היהודים
30	ב. שוחסמן: מ. ש. סלונים, תולדות משפחת הרב מלאדי
44	ה. נ. הירשברג: Relacja Ibrahima ibn Ja'kuba, ed. T. Kowalski

מאמרים וחקירות

62	מ. בניהן: הבדלים בטפסים שונים של ספרים בני מהדורה אחת
65	א. יערי: תוספות ל"הדפוס העברי בארצות המזרח"

מגנזי בית הספרים

73	ה. גולדשמיט: מנהג ר' חיים פלטיאל (סוף)
----	--

הערות

81	ש. ח. קוק: על אגודת מקובלי ירושלים (ידיעות ביבליוגרפיות)
83	ב. רוז: הערות למאמר "קטלוג מקורי מבית-דפוסו של מנשה בן ישראל"
85	א. יערי: תשובה (להערות ב. רוז)
88	ש. אסף: דפוס בלתי-ידוע מתקנות ירושלים
88	א. יערי: תקנות א"י משנת תש"ז

חברה להוצאת ספרים על-יד האוניברסיטה העברית

ירושלים

ביבליוגרפיה

דפוס ארץ-ישראל

עתונים וקבצים 1

ספרים וחבורות 5

הספרות העברית ומדע היהדות

עתונים וקבצים 39

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 40

מדע המקרא 40

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית 41

מדע הדת, פילוסופיה יהודית 42

קבלה וחסידות 42

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר 43

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה 43

עם ישראל בהווה 47

ציגונות וידיעת ארץ-ישראל 49

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות 52

בלשנות 52

ספרות יפה עברית של ימי הביניים 52

ספרות יפה עברית חדשה 52

ספרות יפה יודית 53

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים 54

ספרות הנוער 54

חזון והוראה 54

ספרי לימוד 55

ספרי מדע כלליים בעברית 55

שונות 55

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהמספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.

סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.

סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.

סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.

סימני התבנית : 8° : 10—25 ס"מ; 4° : 25—32 ס"מ; 2° : 32—40 ס"מ;

2° גדול : למעלה מ-40 ס"מ.

בסנטימטרים מציינים: א. ספרים שגבהם למטה מ-10 ס"מ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכת; ג. מפות.

חמ"ד : חסר מקום הדפוס. חש"ד : חסרה שנת הדפוס. חש"מ : חסר שם המדפיס. כר' : כרכים.

ע"י עמודים(ים). ק.ס. : קרית ספר.

אין מדפיסים ב"קרית ספר" תשובות וויכוחים על דברי בקורת

* כתובת המערכת : ירושלים, ת.ד. 503

דמי החתימה לשנה: 15/— (\$ 3.75)

דפוסי ארץ-ישראל

עתונים וקבצים

ראה גם להלן במדור „בתוך כתבי עת“.

1 האגדה הדתית. ירושלים. דין וחשבון על הסמיריון לחנוך דתי שנוערך בירושלים בשנת תש"ג. ירושלים, האגודה הדתית, (דפוס „אחזה“, הקדמה תש"ה). 108 ע'. 8°. התכן: א. יסודות היהדות: יוליוס גוטמן; מושג יסודות היהדות. רעיון האלהים. האדם והחברה. המוות. יהדות ונצרות. — ב. החנוך הדתי בארץ-ישראל: ח. י. רות; דת וחנוך. י. לייבוויץ; החנוך למצוות. ש. ד. גויטיין; הוראת התנ"ך. י. גולד-שמידט; הוראת התורה שבע"פ. ח. צ. אנוך; דרכי החנוך הדתי בין הנוער. ס. אקן; תפלות. — ג. בעיות הדת בעולם המערב: ח. י. רות; המלחמה ותנאי השלום. י. לייבוויץ; הדת ומדעי הטבע. א. סימון; דת ופסיכולוגיה. י. בנסואיץ; החנוך הדתי באנגליה.

2 בית-ארץ. בית-אורן. בית-אורן. קבוצת הבחי רות הסוציאליסטית; (תל-אביב, דפוס „אחדות“, תש"ה. 105, [2] ע', טבלאות, מפה, תמונות. 8°. מאסף. יצא למלאת 10 שנים לקבוצה וחמש שנים לבית-אורן.

3 [גלס], זרבבל, מלקט [Zrubavel Glass]. מורשת גבורה: פרקים מספרות ישראל. ירושלים, „מערכות“ ע"י „קרית ספר“, (דפוס „ספר“, תש"ז. 15, 384, [4] ע'. 8°. „במהדורה שניה הרחבנו הרבה את היריעה ושיפרנו את הצורה החיצונית והמתכונת. ברוח המהדורה הראשונה עשינו את התוספות ייצוג נאמן — אם בשיר ואם בפרוזה או בפרק היסטורי-סיפורי — של כל תקופה ותקופה בשלשלת מאבקה של האומה לתקומה ולעצמאות. פרשיות הספר מסתיימות עם „ליל עתלית“, (מהקדמת המלקט). המדורות: הוד קדומים. בין הגויים. החומה. 1939—1945. בתחלת הספר (עמ' 5—15) מכוא מאת ז. רובשוב בשם: „סגולת זהנגה ותקת התקומה“.

4 דב פולישוק; שנה למוות. (תל-אביב, דפוס „אחדות“, [תש"ז]. 55, [1] ע', פורטרט. 3°. ד. פולישוק (תרנ"ה, כפר קיסריה) בולין — חשון תש"ה, ירושלים) עסקן ציוני בגולה, עלה ארצה בתרפ"ה, ממסדי כפר-ביל"ו ומפעיליו.

5 דבר. הכלכלה הארץ-ישראלית במב-חן. בתוך דבר גל' 6652 מט"ז סיון תש"ז. ע' 3—18, תמונות. 2° גדול. מהתכן: ג. צירוביץ; הוצאות הקיום והוצאות הייצור בשילובן המציאות. ג. בך-נחן; הכיבושים של הייצוא התעשייתי. י. זימן; התישבותנו בהיאבקותה על עתיד העם. ר. דיסטרוולד; מאזן החש-לומים ומצב האשראי במשק היהודי. התחבורה העברית לקראת הבאות.

6 דבר. תו שין ון בעולם, כאומה, בתנועה ובארץ; שנתון „דבר“ לדברי ספרות, עיון וסקירה. תל-אביב, (הוצאת דפוס „דבר“, תש"ז. 668, [9] ע', טבלאות. 8°. העורך: ז[למן] רובשוב. התכן: שירים מאת י. פיכמן, א. שלונסקי, ג. אלתרמן, ש. שלום, י. בת-מרים, ל. גולדברג, י. שלו, זרבבל, ע. זוסמן וד. שמעוני-ביץ (ואלה תולדות אוד: פואימה, ע' 208—249), סיפורים ורשימות מאת ח. הזן, ד. בארון, מ. שמיר, ס. יזהר, ג. שחם, ש. שלום, י. בר-יוסף, א. קריב; עולם ותלו (על כתבי מגדלי והשפעתם). ישראל כהן; דבורה בארון. י. זמורה; מעמד הבקרת העברית. דוד פרנקפורטר; יריות בן-בוס. י. רובין; א. רייזן, א. שטרן; פני המל-חמה בספרות העולם. ש. פרידמן; שואת ישראל בספר-רותנו. מ. פראגר; שירי עם גווע. יעקב רבינוביץ; על הספרות העברית בגולה. ב"צ לוריא; הספרות ליריעת הארץ בשנות המלחמה. יהושע ליבוביץ; מאה שנה לחקר הרפואה בישראל. מ. רבינא; ההישגים בשדה המוסיקה. ג. אלקושי; יכול ספרותנו בשנת תש"ז. י. עברי; ההתנצחות בין המנצחים. י. גוטהלף; חבלי תקומתו של

האגוד הארצי של הרנטגנולוגים. כינוס-הירובל, חיפה... 7-9 בנובמבר 1945. (תל אביב, דפוס מ. שהם) [תש"ו]. 66, 69 ע', לוחות-תמונות. 8°. האגוד הארצי של הרנטגנולוגים שעל יד ההסתדרות הרפואית העברית בארץ-ישראל. "תקוני טעיות" בהכפלה על שני דפים מיוחדים. עברית ואנגלית. על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית: Radiological Section of the Palestine Jewish Medical Association: Jubilee-assembly... Haifa, November 7-9, 1945. מהתכן: א. קפלן: הרנטגנולוגיה והיהודי האמריקני. מ. בן-עמי וא. גולדשטיין: מלון רנטגנולוגי רפואי לועזי [אנגלית]-עברי.

10 הועד הארצי למען החיל היהודי. הנוטר העברי; סיכומים וסיכויים לתרצ"ו-תש"ו / 1946--1936. ערוך בידי א. ש. שטיין. תל-אביב, הוצאת הועד הארצי למען החיל היהודי, (דפוס י. שלום), תש"ו 1946. 313 ע', מפה, תמונות. 8°. "הקובץ הזה... איי מוגמתו סיכום היסטורי ואף לא התרפקות על זכרונות עבר, אם כי יש בו משני היסודות האלה גם יחד. כחוט השני עוברת בו הנחת-יסוד אחת: שמירה עברית מת-מדת וחלוצית תנאי בה לעצמאותנו ולבטחון קיומנו וקדו-מנו בארץ; וחרדה עמוקה לבאות בוקעת מתוכו. הכותבים לא סופרים ואנשי-עט הם, רובם אנשי-שרות, מנסיון חיים ולאורו העלו דבריהם... מפאת נסבות הזמן וכל הכרוך בכך לא הגיע לכלל פרסום שורה ארוכה של מאמרים, ובכללם סקירה כרונולוגית מקיפה, שלובה תעודות, לתולדותיה ושלבי התפתחותה של הנוטרות וטבלא המשי-קפת את חלקם של היהודים, הערבים והבריטים בכחות הבטחון בארץ בעשר שנים האחרונות" (מההקדמה).

11 חבר הקבוצות. מאמצי-איחוד; קובץ בשאלות איחוד התנועה הקבוצתית. (תל-אביב), מזכירות חבר הקבוצות, (דפוס "ספר", תש"ה. xvi, 312, [5] ע'. 8°. בספר נאספו מאמרים ונאומים (לרבות פרוטוקולי ישיבות) שנכתבו והושמעו בשנות תרצ"ג-תש"ה. 12 ילקוט; מבחר דברים מעתונות עברית ולועזית. (ירושלים, דפוס "האומן", תש"ו 1946. 8°. ירחון. העורכים: ח. קוברסקי וי. גולדשג (הוא גם המו"ל). חוב' א' יצאה בסיון.

13 ילקוט מוניציפלי; הוצאת המחלקה המוניציפלית

האינטרנציונל. ה. ברגר: היהדות בין המצרים. מ. אסף: הערבים אחרי שתי מלחמות עולם. י. קלינוב: הציונות במאבק. ד. הורביץ: המשק הא"י במבחן. ה. פרומקין: הכלכלה בארץ מאז המלחמה. א. מ. קולר: ההקלאות העברית בתש"ו. ג. צידרוביץ: רמת החיים של הישוב. ש. משקה: התעשייה העברית בתש"ו. פ. נפתלי: בעיות של משק ההסתדרות. י. ויץ: אדמה והתנחלות. ו. פרויס: העליה, האוכלוסיה וההסתדרות. י. שמעוני: בקרב ערבי א"י. א. ארסט: עשור לנוטרות העברית. ד. אשבל: אקלימה של הארץ בתש"ו. על סופרים אמנים ועסקנים שהלכו מאתנו, מאת צ. ויסלסקי, י. מ. גיימן, ג. גריני בלט, ג. קרסל, ח. קשתן, מ. גנסין, י. קרוק, מ. ברוד, ב"צ צאננה, י. מאסטרובים, חבר. את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 77.

7 (הלטר, מרדכי). בגליל העליון. (חיפה, ועד הגוש לגליל העליון, דפוס "אות", תש"ה-1944). [4], 107, [1] ע', תמונות. 8°. "הרשימות בחוברת כונסו בידי מרדכי האלטר". חלק מהן פורסם בכת"ע שונים. מטרת החוברת לספר על ההתיישבות היהודית בגליל העליון. הסקירות והרשימות נכתבו ע"י אנשי המשק. ע' 101-102: ספריות גדולות בגליל.

8 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. הועד הפועל. ההסתדרות; מאסף. ערוך בידי צ. רוזנשטיין. תל-אביב, הועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, מחלקת "החלוצ", (דפוס "דבר", תש"ו. 507 ע', דיאגרמה, טבלאות, תמונות. 8°. המאמרים רבים ככולם פורסמו תחלה בכת"ע, מאספים וספרים שונים. אלה מדורות הספר: איך נוצרה ההסתדרות. ההסתדרות מה? מבנה ההסתדרות. עליה והחלוצ. עבודה. הפועל במושבה ההתיישבות העובדת. הפועל בעיר והאיגוד המקצועי. תנועת הפועלות. הנוער העובד והלומד. קבוצ גלילות. ההסתדרות וארגוני פועלים אחרים. הפועל הערבי. עזרה הדדית. "חברת עובדים". משק הפועלים: הסקטורים: החקלאי, הצרכנות השיתופית, קבלנות הבניה והתעשייה ההסתדרותית, קואופרציה בתעשייה, בתחבורה ובשירותים. אשראי, ימאות ותעופה. חינוך, תרבות וספרות. מגן ופטי זון. במלחמה. הפועל בישוב ובציונות. הגולה. בחזית המדינית. קשרים בינלאומיים, נספחות.

9 ההסתדרות הרפואית העברית בארץ ישראל.

מאסף למדריך לעסקן ולעובד. תל-אביב, המשביר הברי
כז' בע"מ וברית הפקוח לקואופרציה צרכנית, המחלקה
לארגון ולהסברה; (ירושלים, דפוס "אחזה", תל אביב,
דפוס "הפעול הצעיר", תש"ז—1946, [8], 381 ע',
סבלאות, מפה, 8°. העורך: י. גלפס.

המדורות: לתיאוריה של הארגון השיתופי. הקואופרציה
בעולם. תעודות ומגמות. הקואופרציה הצרכנית בא"י.
יחסים והשתלבויות. בעיות ארגון ודרכי פעולה. הקר
אופרציה הצרכנית בבית-הספר. נספחות: בין השאר תקנות
המשביר המרכזי ברית הפקוח לקואופרציה הצרכנית
ואגודות הצרכנים השיתופיות, חוקת העבודה לעובדי אגו
דות הצרכנים, ורשימת מוסדות (הקואופרציה הצרכנית
בארץ), ע' 377—381, כוללת 322 שמות. החומר מסודר
לפי המדורות בלי הזכרת שם המחבר. רק מעבר לשער
צוין שבמאסף באו דבריהם של אי"ד גורדון, ב. כצנלסון,
אפטר, אורי, ח. אשר, בזנר, מ. בוטקובסקי, ג. באור,
א. בקר, גורלינק, גיזלר, גלפס, הילדנברג, ה. חייק,
זלצברגר, ד. כהנא, ה. לוי, א. ליפשיץ, פ. נפתלי, י. קרוי,
צ. רותם, א. שכטמן וי. שפן. — חלק מהחומר תורגם
מאנגלית.

18 גפתולי דור; קורות תנועת העבודה הציונית
צעירי ציון — התאחדות ברוסיה הסובייטית, ליובל כ"ה
שנה לתנועה, תרפ"ב—1920—תש"ה 1945. מהדורה שנייה.
תל-אביב, הוצאת משלחת חוץ-לארץ של צעירי-ציון —
התאחדות ברוסיה, (דפוס "דבר", תש"ו, 351, [1] ע',
לוחות-תמונות, מפה מקופלת, פורטרטים, פקסימילים, 8°.
קבץ מאמרים, זכרונות ותעודות, סדר ונערך על ידי
ב[נימין] וסס, בסיועו של א[ברהם] קריב. מהדורה א'
עין קס. שנה כ"ב ע' 182—183, שם גם תכן הענינים.

19 ספר אידלסון; דברי הערכה וזכרונות, תולדות
חייו וכתביו. העורכים: א[לכסנדר] גולדשטיין, ש[למה]
גפשטיין וי[צחק] גרינבוים. (תל-אביב), ועד להוצאת ספר
אידלסון בהשתתפות ההנהלה הציונית וחברת "אמנות"
(דפוס סטרוד, 1946), 243 ע', תמונות, 8°. הספר תורגם
ברובו ע"י א[ברהם] לוינסון, הספר יצא למלאת 25 שנה
למותו של אברהם בן דוד אידלסון (תרכ"ה) וקשנה פלך
קובנה — תרפ"ב ב[רלין]. עורך "יִבְרִיסקיה דיון"
וה"רוסוויט", פובליציסט והוגה דעות ציוני, שחנך דור
של ציוני רוסיה. התכן: מאת המו"ל. ש. גפשטיין: א.
אידלסון (ביוגרפיה, ע' 11—46). א. גולדשטיין: שנות

של הועד הלאומי, ירושלים, תש"ו, 4°. תכפיות ההור
פעה לא נזכרה. ילקוט א' יצא בכ' בניסן תש"ז. במכונת
הכפלה.

14 לאור היום; לעניני הישוב והציונות. ירושלים,
(ש. אנגיל, דפוס עזריאל, תש"ז, 2° גודל, שבועון.
העורך: י. רזניק, גל' א' יצא בכ"ו באייר.

15 מועצת אזור הגלבע. ועדת התרבות. [חוב
רות לעניני תרבות.] (עין-חרוד), דפוס הקיבוץ המאוחד,
(תש"ד)—[תש"ה], 8°. התכן: [א]: חג ומועד;
תמצית דברים ביום-העיון... ג'ל' שבס תש"ד בבית
שטורמן. (תש"ד), 47 ע', ב: האמנות בחיינו; דברים
כנינוס האזורי ה' טבת, תש"ה, בית שטורמן. [תש"ה].
32 ע'.

16 מעט מהרבה; מאסף סופרי ארץ-ישראל. עורך
בידי ג. שופמן, תל-אביב, "החברה למפעלי הספרות
העברית בארץ-ישראל", עלייד אגודת הסופרים העבריים
בארץ-ישראל בהשתתפות "קרן-התרבות" באמריקה, (דפוס
"אחזה"), תש"ו, 293, [2] ע', 8°. לפני התחלת
הטכסט בעמוד מיוחד: "....כי נשארו מעט מהרבה".
התכן: שירים מאת א"צ גרינברג, ד. שמעוניבין, יעקב
כהן, זאב, י. פיכמן, יעקב שטינברג, י. ליכטנבוים, מ.
מוהר, א. גרינבלט, מ. שלנגר, יעקב קופליבין, י. עוגן,
א. חלפי, מ. טבנקין, פ. ברגשטיין, זרובבל, פ. לנדר,
א. פישקין, י. למדן, ש. בס, א. ברוידס, ד. שחם, ר.
גרוסמן, א. תלמי, י. מר, טיפורים ורשימות מאת א. ברש
(עד היסוד), מ. מוהר, ש. שרייר, ד. מלך, ג. בנארי,
יעקב רבינוביץ, ד. שחם (בריות הדיג), עבר הדני,
מ. לבנוני (בלי סיום), מ. עובדיה, א. קות, ש. אמתי,
ק. צטניק 135633 [=ק. צטניסקין] (אושחין), מחזות מאת
ג. שופמן וא. פינקרפלד (תמר ויהודה), יעקב קופליבין;
על דרך היצירה בישראל. א. שטיינמן: דממה וקול;
בינינו לבין ה. ציטלין, ש. שטרייט, ד"ל: על י. למדן
וא"צ גרינברג, יעקב שטינברג: ברנר, ישראל כהן;
ש"י עגנון, ג. גרינבלט: י. ליכטנבוים, צ. קארל: מוסר
של ישו הנוצרי, א. ראובני: "חוליקן", ר. אלפר: ממדף
הספרים. ע. בן-גוריון: ממשיות ישראל. ש. בס:
ד. פוגל.

17 המשביר המרכזי בע"מ וברית הפקוח לקו-
אופרציה צרכנית. הקואופרציה הצרכנית:

מית של המורח, דפוס סטרוד, תש"ו. 4°. מצויר. שבועון.
חוב' א' של כך א' יצאה בר"ח אדר.

23 קבץ אינדיבידואל-פסיכולוגי. תל-אביב,
"אורים" המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אהודת"),
תש"ו. 117, [2] ע', פורטרט. = דעות: אסכולות בתורת
הנפש והחינוך, א. על השער: קובץ אינדיבידואל-פסיכו-
לוגי. "קובץ זה הוא ראשון לסידרת קבצים, שהננו אי-
רים להוציא על האסכולות המודרניות בתורת הנפש
והחינוך". התכן: א. אדלר: מקורו והתפתחותו של
רגש הנחיתות והוצאותיו. תרגם מ. חלפן: צורך החיבה
של הילד, תרגם י. ארליך. א. וקסברג: תולדות הת-
פתחותה של האישיות, רגש הנחיתות... תרגם מ. חלפן.
ק. פרלברגר: עבודה אינדיבידואל-פסיכולוגית בכיתה
לילדים מפגרים. ש. זיידמן: קיום לפסיכולוגיה של
הילדות, ק. זלמן: למניעת התהוות קשיי-חינוך בכיתות
היסוד, תרגם י. ארליך.

24 קבץ על יד: דברים שבכתב היוצאים לאור בפעם
הראשונה עלידי חברת "מקיצי גרמנים", סדרה חדשה
ספר ד' (י"ד). ירושלים, (דפוס ר. ת. הכהן), תש"ו.
240 ע', 8°. שער נוסף בלטינית. התכן: הפולמוס
של שלמה בונפיד בנכבדי סאראגוסה הו"ל ת. שירמן.
א. קאטלאנו: ספר עולם הסוף; קורות המגפה בעיר
פאדובה, הו"ל בצלאל (ססיל) רות, "גיא חזיון"; אפוקא-
ליפסה שבתאית מתימן (סוף שנת תכ"ו או תחלת תכ"ז),
הו"ל ג. שלום. אגרות ר' יעקב ששפורטש נגד פרנסי
ליורנו, משנת תמ"א, עפ"י עצם כ"י המחבר, הו"ל י.
תשבי, דוד לחנו: "דבר שפתים" (רשומות מספר), הו"ל
ע"י י. ד. מרקון, שלשה כרוזים מפנס דק"ק טריביטש
(מורביה), הו"ל י. ז. כהנא. תקנות תיריאה, הו"ל מ.
בניהו. יוסף כהן: הערות ומיקונים לפירוש הרב המאירי
ז"ל על תהלים. את הקודם עיין קס, שנה י"ט ע' 149.

25 רבעון למתמטיקה ללמוד ולמחקר. ירושלים,
תש"ו 1946. 2°. העורך: דב ירון. חוב' א' יצאה ביוני.
במכונת הכפלה.

26 שבות תימן: קובץ. הוכן והובא לדפוס על ידי:
ישראל ישעיהו / אהרן צדוק... תל-אביב, "מתימן
לציון", (דפוס "ספר"), תש"ה. 325, [3] ע', לוחות-
תמונות. 8°. התכן: חלק א': כסופים והעפלה: א.
יערי: עלית יהודי תימן לא"י (במלאת 60 שנה לעלית

חיי האחרונות. י. גרינבוים: עם אידלסון. י. ל. ברוצ'
קוס: מזכרונות מוסקבה. י. אגל: בזכריינקה. זאב
טימקין: מזכרונות. י. רוזוב: לזכרו של ידיד. ז.
זיבוטנסקי: על עריסתה של תכנית הלסינגפורס. מ. סולר
בייטשק: בנתיבי ניתוח היסטורי. ת. גרינברג: שולל
הגלות. א. אידלסון: כתבים נבחרים: רשימה, כתובה
עברית, מעובדו. — המאבק על חופש היחיד. "זמית".
הרומנטיקים שלנו. הקבלות היסטוריות. המרכיזים ושאלת
היהודים. קאושסקי על היהודים. על סוציאליזמוקרטיה יהודי-
דית. מדינה ומעמדות. קצת אפיקורסות. שמירה עצמית
של אומה. נטוליקרקע. פסימיות שאין לה יסוד. ק. מרכס.
מורה-דרך במפלגות. ערכה הממשי של הצהרת-בלפור. —
החוברות והמאמרים האלה של א. נכתבו ופורסמו בשנות
1902—1918 במקורם הרוסי. י. פוגרבינסקי: כתבי אידל-
סון: רשימה ביבליוגרפית (ע' 235—242). — קבץ ברוסית
לזכר אידלסון יצא בברלין בשנת 1925.

20 ספר הזכרון לבית המדרש לרבנים בווינה;
דברי זכרונות ודברי מדע. יוצא לאור במלאת מאה שנים
להולדתו של ראש בית המדרש ר' אריה שווארץ ז"ל
על ידי תלמידי המוסד. ירושלים, ר. מס, (המדפיס ליפ-
שיץ), תש"ו. 201 ע', לוח-פורטרט. 8°. התכן: דברי
זכרונות: ב. קלאר: בית המדרש לרבנים בווינה (1893—
1938). ב. ז. זיכר: אריה שווארץ, ג. רוזנבאן: ד. ה.
מילר. ש. אריה: אברהם ביכלר. יהודה ברגמן: מאיר
איש שלום. הג"ל: מחשובי התלמידים שנפטרו. ת. ז. הירש-
ברג: אביגדור אפסוביצר. א. שטראוס: שמואל קרויט.
רשימת התלמידים. דברי מדע: ש. קרויט: חקירה
בלשון "אחורי הפרגוד" בתלמוד. י. ברגמן: היהודים
והמוסלמים במנהגיהם הדתיים. נ. מ. גלבר: על ראשיתה
של הקהלה הספרדית בווינה. ת. ז. הירשברג: עקבות
המשיח בארץ ערב במאה החמישית והששית אחב"ש.
א. ווייס: כל כינויי נדרים. נ. חכם: שירת הבשחון.
ג. ה. טורטשינר: אורים ותומים. ב. קלאר: מאמר נד-
שבת לרס"ג. א. ריגר: חינוך לחברה מהו? א. שטראוס:
דרכי הפולמוס האסלאמי. יוסף כהן: מודגזין ומהדגזין.

21 עקרב: שבועון להומור ולסטירה. (תל אביב,
דפוס "החדש"), תש"ו. 4°. מצויר. העורך [והמור"ל]:
הלל ברגמן. גל' א' יצא ב"ח ניסן. מגל' י"א ואילך:
דפוס א. מוסס. מגל' 27 ואילך הגודל: 8°.

22 הצופה לילדים. [תל] א[ביב], התנועה העול-

32 الميهان [Mihnaz al] حيفا، ١٩٦٥ هـ
 ١٩٤٦ م. 40
 „הדרכן“: שבועון ערבי יוצא לאור בחיפה. שנה א' מס' א'
 יצא בא' בפברואר 1946.

ספרים וחברות

33 אבן-זהב, ארי [Ari Ibn-Sahav]. ככל
 הנערים: ספור כדומנו. תל-אביב, „יבנה“, (דפוס
 „גוטנברג“, 1947). 148 ע', 8°. ספור לבניהנעורים
 מחיי ארץ ישראל בזמן המלחמה.

34 אדלר, אברהם. ספינות מעפילים הגיעה
 עם שחר. ירושלים. א. לוסיגמן, (דפוס ש. וינפלד),
 תש"ו. 180 ע', 8°. ספור.

35 אונגרפלד, מנשה [M. Ungerfeld]. וינה,
 מאת מ. אג"ף [=מנשה אונגרפלד]. תל-אביב, ג. דרימר,
 (דפוס „הכרמל“, 1946), 155, [1] ע', 8°. = ערי הגולה.
 ספר א. התכן: ראשית הקהלה. מגורש ראשון לשני.
 יהודי החסות. כתבי-הסבלנות של יוסף השני. הטרכלינים
 היהודים. תנועת הריפורמה. מנהיגם. בתי-דפוס. סופרים
 וכת"ע עבריים. יהודים בספרות ובאמנות הגרמנית. היהו-
 דים במהפכת 1848. תקופת הזהב בימי פרנץ יוסף. „בית
 המדרש היונאי“, חכמת ישראל. סמולנסקי, „השחר“,
 „האמת“, ד"ר בלוך. בית המדרש לבנינים. הרצל, צוורני.
 טיפוחי הרצל בראש הספרות הגרמנית כוונת. באושים;
 פרויד ואדלר. שומרי ירושתו של הרצל. רבנים וחקרים.
 רבבות פליטי מלחמה יהודים בווינה. חלקם של היהודים
 ביסוד הריפובליקה... אדמו"רים. סופרים וספרות בשנות
 המלחמה ולאחריה. צ"פ חיות. מפלגות, אגודות ומוסדות.
 תחת משטרה של הסוציאליס הנוצרים. חורבן הקהלה.

36 אורמייאן, חיים. הפסיכולוגיה של שנות
 הילדות האחרונות. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער
 של ההסתדרות הציונית, (דפוס וויס), תש"ו. 66, [2] ע',
 8°. = ספריה פדגוגית קטנה. ג.

37 אחד העם [Ahad Haam]. כל כתבי אחד
 העם. תל-אביב, „דביר“, ירושלים, „הוצאה עברית“; (תל-
 אביב, דפוס „אחדות“, תש"ו. חו, [8], 549 ע', לוחות
 תמונות, פקסימילים. 4°. זוהי המהדורה הששית של
 כתבי אחד-העם, שיצאה—בגלל חלוקי-דעות משפטיות בדבר

תרמ"ב), י. ישעיהו: שבילי העליה מתימן לציון.
 י. שפרינצק: התימנים ותנועת העבודה. א. טביב:
 לתולדות ישוב אחד. חלק ב': מחקר וערכין: א. בראואר:
 החקלאות והמלאכה אצל יהודי תימן. ש. ד. גויטיין:
 על א. בראואר. ה. רוזנבלים: „שני“, י. רצהבי: ביהר"ץ
 וספרו „פעולת צדיק“, י. דמתי: מסורות התימנים בדק
 דוק לשון חכמים. א. יערי: שפר כחיל (שני משיה
 שפר בתימן). ש. ד. גויטיין: מי היה אדוארד גלאזר.
 ש. גרדי: שדים ורוחות באמונת יהודי תימן. חלק ג':
 דור דעה... אגרות ותעודות... חלק ד': סיפור ורשמי
 מסע...

27 שביב, תל-אביב, (בית הספר „החכמוני“, דפוס
 פירסט ע"י י. זילברברג), תש"ו. 8°. מצויר. תכנית
 ההופעה לא נזכרה. העורך: אפרים צורף. חוב' א' יצאה
 בסיון.

28 Harcerz. Tel-Aviv, (Wydział Prasy
 i Prop. K-dy Harc. Pol. na Bl. i Sr. Wschodzie), n.pr., 1941. Illus. 4°.

„הסקאט (הצופה)“, י"ל ע"י מחלקת העתונות והתעמולה
 של מפקדת הצופים הפולניים במורת הקרוב והתיכון. —
 תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בא' בדצמבר 1941.

29 Palestine Arab Medical Association. The
 journal of the Palestine Arab Medical Association. Jerusalem, 1945. 8°. "Issued bimonthly
 in the Arabic and English languages".

השם הערבי: المجلة الطبية العربية.

שנה א' מס' א' יצא בנובמבר 1945.

30 Palestine Information. (Jerusalem, Zion-
 ist Organization, Youth Department, typ. Jeru-
 salem), 1946. Illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. מופיע במקום "Youth
 Information Service". גל' 1(60) יצא במאי.

31 المستقبل، مجلة سياسية أسبوعية.
 (القدس)، ١٩٤٥ 40.

„העתיד“, שבועון פוליטי, מופיע בירושלים. מס' 18 יצא
 ב'5 באוקטובר 1946.

תוים, תמונות. 8°. על הכריכה: מסדה, שער נוסף: אנתולוגיה לפולקלור יהודי בארצות מזרח אירופה; מבחר היצירות העממיות... לוקסו... נחקרו, הושזו ותורגמו לעברית, עם מבוא וציורים על ידי ת. ב. אילון-ברניק. בתחלת הספר (ע' 7—23) מבוא כללי על הפולקלור, מהותו וערכו, ובסופו (ע' 291—300): מקורות וציורים. מדור השירים בלבד תופס מחצית הספר.

40 איסרלין, ישראל בן פתחיה. ספר ל"ו ש-רים. מאת... ר' ישראל איסרלין... וזה יצא ראשונה מכת"ל שערם בא"ה, עם הגהות... ע"פ שני כתי"ה הנמצאים בגני שכתר... וכן בסוף הספר הגהות וציורים ומ"מ בגמרא ופוסקים. מאת זאב ביעדנאוויץ... ירושלם, דפוס ת. י. צוקרמן, ת"ש. 28 דף. 8°.

41 אליוט, ג'ורג', האורג מריב לוי. תרגם יצחק לבנון. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "הפועל-הצעיר"). תש"ז. 199, [1] ע', תמונות. 8°. (ספרית "לנצור", ספר: שם המקור: pseud. of Marian: George Elliot [Silas Marner, the weaver of Raveloe].

42 אנוב, ניק[ולאי] [Nikolai Anov]. האנח האובד; מרוסית י[וכבד] בת מרים. (מרחביה). הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1943). 317 ע', 8°. (נעורים. בת לספרית פועלים). ספור מתקופת מלחמת האזרחים ברוסיה, בעיקר בסביר.

43 אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל, בעריכת מרדכי מרגליות, בהשתתפות חכמים ומלומדים. כרך א—ב. תל-אביב, י. צ'צ'יק, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס הפועל המזרחי; כרך ב': דפוס ווייס, ירושלים). תש"ו. 98. שער נוסף באנגלית. התכן: כרך א: ר' אבא מרי — ר' גרשון ב"ר שלמה. [10] 330 עמודות. כרך ב: ר' דוב בער ממיריש — ר' יהודה הלוי. [2] דף, [334]—660 עמודות.

אנציקלופדיה זו מצומצמת ומסויגת היא ביותר. אין זו אנציקלופדיה לכל גדולי ישראל אלא לגדולי ישראל בשטח ההלכה בלבד, ולא לבעלי ההלכה שבכל התקופות, אלא של תקופה מסוימת בלבד, והיא "מראשית צמיחת תרבות ישראל באירופה... עד תקופת הגאון מוילנה".

הבעלות על הכתבים—17 שנה אחרי המהדורה הקודמת—הרביעית, ברלין, תרפ"א, שיצאה בהשגחת המחבר ואח"כ בתר"ץ, אחרי פטירתו. מהדורה זו היא המלאה ביותר מכל המהדורות הקודמות. ל-4 חלקים "על פרשת דר"כים" צורפו נוספות: עוללות (ד"ר י. קמינר, רמזים, לשאלת הלשון בבתי הספר בא"י, י. ל. פינסקר, הקונגרס הראשון, מכתב לאספה בת"א אחרי אשור המנדט, מכתבים לעורך "הארץ", לביאליק, א. ז. רבינוביץ, לפתח חת "המכון למדעי היהדות" בירושלים ולפתיחת הטכניקום בחיפה); נדפסו במקובץ תחלה באגרות א"ה כ"ו, שיצאו בחי המכתב ובהשגחתו. פרקי זכרונות, שנדפסו אחרי פטירת א"ה ברשומות ה' ו' ואח"כ בספר "פרקי זכרונות ואגרות" (עיי' קס. שנה ח' ע' 10). שונות: חג הרוח, היהדות העותומנית, עד מתי. (3 מאמרים אלה פורסמו תחלה ב"הצפירה" תרע"א ונקבצו כאן בפעם הראשונה). מגלת סתרים של אהרן-העם (כרוז של א"ה ע"ד ארגון הגנה ברוסיה, שפורסם ע"ש, דובנוב בהתקופה ס' כ"ד בצירוף מבוא). תרגום אבטאומנציפציה של פינסקר. לספר, שיצא בהדור, צורף מבוא (ע' 7—10) מאת חיים יהודה רות, בו הוא מסביר את המצע הפילוסופי לתורתו של א"ה (אבל לא את היסוד הציוני). כתבי א"ה אולו זה כבר משוק הספרים, ויש להגיד יישר כח למו"ל הספר ועורכיו.

38 אחד העם [Ahad Haam]. על פרשת דר"כים; מבחר מאמרים. (מבואר בידי ירמיהו מרגל). כרך א. תל-אביב, "דבר", ירושלים, "הוצאה עברית"; (תל-אביב, דפוס "אחדות", תש"ז (1946). 27, 274, [1] ע'. 8°. (אחד העם לבתי-ספר). התכן: ח. י. רות: מבוא. — הקדמה למהדורה הראשונה, השניה, — לחלק השלישי, — להוצאה החדשה. לא זה הדרך, א. אמת מא"י א' (מקוצר), ב. ד"ר פינסקר ומחברתו. האדם באהל. תורה שבלב. דברי שלום. עבדות בתוך חרות. חצי נחמה. בין קודש לחול. מוקדם ומאוחר בחיים. עבר ועתיד. שתי רשויות. חקיי והתבוללות. כהן וגבאי. לשאלות הלשון: הלשון וספרותה. הלשון וקדושה. משה. — י. מרגל: הערות ובאורים.

39 (אילון-ברניק, ת. ב.) היה היה מעשה; שירים, סיפורים, מסורות, מנהגים, הנהגות, בדיחות, מזמרים, אמונות תפלות, טרסראות, חידות. תל-אביב, הוצאת פולקלור; (ירושלים, דפוס "העברי", תש"ו. 303, [1] ע' !

אדונינו הרב אבינו ז"ל, ה' ע"ד: והרב אדונינו אבינו ז"ל פירשו: י', סע"א: האי דקאמר אבא מרי ורבינו ז"ל: י"ז, ע"ד: והרב אדונינו אבינו ז"ל הכריע: ל', סע"ד: וכן דעת הרב אדונינו אבינו ז"ל: ל"א, רע"א: ומהג אדונינו אבינו בדינו: ל"ג, סע"ג: והרב קרובינו אמר... בכתב ששגר לאדוני אבי הרב אבא מארי ז"ל: ג', רע"ב: ומהג אדונינו: ג"ה, סע"ב: וכך שמעתי מאדונינו אבינו ז"ל: וחזר ומביאו גם בספרו מאה שערים על הרי"ף, דפוס ווילנא: בבא קמא, ג"ה, ע"א ס"י י"ב: וכך פירש אדונינו הרב אבינו ז"ל: בבא בתרא, ק', ע"ב, ל"ג, ע"א: והרב אדונינו הכי מפרש לה: שם, לדף ג"ד, ע"ב: אדונינו הרב אבינו ז"ל: שבועות, ט"ז, ע"ב, ס"י ג"א: ואבא מארי הרב אבינו ז"ל הכין פ"י: שם, י"ז, סע"א, ס"י ג"ה: וכן פירש אבא מארי ז"ל: שם, בסוף ע"ז, מ"ו, ע"א, לסנהדרין, ס"י מ"ח: כפירושא דאבא מרנו.

הבאות אלו מעיות שרבי אבא מארי חבר פירושים, הנהיג מנהגים, ועמד בקשר של שו"ת עם חכמי דורו, מספר ההבאות ושיבם מעידים על גדולתו של חכם זה בתורה, והידועות עליו ועל שיטת לימודו יכולות לשמש חומר לערך גדול וחשוב. והן ספר העיטור וכן ספר מאה שערים, שהם המקור להבאות הג"ל, אינם ספרים בלתי מצויים, שרק חוקר מודק להם, אלא ספרי שימוש, שכל בן תורה מצוי אצלם; ולא עוד, אלא אפילו באנציקלופדיות לועזיות המקיפות את כל שטחי היהדות, ולא דוק ספרות רבנית, נמצא ערך על חכם גדול זה (Jewish Encyclopedia) כרך א, עמ' 33 — הופיעה לפני קרוב לחמישים שנה: Encyclopaedia Judaica כרך א, עמ' 154-153 — הופיעה לפני עשרים שנה).

וערך זה אינו הערך היחיד החסר באנציקלופדיה זו. כל המשוה את האנציקלופדיות הלועזיות הג"ל באותיות המקבילות לאב"ג עם אנציקלופדיה זו ימצא שמספר ערכים ניכר המצויים שם חסרים כאן. באות א' בשם אהרן חסרים ערכים על:

ר' אהרן מטולטשין (אנציקלופדיה יודאיקה, כרך א', עמ' 26): ר' אהרן אבא בר' יוחנן הלוי (שם, עמ' 27): ר' אהרן מקנטוביירה (שם, עמ' 32-33): ר' אהרן בר' חיים הכהן (שם, עמ' 34-35): ר' אהרן בר' דוד הכהן (שם, עמ' 35-36): ר' אהרן בר' אליעזר ליפמאן (שם, עמ' 36): ר' אהרן בר' יצחק בנימין וולף (שם, עמ' 43): ר' אהרן בר' יוסף (שם, עמ' 55): ר' אהרן בר' יוסף

צמצום זה, אף שגם הוא מבחינה ידועה — הקורא יצטרך להזדקק לאנציקלופדיות אחדות לחכמי ישראל — ברכה בו, לאחר שהוא מאפשר עבוד יסודי ומוסמך יותר של החומר. גם העובדה של קביעת עורך משנה לערכים שנוגעים גם בשטח הפיוט ושחוף חבר מלומדים גדול, (אמנם רוב הערכים, 211 מס"ה של 295, נכתבו על ידי העורך עצמו), וביחוד דברי ההקדמה שהוצאה שמה לה לקו להמנע מהבאת "חדושים" ו"חקירות" פרטיות ושכונתה היא להעמיד את הקורא רק על "הידועות המבוררות ביותר" ובניסוח מודיק ונח להסברה ולקליטה — נתנו לצבור רשות לצפות לספר יסודי, מוסמך ומשולם, שהקורא הרגיל זקוק לו כל כך בימים אלה של ליקוי מאורות בישראל.

אולם כל המעיין באנציקלופדיה זו מתאכזב מאד. הספר לקוי גם בתוכן וגם בצורה. להלן ניתנות דוגמאות אחדות לסוגים השונים של הליקויים של הספר, ויש להעיר שאין אלו תופעות בודדות, אלא הן בבחינת פרט הבא ללמד על הכלל.

א. למרות ההתרחקות בתחום מוגדר ומסויג של תקופה ידועה לקויה האנציקלופדיה: בחסר, מספר גדול של חכמי ישראל, ביניהם בעלי ערך רב בדברי ימי ההלכה למן ראשוני בעלי התוספות שנשאו ונתנו עם רבנו תם ועד גדולי האחרונים שנשארו נתנו עם ה"גדוע ביהודה", אינם מובאים בה לגמרי.

באות א', למשל, לא הובא שמו של ר' אבא מרי, אביו של ר' יצחק ממרשיליא, בעל ספר העטור. חכם זה מובא פעמים הרבה ע"י בנו הג"ל. כך בספר העטור, ח"א, דפוס לכוב, ב', ע"ג: והרב אדוני אבי פ"י לה... שם: וכך פירש הרב אדוני אבי בפירוש... ז', ע"ב: וכן מצוי אצלנו בתשובת אדוני אבי הרב זצ"ל: י"א, סע"ג: והכין פירושא דרבנא אבא מרי זצ"ל: כ"ה, ע"א: ונראין דברי הרב אדונינו אבינו זצ"ל: מ"ו, סע"ב: וכן פירש אדונינו אבינו הרב זצ"ל: ג"א, ע"ד: אבל אדונינו אבינו דן; ג"ב, ע"ב: ואדוני אבי הרב פירש; שם, ע"ד: ורבנא אבא מרי זצ"ל כתב; ג"ג, ע"א: אדונינו אבינו ז"ל פירש; שם: כד פירש; אדונינו הרב אבינו: שם, ע"ב: ורבי אדונינו אבינו הכי מפרש לה; שם: ואדונינו הרב פירש; ג"ה, ע"ד: ואדונינו אבי הרב זצ"ל: שם: והרב אדונינו אבי זצ"ל אמר, ג"ה, רע"ב: כפירוש הרב אדונינו אבינו זצ"ל: וחזר ושונה את דבריו, שם, ח"ב, ד' ע"ד: ומהג

הכהן (שם, עמ' 56); ר' אהרן בר' משה (שם, עמ' 70); ועוד.
 וכן חסרים ערכים על חכמים בשם אביגדור, כגון ר' אביגדור בר' מנחם (שם, כרך א', עמ' 310), ועוד; בשם אברהם, כגון ר' אברהם בר' מאיר הכהן (שם, עמ' 511), ועוד; בשם אלחנן, כגון ר' אלחנן בר' בצלאל אורי ליפמן חפץ (שם, כרך ה, עמ' 390), ועוד; בשם אליהו כגון ר' אלי' בר' הלל בר מנחם מנדל הלוי (שם, עמ' 501), ועוד; בשם אליעזר, כגון ר' אליעזר בר' יצחק (שם, עמ' 467), ועוד; וכן בשמות אחרים.
 וכן באות ב', כגון ר' בצלאל בר' יהודה ליב הלוי (שם, כרך ד', עמ' 459), ועוד. וכן באות ג', כגון ר' גרשון בר' אברהם חיות (שם, כרך ה', עמ' 162), ועוד.
 הרשימה ארוכה, ואפשר להוסיף עליה עוד שמות של חכמים, שהיו ידועים בזמן פרסום האנציקלופדיות הגיל, אלא שלא נכנסו לתוכן, הואיל ולא היה מחובתן של אנציקלופדיות כלליות לרכוש את כל החומר השייך לספרות הרבנית, וכן שמות של חכמים, שהידועות עליהם נתפרסמו בעשרות השנים האחרונות, לאחר הופעתן של האנציקלופדיות הגיל. לדוגמה: ר' אברהם בר' משה ממגנצא; ר' אליעזר בר' יוסף; ר' אליקים בר' אשר הלוי; ר' ברוך בר' בנימין; ר' גרשום בר' יצחק. שמות חכמים אלה נמצאים במבוא לראבי"ה של פרופ' אפטיבצר ע"ה שנתפרסם בשנת תרצ"ה, ספר המובא ברשימה הביבליוגרפית שבראש אנציקלופדיה זו, והרבה כיוצא באלה.¹
 ב. למרות ההבטחה להעמיד את הקורא על הידיעות המוסמכות ביותר ולהמנע מהבאת השערות וחדושים, גדוש הספר בידיעות שאינן אלא בגדר השערות בלבד. פעמים הרבה נתקל הקורא בביטויים כגון: אפשר, מסתבר, לפי השערה קרובה, לפי עדות אחת, כנראה, וכיוצא בהם; ולא עוד אלא גם הרבה "ידיעות מבוררות", שבאות בספר ללא ביטוי-לואי כאלה, אינן אלא "חדושים", וחדושים תמותה הם דוקא, שאין להם סמך כלל.
 דוגמה: הערך על ר' אברהם בר' יצחק מגרונא אחד מארבעת אבותיה של הספרות הרבנית באירופה, לפי עדות ר"מ המאירי בפתיחתו למס' אבות ו, גדול חכמי התורה בפרובינציה, לפי דברי הכותב. בערך זה מסופר

¹ לעומת זה אפשר למצוא באנציקלופדיה זו ערך על דוקטור גומפרץ (ר' אהרן בר' שלמה עמרין, עמ' 121) ה"משכיל" הידוע, ידידם של י"ל סינג, ניקולאי, ובני דורם ומורו ורבו של משה מנדלסון.

בצורה מחלסת שראב"י חבר "פירוש לכל מסכתות התלמוד". ידיעה זו איננה אלא "חדוש". כידוע הגיע לידני מן הראב"י רק פרושו על מסכת בבא בתרא (כ"י מינכן; עיין M. Steinschneider, Hebr. Hss. in München No 49; ודקדוקי סופרים לבבא בתרא, הקדמה, עמ' 9—10; אוצר-החיים, שנה י"ב, הומנה תרצ"ו, עמ' 52 ואילך). אמנם נמצאות בספרי רבותינו הראשונים הבאות הרבה מפרושי ראב"י למסכתות אחרות, אבל כל ההבאות הללו הם מפרושי הראב"י למסכתות של סדר נשים וסדר נזיקין בלבד. אפילו אותם הראשונים, המרבים להביא במיוחד את פרושיה, תשובותיה, נהגו ותקנתיו של ראב"י, כמו ר' זרחיה הלוי, בידורו וברפולוגיתיה, המביאים, למשל במס' בבא קמא בלבד כעשר פעמים (ס' המאור, ר"ף, דפוס ווילנא, דף י"ג, ע"ב; י"ט, ע"ב; שם; כ"ב, ע"ב; כ"ה, ע"ב; כ"ח, ע"א; ל', ע"ב; ל"ח, ע"ב; מ"ב, ע"א), והראב"ה, חתנו ותלמידו, שמביאו רק באחד מספריו למסכת אחרת של אותו הסדר, בבא מציעא, כמה פעמים (ספר כתוב-שם, יצא לאור ע"י רמ"ז חסידא, במכה"ע הסגולה, ירושלים, תרצ"ד—תרצ"ה, בבא מציעא, עמ' 25, 31, 36, 39, 40, 41), ואפילו הרמב"ם, מעריצו הגדול המביא את פרושיה ברפ"ם הראשונים של מסכת יבמות בלבד פעמים הרבה (חידושי הרמב"ם ליבמות, דפוס ירושלים, א', ע"א, ד"ה אחת; ב', ע"א, ד"ה אלא; שם, ע"ג, ד"ה וברב; שם, ע"ד, ד"ה אמר; ג', ע"ג, ד"ה הא; ד', סע"א, ד"ה האי; ועוד), וכן במסכתות אחרות, אינם מביאים מפרושיה של ראב"י למסכתות של שאר סדרי התלמוד. מכאן, שאם אפילו נשער שראב"י חבר פרוש לכל סדר נשים ולכל סדר נזיקין, הרי אין כל יסוד להניח שחבר פרוש על "כל מסכתות התלמוד".
 בערך זה נאמר שרבו של ראב"י היה ר' יהודה בר' ברזילי הברצלוני. גדול חכמי ספרד בימים ההם, ועל זה יש להעיר: (1) ר"י ברצלוני לא היה רבו של ראב"י, פעמים הרבה מזכיר ראב"י את ר"י ברצלוני ואף פעם לא כמורו ורבו. ואם ר"י ברצלוני היה רבו, מדוע שלל ראב"י, הצנוע מטבעו, שלא נמנע מלציין כמורו ורבו אפילו את בן-דורו ר' משולם בר' יעקב מלוגיל (ספרן של ראשונים, ירושלים תרצ"ה, עמ' 49; ועיי"ש הע' 4) תואר זה מרבו דוקא? (2) ר"י ברצלוני לא היה גדול חכמי ספרד בימים ההם. בימים ההם חי בספרד ר' יוסף הלוי אבן מיגאש שעליו העיד הר"ף שאפילו בידורו של משה רבינו לא נמצא כמותו (ס' הקבלה לר"א אבן דאוד, סדר

הרב ז"ל, יתמה על עצמו... ולא שאני מודה לדברי אדוני הרב ז"ל... (לכל הנ"ל עיין בס' כתוב-שם, הוצ' חסידא, כתובות, עמ' 2; גיטין, עמ' 18; ב"מ, עמ' 25; שם, עמ' 36; ב"ב, עמ' 47; שם, עמ' 50; שם, עמ' 58). גם בתשובותיו הוא מספר על מחלוקתו עם חותנו: "הרבה נשאתי ונתתי עם הרב חמי ז"ל על זה ונתעצמתי עמו שהוא היה מחייב... ואני השבתי לו הרבה וטובא אמרי לי ולא יכלי לי עד דאמרי לי..." (תמים דעים, סי' נ"ו) 3. כן מסופר כאן שראב"י נפטר בשנת 1158, ובערך ר' בנימין מטודילה מסופר שהאחרון ערך מסעותיו בשנים 1165—1173. ר' בנימין עבר כידוע גם בפרובנס ובספר מסעותיו הוא מספר שבאותו הזמן היה הראב"י ראש ישיבה בנרבונה (מסעות של ר' בנימין, הוצ' אדלר, לונדון תרס"ז, עמ' ג'). כיצד יש ליישב שני תאריכים סותרים אלה בכרך אחד?

ג. הערכים לקויים גם מבחינת עבוד החומר, במקום תיאור פעולתו העיקרית של החכם וציון הפרטים הבולטים של תולדותיו וקויה האפייניים של אישיותו לשם הארת רקע יצירתו, ניתנים פרטים ופרטים בלתי חשובים, ספורי מעשיות והשערות נפסקות בקשר לתולדותיו. גם בהערכת פעולתו מודגש הטפל ומובלע העיקר, מה שמביא לעתים לסילוף דמותו של החכם. בערך על רגמ"ה, למשל, המשתרע על שבעה עמודים, מוקדשים יותר משלושה עמודים לתולדותיו, כשלושה עמודים ליצירתו הפיוטית ושורות אחדות בלבד למפעלו העיקרי — מסורה, הגהה, פרשנות, פסקי תשובות ותקנות. תאור חייו עוסק בפרטים "חשובים" כגון שאשתו של רגמ"ה היתה אלמנה ומסתבר שהיתה אשתו השנייה, למרות שלא ניתנת ביבליוגרפיה על רגמ"ה עצמו ועל מפעלו, צוין בערך זה המקור לשם אשתו ואפילו התאריך של התעודה. גישה זו בולטת גם בשורות המועטות של תיאור פעולתו בשדה הפרוש והפסק. במקום להגדיר את מהותם, אפים ומקורותיהם מטפל הערך, למשל, בצורות הבעת דעתו של רגמ"ה: "מלשונותיו ראויים לציון: 'ולפי שהראנו מן השמים...' וכו', פרט שאין לו מקום באנציקלופדיה מצומצמת כזו. אולם מה שפוגם ביותר היא הבלטת יצירתו הפיוטית של רגמ"ה, לרבות הבאת קטעים מפיוטיו על חשבון תאור מקיף של מפעלו

החכמים, ח"א, עמ' 76) 2. וכיצד יתכן ליחס תואר זה בדורו של ר"ן מיגאש לחכם אחר מלבדו? (3) ר"י ברצלוני לא היה מחכמי ספרד כלל. חכמי ברצלונה וקאטאלוניה בכלל אינם כלולים בשורת חכמי ספרד. קאטאלוניה היתה מרכז תורני מיוחד, חכמי קאטאלוניה עצמם כגון ר"ה, רבנו יונה, רמב"ן, ועוד, מזכירים את "הספרים הבאים מספרד" כספרים הבאים מתחום תורני אחר (ס' המאור, ר"ף, דפ' ווילנא, ברכות, י"א, ע"א, ועוד; רבנו יונה, לברכות, ר"ף, דפ' ווילנא, ז', ע"ב; רמב"ן, מלחמת ה' לברכות, ר"ף, ווילנא, ט"ז, ע"ב; וכן בחידושי לשבת, ד' ירושלים, ל"ט, ע"ב; ועוד). ולא עוד אלא בשעה ש' מנחם המאירי, שעל ספרו מסתמך אותו הערך, רצה לצרף את קאטאלוניה לתחום תורני רחב יותר, הרי צירף אותה לפרובנס ולא לספרד ואת ר"י ברצלוני ציין כאחד מראשי הספרות הרבנית בפרובנס (מאירי למס' אבות, פתיחה, סדר החכמים, ח"ב, ראש ע' 227).

כן נאמר כאן שהראב"ד מתוך יחסו הנלכב לחותנו הראב"י "קורא לו תדיר בספריו", "אדוני חמי" והגן עליו מפני השגותיו של חברו ר' זרחיה הלוי". קודם כל יש להעיר שרק לעתים רחוקות כינה הראב"ד את ראב"י בתואר "אדוני חמי". בספרו "כתוב-שם", שיצא לאור לפני שנים אחדות בירושלים כנ"ל, הוא מזכירו יותר מעשרים פעם, ורק שלוש פעמים בתואר הנ"ל. אולם מה שחשוב יותר הוא שהראב"ד לא היה מצינו המושבע של ראב"י. ספרו של הראב"ד נגד השגות הר"ה מכון להגנת שיטתו של הר"ה שפעילה משיג הר"ה; והואיל וראב"י הולך בדרך כלל בעקבות הר"ה הרי שהגנתו של הראב"ד על הר"ה היא לעתים ממילא גם הגנה על הראב"י, אולם במקום שהראב"י מפרש שלא כדעת הר"ה חולק עליו הראב"ד, כשם שהוא חולק על הר"ה, ולא עוד אלא שהוא זוחה את דברי חותנו הראב"י בביטויילואי כדרכו, ועל פירוש הר"ה שהראב"י שכחו התלוצץ הראב"ד וקרא עליו את הפסוק: "כחמץ לשנים וכעשן לעינים". יותר מזה, גם במקום שראב"י טורח להגן על דברי הר"ה, יש שהראב"ד אינו מהסס לחלוק עליו: "ואציף שטח אדוני הרב לקיים דבריו לא נתקיימו"; ואפילו במקום שר"ה משיג על ראב"י וראב"ד משיג על ר"ה, הוא מדגיש שלא בא כדבריו להגן על ראב"י חותנו, אלא רק להשיג על ר"ה: "עד שהוא תמה על דברי אדוני

3 על יחסו זה של הראב"ד לחותנו עמד כבר גרוס — על סמך החומר שבדיו — במאמרו המפורסם על הראב"י שנתפרסם עוד בשנת 1868 בכה"ע [MGW]. כרך 17, והמשמש עד היום מחקר יסודי לתולדות הראב"י.

2 ידועים דברי הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה המעיד על ר"ן מיגאש, "כי לב האיש ההוא בתלמוד מבית... וכמהו לא היה לפניו מלך כמנהגו ודרכו".

תמציתית ובסדר אלפאביתי את כל עניני ההלכה לכלליהם ולפרטיהם היסודיים... לתת את מהותם ועצמותם של ההלכות, המושגים, המונחים והכללים של הספרות התלמודית-התורנית, על מקורותיהם, נימוקיהם, סברותיהם וחילוקי דעותיהם.

לתכלית עבודתם השתמשו כותבי הערכים בכל מקורות ההלכה, החל מן התורה שבכתב וכלה באחרונים ואחרונים אחרונים. בערכים רבים הושקעה עבודה עצומה, יגיעה וידיעה מפליאה. נזכיר, למשל, את הערכים אבולת, אנב, אדם, אונאה, אונס, שהן בחינת מונוגרפיות מקיפות על נושאים אלה.

אנציקלופדיה זו ראשונה ויחידה במינה בספרות התלמודית, ואין להשוותה כלל עם ספר „פחד יצחק“ לר"י למפרנטי או ספר „שדי חמד“ לר' חיים חזקיה מדיני ושאר ספרי שימוש שנתחברו במשך הדורות. היא באה לסכם את כל מה שנתחדש בבית-מדרשה של תורת ישראל במשך אלפים שנה. לפנינו נסיון נועז לתת את כל תמציתה של הספרות ההלכית הגדולה, והכל ניתן בקיצור רב, מועט המחזיק את המרובה, ובלשון חכמים מדויקת ומסוגגנת. על אנציקלופדיה זו ישמחו כל לומדי תורה וחובבי תורה.

בסוף המבוא מודיעים העורכים, שישמחו לשמוע ולקרוא הערות בקרתיות, למען יוכלו לחקן על פיהן מה שניתן לחקן בכרכים הבאים. והגני לעשות רצונם ולהעיר הערות אחדות:

א. במבוא (עמ' 16) הם מודיעים שלפני הפסק הם נותנים את מקורו הראשון, „בין שמקור זה הוא בתנאים ואמוראים ובין שהוא בגאונים וראשונים“, ואמנם חשוב הדבר מכמה בחינות לדעת תמיד את המקור הראשון, אבל יש לציין שבנוגע לספרות הגאונים, ובמדה ידועה גם לספרות הראשונים, לא יצאו ידי חובתם בשלימות הראייה.

והרי מעט דוגמאות:

1) בערך אנב עמ' נ"ז: ויש שכתבו שתקנת הגאונים היא לסמוך על ד' אמות שבארץ ישראל רק לענין הרשאה לשליח שיגבה כסף פקדונו מהנפקר, וצוין המקור: רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"ג ה"ז, אבל מוטב היה לציין לחשובת רב האי שנתפסה בתשובה הוצ' הרכבי סי' קצ"ט—ר': „ומנהגא דמילתא במתיבתא דבבל אקניאתא פסיקתא לא סמכינן על חלק דמארץ ישראל... אבל בארשאיתא ואורכתא מקילין רבנן וסגיאל להון בהדין שמא דאקניאת מן חלק דבארץ ישראל“ וכ"כ רב האי גם בתשובתו ב„שערי צדק“ ח"ד ש"ד סי' פ"ב,

העיקרי. הקורא הרגיל, שאליו מכוונת אנציקלופדיה זו, יקבל את הרושם המוטעה שרגמ"ה, — שכפי שבעל הערך עצמו מביא — „שהאיר עיני גולה וכלנו מפיו חיין וכל בני גלות אשכנז וכיתים תלמידיו תלמידיו הם“ בעיקרו פייסן היה. האין זה סילוף דמותו של אחד מעמודי התווך של בית ישראל?

ד. למרות ההבטחה „לתת סיכום הידיעות... בצורה נוחה ומסברת“ לקויים הערכים גם מבחינת המבנה והסגנון. מרובות הקפיצות מענין לענין והחזרות לענין ראשון. אותו הביטוי, אותו המשפט, ולעיתים אף אותו הקטע חוזרים באותו ערך עצמו. הספור על המגידים למשל, הנמצא בעמ' 158 מופיע גם בעמ' 159, וכיוצא בו הרבה. בסגנון ניכרת רשלנות רבה. חסרה בהירות. בולט השימוש המוגזם בתארים: גדול, נפלא, סלל דרך לעצמו, וכדומה, וחסרים לגמרי בטויים ותארים מאפיינים. גם הנטייה המפרזת ללשון מליצית מכבידה על הקורא. אין צמצום, אין ליטוש. לעתים אפשר היה להעמיד את הערך על חצי מספר עמודיו.

גם ענין הביבליוגרפיה אומר: דרשני. בהקדמה נאמר: „לא ראינו צורך להכביד על הקורא בצינון מקורות וברשימות ביבליוגרפיות בסוף כל ערך, אלא הסתפקנו ברשימה ביבליוגרפית כללית שבראש הספר“, ותמהו הדבר, ראשית, במה ביבליוגרפיה שבסוף הערך מכבידה על הקורא. ושנית, ממה נפשך, אם האנציקלופדיה מכוונת לקורא שאינו חותר למקורות, אין לו צורך בשום ביבליו-גרפיה, ורשימת הספרים שבראש הספר מיותרת, ואם היא מכוונת גם לקורא שלעיתים מעונין לברר מקורה של ידיעה מסוימת, הרי ביבליוגרפיה שבסוף הערך דוקא היא המסייעת בידו, ואילו רשימת ספרים שבראש הספר אינה אלא מכבידה עליו, הואיל ועליו לעבור על כל הספרים הרשומים שם כדי למצוא מקור אחד.

מכל האמור מתברר שאנציקלופדיה זו אינה הולמת את המטרה שהוצגה לפנייה. רשאי הצבור לדרוש יחס אחראי יותר, ומן הראוי למנוע הופעות כאלה בעתיד.

ב. ז. ב. ד. י. ק. ט.

44 אנציקלופדיה תלמודית לעניני הלכה. בעריכת הרב מאיר ברלין והרב שלמה ז. י. י. כרך א: אאכסנאי. ירושלים. הוצאת אנציקלופדיה תלמודית, בסיוע מוסד הרב קוק (דפוס „ספר“, תש"ז). 21, [3], 393 ע'. 4°.

לפנינו מפעל גדול, מפעל אדירים. המטרה שהעמידו לפנייהם עורכי האנציקלופדיה היא נעלה: „להקיף בצורה

שהובאה גם באוצה"ג לקדושין סי' קנ"ג.

(2) בערך "אגרת רשות", אחד הפירושים הוא: "מינוי ונתינת רשות, שריש גלותא כותב ונותן לילך וללמד לישראל איסור והיתר ולהורות להם דברי תורה, ושמו בלשון ארמית "סתקא דדונותא" (צ"ל: דדונותא, אלא מפני שלא הביאו את התשובה ממקור ראשון כי אם משבלי הלקט, העתיקה עם השיבוש שם), או שהנשיא נותן רשות לזה (למי?) לדון (ולא עמדו על כך ששניא זה אינו אלא ראש הגולה שנזכר קודם, ורש"ג באגרתו קורא פעמים רבות לראש הגולה נשיא, ואין כאן מקום ל"אוי") וכן אגרות שכותבין בי"ד הגדול למי שממנים אותו דיין בעיר אחרת... ואילו היו מעיינין יפה במקורות וזו רואין שכל זה אינו אלא ענין אחד, וידוע שבזמנים קדומים וגם בזמנו של הגאון רב יצחק צדוק (שני שמות היו לו) אבי רב נחשון (וההערות 13, 15 טעונות תיקון לפי זה) היה ראש הגולה ממנה את הדיינים בכל קהלות בבל, אבל בימי רב האי, בעל התשובה סי' ק"פ בתשובה"ג הוצ' הרכבי, היה ראש הגולה ממנה דיינים רק באותן קהלות שהיו ב"רשותו", ואילו בקהלות אחרות היה בי"ד הגדול של ישיבת פומבדיתא או סורא ממנה דיינים, אבל הנוסח והתוכן של הפתקא דדיינותא היה אחד. עריבויא זו באה לכותב הערך רק מפני שהשתמש במקורות שניים ולא במקורות ראשונים. גם בכמה ערכים אחרים מובאים דברי הגאונים מכלי שני או שלישי.

(3) בערך "אגרת שום" הביאו את נוסח האגרת מספר התרומות במקום להביא את הנוסח שבתשובת רב נטרונאי גאון (ש"ץ פ"ו א'), שקדם לבעל התרומות ב"400 שנה, ואפשר ללמוד ממנו כמה הלכות שאין ללומדן מנוסח בעל התרומות (אגב, שם בהע' 16 ובכמה מקומות אחרים נזכר אוצר השטרות מבלי לציין את שם מחברו פרוש' גולאק ז"ל ואת מקום הדפוס, ויש בזה גם משום נעילת דלת בפני המעיין). גם בערך "אדרכתא" לא הובא נוסח ספר האדרכתא שבתשובת רב נטרונאי הג"ל, גם לא נוסח האדרכתא מ"שטרי דבי דינא דבכבא דמתיכתא", שנתפרסמו ע"י אפסוביצר ב" J. Q. R. s. III, 27, שהיה נהוג בישיבות בכל והיה ניתן לכל זוכה בדיון על נכסי הנתבע שיוכל למכור מהן ככל הנחוק לקיום פסקי-הדין שבידו. אותה אדרכתא נכתבה גם על המסלסליון. לא הובא גם העורך, שדבריו בענין זה מבוססים על דברי הגאונים.

(4) בערך "אדר" היה ראוי להביא את תשובת הגאון, ש"ארבעה עשר של אדר הראשון אסורין בהספד ותענית כשם שאסורין באדר השני, וי"ג של אדר

הראשון נמי מתענין כי"ג של אדר השני", ויש בזה חרוש גדול. אמנם אפשר שעוד ידובר ע"ז בערך תענית אסתר.

(5) בערך "אבדה" לא הובאה התקנה, הנמנית בין תקנות ר"ת, ש"מי שאבדה לו אבידה יש לו כח להכריח הקהל ולהשיב החזן עד שיכנסו כולם בחרם שכל מי שיוע ממנה שום דבר שיאמר לו ואין הנתבע יכול לומר לא אכנס בחרם אך אני מזומן לבוא לב", וכן תמצא בספר ר' ברזילי בתקנות גאוני"ם (ש"ת מהר"ם מרוטנבורג ד' פראג וכו' דפושט סי' קנ"ג ותרכ"ג, והשוה גם פינקלשטיין Jewish Self-Government עמ' 208), ואמנם נהגו מעין זה בימי הגאונים, כמו שנראה מוספסים של הכרזות בית-דין שנתפרסמו ע"י מאן, Texts and Studies I 555: "וכל מן דאשכח חד מידעס לפלגי יהוי מחזר יתיה די לא כן אנן מחרמין עליה ואנן ואתון פניין מן עונשא". וכך נהגו בקהלות רבות עד סמוך לזמננו.

(6) בערך "אבות נזיקין" נמנו כל האבות שבמשנה, מוסף עליהם ר' אושעיא עד י"ג, מוסף עליהם ר' חייא עד עשרים וארבעה. היה כדאי לציין שרב האי בספרו משפטי שבועות (ד' ויניציא דף י"ט ע"ב) ורב שמואל בן עלי באחת מאגרותיו מונים כ"ו אבות נזיקין (אגרות ר"ש בן עלי, עמ' 47): "ודקדוקי אבות נזיקין שהם ששה ועשרים", ומונים בכלל זה מוסר ומפגל, הנוכרים להלן באותו ערך.

(7) בערך "אבלות" (עמ' ל"ה): "פורים אינו נהג בו אבלות... וי"א שאבלות נהגת בפורים". המקורות מצוינים למטה: טור בשם הרא"ש והר"ם מרוטנבורג; שו"ע ומפרשי השו"ע. ולא הזכירו כלל את תשובת רבינו גרשם מאור הגולה, הובאה בשבלי הלקט סי' ר"ג: "כך דעתי נוטה שאבלות נהגת בפורים", ולעומת זה את דברי ספר המקצועות בשם השאליות שאין אבלות נהגת בפורים ואם חל פורים בתוך שבועת ימי אבלות בטלה ממנו גזרת שבעה. ועי' עתה בס' המקצועות עמ' ז'. (8) בערך "אותיות" ריש עמ' ק"צ: "הזין מה"א

וקי"ף שאין הרגל שלהן נוגעת בנג, ואם נגעו פסולות", ונעלמה מעיני הכותב תשובה גדולה של התשב"ץ ח"א סי' נ"א המכשיר, והוא מעיד שבש"ת שכתב הר"ן לעצמו היו רגלי הקי"ף דבוקות לנגם, וס"ת זה נתגלה לפני כעשר שנים, ועי' עתה בספרו של הרשמן על הריב"ש (באנלית עמ' 192—196). גם בקטעים מרובים מס"ת שנתגלו בגניזה הקהירית רגלי הה"א והקו"ף דבוקות לנגם, כי רק למצוה אמרו שתהיינה תלויות ולא

לו: עבודה זרה, שפיכות דמים.

לבסוף אציין מספר הערות בודדות, שאף הן לא ללמד על עצמן יצאו אלא ללמד על הכלל מולו: בערך „אלף“: „האלף משמשת בשמות לעז במקום קמץ“, ואילו היה הכותב מעיין בקובצי תשובות הגאונים ושאר כתבים עתיקים שנתפרסמו בדור אחרון היה רואה שהאלף משמשת במקום קמץ ובמקום פתח לא רק בשמות לעז אלא גם בעברית ובארמית: כואנה=כונה, איאר=אייר (בגט שנכתב בבית-הדין שבקאהיר לפני זמנו של הרמב"ם), דיאן=דיין, חאליף=חליף, האוי=הוי, קיאמיין=קיימין, כאתבין=כתבין, עאבדין=עבדין ועוד. בערך „אבות“, הברכה הראשונה של תפלת שמונה עשרה, מסיים הערך: „בברכת אבות יש מ"ב תיבות“, ומקור לזה הוא הטור, ולא חלי ולא הרגיש הכותב שנוסח הברכה שונה במנהגי התפלה השונים: בסדר רס"ג — ל"ח תיבות, נוסח א"י — ל"ג תיבות, נוסח תימן — מ"ו תיבות.

אף שזוהי אנציקלופדיה לעניני הלכה מ"מ בכמה ערכים מעורבות ההלכה והאגדה יחד, ועתים האגדה נדרשת גם כעובדא היסטורית. בערך „אב בית דין“ למשל, מדבר הכותב על חכמי הווגות, שהראשונים שהוזכרו בכל זוג היו נשיאים, ושניים להם אב ב"ד ומוסיף: „אולם הזכירו בגמרא נשיא ואב ב"ד ביחד גם בזמן קדום: שאל זה נשיא, יהונתן זה אב בית דין“ (מ"ק כ"ו א'). תמוהים קצת גם הדברים „אבל מצינו שמשרה של אב ב"ד נחשבה לשררה“, והראיה מדברי חכמים לעקביא בן מהללאל: חזר בן ונעשך אב בית דין. ואסיים רשימה חטופה זו בברכה להעורכים וחבר העובדים במפעל חשוב זה שיוכו לברך על המוגמר. יהא זה יומא טבא לרבנן ולא רק להם. ש. א. ס. פ.

45 אסף, דוד. ספר ילקוט דת ודין... חלק א: דיני נפשות. (חיפה, דפוס ורהפטיג, תש"ה—1944). [24], 160 ע'. 8°. התכן: ליקוטי דינים... על הלכות קדיש... מצבה, יום הזכרון... נר נשמה, נר יא"צ, הזכרת נשמות, וביקור בית הקברות, וכל ההלכות ומנהגים הכרוכות בהם. 46 ארליכמן, שרה. בידי סמאים: מכתבים לאחות מעמק הבכא. (תורגם מכתביו פולני ע"י ג. רבן; ערך בידי אריה לרנר). (תל-אביב), הוצאת המשכרת הצעירה למפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס „אחדות“), תש"ו. 231, [1] ע', תמונות. 8°. ספר זה שנכתב באביב ובקיץ 1945 בצורת מכתבים לאחות המחברת (היחידה

לעכובא. „ואלו באנו לפסול אותיות שלא נעשו ע"פ דקדוקין שיצאו מפרק הבונה וממדרשות אחרים היינו פוסלין כמה ס"ח“ (התשב"ץ שם).

ב. עורכי האנציקלופדיה צמצמו עצמם בד' אמות של ההלכה רק עד כמה שנשמרה בספרות התלמודית, שהיא אמנם רחבה מני ים, אבל אין להם עסק עם ההלכה שבספרים החיצוניים, ספרי פילון ויוסף בן מתתיהו, או הלכות אלוד הדני אף שהובאו פה ושם בספרי ראשונים. בערך „אבלות“ למשל לא הובא הדין הנמצא בהלכות אלוד שאבל אסור לו לשחוט, ואולם בהלכות שחיטה של רב שמואל בן חפני גאון סורא, שפסקא מהן הובאה בכ"י אחד המכיל הלכות שחיטה לאחד הקדמונים, אנו קוראים: „יש בני ברית והם גדולים ואעפ"כ שחיטתן פסולה ואלו הן: עבד ואשה וסרס וזקן משמונים שנה ומעלה ואב ל...“, ואחד הראשונים, שחי בזמן ר"ת או קודם לו, משיג עליו: „למה שחיטת אבל פסולה, אי משום דטרדי הא קמ"ל ולא בעינן כונה לשחיטה“. ההלכות אלוד היה בהן אולי כרי להשפיע על ר"ש בן חפני, אבל לא על מחבר הערך באנציקלופדיה.

אין בעלי האנציקלופדיה נזקקים לספרות המדעית, פרט למקרים אחדים יוצאים מן הכלל. ואין זה מקרה. זוהי שיטה. בענין זה יש אולי מקום לדון. אבל אין הם נזקקים גם לעובדות שנשתמרו לנו בתעודות הסטוריות מזמנים שונים או לתגליות ארכיולוגיות (ע"י ענין הגולל בערך אבלות עמ' כ"ח) אף בשעה שיש בהן לקיים דברי חכמים. לפי שטתם לא יהא מקום להזכיר בערך „כתובה“ את שטרי הנשואין מזמנו של ארתחששתא מלך פרס שנתגלו ביב, והם הקדומים ביותר, אם כי יש ללמוד מהם הרבה.

ג. מורגש גם החוסר בביבליוגרפיה מובחרת בסוף כמה מן הערכים החשובים, שספרות עתיקה וחדשה מטפלת בהם. ביבליוגרפיה שתורה את הדרך למי שירצה לעמוד בהרחבה על אותם ענינים. הציונים הרבים של המקורות המפורזים לכל פרט ופרט אינם פוטרים צורך זה. ד. יש גם להטיל ספק בנכונות השיטה „לתת ערכים מיוחדים לחפצים ולהלכות הדנות במהותם של החפצים, וערכים לחד לעשיית המצוות התלויות בהם“, ומכאן ערכים הנראים לכאורה מוזרים: אכילת מצה, אכילת מרור, אכילת תרומה, כי הן מוטב היה לכלול כל זה בערכי מצה, מרור, תקומה. יש גם ערכים אחדים הנראים מיותרים לגמרי, כגון „אביזריהו“, שהתומר הכלול בו יותר טוב היה שיכנס בערכים השייכים

לבוין, [תל-אביב], (הוצאת מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, חש"מ, תש"ו), 45, [1] ע' 8°. "נאום באספת הגבירים ביום 28.11.1945".

53 **בנשלום, בנציון**, משקליו של ח. ג. ביאליק. תל-אביב, "גזית", (דפוס "ספר"), תש"ה, 31, [1] ע' 8°. נדפס תחלה ב"כנסת", ספר ז', וזה מהדורה ב'.

54 **בס, יוסף**, הימים הללו... [תל-אביב], "מצפה", (דפוס "אחדות", 1944), 208 ע', תמונות. 8°. הספר כולל 100 קריקטורות, שפורסמו תחלה בעתונות בין יוני 1942 וינואר 1944. מביא מאת דב שטוק.

55 **בקר, ברוך**, הייתי בדכאו; ליקוטי יומן ממחנות-הסגר בגרמניה, (תרגם מכתביד צבי רודי), תל-אביב, "מסדה"; (ירושלים, דפוס "העברי", תש"ה), [12], 186 ע' 8°. = ספרית "רמון" 29. בראש השער: ברוך בקר לודביג בנדיקס. המחבר, יהודי גרמני שופט לשעבר, מתאר ביומנו את מחנות-ההסגר בגרמניה: מחנה ליכטנבורג ומחנה דכאו בתקופה שלפני המלחמה. המחבר היה כלוא שם מקיץ 1935 עד מאי 1937. הליקוט נעשה ע"י המתרגם.

56 **בר-יוסף, י.** [=יהושע צנוירט], הבית הח' דש (ועוד סיפורים), מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (1946), 347, [2] ע', פורטרט. 8°. (ספרית פועלים/לכל), ספורים מחיי ארץ-ישראל (מהישוב הישן והחדש), שנדפסו תחלה בכתבי-עת ובקבצים שונים.

57 **בראון, נח** [Noah Braun], הסנדלים של אבולקסם. איש ושכר, (תרגם ועדד על פי מקורות ערביים שונים נח בראון, הצירוף הם מאת הציר א. אי"היים), ירושלים ותל-אביב, שוקן; (ירושלים, דפוס ירד שלים), תש"ו, 23, [1] ע', תמונות. 8°. על המעטפת: מספורי ערב. — ספורים לילדים.

58 **ברוידס, אברהם** [A. Brojdes], בצר. (תל-אביב), המשמרת הצעירה למפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחדות", תש"ו, 1945), 46, [2] ע' 8°. שירים.

59 **ברוידס, יצחק**, אגדות ירושלים דליטא. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 175, [1] ע'; תמונות. 8°. מנוקד. כולל 31 אגדות. הספר יצא לאור

ממשפחתה שנשארה בחיים), כולל זכרונות על שנות המלחמה ובין השאר ידיעות על המרד הראשון של ג'טו ורשה.

47 **בובר, מ[רטין]** [Martin Buber], משה. ירושלים ותל-אביב, הוצאת שוקן; (ירושלים, דפוס וייס), תש"ו, א, 204, [2] ע' 8°. "לתאר את משה כאיני דיבדואליות ממשית ולפרט, מה יצר ומה מפעלו ההיסטורי, שמתי למסרה בספר זה, וזאת על הבסיס המובן לי מאליו של חקירה בקרתית ללא פנייה, חקירה שאינה תלויה במסורת דתית, אבל גם לא בדיעות המקובלות על האסכולות המדעיות. מה שאני נוהג כאן הוא לפי ראות עיני נסיון מקיף ראשון ממין זה... חושבני כי רוב סיפורי המקרא, כל אחד מהם מונח לו ביסודו עיבוד מסורת אחד, שהורחב במשך הדורות הרחבות שונות, המושפעות ממגמות שונות. התפקיד הוא להבדיל כאן בין דברים קדומים ובין מאוחרים ואח"כ לחזור עד כמה שאפשר מעיבוד המסורת למסורת המשוערת עצמה... כאן כולם, היסוד התיאולוגי, היסוד הסימבולי והיסוד האיניסטיטוציוני, ניתנים בקשר-החיים המשותף של ציבור." (מההקדמה).

48 **בורלא, יהודה** [Jehuda Burla], אדם; ספור. תל-אביב, "גזית", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ג, 29 ע' 8°. (ספרית-סנסנים).

49 **בורלא, יהודה** [Jehuda Burla], עם שחר; ספורים מימי הילדות. תל-אביב, "יבנה", (דפוס מירסט ע"י י. זילברברג), תש"ו, 122, [1] ע' 8°. 9 ספורים לבני-הנעורים.

50 **בן-גוריון, דוד** [David Ben-Gurion], במע-רכה. כרך א. (תל-אביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחדות"), תש"ו, 316, [1] ע' 8°. ליקט וערך יהודה רוניצ'נקו, המדורות: מאורעות הדמים. עם הועדה המלכותית. אנו, שכנינו והאנגלים. מדינה יהודית או מנדט בריטי. מקורות. בכרך זה כונסו מאמרים ונאומים משנות תרצ"ז—תרצ"ט. מתכונים להוציא עוד שני כרכים.

51 **בן-גוריון, דוד** [David Ben-Gurion], דבר ישראל בארצו. (עדות בפני ועדת-החקירה האנגלו-אמריקנית, ירושלים, 11.3.1946), [ירושלים], (מפלגת פועלי ארץ-ישראל, חש"מ, תש"ו), 3—38 ע' 8°.

52 **בן-גוריון, דוד** [David Ben-Gurion], תשובה

(מצרפתית מרים וג. טלפיר), תלאביב, "גזית", (דפוס
"הפועל הצעיר"), תש"ה. [1], 119, [1] ע', בחוס
לוחות-תמונות. 8°. שם המקור: Paul Gauguin.
Noa Noa.

67 גויטין, שלמה דב [Friedrich] Shlomo
Goitein [Fritz] על הוראת הערבית. תל-
אביב, יבנה, (דפוס מל"ן), תש"ו. 54 ע', 8°. בראש
השער: שלמה דב גויטין, נדפס בראשונה ב"שבילי
החינוך". ת"א, תש"ו. התכן: הצורך בהכרעה בשאלה זו.
המטרה הכללית של לימוד הערבית והקשים בדרך להג-
שמתה. דרכי פתרון.

68 גולדנברג, מרדכי. רשפים בערבה;
שירים. מהדורה שניה <מתוקנת>. תלאביב, הוצד לה-
צאת כתביהם של סופרים עברים מבטריה, (דפוס
"ספר"), תש"ו. 203, [2] ע', לוח-פורטרט, פקסימיל. 8°.
=מבחר כתבים, ספר א'. הספר יצא אחרי מותו של
המחבר. מהדורה זו ערכה ע"י יעקב פיכמן, אליהו מיטוס
ובנימין יצחק מיכאלי, שכתב גם מבוא: על המשורר
ושירו (ע' 8-16). את המהדורה הראשונה עיין ק.ס.
שנה י"ז ע' 381.

69 גונקור, אדמון דה. מיומני האחים גונ-
קור. עברית א[ברהם] שלונסקי. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1945), 134,
[2] ע'. 8°. (ספרית פועלים / דורון). מתוך הספר:
Edmond de Goncourt: Journal des Goncourt;
mémoires de la vie littéraire.

70 גורדון, א[הרן] ד[וד] [A. D. Gordon].
כתביו... כרך א. תלאביב, מוכירות חבר הקבוצות, (דפוס
"הפועל הצעיר"), תש"ה. xx, [1], 283 ע', 8°.
יצאו בעריכת יוסף אהרנוביץ ז"ל שהוסיף גם מבוא:
"רשימה לתולדות חייו של א. ד. גורדון" (ע' xx-vii).
מהדורה א' עיין ק.ס. שנה ב' ע' 5.

71 גורקי, מ[קסים]. זכרונות על טולסטוי.
מרוסית א. פרסמן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 89, [1] ע', 8°.
(ספרית פועלים / דורון). שם המקור: Максим Горь-
кий: Воспоминания о Льве Николаевиче Толстом.

72 (גלברד, חנה; ירחמיאל הלפגוט), מבין

זמן קצר אחרי מות מחברו (מת באלול תש"ו), איש וילנא
ועסקן ציוני ותקן. בתחלת הספר (ע' 5-6) "לזכרך", ע"י
בנו של המחבר המשורר אברהם ברוידס.

60 ברונזפט, משה. שירו שיר; שירים חדשים
לומרה בצבור ולמקהלה מלקטים ומסדרים בידי משה
ברונזפט. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ו.
87, [1] ע', 8°. רק טכסט. המדורות: שירי מולדת.
משירי הגולה. מקהלות ואריות. מזמירות התיאטרון.
שירים אמנותיים ורומנסות. שירי ילדים. שירי חגים ומר-
עדים. שירים שונים.

61 ברמן, ישראל. על נהרות אוקריינה;
מספרי סבא ציורים מ. מטוסובסקי. תלאביב, ג. טברסקי.
(דפוס "ספר"), תש"ו. 271, [1] ע', 8°. ספורים, בחלקם
אוטוביוגרפיים, מחיי היהודים בדרום אוקריינה בסוף המאה
הי"ט והתחלת המאה העשרים.

62 ברנד, יהושע (Joshua Brand). החצב, הנר
והחבית. ירושלים, (דפוס וויס), תש"ו. [2], 56,
[2] ע', ציורים. 8°. "שלשה פרקים מתוך החיבור
כלי חרס בספרות התלמודית". דיסרטציה, ירושלים,
תש"ו. שער נוסף באנגלית.

63 ברנשטיין, מרדכי. שבילים מצטלבים;
דרמה בשלש מערכות מחיי הארץ, מאת מרדכי בן-צבי
[=מרדכי ברנשטיין]. תלאביב, "עדי", (דפוס "אחדות"),
תש"ו. 71 ע', 8°. דרמה מזמן מלחמת העולם האחרונה.

64 בת-מרים, י[וכבד]. 1943; שירים לגיטו. מר-
חביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תלאביב, דפוס
הפועל המזרחי, 1946), 55 ע', 8°. (ספרית פועלים/דורון).

65 גוגול, נ[יקולאי] ו[סיליביץ]. שדוכין;
מעשה אשר לא יאמן כי יספר, בשתי מערכות. עברית
א[ברהם] שלונסקי. תלאביב, מחברות לספרות בהש-
תתות "המענית", מכון ארגוניסטטיסטי, (דפוס
"אחדות"), תש"ה. 118, [1] ע', תמונות. 8°. מחזה.
שם המקור: Николай Васильевич Гоголь: Женидьба.

66 גוגין, פול. נואה נואה; בצירוף שלושים
העתקות-ציורים מתוך הנוצאה המקומית של נואה נואה.
הזכרון והרמיון, הגיגים, השירים בחרוץ ובפרווה מאת
שארל מוריס. חיי פול גוגין מאת נ[בריאן] טלפיר.

יידו, על המשחקת אסתר רחל קמינסקה, על העסקנים הציוניים שעזרו לתיאטרון: זלטופולסקי, גולדברג, זבוטנסקי ואחרים. הפרק האחרון הקצר—על בקורו בברלין בשנת 1923 ועל התיאטרון הא"י שהקים המחבר כשלוש שנים לפני בוא הבימה לא"י, יש בספר יותר מאוטוביוגרפיה; כלולות בו ידיעות רבות לתאור פני התקופה וידיעות ממקור ראשון על התלבטויותיו של התיאטרון העברי ועל שאיפותיהם של מיסדיו. „נוכחנו, שאין טעם ביסוד „הבימה“, אלא אם כן תבוא ותגיד איזו מלה חדשה לעולם התיאטרון בעיר הזאת (במוסקבה)“, המחבר מבליט ומדגיש את הקשר המהודק שבין בית הספר העברי והתיאטרון העברי. שחקנים רבים וטובים יצאו מתוך חוגי המורים העבריים, כי שני מניעים היו לתיאטרון העברי: אמנותי ולאומי-עברי. לא רק אנשי האמנות אלא גם קורא עברי רגיל ימצא ענין רב בספר זה.

74 גרד, גבריאל [Gabriel Grad]. חבור 51: בנהטוב הפסנתרן הארצישראלי, מאה אטיודים-וריאציות עבריים לפסנתר על גושאי גגיות-עסישראל, בעשרה חלקים. חלק א': עשרה אטיודים-וריאציות לפסנתר על גושאים למנגינות, שירים ורקודים של יהודי ארץ-ישראל וחולל. תל אביב, „היכל המוסיקה היהודית“, (דפוס לנגר, 1946). 11 ע', תימ. 2°. בראש השער: גבריאל גרדא.

75 גרד, גבריאל [Gabriel Grad]. מזכרת מנחם עשרה שירים לבתי הספר וגני ילדים. המלים מאת אברהם אברונין המוסיקה מאת גבריאל גרדא, חבור 152 לקול סולו. תל אביב, „היכל המוסיקה העברית“, (דפוס לנגר), [תש"ז], 13 ע', תימ. 8°. המלים מתחת לתוים, ובכל עמוד למטה הטכסט כלו.

76 גרד, גבריאל [Gabriel Grad]. שאול ודוד: חזיון תנ"כי מאת שרה מרצ'בסקי-גולובצ'יק. המוסיקה מאת גבריאל גרדא Opus 114. תל אביב, „היכל המוסיקה העברית“, (דפוס לנגר, 1946). 3 ע', תימ. 2°. המלים מתחת לתוים בעברית באתיות עבריות ולטיניות.

77 גרוטמן, ראובן. מלון עברי-אנגלי שלם, כולל את אוצר הלשון העברית לכל תקופותיה. חבר וסדר ראובן ירוסמן בהשתתפות ח. זק"ש. ערך והגיה מ[שה] צ[בי] סגל. תל אביב, „דביר“, (דפוס עמית), תש"ו. xv, [1], 423, [2] ע', 8°. שער אנגלי:

חומות וורשה. מיומני חלוצים במחתרת. (עיר חרו), הקיבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), [תש"ד]. 81, [2] ע'. 8°. „היומנים והרשימות כתובים בידי חנה גלברד... וירחמיאל הלפגוט... הרברים הוכשרו לדפוס ותורגמו מאידיש בידי משה בסוק“. המחברים היו תחת שלטון הכובש הנאצי בפולין עד שלהי אפריל 1941. מסופר כאן לא על ורשה בלבד.

73 גנסין, מ[יכאל]. דרכי עם התיאטרון העברי 1905—1926. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס „אחדות“, תש"ו. 201, [1] ע', פורטרט, לוחות-תמונות. 8°. זהו הספר הראשון בעברית בעניני תיאטרון (אחריו הופיעו עוד שני ספרים: חנוך: על הבימה בת"ה (עין מספר 111 להלן) וד. ורדי: בדרך הלוחי, שנכתב ע"י משחק, חלוץ התיאטרון העברי. המחבר, אחיו של הסופר א. ג. גנסין, מראשוני העליה השניה, היה לפני 40 שנה ממקימי התיאטרון הראשון בא"י (אז עדיין תיאטרון-חובבים) ואח"כ בשנות המלחמה העולמית הראשונה ממגיחי היסוד ל„הבימה“ ומשחקניה כל השנים (בהפסקה של 5 שנים; הקדים לעלות לא"י). אחרי שפעל כמה שנים בנסיונות התיאטרוניים בא"י נסע המחבר לרוסיה בקיץ 1912 במטרה ללמוד ולהשתלם באמנות זו. המחבר מספר לנו על הפדיהיסטוריה של התיאטרון העברי ברוסיה (שקדמה ל„הבימה“), על סיבובו יחד עם המשרור יצחק קצנלסון (שנספה במחנה מוות בפולין) יחד עם משחקים חובבים עבריים בערים ובעיירות ברוסיה הלבנה ובפולין, והוא מתאר תאור יפה את האווירה החמה היהודית בעיירות אלה בזמן ההוא ומספר על ההתעוררות הלאומית בתפוצות-ישראל אלה ערב מלחמת העולם הראשונה. בחלק העקרי של הספר מסופר על הצעדים הראשונים להקמת „הבימה“ (הגרעין הראשון: צמח, המחבר ורובינה), על התהוות התיאטרון הזה במוסקבה בשנות המהפכה והרעב והרדיפה על העברית והציונות, על כיבושיה הראשונים של „הבימה“ ועל העזרה הגדולה והמסורה שהושיטו לה אנשי הרוח מחסידי אומות העולם (סטניסלבסקי, וכסנוגוב, גורקי ואחרים). פרק מיוחד מוקדש לאנגלי-ביאליק ב„הבימה“ תפקידם והשפעתם. המחבר מספר על החיים התיאטרוניים הכללים בורשה שלפני המלחמה ובמוסקבה בשנות המלחמה והמהפכה, על השפעות התיאטרון הרוסי על הבימה, ומשמיץ את דעותיו בשאלות אמנות ומשחק. בין השאר מספר המחבר על אחיו א"ג גנסין, על י. ת. ברנר

Compendious Hebrew-English dictionary...
compiled by Reuben G r o s s m a n in
collaboration with H. Sachs. Revised and edited
by M. H. S e g a l. Tel-Aviv, "Dvir",
1946. מהדורה א' עיין קט. שנה ט"ו ע' 150.

78 גרינשפן, נחמן שלמה. משפט עם הארץ;
בספרות ההלכה בכל תקופותיה. מאת הרב נ. ש. גרינ-
שפן, ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס הפועל המזרחי),
תשי"א. [4], 75, [1] ע' 8°.

79 דונש בן לברט. שיר ופולמוס; הביא
לדפוס והקדים מבוא ישראל זמורה. חל-אביב, הוצאת צבי
עלי-הוצאת מחברות לספרות, (דפוס "הפועל הצעיר"),
תשי"ד. 47, [1] ע' 8°. "שני השירים... ניתנים בזה
עפ"י המהדורה שנערכה ע"י החכם דוד כהנא ויצאה לאור
בהוצאת "אחיאסף", כחארשא, בשנת תרנ"ד...".

80 דונש בן לברט. שירים. יוצאים לאור בצירוף
מבוא והערות על ידי נחמיה אלוני. ירושלים, מוסד
הרב קוק, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"א. 201, [2] ע',
פקסימיל. 8°. בראש השער: דונש בן לבראט.
=ספרית מקורות, ט.

יצירתו של ראשון לשיטה, של נותב נתיבות במקצוע
של רוח, רבת שאלות היא ורבת קושי להסברה לבני
דורות אחרונים. יצירת הראשון נתגלמה כבר ביצירות של
הבאים אחריו; גלוייו שנלחם על חדושה היו ליסודות
להולכי שיטתו, והם כפשוטות, ואין החדוש נכר בהם.
וקשה הערכת יצירתו ביותר בהיות עיקר החדוש בצורה
שהיא יכולה להיות נלבבת לדורותיה הרואים בה פתוחי
נעימות יסודיים ובטוי לעקרי פורמליות, ולאחרונים, שוני
הטעם, אין הדבר נגלה, והם מבקשים לראות בה תכנים
ודעות שאינם עיקר יסודה.

בצאתם לאור של שירי דונש בן לברט באוסף
אחד, ניתן לעיין בחידושי של הראשון לשקול שירים
במשקל היתדות. העתקת המשקל הערבי לעברית, ליתדות
ולתנועות, הולידה את שאלת השוא הנע, להמצאו בשופי
לכל בית שיר. כנראה לא סיפק לו לדונש כוח עצמו
לשקול שיריו במשקל יתדות משוכלל, השואים הנעים
לא נמצאו לו לכל חפציו. לא כוח שירתו ולא שליטתו
בלשון לא יכלו להטות את הלשון אל שיטתו בשלמות,
אף הלשון עצמה לא היתה עדיין עשויה וגמישה לחדושו
ולדרישתו. ומתוך קושי המשקל הוכרח דונש לפרוץ

הלכות בדקוק ההברות ולהניח שיטתו שאין
משגיחין חזיר בשוא נת. הוא גם השאיר בתי שיר
שאנם שקולים במשקל מדויק, אם נניח שנוסח השירים
נאמן, ואפשר שהיה הדבר לפני כהוראת שעה, עד אשר
חסתגל העברית בהסית סגנונה למשקל היתדות באין
מעצור. והוא רק על האפשרות בכלל בקש להראות: כי
אפשר לעברית להשקל במשקל יתדות. רבי השירה
והלשון שבאו לאחר כך הבלינו בכוחם על הקושי הזה.
בינתיים גם התקרבה הלשון למשקל והלמתו, אף כמה
צורות לשון שהמשקל זוקקן נתחדש שמושן (כגון: אבל,
הכי, ואם, למען). רק לפעמים יש שהניחו את השוא הנע
והניעו את הגח בהיתר שירתם הגדולה, ועל דעת הרבים,
המשוררים הצריכים כלם לאותה הקלה בבטוי.

אף לתכני שיריו היה ערך של חדוש בומני. שירי
ידידות וכלולות לא שוררו עדיין בעברית, ושיריו אלה
צביון של קדושה עודנו דבק בהם ("דבק חתן בדתך",
עמ' ס"א; "ואומר אל תישן", עמ' ס"ד). אף כאן צריך
עיקר תעיון להיות בצד החדוש של נושאי חולין, ואילו
הבטוי, עדיין הפרוזאיות טפולה בו. ואין תימה כי
המבקרים הקדמונים (ר' משה אבן עזרא ור' יהודה
אלחריזי) שלהם לא הורגש ערך חדושים בצורה ובנושא,
דנו את שירתו לחורב.

הקרובה ליום כפור שבאה בראש הספר, יש עמה
חדשות להולדות השירה בספרד. מקובלת הדעה כי ספרד
אינה שייכת על חוג השפעתו של המרכז הארץ-ישראלי.
השפעת ארץ-ישראל נכונה על איטליא ואשכנז, ואילו
ספרד קבלה מבבל, ומכאן שנויי הלשון ושנויי הצורה
שבין שירת ספרדים לשירת ארץ-ישראל. והנה יש
בקרובה זו של דונש כדי להטיל ספק בכללות הדעה
הזאת. בקרובה זו יש פיוט "אשר מלכותך באלפי
שנאנים" (עמ' נ"ב), שהוא חקוי לפיוטו של יוני "אשר
אימתך באראלי אמן" (פיוטי יוני, מהדור' זולאי, עמ'
של"ב. פיוט זה הוא מוסף ליו"ב, ומיוחס במחזור
אשכנזים לר"א הקליר), בין בתוכן, בין בצורה ובין
במבנה. אף ר' משלם ב"ר קלונימוס הקביל את פיוטו
"אשר אומץ תהלתך באילי שחק" (שחרית ליו"ב במחזור
אשכנזים) לפיוטו של יוני, וכאן מסתברת ההקבלה. שר'
משלם איטלקי היה שקבלתו והשפעתו מארץ ישראל.
אבל חקוי של דונש לפיוט ארץ-ישראל כיצד יסתבר?
דונש היה אמנם תלמידו של רב סעדיה גאון, שהיה סניף
לפיוט ארץ ישראל, מכל מקום יש משמעות לכך שפיוטו
לא הקבילו דונש לרס"ג אלא ליניי או להקליר. חקוי

משלם ב"ר קלונימוס ששת פיוטיו * (בשחרית ליו"כ).
אף פיוט אחר בקרובת דונש "בה' יצדק האוכרים
יראתו טהורה" (עמ' נ"ד), יש בו דמיונים אל הפיוט
"מלאכי צבאות חילות חילות" ("ברן יחד" לא"מ הברמן,
עמ' ל"ט) לר' יוסף בן אביתור, ששירתו ארץ-ישראלית,
והרי זה מרמז על טופס ארץ-ישראלי שהיה אב אף לפיוט
זה של דונש.

פיוטי הקרובה מיוסדים באותו משקל שהיה נוהג
בשירה הארץ-ישראלית ואשר לא נחקר עדיין. שאר שירי
הקודש ובהם פזמוני הזמירות שנבנסו לסידור ("רדור
יקרא לבן עם בת", עמ' נ"ו, "דוי הסר וגם חרון", עמ'
ס') מיוסדים במשקל היתדות. חסרים אנו בירור הרבה
בשיריו של דונש על ידי שאין אנו יודעים סדר שיריו
לתקופת חבורם. רק מסברא אפשר לומר ששירי הקודש
השקולים במשקל היתדות הם המאוחרים, והם על שיטתו
החדשה שאף שירת קודש ניתנת להאמר במשקל היתדות.
מתוך ההקבלה המשולשת שהובאה תחילה, של פיוט
ינאי, פיוט ר' משלם ב"ר קלונימוס ופיוט דונש שתכנס
אחד וצורתם אחת, נכרת העצמות הפיוטית של כל פיוט,
והוא ענין להערכה אסתטית. כמובן שמי שמעמיד עצמו
בצד ענני שירה אלה כינאי וכו' משלם על כרחו שדמותו
תמעט בפני שיעור קומתם. פיוטי דונש חסרים ההתייחסות
וגבורת הבטוי שהפיוטים של ינאי ושל ר' משלם מסוימים
בהם.

שירי חוליו אינם בנושאי הרחבות של כלולות ונוי
ויין של המשוררים בתקופה שלאחר כך. שירת הרחבות

* לפי שעדיין לא הושם לב להקבלות אלה, ויש בהם
הרבה להסברת הפיוט האשכנזי הריני רושם כאן את
הפיוטים המקבילים:

- ר"א הקליר
(1) אך אומרים בחין לפניך
(2) אמרו לאלקים אל מלך בעולמו
(3) מעשה אלקינו אדיר כויעודו
(4) אשר אימתך באראלי אומן
(5) אמיצי שחקים ממעל וכל צבא מעל
(6) אילי מרום אומרים הלולו
ר' משלם ב"ר קלונימוס
(1) אך אתים בחין לפניך
(2) אמרו לאלקים ארך אפים וגדל כח
(3) מעשה אלהינו אין מי בשחק יערך לו
(4) אשר אמך תהלתך באילי שחק
(5) אילי שחק חצובי להקים
(6) אין מספר לגדודי צבא חילו
צונץ מפקק בשיכות הפיוטים לר' משלם, עי' Literatur-
geschichte 108-110.

לפיוט ארץ-ישראלי יש בו להעיד יותר מאשר על השפעה
בלבד; יש בו עדות על קרבת הדעות ועל שיתוף הטעם
ועל קשרים חזקים יותר מכפי שמקובל בידי סופרי
היסטוריה.

והרי תחילות שלשת הפיוטים המקבילים, וההקבלה
היא גם להמשיכהם:

ינאי	ר' משולם ב"ר קלונימוס	דונש
אשר אימתך	אשר אמך	אשר מלכותך
תהלתך	תהלתך	תהלתך
בארצלי אמן	בארצלי שחק	בארצלי שחק
באבירי אמן	בברקי נגה	בברקי נגה
בכלולי קרח	בגדודי גבה	בגדודי גבה
בבדודי קרח	בדוממי וקה	בדוממי וקה
ומוראך עליהם	וקדשתך בסיהם	וקדשתך עליהם.
ואכית תהלה	ורצית שבח	ורצית שבח
מגלומי גוש	מהומי ברנש	מהומי ברנש
מגרי גיא	ועורכי שניע	ועורכי שניע
מכלולי פעל	זועקי תחנה	זועקי תחנה
מצלי מעש	חוכי תנינה	חוכי תנינה
והיא תהלתך	והיא כבודך	והיא כבודך

שאר הפיוטים בקרובה דומים אף הם בסגנונם לפיוטים
הארץ-ישראליים. ויש ידים להשערה כי כל הקרובה
מיוסדת על איזו קרובה ארץ-ישראלית, לפי שאין הפיוט
בקרובה יחידה שירית. וכך היה מנהג פייטני איסליא
ואשכנז שהיו מיוסדים קרובות שלמות בהקבלה לקרובות
הקדומות. ר' משלם ב"ר קלונימוס שהקביל את פיוטו
"אשר אמך תהלתך באילי שחק" לפיוט "אשר אימתך
בארצלי אמן", לא את פיוטו האחד הזה הקביל אלא
מערכה שלמה. במוסף ליו"כ כמנהג אשכנזים באה
הקרובה "שושן עמק איומה", והיא מיוחסת שם לר"א
הקליר, ובה נמצאים ששה פיוטים שאליהם הקביל ר'
פיוטו של ר' משלם ב"ר קלונימוס מקביל אל פיוט
ינאי יותר מפיוטו של דונש. בפיוט ינאי, כל שורה לעצמה
עומדת ואינה קשורה בשורה שלאחריה, כל שורה מכילה
תואר למלאכים או לבני האדם, וכך מיוסד גם הפיוט של
ר' משלם. בפיוט דונש יש לשורות המשך בחברותיהן.
בפיוט של ינאי כל מחרוזת היא בת ארבעה טורים של
תארים, וכן גם בפיוט ר' משלם, ובפיוט של דונש —
שלשה. אף מצד האקרוסטיכון דומה פיוט ר' משלם לפיוט
ינאי, שהוא חתום בא"ב כמותו, ופיוט דונש חתום בשמו:
אני דונש בן לברט. רק בפרט אחד דומה פיוט דונש אל
פיוט ינאי יותר מפיוט ר' משלם, בסיום "ופחדך עליהם"
אל "ומוראך אליהם" של ינאי, ור' משלם מסיום: "וקדשתך
בפיהם".

דונש לייס פיוטו על סימן א"ב של הפרק "לדוד בשנותיו בתהלי' לד', שחסרה בו האות וי"ו. ושמא חסרה ה"י"ו מחמת השמטת המעתיק, שהפיוט נתפרסם רק על פי כ"ז אחר.

שם, בית 6. בקש המהדיר להגיה: יונדו שם שמך.
והלשון "שם שמך" מגומגם. ובאור הבית לפי פיסוק:
כל זוכריך יומרו: משמי שמך / זכרני ה' ברצון עמך.
עמ' נג, בית 11: אשר מלכותך ברוע שים מפניך.
רועשים פי' רועדים. ובמאן יש לפרש לשון "רועשות",
בפיט "אקסטזה כסל זקרב" תפלת גשם לר"א הקליר:
זועות ממאש ורועשות מקילות מים, שפירשהו
בפנים אחרות; בפירוש המיוחס לרש"י (מהר"א א"מ
הברמן, תרביץ ז', 202) נתפרש: שהן מרעישות יותר
מקילות מים. הרחיב לא פירש כאן, אלא תרגם:
und machen sie ein Getöse, ובמטה לוי פירש:

ומגבילים ורועשים בקולם יותר מקולות מים. פירוש כלם לשון קול ואינו אלא לשון רעדה, כלשון "וזעות" המקביל אליו. וכן מוכח מן הפיוט "אכיון כליות ולב" המיוחס לרס"ג (דודר רס"ג, שצ"ט) והמקביל אל "אשקטה בסל וקרב: מזיעות בחיל ורתת מקולו בקול מים/מ ר ע י ם אתם כרובים ואופנים גלגלי מים". ועי' תרביץ י"ז ספר ג'ד' עמ' 170 בהערה 28. ובמשמעות זו לשון רעש בתפלת "הנני הצני ממעש: נ ר ע ש ונפחד.

עמ' ג"ב. על האקרוסטיכון בפיוט "אשר מלכותך באלפי
שנאנים", ועל האקרוסטיכון בפיוט "בה' יצדקו" (עמ' ג"ד)
כתב המהדיר בהערות בעמ' ק"ט כי השם דונש באקרוס-
טיכונים חתום חסר ו"ו, "ואין להתפלא שחתם כאן דונש
חסר, כי לא השגיחו באותיות אהוי' חסרות בימי הביניים".
ונראה שאין לראות חסר באות ו"ו, שהאות ו"ו באה בשני
הפיוטים יחד עם האות דל"ת. בפיוט "אשר מלכותך"
בבית 4: מדאננים, ובפיוט "בה' יצדקו": הדלחנים,
הדורך. ויש ונהגים משוררים בקצת שיריהם לצרף שתי
אותיות אקרוסטיכון יחד, כגון: ר' יהודה הלוי בפיוט
"יציר רק אל" בבית 10: הלחתי, וכן נהג ר' שלמה
בן גבירול בפיוט "שומע חפלה שמע את קולנו" (שירי
רשב"ג, ביאליק ורובינצקי, חלק ב' עמ' 23) צרף את
האותיות מ"ם וה"א משמו בתיבה אחת: מהרה, ובפיוט
"שני חיי ומאוי" (שם עמ' 98) צרף את האותיות למ"ד
ומ"ם משמו בתיבה אחת למי, ובפיוט "שופר המבשר"
צרף שתי, למ"ד ומ"ם משמו בתיבה: שלמנו, ועוד.

עמי נ"ד : ביי, כך נקוד התיבה בכל הפיוט, וצ"ל :
ביי, בלי שוא ביו"ד ראשונה. נקוד תיבה זו הוא נקוד יֶשֶׁם

בשירה הרוסית היה מחבר שירים ושמו טרֶנִּיקוֹבְסְקִי, שיריו לא היו בעלי ערך פיוטי, אבל פָּעֵלֹה הֵלֵךְ יסוד לשירה הרוסית, שהוא החליף את משקל ההברות שהיה נהוג בשירה הרוסית, במשקל הטוני. אף את דונש אין להעריך מצד בטויו הפיוטי, מעשהו הרב היה בצד אחר, בהצעת שיטה פורמלית, במלחמה עליה ובקביעתה, ביצירת הצורות ובמתן דפוס לדורות משוררים גדולים שיסדו בהם את היכלי שיריהם.

המהדיר נהג בהוצאת הספר כדרך המקובלת בהוצאות החברות, ולווח לספר חלק של הערות וגרסאות. אף מבוא נחבא בא בראשו וטרח לציון בו כל דבר הנוגע לרוש. נראית במהדורה שאיפתו של המהדיר לשלמות. וכמומה שבמצאת דברים הפליג, וייחד את הדבור על עניינים שהדיעות בהם מצוץ מכדי לצרפם לתמונה («על חנוכה» בעמ' ח', ו«על פרנסתו» בעמ' ט'), אף ש בדברי המבוא לשונות של זרות ותמימות («מתכונות אופיו של דנוש והשקפותיו» בעמ' טז—יח»). במבוא ובהערות בא רכיו חנוכה ביבליוגרפי. גם השתדל לברר הנוסח והוסיף בסוף הספר מפתחות לשמוש, ונראית בספר שקידתו של המהדיר ששקד על תקנתו.

ועתה כמה פרטי דברים :

עמ' נ', בפיוט "כל אהוביך", הסימן א"ב. וחסר הא"ב
את האות ו"ו. המהדיר בקש (הערות עמ' ק"י) להעלות
מכאן מסקנה לדקדוק הלשון בימי הביניים, ויש לדבריו
תשובה מכל השירים המיוסדים על **אבב** ממשוררי ספרד
שאין ה'ו"ו חסרה בהם. וחסרון ה'ו"ו כאן יתבאר, כי בקש

ונראה שגם בשאר ארבעת הבתים שלשיר, בבתים 7-8, ובבתים 9-10, ישנם ראשי חתימת שמו פעמיים: אלקים תן במדבר הר / הרס שיטה ברוש תהר; ולמהיר ולנוהר / שלומים תן כמי נהר; הדף קמי אל קנא / במוג לבב ובמגנה; ונרחיב פה ונמלאנה / לשוננו לך רנה. עמ' ס'. לשיר "דוי הסר", בספר "כל בו הקטן", דפוס מאשקאוויטש, מרגיטא, שנת השב"ח, ח"ב סי' ל"ז בא ספור תולדות לפיוט זה: המנהג בנשואין וב' ימי המשתה לומר קודם ברכת המזון "דוי הסר וגם חרון" וכו'. וראיתי כס' ילקוט דניאל (שהביא משם "עונג חיים") כי מחבר פיוט זה היה דונש חותנו של רבינו נסים, וחתם שמו ברי"ת דוי, ואז, נחני, לעה, ולפני נשואי בתו של דונש לרבינו נסים מת בנו הגדול, ואז חבר ר"ג "ספר מעשיות" הידוע לנחמו, ואז חיבר הפיוט "דוי הסר" שיסיר ממנו הצער הזה, ואז אלם (היינו האבל אשר על שפתם (! יעשה) בשיר ירון. (העירני מורי ר"מ בריחוקאל).

עמ' ס"א. לשיר "דבק חתן", כתב המהדיר בהערות עמ' קכ"ב, שהאקרוסטיכון הוא: "דונש בראשי ארבעת הבתים הראשונים", והנה רשמי השם "לברט" כפול נראים בשלושת הבתים 5-7, אות אחת בתיבה הראשונה של הדלת ואות אחת בתיבה הראשונה של הסוגר: והאל, כפוליה; ומקב, תקבן; ויברך, כלמך. האות ט"ת חסרה. נוסח השיר אינו קבוע, וכתבי הידות חלוקים בסדר הבתים (ע"י הערות עמ' קכ"א). ואפשר שהשיר לקוי גם בחסרון בית של האות ט"ת.

עמ' ע"ט. בשיר "לדורש החכמות", בית 51: "והוא פתר ש צ פ: / חרון אף גם חצף // והוא: ב מ ע ט קצף / אלקים אדירים". ענין הויכוח הוא המקרא בישעיה נ"ד ח': בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך. מנחם פירש שצף מלשון חרי אף, והשיב עליו דונש, כי מלת שצף פי' מ ע ט. אפשר שפירושו זה קבלו דונש מרבו מרס"ג, וע"י בתרגום רס"ג לאותו מקרא, ובהערת דרנבורג שם. ונראה שמשמעות "מעט" לשצף אצילה ממשמעות כעס וחרון, שדרך לשון עברי לציון מדה מועטת בלשונות של מצבי נפש רעים ומדה יפה בלשונות של מצבי נפש טובים, כגון: הללו [=האמות] שוחקות והללו ע צ בות (עירובין ג' ע"ב), שפי' אלו גדולות ואלו מצומצמות. וכן ביצים שוחקות (שם, פ"ג) וכן ספח שוחק (בסוכה ד' ע"א). כיוצא בזה משמש בשפה לשון זעום על מדה קטנה, אפשר על יסוד המקרא: ואיפת ריון ועומה, שבמיכה ו' י', ואף כאן שצף משמש לשון מעט.

הויה ושם אדנות, שם הויה עם בי"ת נקודו במקרא: בי"ת בפתח, ואח"כ הולם וקמץ, כנקוד שם אדנות, ובשני היודין הו"ד השניה בקמץ, והראשונה בלי שוא. שם בית 11: כל יצדקו הברים המוסיפים על תהלותיו. הברים, פי' הוכאים, הצדיקים. בתואר זה שימש ר"ש הנגיד, בשיר "שמואל קדמה": "זכור אותות אשר עשה לך פה / כאותותיו לבריו הקרובים". ובשיר "אשלח בכנפיי: "ויצר אדמה קצרה למכביר / וכלא למשכיל ומצרף לבריי". ור' שמואל בן עלי משמש באגרותיו (מהדו' אסף, תרביץ א') בשם "ברור" לכנוי גדולה: "יקירנו, ברורנו, בחירנו" (אגרת ז', עמ' 49). "יקירנו, ברורנו" (אגרת ח' עמ' 53 ואגרת י"א עמ' 54). "שני השירים היקרים וברורים, הבחורים האדירים" (אגרת י"ד עמ' 55). ובתפלת שחרית בא לשון זה תואר למלאכים: כלם ברורים. ועוד שימש דונש בלשון ברים בשירו "לדורש החכמות" עמ' ע"ג, בית 12: "אשר באמת יודה / וגם ישק לידי // חכמים מגידי / דבר צדק, ברים".

עמ' נ"ז. בשיר "דלה שובב" בית 8, נראה שיש בו רשמי חתימת שמו דונש: דביר הקם ופעמונים / מנחם שלח לבנים. דרך דונש היתה לחתום שמו בשיר כמה פעמים, כגון בשיר "דרור יקרא" (עמ' נ"ז).

שם. בסוף אותו שיר הביא המהדיר את שני הבתים: "דעה חכמה לנפשו / והיא כתר לראשך; נצר מצות קדושך / שמר שבת קדשך". והעיר המהדיר בהערות, עמ' קט"ו, "שיש שצרפוס לסוף, דרור יקרא ואין להכריע באיזה שיר הם מקוריים, אף כי אני נוטה לראותם כחלק מ"דלה שובב" וכן גם י' מרקוס, מורת ומערב' ד' עמ' 3 הערה 2". נראה שמוכח כי שני הבתים הם מגוף השיר "דרור יקרא", לפי שהוא פותח בענין שבת, ושני בתים אלה מסיימים בו בענין שבת, ואילו בשיר "דלה שובב" לא נזכר ענין שבת כל עיקר. ועוד שהשיר "דלה שובב" נראה כגמור, שהוא מסיים בבנין ביהמ"ק וכביאת הגואל: דביר הקם ופעמונים / מנחם שלח לבנים.

שם. בשיר "דרור יקרא" בית ו': "וינצרכם כמו בבת", והעיר המהדיר: "בבת, סמיכות במ' נפרד לצורך התרזו או דרך קצרה במ' בבת עינו (זכרי' ב', י"ב). בלשון זה שימש גם שמואל בפיוטו "שבת היום לה": "ואם תשמרנו, יה ינצרך כב בבת".

שם. על הסימן של השיר כתב המהדיר בהערות בעמ' קט"ו, שהשם דונש בא באקרוסטיכון "שלש פעמים בשלושת הבתים הראשונים ופעם אחת בשני הבתים האחרונים".

המעבר. מבנה כפול. פליטים ועליה. תפקיד העליה. הון ופריון. ההרכב המקצועי של הישוב היהודי. קידום הארצות הקולוניאליות. אינדוסטריאליזציה. קימום ותכנון. התיישבות חקלאית. סיכום קוי תכנית לפיתוח חקלאי. התעשייה ויכולת הקליטה. תכנית לפיתוח התעשייה. סיכום. ביבליוגרפיה: ע' 151—154.

84 הורודזקי, ש[מואל] א[בא] Samuel A. [Horodezky]. יהדות השכל ויהדות הרגש. (כרך א—ב). תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 3°. התכן: כרך א': שרשים ודמויות: שכל ורגש בתולדות היהדות. יהדות ונצרות. ישראל. גלות-ישראל, ארץ-ישראל וגאולת ישראל. דמויות: האסיים. ינוקא. סבא. ה"צדיק". [6], 191 ע'. כרך ב': אישים: הרמב"ם בקבלה ובחסידות. הרמב"ם והעם. ר' אלעזר בן יהודה בן קלונימוס מגרמניה. ר' אליעזר ב"ר יואל הלוי מבונא. ר' יצחק ב"ר משה בעל "אור זרוע". רבינו בחיי. ר' ישראל בן פתחיה איסרלין. ר' שלמה אלעמי. ר' יצחק ב"ר משה אבן-עראמה. דון יצחק אברבנאל. רמ"א והרמב"ם. ר' שבתי שפסל ב"ר עקיבא הורוויץ. הגאון מוילנא. ר' פנחס אליהו ב"ר מאיר. ר' אהרן ב"ר משה הלוי הורוויץ מסטרסלא. ר' צבי אלימלך מדנינוב. ר' אהרן "המגיד" מזיטומיר. שתי קהילות. [3], [192]—469 ע'.

85 הוז, חיים [Haïm Hasas]. אבנים רות-חות: סיפורים. (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו. 250 ע', 8°. = חיים הוז: כתבים. ספר ג'. (ספרית "לדור"). ספורים, רובם מחי ארץ ישראל בין שתי מלחמות העולם. את הקדמים בשורה זו עיין ק.ס. שנה כ' ע' 11 ושנה כ"א ע' 232.

86 הטסקי, אהרן. קוֹבֵק: תעודת זמנו. מהוגנת ד. גלעדי. (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "ספר"), תש"ה. 179, [1] ע', 8°. (מ"ן המוקד). "זהו פרוטוקול על אבדן השבט של יהודי-הונגריה בקרב עם ישראל. פה רשומות שעותיה האחרונות של יהדות הונגריה, אך לפי הסדר הטבעי של שותפות הגורל היהודית מש-תלבים בו גם אסונות יהודי רומניה. המחבר, הסופר הפרלמנטארי לשעבר של העתון הצינוני "אוי קלט", היה בעל הכרוניקה של החיים היהודיים בטרנסילבניה בימי הרומנים." (מההקדמה).

87 הינה, הינריך. הרב מבכרך / לילות

81 דוסטויבסקי, פיודור מיכאילוביץ'. לילות לבנים. רוח נמוכה. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל-אביב, דפוס "הארץ"), תש"ה. 109, [1] ע', 8°. = ספריה קטנה של הוצאת שוקן / 2. בראש השער: מ. דוסטויבסקי. "המתרגמים י[צחק] שנברג: לילות לבנים, א[ברהם] קריב: רוח נמוכה". ספורים. שם המקור: Федор Михайлович Достоевский: Белые ночи. Кроткая.

82 דרויאנוב, א[שר אברהם אבא אלתר] [Abraham Alter Drouianoff]. כתבים גב-רי. כרך א—ב. תל-אביב, ברית ראשונים, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ג (תש"ד)—תש"ה. [3], 500 [צ"ל 506], [2] ע', טבלאות, לוח-פורטרט; [3], [501]—953, [2] ע', 8°. התכן: כרך א': א. ליטאי: מתולדותיו של א. דרויאנוב ז"ל. על המלחמה (מלחמת העולם הראשונה, ע' 18—126). 85 מאמרים (בעיקר מאמרים ראשיים), שפורסמו ב"העולם", שדרויאנוב היה עורכו בשנות ה"רס"ט—תרע"ד, מסודרים לפי מדורות אלה: על הפרק, אנשים ומעשים. גלות. ציונות וארץ ישראל. כרך ב': ציונות וארץ ישראל: ציונות בפולניה (יצא קודם כקני-טרס מיוחד, עיין ק.ס. שנה י' ע' 17—18), חליפת מכתבים (על הענינים הנוגעים ב"ציונות בפולניה", פורסמו תחלה ב"דבר"). הציונות הכאוה. תשובה למ. בלינסון (פורסמו ב"דבר היום"). מכתב. — לשון וספרות: ש"י אברמוביץ. ל. נ. טולסטוי. א. בן-יהודה. ז"ל קנטור. א. זרובסקי. העתונות העברית בא"י. יובלה של "הצפירה". לשון ולשונות. ה"טכסט" שלנו. רצון או חבה. קטנות. — נזכרתי (6 פרקים מתוך ספר). — שונות: משיחותיו של סבא. רסיסים (פרקים אחדים מספרו של ו. אבורטין "די האניגשאלע", מתורגמים עברית). ראיות ותמיהות. שירי דיו. נאום למלאת 30 שנה לועידת מינסק (מתפרסם כאן לראשונה). מנהיגים ואיללים. על חטא. על "זקנים" ו"צעירים". — מאוצר הבדיחה והאגדה של העמים (ע' 894—953).

83 הורוביץ, דוד [David Horowitz]. הקי-מום ובעיותיו בעולם ובארץ-ישראל. תל-אביב, "מסדה" בסיוע מוסד ביאליק; (ירושלים, המדפיס ליפשיץ), [תש"ה]. [6], 154 ע', טבלאות. 8°. = ספרית "רמון" 28. מהתכן: א"י והמזרח התיכון. התפתחות המזרח התי-כון. המזרח התיכון במלחמה ואחריה. ארץ-ישראל: תקופת

- מביא את דבריהם בצירוף מ"מ מפורטים (ע' 12—20).
- 91 המינגווי, ארנסט [Ernest Hemingway]. חייו הקצרים והמאשרים של מר פראנסס מאקומבר. מאת ארנסט המינגווי, תרגום י. בן-עמי. (ירושלים, עופר: חיפה, דפוס "אות", [1946]. ע' 47, פורטרט. 8°.
- 92 הסיא, פינג יינג. חיי נערה סינית. מסירת טסואי צ'י. מאנגלית, מ. לוי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1945). 237, [3] ע', פקסימילים. 8°. (ספרית פועלים / לכל). בראש השער: הסיא פינג יינג. שם הספר באנגלית: Ping-Ying Hsieh: Autobiography of a Chinese girl.
- 93 הריס, דוגלס [Douglas Gordon Harris]. חידוש המבנה בארץ אחר המלחמה, מאת סיר דוגלס הריס... (הוצאה שניתנה באולם הצעירים הנוצרים כ"ט באפריל, 1943). (ירושלים, דפוס גולדברג, 1943. 19, [1] ע'. 8°. (המועצה הבריטית, סדרת הוצאות בעונת הקיץ, 1943). המחבר היה ממנה על חידוש המבנה מטעם הממשלה.
- 94 ויזל, זאב פון [Wolfgang von Weisel]. ירחמיאל וירניק. אמה ומולדת; מבחר הספור על גבורה ואהבת מולדת. תל-אביב, "חזון", (דפוס "ספר", תש"ו). 206, [2] ע'. 8°. = ספרית "חזון" מס' ב; התכן: ז. פון ויזל: אהבת המולדת. י. קלוזנר: כשאומה נלחמת על חירותה. חלק א': קטעים מתוך "יהודית" ומיצירות דבוסינסקי, קלוזנר, יוסף בן מתתיהו, ששריניחובסקי, י. חורגין, יל"ג, א. סלומון, אחד הקנאים, יעריי פולבסקין, ש. סקולסקי, א. שמאלי ופניה. חלק ב': קטעים מספרות העולם.
- 95 ויט, אן טרי. עולמות גנוזים: עלילות חוקרי עתיקות. מאנגלית: א[הרן] ראובני. תל-אביב, אופק, (דפוס "אחדות", [1945]. 196 ע', תמונות. 8°. בראש השער: אן טרי וייט. שם מקור: Mrs. Anne Terry White: Lost worlds: adventures in archaeology.
- 96 ויל, ג[וטהולד] [Gotthold Weil]. דין וחשבון על הנהלת בית-הספרים הלאמי והאוניברסיטאי פירנצי. תרגום יעקב הורביץ. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל-אביב, דפוס "הארץ", תש"ז. 102 ע'. 8°. = ספריה קטנה של הוצאת שוקן / 4. בראש השער: היינריך היינה. שם המקור: Heinrich Heine: Der Rabbi von Bachrach. Florentinische Nächte. זהו התרגום החמישי של הרב מבכרך. קדמו לו: תרגום יעקב נדפס בהמליץ שנה כ"ו (1886), רק פרקים אחדים; תרגום ז. יעבץ; תרגום י. ה. ייבין, נדפס בירחון בית"ר כ' ב' ע' 222—232 ו-347—367; תרגום מנוס לרנר; ירושלים "עבר", תרצ"ד.
- 88 הכסלי, אלדוס. אמנות הראייה. עברית יהודה אלנברג. תל-אביב, צ. ליימן, תש"ו. 192 ע'. 8°. בראש השער: אלדוס הכסלי. שם המקור: Aldous Huxley: Art of seeing. המחבר סבל מלקוי ראייה, קרוב לעיוורון, במשך שנה וחצי. במקרה נודע לו על שיטת חינוך הראייה של ד"ר ו. ה. ביטס, הוא השתמש בשיטה זו ולאחר חודשים התרפא עד שיכול היה לקרוא בלי משקפים וללא התאמצות. "התכלית הסופית של הספר שלפנינו ליתן פרסום יותר לאמנות זו, ולמצוא את יחס הגומלין בין שיטות חינוך הראייה ובין חידושי הפסיכולוגיה והפילוסופיה הבקרתית". (מההקדמה).
- 89 הלבשרשטם, חיים מצנז. ספר דברי חיים... על התורה... כל אלה פעולת... הרב... חיים הלבשרשטאם... האב"ד דק"ק צאנז... הוצאתי לאור ספר... הזה פעם החמישית הקי"ק יעקב הלבשרשטאם... חלק א—ב. ירושלים, תש"ו. 4°. גלוס מהוצאת קראקא, דפוס פישער, תרנ"ב. התכן: חלק א: על התורה. [2], 82 דף. חלק ב: על מועדים וחידושים על ב"מ. [2], 116 דף. הספר הוצא לאור ע"י נכד המחבר למלאת 70 שנה לפטירתו של המחבר ועשר שנים ליסוד הישיבה "היכל דברי חיים". לחלק ב' שער מיוחד.
- 90 המאירי, מנחם בן שלמה. בית הבחירה על מסכת כתובות אשר חבר רבינו מנחם ב"ר שלמה לבית מאיר... המכונה בשם המאירי. יוצא לאור בפעם ראשונה על פי כתב יד בספריה פאלאטינא בפרמה שבאיטליה עם מראי כקומות והערות על ידי אברהם סופר... ובא בו נוסח המשניות ופירוש המשנה להרמב"ם... בתרגום אשר לא נודע עד הנה. ירושלים, (דפוס מרכז), תש"ז (1946). 20, 506 ע'. 8°. בתחלת הספר רשימה שלמה של הספרים והמחברים אשר המאירי

ניצולים ובגליונות אלה הוא מפרסם את שמותיהם. הישי-
מות מסודרות לפי המחנות והערים, שבו נמצאים הנ-
צולים, כל רשימה ורשימה מסודרת לפי סדר אלפאביתי.
השמות באותיות לטיניות, כפי שהם הגיעו למשרדי הועד.

102 הועד הצבורי להוצאת המהדורה העממית
של מלון בן-יהודה. על מהדורה עממית של מלון
הלשון העברית הישנה והחדשה לאלעזר בן-יהודה.
יוצא לאור ביזמת ועד ציבורי ע"י הוצאת "לעם" בהשר-
ת תפוזת ההסתדרות הכללית... והסתדרות המורים... ירר-
שלום תליאביב; (ירושלים, דפוס ר. ח. הכהן), תש"ו.
144, [7] ע', פורטרטים. 8°. לספר צורף שער כ"י
י"ב של המלון במהדורה הראשונה. הספר כולל תנאי
התמימה על המלון במהדורה העממית, דברי המחבר על
המלון, מאמר מאת עורך הכרכים האחרונים של המלון
נ. ה. פורטרט: עבודת ההשלמה אחר מות המחבר,
חודת-עם של חכמים ומאמר מאת י. בן-דור: בחבלי
יצירה; מתולדות המלון העברי השלם לבן-יהודה.

103 ורפל, יצחק [Isaac Werfel]. סאסוב;
מצבה לעירתי. ירושלים, (דפוס וייס), תש"ו (1945).
30 ע', לוחות-תמונות ולוחות-פורטרטים. 8°.
= ספרית "במישור" / י.

104 ושיץ, יוסף (J. Waschitz). הערבים
בארץ ישראל; (כלכלה וחברה, תרבות ומדיניות).
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר
הצעיר, 1947), 399, [1] ע', טבלאות, תוס', תמונות. 8°.
(ספרית פועלים / לכל). "מטרת העבודה הזאת מעשית
היא ולא מדעית. יש בה משום נסיון ללקט עובדות ומס-
פרים על חיי הישוב הערבי בארץ, בכל שטחי חייו,
כחומר לתיאור מצבו והתפתחותו בדור האחרון. החומר
נלקח מפרסומים שונים ומתוך הסתכלות עצמית שניסתה
לבחון את החומר לאור המציאות". (מהדקדמה).

105 ז'בוטינסקי, זאב [Vladimir Jabotinsky].
כתבים, כרך [א-ב], ירושלים, ע. ז'בוטינסקי (תל-
אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז, 334 ע', 8 לוחות-
פורטרטים ולוח-פקסימיל; 314 ע', לוח-פורטרט, לוח-
פקסימיל. 8°.

כרך א' כולל את האבטוביוגרפיה שלו: "ספור
ימי" שנדפס בראש כרך א' וב' של כתביו הנבחרים,
מגלת הגורד, מבצר עכו. כדי למנוע כפילות בהוצאת

לתקופה מיום 3 בספטמבר 1935 עד יום 30 בספטמבר
1946. ירושלים, (דפוס "אחזה"), תש"ז, 12, 16 ע'. 8°.
עברית ואנגלית. עם שער אנגלי: Report on the ad-
ministration of the Jewish National and Uni-
versity Library, Jerusalem... by G[otthold]
W[eil]. דו"ח של המנהל הקודם, פרופ. ברגמן, עיין
ק.ס. שנה י"ג ע' 289.

97 וילהלם, י[עקב] ד[וד]. דור דור ועוליו.
(תולדות העליות לארץ-ישראל מאבלי ציון ועד ראשית
חובבי ציון). (ירושלים, המכון להשכלה ציונית, דפוס
מרכז, 1946), 160 ע'. 8°. = הספריה הציונית הקטנה.
סדרה ב'. "תולדות העליות משקפות את התהוות הישוב
הא"י משך אלף שנים. אך הספר אינו אומר לתת תמונה
מושלמת של תולדות הישוב בעצמו. הספר אינו מתיימר
להיות מחקר מדעי והשתמש במידה רבה במחקרים בשדה
ההיסטוריוגרפיה הא"י". (מהדקדמה).

98 וילנסקי, מרים [Miriam Wilensky].
מעשה בילדה, לקטנים ולגדולים. הציורים יוסף
שטרן. תליאביב, הוצאת "אילה" ע"י "דביר", (דפוס
"אחדות", 1946), 68, [3] ע', תמונות. 8°. בראש השער:
מרים וילנסקי שטקליס. קובץ שירים.

99 וילסון, גרוב. גדולי מדע: חייהם ותגליותיהם
הם... מאנגלית א[הרן] ראובני. מתלם עד גלילי. תל-
אביב, אוקס, (דפוס מל"ן), תש"ו, 200 ע', תמונות. 8°.
שם המקור: Grove Wilson: Great men of science.
כאן רק חלק מתוך הספר. תלם: פיתגורס, היפוך
קרטס, אריסטוטלס, ארכימדס, גליוס, רופא ערבי, רוג'ר
באון, גוטנברג, פרצלסוס, טיכו ברהה, קפלר, גליליי.

100 וינטרוב, נח בן יעקב דוד. ספר נחליאל;
דינו ומנהגי שבועות, מסודר ע"י הרב נח ויינטראב...
ירושלים, דפוס ארץ ישראל שע"י פאז"י, [תש"ו].
24 ע'. 8°.

101 ועד הסיוע המאוחד של יהודי אמריקה.
רשימות נצולים. מס' 1—19. ירושלים, (דפוס ירר-
שלום), 1945, 15, [1] ע' בכל גליון. 8°. בראש:
הועד היהודי האמריקאי המאוחד לסיוע ג'וינט, ירר-
שלום... יצאה לחוד: רשימת נצולי טרזינשטט. לחלק
1—2, (ירושלים, דפוס ירושלים), 1945, 31, [1];
31, [1] ע'. 8°. ועד הסיוע קבל ידיעות על הרבה

יתומה. רב שמואל הנגיד: תשובה. יוצאים לאור על פי כתבי יד ודפוסים בצירוף מבוא והערות וביאורים על ידי מ. א. זק, תל-אביב, הוצאת צבי ע"י מחברות לספרות, (דפוס מוסס), תש"ו, 71, [1] ע' 8°. המו"ל צרף מבוא (ע' 5—26) בתחלת הספר, ובסופו הערות וביאורים (ע' 45—66) ומקורות (ע' 67—71).

109 זק"ש, ניסן מאיר פיביל. ספר אור פני מלך; חדושים וביאורים, הערות ומקורות בהלכות מתנות עניים להרמב"ם ז"ל, מאת ניסן מאיר פיביל זק"ש בלאאמור... מרדכי יהודה ליב... ירושלים, יו"ל בסיוע "מוסד הרב קוק", (דפוס "קול-ישראל"), תש"ו, 8, 112 ע' 2°.

110 חורשאית, שרה. התאומים: רומן מחיי מעפילים, תרגם מכתבי-יד — אמיל פוירשטיין, ערך — ב. קרופניק, תל-אביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס "מסדה"), תש"ו, 294, [1] ע' 8°. בראש השער: שרה חורשאית גרינא לדל, עם הקדמה מאת יוסף פטאי.

111 חנוך, ג[רשון]. הבימה בת כ"ה; ראשי פרקים לתולדותיה (על יסוד חומר שנאסף תוך שיתות אישיות ומקורות אבטנטיים), תל-אביב, "אלבום" ע"י "המענית", מכון ארגוני סטטיסטי; (ירושלים, דפוס זי"ס; תל אביב, דפוס הפועל הצעיר), תש"ו, 250 "צל" 248 ע', תמונות. 8°. התכן: יסוד של בראשית. הנסיונות והצעדים הראשונים. חלקו של ג. צמח ז"ל בהנחת היסודות. תנאי-קיום. שיטה וסגנון. יסודות ארגון: קולקטיב. בעיית הרפרטואר. מסע הבימה בעולם וההשתקעות בא"י. רגיסורה. דרמטורגיה וחנוך צעירים. אנשי הבימה ודרכם: תיאטרון: 25 ביוגרפיות. הרפרטואר של "הבימה" 1918—1945 (רשימת 76 המחזות שהוצגו ע"י הבימה עם ציון שם המציג, הצייר, המוסיקאי, המתרגם ומספר ההצגות).

112 טברסקי, י[הושע] [Joshua Tverski]. האזרגיה האטומית. תל-אביב, "בית הספר", (דפוס "בצלאל"), תש"ו, 56 ע', טבלא, תמונות. 8°. =ספרית "דע", 1.

113 טברסקי, י[חנן]. רש"י מרחביה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 230, [1] ע' 8°. (ספרית פועלים / לכל, רומן היסטורי.

המאורעות) (שכספור ימי, ב' ובמגלת הגדוד) שולבו כאן שני הנוסחים. הנוסח העברי הונח כיסוד ונתוספו פרטי הדברים מ"מגלת הגדוד", שאינם ב"שכספור ימי". כרך ב' כולל שירים: תרגומי זיבוטינסקי מספרות העולם ושירי זיב. שנכתבו עברית במקורם או נכתבו רוסית ותורגמו כאן ע"י ח. ריכמן, מתרגומי זיב. יש לציין: מתוך "תופת" לדנטה, מתוך "סאוסט" לגתה. באו גם תרגום שירי פוא (העורב), עומר כיאם, רוססן, וורלן (שיר סתו, שמתפרסם כאן לראשונה), שירי זיב, מסודרים בשני מדורות: שירי ציון, חלקם נכתבו עברית ושני שירים: הקדמה. לתרגומי הרוסי של משא נמירוב (=בעיר ההרגה) לביאליק ו"הספד" על מות הרצל, נכתבו ברוסית. שירי חול — מימי נעוריו — נכתבו כלם רוסית. בסוף כרך ב' (ע' 302—314) הערות וביאורים. לא נזכר שם שהשיר "הספד" תורגם עברית גם ע"י המחבר ופורסם ב"הארץ" כ' תמוז תרע"ט.

106 זהר. ספר הזהר... עם ספרא דצינעווא, אידרא רבא ונוטא רעיא מהימנא, מדרש הנעלם... הגהות מרן מהרח"ן, "דרך אמת" ו"נצוצי אורות" מהגרתי"ד אדולאי ונלו להם הגהות ניצוצי זהר... תוכנן מסורת הזהר... השוואות עם מאמרי חכמינו... ציונים לספרי רבותינו הראשונים... במקום שיש התאמה ויחס להמאמרים שבוזהר. תמצית דברי גדולי האחרונים בבירור שיטת הזהר להלכה. באורים והארות להרבה מאמרים סתומים... [מאתי] ראובן במוה"ר משה מרגליות. ירושלים, "מוסד הרב קוק" שעי' המזרחי העולמי, (דפוס האחים לויאפשטיין ושות'), תש"ו, [2] דף, 618 ע', 2°. קודם לו שער מקוצר. על ויקרא, במדבר ודברים. את הקודם עיין קס. שנה כ"א ע' 234.

107 זמר עם; קבץ לפולקלורה מוסיקלית יהודית. נערך ונסדר בידי יצחק אדל, שמשון מלצר, יהויכין סטוצ'בסקי, דב שטוק, תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס רוהלד), תש"ו, 158, [2] ע', תוים. 8°. הקבץ מכיל שירים, מסודרים לפי מדורות אלה: שירי ערש. שירי ילדים וחרד. שירי אהבה. שירי אכזבה ונוחם. שירי שבת וחג. שירי הגות ועצב. שירי חדוד ועלו. רקודים. בתחלת הספר (ע' 5—25) מאמר "שיר עם".

108 זיק [=ז'רננסקי], מ[שה] א[ליהו], מו"ל [Mose Elijah Jernensky]. צבי חן ויפת מר... אה: שירי תהלה וידידות. רב יוסף בן חסדאי: שירה

מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 159, [1] ע', תמונות. 8°. (ספרית סועלים / לכל).

119 כהן, דוד, אשר שמעתי וספרתי... [עיר חרוד], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות", 1946), 327, [1] ע'. 8°. מנוקד. ספורים עצמיים, שהמחבר (בנו של הסופר מרדכי בן הלל הכהן) שמע בבית הוריו מפי אמא וסבתא. הספר כולל 55 ספורים מהם 20 ספורי קדומים ו-35 ספורי חסידים.

120 כהן, יעקב [Ya'aqov Cohen]. קצ' העולם. (ירושלים, עופר); (חיפה, דפוס "אות"), [1946]. 47 ע', פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות... מס' 11. נדפס תחלה ב"כנסת" ספר ט',

121 כ"ץ, דב, תנועת המוסר: תולדותיה, אישיה ושיטותיה. כרך א. תלאביב, "בית הספר", בטיע "מוסד הרב קוק", (דפוס י. לויצקי), תש"ו. [4], 348 ע'. 3°. "הספר, שתכניתו מתחלקת לשלושה כרכים, אינו מיועד לחוקרים ואנשי מדע, כי אם לכל שכבות העם וביחוד לבני-העוורים". (מההקדמה). התכן: מבוא. התנועה: דרכיה והשקפותיה. כבשונה של התנועה. הש- תלשלות התנועה. — ר' זונדל מסלנט (ע' 82—122). ר' ישראל מסלנט: תולדותיו, שיטתו המוסרית. מקצות דרכיו (ע' 123—343).

122 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson]. כתבי ב. כצנלסון. מהדורה שניה. כרך א. (תלאביב), הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"), [1946], 12, 396 ע', לוחות-פורטרטים. 8°. את המהדורה הראשונה עיין קס. שנה כ"ב ע' 96; שם גם תאור קצר. מהדורה זו בלי שינויים.

123 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson]. מה לפנים? בעיות המדיניות הציוניות. (תלאביב), הוצאת המשמרת הצעירה למפלגת פועלי א"י, (דפוס "אחדות"), תש"ו. 96 ע'. 8°. 4 נאומים (בועד הפועל הציוני, במועצה או באספת המפא"י). שיחה אחת עם הנוער ומאמר אחד, משנות תש"א—תש"ד. הדברים פורסמו בשעתם בכת"ע או בחוברות מיוחדות. בסוף (ע' 90—96): הערות מסבירות.

124 לויתן, ליפא, ביבליוגרפיה לתולדות

114 טשרניחובסקי, שאול [Saul Tscherni- chowsky]. שירים מן האפוס הסרבי. תרגום והערות מאת שאול טשרניחובסקי, ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל אביב, דפוס "הארץ"), תש"ו. 113, [1] ע'. 8°. = ספריה קטנה של הוצאת שוקן / 1. "טשרניחובסקי חירגם מבחר השירים מן האפוס הסרבי בשנים 1938—1939, והם נדפסים עפ"י כתב-ידו של המשורר שנמצא בעזבונו". (מההקדמה). התכן: שירי יונקים. שירי קוסובו. שירים על מרקו בן-המלך. שירים על הקי- שצים. שירים על הדיקום. שירים על אוסקוקים. משירי הסלבים במערב.

115 יורדן, פ. בריחתי מן השבי. תרגם מכתב-היד משה בסוק. [עיר-חרוד], הקיבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ה. [2], 364, [2] ע'. 8°. המחבר איש הקיבוץ מחניכי וינגט, שרת בצבא כמח- נדב בשנת 1941, תחלה באפריקה ואח"כ ביוון. ושם נלקח בשבי.

116 יעבץ, זאב, שיחות מני-קדב. ציר מאיר בן אורי, תלאביב, "עם עובד", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו. 145, [2] ע'. 3°. (ספריה "לנער"). מנוקד. עם הקדמה מאת ע. ב[ן] ג[ריון]. בסוף הספר ע' [147]: ציון המקורות. וזהי מהדורה ג'. הראשונה יצאה בורשה בתרמ"ו. השניה בלונדון, "הספר", תרפ"ז.

117 יערי, אברהם [Abraham Yaari]. מבית דפוסו של מנשה בן ישראל. רשימה עם מבוא. (נסדר ונתקן בבית המלאכה של הוצאת ספרי "תרשיש"... ירושלים, ונדפס במהדורה מצומצמת של שלוש מאות טפסים ב"דפוס ירושלים", ירושלים, בחודש כסלו תש"ז לפ"ק, במצות ליאון המדפוס תלאביב). 16 דפים, פקסימילים. 4°. המחבר מפרסם כאן קטלוג בלתי-יודע מדפוס מנשה בן ישראל, משנת ת"י"ב (1652), הכולל רשימה של 65 ספרים עבריים וספרדיים שנדפסו בדפוס מנשה ובניו, בצורף מחיריהם. המחבר הוסיף מבוא על ערך הרשימה, תרגם את הרשימה לעברית, וצורף באורים וזיהויים לכל ספר וספר שברשימה. — הקטלוג גופי נדפס כדמותו וכצלמו במקור. — עיקרו של מחקר זה נדפס תחילה ב"קרית ספר", שנה כ"א, עמ' 192—203, וכאן בא בתוספת ותיקונים. הספר נדפס בהידור מיוחד על נייר עשוי ביד.

118 יפה, י. האסופ והאגרגיה האסומית.

בו נדנדו של סמך ואין הסכמה גמורה בין גדולי חז"ל.
(מההקדמה).

130 ליפסון, מ[רדכי]. מועד: אישי ישראל מדר
דר במדותיהם, שיחותיהם והנהגותיהם בשבת ומועד.
ספר [א]—ב. תל-אביב, "אמנות", (דפוס הפועל הצעיר,
1945), 207, [1] ע', תמונות. 8°. מנוקד. בראש ספר
[א] 2 שערים, על הראשון שם המחבר, על השני שם
הספר. לספר ב' שער מיוחד. לקוטי ספרות, גם מספורי
החסידים. התכן: שבת כראשית. זמן חרותו. זמן מתן
תורתו. בין המצרים. בראש השנה, ביום צום כפור.
זמן שמחתו. הנרות הללו. ראש השנה לאילנות. עד
דלא ידע.

131 ליפשיץ, א[ריה]. אורי צבי גרינברג;
משורר אדנות האומה. תל-אביב, "גחלת", (דפוס
"אחדות"), [תש"ו], 35, [1] ע'. 8°. המחבר מנתח
את שירתו של גרינברג מבחינה רעיונית. החוברת נכתבה
מתוך הערצה רבה למשורר.

132 לַסְל, פרדיננד. (כתבי פרדיננד לסל. ספר א');
יומן געוירים. עם מונוגרפיה על לסל מאת גיאורג
ברנדס. (תרגום מגרמנית ישראל כהן). (תל-אביב), "לגבור
לם" בהשתתפות מוסד ביאליק; (דפוס הפועל
הצעיר, "תש"ד), 359 ע', פורטרט. 8°. "לגבולם"; כנוס
מבחר יצירותיהם של יהודים מלשונות נכר בעריכת ש.
פרלמן). שם המקור: Ferdinand Lassalle: Tage-
buch. היומן שבא בכרך זה מקיף את הזמן שבין
1 לינואר 1840 ואביב 1841 כשמחברו היה בן 15—16.
המונוגרפיה של ברנדס, ע' 7—222.

133 לסקוב, ניקולאי ס[מיונוביץ']. הנווד
הקסום. פבליו. האסר. (תרגום מרוסית יצחק שנברג).
ירושלים ותל אביב, שוקן; (תל אביב, דפוס "אחדות"),
תש"ו. 256, [1] ע'. 8°. ספורים. שם המקור:
Николай Семёнович Лесков: Очарованный стран-
ник. Павлуша. Левина.

134 לרר, יחיאל. בית אבא. מידיש שמשון
מלצר. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו. 20,
204 ע'. תמונות. 8°. (ספרית "שחרות"). הקדמה מאת
דב שטוק. פואימה מחי יהודים בפולין ערב פרוץ מל-
חפת העולם השניה. השם במקור: "מיינ היים". בתחלת

הספורט בארץ-ישראל. תל-אביב, המחלקה להכשרה
גופנית של הועד הלאומי, (דפוס הפועל המזרחי), 1944.
36 ע'. 8°. = ספריה להכשרה גופנית, מס' 32. עיין
ק.ס. שנה כ' ע' 191 ושנה כ"א ע' 243. הרשימה מסודרת
בסדר כרונולוגי וכוללת 142 פרסומים, שהופיעו בשנות
1911—1944.

125 לויתן, ליפא. תוספת לביבליוגרפיה
הספורט ביבית. תל אביב, המחלקה להכשרה גופנית
של הועד הלאומי, (דפוס הפועל המזרחי), 1945. 12 ע'.
8°. = ספריה להכשרה גופנית, חוב' 33. עיין בערך
הקודם. — הרשימה כוללת 33 ערכים.

126 לוריא, בן-ציון. גלילות במולדת; מסות
ומחקרים בהיסטוריה ובטופוגרפיה של ארץ-ישראל. ירו-
שלים, "קרית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ז. VIII,
271 ע'. מסות, תמונות. 8°. התכן: מעוני ארץ:
ארבל — מעוזם של גבורי הגליל. הורקניה — מבצרה
של אחות המלך מתתיהו אנטיגנוס השני. קרן הרטא.
בית-צור ומקומה בהאבקות בין יהודה ואדום. ארץ לא
גורעת: ערבות יריחו בפריחתה. בטיחה. זבד דגלילא.
אשתמוע. שילה. מקומות שנשכחו: בית-שן וגלבוע.
מקומה של העי. בתוככי ירושלים: גשרים
עתיקים.

127 לורך, ק[רולה] (זילבר) [Karola Lorch].
האסופה תל-אביב, "יבנה", (דפוס האומן, 1947).
100 ע'. 8°. מנוקד. ספור לבני-הנעורים.

128 ליברמן, צבי ילדי העמק. ירושלים, "קרית
ספר", (דפוס "אשכול"), תש"ה. [100] ע'. 8°. בראש
השער: צבי לברמן. ספורים. לכל ספור ספירת עמודים
מיוחדת. מנוקדים.

129 ליכט, אברהם יהודה. תורת התנוד לפי
השקפת חז"ל ראשונים ואחרונים. תל-אביב, "נצח", (דפוס
"קול-ישראל"), תש"ו. 174 ע'. 8°. הסכמה ותקון
טעויות על דפים מיוחדים. "מאמרי חז"ל, בעלי התלמוד
והמדרשים, דברי הפוסקים וגדולי החכמים... הובאו כאן
בצורתם המלאה והמקורית, עם פירושים של רש"י
וחז"ל וכו'. פירוש המובא סתם, הוא של רש"י. המחבר
הצטמצם בהערותיו לגלות במקום הצורך את כוונת המא-
מרים ואת מסקנותיהם, אך הוא נמנע להכריע בדבר שיש

ספרים על חז"ל
תל-אביב

הספר (ע' 5-20) הקדמה מאת דוב שטוק „על השירה ומשוררה“, שנספה במכלאות הגטו.

135 מאיר, ל[יאון] א[ריה] [L. A. Meyer].
רשימת מחקרים על מטבעות היהודים / טיוטה ראשונה. ירושלים, תש"ז. [3], 52 דף. 8°. במכונת הכפלה. הרשימה כוללת 420 ערכים.

כאשר רשם מדן (F. W. Madden) לראשונה בספרו: *Coins of the Jews*, 1881 את הרשימה הביבליוגרפית המודרנית על מטבעות היהודים, קבע לעצמו גבול: למן שנת 1849 ועד הבאת ספרו לדפוס 1879.

מאז לא נרשמה רשימה ביבליוגרפית מלאה של מחקרים לתולדות מטבעות היהודים. רוב המחברים מביאים רק ביבליוגרפיה הדרושה להפצם, ואף אני בספרי הקטנים על מטבעות היהודים וארץ ישראל — עשיתי כזאת. ברשימה זו של פרופסור מאיר שהובאה לפנינו בצורת טיוטה — נעשה הנסיון לרשום את כל המחקרים על נושא זה.

צברתי לעצמי כרטיסיה מכל הספרים והמחקרים שהשיגתי בהם, או שקראתי אגב חיפוש חומר, ואוכל להעיד שרשימה זו חסרה רק מעט, עד כמה שידוע לי. במקום הלאות כאן בתוספות — אעמיד לרשותו של המחבר את הכרטיסיה שלי שרשמתי מאז 1925, בשעה שיגש להדפיס את המהדורה המושלמת.

לא לבקורת התכונתי כאן. רציתי, אגב ציון החשיבות של מעשה זה לכשעצמו, להעיר על כמה ענינים כלליים לגבי רשימה כזו. שאלת תיקונם של כמה דברים במהדורה הבאה, היא אשר רציתי להעלותה בזה.

א. במהדורה לפי שערה, בטיטה, יש כודאי דברים שהצמצום נאה להם; אך איני רואה סיבה לכך שהרשימה תצומצם למטבעות היהודים בלבד, במובנו המצומצם של המושג, וביתוד מאחר שרבים מן הרשומים מטפלים גם בענינים שהמחבר אינו נוקט להם כגון מטבעות *Judaea capta*. המטבעות הדמיוניות ואפילו היוונים בשטח זה, ובעצם אני תוהה אם אין זה ראוי שביבליוגרפיה כזו תכיל גם את מטבעות הערים בארץ-ישראל. הרי היה זמן והנומיסמטים קבעו בספריהם על מטבעות היהודים לשחות את מטבעות אליה קפיטולניה. לעתים מסתתר בשם כללי של ספר ענין חשוב לשאלה זו או אחרת. למשל: מאמרו של סיכט, *Monnaies d'Hierapolis en Syrie*, NChr. 1903 p. 103 sq. מכלל חומר על מטבעות יחד — המאמר אינו רשום כאן. אף ספרי ב' מטפל בשאלת יחד

בהרחבה — אך מיחס את המטבעות לשלטון צבאי פרסי ולא אבטונומי (ועדיין אני מחזיק בדעה זו) — והוא ענין לחוקר מטבעות היהודים. לאורך מטפלים, דרך משל, המספרים 23 וכן 384 של הרשימה במטבעות דמיוניות בלבד או בעיקרן.

ב. ואם כן — אולי היה ראוי לחלק במהדורה הבאה את החומר לכללי ולסעיפים מיוחדים על פי נושאים, אף על פי שברור לי הקושי שבביבליוגרפיה כזו. או אולי ראוי להביא מין מפתח מיוחד לענינים אלה.

ג. סעיף הקטלוגים של מכירות פומביות יש לו באי כח מועטים בטיטה, ונראה לי שהחוקר חייב להכיר גם את הרשום בקטלוגים אלה, מאחר שהם מכילים וריאנטים לא ידועים. בכמה מקרים אירע לי שהודות למטבעות שנרשמו בקטלוגים כאלה עלה בידי לזהות קבוצה לא נודעת של מטבעות, כך אירע לי בחזית מטבע שבה חקוק שם הטובע תדגמו (ספרי ב' ע' 30). הקטלוגים החדשים אין קושי בהרשמתם, קשה יותר הרשמתם של קטלוגים נושנים — שנים מהם רשומים אצל המחבר במספרים 9, 10. אבל ספר שמוש לכך ימצא ברשימותיו של לוכט: *Luft. Répertoire des Catalogues des Ventes Publiques* ובתוספות שהדפיסו בינתים מחברים שונים בכתבי עת, לאחרונה: Ogden (Herery S. and Margaret S.) in: *Art Bulletin*, XXVIII p. 275 sq. ד. בראש הספר רצוני היה לרואה רשימת ביבליו-

גרפיות על מטבעות היהודים. הנושנה שבהן שאני מכיר, היא זו של פבריציוס: *J. A. Fabricius. Bibliographia Antiquaria*. בספריה הלאומית בירושלים נמצאת ההרצאה השלישית, המבואר 1760 בהוצאתו המתוקנת של שפהאוזן (Schaffhausen) — עמ' 787 ואילך. רשימה זו מכילה הרבה מן הרשום בטיטה שלפנינו, אך משער אני שיש עוד רשימות כאלה. שירר מביא רשימה כזו ואני זוכר רשימה דומה של פריידוס למען הספריה הצבורית בניירורק (לצערי אינה ברגע זה לעיני ואף לא כרטיסה). אף רשימת מדן שהזכרתי בראש דברי היא כזו. ה. הנומיסמטיקן יקבל בשמחה ביבליוגרפיה כזו אגב תוספת דיסקריפטיבית-בקורתית על הרשום במלים ספורות. דבר זה עלול להועיל למי שאינו יכול לאבד זמנו על קריאת כל אותה הספרות, ביחוד למאספים החובבים. רצוני להביא דוגמאות: 397 סיכט — למי מן המאספים יש צורך בקריאת ספר זה? לחוקר הידוע אותו ברורה אי חשיבותו, אך עליו לדעתו. המאסף די לו בכך אם יראה בצד הביבליוגרפיה את תוכן המחברת ההיא

וספור שער לחוד. התכן: א. הכסלי: חיוכה של ג'וקנ-דה. 48 ע' ג. ק. צ'אסטארטון: פטיש אלהים. 31 ע', ו. סונאראט מוהם: שעת כושר. 56 ע' ה. ג. וולס: ארץ העזרים. 39 ע' ז. גולסוורת: עץ התפוח. 92 ע' י. קונרד: ספרים מפי השמועה: הסיפור. נשמתו של חייל. 62 ע'.

138 מור, תומס. אוטופיה. תרגום. מבואות והערות מאת אפרים שמואל. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946). [7], 335 ע', פורטרט, פקסימילים. 8°. בראש השער: תומס מורוס. שם המקור: Thomas Morus: De optimo reip. statu. deque nova insula Utopia... לראשונה בשנת 1516. זהו התרגום העברי הראשון של ה"אוטופיה" כלוה. המבוא של המתרגם (מה טיבה של האוטופיה? הדמות. בדרך שלטון. סגעי הזמן. היצירה ובחינותיה): ע' 1—54. בסוף הספר נספחות (ע' 231—298): א. אגרות הומאניסטים: אראסמוס ליוהאנס פרובי-ניוס. הירונימוס בוסלידיוס למורוס. פטרוס אגידיוס לבוסלידיוס. ב. לאור המאקסימוס: מרקס ואנגלס (מן ה"מניפסט הקומוניסטי"). אנגלס: התפתחות הסוציאליזם מאוטופיה למדע. ק. קאוטסקי: מעמדה של ה"אוטופיה" בתולדות הסוציאליזם. התכלית של ה"אוטופיה". ג. ה"אוטופיה" בספרות העברית: א. ש. ליברמן: Utopia. י. ח. ברנר: אוטופיות ואוטופיסטים. — הערות וביאורים (ע' 301—331). לוח מאורעות בחיי מורוס ודורו.

139 מלר-קלקשטין, מ. שירי-עם לה. ג. ביאליק לקול ביוני ולפסנתר מאת מ. מהלר-קלקשטין. תל אביב, פרנסוס, (דפוס "אור", מ. ריזלר, 1944). 8 ע', תוים. 2°. השער גם באנגלית: M. Mahler-Kalkstein: Ch. N. Bialik's folksongs for medium voice and piano. Tel-Aviv, Parnassus. הטקסט מתחת לתוים כעברית באותיות עבריות וגם באותיות לטיניות. — סדור התוים לדפוס: י. נידט. בתחלת השער: מהרפרטואר של ברכה צפירה. התוכן: תרזה יפה. היא יושבה לחלון, טוס זהבי. שבת המלכה.

140 מגדלי מוכר ספרים [Mendele Moicher Sforim]. כל כתבי מגדלי מוכר ספרים. תל-אביב, "דביר", (דפוס "ספר", תש"ו. XXXVIII, 474 ע', 3 לוחות-פורטרטים, לוח-פקסימיל. 4°. התכן: י. פיכמן:

וידע. או משל אחר: במאמרו של די סוטי על היהודים הקוראים לעצמם אנטיוכניים:

F. De Saulcy, Monnaies des Antiochéens frappées hors d'Antioche. NChr. 1871 pp 69... היא מסולפת. די לציין בקצה המספר in usum delphini את ערכו של המאמר, כדי לשרת בזאת את הענין. בכמה הערות כלליות הייתי רוצה לסיים.

למס' 249 Morinus בשער הספר שברשותי יש שני נוסח, ואיני יודע את הסיבה לכך. אצלי: Exercitationes de primaeva lingua... in quibus multa S. scripturae mutationes וכו'.

ובכמה מספרים הבחנתי כזאת. במס' 393. בכרטיס שלי רשום דפוס פרינקפורט ובטיטות הפרופ. מאיר: ארפורט. האם טעות בידי? לא יכולתי לבדוקה כאן. את הספר ראיתי בפריס.

למס' 176 שם המחבר Keyser. הספר נדפס לראשונה בברמן 1706 ועל פי הוצאה זו נקבע באוצרו של אוגוליניוס.

באות L קפצו כמה מספרים שלא כסדרם והקורא יעמוד עליהם מעצמו.

יש לכרך את פרופ. מאיר על שמצא לו שהות לטפל בדבר זה שחשיבותו רבה לא בלבד לעוסקים בנומיס-מטיקה, כי אם להיסטוריונים ולחוקרים בתחומים הגוב-לים. ולא להל העדעים שעשה כל זאת כדי לשמח לבב ידיד — הד"ר ריפנברג במלאת 25 שנה לאספו מטבעות יהודיות — מעשה כה נדיר בימינו, תהיה הופעת טיוטה זו משנה שמחה שבה נתכבדו חוקרים ויעזרו בה הדורשים אחר תולדות ישראל וארץ-ישראל. עם הכרת הטובה למחבר — נצפה למהדורה המושלמת שתצא מתחת ידו.

מ. נרקיס

136 מאירוביץ, מנשה [Menaché Meerovitch]. מזכרונותיו של אחרון הבייל"ים... ידיר שלים, הקרן הקימת לישראל, (דפוס "האומן"), תש"ו. 36 ע', לוחות-תמונות, פקסימיל. 8°. "יצא לזכר י"ס כתמוז תרמ"ב, בו עלתה הקבוצה הראשונה של בני-בילו על אדמת המולדת". נתפרסם תחלה בתרע"ח ב"רשמות" א' בשם "קמץ הזרעונים הראשונים" ואח"כ בספרו של המחבר "מהשביל אל הדרך".

137 מבחר הסיפור הקצר. כרך א: הסיפור האנגלי, ירושלים, עפר, [דפוסים שונים, 1946]. 8°. לכל ספור

של היהדות. חכמת אנוש. התורה והמצוות. הנבואה. אה-
דות ההכרה. ב' מבוא למהדורה זו. — פתיחת הרב שמואל
אבן תיבון להעתקת ס' מורה נבוכים. משה בן מיגאש;
ספר מורה הנבוכים. שמואל ב' י' יהודה אבן-תיבון; פירוש
המלים הזרות אשר במאמר הרב זצ"ל, מוגה עפ"י רפוסים
ועפ"י תקונים והשלמות מתוך כ"י, מושווה לספרות המר-
נחים של הפילוסופיה הישראלית בימי הביניים ומבואר
ביאור קצר, הכולל ציון מקורות ותרגום המונחים לשפת
המדע הכללית. "חידושה העקרי של המהדורה הוא דאגתה
לנוסח פתוקן. (מתוך מאות מקרים מובאות דוג-
מאות מספר). על החיקונים החשובים ביותר נתח' (ואחן
א"ה) דו"ח רחב במדור "שינוי נוסחאות" במהדורתי
הגדולה... החידוש השני הוא הגיון והפיוס
השלם. חידוש נוסף הוא מראה המקומות השלם.
(מהמבוא למהדורה זו).

144 גדל, מ[נחם]. עמי המקרא. א. [תל-
אביב], "מחברות לסוציולוגיה", 1945. [2], 26 ע', 8°.
= ספרית "בראשית", כרך 1, קונטרס 1. במכונת-הכפלה.
145 נהיר, א. תמונת גרדין נגד תמונת דוריאן
גרין. (חיפה, דפוס "אמנות"), [1946]. 109. [1] ע', 8°.
ספור מחיי ארץ ישראל (בעיקר תל אביב) בזמנו.

146 נהיר, ש[מחה] [Simcha Nahir]. אימוני
כתיבה. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, תש"ו (1946).
[1], 189 דף. 8°. במכונת-הכפלה. "הדרך החדשה
בהוראת הכתיבה היתה הנהגת אימוני כתיבה, אימוני
הבעה עצמים; חיבור קצר, ששיעורו הוא 8—12 שורות
בערך אך אינו עולה על עמוד אחד... החוברת מטרתה
לסכם ולגבש את הנסיון בכתיבת אימונים, שנרכש בביה"ס
הריאלי בחיפה במשך 10 שנים". (מההקדמה).

147 גורדון, מכס. כתבים נבחרים. [ו]:
השקרים המסכמים של האנושיות התרבותית.
תרגום ת. גולדברג. בעריכת פ[ישל] לחובר. תל-אביב,
"מצפה", (דפוס "אחדות"), תש"ו, 315. [1] ע', 8°.
דפוס סטראוטפי מהוצאת "מצפה" שנת תרפ"ט—
תר"ץ, עיין קס. שנה ח' ע' 19, שם גם ציון קצר.
שם המקור: Max Nordau: Die conventionellen
Lügen der Kulturmenschheit.

148 גימרק, אפרים. מסע בארץ הקדם,
טוריה, כורדיסטאן, ארמניה, פרס ואסיה המרכזית,

שלום יעקב אברמוביץ. רשימות לתולדותי. האבות והבנים.
מסעות בנימין השלישי. ספר הקבצנים. בעמק הככא.
בימים ההם. סוסית. ספר הבהמות. מספר הזכרונות. ספר
רים קטנים. חגים וזמנים. נספחות: אגדת האדמונים;
אגדות וירא. והי המהדורה החמישית של כל כתבי ממוס,
בעברית. את המהדורה הקודמת. עיין קס. שנה ו' ע' 165
ו-305 ושנה י"א ע' 285. — מהדורה א' וב' יצאו
באודיסה בהוצאת ועד היובל בשנות תרס"ט—תרע"ב
ותרע"ג. שלישית בברלין, הוצאת "מוריה", תרפ"ב.

141 מעשה ירושלמי שהעתיק ר' אברהם בן מימון;
נוסח עברי על-פי דפוס קושטא בהשואה לדפוסים רא-
שונים אחרים ונוסח עברי שני על-פי כתב-יד תימני
בצורף מבוא והערות מאת הרב יהודה ליב זלוטניק.
ביבליוגרפיה ונוסח עברי על-פי כתב-יד בגדאדי בצורף
מבוא מאת נחמיה אלוני, הקדמה והערות נוספות מאת
רפאל פטאי. ירושלים, המכון האי-לפולקלור ואתנר-
לוגיה, (דפוס עזריאל), תש"ו, 113. [5] ע', פקסימילים.
8°. נוספו מבוא ושער באנגלית: Ma'ase Yerushalmi
<the story of the Jerusalemite> attributed to R.
Abraham b. Maimon. The Hebrew versions by
J. L. Zlotnik. An Arabic version by N. Aloni.
Jerusalem, The Palestine Institute of Folklore
and Ethnology. 1946.

142 מפרשיות ההגנה; ראשי פרקים לתולדותיה.
חמ"ד, חש"מ, (תש"ג). 12: 15, [1] ע', 8°. הפרקים
הניתנים בזה משלימים את "ראשי פרקים לתולדות ההגנה"
שנתפרסמו ע"י א. גולומב בקובץ "מעשים ומגמות" (עיין
ק. שנה י"ס ע' 222).

143 משה בן מימון. ספר מורה הנבוכים
לרבנו משה בן מימון, בהעתקת ר' שמואל אבן-תיבון.
מהדורה מנוקדת ומוגהה על-פי דפוסים ראשונים וכתבי
יד ובהשואה למקור הערבי ומלווה מראה-מקומות שלם
בצירוף מבואות ובתוספת מהדורה מוגהה ומבוארת של
"פירוש המלים הזרות" להר"ש אבן-תיבון... מאת יהודה
אבן-שמואל [=קופמן]. ירושלים, מוסד הרב קוק,
(דפוס האומן, ויס, המערב והספר), תש"ז, 124, 600, 100.
[3] ע', 8°. שער נוסף באנגלית. התכן: י. אבן-
שמואל: מבואות (ע' 9—116): א': מבוא כללי; דרך
המורה בנתיב הדורות בצירוף ביבליוגרפיה (ע' 19—23).
ראשי פרקים בשיתוף הפילוסופית של הרמב"ם: למהותה

הגיעו לא"י שרידי המחזרת היהודית והברים יחידים של הארגון היהודי הלוחם... הודות לאינפורמציה שקבלנו מהם עלת בידנו להבהיר הרבה פרטים. התכן: מ. נ[ישטט]: הגיטו במאבקו (פרקי מבוא) — I: גירוש יהודי וארשה (יוליספטמבר 1942). II: עדויות ממחנות הכליה. III: מרד יהודי וארשה: הארגון היהודי הלוחם (הקמתו והתפתחותו). הועד היהודי הלאומי בפולין. מכי תבים מההסתדרויות. מיומני הלוחמים. IV: הפעולה התרבותית בגיטו וארשה. V: משירי הגיטו, עם הקדמת המתרגם. VI: לנופלים על משמרתם; דברי אזכרה. מ. נ[ישטט]: הערות-מבוא. רשימות ביוגרפיות על 375 קרי בנות, מסודרות לפי סדר א-ב.

150 נמליך, חנה. פרקים בתורת החי לכתות הגבהות בבית-הספר העממי. (צלומים ועריכה גרפית... יעקב רוזנר). (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו. 107, [2] ע', תמונות. 8°. ("מסלות"). מנוקד. "התלמיד קונה כאן את ידיעותיו מתוך הסתכלות, הקירה, עשיה, השואה, נחוש ומחשבה עצמית בעזרת ההדרכה וההסברה של המורה". (מהקדמת המחבר). התכן: דגים, דרזיים, זוחלים, עופות, יונקים.

151 סגל, מ[שה] צ[בי] [Moses Hirsch Segal]. מבוא המקרא, מאת מ. צ. סגל... ספר שני: נביאים אחרונים. ירושלים, קריית-ספר, (דפוס ווייס), תש"ו. [8], [229]—516 ע'. 8°. התכן: פתיחה לנביאים אחרונים. ישעיה. ירמיה. יחזקאל. ספר שנים עשר. — את הקודם עיין קס. שנה כ"ג ע' 18.

152 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. ועדת-ההצלה. מפרשת השואה: תעודות על סבלות היהודים תחת שלטון הנאצים. יוצא לאור על-ידי הועד למען יהודי אירופה הכבושה (ועד ההצלה) ליד הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. א. ירושלים. ר. מס. (דפוס האומן). [1945]. 8°. התכן: חזית יהודית באירופה בעריכת ישראל קלוזנר. 115 ע'. ב: פרגה, משה. שואת ילדי היהודים באירופה, מאת משה פראגר. יוצא לאור ע"י קבוצת "אל-דמי". 68 ע', לוח-תמונה. ביטוד החוכרות הונחו תעודות מקוריות, דינים וחשבוניות ועדויות מפי עדי ראיה. בכמה מקרים שמות העדים או הלוחמים צוינו בר"ת. בספרים מדובר בעיקר על ההשמדה של יהדות פולין, שני פרקים קטנים בספר א' מוקדשים ליהדות בלגיה וצרפת.

מאת אפרים ניימרק. הביאו מחדש לדפוס בנוסח מתוקן והוסיף עליו מבוא והערות אברהם י. ע. ר. ירושלים, לויך אפשטין; (תל אביב, דפוס "אחדות"). תש"ו. 126 ע', פקסימיל. 8°. = "ספרית לוי הלוי", ב. הנוסע היה שליח א"י שיצא למסעיו מטבריה ביום י"ח בכסלו תרמ"ד, ושהה בדרך עד שנת תרמ"ו. המסע נתפרסם בשעתו בספר-השנה "האסיף", שנה ה' (תרמ"ט), עמ' 39—75, ולא יצא לאור מאז בספר מיוחד. "במהדורה זו תקנת: ככל האפשר, את הנוסח... פענחתי את ראשי-התיבות... חילקתי את החומר לפסקאות, הנהגתי סימני-פסקוד, שים ונקדתי את הטען ניקוד, ובמיוחד את שמות האנשים והמקומות... בהערות ציינתי מה שידוע לנו כיום על חכמי ישראל במזרח וחיבוריהם, הוספתי את שמות רוב המקומות בלועזית... ציינתי מראי-מקומות... תקנתי טעויות בדברי הנוסע וציינתי למקבילות בדברי הנוסעים שקמו לו ושכאו אחריו... הוספתי מפתח שמות האנשים והמקומות". (מדברי המהדיר במבוא).

יערי הקדים מבוא מפורט (עמ' ט'—מ"ה) הכולל פרקים אלה: נדחי ישראל, שליחי א"י לארצות המזרח; שליחי א"י בכירוסטאן ובפרס; נוסעים יהודים לכורדסתאן, לפרס ולבוכארה; עליית יהודים מבוכארה לא"י; עדת הבוכארים בירושלים; השפעת א"י ושליחיה על יהודי פרס ובוכארה; אפרים ניימרק ומסעו. בראש הספר נדפס פקסימיל מכ"י הנוסע, ובו פרטים על תולדותיו.

149 נישטט, מלך, עורך. חורבן ומרד של יהודי וארשה: ספר עדויות ואנכרות, לוקט וערוך בידי מלך נישטט. תל-אביב, הועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, ועדת הגולה, (דפוס "אחדות"). תש"ו. [3], 443 ע' (בתוכם לוחות-תמונות, פורטרטים, פקסימילים), מפה מקופלת, תכנית מקופלת. 8°. "החומר המכונס בספר זה נלקט לפי היסוד של הגבלה עצמית מראש. הוא כולל אך ורק את התעודות שנכתבו בוארשה בעצם ימי המחזרת ע"י אנשי המחזרת היהודית עצמה והמתארות בעיקר את פרשת הגירוש והמרד היהודי בוארשה... לא נתנו מקום לשום שינויים, תקונים והוספות בגוף התעודות, אם כי חלק מהתעודות קוצרו בשעת שליחותן מפולין לחו"ל ויש שנקטו לשון של הסוואה מטעמים שהזמן גרם. בכל המקרים האלה הכתפנו בציון הדבר בהערות-הלואי שלנו... יס והתעודות גם מזכירות בעקיפין את אשר התרחש במקומות האחרים... לאחר שנמסר לדפוס החומר המכונס בספר זה,

(תל אביב, מל"ן), [1946], 64 ע"י. 8°. = "ספרון ידיעות אחרונות... מס' 20. דפוס תחלה ב"כנסת" א.
156 סינדרה הפילוסוף, משלי סנדרבאד;
סיפור מוזיקה אשת מלך הודו וחכמת סנדרבאד ושבעת יועצי המלך. יוצא לאור בצירוף אחרת דבר והערות על ידי א[ברהם] מ[איר] הברמן, תל אביב, הוצאת מחברות לספרות, (דפוס "יפת", תש"ו, 53, [2] ע"י. 8°.
על המעטפת: הוצאת צבי.

157 סלונים, מ[נחם] ש[מואל]. תולדות מש-
פחת הרב מלאדי; כולל: מגילת היוחסין של הרב מלאדי "בעל התניא"... תולדות הרב אליעזר גרייבר אבי "משפחת סלונים"... תיאור שמונה דורות מ"ברבו הוקף" בתקופה של מאתיים שנה, זכרונות ורשמים מבני המשפחה... תצלומים, תוי נגינה... ופקסימיליות. תל אביב, "הר"; (ירושלים, דפוס ווייס), תש"ו, [4] דף, 302 ע"י.
4°. תולדות משפחת שניאורסון. הספר יצא למלאת מאתיים שנה להולדת ר' שניאור זלמן מלאדי בעל התניא ובמלאת מאה שנה לעליית נכדו בת האדמו"ר ר' דב בער מנוחה רחל ובעלה יעקב סלונים, אבות משפחת סלונים. המחבר מעיר בצדק שכמעט כל הסופרים פסחו על אנשי הישוב הישן שעלו ארצה עשרות בשנים לפני עליית בבל, כשהיבר היה כרוך בסכנות מרובות. המחבר שואף להכניס את חלקו הוא ע"י ספר זה, שיעמיד ציון למשפחת סלונים, שהיתה מבוגר הישוב בחברון. הספר כולל ב"ס 1450 שמות ממשפחת שניאורסון, — אחת המשפחות הותיקות. ע"י מספרים מימין ומשמאל של השמות אפשר בקל למצוא את כל הדורות שבין האיש הנרשם ובין הרב מלאדי וכמו כן גם את צאצאי האיש. על הגדולים מיסדי השושלת ואדמו"רים ואנשים חשובים אחרים נותן המחבר ידיעות ביוגרפיות, על הרבה אנשים ניתנו ציונים קצרים ותאריכים, השאר (וזה הרב) נרשמו רק בשמותיהם. המפתחות שבסוף הספר (ע' 203—296) מקילים על החפוש. — בגין הספר לפי הדורות: אנשי דור ראשון, דור שני, דור שלישי וכו' — עושה את החומר לפחות שקוף. הספר ממלא חלל במקצוע המונח של חקר המשפחה ביהדות מזרח אירופה; זהו הספר הגדול ביותר על משפחת שניאורסון; משפחה ידועה ברוסיה ופולין, שכמה מאשייה נכנסו לתולדותיה של יהדות זו. וחוק מהאדמו"רים הידועים נזכרים בספר זה אישים ידועים כמו אחד העם, הכנר מנחין, ר' ח. צ. שניאורסון ממבשרי חבת ציון, העסקנים פיבל ושינקין ועוד. — המחבר השקיע עמל רב כדי לסדר גינאלוגיה של כמעט 1500 איש.

153 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. ועדת ההצלה. ספר הזוועות; תעודות, עדויות ודיונים וחשבוניות על שואת היהודים במלחמת העולם השנייה, בצורף מבואות, מפתחות וצולמים. כך א: מהתחלת מלחמת העולם השנייה עד פרוץ מלחמת גרמניה ורוסיה. (ספר א). בעריכת בנימין מ' ג' ו... ישראל קלויזנר. עם מבוא מאת יצחק גרינבוים. יוצא לאור ע"י ועד ההצלה המאוחד ליד הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. ירושלים, ר. מס, (דפוס ווייס), תש"ה, [2], 14, 54, [2], 263 ע"י, לוחות-תמונות, פקסימילים, 8°. את החומר על יהדות פולין סידר וערך בנימין מינץ, ואת החומר על הארצות האחרות — ישראל קלויזנר. העריכה הסופית היתה בידי יצחק גרינבוים, יו"ר ועדת ההצלה. התכן: י. גרינבוים; התקופה הראשונה. מבוא: יהודי אירופה תחת שלטון גרמניה הנאצית עד פרוץ מלחמת העולם. בנו כהן; רדיפות היהודים בגרמניה, 1933—1939. א. גולדהמר; שואת יהודי אוסטריה. א. הרטגלס; פולין; צרפת, ההורים וזכרונות. שואת יהודי פולין, חלק א': מפרוץ המלחמה עד ייסוד הגיטאות; מן הדוח"ש של א. הרטגלס, של מ. קרנר. ידיעות הממשלה הפולנית. קהלות ישראל בהורבנו (ע' 22—139); ורשה, לודז, אלכסאנדרוב, לאסק, קאליש וסביבותיה, ווירשוב, פוזנא, בידגושץ, גדיניה ודנציג, וולוצ'בסק, פלוצק, מלבה, פולטסק, אוסטרוב-מוביצק, מקוב-מזור ביצק, קרסנושולצה, גוברוב, ברוק, סלביצ'ה, לומז'ה, ווישקוב, ווינגרוב, יאבלונגה, קלושין, שדליץ, לוקוב, סטוצ'ין, ולוצ'בה, לובלין, חלם והרוביישוב, רדום, קילץ, קונסק, פוטרקוב, צ'נסטוכוב, בנדין, אושווינצ'ים, זביר-ציה, סוסנוביץ, קרקא, טרנזב, מולין, ריישא, פשמישל, טיטשין, צאנז, ליז'נסק, ווישליצה וביליץ, קרישוב, בריסק-דליטא, גירושים, רדיפות הדת, מחנות העבודה. מחנה המחת באושווינצ'ים. חוקים אנטי-יהודיים. שואת יהודי פולין, חלק ב': גיטאות. מייסוד הגיטאות עד פרוץ מלחמת גרמניה-רוסיה. גיטאות: גיטו לודז, ורשה, לובלין, קרקא, רדום. רשימות מישעי המלחמה, ששמותיהם פורשו בספר.

154 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. לשכת הסברה. תזכיר הסוכנות היהודית לארץ-ישראל לוועדת החקירה האנגלו-אמריקאית. ירושלים, לשכת ההסברה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, (המדפיס ליפשיץ), תש"ו, 39 ע"י. 8°.

155 סוקולוב, נחום [Nahum Sokolow]. מסע באיטליה; נאפולי-וינציה-פלורנץ... (ירושלים, עופר);

של היהודים בצפון אפריקה הוא 450.000 לערך.
 160 סליפוי, מרדכי. הגאון רבי יהודה
 ליב צירלסון; היו ופעולותיו. ירושלים תלאביב,
 נצח. (דפוס עזריאל). תש"ד. 35, [1] ע', פורטרס. 8°.
 = ספרי נצח, ית. = אנשי שם בישראל, ספר ד. הרב י"ל
 צירלסון (תר"כ קווליצין—תש"א קישינוב, בסריה) שמש
 רב כולל בבסריה וציר הסינט הרומני, קודם שמש יו"ר
 ועדת הרבנים ברוסיה שכונסה בשנת תר"ע. נשרף בהפי
 צת קישינוב ע"י הגרמנים.

161 סמילנסקי, יזהר. החורשה בגבעה (ועוד
 שלשה סיפורים). רישומים מאת נעמי וולמן. מרחביה,
 הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר,
 1947). 369, [1] ע', 8°. (ספרית פועלים / לכל).
 בראש השער: ס. יזהר. ספרים מחיי הישוב היהודי
 החקלאי בארץ ישראל, שנכתבו בשנות תרצ"ח—תש"ו.

162 סמית, בטי. אילן גדול בברוקלין; רומן.
 עברית לאה זנגי, בעריכת עמיתיו טוראי. ספר אי. תל-
 אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 256 ע'; [2] דף,
 261—516 ע', 8°. שם המקור: Betty Smith
 (Mrs. Joe Jones): Tree grows in
 Brooklyn.

163 "ספריה קטנה" בהוצאת ההנהגה הראשית
 של גורדוניה—מכביה הצעיר. חוברת מס' [1]—4. (תל-
 אביב), דפוסים שונים, [תש"ג—תש"ד?]. 8°. שני קל
 בשם הסריה. התכן: מס' [1]: לוי יצחק ניקר, פנחס;
 מהסתדרות ילדים לתנועת הצעיר. [תש"ג?]. 30 ע', מס' 2:
 גביש, ש: 20 שנות גורדוניה. [תש"ג?]. 31, [1] ע'.
 מס' 3: הלוי, מנחם: א. ד. גורדון. (מבוא תש"ד). 31,
 [1] ע'. מס' 4: מנדל, מאיר: חברה קבוצות.
 [תש"ד?]. 102, [1] ע'.

164 עגן, יצחק. על גשר הליל; שירים. תל-
 אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 217, [4] ע', 8°.
 על המעטפת: יצחק עוגן.

165 עגנון, שמואל יוסף [Samuel Josef Agnon].
 סיפורים. ירושלים ותלאביב, שוקן; (תל אביב, דפוס
 "הארץ"), תש"ו. 97, [1] ע', 8°. = ספריה קטנה של
 הוצאת שוקן / 3. התכן: בדמי ימיה. פנים אחרות. הרופא
 וגרושתו.

166 עזריהו, יוסף. כתבי יוסף עזריהו. כרך א:

הניתוק ממזרח אירופה. ששם יושבים רבים ממשפחה זו,
 הכביד ביחוד על העבודה, ואין פלא שהספר לקוי בחסר.
 אין ספק שמשפחה זו הקימה במשך 200 שנה יותר
 מ-1500 איש.

המחבר מספר הרבה על משפחת כלונים ויש בו אכנים
 לבנין תולדות הישוב בחברון, וגם ידיעות על הישוב
 בירושלים, יפו, חדרה. המחבר מציין שבני המשפחה המת-
 גוררים בארץ כתובים כמעט כולם ורק מיעוט קטן נשטט.
 המחבר מסביר, שפנה בכתב לאנשים רבים מהמשפחה
 וגם ע"י העתונות ולא תמיד נענה. הוא מבקש להעיר
 לו על כל ידיעה בלתי מדויקת כדי שיתקנה בספרו על
 חברון. ישנן השמטות בנוגע למשפחות, שכמה מבניה
 נמצאים בתל אביב (למשל משפחות דוליצקי, ע' 107 נר-
 שמו רק שלשה הנמצאים בתל-אביב; לא נרשמו שלשה
 שבחור"ל). ידוע הקשי באסוף ידיעות ביוגרפיות לו גם
 קצרות על אנשי המשפחה המפורים בכל העולם. אבל
 ישנן השמטות, שאפשר להמנע מהן. למשל בנו של
 אחד העם, שלמה גינצברג וחתנו שמואל פבנור
 נרשמו רק בשמותיהם. ש. פבנור היה כופר עברי
 בצעירותו; ועסקן ישובי הישוב (מכוני חיפה), ש. גינצברג
 מנהלה האוניברסיטה מהוסדה וגם סופר שפרסם מאמרים
 הישובים — ועל שניהם אפשר וצריך היה להוסיף ציונים.
 בכיוגרפיה של האדמו"ר ר' שלום דב שניאורסון הושמטה
 ידיעה חשובה שהיה חבר ועדת הרבנים שנקראה מסעם
 הממשלה הרוסית בשנת תר"ע ואחד ממכוני פעולתה. —
 יש בספר תמונות רבות, אבל התמונות בע' 180, 181 אין
 מקומן בספר שנועד לקהל רחב. ההוצאה יפה. כ"ש.

158 סלושץ, נחום [Nahum Slouschz].
 מוצאי העברים. תל-אביב, ספרית השעות; (ירר-
 שלים, דפוס ר. ח. הכהן), [תש"ו]. 45, [1] ע', 8°.
 (ספרית השעות). "סקירה זו היא תמציתו של המבוא
 הגדול לפרשת תולדות הגויים (בחיבורי הגדול "עבר
 ויבנע")."

159 סלושץ, נחום [Nahum Slouschz]. נפ-
 צות ישראל באפריקה הצפונית מימי קדם ועד ימינו
 אלה. ירושלים, (המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות
 הציונית), תש"ו. [2], 94, [1] ע', מפה. 8°. = קו לקו;
 ספריה לידיעת ארץ-ישראל ועם ישראל... ד. המחבר שפר-
 סם כמה מחקרים בצרפתית על יהודי אפריקה וספר מסעות
 באפריקה בשני כרכים (ושנים תחת מכבש הדפוס) נתן
 בספרו זה תאור תמציתי המיועד לנוער. — המספר הכולל

יכירו שאת ההסדר הצודק של הבעיות החמורות של היחסים בין המעבידים והעובדים לא ישיגו במשא ומתן ישיר בין הצדדים, שאחריהם עומדים האיזמים בכח הפיסי והכספי, ולא ע"י בוררים חילוניים, שלמרות רצונם הטוב המה מעוניינים ומשתייכים למעמדים ומפלגות, אלא רק בדרך דין התורה, שבה הלך העם בהצלחה מרובה במשך כל זמן קיומו... אין הספר מתימר להיות "שלחן ערוך" לפסוק על פיו למעשה, אין בכוונתי לקבוע בעצמי את ההלכה בבעיות חדשות שעלו זה לא מכבר על הדוכן. רציתי רק להראות לצבור הרחב את ההתעניינות של גדולי התורה וההוראה בעד פתרון צודק של השאלות החיוניות הנדונות... השתדלתי לאסוף את המקורות שיכולתי להשיגם ולפתוח ע"ז את פתח הטרקלין, שיכנסו בו שרי התורה וגדולי הפוסקים, להורות לנו את הדרך בה נלך". (מהמבוא).

171 פרוש, מנחם מנדל [M. M. Porush].

זכויות הברורות והמכריעות בקשר להוציאה הארצישראלית בלונדון ולאסיפת ארגון אומ"א. ירושלים, (דפוס העברי י. ורקר), תש"ז. 16 ע'. 8°. חצי שער נוסף באנגלית.

172 פרנקל, ירמיהו. פירוש ל"סוסי" של מגדלי מוכרספרים. תל-אביב, "יבנה"; (ירושלים, דפוס "הספר"), תש"ו. 160, [1] ע'. 8°. סוסי של מגדלי מוכרספרים בעברית בתרס"ט וביוזית לפני 74 שנה. ספר אליגורי זה על מצב היהודים ברוסיה לא יכול להיות מובן אחרי השינויים היסודיים בחיי עם ישראל במשך תקופה גורלית זו. ודבר בעתו היא תכניתו של המחבר להסביר לנוער של זמננו יצירה קלסית זו של ספרותנו החדשה. הפירוש הוא מרובה צדדים: פירוש הלשון (ביטויים, מקורותיהם בספרותנו הקדומה ודוגמאות), הערות בעניני סגנון, הסברת התכן, ביחוד במה שנוגע למצב המשפטי והכלכלי של היהודים, וכמו כן הסברת מאורעות בעולם הכללי שנוכחו או נרמזו ב"סוסי".

173 צטינסקי, קרל. סלמנדרה. תרגם מכתב-יד י[צחק] ל[יב] ברוך. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז. 287 ע'. 8°. בראש השער: קצט ניק 135633 (זהו מספרו של המחבר כשישב כלוא במחנה גרמני). רומן מחיי היהודים בפולין במלחמת העולם השנייה וחרשים אחדים לפנייה.

174 הצלב האדום. דין וחשבון של הצלב

הוראת התנ"ך. [תל-אביב], "מסדה", בסיוע מחלקת החנוך של הועד הלאומי; (ירושלים, המדפיס ליפשיץ, תש"ו). 20, 278 ע', פורטרט. 8°. י. עזריה (תרל"ג—תש"ה) ממקימי ביה"ס העברי החדש בא"י, היה פעיל בשטח זה יותר מארבעים שנה בתפקידים אחרים מאד. אחרי מותו נגשו להוצאת כתביו, בשלשה כרכים. בתחלת הכרך (ע' 9—20) מאמר ביוגרפי על המחבר, כתוב ביד אלמנתו שרה עזריהו.

167 עמיאל, משה אביגדור [M. A. Amiel]. לגבוי התקופה; פרקי הסתכלות במהות-היהדות. מאת משה אביגדור בהרב ר' יעקב יוסף עמיאל... ירושלים, "מוסד הרב קוק", (דפוס "איתאח"), תש"ג. [7], 316 ע'. 8°. המדורות: אלקים וצלם אלקים שבאדם. מוסר היהדות. השקפת עולמה של היהדות. דור התפוכות. — בתחלת הספר: דברים אחדים מאת הרב י. ל. הכהן פישמן.

168 פייכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. דמיות מנצנצות. מרחביה, הקיבוץ הארצי של השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 179, [1] ע'. 8°. (ספרית פועלים / דורון). התכן: יל"ג. ב"הורה. סוקר לוב. פרישמן. שלום עליכם. טשרניחובסקי. גנסי. — ברנה. ר. וארנהאגן. גורדאו. שטטוב. ת. לסינג. אהבת לאסל. י. ואסרמאן. אלטנברג. ר. לוקסמבורג. — ל. טולסטוי. גלסורתי. גורקי. בוגין. אנדריוב. בודלר. מטר-לינקוויילד. טאגור הלייקן.

169 פיליפסון, מרטין. דברי ימי ישראל בדורות האחרונים, על פי... מרטין פילפסון... תרגם והכין לדפוס מ[נחם] ז[אב] ולפובסקי. עם הערות מאת רב ויינריב. כרך איב. תל-אביב, "זרעאל", (דפוס הפועל המזרחי, 1944—1945). התכן: כרך א: מתקופת המהפכה הצרפתית עד שווי זכויות היהודים באירופה. (1944), 260 ע'. כרך ב: משנת 1875 עד 1910. (1945), 238 ע'.

שם המקור: Martin Philippsohn: Neueste Geschichte des jüdischen Volkes.

170 פינדלינג, משה. תחוקת העבודה: מקורות לתחוקת העבודה לפי דיני התורה. עם הערות והוספות מגדולי התורה בארץ ישראל, ירושלים, (דפוס ש. וינפלד), תש"ה. 15, 143 ע'. 8°. "ע"י הנסיונות בשנים העברו בטוחים אנו, שיבוא היום וכל חוגי הישוב

by Judah Ibn-Shmuel Kaufman... 6th ed. Tel-Aviv, "Dvir". מהדורה א' עיין קס. שנה ד' ע' 507—511; שם גם בקורת מאת הפרופ. ד. ילין ז"ל.

179 קטיב, ולנטיין, מפרש בודד מלבין באפק, מרוסית לאה גולדברג, (ציורים: ק. רוטוב). מהדורה שניה, מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 223, [1] ע', תמונות. 8°. בראש השער: ח. קטיב, שם המקור: Валентин Катаев: Бежит парус одинокий

ספור על ילדותו של המחבר בעיר מולדתו אודיסה; מסופר גם על שנת 1905, שנת המהפכה הראשונה, ומרד אניה פטיומקין בנמל אודיסה.

180 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. ז. שניאור: המשורר והמספר. בצרוף אבטוביגורסיה של שניאור. תלאביב, יבנה, (ירושלים, דפוס "המערב", 1947), 104, [1], 5—84 ע', 3 לוחות-פורטרט, פקסימיל. 8°. הספר יצא לכבוד יובל הששים להולדתו של המשורר, והוא כולל 4 מאמרים על שניאור המשורר שפורסמו בהודמנויות שונות (כאן ניתקנו והורחבו) ומאמר אחד חדש: שניאור המספר. — אבטוביגורסיה של שניאור (ע' VII—XIV) נכתבה בשבט ש.ה. בשביל ספר זה.

181 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. יוצרים ובונים: מאמרי-בקורת. מהדורה שניה, בהוספת ותקונים, כרך א. תלאביב, "דביר", (דפוס "אחדות"), תש"ד, VIII, 307 ע', 8°. נדפס מתוך אמהות. הוסיפות והתיקונים: ע' 301—307. התכן: הקדמה, ראיה וייס, ר"ש פינסקר, שלמה רובין, ר"ד כהנא, ק. שולמן, יהל"ל, י"מ פינס, איי פאפירנא, מ. ל. לילינבלום (2 מאמר רים), מ. י. לבנון, י. גורדון, מאפו (2 מאמרים), פ. סמולנסקי, א. כ"יהודה (3 מאמרים), מ. ווליצקי, מ. צ. מאנה, א. לוונסקי, בקי בן יגלי (י. ל. כנולסון), ש. ברניפלד. — את המהדורה הראשונה עיין קס. שנה ג' ע' 101.

182 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. שאול טשרניחובסקי האדם והמשורר. ירושלים, קרן עברית על-שם מונטגיו ברטון על-ידי החברה להוצאת ספרים שע"י האוניברסיטה העברית, (דפוס "הספר"), תש"ז, 382 ע', 8°. "מונוגרפיה זו על ש. טש. לא נועדה להיות מחקר מדעי, כי עדיין לא הגיעה השעה למחקר כזה. עדיין לא נתפרסמו רוב מכתביו של המשורר

האדם הבין-לאומי, יבנה, על פעולותיו לטובת היהודים המגורשים, הפליטים והכלואים בארצות אירופה השונות. [תלאביב], מרכז מגן דוד אדום בארץ-ישראל, [תש"ה], [3], 35 דף, תמונה. 8°. בהכפלה, פרט לדף הראשון שהוא מודפס (משני הצדדים), על המעטפת השמאלית שער נוסף בצרפתית.

175 קבק, א[הרן] א[ברהם] [Aaron Abraham Kabak]. כל כתביו... כרך א.ג. (שלמה מולכו), תלאביב, "עם עובד", (דפוס "דביר", תש"ו), 8°. (כתבי סופרים). התכן: ספר א': האהבה, 253, [1] ע', לוח-פורטרט, פקסימיל, ספר ב': האמונה, 201, [2] ע', ספר ג': הקרבן, 315, [1] ע'. "המחבר לא התכוון בסרי לוגיה שלו לכתוב מחקר היסטורי ואף לא רומן היסטורי, במובן המקובל. אותו העסיקה ביצירתו זו פרובלימה אחרת כללית או, ביתר דיוק, פרובלימה פסיכולוגית" (מסוף דבר של המחבר לספר ב'). זוהי מהדורה ב'; את הראשונה (לונדון, הוצאת "העולם") עיין קס. שנה ו' ע' 94 ו-511, לפני זה נדפסה הטרילוגיה בהמשכים בשבועון "העולם".

176 קבק, א[הרן] א[ברהם] [Aaron Abraham Kabak]. צעיר המאיה, (ת"א, דפוס "מל"ן), [תש"ז], 64 ע', פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרות, 41, ספור מחיי הסטודנטים היהודים יוצאי מרח אירופה במערב אירופה, פורסם תחלה ב"ספר-קלוזנר".

177 קדש, שלמה. זו קפישוק שהיתה... אידיוליות מחיי אבותינו בליטא. (ציורים ופיתוח-לינוליאום שלמה כהן). תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 187, [1] ע', תמונות. 8°. "גלעד על קברי יקרים וקדושים יהודי ליטא שאינם". התכן: בצאת זלמן (חלץ שעלה לא"י); מעין פרולוג, קרקע, יובלה של חגוגית, מכות וזרעים (מחיי ילדי החדר בליטא). — מתוארת עיירה בליטא במאה העשרים.

178 קופמן, יהודה, עורך. מלון אנגלי-עברי, מאת ד"ר ישראל אפרת, בנימין סילקינגר ויהודה אברך שמואל קופמן, בעריכת... יהודה אברך-שמואל קופמן. מהדורה ששית, תלאביב, "דביר", (דפוס "עתיד"), תש"ו, XXXI, 751 ע', תמונות. 8°. עם שער אנגלי מיוחד: English-Hebrew dictionary, by Israel Efros, Judah Ibn-Shmuel Kaufman, Benjamin Silk, ed.

185 קנין, צבי, מול; ספורים, תל-אביב, (דפוס רוחלד, 1945), 96 ע', 8°. כולל 9 ספורים מחיי הגולה וארץ-ישראל.

186 קסיוס, [פסידוניוס], משפט מוסוליני, והוא דין וחשבון ככתבו וכלשונו מן המשפט הגדול, הראשון למגן המשפטים של פושעי המלחמה, שנערך בלונדון ביום מן הימים בשנת 1944 או 1945. מאנגלית: א. ד. שפירא. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ה, 112 ע', 8°. ("דעות"), על הפשיכמוס ועל פוליטיקת הפיוס בצורת דו"ח על משפט. שם המקור: Cassius: The trial of Mussolini.

187 קפלן, ניסן, אישים ודמויות בכתבי הקדש, מאת ניסן בן שלמה קפלן... ירושלים, "המאור", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו, [6], 129 ע', 8°. "בספר זה נעשה ניסיון לעורר תשומת לב לאישים שדמותם הרבה חנית מתוארת בכה"ק בקיום קצרים" — 25 מונוגרפיות.

188 קרונין, א[רציבלד] י[וסף], המצודה: רומן, (חלק א'ב), תל-אביב, "גוית", (דפוס מל"ן), תש"ו, 199; [201]—382 ע', 8°. ("מועדון הספר" ע"י חברת "מסדה"), "מאנגלית: פרץ גוף [נובומיאסט]", שם המקור: Archibald Joseph Cronin: The citadel.

189 קרם, ברטלי, מאחורי פרגוד המשי, >פרשת השליחות של הועדה האנגלו-אמריקנית על אי"י, <בצירוף הקדמה מאת המחבר להוצאה העברית. מאנגלית: יצחק א. עבאדי. ירושלים, אחיאסף, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ז, 14, [1], 253, [1] ע', לוחות-תמונות. 8°. בראש השער: בארטלי קראם. שם המקור: Bartley C. Crum: Behind the silken curtain. המחבר, אחד מחברי הועדה האנגלו-אמריקנית על ארץ ישראל, מספר מה שעבר עליו בארבעה החודשים שהקדיש לשליחות זו, מספר על מלחמת הזרמים והדעות בתוך הועדה, על הפגישות והשיחות עם אנשים מעדות ומשכבות שונות וגם משמיע את דעתו הוא בשאלות הנדונות. המחבר מתאר את התנאים שבהם עבדה הועדה ומספר על "התיק החשאי במיניסטריון החוץ האמריקני", על עמדתם ותכסיסיהם של משרדים ממשלתיים באנגליה ובאי"י, ועל הנסיגות להשפיע בכונסם על הועדה. המחבר מספר על סיוריו בארץ ישראל ודבריו חוזרים אהרה למפעל ההתישבות ולשאיפות היהודים. הוא מיחס חשיבות רבה לבעיה האי"י כי "נוכח לדעת כי בבעיה

ואך זכרונות מועטים מחייו באו בדפוס. נסיתי לתת קודם כל ביוגרפיה מפורטת... במשך שלשים שנה (1890—1921) — תקופת הפריחה של חייו ויצירתו — כמעט לא זזה ידי מתוך ידו, ולפיכך השתדלתי לתאר תקופה מזהרת זו לכל פרטיה, אבל עוד מטרה הצבתי לי בספר זה: לגתח את שיריו לפרטיהם, ניתחתי כמעט כל שיר בעל-חשיבות בשירי-טשרניחובסקי. הספר הנוכחי הוא, איפוא, גם פירוש מספיק וגם ניתוח בקרתי. וניתוח ביקרתי זה קשרתי בתולדות חייו, באופן שאחר כל פרק חיים בא פרקי-צירה, וכך עברה לפנינו כל יצירתו הגדולה של המשורר הגדול כשהיא מקושרת במאורעות חייו ומת-בארת על ידיהם. לחיבור-הספר, שחשבתי שנים על בתי-בתו, ניגשתי עפ"י הצעתו של המוקיר ספרותנו החדשה... סיר מונטיגנו ברטון, שהואיל להציע לאוניברסיטה העברית, למלאת לי שבעים שנה, סכום מסוים לשם פירסום של שורת-מונוגרפיות על גדולי הסופרים העבריים, שהשפיעו ביצירותיהם על תחית האומה וספרותה. וספר זה הוא הראשון לשורה. (מתוך ההקדמה).

183 קלינגר, רות, ספר האמנות והאמנים בארץ-ישראל במקצועות אמנות התיאטרון, המוסיקה, המחול, הציור והפסול, בעריכת רות קלינגר, ביומת מקי סימ וקשנסקי, 600 ערכים על אמנים החיים בארץ, תאריך הוולדס, הכשרתם, דרכם האמנותית, תאריך עלייתם לארץ, פעולתם בארץ, המען, תל אביב, "יבנה", (ירושלים, דפוס "האומן"), 1946, 104, 144 ע', 8°. ע' [121]—144: מודעות עברית ואנגלית. שער אנגלי: The handbook of Art and artists in Palestine... planned by Maxim Sakashansky, edited by Ruth Klinge r... "הפרטים נמסרו ע"י כל אמן ואמן ואישור בחתימת ידו". החומר מסודר לפי המדורות: תיאטרון, מוסיקה, ריקוד, ציור ופסול, יצור סרטים. בתחלת כל מדור הקדמה כללית קצרה.

184 קליסט, הינריך פון, רעידת אדמה בצ'ילי, הארוסין בסן דומינגו, האסופי, תרגם מ[שה] א[ליהו] זק, ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל אביב, דפוס "אחדות"), תש"ז (1946), 84, [1] ע', 8°. =ספריה קטנה של הוצאת שוקן, 6. בראש השער: הינריך פון קליסט. שם המקור: Heinrich von Kleist: Das Erdbeben in Chili. Die Verlobung in St. Domingo. Der Findling.

261—456 ע' 8°. בראש השער: סטיל רות. שם המקור: Cecil Roth: A short history of the Jewish people. (עין ק.ס. שנה כ"א ע' 89). "בשביל מהדורה זו נכתב פרק נוסף, המסכם את שואת השנים האחרונות ותולדותיה... ספר זה תחילת כתיבתו היתה מתוך הלך-רוח אופטימיסטי, שמצא ביטוי בפרק החתימה (שהושמט כאן) — הלך-רוח הנראה כיום הזה נלעג, כדבר שעבר זמנו". (ממבוא המחבר).

195 ריכרט, ע[זרא] [E. Reichert]. היש בחר לגולה? (תלאביב), "עם עובד", (דפוס "ספר"), תש"ה. 98, [1] ע' 8°. (ספרית "דעות"), המחבר עונה על השאלה בשלילה במורה, "קיומנו בגולה משיל אותנו בתמידות לרוחב דרכי החיים, שבהם צועדים העמים... וככל שתנועת העולם נעשית ממוכנת ומתואמת יותר, מצבנו נעשה מסוכן יותר. וזה מצבנו ככל הגלויות" (ע' 98).

196 רמון, י[וסף] צ[בי]. עצי חיים; דברים על גדולי האומה. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תש"ו. 125 ע', פורטרט. 8°. 36 רשימות על גדולי האומה החל מר' יוחנן בן זכאי וגומר בהרב רא"י קוק, כמחצית הרשימות על אישים מהמאה ה"ט והכ"ו.

197 שויגר, משה. אור-הזויות. תלאביב, "דבר", (דפוס "דבר"), תש"ו. [4], 12, [7]—130 ע' 8°. 22 ספרים. בסוף "רשימה ביבליוגרפית" של כתבי מ. שויגר. (56 ערכים).

198 שורץ, קרל [Karl Schwarz]. מורה דרך לא מורות. [מאת] ק. שווארץ. (תרגום ברוך קרופניק). ירושלים, ר. מס, (דפוס גשר, 1946), 88 XXXI ע', תמונות. 8°. ביבליוגרפיה נבחרת: ע' 85—88. ההוצאה יפה. "ספר זה סוגה לכל בעלי כוונה רצויה הרוצים עדיין ללמוד, בין לנוער המתבגר ובין למבוגרים. הספר אינו בא לחנך אנשים להיות אָמנים, אלא הוא בא להראות, כי חינוך אמנותי מסוים שייך לכל חינוך. הוא עוסק רק באמנויות הצורה, כי בהן נהגו עד כאן בזלזול והתעלמו מהן". (מהקדמה והפתחה).

199 שמואל בן יוסף הנגיד. כל שירי רבי שמואל הנגיד, בחמשה ספרים. ספר [א]: דיואן וכלול בו ספר בן-ההלים, הכין לדפוס והוסיף אחרית דבר והערות

זו נעוצות הבעיות הגדולות ביותר של ימינו במעין ביקרוקוסמוס. המחבר מציע בטול גנור של הספר הלבן, לחייב את אנגליה לקיים את המנדט, לתת סמכות חוקית להגנה. המחבר מצדד בתכנית לאוורמילק, ומוכיח על סמך שיחות שהיו לו, שאפשריים הם חיים משותפים ועבודה משותפת של יהודים וערבים; לדעתו הנגודים הם בעיקר ב"שלבים העליונים", — יש לציין שהתרגום העברי יצא בארץ ישראל ימים אחדים אחרי הופעת המקור בארה"ב. הספר אֶל זמן קצר אחרי הופעתו וכעבור שבו עות אחדים יצא במהדורה שניה.

190 הקרן הקימת לישראל. לא נשכחך הגולה. ירושלים. הקרן הקימת לישראל, חש"מ, תש"ה. 141, [1] ע' תמונות. 8°. "הק"ל התקינה 40 "בולי הגולה", והספר כולל תמונות הבולים בצירוף הסברה לתכנם. המדורות: גולה וגלות. דמויות. בנינים ומצבות זכרון. ברחובות היהודים.

191 קרפמן, יצחק י. שיכון ומימון הבניה בארץ-ישראל... פתח-דבר מאת פ. ש. גוימן. שיכון ואשר ראי מקרקעין בארץ-ישראל באספקלריית החוק. מאת נפתלי א. הורנשטיין... תלאביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 184, [1] ע' 8°.

192 רולן, רומן. עולם בלדותו; הרומן האחרון בסדרת הנפש הקסומה... תרגום מצרפתית יעקב קופ' ליבין. חלק א-ג. (עין חרוד), הקיבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ה-תש"ז. 8°. בראש השער: רומן רולאן. — שם המקור: Romain Rolland: L'enfantement. התכין: חלק א: נפתולים. תש"ה. 189 ע'. חלק ב: פלורנטינה תש"ו. 268 ע'. חלק ג: דרך הקודש. תש"ו. 231 ע'.

193 רופאין, י. מ. מ. ש. מדריך לארגון מפעלים משקים והמחלטה. תלאביב, ביה"ס הגבוה למשפט ולכלכלה, (דפוס "ספר"), 1946, 186, [1] ע' 8°. ספר זה כולל את הרצאותיו על הנושא "ארגון מפעלים משקים והנהלתם".

194 רות, [בצלאל]. קצור תולדות עם ישראל. מאנגלית יעקב קופלביץ... כרך א"ב. תלאביב, מ. גוימן, (דפוס מל"ן), תש"ר-תש"ז. 254, [1]: [3],

והוצאת המדפוס ליפשיץ, [1946], [11] דף, תמונות. 2.
נדפס בצד אחד של דפים מחוברים. הוצאה מהודרת.

204 ביין, אלכסנדר [Alex Bein]. די לאנד-
ווירטשאפטליכע קאלאניזאציע פון די אידן אין ארץ-
ישראל. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות
הציונית, (דפוס העברי), תש"ו. 81, [2] ע', טבלאות.
8°. תמצית מספרו של המחבר "תולדות ההתיישבות
הציונית", עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 7-8 (שם גם הערכה
של ב. שוחסמן).

205 פארייניגונג פועלי-ציון <צ.ס. > — הת-
אחדות. א חברי-ביריו צו די איבערגעבליבענע פון
אונזער באוועגונג, די אפגעראטעוועטע אין די באפרייטע
לענדער פון אייראפע און צו אונזערע פארטייען אין גאר
דער וועלט. תל-אביב, וועלט-איחוד פועלי-ציון <צ.ס. > —
התאחדות, (דפוס "עבודה"), תש"ה. 24 ע'. 8°.
על המעטפת: צו די חברים אין דער גארער וועלט.

206 "An hour's reading" (short stories and
novels from the world literature). 3 v. (Tel-
Aviv, Hashaoth Library; [Jerusalem], typ.
Cohen), [1944?]. 8°.

[I]: From the Hebrew literature.
[1]: Bialik, H[ayyim] N[ahman]: The
short Friday. Translated from Hebrew by
I[srael] M[eir] Lask. 32 p. [2]: Jose-
phus Flavius: Jerusalem's legions. 32 p.
[IV]: From the French literature. [1]: Balzac
Honoré de: The fair Imperia married. (typ.
Mozes). 32 p.

207 Bardi, Benno. Studien zu dem My-
sterienspiel "Hiob"... Jerusalem, 1942. 3 p.l.,
47 p. 2°.

במכונת-הכפלה. עיין גם ק.ס. שנה י"ט ע' 165.

208 Eichelgrün, G[abriel]. Palästinensischer
Einkommensteuerführer, abgeschlossen zum
9. April 1944. Haifa, G. Eichelgrün, (typ. War-
haftig), [1944?]. 1 fold. p.l., 21, [3] p. 8°.
"Deutsche Ausgabe".

209 Hashomer Hatzair. Palestine. The case

א[ברהם] מ[איר] הבר מן... תל-אביב, הוצאת מחברות
לספרות, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "אחדות"), תש"ו.
[2] דף, 184, [2], 188, 247 ע'. 8°. התכן: א':
שירי המלחמה. תש"ה. ב': שירי ידידות ואחות. תש"ו.
ג': שירי צער ושעשועים. תש"ו. לכל ספר וספר שער
מיוחד.

200 שמעונוביץ, דוד [David Shimonowitsch].
מולדת; רשימות וספורים. תל-אביב, מסדה; (ירושלים,
דפוס "העברי"), [תש"ו]. 193, [2] ע', תמונות. 8°.
הספר כולל ספורים מחי"א ורשמי מסע בה שנים
מעטות לפני מלחמת העולם הראשונה. התכן: רשימות:
הדסה. גענועים. בערבה. בדרך אפרתה. נקמה. אל קברות
הגבורים. — לילה בכרם (דרמה). התועה בזמן. כן-ארצי.

201 שניאור, ז[לקינד] [Zalkind Shneur].
סנודי הגבור. חלק א-ב. תל-אביב, "עם עובד",
(דפוס "דבר"), תש"ו-תש"ז. 8°. (ספריה "לדור").
התכן: חלק א: הדלקה. תש"ו. 242, [1] ע'. חלק ב:
במאסר. תש"ו. 252, [1] ע'. ספור מחי' היהודים בעיירה
(שקלוב) של רוסיה הלבנה בסוף המאה הי"ט והתחלת
המאה הכ'. את הספר ביוזמת עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 102.

202 שרון, אברהם [Abraham Scharon]. משני
עברי השעה; מאמרים מקבצים. ספר א': רצוננו
וקלסתר פנינו. תל אביב, "עם עובד"; (ירושלים, דפוס
"רונולד"), תש"ו. 319, [2] ע'. 8°. (כתבי סופרים).
זהו הכינוס הראשון של מאמרי הפובליציסטן הציוני א.
שרון [=שברון], שזה יותר משלושים שנה הוא מפר-
סם את דבריו בכת"ע ומאמרים, תחלה בגרמנית ואחרי
עלותו ארצה (בתרפ"ז) בעברית. בספר שני מדורות.
בראשון, בשם: "בזירת הציונות האינטגרלית", מבסס
המחבר את השקפתו. העיקר בענינו ריכוז העם בארצה,
ושאלת המשטר המדיני והעצמאות שניה במעלה. הוא
מרבח להתוכח עם תורת אחד העם, עם אנשי "ברית
שלום" ועם כל הדוגלים ברעיון ארץ ישראל כמרכז בלבד.
המדור השני: "ממראות פרצופנו" כולל מאמרי הגבה
על תופעות שליליות בישוב. בספר כונסו חוברות ומאמ-
רים שפורסמו במשך 28 השנים האחרונות. לא נכלל מה
שהמחבר פרסם בלועזית ולא מעמריו העבריים על נושאים
כלליים.

203 תנ"ך, אסתר, מגלת אסתר. ירושלים, דפוס

215 **Krzewina, Antoni**. Polnische Lieder. (Jerusalem. typ. Lychenheim, pref. 1944). 4 p.l. 24 p. 8°.

עם הקדמה של מנחם ברוך. אחדים מהשירים בעלי תבן יהודי: גטו 1942, מידן וכו'.

216 **Lasker-Schüler, Else**. Mein blaues Klavier: neue Gedichte. Jerusalem, (typ. Jerusalem Press), 1943. 45 p., 1 l. 8°.

בין השאר שיר Jerusalem (ע' 11).

217 **Lurie, B[enzion]**. Glimpses of Jewish settlement history... ed. by B. Lurie. 1: Ramim <Manara>. 2. Kfar-Blum. 3. Eilon. 4. Kfar-Hittim. 5. Ein-Gev. 6. Ma'oz Hayim. Jerusalem, "Goren", (typ. "Achva"), 1945. 59 p., illus., map. 8°.

זוהי מהדורה ב' הראשונה — במכונת-הכפלה — יצאה ע"י מחלקת הנער של קרן היסוד.

218 **Palestine. Government. Laws**. The Income Tax Ordinance of Palestine; the text as valid since 1st April, 1944, with explanations of the 1944 Amendments, by S[iegfried] Moses. Jerusalem. Tarshish Books; (Tel-Aviv, typ. "Ha'aretz"), 1944. 3 p.l., 5-81 p. 8°.

219 **Palestine. Government. Laws**. Road transport legislation. Consolidated edition <as in force on 31st March, 1946>, by Rolf Sadler H a i n s w o r t h. Foreword by I. C. Clayton Rigby. Jerusalem, (typ. Ahva), 1946. 143 p., forms. 8°.

220 **Roth, Leon**. The theory and practice of government, being excerpts from "Representative government", by John Stuart Mill and "The English constitution" by Walter Bagehot, selected by Leon Roth. Jerusalem, D. B. Aaronson, (typ. Geshet). 1945. 71 p. 8°.

התבן: The theory of government. — Some practical problems of government. — Some points in the English constitution.

for a bi-national Palestine; memorandum prepared by the Hashomer Hatzair Workers' Party of Palestine. Tel-Aviv; (Merhavia, Hashomer Hatzair Press), 1946. 168 p., tabs. 8°.

התבן: Preface. The elements of the situation. The constitutional solution. The economic solution. The transition period. Implications of the proposed solution.

210 **Jewish Agency for Palestine**. The historical connection of the Jewish people with Palestine. Jerusalem, (R. Mass); (Tel-Aviv, typ. Shoham), 1946. 47 p. 8°. "This is a revised edition of the Memorandum submitted by the Jewish Agency for Palestine to the Palestine Royal Commission in November, 1936".

את המהדורה הראשונה עיין ק.ס. שנה י"ד ע' 307.

211 **Kanevsky, I[saak]**. Social insurance in Palestine and its reconstruction... (Translated from the Hebrew by Sylvia Satten). (Tel-Aviv). The Social Insurance Committee. General Federation of Jewish Labour in Palestine, (typ. "Achduth", 1946). 85. [3] p., incl. diagrs., pl., tab. 8°.

212 **Kantrovitch, Henry**. The law of criminal procedure in Palestine <Rev. ed.>. comp. by H. Kantrovitch. Jerusalem, Achiasaf, (typ. "Hasepher"), 1946. 263 p. 8°.

את המהדורה הקודמת עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 29. המחבר מרצה על נושא זה בשעורי המשפט של ממשלת ארץ ישראל.

213 **Kapliwatzky, Jochanan**. Arabic language and grammar. Part III. Jerusalem, R. Mass, (typ. "Eshkol"), 1946. 207. [1] p. 8°.

את הקודמים עיין ק.ס. שנה י"ט ע' 165.

214 **Keren Hayesod**. XXV Keren Hayesod anniversary. Jerusalem, Head Office Keren Hayesod, (typ. Jerusalem), 1946. [70] p. 8°.

קבץ. על המעצפת: The threshold of a new era.

225 زیاده، نقولا. وثبة العرب. يافا، المكتبة العصرية، القدس، المطبعة التجارية، (١٩٤٥). ٢٧١ ص، ٤ خرائط.⁸⁰

„הסתערות הערבים“ מאת נקולא זיאדה. יפו 1945. (תולדות הכבושים הערביים בראשית ימי האסלאם).

226 العريزي، روكس بن زائد. سدة التراث القومي. (يافا، المكتبة العصرية)، القدس، مطبعة الالباء الفرنسيين، دون تاريخ (١٩٤٦). ١٧٥، ١ ص، تصاوיר.⁸⁰
= سلسلة الثقافة العامة ٧.

„שומרי הנחלה הלאומית“ ספר על הבלשן הערבי אנסתאס מאראל-כרמל. מאת רוקס בן נאיד אל-עזיזי. יפו [1946].

227 لجنة الثقافة العربية في فلسطين. الكتاب العربي الفلسطيني... القدس، طبع بمطبعة اللواء التجارية، (١٩٤٦). ٢٢ ص.⁸⁰

„הספר הערבי בארץ-ישראל“: ביבליוגרפיה של ספרים שנדפסו בארץ ישראל או בחו"ל ע"י ערבים או שאר בני הארץ שאינם יהודים, הן בלשון ערבית הן בלשון אחרת. הביבליוגרפיה מגעת עד סוף שנת 1946 ונתפרסמה ע"י „ועדת החרבות הערבית בארץ ישראל“ לרגל „התערוכה הראשונה של הספר הערבי“ שהיתה בירושלים מ-11—20 באוקטובר 1946. עמ' 5—26 רשימת הספרים בלשון ערבית, עמ' 26—28 בשאר לשונות. עמ' 31 מאמר של כליל אס-סכאכני. ההקדמה נכתבה בידי אסחאק מוסא אל-חסיני.

221 Samisch, Zdenka. The citrus fruit products industry in Palestine and its prospects for future development... Dec. 1944. n. p., במכונת הכפלה [1], 49, [1] L, tab. 4°. [1944].
The Jewish Agency for Palestine. Agricultural Research Station. Fruit Products Laboratory, Rehovoth. Planning Committee.

222 Wertheim, Gertrud. Gedichte, Jerusalem. P. Freund, 1942. [11] p. 8°. במכונת הכפלה.

223 Лига "V" помощи Советскому союзу Еврейство Палестины - народам С.С.С.Р. Сборник Лиги "V" 1948. Редактор: Зерубавел. (Перевод материалов на русский язык Гершона Свет). (Ерусалим, тип. "Темпер", 1948?) 109, [1] стр., иллюстр. 8°. „ליגה „ו“ לעזרת ברית המועצות. יהדות ארץ ישראל לעמי ס.ס.ס.ר.: מאסף הליגה העורך: זרובבל תרגם לרוסית: גרשון סוט“. — המאסף כולל דו"ח על מסירת אמבולנסים בשט העמלים היהודים בא"י לצבא האדם, שהתקיימה ב-2 במאי 1943 בטהרן; דו"ח של הוועדה הראשונה של ליגה „ו“ שהתקיימה בירושלים ב-25—26 באוגוסט 1942 בנוכחותם של שליחי ס.ס.ס.ר.; ידיעות על בקוריהם של השליחים האלה בישובים חקלאיים שונים ומכתביהם לפני עוזבם את הארץ.

224 الحسيني، محمد يونس. التطور الاجتماعي والاقتصادي في فلسطين العربية. يافا، مكتبة الطاهر اخوان، القدس، مطبعة بيت المقدس، (١٢٦٦ هـ ١٩٤٦ م). ٢١٤، ٢ ص، جداول.⁸⁰

„ההתפתחות החברתית והכלכלית בארץ-ישראל הערבית“ מאת מחמד יונס אליחסיני. יפו, 1946.

הספרות העברית ומדע היהדות

עתונים וקבצים

ראה גם להלן במדור „בתוך כתבי עת“.

228 ברקאי; קבץ לזכר ר' בנימין הירש. ברוקלין, „ברקאי“, תש"ו. 130, [4] ע', פורטרט, פסקימיל. 8°.
שער נוסף באנגלית. בנימין הירש (נבל פ' ויטבסק 1875 — ברוקלין 1943) מורה עברי ועסקן ציוני ברוסיה ובארצות הברית. התכן: מעובדו של הירש; מהתם להבא (פויקי זכרונות מראשית ימי שיטת עברית בעברית ברוסיה ואמריקה). ים התלמוד (קטע). לדמותו: מאמרים ורשימות מאת מ. מ. אדלשטיין (רשימות ביוגרפיות), ד. הירש (בת המנוח), י. ח. לוינטל, מ. תומרוב וז. ש. — דברי עיון ומחקר: מ. קאניק: השארת הנפש, מ. הלוי: כיוונים בתוך העברי, נ. שפירא: קוים כלליים בתורת ה„מינו“, — בעולמנו: מ. רודנסקי: אי במלחמה העולמית השניה, מ. קימל: חשבוננו עם העמים. ספרות יפה: א. ל. שווארצברג: בכפר (קטע מרומן). ברקאי: ד. שרמן: מהותה של אגודת „ברקאי“.

229 מחברות: ירחון של מרכז החינוך העברי בצרפת. Paris, תש"ו. 1946. 4°. ירחון „גל" א' יצא באור א' חלק מהטכסט מנוקד.

230 עליל: במה לספרות ולדברי בקרת. (ניו יורק, עליל: חבר סופרים עברים), סתו תש"ו. 8°. חמיפות הופעה לא נזכרה. מוכיר המערכת: א. ד. פרידלנד. חוב' א' יצאה בער"ה תש"ו.

231 אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד. אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד, 1910—1946. >געשיכטע און דערגרייכונגען. >אמלבוך. ניו-יארק, גענעראל-עקזקוטיווע פון אידיש-נאציאנאלן ארבעטער-פארבאנד, 1946. [8], א. 408 ע', תמונות. 8°. התכן: ד. פיוסקי: הקדמה. מ. בראון: אנטשטיאונג און אנטוויקלונג פון אידיש-נאציאנאלן ארבעטער-פארבאנד (ע' 1—73). ב. צוקערמאן: די ראלע פון דער ציוניסטיש-סאציאליסטישער באוועגונג אין אמעריקאנער אידנטום (ע' 74—140). ב. באראכאוו: דער פארבאנד און זיין צוקונפט. י. ענסיין: די נייע אידישע דערציאונג (דער אנהייב פון די איר, פאלקס-שולן). ל. שפיומאן: די פארבאנד-משפחה. ב. צוקערמאן: אונזער ראלע אין דער רעליגיאנער-ארבעט. ח. ווייצמאן: ערך-מיטגליד אין פארבאנד. מ. בראון: ארץ

ישראל — אקטיוויטעטן פון פארבאנד. ל. סיגאל: דער פארבאנד פון 1924 ביז 1945 (ע' 263—338). פ. גינגאלד: די ראלע פון פארבאנד אין דעם איד. קולטור-לעבן אין אמעריקא. נ. שניאור, ה. ראזענבלאט: לידער, מאש, נחמן סירקין: וועגן פארבאנד. ל. שין: די וויכטיקסטע פאקטן און דאטן אין דער געשיכטע פון פארבאנד. בא-גריסונגען.

232 דער בעזים; הומאריסטישער זשורנאל מיט ערנסטע כוונות. Philadelphia, 1945. 8°. מ. י. חמיפות הופעה לא נזכרה. ירחון? העורך והמוציא לאור: עפראן, גל' א' יצא בספטמבר. שם העתון גם באנגלית.

233 י. ל. פרץ שרייבער פאראייניג. פינף און ויבעציק יאר יידישע פרעסע אין אמעריקע, 1870—1945. ניו יארק, י. ל. פרץ שרייבער פאראייניג, תש"ה. 196 ע', פורטרט, פסקימיל. 4°. חבר המערכת: יעקב גלאטשטיין, ש. ניגער, הלל ראגאף. שער נוסף באנגלית. התכן: רעדאקציע: 75 יאר אידישע פרעסע אין אמעריקע; 30 יאר י. ל. פרץ פאראייניג. מ. שטארקמאן: וויכטיגע מאמענטן אין דער געשיכטע פון דער ייד. פרעסע אין אמעריקע (ע' 9—54); די „מארגן פרייהייט“. מ. אשערא וויטש: דער „פארוערסט“, י. פישמאן: 44 יאר „מארגן זשורנאל“, ח. עדלין: דער „טאג“, ג. בובליק: דאס „טאג-בלאט" און ארטאדאקסישער יידנטום אין אמעריקע. ד. קאפלאן: די „ווארהייט“, א. גלאנצליעוועלעס: די ייד, ליטעראטור און די ייד. פרעסע. ב. סמאליאר: די ייד, טעלעגר. אגענטור „איטא" און די אמעריק. פרעסע. י. ל. טעלער: „פאלקאר“, ה. גאטעספילד: די הומאריסטישע זשורנאלן — דער „קיבעצער" און „גרויסער קונסט“. א. ר. מלאכא: א קורצע געשיכטע פון דער העברעאישער פרעסע אין אמעריקע. ש. ניגער: וועגן י. ל. פרץ' ירושה. מיטגלידער פון פרץ פאראייניג. באגריסונגען (ע' 121—195).

234 The Jewish year book 5707-8, 1st January to 31st December 1947. Edited by Albert M[ontefiore] Hyamson. London, The Jewish Chronicle, pref. 1946. 478 p., port. 8°.

את הקודם לשנת ת"ש—תש"א, (בשנות המלחמה ובשנה שלאחריה לא הופיע) עיין ק.ס. שנה י"ז ע' 181.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

235 אשכנזי, טוביה [ב.], רשימה ביבליוגרפית של כתביו, שיקגו, 1946, 18 דף, 4°. במקומות הכפלה, התכן: א'; מחקרים ומונוגרפיות (1929—1940), כולל 8 ערכים בצירוף מ"מ לבקורות. ב': מאמרים ורפורטאגה (1922—1945), כולל 85 ערכים.

236 Yale University. Library. Asch-Rabinowitz Collection. Catalogue of Hebrew and Yiddish manuscripts and books from the library of Sholem Asch, presented to Yale University by Louis M. Rabinowitz. Compiled by Leon Nemoj. With an introductory essay by Sholem Asch. New Haven, Yale University Library, 1945. XX, [2], 69 p., facsim. 8°. =Yale University Library Miscellanies. V.

הסופר שלום אש הוא גם חובב ספרים ואסף לו כת"י וספרים עתיקים, לפני שנתיים מסר את האוסף שלו (באמצעותו של ל. מ. רבינוביץ, שאפשר את הדבר מבחינה כספית), לילל יוניברסיטי באה"ב. האסף מכיל 10 כת"י של יצירות אש; 83 יצירות נדפסות של אש; מקור ותרגומים לעברית, איטלקית, אנגלית, אספרנטו, גרמנית, הונגרית, ספרדית, פולנית, צ'כית, צרפתית, רוסית, שבדית; 15 "שונות": ספרים עם רשימות ושרי טוטי הסופר עליהם, תמונות ופסלים של הסופר וכו'; 30 כת"י: כת"י של התנ"ך, כת"י עתיק (מחמאה הי"ג) של מלחמת היהודים לפלביוס בלטיני; כתובות; 193 ספרים. הספרים לפי הלשונות: 151 בעברית, מהם 7 אינן קנובלה, 7 ביוונית, 35 בלועזית, מהם ספרי ורפל וצויג עם הקדשות מחבריהם.

מלבד אלה עיין ברפואי א"י מס' 117, 124, 125, 135.

מדע המקרא

237 מיוחס, שלמה. ספר לקוטי שלמה; ילקוט על תהלים, מספרים חדשים, גם ישנים... פירושם ובאר ידם, אשר לקטתי... הצעיר שלמה מייזעלס... [חלק א.]. סאטמארנעמעטי, דפוס מ. ל. הירש, תש"א. [8], 72 ע'. 8°. טכסט ובאורים של הפרקים א—כ"ט.

238 שפירא, אברהם בן דב. ספר חסד לאביהם; ביאורים ופירושים, דרושים וחיידושים על המשנה חומשי תורה, השמטות לספרי "רשפי אש". על תהלים

ופירוש על תפלת אבינו מלכנו ועל שאר התפלות ועל הסליחות שחברתי... אני הצעיר אברהם שפירא... בעל המחבר ספר רשפי אש... וספר ברכת אברהם... ווראנוב, דפוס ש. זינגר, תרצ"ז. [8], 147 ע'. 8°.

239 תנ"ך. תורה. ספר חמשה חומשי תורה עם ההפטרות, נדפס על פי המסורה ומתורגם הונגרית, עם פירוש קצר מלאכת סיעת הוגי תורה ובראשם יוסף צבי הערץ... (1—5), בודפשט, החברה הספרותית להיהדות ההונגרית, ת"ש—תש"ב. XVIII, [1], 544; II, [1], 613; XIII, [1], 478 ע', תוים: XIII, [1], 484 ע', תוים: XIII, [1], 624 ע', מפות. 8°.

שער הונגרי: Mózes öt könyve és a haftárak héber szöveg, magyar fordítás és kommentár szerkesztette Hertz J. H.... Budapest, Kiadja az izraelita magyar irodalmi társulat, 1939—1942. המהדורה ההונגרית נערכה ע"י: שהבשי, י. בלס, מ. גוטמן, ש. לוינגר וזה. גוטמן. את המהדורה האנגלית של התורה עם פירוש י. צ. הערץ, עיין ק.ס. שנה ו' ע' 461 (שם גם תאור קצר) ושנה י"ג ע' 447; מהדורה גרמנית עיין שם שנה ט"ו ע' 435.

240 Ackermann, Carl. The Bible in Shakespeare. Columbus, O., Lutheran Book Concern, [1943?]. 124 p. 8°.

The Bible in English literature. Shakespeare and the Bible. Bible language, Bible allusions in Shakespeare. Scriptural allusions in the Merchant of Venice. Persons and historical facts of the Bible. Scripture and Shakespeare parallels. Religious, moral principles in Shakespeare. Conclusion.

241 Bible. Psalms. The Book of Psalms. New York, S. Daye, [194-?]. 4 p.l., 208 p. 8°. תרגום אנגלי של ספר תהלים בחרוזים, עם פקסימיל של המהדורה הראשונה: The whole Booke of Psalms. faithfully translated into English metre... Imprinted 1640.

242 Bible. Psalms. Liber Psalmorum cum Canticis Breviarium Romani; nova e textibus pri-

tion, (1944). 830 p., illus., maps, pl. 8°.

248 Stone, Nathan J. Names of God in the Old Testament. Chicago, Ill., Moody Press, [1944]. 160 p. 8°.

על שמות אלקים בתנ"ך, בכוח נוצרי.

מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 47, 151, 187, 203.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

249 אבות. פרקי אבות ונלוה לו פירוש זרוע ימין... הכינו... מרן חיים יוסף דוד אזולאי... והוספנו בראש הספר תפלה אליהו הנביא וגם תחנה שונהגים לומר בארץ ישראל... סאטומארק, חברה, "מקצי נדמים", תרצ"ו. [1], 27 דף. 8°.

250 איזנשטט, דב בר. ספר כנפי שחר... כולל שו"ת וענינים שונים בש"ס ופוסקים מאת הרב... דוב בער איזנשטאט... בן הרב... נח חיים א"ש... ועליו נלוו כמה עלים חדשים... שלוקטו מכ"י שהניח אחריו... בן המחבר הרב... יחיאל יצחק איזנשטאט... הובא לביה"ד ע"י נכד המחבר מנחם צבי... איזנשטאט... פיעטרקוב, דפוס ד. קאפעלמאן ח"ר י. צעדערבוים, תרצ"ה. [1], 91 דף. 2°.

251 ליטר, משה. ספר מוסר אבות: באור מקורי מדעי על "מסכת אבות" החותר עד יסוד הנורמים שהניעו את חכמינו לפסק את פסקי מוסרם, ותולדותיהם בקצור. מאת הרב משה ליטר. (New York, דפוס י. מוינעשטער), תש"ה. 326 ע', 8°.

252 מגיד, אלטר בן ציון. ספר אבני המחצב, בו יבואר דרך רמז על תנ"ך ואגדה כולל... מאת הרב... אלטר בן ציון בן הרב... יוסף מגיד... נערך... והובא לבית הדפוס ע"י בן הרב המחבר הרב פנחס מגידואה... Quality Printing & Publishing Co., St. Louis. גאולה שלימה במהרה יבוא=תש"א. 172 ע', 8°.

253 Berkovits, Eli L. Was ist der Talmud. Berlin, Jüdischer Buch-Verlag, 1938. 78 p., 1 l. 8°. =Bücher der Klärung und des Wissens. Bd. 2.

254 Colorni, Vittore. Legge ebraica e leggi locali; ricerche sull'ambito d'applicazione del diritto ebraico in Italia dall'epoca romana al secolo XIX. Milano, A. Giuffrè, 1945. 391.

migeniis interpretatio latina, cum notis criticis et exegeticis, cura professorum Pontificii instituti Biblici edita. Editio altera. Romae, E. Pontificio instituto Biblico, 1945. XXIV, 350 p. 8°. מהדורה א' יצאה בשנת 1944.

243 Bible. Psalms. The Psalms (תהלים); Hebrew text, English translation and commentary, ed. by A. Cohen. Hindhead, Surrey, Soncino Press, 1945. XIV, 488 p. 8°. (The Soncino books of the Bible).

המקור והתרגום טור מול טור, ולמטה הפרוש.

244 Bible. Job. Job (איוב), with Hebrew text and English translation. Commentary by Victor E. Reichert. Hindhead, Surrey, Soncino Press, 1946. XX, [1], 233 p. 8°. (Soncino books of the Bible).

"הפרוש הוא פרוש יהודי. מבלי לבטל את עבודתם החשובה של המפרשים הנוצרים, הוא לוקח בחשבון את הפרשנות של חכמי התלמוד ושל הפרשנים החשובים ההרדיים. המקור והתרגום טור מול טור, ולמטה הפרוש. בתחלת הספר מבוא מאת המפרש.

245 Humbert, Paul. Problèmes du livre d'Habacuc. Neuchâtel, Secrétariat de l'Université, 1944. 303 p. 8°. = (Mémoires de l'Université de Neuchâtel, t. 18).

Avant-propos. Analyse littéraire du livre d'Habacuc. Notes de critique textuelle. Les affinités littéraires du vocabulaire d'Habacuc. L'identité du tyran dans le livre d'Habacuc. L'oeuvre et l'homme. — Traduction du livre d'Habacuc: p. 72—79.

Langhe, R. de. Les textes de Ras Shamra Ugarit... עיין מס' 330.

*246 Lewis, Jos. The ten commandments. New York, Free-Thought Press Association, 1946. XXV, 644 p.

247 Smith, Uriah. The prophecies of Daniel and the revelation. Rev. and newly illustrated. Nashville, Tenn., Southern Publishing Associa-

Migdal, Jüdisches Wissen für Jedermann; Schriftenreihe hrsg. unter der Leitung von L. Rothschild. Nr. 4.

התכן: Einleitung. H. Cohens Weg zum Judentum. M. Bubers Ringen um Wirklichkeit. Das jüdische Volk auf der Schwelle zur Nachkriegszeit. Nachweise: p. 95-96.

259 Klausner, J[oseph]. Der jüdische Messias und der christliche Messias... Aus dem Hebräischen übersetzt von Fl. Guggenheim. Zürich, Verlag Jüdische Buch-Gemeinde, (pref. 1943). 22 p. 8°.

המקור נדפס ב"ספר-מגנס", עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 11.

260 Werfel, Franz. Zwischen oben und unten. Stockholm, Bermann-Fischer, 1946. 368, [1] p., 1 l. 8°.

התכן: 1. Teil: Realismus und Innerlichkeit. Können wir ohne Gottesglauben leben? Von der reinsten Glückseligkeit des Menschen. 2. Teil: Theologumena.

רק חלק ב' מתפרסם לראשונה. הנדפס של חלק א' פורסמו בשנות 1930-1937. את התרגום האנגלי עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 290.

מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 84, 143, 167.

קבלה וחסידות

261 הרבי, נפתלי צבי. ספר אילה שלוה: חדושי תורה וריון דאורייתא... רבינו נפתלי אבד"ק ראפשיץ... וגם ספחתי אליו קונטרס לקוטי מהר"ם... מאת... מו"ה מנחם מענדל זצ"ל אבד"ק ליסקא אבי של הח"צ המחבר הג"ל... ובסוף הספר נדפס גם בן תשובה ארוכה... מהה"ק בעל מראה יחזקאל... (בדפוס, דפוס משלם <זמן> ב"ץ באמור"ד דוד צבי קאטצבורג, תש"ג). [6], 96 ע' 8°.

262 רויאל המלאך. זה ספרא דאדם קדמא שנתן לו רויאל המלאך... והוספו כעת הגהות... מהאיש... הרב המגיד דק"ק קאונץ. גראטוארדיין, דפוס ב. ז. רובינ-שטיין, תש"ד. [1], 60 דף. 8°.

263 זיפער, יעקב. געווען איז א מענטש, פינף מעשות פונעם לעבן פון ר' ישראל בעלישם טוב, דער

[1] p. 8°. = R. Università di Roma. Pubblicazioni dell'Istituto di diritto romano, dei diritti dell'Oriente mediterraneo e di storia del diritto. 23.

החק היהודי והחוקים המקומיים; מחקרים על היקף השמוש בחוק היהודי באיסלם מהתקופה הרומית עד המאה ה"ט".

255 Pirke Abot. tr. English. Pirke Aboth; the tractate "Fathers", from the Mishnah, commonly called "Sayings of the Fathers", ed. with introd., translation and commentary by R. Travers Herford. (3rd rev. ed.). New York, Jewish Institute of Religion, 1945. 2 p.l., VII p., 1 l., 176 p. 8°.

המבוא חדש, השאר בלי שינויים ממהדורה ב', עיין ק.ס. שנה ח' ע' 185-186.

מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 40, 44, 45, 62, 78, 90, 100, 109, 170.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

256 שינפלד, שלמה יצחק בן אהרן. דברי חכמים, אספם שלמה יצחק בן אהרן שיינפעלד. מיל-וואק, דפוס א. שפיגל, (1941). 126 ע' 8°. קבץ אמרות ופתגמים, רובם מחכמי העמים, מהתלמוד מהדרש ומספי רי הקדמונים, מעוטם משל המלכות. החומר מסודר לפי הענינים: ערך אדם. ערך אהבה ושנאה. ערך אושר וכו'.

257 Finkelstein, Louis. The beliefs and practices of Judaism. New York, Devin-Adair Co., 1941. 2 p.l., 92 p. 8°.

התכן: Introduction. The place of study in Judaism. The place of ethics. The basic concepts. The system of blessings. The synagogue and the prayers. The Sabbath and the festivals. Special occasions in the course of life. The dietary laws. The Jewish hope for the future. Bibliography: p. 88.

258 Goldschmidt, Hermann L. Hermann Cohen und Martin Buber; ein Jahrhundert Ringen und jüdische Wirklichkeit. Genève, Éditions Migdal, 1946. 96 p. 8°. = Collection

נקבצו בקובץ זה 52 דרשות, מהן ארבע יהודיות מאת:
Isr. Goldstein, L. L. Mann, A. H. Silver, S.
B. Freehof.

מלבד אלה עיין בדפוס "א"י מס' 121.

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה

271 חפץ, חיים אליעזר בן משה. וגו' הו' ת:
להאיר על תכונת אדם וחלקו בחיים. מילבוקי, וייס,
(דפוס א. שפיגל), תש"ב, 99 ע', פורטרט. 8°. השער גם
באנגלית. אוטוביוגרפיה של המחבר יליד רוסיה הלבנה,
שבשנת 1912 בהיותו בן 44 הגר לארצות הברית. בסוף
הספר (ע' 91-98) "משאת נפש": 8 שירים.

272 וויינפער, ז'ישע]. מיטן אידישן לעגיאן. ניו-
יארק, ארויסגעגעבן מיט דער הילף פון דער "מארגן-
פרייהייט" ליינער און פריינט, (דפוס אסטאריא פרעס),
1942, 315, [5] ע', פורטרט. 8°. המחבר התגייס
באה"ב לגדוד העברי, הספר אינו היסטוריה של הגדוד
אלא זכרונות המחבר מימי הגדוד. הספר נדפס פרקים
פרקים ב"מארגן-פרייהייט".

273 מילל, דזשאן, פיאנערן און בויער; מעמארן.
פארארט פון פ. קורסקי. (ערשטער באנד: פיאנערן).
ניו-יארק, דער וועקער, 1946, [8], XVI, [1], 308 ע',
פורטרט. 8°. המחבר, מהעסקנים החשובים של
ה"בונד", מספר בזכרונותיו על התנועה הסוציאליסטית
בין היהודים ברוסיה ובעיקר על הבונד. הספר הזה מגיע
עד שנת 1898 (שנה אחרי יסוד ה"בונד"), כשהמחבר נשלח
בענייני המפלגה לחו"ל. בין השאר זכרונות על מנהיגים
סוציאליסטיים פליכטוב, זסוליק, לוכסמבורג, מרטוב, פ.
ול. אקסלרוד, מרכלבסקי ואחרים.

274 Delegación de asociaciones israelitas
argentinas <D.A.I.A> 50 anos de colonización
judía en la Argentina. Buenos Aires, 1939. 315,
[18] p. r l., diagrs., facsim., plans, pl. 8°. "הדלגציה של האגודות היהודיות הארגנטיניות: 50 שנה
של החישובות יהודית בארגנטינה".

275 Grinstein, Hyman B[ogomolny]. The
rise of the Jewish community of New York.
1654-1860. Philadelphia, Jewish Publication
Society of America, 5705-1945. XIII, 645 p.,
pl., ports. 8°. Maps on lining-papers.

בעש"ט... מאנטרעאל, (דפוס ארטיסטיק פרינט. שא"פ),
תש"א (1940). 167 ע', 8°.

מלבד אלה עיין בדפוס "א"י מס' 89, 106.

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר

264 אבירזל, יצחק. ...כפר ליצחק... לנערי בני
ישראל... כ"ד הצעיר ונעיר יצחק אבירזל... מראקס,
חש"מ, תרצ"ב. [1], 64, 24 ע', 8°. חדושי תורה
ודרושים.

265 גולדנברג, שלום. ספר דברי שלום...
דרושים... הכינו... מהר"ר שלום גאלדענבערג... הובא
לביה"ד ע"י יוסף עפשטיין... חלק א: בראשית-שמות.
סאטמאר, דפוס מ. ל. הירש, תרצ"ו. [2], 75, [5] דף. 8°.

266 הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים.
(נלקט ונערך ע"י הרב מנחם שניאורסאהן). ברוקלין, קהת,
תש"ו. 47 ע', 8°.

267 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח עם פי'
מאמר אגדתא דפסחא והוא מכתי"ק ספר שער ישיבה
על החדשים ומועדים שחיבר... מהר"ר חיים אלעזר
שפירא... מונקאטש שנת ברצות [=תרצ"ח]. [הוצאה
סטראוטיפית]. ניו-יורק, דפוס האחים שולצינגר, (תש"ה).
[6], 54, [4] דף. 8°.

268 תפלות. הושענות והקפות. סדר הקפות...
הקרבות... ואושפיזין... על פי נוסח צאנו הנאמרים בבית
מדרשו של... מרן חיים הלב שטאם... הובא לבית
הדפוס מחדש... בלי הוספות ופירושים... ברוקלין, צאנזער
קלויז, תש"ד. 24 דף. 8°.

269 תפלות. סדור. שמע קולנו: תפלות לכל
ימות השנה. שטוקהולם, (הוצאת הסניף השחדי של הקו"ר
גרס היהודי העולמי ואגודת העזרה ליהודי אירופה), תש"ו.
[3], 288 ע', 8°. "סדור זה נועד בשביל קהלות
ישראל ההרוסות... יו"ל בהשגחת הרב... מרדכי אהרני
פרייז...". צלום מהוצאת רדליים בהשמת הערות
בגרמנית, שרובן הושלם במכונת כתיבה בעברית.

270 Butler, G[eorge] Paul, ed. Best sermons;
1944 selection Chicago, Ziff-Davis Publish-
ing Co., [1944]. XXIII, 362 p. 8°. "Second
printing".

ממנו נשתמרו בתוך ספרו של אלבקרי, כתאב אלממאלך ואלמסאלך (שעדיין לא נדפס), זכה להתפרסם עוד לפני שבעים שנה בידי א. קוניק ובארוך ו. רוזן¹. גם לאחר מכן הרבו לסטל באישיותו של אברהם ובסיפורו, מאחר שדבריו היו מקור רבי-ערך להבנת חייהם של תושבי מורת אירופה במאה העשירית לסה"נ. אך יש חידוש רב במהדורה החדשה של הטכסט הערבי, שיצא זה עתה מתחת ידו של ת. קובלסקי, פרופסור באוניברסיטה של קראקוב, בצירוף מבוא, תרגומים, פירושים ונספחים, בהוצאת האקדמיה למדעים הפולנית.

במחקרו זה שב המלומד המפורסם, אחרי שעסק שנים רבות בבלשנות תורנית על כל ניביה, לרבות לשונם של הקראים באירופה, אל מחקר הספרות הערבית, שהיא היתה ראשית ורכז במדע. קובלסקי הוא אחד מיקירי הרוח המעיִים שלא נטה—ולא היסוהו—להיגרר אחרי הזרם האנטי-שמי בפולין שלפני המלחמה ושל שנות המלחמה, והוא עצמו היה אחד מקרבנות היטלר, כי שנה תמימה היה עצור במחנה ריכוז בגרמניה, עקבות התקופה הזאת הוטבעו גם בספר עצמו, שנכתב רובו ככולו לפני המלחמה, הושלם אחר שוב ק. מהמחנה ונדפס לאחר גירוש הגרמנים.

כיסוד להדפסת הטכסט הערבי שימש כ"י לאלפי מס' 2144, השמור בקושטא בספריית סלימאניה, שהיא הקדום בין כה"י של הספר כתאב אלממאלך ואלמסאלך של בכרי, ושעל קיומו נודע רק לפני שנים מספר². ק. השתמש גם באוריגנאל ובצילום של כ"י שני, נדרי עת'מאניה מס' 3034, וכן בשינויי גירסאות של כ"י שלישי, שאבר בינתיים. ברור, שהוצאה מדעית של נוסח הקטעים לפי כל דרישות הבקורת המדעית על פי כ"י שלא השתמשו בו במהדורה הקודמת היא כשלעצמה דבר חשוב מאוד. אולם חשיבות יתרה נודעת לשני פרקים במבוא, המטפלים בשתי בעיות: בעיית אברהם ארטוטוש, עמ' 21—35; מי היה אברהם ארטוטוש, עמ' 36—47. בפרקים אלה מגיש ק. את הפתרון לשאלה המעניינת את כל חוקרי ההיסטוריה והתרבות ואת המתעניינים בקורות יהודי ספרד בפרט.

כנקודת מוצא לדיון על הבעיה הספרותית, מי הוא מחבר הפרק על הסלאווים בספרו של בכרי, זה

1 ברשומות האקדמיה למדעים הרוסית, כרך ל"ב,

מס 2, פטרסבורג, 1878.

2 עיין H. Ritter, Der Islam, 1931, S. 57.

הנושא העקרי של המחקר ההיסטורי שלפנינו הוא חייהם הפנימיים של יהודי גיריורק: המוסדות, הדת והתרבות, פעולתם הסוציאלית והפילנתרופית. — קהלת גיריורק היא קצת הגדולה ביותר בעולם; יושבים בה יותר משני מיליון יהודים, שהם יותר מהחלק הששי של יהודי העולם, ויש אימון חשיבות רבה לחקר תולדותיה של קהלה זו. הספר מקיף תקופה של מאתיים שנה, בתחלתה היו רק עשרות יהודים בניו-אמסטרדם (כמו שנקראה אז גי.) ובסופה רבבות אחדות (בשנת 1847 היו בה 15 אלף יהודים וב'1878 — ששים אלף). התכן: A preliminary survey. Synagogue organization. Social welfare. Society and culture. Religious practice. Religious dissent. Wider horizons. Notes (525-595). Bibliography (597-607).

276 Ibrahim ibn Ya'kub. Relacja Ibrahima ibn Ja'kuba z podróży do krajów słowiańskich w przekazie al-Bekriego, wydał, wstępem, komentarzem i przekładem opatrzył Tadeusz Kowalski przy współudziale J. Kostrzewskiego, K. Stołyhwy, K. Moszyńskiego i K. Nitscha. Kraków, Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1946. 162, II p., XII pl. (facsim.) = Pomniki dziejowe Polski, Seria II, T. 1. = Polska akademia umiejętności, Wydawnictwa Komisji historycznej, Nr. 84.

„ספרו של אברהם אבן יעקוב על מסע לארצות הסלביות ספר בשמו אל-בכרי, הוציא לאור בצרף מבוא, ביאור ותרגום תיאוש קובלסקי בהשתתפותם של י. קוטשטבסקי, ק. סטוליהבה, ק. מושינסקי וק. ניש. המקור בערבית בצרף תרגום פולני ולטיני. עם שער מיוחד בלטינית:

Academia litterarum Polonica. Editionum Collegii historici Nr. 84: Monumenta Poloniae historica. Nova series — Tomus I: Relatio Ibrahim ibn Ja'kub De itinere Slavico, quae traditur apud al-Bekri... Cracoviae, 1946. "Z zasłkiem Tow. Przyjaciół nauk Poznańskiego i Wydziału nauki Ministerstwa oświaty."

סיפורו של אברהם אבן יעקוב אל-אסראילי על מסעו אל ארצות הסלאווים, שקטעים

מוצא, ואילו קטעים, שהגיעו אלינו בספרי גיאוגרפיה אחרים יש לייחס לה, משמשת לק. המעשיה על מדינת הנשים בשכנות ארץ ברוס (פרוסיה), מדינה שבה כל הנשים נשי מלחמה המצטיינות בגבורתן ובאכזריותן. במדינתן אין גבר בן חורין, והן מתעברות מעבדיהן שבויי המלחמה. בהיחול להן בן זכר הן הורגות אותו ומחיות רק את הנקבות (שורות 57—59 במקור). לדיעה זו מצרף אברהם בן יעקב הירווי הערה משלו: „הידיעה על עיר זו נובתה; הודיע לי על כך אוטו (هوآ) מלך רום“ (שורות 59—60). מעשיה זו, כמעט באותו לשון, נמצאת גם בספרו של קוויני³, המסתמך על נוסע בשם א-ט-ר-ט-ו-י⁴, כלומר אדם שכיניו מוכיח כי חי בטרטוזה שבספרד המזרחית-צפונית. הדבר הקרוב הוא — מאחר שיש עוד כמה נתונים לטובת השערה זו — להניח, כי אברהם בן יעקב היהודי מטרטושי הם איש אחד. אגב אורחא יש לציין, כי קוויני מסתמך על אותו א-טרטושי עוד כמה פעמים בתיאור ערים ואזורים באירופה המערבית: כגון רואן, שלזוויג, מיינץ, פולדה. כן מניח ב, סיפוריו של אותו א-טרטושי נבלע עוד בכמה מקומות בספרו של קוויני בלי הזכרת שמו.

נגד זיהוי זה של אברהם היהודי וארטושי יצא יאקוב⁵, וטעמו ונימוקו עמו: בתיאור העיר לורקה שבספרד ופלאיה, מוסר קדונו (ב' עמ' 373) בשם אבראמים בן אחמד ארטושי, כי "מלך רוס" ביקש את אבראמים להשתדל לפני הכלוף, שירשה להעביר לגרמניה את עצמות הקדוש הקבור בחצר אותה כנסייה, מכיוון שהן מחוללות נסים. מקום זה סותר את ההנחה על זהותם של אברהם היהודי ואברהם הארטושי, מאחר שאין להניח כי אדם, ששם אביו הוא אחמד יהיה יהודי. זכין הגיע יאקוב להשערה, כי היו שני נוסעים בשם אברהם. שחיו באותו זמן ממש, ובניקה נקלעו שניהם לחצרו של קיסר אוטו באותו יום, שבו סיפר הקיסר על מדינת הנשים, ושניהם מסרו מה ששמעו באותו לשון. אחד הוא אברהם בן יעקב היהודי מצפון אפריקה, והשני אבראמים אבן אחמד המוסלמי מטורסודה.

3 עיין Atar al Bilad ed. Wüstenfeld II, 408

4 ק. גורס אִיִּרְטוּשִׁי וּמִתְרַעַם (עמ' 22) על יִאֲקוֹב, ששיבש את הגירסה לִאִיִּרְטוּשִׁי; אולם כזו היא גם קריאתו של יִאֲקוֹב ג, 529.

הצרפתי (עמ' 304), בעוד שבמפתח הערבי (עמ' 210) נמצא אל "נכון" אברהמים בן יוסף.

(صلاوة — Saale). בשלושים מיל, אולם לדידי אין ספק, שאברהם המראה התעניינות רבה בשאלות הדת והחברה, כתב גם על היהודים והכוזרים — ומי יודע אם לא יתגלה פעם כ"י חדש, שיכיל ידיעות אלה, כשם שנתגלו כ"י אחרים ובהם קטעים על ספרד וארצות אחרות.

הוצאת הטכסט הערבי היא מדויקת וכלי שגיאות — כפי שאפשר היה להניח מראש בפרסום שטיפל בו קובלסקי⁹, בסוף הספר צורפו שנים־עשר לוחות עם צילומים של שני כ"י, דבר המאפשר בקורת מדויקת. נוסף על תרגום הטכסט לפולנית בא גם תרגום לרומית (עמ' 145—151), גם הפרק על כ"י של בכרי נמסר בתרגום רומי (עמ' 138—144), דבר העשוי להקל על השימוש בספר למלומדים שאינם נזקקים ללשונות סלאויות. הפירוש הבלשני (עמ' 55—127) הוא מלא וגדוש ידיעות מדויקות ומפורטות ויש לסמוך עליו. כנספחים לפירוש זה באו פירושים של מומחים על עניינים מיוחדים בדברי אברהם: א. בניין המצודות אצל הסלאוים על יסוד החפירות הארכיאולוגיות; ב. הטיפוס האנתרופולוגי בבוהמיה; ג. הערות אתנולוגיות; ד. הערות בבלשנות סלאויות.

סבורנו שאנו חייבים תודה לפרופ. קובלסקי על מחקרו זה, שבו האיר פרשה סתומה ובלתי ידועה בקורות מלומד יהודי ובתולדות מדע הגיאוגרפיה.

ח. ז. הירשברג

277 Margolis, Max L[eopold]; Alexander Marx. Historia del pueblo judío. Traducción directa del inglés por Román Jiménez. Índices de nombres por Salvador Alonso. Buenos Aires, Editorial Israel, 1945/5705. VIII, 845 p., 2 l., maps, tab. = Biblioteca Israel. Serie 1945, no. XXVI. (Ediciones judías en castellano).

שגם בטכסט מותר להניח הוראה זו. אך לי נראה הדבר רחוק מאחר שהשימוש להוראת גיטו הוא מאוחר. את המכרה עצמו יש מאתרים בדירנברג (Dürrenberg) על נהר זאלה, שבה נמצא מכרה־מלח חשוב. 9 דרך אגב: אני מצאתי רק טעות דפוס אחת: עמ' 73 שורה 5 מלמעלה *זורא וצל זורא* (!), כפי שנדפס אל נכון בנוסח הערבי עמ' 7 שורה 85 הערה 16 (לא 6!), והוא כתיב מיוחד במקום *זווא*.

רונותיו הדיפלומאטיים או לסגולותיו כאיש המדע, כי כחוקר רציני, הגבוה משכמו ומעלה מהנוסעים בני דורו, מתגלה אברהם בתיאורי הארצות והעמים היושבים באירופה. עינו החדה ראתה עובדות רבות, שבשעת פרי סום הקטעים לפני שני דורות היו מפקקים באמיתותה, אבל דבריו של אברהם נתאשרו עלידי חפירות ארכיאולוגיות ומסורות הסטוריים מאותה התקופה, שנודעו זה מקרוב. אברהם אינו אוהב לספר פלאים וגזמאות, כמנהג התקופה. במסרו את הגזמה על "עיר הנשים" הוא מעיר, כי שמע את הדברים מפי הקיסר אוטו, כאילו רצה להדגיש שאילו לא מקור נכבד זה לא היה מאמין בדבר. אברהם שם לב לתכונותיהם האנתרופולוגיות של תושבי הארצות. שדרכן עבר, דרך משל: הוא מזכיר, שתושבי בוהמיה, עורם שחום ושערם שחור, ומספר האנשים בעלי עור בהיר נדעם ביניהם. בלי כל יסוד טפלו עליו, שהוא עסק במסחר עבדים. ראשית אין למצוא שום ראיה לכך בדבריו. הוכחה להתעסקותו זו רצו למצוא בפסקה, בה יסופר, כי הסלאוים פוחדים לצאת למסעות לארצות לאנובארדיה, בגלל החום השורר שם, הגורם לרתיחת דמם והם מתים (שורות 95—98). מכאן הסיקו שלאברהם נגרם נזק רב בהוליכו עבדים דרך ארץ זו, ולכן הוזהר אחרים מפני הסכנה. אבל באמת אין בפסקה זו שום רמז להובלת עבדים — אלא מסופר על מסעותיהם של אנשים חפשיים (עמ' 44). ועוד ראיה לסתור: קשה להניח שהקיסר הגרמני היה מקבל לראיון סוחר עבדים ומבקש אותו להשתדל בעניין עצמות הקדוש לפני הכליף. ולכן קרובה יותר ההשערה, שאברהם היה רופא — אולי במש-לחת דיפלומאטית שהלכה לגרמניה — והתעניינותו המרובה בשאלות בריאות, רפואות והונה נבעה מאומנותו, שהיתה גם אומנותם של רוב חכמי ישראל באותה תקופה. בכונה הארכנו במסירת תכנם של שני פרקים אלה, מפני שהם נכתבו רק בשפה הפולנית, דבר שיכביד על הפצת תכנם בין קהילה־מלומדים הרבה.

בקטעים שהגיעו אלינו נזכרו יהודים אך סממנים. פעם שומעים אנו, כי בין הסוחרים הבאים לפראגה (פראג) יש גם יהודים (שו' 26). פעם שניה (שו' 39—40) נאמר המרחק בין המבצר נובנורד (*نوب غراد*) = העיר Nienburg / a.d. Saale של ימינו) ובין מכרה מלח של היהודים (*ملاحه اليهود*)⁸, שהוא על נהר זאלאה

8 ק. מזכיר (עמ' 87 הערה 59) גם את השימוש במלה מלאח להוראת שכונה יהודית — גיטו בלשון הערבית של אלג'יר (וכן השימוש גם במרוקו) וסובר,

„העם היהודי: סקירה על תרבותו ומוצאו בחברה“.
מלבד אלה עיין בדפוסים „א“ מס' 26, 35, 43, 148, 157—
160, 169, 194.

עם ישראל בהווה

282 אינסטיטוט פאר אידישע ענינים. ניו-
יארק. די אידן אין נאצי-איראפע, פערבואר 1933—
נאוועמבער 1941. א שטודיע פון אינסטיטוט פאר אידישע
ענינים. [ניו-יארק], (1941). [191] דף. 4°. במכונת
הכפלה.

283 לעשציןסקי, יעקב. די אידישע קאטאסטראפ; די
מעטאדעס פון איר פארשונג. New York. אינסטיטוט
פאר אידישע ענינים פונם אידישן אמעריקאנער און וועלט-
קאנגרעס, 1944. 239 ע'. 8°. = פון מלחמה צו שלום.
נומער 3. המחבר מציע תכנית לחקירת השואה היהודית,
של השמדת היהודים ע"י היטלר. את העבודה הוא מציע
לבסס על חומר-שאלונים (אנקט) והוא מציע נוסח של
11 מיני שאלונים, כל מין מקיף שאלה אחת ואלה הם:
שאלון על המדינה; על ערים ועירות; אוכלוסיה, כלכלה,
מוסדות דת ומוסדות צבוריים; על היחסים בין יהודים
ולא יהודים; על מרכזי ההשמה; על מוסדות יהודיים
לעזרה ולעזרה עצמית; מלחמת התגוננות; שאלון ליחידים
מבוגרים (המחבר חושב שמן הנחוץ לקבל 50.000 תשו-
בות אישיות); על יחומים ויתומות ומחוסרי-בית. לכל
שאלון צורפו הוראות על דרכי השמוש בו. בתחלת הספר
בא מבוא מאת המחבר (ע' 9—59), בו הוא מספר על
הנסיונות הקודמים לחקור את הפרעות (פרעות של שנות
השמונים ופרעות פטליוורה וכו') ומסביר את ההכרח
לאסוף ולמסור לדורות הבאים תאור מוסמך ומקיף של
ההשמדה. זה נחוץ מבחינה מדעית-היסטורית וגם מבחינה
מעשית-חיונית. העם צריך לדעת מה עבר עליו כדי שידע
לכונן את דרכו בעתיד.

284 Adamic, Louis. A nation of nations.
New York, Harper & Brothers, (1945). 5 p.l.,
399. [1] p., 8 pl. 8°. על התהוותה של האומה האמריקאית. על היהודים והפי-
קידם עיין ע' 44, 50, 119, 151—153, 177, 182, 185—
191, 266, 293, 297, 299, 349, 350.

285 American Jewish Conference. Jews in lib-
erated Europe; survey of conditions and pro-
spects of rehabilitation. New York, (1945).
1 p.l., 54 p. 4°.

את המקור: A history of the Jewish people
עיין ק.ס. שנה ד' ע' 127.

278 Rabinowitz, L[ouis Isaac]. The Herem
hayyishub: a contribution to the medieval eco-
nomic history of the Jews. London, E. Gold-
ston, 1945. 184 p. 8°.

„חרם הישוב“ הוא האיסור להתישב בקהלה בלי הסכמת
שלטונות הקהלה, והעבריים היו נעששים בחרם. היה זה
מעין הבטחת זכויותיהם של אנשי הקהלה שהיתה להם
חוקת ישוב. המחבר מנתח את המוסד הזה מבחינה היס-
טורית וסוציאלית ומוצא לו סמובין בחוק הגילדות של
ימי הביניים. המחבר השתמש בעיקר בספרות שו"ת.

279 Roth, Cecil. The history of the Jews of
Italy. Philadelphia, The Jewish Publication So-
ciety of America, 5706—1946. XIV p., 1 l.,
575 p., pl., ports. 8°.

כפי שמצין המחבר בהקדמתו, ספרו הוא הראשון בנושא
זה; עד עתה לא היתה לנו בשום לשון היסטוריה כללית
של יהודי איטליה. הספר מגיע עד זמננו. התכן:
The classical period. The dark ages. The high
Middle Ages. The rise of Northern communities.
The Renaissance. The islands and the South.
The Catholic reaction. The age of the ghetto.
The breaking of the bonds. The age of eman-
cipation. Downfall.

280 Sack, Benjamin G[utelius]. History of
the Jews in Canada from the earliest begin-
nings to the present day. In two volumes.
(v. 1): From the French régime to the end of
the nineteenth century. Montreal, Canadian
Jewish Congress, 1945. [5] p.l., 285 p. 8°.

המדינות: The French régime. The English
colonial period. The formative or Sephardic
period. The period of increased Jewish activity.
Russian immigration era. Bibliography:
p. [265]—273.

281 Sinding, Ernst. Det jødiske folk: trekk
av dets kultur og stilling i vart samfund. Oslo,
Gyldendal Norsk forlag, 1939. 131 p., 1 l. 8°.

מצאו פליטים מקלט רשאות להתערב בענין זה כדי להחיש את הסדור וגם למנות סוכנים מיוחדים בעלי סטטוס מיוחד למטרה זו.

290 **International Military Tribunal.** The trial of German major war criminals; proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany. Pt. 1-2... Taken from the official transcript. London, H. M. Stationary Off., 1946. 8°.

התכן: Pt. 1: 20th November, 1945 to 1st December, 1945, XI, 327 p. Pt. 2: 3rd December to 14th December, 1945, XIV, 442 p.

הדו"ח הזה של משפט נירנברג על פושעי המלחמה יפורסם חלקים חלקים וכל חלק יקרא שני שבועות. **Persecution of Jews (in Germany, 1933-38):** v. I, p. 115-116; v. II, p. 378-421. — **Deportation to Government General (in Poland) of Jews and undesirable Poles:** v. II, p. 422.

291 **Krop, J. F.** The Jews under the Nazi regime [in Holland]. In: The Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 245, p. 28-32. Philadelphia, May 1946. 8°.

*292 **Massingham, Hugh.** The harp and the oak. London, Cresset Press, 1946. 298 p.
על המליטים היהודים והאנטישמיות באנגליה.

293 **Samuel, Maurice.** The great hatred. New York, A. A. Knopf, 1941. [5], 209 p. 8°.
נגד האנטישמיות.

294 **Waadat ezra we-hazalah be-Budapest.** Der Bericht des jüdischen Rettungskomitees aus Budapest, 1942—1945. Vorgelegt von: Rezső Kasztner. [Budapest ? 1946 ?]. XIII, 191, 3, [3] l. 4°.

במכונת הכפלה. בראש השער:
Vaadat Ezra vó-Hazalah bó-Budapest.

295 **Weinryb, Bernard D.** Jews in Central

במכונת הכפלה. על היהודים בבלגיה, צרפת, יוון, לוקסמבורג, הולנד, פולין, יוגוסלביה, בולגריה, פינלנד, הונגריה, איטליה, רומניה וסלובקיה. — עד המלחמה ישבו בהן 5.5 מיליון יהודים. שרדו מהם 922 אלף; 800—900 הצליחו להמלט למדינות שונות.

286 **Brookings Institution.** Refugee settlement in the Dominican Republic; a survey conducted under the auspices of the Brookings Institution. Washington, D.C., The Brookings Institution, 1942. XVI, 410 p., illus., diagrs., map, pl. 8°.
"The survey as a whole was conducted under the direction of Dana G. Munro..."

בסקנות החוקרים שהריפובליקה יכולה לקלוט משלשה עד חמשת אלפים מתישבים חדשים ואפשר יהיה גם לדאוג למספר נוסף של מפעלי תעשייה. אחד מהחוקרים סובר, שהריפובליקה יכולה לאכסן כעשרת אלפים מתישבים.

*287 **Burney, Chr.** The dungeon democracy. New York, Duell, Sloan & Pearce, 1946. XIII, 164 p. 8°.
על מחנה בויכנולד.

288 **Der gelbe Fleck; die Ausrottung von 500.000 deutschen Juden; mit einem Vorwort von Lion Feuchtwanger.** Paris, Editions du Carrefour, 1936. 287, [1] p. illus. 8°.

התכן: Deutschland im Schatten der Nürnberger Gesetze. 1933: Der blutige Auftakt. 1934: Aufmarsch zum Pogrom. 1935: Pogrom über ganz Deutschland. Streichers Musterland. Die Schaffung freier Posten. Die Austreibung. Lüge um die Olympiade. Geächtete Liebe. Kinder-Kreuzung. Juden in Gefängnissen und Konzentrationslagern. Das andere Deutschland.

289 **Goldschmidt, Siegfried.** Legal claims against Germany; compensation for losses resulting from anti-racial measures. New York, pub. for the American Jewish Committee, Research Institute on Peace and Post-War Problems, The Dryden Press, (1945). VIII p., 1 l., 213 p. 8°.

המחבר מציע להקים בית דין מיוחד לשם סדור התביעות של יהודים ולא־אריים מגרמניה. ממשלות המדינות שבהן

אמת מא"י (קטע). ד"ר פינסקר ומחברתו. האדם באהל. תורה שבלב. חשבון הנפש. עבדות בתוך חרות. חצי נחמה. בין קודש וחל. מרת הרין ומרת הרחמים. כהן ונביא. עבר ועתיד. חקוי והתבוללות. שנוי הערכין. משה. כשר ורוח. שטים מאגרותיו של א"ה (למכס גורדו ולביאליק).

299 *The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Our muddled world.* Philadelphia, July 1945. 8°.

מהתכן: Palestine: L. E. Levinthal: The case for a Jewish commonwealth in Palestine. p. 89-98. — M. S. Lazon: Compromise in Palestine. p. 99-108.

300 *Bertram, G. C. L.* Carp farming in Palestine. In: *The Empire Journal of Experimental Agriculture*, vol. 14 no. 56, p. 187-194. Oxford, Oct. 1946. 8°.

על גידול קרפיונים בארץ-ישראל. המחבר היה פקיד גבוה במחלקת החקלאות והדיג של ממשלת א"י.

*301 *Cerulli, E.* Etiopi in Palestina, Storia della comunità etiopica di Gerusalemme. v. I. Roma, Libreria dello Stato, 1943. XV, 459 p. = Collezione scientifica e documentaria del Ministero dell'Africa Italiana. XII.

302 *Croft, Russell McKinnon.* Palestine. In: *The New English Review*, vol. 14 no. 2, p. 168-175. London, Feb. 1947. 8°.

המחבר מדגיש את צדקת האנגלים בשלטם בארץ.

303 *Danby, Dudley.* Palestine. In: *The Nineteenth Century and after*, vol. 141 no. 842, p. 191-197. London, April 1947. 8°.

סקירה בקרתית על המצב שנוצר בארץ-ישראל, מתוך הבנה לצד היהודי.

304 *The Empire and the Middle East.* In: *The Round Table*, no. 146, p. 103-111. London, March 1947. 8°.

בנוגע לשאלת ארץ ישראל והיהודים שרירי המלחמה. דעת

Europe. In: *Journal of Central European Affairs*, vol. 6 no. 1, p. [45]-77. (New York), April 1946. 8°.

296 *World Jewish Congress.* Statement submitted to the Conference of foreign ministers of France, Union of Soviet Socialist Republics, United Kingdom, and the United States of America, by the World Jewish Congress, Board of Deputies of British Jews, American Jewish Conference. Paris, 28th June, 1946. (London, typ. Press Printers Ltd.), [1946?]. 15, [1] p. 4°. בראש השער: No. 19, August, 1946. על דרישות היהודים בנוגע לפיצויים והבטחת זכויות היהודים בחווי השלום עם בולגריה, הונגריה, איטליה, ורומניה. פורטו התביעות בנוגע לכל חוזה וחוקה לחור.

מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 46, 55, 72, 86, 149, 152, 153, 195.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

297 קאצענעלסאן, ב[ערל]. שריפטן און רעדעס. רעדאקטירט פון שלמה גראדזענסקי. ניו-יארק, "שרון", 1945, XLVI, 427 [1] ע', פורטרט. 8°. בספר נדפסו תרגומים של מאמרי ב. כ.: דרכי ארץ (עין ק.ס. שנה כ"ג ע' 15). מבפנים. לקראת הימים הבאים. גם העליה השנייה. הגבורה היהודית. לאחר לונדון. שני ירי כוחים. אחד במערכה (על נחמן סירקין). אחרון הראשונים: מ. מ. אוסישקין. איש הבנין: רופין. בוחר בחיים: אדיר. ש. לביא (מבוא לכתביו הנבחרים). כליל הסגולות: אליעזר יפה. ללא התגלות: אליעזר שיינ. מ. י. ברדיצ'בסקי (מאמר זה נכתב במקורו יודית). בתחלת הספר (ע' XLVI — IX, מבוא: בערל קאצענעלסאן; עטליכע שטריכן, מאת העורך.

298 *Ahad-Haam.* El sendero de retorno: ensayos sobre la nacionalidad judía. (Selección y versión directa del hebreo por Aarón Spivak). Buenos Aires, Editorial Israel, 1942—5702. 285, [1] p., port. 8°.

בראש השער: <Ajad Haám > Ascher Guinsburg. הספר כולל: מאמר על א"ה מאת שלמה גולדמן, הקדמה המתרגם ותרגומים של מאמרי א"ה אלה: הקדמה למהדורה ראשונה שניה ושלישית של על פרשת דרכים. לא זה הדרך, מאמר א' וב', הכהנים והעם. פצעי אוהב.

191 p., pl. inc. facsim., map, ports. 8°. "Published under the auspices of Jabotinsky Foundation, inc., New York".

את המקור הרוסי עיין ק.ס. שנה ה' ע' 362-363 (שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן). תרגומים עבריים — שנה ה' ע' 14 ולעיל מס' 105; תרגום ספרדי שנה י"ז ע' 364 ושם גם מראי-מקומות לתרגומים אחרים.

310 **Jewish frontier anthology 1934-1944.** New York. Jewish Frontier Association Inc., 1945. 5 p.l., 565 p. 8°.

השבועון האנגלי של מפלגת פועלי ציון-צעירי-ציון באה"ב, בעריכתו של חיים גרינברג, הוציא למלאת עשר שנים לקיומו מבוחר המאמרים שפורסמו בשבועון. החומר מסודר לפי מדורות אלה: Zionism. America. Palestine. Europe. Other Subjects.

311 **Kahn, Alfred E.** Palestine; a problem in economic evaluation. In: The American Economic Review, vol. 34 no. 3, p. [538]-560. Menasha, Wis., Sept. 1944. 8°.

312 **Kohen-Cedek, J.** La Palestina problema el vidpunkto de justeco. In: Malgranda Revuo, 4-a jaro no. 3, p. 12-20. Ludvika, 1946. 8°.

„בעית ארץ ישראל לאור הצדק“.

313 **Levenberg, S.** The Jews and Palestine; a study in Labour Zionism: with a preface by J. S. Middleton. London, Poale Zion Jewish Socialist Labour Party. 1945. 2 p.l., 402 p. 8°.

ההתכן: Introduction. The Jewish problem. The Zionist socialist movement — an historical survey. Labour Zionist anthology. British Labour and the Jews. The war and the peace-documents.

314 **Lowdermilk, Walter Clay.** Palästina, Land der Verheissung... Einzig berechnigte Uebersetzung aus dem Englischen von Hellmuth Bachmann. Buenos Aires, Alemann y cia., lida., S.A.G., 1945. 272 p., 2 l. 8°.

את המקור (Palestine, land of promise) עיין ק.ס.

המחבר היא, שאומות העולם לא יצאו ידי חובתם ביחס ליהודים ועליהם לפתוח את שערי ארצותיהם בפני העקורים.

305 **Fieser, Louis F.** Scientific mission to Palestine. In: American Scientist, vol. 34 no. 4, p. 643-647, 534, 536. New Haven, October. 1946. 8°.

המחבר היה בין האורחים שבאו מאמריקה להנחת אבן היסוד למכונריוצמן ברחובות, ונותן תאור נלהב ממה שראה בארץ-ישראל, בפרט בשדה מדעיהטבע.

306 **Great Britain. Colonial Office.** Proposals for the future of Palestine, July, 1946—February, 1947. Presented by the Secretary of State for the Colonies and the Secretary of State for Foreign Affairs to Parliament by Command of His Majesty. London. H. M. Stationery Office, 1947. 14, [1] p., map. 8°.

=Palestine No. 1 <1947>, =Cmd. 7044.

ההתכן: Extract from the speech by the Right Hon. Herbert Morrison in the House of Commons on 31st July describing the "Provincial Autonomy Plan" for Palestine. Constitutional proposals put forward by the Arab States Delegations to the Palestine Conference on 30th September, 1946. The proposals submitted by the British Delegation to the Pal. Conference on 7.II.1947, and also communicated to representatives of the Jewish Agency.

307 **Hug, Herbert.** Zionismus als Weltproblem. In: Neue Wege, 41. Jahrg. Heft. 1. 2, p. 17-26, 74-77. Zürich, Jan.-Feb. 1947. 8°.

308 **Hug, Herbert; Norbert Weldler.** Kontroverse über den Zionismus. In: Neue Wege, 41. Jahrg. Heft. 3, p. 143-148. Zürich, März 1947. 8°.

309 **Jabotinsky, Vladimir.** The story of the Jewish legion, by Vladimir Jabotinsky; tr. by Samuel Katz; with a foreword by John Henry Patterson. New York, B. Ackerman. [1946].

Sinderson: Some health problems of the Middle East. p. 131-143.

320 Speiser, E[phraim] A[vigdor]. The United States and the Near East. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1947. XVI, 263 p., 2 maps. 8°. (The American foreign policy library. Sumner Welles, editor). Maps on lining-papers.

המחבר נהל עבודות ארכיאולוגיות בעיקר בשנות 1926—1937 וגם עבד במשרדים צבאיים ממשלתיים של ארה"ב בעניני המזרח-הקרוב. הוא מתחס באהדה רבה לצינונות ולמפעל הבנין היהודי. הוא מעריך את מספר היהודים הזקוקים והנכונים לעלות לא"י ב־600—750 אלף. את כח הקליטה של הארץ הוא מעריך ב־60—75 אלף בשנה. המחבר סובר שהבעיה לא תמצא את פתרונה עד שארה"ב לא תתערב באופן ממשי יותר בעניני א"י.

*321 Symes, Sir Stewart. Tour of duty. London, Collins, 1947. 272 p. 8°.

ספר זכרונות של פקיד קולוניאלי גבוה. המחבר שרת שנים רבות בממשלת ארץ ישראל, כמושל חיפה ואח"כ במשך שנים אחדות כמוזכר הראשי של ממשלת א"י ישראל. הספר כולל פרק מיוחד על ארץ ישראל.

322 U.S. Congress. Senate. Admission of Jews into Palestine: Statement of the President of the United States together with the Report of the Anglo-American Committee of Inquiry on Palestine as submitted to the President and to the Government of the United Kingdom... Washington. Govt. Print. Off., 1946. III, 47 p. 8°. =79th Congress, 2d Session. Senate. Document no. 182. "Presented by Mr. Wagner. May 9 <legislative day, March 5> 1946".

נשיא ארה"ב, טרומן, דרש (טרם נקבעה הועדה האנגלו-אמריקאית) העלאת מאה אלף יהודים לא"י; דרישה זו נתקבלה גם ע"י הועדה.

323 Ward, W. E. F. The McNair Report on the system of education of the Jewish community in Palestine. In: Oversea Education, vol. 18 no. 2, p. 440-446. London, Jan. 1947, 8°.

על דו"ח ועדת החקירה בענין החנוך היהודי בא"י שנשלחה לארץ מטעם הממשלה הבריטית.

שנה כ"ב ע' 38—39, שם גם באור מפרט. את התרגום העברי — שם ע' 13.

315 M. G. I. Irrigation in Palestine; a key to economic absorptive capacity. In: The World Today, vol. 3 no. 4, p. 188-198. London, Chat-ham House, April 1947. 8°.

המחבר מונה את הקשיים הטכניים, הכספיים והפוליטיים שב"תכנית לאודרמילק" ומסיים: "צריך לראות את ארץ ישראל כגדושה מבחינה חקלאית".

316 Paassen, Pierre Van. Der vergessene Alliierte... aus dem Englischen übersetzt von Hans Jahn. Buenos Aires, Alemann y cia., ltda., S.A.G., 1945. 297 p., 2 l. 8°.

את המקור האנגלי: The forgotten ally, עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 47, שם גם באור. את התרגום העברי עיין שם ע' 97. המחבר נוצרי, לוחם נלהב לטובת הצינונות.

317 The Palestine Year Book 5707; review of events July 1945 to September 25, 1946. Vol. II. New York, Zionist Organization of America, 5707—1946. XV, 658 p., fold. map in pocket. tabs. 8°.

העורך: Sophie A[da] Udin. את הקודם עיין ק.ס.

שנה כ"ג ע' 119, שם גם ציון קצר.
המדורות: Dedication to Abraham Revusky. A. H. Silver: Foreword. S. A. Udin: Preface.
התכן: Political summary. Jews in 1945-46. The economic scene. Arabs. Cultural life in Palestine (G. Kressel, comp.: A list of books, publ. in Pal. 1945-46. p. 292-332). Palestine: a survey of progress. The Zionist movement. Zionist funds. Zionism in the U.S. Documents of the year. Lists and directories.

318 Roosevelt, Kermit. The Arabs live there too. In: Harper's Magazine, Oct. 1946. p. 289-294. 8°.

מדינש את זכויות הערבים בא"י.

319 Royal Central Asian Journal.. Vol. 34. part 2. London, April 1947. 8°.

מהתכן: J. H. Jones: Problems of labour organization in the Middle East. p. 119-130. — Sir Harry

sémitique occidental du nord: I: Le sémitique oriental: Arcadien. II: Le sémitique occidental du nord: A: Le cananéen: Hébreu. Phénicien-punique. Tablettes de Tell el-Amarna. Ras Shamra. Moabite. B: L'araméen.

*330 Langhe, R. de. Les textes de Ras Shamra Ugarit et leurs rapports avec le milieu biblique de l'Ancient Testament. Gembloux—Paris, Duculot, 1945. LVII. 390, 544 p.

מלבד אלה עיין בדפוס: א"י מס' 77, 178.

ספרות יפה עברית של ימי הביניים

331 Millas Vallicrosa, Josep M[ari]a. *Selomo ibn Gabirol como poeta y filósofo...* Madrid, Consejo superior de investigaciones científicas, Instituto Arias Montano, 1945. 201 p., 2 l. 8°. = Biblioteca hebraico-espanola, vol. 1. "Traducción de algunos especímenes": p. 107—151; "Traducción de la Corona real": p. 163—197.

„שלמה בן גבירול במשורר ובפילוסוף“.

332 Waxman, Meyer. A history of Jewish literature from the close of the Bible to our own days. by Meyer Waxman. v. II: From the twelfth century to the middle of the eighteenth century. 2nd ed. enl. and corr. New York, Bloch Publishing Co., 1943. XIII. [1], 734 p., facsim., maps, ports. 8°.

מהדורה א' של כרך זה עיין קס. שנה י"א ע' 61, שם גם תבן. במהדורה זו נתוספו 4 הוספות (ע' 671—700): Joseph Nurlingen's Yosef Omez and Yuspa Shamash' Sefer Minhagim; Isaac Albalag, Isaac Polkar, and Samuel Zarza; Literary activity in the Crimea and Southern Russia; Menasseh ben Israel.

מלבד אלה עיין בדפוס: א"י מס' 79, 80, 108, 141, 199.

ספרות יפה עברית חדשה

333 חסיין, פ. מגלת היסליר. Casablanca, [1946]. 1 דף. 15: 188. דף אחר מחולק ל-16 חלקים

II

324 Willatts, E. C. Some geographical factors in the Palestine problem. In: The Geographical Journal, vol. 108 nos. 4-6. London, April 1947. p. 146-179, maps, pl. 8°.

325 The Young Zionists; official publication of Masada. (New York. Masada, Young Zionists of America). 1946—5706. 4°.

ירחון. גלי ב' יצא בינאר.

326 Zissu, Th. A. L. The Negeb. southern district of Palestine. Geneva. (typ. Imprimeries populaires). 1946. 58. [2] p., fold. map. 8° = Publications of the Study Group for Jewish Questions, III.

המחבר סובר שאפשר להשקות את הנגב ולעשותו למקום קליטה להמונים יהודים.

מלבד אלה עיין בדפוס: ארץ-ישראל.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

327 גראסמאן, וואלף. וויצען, פיר קליין און גרויס. רעדאקטירט ביי וואלף גראסמאן. פאסיק, קאלומביא כרעס, (1941). 24 ע'. 8°.

מלבד זה עיין בדפוס: א"י מס' 73—76, 107, 111, 139, 183, 198.

בלשנות

328 רבינובויץ, שלמה. ספר המשקלים: מחקרים במשקל ומאמרים בשאלות הלשון. בעריכת דניאל ברסקי. ניו-יורק, משפחת המחבר, תש"ו. [2], 257 ע', פורטרט. 8°.

קבץ מאמרי המחבר בעניני המשקל העברי ובעניני הלשון, מהם שפורסמו בזמנים ובמקומות שונים, בהם שנמצאו בכתובים; אחדים מאלה שונו והודשו במקצת. בראש הספר: ה. פרסקי: שלמה רבינובויץ (תר"מ גלובס רוסיה—תש"ב ניו-יורק).

329 Fleisch, Henri. Les verbes à allongement vocalique interne en sémitique. <Études de grammaire comparée>. Paris, Institut d'ethnologie, 1944. XXX, 532 p. 8° = Université de Paris. Travaux et mémoires de l'Institut d'ethnologie, 43.

Livre I: Le sémitique oriental et le

I

כצורת מגלה עם ידית של עץ. ספור על עליית היסלר והתחלת נפילתו, עד גרוש הגרמנים מאפריקה, בסגנון מגלת אסתר.
מלבד זה עיין ברפוסים ארץ-ישראל.
ספרות יפה יודית
334 אש, שלום. דער תהלים-איד; ראמאן, ניו-יארק, איקוף, [תש"ז], 505 ע'. 8°. הוצאה אחרת עיין ק.ס. שנה י"ג ע' 94: תרגום עברי שם ע' 14 ור288.
335 ביקל, שלמה. די יידישע עסיי: א זאמלונג. צונויפגעשטעלט פון שלמה ביקל. ניו יארק, שלום עליכם מיטלשול דורכן פארלאג "מתנות", (1946), 236 ע'. 8°. התכן: פון אלטע ספרים (שמואל א', בן-סירא, רמב"ע וש. אבן-חירא), געזעלשאפטלעכע און נאציאנאלע פראגעס (פרץ, זשיטלאווסקי, בעלי-מחשבות, ח. גרינבערג, ח. ל. בערמאן, מ. וויינרין ואחרים), ליטעראטור, קונסט און מוזיק (פרץ, עריק, ב. ריווקין, בעלי-מחשבות, ש. ניוצער, נאמבערג ואחרים), געשיכטע, שטייגער און ריזע-בא-שרייבונגען (א. גינבורג, שאצקי, שיפער ואחרים). גע-שטאלטן ומסות על גדולי ישראל שנכתבו ע"י צינבערג, א. קורלינק, נחמן סירקין ואחרים.
336 בערגעלסאן, דוד. מיינע ראובני; דראמע אין פיר אקטן, זעקס בילדער. [ניו-יארק], איקוף, (1946), 126 ע'. פורטרט. 8°.
337 גאלדין, א. א. דער תלמיד; דראמע אין פיר אקטען. New York, קיום, 1941, 44 ע'. 8°. שם המחבר באנגליש: Leon Golden. מקום המעשה בבית המהר"ל בפרג.
338 גלאבוס, ד. ד"ר חיים זשיטלאווסקי און אב. קאהאן. [ניו-יארק?], גרופע "אויף דער וואך", [1944], 24 ע'. 8°. במכונת-הכפלה. התקפה קשה על אב. קאהאן, עורך ה"פארוערטס", שפרסם בעתונו דברי-בקורת חריפים על ד"ר ח. זשיטלובסקי.
339 זיפער, יעקב. אויף יענער וייס בוג... טייל 1. מאנטרעאל, (דפוס ארטיסטיק פרינט שאפ), תש"ו, 273 ע'. 8°. מחיי היהודים בפולין בזמן סוף מלחמת העולם הראשונה ומלחמת הסייה-פולין.
340 ליטערארישע זאמלונגען. וורו. 3 כרכים. שיקאגא,

341 מייזיל, נחמן. י. ל. פרץ: זיין לעבן און שאפן. צעהאנדלונגען און מאטעריאלן. (New York), איקוף פארלאג, (1945), 368 ע'. פורטרט. 3°. המחבר, מבקר וחוקר ספרות היודית, עוסק עשרות בשנים בפרשת פרץ, גם הוציא לאור את אגרותיו ונאומו (עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 213) ופרסם בזמנים שונים מאמרים וגם ספר על פרץ. בספרו זה כנס מחקרים ומאמרים, אפיונות וחומר על דרך חייו ויצירתו של פרץ. כל פרק ופרק של הספר מקיף תקופה מיוחדת בחייו וביצירתו של פ. בכמה פרקים מדובר גם על סביבתו של פרץ (חבריו, ידידיו וסביבתו התרבותית-צבורית).
342 קאהאן, אברהם. אפ אונדזער ערד: ראמאן... מאסקווע, אגיו, מעלובע-פארלאג "דער צעמעס", 1944, 135, [1] ע'. 8°. בראש השער: אוראם קאהאן. — רומן מזמן מלחמת העולם השנייה.

343 קאץ, לעא. נקמה. <ראמאן>. ניו-יארק, אלי וועלטלעכער, יידישער קולטור-פארבאנד <איקוף>, 1946.

כצורת מגלה עם ידית של עץ. ספור על עליית היסלר והתחלת נפילתו, עד גרוש הגרמנים מאפריקה, בסגנון מגלת אסתר.

מלבד זה עיין ברפוסים ארץ-ישראל.

ספרות יפה יודית

334 אש, שלום. דער תהלים-איד; ראמאן, ניו-יארק, איקוף, [תש"ז], 505 ע'. 8°. הוצאה אחרת עיין ק.ס. שנה י"ג ע' 94: תרגום עברי שם ע' 14 ור288.

335 ביקל, שלמה. די יידישע עסיי: א זאמלונג. צונויפגעשטעלט פון שלמה ביקל. ניו יארק, שלום עליכם מיטלשול דורכן פארלאג "מתנות", (1946), 236 ע'. 8°. התכן: פון אלטע ספרים (שמואל א', בן-סירא, רמב"ע וש. אבן-חירא), געזעלשאפטלעכע און נאציאנאלע פראגעס (פרץ, זשיטלאווסקי, בעלי-מחשבות, ח. גרינבערג, ח. ל. בערמאן, מ. וויינרין ואחרים), ליטעראטור, קונסט און מוזיק (פרץ, עריק, ב. ריווקין, בעלי-מחשבות, ש. ניוצער, נאמבערג ואחרים), געשיכטע, שטייגער און ריזע-בא-שרייבונגען (א. גינבורג, שאצקי, שיפער ואחרים). גע-שטאלטן ומסות על גדולי ישראל שנכתבו ע"י צינבערג, א. קורלינק, נחמן סירקין ואחרים.

336 בערגעלסאן, דוד. מיינע ראובני; דראמע אין פיר אקטן, זעקס בילדער. [ניו-יארק], איקוף, (1946), 126 ע'. פורטרט. 8°.

337 גאלדין, א. א. דער תלמיד; דראמע אין פיר אקטען. New York, קיום, 1941, 44 ע'. 8°. שם המחבר באנגליש: Leon Golden. מקום המעשה בבית המהר"ל בפרג.

338 גלאבוס, ד. ד"ר חיים זשיטלאווסקי און אב. קאהאן. [ניו-יארק?], גרופע "אויף דער וואך", [1944], 24 ע'. 8°. במכונת-הכפלה. התקפה קשה על אב. קאהאן, עורך ה"פארוערטס", שפרסם בעתונו דברי-בקורת חריפים על ד"ר ח. זשיטלובסקי.

339 זיפער, יעקב. אויף יענער וייס בוג... טייל 1. מאנטרעאל, (דפוס ארטיסטיק פרינט שאפ), תש"ו, 273 ע'. 8°. מחיי היהודים בפולין בזמן סוף מלחמת העולם הראשונה ומלחמת הסייה-פולין.

340 ליטערארישע זאמלונגען. וורו. 3 כרכים. שיקאגא,

ספרות הנוער

349 דבר לתלמיד. בהוצאת ועד המחנכים העברים למען ארץ-ישראל העובדת. ניו-יורק, תש"ג. 8°. מצויר. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בטבת. מנוקד.

350 מעקסיקע (סיטי). אידישע שולע. מעשהלעך פאר קינדער. ארויסגעגעבן פון דער יידישער שול אין מעקסיקע. מעקסיקע, (דפוס "Saber"), 1945. 112 ע', תמונות. 8°. מעשיות בפרוזה ובשיר. מלבד אלה עיין בדפוס ארץ-ישראל.

חנוך והוראה

351 הסתדרות המורים העברים במערב התיכון. מי ו מי הם המחנכים והסופרים העברים במערב התיכון. הוצאת מטעם הסתדרות המורים העברים במערב התיכון בעריכת יעקב גורוב. שיקאגו, דפוס "אינטער" נעשיאנאל פרינטינג קא., תש"ו. 48 ע', פורטרטים. 8°. כולל ידיעות ביו-ביבליוגרפיות על 36 מחנכים וסופרים, מהם 11 שאינם בחיים.

352 יסודות החנוך היהודי באמריקה; קובץ מאמרים. למלאות שלשים וחמש שנים לבית המדרש למו"ר ריב אשר על יד בית המדרש לרבנים של אמריקה. נערך על ידי צבי שארפשטיין. ניו-יורק, בית המדרש למורים (בכספי הקרן לספרי מדע וחנוך שנוסדה על ידי ישראל מן ונמסרה לרשות בית המדרש לרבנים), תש"ו. 235 ע'. 8°. התכנן: מ. מ. קפלן; מטרת החנוך היהודי באמריקה. א': עיקרי החנוך; צ. שרפשטיין: תפקיד הלשון העברית בחנוך. מ. מ. קפלן: הוראת התנ"ך בזמננו. ש. פ. צייטוף: למוד התלמוד בחנוך העם. י. אובסי: הספרות העברית החדשה בבה"ס הגבוהים. א. ש. האלקין: תפקיד למוד ההיסטוריה בחנוך. ה. בבלי: מקומה של ארץ ישראל בחנוך העברי. ר. וואלינר: הוראת הדקדוק העברי. י. קפלן-אייזנשטיין: המוסיקה בחנוך היהודי. ב': החנוך והצבור. א. מ. דושקין: פרוד ואחוד בחנוך. א. הניר: תפקידה של לשכת החנוך בתכנית הקהלה. ש. גרינברג: הרב האמריקני כמחנך. מ. דייחויס: ראשית החנוך העברי הגבוה באמריקה. י. לאפסון: הלשון העברית בבה"ס הגבוהים ובמכללות בארה"ב. ד. בלומברג: נסיון שהצלית.

353 גאלאמב, א[ברהם יצחק]. געקליבענע שריפטן, באנד 1—3. מעקסיקע, קאמיטעט ארויסגעגעבן

356 ע'. 8°. "איבערגעזעצט לויטן דייטשישן אריגינאל אונטערן "סטאטען-יגער" פון י. ס. מ. מ. היהודים ברוי מניה לפני מלחמת העולם השנייה ובזמנה.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

344 Aialti, J. Padre e hijo; novela. (Traducido del original por Oscar Sapolsky). Montevideo, Imprenta universal, Libreria Blechman, 1945. 352 p. 8°.

תרגום ספרדי של הרומן של איאלטי: "טאטע און זון". עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 299; שם גם באור קצר.

345 Jabotinsky, Vladimir. Sansón <novela>. (Traducción directa del ruso por Elvira Radbil y Anatolio Landman). Buenos Aires, Editorial Israel, 1946—5706. 379, [2] p. 8°. =Biblioteca Israel, serie 1946, No. 28. Ediciones judias en castellano.

בראש השער: Vladimiro Jabotinsky.

שמשון; נובלה. תרגום מרוסית. את המקור הרוסי ותרגום גרמני עיין ק.ס. שנה ה' ע' 238; תרגום עברי שם שנה י"ח ע' 13 (שם גם מ"מ לתרגומים אחרים) ושנה כ"ב ע' 190; תרגום אנגלי — שם שנה כ"ג ע' 300.

346 Koestler, Arthur. Arrival and departure. New York, Macmillan Co., 1944. 5 p.l., 180 p. 8°.

נובלה מחיי פליטים מאירופה הכבושה.

347 Koestler, Arthur. Thieves in the night; chronicle of an experiment... New York, Macmillan, 1946. 5 p.l., 3-357 p. 8°.

ספור מחיי ארץ ישראל בשנות המהומות בא"י (1936—1939) שנכתב מתוך הערצה למפעל הציוני. בספור מתוארים יהודים, אנגלים וערבים וגם גמסרו בצורה אמנותית ויכוחים על בעיות ארץ ישראל ושאלות השעה.

348 Waldman, Emerson. The land is large. New York, Farrar & Rinehart, (1938). 4 p.l., 3-379 p. 8°. "This first edition... is limited to 1000 copies... signed by the author Number 121".

ספור מחיי משפחת מהגרים יהודיים מרוסיה לארה"ב. הזמן: 1893—1916.

(New York, Bloch), [194-?], [82] p. incl. illus., notes, pl. 4°.

כולל 20 שעורים.

מלבד אלה עיין בדפוסי א"י מס' 150.

ספרי מדע כלליים בעברית

עיין בדפוסי א"י מס' 88, 95, 99, 112, 118, 138.

שונות

356 Alonso de Cartagena, Bishop of Burgos. Defensorium unitatis christianae <tratado en favor de los judíos conversos>. Edición, prólogo y notas por Manuel Alonso. Madrid, 1943. 386 p. 8°. =Publicaciones de la Escuela de estudios hebraicos, Ser. B, núm. 2.

Consejo superior de investigaciones científicas patronato M. Menéndez y Pelayo. — Instituto Arias Montano. — Escuela de estudios hebraicos.

357 Israeli, Isaac ben Solomon. Tratado de las fiebres. Edición de la versión castellana y estudio por José Llamas. Madrid, Instituto Arias Montano de estudios hebraicos y Oriente proximo, 1945. XXXII, 300. [3] p. 8°.

Consejo superior de investigaciones científicas.

שם המקור: Kitab al-Hummayat. מחקר על הקדחת. בתרגום ספרדי. בתחלת הספר (ע' 1—XXXII) מבוא מאת המהרר על יצחק ישראלי.

בעקליבענע שריפטן פון א. גאלאמב, תש"ה—תש"ו. 8°. עם שער מיוחד בספרדית. התכן: 1. פעדאגאגישע שריפטן:

1. טייל: צו יידישע טאטע-מאמעס. 2. טייל: א לערער צו לערער. [1], 316, [3] ע'. — 2. פעדאגאגישע שריפטן: 1. טייל: אלגעמיינע פעדאגאגיק. 2. טייל: יידישע פעדאגאגיק: די נאציאנאל-פעדאגאגישע יסודות פון דער טרא-דיציאנאלער דערציונג ביי יידן, פונדאמענטן. יידישקייט-המשכדיקייט. דער קיום פון יידישן פאלק און דער יידישער לערער. וועלטלעכטיקייט (2 נאמרים). נאך א מאל וועגן רעליגיעזער דערציונג. דער תוך-לימוד אין דער יידישער שול. אגדה ווי א לימוד. תלמוד און וועלטלעכ-קייט. אונדזערע קולטור-אוצרות פארן פאלק. דער איני-האלט פון א יידישער שול. 343, [1] ע'. — 3. אונדזער גאנג דורך דער אייביקייט: די אויפגאבן פון יידישן געדאנק. שמועסן וועגן יידישער געשיכטע. אסימילאציע-כוואליעס ביי יידן אין אלטערטום. די וועגן פון דער יידישער טרא-דיציע. יידן און בלוט-פארגיסונג. כעס אין אונזער גע-שיכטע. יידישער אנטיסעמיטיזם. עגאפאביע ביי יידן. סך הכלען און אויסירן. 283, [1] ע'.

מלבד אלה עיין בדפוסי א"י מס' 1, 36, 67, 129, 166.

ספרי למוד

354 אבישי, י[צחק]. יסודות; ספר למוד הלשון העברית למבגרים. חלק א. רומא, 1944. 32 ע'. 8°. בראש השער: י. אבישי, נ[חום] לוי, י. פרץ, פ[ינה] שרגורדסקה.

355 Meyer, Mabel H.; Helen Sattler. Happy hours project (for Kindergarten and primary)

בתוך כתבי עת

במזרז זה ירשם תכן שלם או חלקי של כתבי־עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני יהדות מתוך כתבי־עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במזרז „עתונים וקבצים“.

בבל. — מ. כהן: על כותרות האבן מרמת־רחל. — ש. ד. גויטיין: אדם העיר בספר תהלים? — מ. גור: יבש־גלעד, אבל־מחולה וצרתן. — נ. ה. טורטשינר: גשמים בעתם. — ב. מייזלר: סופר המלך דוד ובעית הפקידות הגבוהה במלכות ישראל הקדומה. — י. סקניק: על חרס העופל. — א. שליט: לבעיית זמנו ומקום חיבורו של הסיפור על שלושת שומרי ראש המלך בספר עזרא החיצוני. — נ. אביגד: חותמת גור. — ר. ב. קלגר: צינור המים לבית ירח ותאריך בית־המרחץ. — ז. בן־חיים: כתובות תר־מוריות. — מ. שובה: שתי כתובות קבר מאשקלון וצורתן הארכיולוגית. — מ. אביזונה: שירי בית כנסת עתיק בכפר פתמה. — ח. ז. הירשברג: ענייני הר הזיתים בתקופת הגאונים. — י. קפלן: כתובת מבית כנסת שומרוני ביבנה. — י. בן־צבי: הערות לכתובת הנזל. — ל. א. מאיר: מסך שומרוני מהמאה השש־עשרה. — ס. בך־דור: חותם רומי מארץ־ישראל. — פ. בראדון: התשליב החמרי בבית־שערים.

לשוננו. כרך ט"ו. ירושלים, תש"ו. „ספר טור סי שי נר“ — י. קלוזנר: איש מדע רב־פעלים. — ז. בן־חיים וב. שוחטמן: כתבי פרופ' טורטשינר. — מ.צ. סגל: הגומא של נש. — ב. מייזלר: למחקר השמות הפרטיים שבמקרא. — י. ברגמן: לשון המקרא והשפעתה על השפה והמחשבה האנגלית. — א. ש. הרטום: מבטא העברית אצל יתודי איטליה. — א. גרבל: מבטא העיצורים העבריים בפי יהודי איראן. — ז. בן־חיים: שירת האיזנו בעברית שומרנית. — ש. ד. גויטיין: תרבות הדיבור. — מ. מ. בראפמן: לגבולות שבין קונסוננט ובין ווקאל. — מ. ד. קאסוטו: מלים מקבילות בעברית ובאוגריתית. — י. נ. אפשטיין: משנית וארמית־כבלית. — י. היינמן: להתפתחות המונחים המקצועיים לפירוש המקרא. ב: פרש. — ב. קלאר: לורכי הרחבת הלשון העברית בימי

בצרון. שנה ח' חוב' ד', ניו־יורק, שבט תש"ו. ש. י. פייגן: פרופסור ווליאם פוקסוול אלברייט. — א. ליפשיץ: מוטיבים דתיים וחסידים ביצירותיו של מיכה יוסף ברדיצ'בסקי.

ברקאי. שנה ט"ו גל' ק"ט. יוהניסבורג, שבט תש"ו. ל. רבינוביץ: יהודי גערמן (המשך בגליונות הבאים).

גזית. כרך ט' חוב' ב—ז. „הוברת המאה“. תל אביב, חשון—ניסן תש"ו. — ש. ד. גויטיין: על תולדות ארץ־ישראל בתקופה „הערבית“.

הדאר. שנה כו גל' כג. ניו־יורק, י"ד ניסן תש"ז. — מ. ריבולוב: גילוי ספרותי, שירים חדשים של ביאליק. — מכתב ביאליק לאביזונקו בוולוז'ין בשנת תרנ"א.

גל' כה. ח' אייר. — מ. ריבולוב: שירי תנ"ך של ביאליק הצעיר.

גל' כו. י"ב אייר. — ע. בן־עזרא: ל"ג בעומר. — מ. ריבולוב: שירי ציון הראשונים של ביאליק. — גל' כז. י"ט אייר. — משיירי־הנעורים של ביאליק שנגלו בשיקאגו: „הקיץ“.

הטבע והארץ. כרך ז' חוב' ב', תל אביב, אדר תש"ו. — א. פלדמן: תולדות החקירה הבוטנית של ארץ־ישראל.

יד לקורא. כרך א' חוב' ז—ט. תל־אביב, חשון—טבת תש"ו. — ש. אסף: ספריות 'בתי־המדרש'. — יהושע בן חנניה: שלשה דורות של הספרות הערבית בא"י.

ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ־ישראל ועתיקת תיה. שנה י"ג חוב' ג—ד. ירושלים, ניסן־אלול תש"ו. — י. א. ביבליוגרפיה של כתבי שמואל ייבין. — מ. ד. א. קאסוטו: חדרי חדרי של אל בכתבי אוגרית. — א. רייפנברג: תגלית כתובת עברית חדשה מלפני גלות

גל' 25, ו' ניסן. — מ. ב.: לקורות היחסים בין היהודים לערבים בא"י (מארכיונו של "הראשון לציון" ר' יעקב שאול אלישר ז"ל).

גל' 26—27, י"ג ניסן. — י. ר. מולכו: לפרשת שבתי צבי וסיעתו.

גל' 33, ג' סיון. — ג. שלושיץ: הר סיני במקרא ובמסורת. — מ. ז. סולה: ההתגלות.

גל' 35, י"ז סיון. — מ. מיוזש: ההיו מיוחדים קודם לישראל? (הסוף בגליון הבא).

גל' 36, כ"ד סיון. — י. כ"צבי: רמח"ל וישובה של א"י.

גל' 40, כ"ב תמוז. — א. ז. אשכנזי: תיקון את נפשו של שבתי צבי.

עתון אגודת האינגליזים והארכיטקטים. כרך ח' חוב' א—ב. תל אביב, אדר תש"ז. — ג. שלם: גלישה אדמה במחוז חברון.

עתידינות. 10—11, תל אביב, שבט—אדר תש"ז. — ז. וילנאי: תחבורה ונסיעה בארץ-ישראל בעבר ובהווה.

הרופא העברי. שנת יובל העשרים חוב' א. ניויורק, 1947. — מ. בוכמן: חמי טבריה כעבר. — ז. מונטנרי: דברי מוסר קלסיים מפי אסף הרופא בתקופת האמוראים. — מ. בן-עמי: א. גולדשטיין: שיטה וחוסר שיטה בקביעת מונחים. — א. א. פריד: הערות לרשימת מונחים רנסגולוגיים.

שבילי החנוך. שנה ז' חוב' א—ב. ניויורק, תשרי—אדר תש"ז. — ג. שלושיץ: ברמצוה ובתמצוה בתונית ואגפיה.

תלפיות. שנה ג' חוב' א—ב. ניויורק, ניסן תש"ז. — ש. ק. מירסקי: תשובה מכתב ידו של ר' יצחק אלחנן [עם פקסימיל]. — ד. הימן: שלשה מכתבים של ר' ישראל מסלנט. — א. ב"צ. שורין: יחסו של ר' יצחק אלחנן לישוב החדש בא"י. — א. ר. מלאכי: ממכתבי ר' יצחק אלחנן. — מ. ש. שפירא: ר' צבי הירש רבינוב. — י. לינער: ספר בשם כדור עם ד"ת משל ר' יצחק אלחנן כתוב בידי בנו ר' הירש. — ב. צ. מ. ת. עווילא: הגות וצינונים על הירושלמי. — ש. ק. מירסקי: מקורות ההלכה במדרשים. — י. לינער: הארות על הזהר. — מ. מ. כשר: מצבה משנת ד' אלפים [מצוער]. — ש. ק. מירסקי: מדות במקרא. — י. פינקל: אור גנוז של חז"ל על דרכי המקרא. — י. זפינסקי: שמוש אור ב' כלל'ם במקרא.

תרביץ. שנה י"ח חוב' א. ירושלים, תשרי תש"ז. —

הביניים. — ח. ז. הירשברג: מקרון — בעל הקהנים ועזרא — עזיר בן אללה. — ש. ייבין: שלח. — ש. בודנהיימר: "ברבורים אבוסים". — ג. ברגנרין: נאם: עיון לכסיקלי. — א. מלמט: לחקר הלשון העברית ונוסח המקרא על יסוד דרשות חז"ל. — ג. אלוני: מלשוננו של דונש בן לבראט. — מ. גוטשטיין: עיוני לשון על יסוד תרגומי מלות ההגיון להרמב"ם. — א. אברונין: עיונים בשירת עמנואל הרומי. — ש. אברמסון: הערה (בדבר ניקוד שמא). — י. היילפרין: לקט מלים מתחומי התרבות של היהדות האשכנזית. — י. ז. כהנא: השפעה חיצונית באוצר המלים של ספרות התשובות. — י. בורשטיין: ירושלים: התנועות הגנובות. — י. בניאל: עוללות למלון העברי.

מאזנים. כרך כ"ג חוב' ו'. תל אביב, אדר תש"ז. — מ. צ. סגל: התקדשות ספרי המקרא.

סיני. חוב' קיט—קכא. ירושלים, טבת—אדר תש"ז. — ש. גרינברג: המלכות והכהונה והשלטון המדיני בישראל. — ח. ז. ריינס: תמיכת החכמים. — ש. ת. קוק: שקלים בזמן הזה. — בליפקין: אומד הדיינים. — מ. א. שולוואס: לתולדות קהילת רחוב. — י. לינער: הערות על הירושלמי. — י. בראנז: כלי החסר בספרות התלמוד. — א. י. ברומברג: מקורות והערות לפסקי הרמב"ם. — י. ל. פישמן: מקורות והערות לרמב"ם ונשאי כליו. — ג. בן מנחם: השיר "אפרש כף" לר' אברהם אבן-עזרא. — א. מ. הברמן: אכנים לחקר "ספר יצירה". — י. רצהבי: מתפסיר רב סעודה למקרא. — א. מירסקי: עמקי לשון. — ט. אשכנזי: עבר הירדן. — א. ו. הראובני: רבי עזרא ורבי סמא והצמח Verbasum. — א. הילמן: הערות להגדה של פסח.

חוב' קכב—קכג. ניסן—אייר תש"ז. — צדוק הכהן ז"ל: הערות בדברי ימי חכמי ישראל. — י. ל. פישמן: מקורות והערות להרמב"ם ונשאי כליו. — ג. חכם: חדש ושבט. — ח. ז. ריינס: משחקי מלים והקבלות בהושע. — א. קרלין: חשן משפט ואבן העזר. — ש. מרכוס: תולדות הרבנים למשפחת גירון מאדריאנופול. — י. נאכט: גאולה. — מ. א. זיק: בור המתגלגל. — ג. בן-מנחם: צרור פיוטים בן הגניזה לרבי אברהם אבן-עזרא. — י. א. זיידמן: חיקוי וחידוש בלשון כיצד? — מ. ש. גשורי: נגוני צדיקים לבית האגר בקוסוב-יוניץ.

העולם. שנה 34 גל' 24, ירושלים, כ"ח אדר תש"ז. — י. בן-צבי: לישובה המאוחר של צפורי.

סאציאל-עטישע באדייטונג. — ש. ניגער: די שעפער'יש קייט פון יידישן ווארט אין מזרח-איראפע.
נומ' 4. אפריל 1947. — מ. לעווינסאן: חוגים און חזנות אין מינסק פאר די לעצטע 125 יאר.

American Journal of Archaeology. Vol. 50 no. 2. New York, April-June 1946. — G. Bonfante: Who were the Philistines.

The American Journal of Economics and Sociology. Vol. 6 no. 2. Lancaster, Pa., Jan. 1947. — J. Garstang: Prospects of Hittite studies.

The Annals and Magazine of Natural History. Vol. 12 no. 86. London, July 1945. — G. A. Mavromoustakis: On some Anthidiine Bees (Apoidea) from Palestine.

The Biblical Archaeologist. Vol. 9 no. 4. New Haven, Dec. 1946. — J. A. Wilson: The Near East in 1946. — I. Mendelsohn: Slavery in the ancient Near East.

Vol. 10 no. 1, Feb. 1947. — F. S. Bodenheimer: The manna of Sinai. — G. E. Wright: Biblical archaeology today.

Bijdragen. Deel 8 afl. 2. Roermond, 1947. — A. Drubbel: Het Hooglied in de katholieke schriftverklaring van de laatste jaren.

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. No. 105. New Haven, Feb. 1947. — G. R. Driver: On a passage in the Baal Epic (IV AB III 24) and Proverbs 31, 21.

The Classical Journal. Vol. 42 no. 6. Menasha, March 1947. — H. D. Colt: Who read Vergil in Zin?

על חפירות בעוגה אלחפיר וסביבתה בשנות 1933—1936.

The Contemporary Review. No. 977. London, May 1947. — F. McEachran: Heinrich Heine.

Erano. Vol. 44. Uppsala, 1946. — St. Lin-

א. א. אורבך: הלכה ונבואה. — ש. אסף: קטע נוסף מ"כתאב אלטלאק" לרב שמואל בן חפני. — ש. אברמסון: מספרי רב שמואל בן חפני ב: כתאב אחכאם אל'קניין(?)
— י. רצהבי: שרידים מביאור הרס"ג לישעיה. — ג. קלאר: ויזו הרוב (לחקר שימוש הלשון בשירת ספרד). — מ. דימן: רמזי בקורות-התורה בספרו של רנ"ק. — ב. מייזלר: אמתורחמתו בערכות מואב. — ש. אסף: על ישוב יהודי בצפורי. — א. יערי: סבריה וצפורי — כראובן ושמעון.

דאס אידישע ווארט. באנד 37 נומ' 27. ווייניפע, י"ג ניסן תש"ז. — ח. לאנדיסקי: מעסקיאנער "שומרי שבת".
אידישער קעמפער. נומער 696. ניריארק, פסח תש"ז. — י. שאצקי: אידעאלאגיעס און שטימונגען פון שפאנישן אינטים נאכן גירוש (1492).

יידישע קולטור. יארג' 9 נומ' 3. ניו-יורק, בערין 1947. — י. בעקער: מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון יידישן טעאטער.

נומ' 4. אפריל. — א. א. ראבאק: דער יידיש פון ייווא (הסוף בחוב' הבאה).
נומ' 5. מאי. — ג. מייזל: דאס ערשטע בוך אין יידיש וועגן אמעריקע און זיין מחבר חיים חייקל הורוויץ (130 יאר זינט "צפנת פענח" איז דערשינען).

ייווא בלעטער. באנד 23 נומ' 2. ניריארק, ווינטער 1946. — א. יארמאלינסקי: צו דער איקאנאגראפיע פון מיזרח-איראפעאישע יידן (16 בילדער). — י. באכראר: מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון די עלטסטע יידישע יישובים אין ביאליסטאקער געגנט אין 17טן, 18טן און 19טן יארהונדערט. — י. מארק: אן אנאליז פון י. ל. פרצעס שפראך. — ט. גוטמאן: לוקסעמבורגיש און יידיש. — ר. גלאנץ: דער קאמף קעגן בדחנים און כליזמרים אין דייטשלאנד אנהייב 19טן י"ה. — ז. שייקאווסקי: די יידישע פרעסע אין דייטשלאנד, עסטרייך, איטאליע און שוועדן [ביבליאגראפיה של העתונות היהודית בשפות שונות בארצות הנוכריות במשך שנים או שלש השנים האחרונות].

די צוקונפט. באנד 52 נומ' 3. ניריארק, מערץ 1947. — די מזרח-איראפעאישע יידן אין דער יידישער געשיכטע (סימפאזיום...): ה. זידמאן: אמונה און קידוש השם אין מזרח-איראפעאישער יידישער געשיכטע. — ש. מענדל'סאן: וועגן דער דינאמישקייט פון מזרח-איראפעאישע יידן. — א. מענעס: דער יידישער לעבנסשטייגער און זיין

statistics in the U.S. census of religious bodies (1850-1936).

Journal of Biblical Literature. Vol. 66 part 1. Philadelphia, March 1947. — L. Waterman: Biblical studies in a new setting. — D. K. Andrews: The translations of the Aramaic di in the Greek Bibles. — T. H. Gaster: An ancient eulogy of Israel; Deuteronomy 33, 3-5, 26-29. — S. T. Byington: A mathematical approach to Hebrew meters. — J. S. Kennard: Nazorean and Nazareth. — A. S. Yahuda: Hebrew words of Egyptian origin.

Journal of the Middle East Society. Vol. 1 no. 2. Jerusalem, Spring 1947. — H. von den Steinen: Abraham's religion.

Journal of Near Eastern Studies. Vol. 6 no. 1. Chicago, Jan. 1947. — H. Torczyner: A Hebrew incantation against night-demons from biblical times.

No. 2, April 1947. — W. E. Staples: Some aspects of sin in the Old Testament. — C. U. Wolf: Traces of primitive democracy in ancient Israel. — R. Marcus: Alphabetic acrostics in the Hellenistic and Roman periods. [גם על השירה העברית.] — H. L. Creager: Note on Psalm 109.

The Journal of Theological Studies. Vol. 48 no. 189-90. London, Jan.-April 1947. — G. R. Beasley-Murray: The two Messiahs in the Testaments of the Twelve Patriarchs. — H. F. D. Sparks: A textual note on Psalm 104, 16.

Journal of the Transactions of the Victoria Institute. Vol. 77. London, 1945. — Ch. Fisher: Anti-Semitism; its causes, palliatives and cure. — P. J. Wiseman: Archaeological and literary criticism of the Old Testament.

Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. Arsberättelse 1940-41. Lund, 1941. — S. Herner: Die Natur im Alten Testament. 1941-42. — H. Odeberg: Fragen von Metat-

nér: Sprachliches und Stilistisches zu Genesios. [גם על השפעת "השבועים" עליו.] — H. S. Nyberg: Quelques inscriptions antiques découvertes récemment en Géorgie. — C. M. Edsman: Ein Orpheuszitat bei Platon als Stütze jüdisch-christlicher Zeitrechnung.

The Harvard Theological Review. Vol. 40 no. 1. Cambridge, Jan. 1947. — R. M. Grant: The Decalogue in early Christianity.

No. 2, April. — H. H. Rowley: The marriage of Ruth. — D. Daube: *κερδαίνω* as a missionary term [=sakhar].

Hebrew Union College Annual. Vol. 19. Cincinnati, 1945-46. — S. H. Blank: The dissident laity in early Judaism. — I. Sonne: The second Psalm. — M. Kadushin: Aspect of the rabbinic concept of Israel; a study in the Mekilta. — J. Goldin: The two versions of Abot de Rabbi Nathan. — S. Krauss: The Jewish rite of covering the head. — J. R. Marcus: The Triesch Hebra Kaddisha, 1687-1828. — A. Cronbach: New studies in the psychology of Judaism. — E. Werner: The doxology in Synagogue and Church; a liturgico-musical study. — F. Landsberger: Old-time Torah-curtains. — L. Wallach: A Palestinian polemic against idolatry. — J. Lewy: The late Assyro-Babylonian cult of the moon and its culmination at the time of Nabonidus. — J. Morgenstern: Psalms 8 and 19A. — S. Bernstein: דיואן שירי הקדש של שלמה בן משלם ואפיריה.

The Jewish Quarterly Review. Vol. 37 no. 4. Philadelphia, April 1947. — S. Zeitlin: Prosbol; a study in tannaitic jurisprudence. — H. A. Fischel: Martyr and prophet. — E. J. Bickerman: The warning inscription of Herod's Temple. — L. Wallach: Yosippon and the Alexander romance. — Critical notices.

Jewish Social Studies. Vol. 9 no. 2. New York, April 1947. — U. Z. Engelman: Jewish

J. M. Vosté: La table ethnographique de Gen. X, d'après Mar Iso'dad de Merw (c. 850).

The Numismatic Chronicle. 1945 parts 3-4. London. — J. G. Milne: Lead currencies in Syria.

*Numismatic Review. New York, April 1945. B. Pick: Contributions to Palestinian numismatics.

Oudtestamentische Studiën, uitgegeven door P. A. H. De Boer. Deel 1. Leiden, Brill, 1942. — B. D. Eerdmans: Sojourn in the tent of Jahu. — J. Simons: Caesurae in the history of Megiddo. — M. David: The date of the book of Ruth. — Th. C. Vriezen: La tradition de Jacob dans Osée 12. — P. A. H. de Boer: 1 Samuel 17. Notes on the text and the ancient versions. — B. D. Eerdmans: Essays on masoretic Psalms (p. 105—300).

Deel 2, 1943. — Lijst van de voornaamste geschriften van Prof. Dr. B. D. Eerdmans. — Joh. de Groot: The story of the bloody husband (Ex. IV, 24—26). — F. Dykema: Le fond des prophéties d'Amos. — J. Simons: Topographical and archaeological elements in the story of Abimelech. — M. David: Deux anciens termes bibliques pour le gage (חבל, עבות). — Th. C. Vriezen: La création de l'homme d'après l'image de Dieu. — B. Alfrink: L'Expression שבב עם אבותי. — M. A. Beek: Relations entre Jérusalem et la diaspora égyptienne au 2e siècle avant J.-C. — J. van der Ploeg: Sapat et Mispat. — J. H. Kroeze: Die Elihu-Reden im Buche Hiob. — P. A. H. de Boer: Jahu's ordination of heaven and earth, an essay on Psalm 8.

Deel 3, 1943. P. A. H. de Boer: De voorbede in het Oude Testament. 4 p.l., 221 p. Cont.: Uit en over ander werk. De voorbede in het Oude Testament. Terminologie, Vorm en inhoud. De voorbidder en voor wie(n) gebeden wordt. Ter vergelijking: Voorbede en offerande.

ron, Schekina und Memra. — S. Herzer: Sühne und Vergebung in Israel.

1944-45. — J. Lindblom: La composition du livre de Job.

1945-46. — S. Ek: Herodotismen in der Jüdischen Archäologie des Josephos und ihre textkritische Bedeutung. — G. Gerleman: Contributions to the Old Testament terminology of the chase.

Latomus. Tom. 5 fasc. 1-2. Bruxelles, janv.-juin 1946. — J. Hubaux: Tibère et le grammairien de Rhodes.

על דיאונטס המדוקדק הנזכר אצל סטיוניוס, "חיי טיבריוס" שלדעת המחבר היה רב בקהלל רודוס.

Fasc. 3-4, juillet-déc. 1946. — J. Levy: Tacite et l'origine du peuple juif.

Modern Language Notes. Vol. 62, no. 2, Baltimore, Feb. 1947. — N. Wright: A source for Melville's "Clarel": Dean Stanley's "Sinai and Palestine".

The Moslem World. Vol. 37 no. 2, Hartford, April 1947. — E. F. F. Bishop: Some relationships of Samaritanism with Judaism, Islam, and Christianity.

Le Muséon. Vol. 59. "Mélanges L. Th. Le fort", Louvain, 1946. — J. Coppens: Les parallèles du Psautier avec les textes de Ras-Shamra-Ougarit. — R. de Langhe: L'enclitique cananéenne — m (a). — H. de Vocht: Oriental languages in Louvain in the 17th century. — L. Dieu: Le texte copte sahidique des Livres de Samuel. — P. Lacau: Fragments de l'Ascension d'Isaïe en copte. — J. Muyldermans: "Sur les Séraphins" et "Sur les Chérubins" d'Evagre le Pontique dans les versions syriaque et arménienne. — R. M. Tonneau: Texte syriaque de la Genèse, l'Héxaéméron. — J. van der Ploeg: Le sens du verbe hébreu ברא bara', étude sémastologique. — L. H. Vincent: La cathédrale antique de Beisân — Scythopolis. —

nes. — P. Benoit: Rabbi Aqiba ben Joseph sage et héros du judaïsme. — L. H. Vincent: Encore la troisième enceinte de Jérusalem.

Vol. 54 no. 2. Avril 1947. — A. Feuillet: Les sources du livre de Jonas. — J. van der Ploeg: L'exégèse de l'Ancien Testament dans l'épître aux Hébreux. — F. M. Abel: Le siège de Jérusalem par Pompée. — E. Bickerman: La Coelé-Syrie: notes de géographie historique. — L. H. Vincent: Une grotte funéraire antique dans l'ouâdy et-Tîn.

Rivista degli Studi Orientali. Vol. 21 fasc. 2-4. Roma, Nov. 1946. — G. Levi della Vida: "El" padrone della terra.

Scripta Mathematica. Vol. 12 no. 3. New York, Sept. 1946. — O. Goldberg: On numbers in the Bible.

Social Research. Vol. 14 no. 1. New York, March 1947. — M. Ascoli: Alexander H. Pekelis, 1902-1946. — J. A. Berger: Displaced Persons — a human tragedy of world war II.

Syria. Tome 24. Paris, 1944-45. — J. Lassus: L'exploration de Gerasa.

La Terra Santa. Anno 22 no. 2. Gerusalemme, Marzo-Apr. 1947. — D. Baldi: Betania in Transgiordania.

Die Welt des Orients. Vol. 1 no. 1. Wuppertal. Mai/Juni 1947. — M. Noth: Zum Ursprung der phönikischen (und palästinensischen) Küstenstädte. — G. R. Driver: Mistranslations in the Old Testament. — P. Kahle: Felix Pratensis, der Herausgeber der ersten Rabbinerbibel. Venedig 1516/7.

Deel 4. 1947. B. D. Eerdmans: The Hebrew book of Psalms. VIII, 613, [1] p. Cont.: The so-called Hymnbook of the second temple. Classes of Psalms (Gattungsforschung). Metric system. Collection of the Psalms. Established religion (the enemies in the Psalms). Origin and date of Psalms. The Singers. Titles and technical terms: Lammenazzeah 'al hassheminit. 'al 'Alamoth and other terms. Selah. — Psalms 1-150.

Philological Quarterly. Vol. 25 no. 4. Iowa, Oct. 1946. — G. K. Anderson: The history of Israel Jobson (the Wandering Jew... London. 1757).

The Quarterly of the Department of Antiquities in Palestine. Vol. 13 nos. 1-2. Jerusalem, 1947. — R. W. Hamilton: Plaster Balustrades from Khirbat al-Mafjar. — A. S. Kirkbride: Coins of the Byzantine-Arab transition period. — I. Ben-Dor: Two Hebrew seals. — M. Avi-Yonah: Greek Christian inscriptions from Rihab.

Revue Biblique. Vol. 53 no. 4. Paris, oct. 1946. — F.-M. Abel: Les lettres préliminaires du Second Livre des Macchabées. — J. Schwartz: Un fragment grec du Livre de Judith. — F.-M. Abel: La fête de Hanoucca. — A.-M. Stève: Le Désert de Saint Jean, près d'Hébron.

Vol. 54 no. 1. Janvier 1947. — J. van der Ploeg: Le rôle de la tradition orale dans la transmission du texte de l'Ancien Testament. — J. Magne: Le texte du Psaume 35 et l'hypothèse de sa transcription primitive sur deux colon-

הבדלים בטפסים שונים של ספרים בני מהדורה אחת

מאת

מאיר בניהו

חכמים שונים הבחינו בשוניים בספרים בעלי הוצאה אחת והעמידונו על חזיונות מעניינים בתולדות הדפוס. יצחק ריבקינד היה הראשון שפרסם מחקרים מיוחדים על-כך.¹ דרך-אגב כתבו על נושא זה גם החכמים האלה: א' פריימאן „לגורל ספרים עבריים“ J. S. Da Silva Rosa; עמ' 137; X, ZFH8 „אלפי מנשה“ (אמ"ד תרפ"ז) שהופיעה למלאת שלש מאות שנה להוסד בית דפוסו של מנשה בן-ישראל; ישראל אברהם — The Purchase of Hebrew Books by the English Parliament in 1647 — The Jewish Historical Society of England Transactions, Vol. VIII, 75; א' יערי במחקרים ביבליוגרפיים שונים שפירסם בכרכים שונים של „קרית-ספר“²; ח. ילון ב„הליכות שבא“ לר' שלמה אלמולי (ירושלים תש"ה) עמ' פ"ו—פ"ז; נ. בן-מנחם — „בסוד ספרים“, „סיני“ כרך ט"ז עמ' שכ"ג—שכ"ז; ועוד רבים אחרים, וכל אחד מהם נותן טעמים המיוחדים לספרים שעליהם דן. הפעם נעמוד על שלשה ספרים שנדפסו שנים רבות לאחר המצאת הדפוס. כולם נכתבו בידי חכמי ארץ-ישראל.

א

„תחלת חכמה“ לרבי יעקב חאגיז.

השער עם מסגרת: ספר / תחלת חכמה / והוא חבור נאה ויאה מכמה כללים / שהשמיט אותם הגאון הגדול רבינו / שמשון מקינון... ואספם /... כמהר"ר / יעקב חאגיז זלה"ה... / ונוסף גם הוא שבירר כל הסולת נקיה בכללי הק"ו ושאר המדות... /... והעלה / אותם בחכמה ובדעת מסודרים על הספר על-פי סדר / שער הכללי אשר דרך בו הגאון / בעל מדות-אהרן:

באמשטרדם / בדפוס ובבית של הבחור שלמה / בן כהר"ר יוסף כ"ץ זצ"ל פרופס / מוכר ספרים / בשנת תס"ט לפ"ק.

זהו השער שמצוי ברוב הטפסים. באכסמפלאר הנמצא בספריתו של פרינץ שע"י בית המדרש למורים מזרחי בירושלים, ראיתי שער נוסף בלי מסגרת, באותה צורה של השער הראשון של ספר כריתות לר' שמשון מקינון:

ספר / תחלת חכמה /... [כנ"ל, עד:] מדות אהרן / וכעת נתחדש בהם הקדמת המשנה שכתב הגאון המחבר בפירושו עץ-החיים בסדר זרעים / עם כמה כללים שנמצאו בשו"ת

1 „קרית-ספר“ כרך ב' עמ' 54—63; ד' 273—280; ז' 486; י' 489—497; ספר היובל לאלכסנדר מארכס (ניו-יורק תש"ג) 23—31. — נוספות על רשימותיו הראשונות פרסם י' זנה, ק"ס כרך ז' עמ' 484. (ועיין דברי א. טויבר, שם, שנה ב', 159—160).

2 עיין מאמרו „דקדוקי ספרים“ שם, שנה ט"ו, עמ' 501—512; ועיין גם: שנה י"ב, עמ' 241, 247; שנה י"ד, עמ' 389—391; שנה י"ו, עמ' 400, 401, 410; שנה י"ט, עמ' 273; שם, שנה כ', עמ' 46, 50—51, 113, 223, 224—225; שנה כ"א, עמ' 117; שנה כ"ב, עמ' 62, 67, 144, 145, 146, 147, 153, 237.

ההלכות קטנות ובכמה נוספות מחדש ממש / שנלקטו מספרי הפוסקים בכללים עמוקים. ואעפ"י שכבר נשנו הכא / אגב חידושיהו איתנהו כדאיתא בדף ט' דמנחות / וזכור אל תשכח אזהרת הגאון בשל"ה כמדבר אל החכמי לעיין תמיד במורה מקום... / ויהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו מלפנים:

באמשטרדם / בדפוס ובבית של הבחור שלמה בן כהר"ר יוסף כ"ץ / זצ"ל פרוס מוכר ספרים / בשנה ויתן אלהים חכמה לשלמה ותבונה (=תס"ט) הרבה מאד לפ"ק. לאחר השער באו דברי המדפיס שמתוכם מתבררת הסיבה להדפסת השער שנית:
 "הסכמת... מוהר"ר ישראל אהרן נר"ו... נתאחרה ובאה לידי אחר חיתום הספר היום ר"ח מנחם דהאי שתא. וערבה שמחתי כי זה היה חשקי ותאותי להעלותה בצד השווה בסמיכת גאוני ורבני ארץ. עם כל זה אמרתי אל לבי כי ראוי והגון הוא לתת לו חלק בראש... (כי הנ"ל הבטיח) להביא על החתום מהמיוחדים שבקהלה. האלופים, הקצינים, רוזני נדיבי עם ה', הרבנים המופלגים מיקרי הק"ק מיץ יע"א — — —".
 הוא מודה גם לר' משה בן מהר"ר שמעון פרנקפורט, שהבטיח לעזור לו ברכישת חותמים על הספר.

נראה שיש עוד טעם להדפסת השער שנית. — בשער הראשון לא באו פרטים על הנוספות שבספר, ואילו בשני מפרט המו"ל, ר' "יוסף בן החבר יהודה ליב מק"ק טארנא דפולין זוטא" שנמלט לאמשטרדם. את הנוספות.

ב

"חבצלת השרון". פירוש על דניאל לר' משה אלשיך. מהדורה שלישית. וואנזבעק תפ"ו. השער:

זה השער לה' / צדיקים יבואו / בו: / זה ספר / פירוש דניאל הנקרא למקרא העדה קרא / בגרון / חבצלת השרון / מרום מראשון והריהו כשמן אפרסמון הולך / ואור עד נכון היום. מסוף העולם ועד / סופו לזכרון לפני ה' לרצון וששון:
 חברו החכם השלם החסיד והעניו האשל הגדול / הגאון המפורסם בעולם / מוהר"ר משה אלשיך זצוק"ל.

וחיך אוכל יטעם ולנפשו ינעם. יבחר ויקרא כפעם / פעם: מושב יקרו וזיו אורו היה כע"ק / צפת תוב"ב צוף דבש אמרי / נועם: מגן הוא לכל העם:
 נדפס פעם שלישית בדפוס חדש אשר הוקם / בק"ק וואנזבעק יע"א / הרובץ בין שתי ק"ק המפורסמות / אלטונא והמבורג / יע"א / בשנת יסד ארץ על מכוניה / בל תמוט / עולם ועד לפרט קטן.

לאחר השער: הסכמת ר' יחזקאל, רבה של הקהלה; הקדמת המחבר. דף ב' ע"א: הקדמת הספר: הקדמת המוציא והמביא [ר' ישראל ב"ר אברהם]. ע"ב: הקדמה לר' משה חאגיז [המגיד]. טופס זה ראיתי בספריית פרינץ הנ"ל. בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים.

מצאתי טופס אחר. עם נוסח של שער שונה:
 בשנת / יסד ארץ על מכוניה / בל תמוט / עולם ועד / לפ"ק.
 זה ספר / פירוש דניאל. וכו' כמו בטופס הראשון. עד: מוהר"ר משה אלשיך זצוק"ל.

ולאחר זה באה תוספת זו:
 בתוספת ברכה פירושו של רש"י ז"ל שהוא ראשון שבראשון לכל / מבין עם תלמיד דעת שפתיו ברור מללו נשמת שדי היא תבינהו.

ונוסף גם הוא. מעין מבית ה' יוצא. מיחסותא דבבל אתה מוצא / קצת תמרים מהנטועים בספר מעיני הישועה להשר בתורה ארון / המפורסם ה"ה מוהר"ר יצחק אברבנאל / זלה"ה:

מחובר לטהורים קצת פרורים מפרורי פת הקמ"ח הוא בעל לקט הקמח / המפורסם נר"ו:

נדפס פעם שלישית בדפוס חדש אשר הוקם / בק"ק וואנזבעק יע"א / הרובץ בין שתי ק"ק המפורסמות / אלטונא והמבורג / יע"א / בדפוס ה' ישראל בר / אברהם זצ"ל שהיה / מדפיס בק"ק יעסניץ.

לאחר השער: כמו במהדורה הקודמת. דף ב' ע"א: דברי ר' משה חאגיז [בעל "פירורי פת הקמח"]. ע"ב: הקדמת המו"ל; הקדמת הספר.

מה גרם להדפסת השער בשתי מהדורות? אין בידנו לענות בבירור על שאלה זו. לכאורה נוכל לשער כי מתחילה נדפס השער של הטופס הראשון, שבו הושמטו שמות הספרים שנספחו לפירושו של האלשיך: "מעייני הישועה" לדון יצחק אברבנאל ו"פירורי פת הקמח" לר' משה חאגיז. ולפיכך הדפיסו את השער שנמצא בטופס השני, אם כן מדוע בא שינוי גם בסדר ההקדמות: בדף ב' ע"א שבמהדורה א' באו: הקדמת הספר ואח"כ הקדמת המו"ל, ואילו במהדורה ב' באו בדף ב' ע"ב: הקדמת המו"ל ואח"כ הקדמת הספר. — על שאלה זו לא נוכל לענות כלל.

בדף כ' ע"א כותב ר' משה חאגיז ב"פירורים": "מטעם הכמוס וחסרון כיס המפורסם נמנע התורני מוהר"ר אברהם נר"ו להשלים כאשר התחיל עם פי' הרב הגדול מוהר"א זלה"ה". את "הטעם הכמוס" הזה הוא מגלה בדף מ"ה ע"ב: "כי כאשר המופלא מוהר"ר אברהם המביא הס' לדפוס, שמע לאמר כי הספר נדפס בזמן הזה בק"ק אמשטרדם, רפו ידיו מלמלאות את דברו להדפיסו כאשר נדר".

על מהדורה כזאת שנדפסה באותן השנים באמשטרדם, לא ידוע לי. כנראה שלא נשלמה בדפוס, ולכן לא הגיעה לידינו.

ג

"משבצות זהב", שאלות ותשובות לר' נתן בן חיים עמרם³ נדפס פעם אחת בליוורנו בדפוס אליעזר מנחם אוטולינגי בשנת התור"ר לפ"ג [=תר"ו]. לאחר השער באה הקדשה לראשי הקהלה באלכסנדריה, וזה לשונה:

זאת לזכרון / מאשר הפליאו לי חסדם והו"ד ידם: / שרי שועי ושעשועי ק"ק עדתינו המה הגבורים / ראשי עם קדש שרים ויועצי ארץ בעי"ת אליכסנדרא / של מצרים יע"א שתכף משראו שכבר קרוב / אני אל הלאו"ת מיד הרימוני וירוממוני בע"ז ידם⁴: ... המלך שלמה הוא אאליגן הי"ו / ואור החיים לבית רוצאנו הי"ו / סי' אברהם שינאנה הי"ו, וסי' מנחם סואריס הי"ו, / סי' יצחק איסמעלון הי"ו, וסי' יצחק לוריא הי"ו, / סי' בכור ויצחק קאסטרו הי"ו, וסי' יוסף מורפורגו הי"ו, / וסי' שלמה בן ארוייו הי"ו.

בטופס שנמצא באוצר-ספריו של אבי הרה"ח ר' יצחק נסים נ"י בירושלים יש שער נוסף, ממש כמו השער הנ"ל, אלא שבהקדשה יש כמה שנויים והוספות: בברכות: במקום: חיים של גילה — חיים של גידול בנים. במקום: חיים של דיגול — נוסף: בשנים: חיים של זהירות — חיים של זהירות.

מלבד זה. לפני שהוא מזכיר את שמות הנדיבים, הוא מוסיף: אישי שלומי המה לי עטרות ויעזר: גם השם של הנדיב הראשון שבא שם בטעות, פה הוא מתוקן: שלמה הוא אאליגן. ומסיים את דבריו: מאת ידידם, המעתיב בעדם נתן בכמהר"ר חיים עמרם זלה"ה. ס"ט. הברכות הן, בשתי המהדורות של השער, בתוך מסגרת מקושטת, ומסביב לה, מבפנים, באו השורות: שרי שועי ושעשועי וכו'.

3 עיין עליו "המעלות לשלמה" חזן, רבני נאמאן האחרונים סי' ד', דף קי"ד, ב'.

4 כאן באה ברכה: ...תן להם חיים של אהבה וכו' לפי סדר א"ב.

תוספות ל"הדפוס העברי בארצות המזרח"

מאת

אברהם יערי

בשנת תרצ"ז הוצאתי לאור את החלק הראשון מספרי "הדפוס העברי בארצות המזרח", ובו פרקים על תולדות הדפוס העברי ורשימת הספרים העבריים שנדפסו בערים צפת, דמשק, ארם-צובה, קאהיר, אלכסנדריה, עדן, שלש שנים אחר-כך, בשנת ת"ש, הוצאתי לאור את החלק השני, ובו פרקים על ערי הודו ובגדאד. (שניהם בירושלים, בהוצאת האוניברסיטה העברית, בתורת תוספות מיוחדות ל"קריית ספר"). בשני החלקים רשמתי בדיוק 900 ספר, המתחלקים למקומותיהם כדלקמן: צפת — 36; דמשק — 1; ארם-צובה — 66; קאהיר — 35; ספרים שיוחסו בזיוף לקאהיר — 33; אלכסנדריה — 90; עדן — 13; כלכתה — 149; במבי — 146; פונה — 15; קוג'ין — 6; עתונים עבריים-ערביים בהודו — 5; מאדראס — 2; בגדאד — 303. את עבודתי זו עשיתי בעיקר לפי שני אספים גדולים: (א) גנזי בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, שבעשרים השנים האחרונות השתדלתי לרכוש לו באפן שיטתי כל ספר שנדפס בארצות המזרח. (ב) גנזי החכם ר' דוד סלימאן ששון ז"ל בלונדון, שפתח לפני את אוצר-ספריו. (בינתיים שבק החכם הזה חיים לכל חי, ומי יאסוף עתה בשקידה ובאהבה כזו את יצירותיהם וגנוזיהם של יהודי ארצות המזרח?). מאחר שלא היו לפני כמעט שום עבודות קודמות בשדה זה של הביבליוגרפיה היהודית, קויתי שיבואו החכמים והאספנים חובבי-הספר וישלימו את רשימותי ממה שבגנוזיהם. אך לא כאשר קויתי כן היה, ומתוך זה למדתי שוב, שספרי ארצות המזרח לא נתפשטו בעולם, ורובם לא הגיעו אף לבתי-העקד הגדולים באירופה ובאמריקה. היחיד שתרם להשלמת החסר היה מר א. בן-יעקב, יליד בגדאד ועתה תושב ירושלים, שפרסם ב"קריית ספר" (שנה כ"ב, עמ' 82—83) רשימת 13 קונטרסים ודפים מדפוסי בגדאד שלא נכללו ברשימתי.

השתדלתי איפוא מצדי להוסיף ולחפש ולהשלים את החסר, וכאן אני מפרסם רשימה של 53 ספרים נוספים שלא נכללו בשני חלקי ספרי, או שנדפסו אחרי שיצא ספרי לאור. רובם ראיתי בעיני ורכשתי לגנזי בית-הספרים בירושלים, ומעוטם ראיתי באספים פרטיים בארץ-ישראל, או רשמתים לפי ידיעות שקבלתי, ובאלה ציינתי תמיד את המקור. אין בתוספות אלו כדי לשנות את תמונת תולדות הדפוס העברי במקומות ההם או את תמונת תרבותם של יהודי ארצות המזרח, אבל ראוי לנו לצרור בצרור ידיעותינו כל קונטרס וכל ספר שנדפס בארצות המזרח המרוחקות גם היום ממרכזי-היהודים הגדולים, את רשימתי חלקתי לפי המקומות, ובכל מקום לפי סדר השנים, בהתאם לסדר שבשני חלקי ספרי.

לתולדות המדפיס פרג' חיים מזרחי באלכסנדריה, שבית-דפוסו התקיים שם ארבעים שנה, בשנות תרל"ג—תרע"ג, ועבר אחר-כך לידי בניו (עיין ספרי ח"א, עמ' 55—56), יש להוסיף, שהוא היה גם כותב בקביעות מאלכסנדריה ל"המגיד", עיין "המגיד" שנה י"ב גליון 43 (מיום י"ט מרחשון תרכ"ט); שנה י"ג גליון 7 (מיום ו' אדר תרכ"ט); שנה י"ד גליון 21 (מיום ב' סיון תר"ל); שנה י"ד גליון 49 (מיום כ"ז בכסלו תרל"א). באחרון הודיע על פטירתו של ר' נתן עמרם הרב באלכסנדריה, ועל ענין זה כתב גם בשבועון הירושלמי "החבצלת" (מיום כ"ט כסלו תרל"א). מהרשימה להלן אנו למדים שגם ערך בעצמו שני עתונים יהודיים-ערביים. (עיין להלן מס' 29—30).

צ פ ת

1. ספר מנחת יעקב [דרושים] לשבתות השנה, מועדים חגים וזמנים שונים, חובר מאת יעקב בלא"א מו"ה יהודה ליב נ"י גאון דאן החופ"ק טאראנטא (מדינת קענאדא). נדפס בעיה"ק צפת תוב"א שנת תרע"ד לפ"ק, דפוס "הגליל". 12, 104, 1 דף. 8°.

2. ספר התקנות מבנין בתים לחברת מנחם ציון בעיה"ק צפת תובב"א. צפת, דפוס "הגליל", תרע"ד. 40 עמ'. 8°.

התקנות נדפסו עברית ויווית טור מול טור.

3. ספר שמן רוקח חלק א' על ספר בראשית... ועלה בדעתי להדפיס בסוף הספר קונטרס אחד לחדד הנערים וקראתי בשם נחל איתן... ממני הק' קלונים קלמן אשפיצין מתושבי עה"ק צפת. צפת, בלי שם המדפיס, תפא"ר לפ"ק [תרפ"א]. 23, [1] דף. 8°.

בסוף הספר מודה המחבר לבית מושב זקנים וקנות הכללי בצפת, שהכניסו אותו ואת אשתו למוסד הזה בימי מלחמת העולם ויצילוהו מרעב.

4. ספר בד דוד כולל שבע שו"ת וכ"ד חי' על הש"ס אשר חברתים בהיותי ברוסיה אני... דוד חי אדרעי המכונה ציון... נדפס בעיה"ק צפת תובב"א בשנת תרפ"ב לפ"ק, דפוס "הגליל"... 15 דף. 8°.

5. ספר כתונת יוסף חלק ראשון... הלכות גדולות... על חשן המשפט [שרשי דינים בסדר א"ב, אותיות א—ב]... איזן ותיקן... מר זקני אבי אבי... רב... יוסף ברדוגו זצ"ל... [הובא לדפוס על ידי] יעקב חי ברדוגו ס"ט יליד עה"ק טבריא... בדפוס "הגליל" צפת טבריא שנת תרפ"ב לפ"ק בעה"ק טבריא. [3], 46 דף. 2°.

ח"ב (אותיות ג—ל) נדפס בכאזבלאנקא בשנת תרצ"ה; ח"ג (אותיות מ—ת) נדפס במקנאסא

בשנת תש"ג.

החלק הראשון שלפנינו נדפס כנראה בטבריא, בסניף של הדפוס הצפתי.

6. ספר מאיר בת עין והוא ליקוטי הלכות של אדונינו התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס ויע"א... והנה ראוי והגון לכל מי שבא להשתטח על ציון קדשו ללמוד שם הלכות ומאמרים הנזכרים בשמו, ובפרט כליל ההלולה שלו שהוא י"ד אייר... המשתדל להדפיס... שמעון ואעקנין... דפוס "הגליל" צפת-טבריא, ותשלם המלאכה בשנת תרפ"ב. [10], 100, [1] דף. 12°.

נדפס כנראה בטבריא, בסניף של הדפוס הצפתי.

מהדורות אחרות של ספר זה שנדפסו בבגדאד בשנת תרכ"ח ובשנת תרס"ה, עיין ספרי ח"ב.

עמ' 109 מס' 12, ועמ' 132 מס' 137.

7. דוד וגלית תקראה לבני-נעורים בשמונה פרקים מאת יעקב יוסף ידין (בהרב ר' חיים ז"ל). מירון (גליל העליון) התרפ"ו. (דפוס "הגליל" צפת). 20, [4] עמ'. 8°.

א ר ס - צ ו ב ה

8. תרגום עשרת הדברות בנקודות ללשון עברי [צ"ל ערבית] בדברים שקולים וחרוזים... מבניני הגאון הקדמון סעאדיא זלה"ה... עם דעא אל צולטאן. נוהגים לאומרם

פצ"י [פה צובה יכוננה וכו'] בשנת מתן תורה. נדפס פה ארץ [ארם צובה], מטבעת אל וטנייה, ה ת ר פ " ד. 18 עמ'. 10:16 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות).

מהדורות אחרות שנדפסו בארם-צובה, עיין בספרי ח"א, עמ' 45 מס' 31, עמ' 46 מס' 36, עמ' 49 מס' 48—49.

ק א ה י ר

9. אל תהדיב. שבועון, בעריכת פרג' אלמאמאג'. קאהיר 1901 [תרס"א]. (מ. פרובסט, העתונות הישראלית בלשון ערב — "דבר" מוסף לשבתות ולמועדים, כרך י"ב, גליון 28, מיום כ"ה סיון תרצ"ז, עמ' 6).

10. אל מצרים. שבועון, בעריכת יצחק כרמוני (בערבית ועתים גם בספרדית-יהודית). קאהיר 1903 [תרס"ג]. (מ. פרובסט, העתונות הישראלית בלשון ערב — "דבר" מוסף לשבתות ולמועדים, כרך י"ב, גליון 28, מיום כ"ה סיון תרצ"ז, עמ' 6).

11. דיא צייט. די ערשטע יודישע צייטונג אין מצרים. ערשיינט אלע זאנטיג אונטער דער רעדאקצאן פון א קאלעגיע יודישע שרייבער צו קאירה. אונטער דער דירעקצאן פון ארויסגעבער י. לובעלסקי. י. ליסקאוויץ. (געדרוקט ביי י. ליסקאוויץ). 4 עמ' בכל גליון. 28:40 ס"מ.

לפני נמצאים שני גליונות: מס' 1 מיום ו' ניסן תרס"ט (28 מארס 1909) מס' 26 [?]. מיום ד' אייר תרס"ט (25 אפריל 1909). — לפי המספרים נראה איפוא שלמעשה יצא העתון יום-יום.

12. מגלת פורים מצרים לנאקלהא אלעבד אלפקיר אלפאני נסים אברהם ענאני. כל נוסכה גיר מכתומה בכתמנא תעתבר מסרוקה. דפוס שמואל רחמים אשר הי"ו במצרים. [לערך תרע"ד]. 17, [2] עמ'. 8°.

כולל: הקדמה בעברית על הבאורע (עמ' 3—7); המגילה עצמה בערבית ככתבה (עמ' 8—17); השכבה של המן ואחמד שאיטאן ימח שמם וזכרם (שני העמודים שבסוף).

13. עשרת הדברות לרבינו סעדיה גאון אלפיומי. אעתיני בנקלהא אלעבד אלפקיר נסים אברהם ענאני במצרים. שנת התרע"ד לב"ע מטבעת שמואל אשר במצרים. 15, [1] עמ'. 8°.

ערבית באותיות עבריות מרובעות. — השוה לעיל מס' 8.

14. ...ספר לקט שכחה חלק ראשון... ליקוטים מפי ספרים ומפי סופרים... על כל פרשה... כ"ד... מסעוד בן דוד בנימין זלה"ת ס"ט. פה מצרים יע"א שנת לרע"ת בגנים וללקוט שושנים [תרע"ו] דפוס האדון ראובן מסכוויטש במצרים. [4]. 44 דף. 8°.

נדפס בפעם הראשונה באלבסנדריה תרע"ד (עיין ספרי ח"א, עמ' 79 מס' 53).

ח"ב נדפס בקאהיר תרפ"ב. (עיין שם, עמ' 61 מס' 27).

15. מחזור פרחי לראש השנה [וגם ליום הכפורים] כפי מנהג ק"ק ספרדים עם תרגום ערבי באותיות ערביות מאת ד"ר הלל יעקב פרחי. מצרים, דפוס ראובן מסכוויטש, [אחרי תרע"ז]. 8°. (לפי מודעה בסוף ספרו "רבעיות", שם תרצ"א).

"סדור פרחי" עיין ספרי ח"א, עמ' 59 מס' 15.

16. מחיי האזרחים בארץ ישראל [מאת] יוסף בר"נ מיח"ס. הוצאת השבועון "חדשות מהארץ" תרע"ט. דפוס ח. ויזל, קהיר. בהנהלת מ. שהם (שטינפלד) בעל בית דפוס ביפו. 50 עמ'. 8°.

כולל תיאורים מחיי הפלחים הערבים בא"י. — השוה ספרי ח"א, עמ' 60 מס' 20.

17. המושבות העבריות בא"י עד המלחמה העולמית [מאת] מזקני הישוב [הוא מנשה מאירוביץ מראשון-לציון]. יצא לאור ע"י העתון "חדשות מהארץ". קהיר. דפוס ח' ויזל, בהנהלת מ. שטיינפלד (שוהם) בעל בית דפוס ביפו, [תרע"ט]. 51 עמ', טבלאות. 8°.
השוה ספרי ח"א, עמ' 60 מס' 20.

18. ספר מנחה וערבית לכל ימות השנה... ברכת המזון וקריאת שמע על המטה... מצרים, דפוס ר. מוסכוויתש, אני שלום וכי אדבר [תר"ף]. 196 עמ'. 8°.

19. הגדה של פסח כפי מנהג ק"ק ספרדים יצ"ו עם תרגום ערבי באותיות ערביות מאת ד"ר הלל פרחי... שנת תרפ"ב... הוצאה שניה בבית דפוס ע"ה דוד מזרחי... [קאהיר]. 48 עמ'. 8°.

נדפס מקור ותרגום פסקא אחר פסקא, ולמטה משניהם באור בערבית.
בעמ' 21 מפת יציאת מצרים בערבית. — הערבית ככתבה.

20. הגדה של פסח כפי מנהג ק"ק ספרדים יצ"ו עם תרגום ערבי באותיות ערביות מאת ד"ר הלל פרחי... הוצאה שלישית. מצרים, בדפוס ראובן מוסכוויתש, תרפ"ב. 57 עמ'. 8°.

השוה ספרי ח"א, עמ' 61 מס' 26. והשוה המספר הקודם.

21. מעשה עבות על הסמנים וראשי תיבות מאת ד"ר הלל יעקב פרחי... תרפ"ה. مطبعة صويل رحمين اشير بمصر. 119, [2] עמ'. 8°.

22. סדר אל תוחד בלשון ערבי מתוקן לליל ר"ח ניסן... קאהיר, תר"צ. (מפי החכם ר' יעקב משה טולידאנו).

מהדורה שנדפסה באלכסנדריה תרמ"ז, עיין ספרי ח"א עמ' 70 מס' 11.

23. רבעיות של עומר כיאם התוכן והמשורר הפרסי. יותר ממאתים רבעיה תרגמו לעברית על ידי ד"ר הלל פרחי שנת תרצ"א לפ"ק, דפוס ראובן מוסכוויתש בקהיר יע"א. 100, [1] עמ'. 8°.

עמ' 8—31: "אודות עומר כיאם" [מאת המתרגם].

העמ' האחרון כולל רשימת "ספרים מקוריים ומתורגמים שיצאו לאור מאת ד"ר הלל פרחי".

24. הפטרת תשעה באב בשרח ערבי בלנקודות. מצרים, בדפוס יחזקאל עזרא ואברהם חיים דיין, תרצ"ב. (מפי החכם ר' יעקב משה טולידאנו).

25. פרקי אבות עם פירוש בלשון ערבי הידוע ומקובל בידינו כי מחברו רבי' דוד הנגיד ז"ל בן רבי' אברהם ז"ל בן רבי' הגדול הרמב"ם זלה"ה... נדפס פעם ראשונה... בשנת ה'תר"ס'... ומחמת שיקר עטרת תפארת הספר הקדוש הזה רב ועצום הוא... שבנו להדפיסו מחדש באותיות גדולות... פה עיר מצרים יע"א. שנת ה'תרצ"ב לב"ע בדפוס יחזקאל עזרא ואברהם חיים דיין הי"ו. [3], 107 דף. 8°.
(אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות).

מהדורה א' עיין ספרי ח"א, עמ' 75 מס' 32.

26. ספר וזאת ליהודה... שו"ת וענינים על סדר ארבעה טורים... דבריו... יהודה חיים הכהן מסלתון בן... כמוהר"ר עזרא הכהן מסלתון. קהיר (מצרים), דפוס לה ראפיד, תרצ"ז. [3], 214, [4] עמ'. 2°.

27. **ספירת העומר**. מצרים, דפוס ראובן מ' מוסכיתש, חש"ד. [2] דפים. 8°.

בעמד האחרון: "קודש לה' על נשמת בכור יהודה כהן תנצב"ה".

אלכסנדריה

28. **ספר תהלים עם תרגום איטלקי**. נא-אמון, בדפוס שלמה אוטולינגי, תרכ"ב. (מפי החכם ר' יעקב משה טולידאנו).

29. **אלפרה**. ירחון בעריכת פרג' חיים מזרחי. אלכסנדריה תר"ס. (מ. פרובסט. העתונות הישראלית בלשון ערב — "דבר", מוסף לשבתות ולמועדים, כרך י"ב. גליון 28, מיום כ"ה בסיון תרצ"ז, עמ' 6).

30. **אל חקיק עתון בעריכת פרג' חיים מזרחי**. אלכסנדריה תרס"ב. (מ. פרובסט. העתונות הישראלית בלשון ערב — "דבר", מוסף לשבתות ולמועדים, כרך י"ב. גליון 28, מיום כ"ה סיון תרצ"ז, עמ' 6).

31. **העברי חלק רביעי**. ספר למוד ראשית דעת התורה והמצוה למחלקה השלישית בבית הספר "עמלי תורה" יב"ץ מאת אברהם אביכזיר הי"ו. נא אמון, בדפוס פרג' חיים מזרחי, 5666 [תרס"ו]. [1], 53, [2] דף 8°.

חלקים אחרים ומהדורות אחרות, עיין ספי ח"א עמ' 77 מס' 40, עמ' 78 מס' 45, עמ' 80 מס' 55, עמ' 82 מס' 71 ומס' 77.

32. **תפלות לעולי ציון לבקשות ותפלות השייכים לומר על קברי הצדיקים ובכותל מערבי בעלית האדם לא"י**. מאת... הרב גרשון שטערן. נא-אמון, תר"ע. (מפי החכם ר' יעקב משה טולידאנו).

מהדורה משנת תרצ"ה, עיין ספי ח"א עמ' 81 מס' 62.

33. **חברת משיבת נפש** פזמונים מלווקטים מספרים שונים על ידי מנהלי החברה. פה אסכנדריה יע"א י"ט ניסן שנת תרצ"ב, בדפוס משה הלוי יצ"ו. 36 עמ' 8°. (ראיתי בגנזי מר ש. ז. שוקן בירושלים).

כולל שיטות ישנים אף שירים חדשים.

34. **בית ספר יהודי** בו ידבר ונהגת בית הכנסת שערי צדק פה נא אמון, גודל מעלה התורה וחיוב למוד הנערים תורה שבכתב ותורה שבע"פ גודל הרעה והזנק בעזיבת התורה ולמוד חוקות הגוים. [מאת מרדכי בן שלמה הלוי]. בדפוס משה מ' הלוי אלכסנדריה. 31 דף; חלק שני, לקוטים מרז"ל ממדרשים ומוזהר הק' והמפרשים ז"ל המדברים בעניני הגאולה והערות על התשובה, בו יבואר איך ולמה ומתי תהיה הגאולה האמיתית, סבת המלחמת [!] שהיו משנת תרע"ד... אלכסנדריה. שם. (תרצ"ג). [2] דפים. 72 עמ' 8°. (אותיות מרובעות).

כולל דברי מוסר שונים; שם המחבר ושנת הדפוס נזכרים בסוף ההקדמה לח"ב.

35. **שעורים לשבת על ירמיה ע"י ד"ר מ. וינטורה**. רב ראשי באלכסנדריה. אלכסנדריה. הוצאת רמב"ם, ש' 5702 [תש"ב]. 51, 30 עמ' 8°.

כולל מבחר פרקים מירמיה עם תרגום צרפתי עמוד מול עמוד.

30 העמ' האחרונים כוללים מבואות הסברה לפרקים אלה.

36. **שעורים לשבת על משלי ע"י ד"ר מ. וינטורה**. רב ראשי באלכסנדריה.

אלכסנדריה, הוצאת רמב"ם (בדפוס ליאון פאלומבו), 5703 [תש"ג], 84 עמ', [2] דפים. 8°.
כולל פרקי משלי, מסודרים לפי הענינים, עם תרגום צרפתי, עם מבוא בצרפתית וביאורים למלם
לכל שער. — עם שער מיוחד בצרפתית.

37. **שעורים לשבת על פרקי אבות** ע"י ד"ר משה וינטורה, רב ראשי
באלכסנדריה, אלכסנדריה, הוצאת רמב"ם, [בדפוס ליאון פאלומבו], 5704 [תש"ד].
50 עמ', 8°.

כולל משניות מתוך פרקי אבות, מסודרות לפי הענינים, עם תרגום צרפתי ועם ביאורים לכל שער.

ע ד נ

38. **סדר הגדה של פסח** בהוספות אשר בנוסח כתיבת יד. והם הם צפאת אל קידוש.
תרומה הבדילנו. מא כאן כבר. ומנין שנתן לנו. ואתה גאלת. עם דיני הסדר. וברכת המזון. בדיו
חשוב על נייר יפה. ובהגהה מדויקת. כאשר עיניכם תחזנה מישורים. פה ע ד נ יע"א, שנת ליל
שמורים הוא לפ"ק [תרס"ה]. נדפס פעם שנית. ע"י מנחם עיון' ושותפיו הי"ו. 18 עמ', 8°.
(ראיתיו בגנזי ד"ר מהלמן בירושלים).

עם הדינים בערבית באותיות רש"י.

39. **קצת יוסף הצדיק** ע"ה שרה בל' ערבי המדוברת בין העם. הועתק והוגה מתוך
כ"י רבים... נדפס פעם א' ע"י המו"ל משה אהרונ' הי"ו. פה ע ד נ יע"א, שנת יהי עליכם
סתר"ה לפ"ק [תרס"ה]. בדפוס מנחם עיון' ושותפיו... [1], 32 דף. 8°.

40. **סדר הגדה של פסח** בהוספות אשר בנוסח כתיבת יד. והם הם. צפאת אל קידוש.
תרומה הבדילנו. מא כאן כבר. ומנין שנתן לנו. ואתה גאלת. עם דיני הסדר... פה ע ד נ יע"א, שנת
ליל שמורים הוא לה' לפ"ק [תרע"ז]. ע"י מנחם עיון' ושותפיו הי"ו מדפיסים ומוכרי ספרים.
24 דף. 12° (ראיתיו בידי מר יוסף מ. הלפרט בתל-אביב).

40א. **קצת חנה ושבעת בניה** באל ערבי פצית. נדפסה פעם חמישית בהגהה מדויקת.
פה ע ד נ יע"א, שנת תרצ"ה לפ"ק, ע"י מנחם עיון' ושותפיו... 4 דפים. 8°.
השער נדפס על המעטפה בלבד.

40ב. **ספר עלוי הנשמות** כולל קריאה ולימוד אשר נוהגים פה ע ד נ יע"א לאמרם
לעלוי ולמנוחת הנשמות... נדפס פעם רביעית על ידי המתנדבים ה"ה בכור הכהן ואחיו בני ה"ה
רצון הכהן... על שם... אבינו המנוח מר רצון הכהן בן משה הכהן... פה ע ד נ יע"א, בשנת
ולציון תעלו לפ"ק [תרצ"ח], בדפוס ככסתן עדן. 71 דף. 4°.

הקולופון: "נדפס ע"י מסדר האותיות המו"ל הבחור הנעים ה"ה טוב זכריה מנחם יצ"ו".

בפעם הראשונה נדפס בעדן תרנ"ג, בשם "זכרון הנפש", ובפעם השניה שם תרס"ב. (עיין ספרי ח"א,

עמ' 89 מס' 4, ועמ' 90 מס' 8). בפעם השלישית נדפס בירושלים תרפ"ד.

ב מ ב

41. **סדר תפלת בית עלמין** וסדר טבילה כמנהג ק"ק אבושהר. מוגהת ומדויקת היטב.
בדפוס החדש של יחזקאל שם טוב דוד הי"ו פה ב מ ב יע"א, בשנת אתה תקום ת"ר ח"ח
ציון [תרמ"ח]. [1] דף, 21 עמ'. 8°.

תפלה בעת ההליכה על קברי אבות בערב ראש-השנה.

מהדורות אחרות שנדפסו בארצות המזרח, עיין ספרי ח"א עמ' 51 מס' 62, ח"ב עמ' 27 מס' 22,

שם עמ' 117 מס' 56, שם עמ' 131 מס' 128, שם עמ' 149 מס' 234; ועיין גם להלן ברשימה זו מס' 45—46.

בגדאד

42. סדר ליל ר"ה. נדפסה בחודש רחמים בשנת תחל שנה וברכתיה לפ"ק [תרכ"ז] פה בגדאד יע"א [בדפוס רחמים בן ראובן]. 1 דף. 2°. 49:40 ס"מ. (אותיות מרובעות). כולל: דינים ומנהגים של ליל ר"ה, קידוש, ברכות ותפלות "יהי רצון" לפירות ולירקות שנהגים לאכול בליל ר"ה. באמצע הדף ציורים פתוחי-עץ של איש מקוש על היין, ושלחן ערוך פירות וירקות.
43. סדר תיקון שבעה באדר... [בגדאד, תר"ל]. [6] דפים. 12°. (אותיות רש"י). נדפס בלי שער. — דומה ל"רסואת הנפש" שנדפס שם אותה שנה (עיין ספרי ח"ב, עמ' 111 מס' 21). בסוף נדפסו שני שירים לכבוד משה רבינו, האחד תחלתו: צוה ה' את משה בכתוב בתורת משה, השני תחלתו: משה רעיא מהימנא שרתה עליו שכינה, סימן משה חזק א'.
44. סדר הקפות לשמחת תורה עם הבקשות מאת גאון עזנו מוהר"ר חיד"א ז"ל ועם פומונים יפים ונחמדים אשר נוהגים בעוב"י בגדאד יע"א לאומרים ביום שמחת התורה. [בגדאד, בדפוס שלמה בכור חוצין, אחרי תרמ"ח]. 8°. על השער תמונת סל וכו' פירות ופרחים. מהדורה דומה שנדפסה אצלו בשנת תרמ"ח, עיין בספרי ח"ב, עמ' 117 מס' 58.
45. תפלת בית עלמין. [בגדאד, בדפוס שלמה בכור חוצין, לערך תר"ן]. 9 דפים. 12°. (אותיות מרובעות-מנוקדות). נדפס בלי שער. — הדף האחרון מסומן בטעות: ח'. בסוף הספר: "בהוצאות עזרה מרכזי ח' דויד וחביריו. מטבעת בכור". השוה לעיל מס' 41 וההערה שם.
46. תפלת בית עלמין. [בגדאד, בדפוס שלמה בכור חוצין, לערך תר"ן]. [6] דפים. 8°. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). נדפס בלי שער. — השוה לעיל מס' 41 וההערה שם.
47. סדר פרקי אבות עם שרח ערבי כמנהג ק"ק בגדאד ואגפיה. שנת התרס"ט ליצירה פה בגדאד יע"א בדפוס עזרא דנגור ס"ט. 39 דף. 12°. (אותיות מרובעות-מנוקדות). נדפס מקור ותרגום פסקא אחר פסקא. מהדורות אחרות מדפוס בגדאד, עיין ספרי ח"ב, עמ' 110 מס' 16, עמ' 124 מס' 85, עמ' 127 מס' 105, עמ' 130 מס' 122, עמ' 136 מס' 156, עמ' 142 מס' 186.
48. סדר הגדה של פסח באותיות גדולות העברי הערבי בנקודות עם הלכות בלשון ערבי... גם בקשות מס' לשון חכמים להרב רי"ח טוב [ר' יוסף חיים ב"ר אליהו מבגדאד]... פה בגדאד, שנת זכירת יציאת מצרים בלילות לפ"ק [תרפ"א]. בדפוס ח' עזרא דנגור הי"ו. 53 דף. 8°. (אותיות מרובעות מנוקדות). שאר הגדות של פסח מדפוס בגדאד, עיין ספרי ח"ב, עמ' 112 מס' 26, עמ' 113 מס' 31, עמ' 115 מס' 38א, עמ' 124 מס' 87—88, עמ' 125 מס' 94, עמ' 129 מס' 20, עמ' 130 מס' 124, עמ' 137 מס' 158—159, עמ' 141 מס' 179.

49. **ספור נס פורים** קצת אסתר והמן. בתוצאת עזרא ציון יצחק. [בגדאד], מטבעת אלישע שוחט, אדר א' תרפ"ז, 9 עמ' (ובכללם המעטפה). 8°.
- השער נדפס רק על המעטפה.
- באותה שנה נדפס שם "ספור נס חנוכה" (עיין ספרי ח"ב, עמ' 152 מס' 257).
50. **אמתאל אל דאודייה אל קסים ראבע**. ויליאה משחא תנקרי עלא גחתין וייתבעחא קצידה לתד'כאר הר' ח' ששון דניאל זלה"ה [מאת דוד צמח]. בגדאד, מטבעת אלישע שוחט, תמוז ה'תרפ"ט לפ"ג, 20 עמ'. 8°.
- שלשת החלקים הראשונים, עיין בספרי ח"ב עמ' 152 מס' 255.
51. **עת לשחוק סלסלת אל פכאהה אל חלקת אל אוולי פי בעץ' נוואדר אבן אל נוואס ואבן אל רומי**. בגדאד, מטבעת אלישע שוחט, ניסן ה'תרפ"ט, 16 עמ'. 8° (אותיות מרובעות).
52. **לקוטי אמרי ט"ו בשבט**. אמר המאסף הספר הזה הוא דרושים ורמזים ומוסרים על תפירות מלוקט מספרי ראשונים ואחרונים ישנים גם חדשים מפי סופרים ומפי ספרים... הצב"י יחזקאל מאיר [בן] ח' רחמים אברהם הי"ה, שנת לקוטי אמרי ט"ו בשבט [תרצ"ט] פה בגדאד יע"א, בדפוס אלישע שוחט, 12 עמ'. 12° (אותיות רש"י).
- ספרו בשם זה על התורה, עיין ספרי ח"ב, עמ' 156—157, מס' 276, 280—282.
53. **[תפלה לתיקון קרי, תחילתה: "רבונו של עולם בושתי ונכלמתי להרים אליה פני אליך"]**. (מטבעת דנגור, בגדאד), בלי שנת דפוס, 4 עמ'. 8° (אותיות מרובעות).
- נדפס בלי שער.
- שונה מהספר שרשמתי בספרי ח"ב עמ' 148 מס' 226.

מפתח שמות הספרים

די צייט 11	מהיי האורחים בא"י 16	אמתאל אלדאודייה 50
קצת חנה ושבועת בניה 40א	מנחה וערבית 18	בר דוד 4
קצת יוסף הצדיק 39	מנחת יעקב 1	בית ספר יהודי 34
רבעיות 23	מעשה עבות 21	דוד וגלית 7
שמן רוקח 3	אל מצרים 10	הגדה של פסח 19, 20, 38, 40, 48
שעורים לשבת על ירמיה 35	סדר אל תוחיך 22	הפטרת תשעה באב 24
שעורים לשבת על משלי 36	סדר הקפות לשמחת תורה 44	וזאת ליהודה 26
שעורים לשבת על פרקי אבות 37	סדר ליל ר"ה 42	חברת משיבת נפש 33
אל תהדיב 9	ספור נס פורים 49	אליהו קיק 30
זהלים 28	ספירת העומר 27	כתונת יוסף 5
תפלה לתיקון קרי 53	העברי 31	לקוטי אמרי ט"ו בשבט 52
תפלות לעולי ציון 32	עלוי הנשמות 340	לקט שכחה 14
תפלת בית עלמין 41, 45, 46	עשרת הדברות 8, 13	מאיר בת עין 6
תקון שבועה באדר 43	עת לשחוק 51	מגלת פורים מצרים 12
ס' התקנות... מנחם ציון 2	אלפרה 29	המושבות העבריות בא"י 17
תרגום עשרת הדברות 8, 13	פרקי אבות 25, 47	מתנור פרחי 15

ספריה מ"ש הרטבי
תל-אביב

מנהגי ר' חיים פלטיאל

העתיק מכ"י שבבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

דניאל גולדשמיט

(סוף, עיין "קריית ספר" שנת כ"ג ע' 324—330.)

שחרית מתפללים כמ' שהתפלל ערבית וכשמגיע החזן בברכת השלום נוטל לולב בימינו
ואתרוג בשמאלו ומב' אקבו"ץ על נטילת לולב וזמן ומוליך ומביא ומעלה ומוריד ומנענעו. והכי
אמר רב פלטי' שצרי' עם נטילתו שכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה.
ועיקר מצוות לולב הוא הנענוע וקודם שיתפוס הלולב לא יברך כדאמ' בירושלמי⁵³ האי מאן
דברך לא אתי לידיה בעי למיברך תיניינו, ונ"ל דאדרבה דצריך לברך טרם שיתפוס הלולב
וזהו לשון עובר לעשייתו. וההיא דירושלמי מיירי דלא אתי אותו דבר לידו כל עיקר דעלה מייתי
האי מאן דנסיב עיגולא ונפל מידו דהא פרי' עלה מאמת המים... נ"ל ה'פ"ח... והחזן אחוז לולב
בידו עד שיגמרו את הלל ומנענעו בהודו תחילה וסוף. ובאנא הושיעה נא תחילה וסוף. ובשבת
אין נוטלין לולב... יתגדל ותתקבל... ומוציאין ב' תורות וקורין באחת ה' בני אדם בפר' אמור
אל הכהנים מן שור או כשב עד מועדי ה' אל בני ישראל. ואם שבת קורין ז' וקדיש. ובשניה קורא
מפטיר בפנחס מן ובחמשה עשר עד סוף [פב, ב] פיסקא. ופטיר הגה יום בא. אשרי. ואם שבת
הוא יקום פורקן. ואשרי יהללו. וקדיש עד דאמירן. ומתפללין מוסף. ואחר התפילה נוטל החזן
לולב ואתרוג. ואומ' הושע גא. ומקיפין המגדל פע' אחת גרסי' בירושלמי בכל יום מקיפין המזבח
פע' אחת⁵⁴. עד ניחא בזמן שהמזבח^{54*}. ובזמן שאין מזבח חזן הכנסת כמלאך ה' צבאות וספר תורה
בזרועו. והעם מקיפין אותו דוגמת מזבח וזהו סמך למנהגינו ואומ' כהושעתה בעמידה... ואם חל
סוכות במוצאי שבת מתפללין ותודיענו. אין אומ' ויתן לך. ועל הכוס בפ"ה או המוציא ואשר
בחר בנו ובורא מאורי האש והמבדיל כו' בין קדושת שבת לקדושת י"ט הכדלת. את יום השביעי
מששת ימי המעשה קדשת והבדלת וקידשת את עמך ישראל בקדושתך בא"י המבדיל בין קודש
לקודש. ולישב בסוכה. וזמן. ביום שיני נוטלין לולב ואין אומ' זמן וגומר' הלל. יתגדל ותתקבל...
ומוציאין ב' תורות וקורין ומפטיר קורא כמ' אתמול ופטיר ותשלם כל המלאכה. ערבית של
מוצאי י"ט מתפללין אתה חוננת' ואם מוצאי שבת אומ' ויתן לך. ויהי נועם ואם יש חול המועד
אחריו אין אומ' ויהי נועם. ומבדילין על הכוס אין אומ' בורא מאורי ולא עצי בשמים. בחול
המועד גומריין הלל ונוטלין בלו' יתגדל ותתקבל... זה הכלל כל יום שיש בו מוסף מסיימין קדיש
קוד' הוצאת ספר תורה ומוציאין ספר תורה גדלו. ביום ראשון של חולו של מועד קורין ד'
בפנחס. וביום השיני⁵⁵. ולוי וביום השלישי. וישראל' וביום הרביעי. ואח[כ"ז] חזר למעלה וביום

53 ירו' ברכות פ"ו ה"א דף ז' א'.

54 בירושלמי שלפנינו ליתא, אבל מובא בשם ירו' ע"י ראשונים, ע"י שבה"ל סי' שס"ט, אור זרוע

ח"ב סי' שס"ו, מנהיג הל' סוכה סי' מ"ד, רוקח סי' רכ"א, ראב"ה ח"ב ע' 397 וע' 408, וראה הערת ר"א

שם, וע' לויק, אוה"ג ו' ח"ב ע' 58 סי' קמ"א.

54* צ"ל ניחא בזמן המזבח. 55 צ"ל כהן וביום השיני.

השיני וביום השלישי... וקדיש ויהללו. אשרי. ובא לציון. יתגדל עד דאמירן. ומתפללין מוסף ומקיפין העם המגדל ספר [9] תורה פעם אחת. יתגדל ותתקבל... [פג, א] ביום שיני דחולו של מועד כהן קורא ביום השלישי. ולוי ביום הרביעי. וישר' וביום החמישי. ורביעי חוזר לראש וביום השלישי וביום הרביעי. וקדיש. ויהללו. ואשרי. ובא לציון. וקדיש עד דאמירן... ביום שלישי כהן קורא ביום הרביעי. ולוי וביום החמישי. וישר' וביום השישי. ואחרון קורא וביום הרביעי וביום החמישי. ביום רביעי כהן קורא ביום החמישי. ולוי ביום השישי. וישר' ביום השביעי. ואחרון קור' וביום החמישי. וביום השישי... ביום השביעי שהוא הושענא רבה אומ' ברכות כמ' בשבת ופסוקי דזמרה כמ' ב"ט ואין אומ' נשמת אלא ישתבח ואחר הלל יתגדל ותקבל... אין כמוך... שמע ישר' ועל הכל. כהן קורא וביום החמישי. ולוי וביום השישי. וישר' וביום השביעי. ואחרון ביום השישי וביום השביעי. ובמוסף אומ' קדושה רבה וכבודו מלא עולם. ואדיר אדירינו. ואין אומ' אין כאלקינו. ובמחזור ויטרי של רש"י כת' שיש לומר אין כאלקינו⁵⁶. ואני ראיתי כתוב ביום ראשון דחולו של מועד כהן קורא ביום השיני. לוי ביום השלישי. ישר' ביום השני ואחרון ביום השלישי וכן כולם⁵⁷. ועוד ראיתי שכהן קורא ביום החמישי וביום השישי ולוי קורא ביום השביעי ישר' יתגדל ותקבל... וקורין קהלת בישיבה. ועומד יתום ואומ' קדיש. אין כמוך. ומוציאין ב' סיפרי תורות וקורין באחת ז' בפר' כי תשא מן ראה אתה עד בחלב אמו. וקדיש עד דאמירן. ומפטיר קורא בשנייה. אם יום ראשון דחול המועד קורין וביום השיני [פג, ב] וביום השלישי. ואם יום שלישי קורא וביום הרביעי וביום החמישי. וכן כולם. לעולם אחרון קורא ספיקי דיומי ויפטיר ביום בוא גוג. ומברך לקדושה ולמנוחה לששון ולשמח' וחותם מקדש השבת וישר' והזמנים⁵⁸. כל עינינא ביום וביום. וסימן וביום השמיני שהוא רגל בפני עצמו סימן פז"ר קש"ב. סימן פייס זמן רגל קרבן שיר ברכה. ובשמיני עצרת מברך בפ"ה ואם שבת ויכולו ובפ"ה ואשר בחר בנו. ואת יום שמיני חג עצרת הזה זמן שמחתינו. וזמן. ואין מברכין לישב. למחר גומרי' הלל. יתגדל ותקבל... ואין כמוך ומפקי ב' תורו' וקורין ה' בפר' ראה אנכי מן כל הבכור עד סוף סידרא. ואם חל בשבת קורין ז' מן עשר תעשר עד סוף סידרא. ורש"י שומ' בין שחל בשבת בין שחל בחול ב"ט אין קור' אלא עשר תעשר⁵⁹ מדאמ' ב"ט אחרון קורין מצות וחוקים וכבוד ואומ' קדיש. ובשנייה קורא המפטיר בפר' פינחס ביום השמיני עד סוף הסדר. ויהי ככלות שלמה. ומזכירין נשמות... זה הכלל כשקורין איש כמתנת ידו מזכירין נשמות. ואם שבת יקום פורקן ומזכירין נשמות ואשרי ויהללו ומחזירין ספרי תורות למקומן... ובמוסף מתחיל החזן משיב הרוח להזכיר והציבור במנחה. מדאמרי' ב"ט של חג אחרון מזכיר. פי' החזן המתפלל מוסף כי שני חזנים היו מתפללים בימיהם. והראשון אינו מזכיר. אלמא בחזנים תלי הזכרה וכן הפסק והציבור לא יזכירו ולא יפסיקו אלא במנחה. ושואלין ותן טל ומטר ששים יום לתקופת תשרי... בליל שיני נוסעים מסוכה לבית. אבל ביום אין לצאת מסוכה. ואומ' גפן וקדיש. ואת יום [פד, א] שמיני חג העצרת הזה זמן שמחתינו וזמן. למחר הלל. יתגדל ותתקבל... ואתה הוראת ואב הרחמים. ומוציאין כל התורות לכבוד התורה. ושמע ישר' וגדלו

56 במ"ו שלפנינו ע' 445 כתוב שאין לומר א"כ.

57 וזהי שיטת הסמ"ג. ובסדר טרייש (הוצ' וייס ע' 9) הוא מביא אותה בשם הריצ"א.

58 כפ"ה זהו המקור למנהגנו לחתום בשבת חוה"מ סוכות בהפטרה בזמנא המועד. בניגוד לחוה"מ פסח. דלא כשיטת ר' גייל (שבת דף כ"ד ע"א) ולא כריב"ל (שם ע"ב), ועיי' ביאורי הגר"א א"ח סי' ת"ן ט'.

59 ע"י מחזור ויטרי ע' 445 והערה כ' שם המכילה את המקומות המקבילים.

60 משנת תענית א' ב'. הראב"ה ח"ב ע' 585 מביא זאת בשם סדר רע"ג, ובסרע"ג שלפנינו ליתא, ע' הערת הר"א אסטוביצר שם.

ועומד על המגדל ואומ' אנא ה' הושיעה נא כו'. ועל הכל. וקורין בג' תורות באחת קורין וזאת הברכה גדול וקטן עד מענה אלדי קדם. וידרו נדריו לכובוד התורה. וליקריאת חתן תורה מרשות וקורא מעונה אלהי קדם. והחתן קורא פסוק אחרון בעצמו ולכל היד החזקה. ומביאין ספר שניה ואומ' מרשות וחתן בראשית אומ' פסוק ראשון ובראשית⁶¹ ברא וקורא עד ויכולו. וחתן ויכולו עד לעשות. קדיש... ובמחזור ויטרי⁶² כת' שיש לומ' קדיש אחר ראשון וקדיש אחר שניי'. ואנו נוהגין כשמוציאין ג' תורות אומ' קדיש אחר ספר שנייה ומביאין ספר תורה שלישית וקורא המפטיר כדאמול. ומפטיר אחרי מות משה. ואשרי ועומד החזן ואומ' אשר בגלל אבות פסוק אחד והקהל שיני וכל העינין. ויהללו שם. ומחזירין התורות למקומן. באיסרו חג אין נופלי' מיכאן ואילך נופלין... בערב חנוכה בשחרית נופלין משו' דימים שלפניה בטלו. אבל ערבית אין נופלין ומזכיר על הניסים בתפילה וברכת המזון ובהודאה [ג'] צרי' להניח נר חנוכה בכניסתו בשמאל. ודווק' כשיש מזוזה כדי שתהא מזוזה מימין⁶³. אבל כשאין מזוזה מדליקין לצד ימין. ונ"ל דווק' בימיהם דהיכר' לבני רשות הרבים. אבל בימינו דאין היכירא רק לבני הבית מימין יציאתך ואם יניח בפתח עצמו יניח לצד שמאל כשיש מזוזה למעלה מכ' ⁶⁴ פסולה. ונ"ל דצריך להניח למטה מי' [פד. ב] דתלמוד' אומ' נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ובתוך עשרה⁶⁵. ונהי דתלמודא דחי הראיה נדחת מיהו הפסק עומד. ואם כבתה מדליק ביום ב' וכן כולם. ואם כבתה בליל ח' יעשה מדורה בפני עצמה וישרפני' דאסור ליהנות ממנה... ובתשובת הגאונים כת' אם כבתה יכול להדליקה עד ה' פעמ' ואסור להישתמש לאורה ולהרצות מעות כנגדה. ומי שאין לו אשה חייב להשתתף במעות ומצות נר חנוכה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. ואם מדלי' אחריכ' ליכא פירסום... ורבי' ברוך אומ' דווק' בימיהם שהיו מדליקין לבני רשות הרבי' אבל אנו מדליקין בפניהם [ג'] הוא היכירא מבפנים אין צרי' רק רוח אחת דבני הבית ידעו דשני פתחי' יש לבית... ובשבת מדליקין נר חנוכה ואחר כך מדליקין של שבת. ובמוצאי שבת אין אומ' צדקתך. ואומ' ויהי נועם ויתן לך ומדליקין נר חנוכה ואחרכ' מבדילין דאפוקי שבתא כמה דמאחר טפי עדיף... מדליקין ביום ראשון נר אחד ומברך להדליק נר של חנוכה. ושעשה ניסים. ושהחיינו. והרואה מברך שעשה זמן. ולפי רבי' ⁶⁶ דלא תוזקק ⁶⁷ ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו. מיכאן ואילן ⁶⁸ ממעטין הזמן. בחנוכה גומרי' הלל כל שמנה ומברכין לגמור את הלל. יתגדל עד דאמירן... ומפקי תורה אחת. וקורין בפ' נשא. ביום ראשון כהן קורא מן ויהי ביום כלות משה עד לחנוכה המזבח. ולוי חצי נחשון. וישר' משלימו. וקדיש. ויהללו. ואשרי. ובא לציון. ואין אומ' למנצח ואין אומ' תחנון. ואין אומ' אל ארך אפים. ביום שיני' כהן קורא נתנאל. וישר' באליאב... ביום שלישי כהן ולוי [פה. א] באליאב וישר' באליצור. ביום רביעי כהן ולוי באליצור. וישר' בשלומיאל. ביום חמישי כהן ולוי בשלומיאל. וישר' באליסף. ביום שישי כהן ולוי באליסף. וישר' באלישמע. ביום שביעי כהן ולוי באלישמע וישר' בגמליאל. ביום שמיני כהן ולוי בגמליאל. וישר' באבידן ובאחיעזר כו'. ובהעלותך עד עשה את המנורה בר"ח טבת יתגדל ותתקבל. ומוציאין ב' תורות וקורין ג' דבר"ח וחד דבחנוכה. וקדיש. ואם חל טבת בשבת ומפקי ג' סיפרי תורות וקורין ו' בעינינו של יום וחד בר"ח ויש מתחילין מן וביום השבת ויש שמתחילין מן צו את בני ישראל. וקורין וביום השבת ובראשי חודשכם [ז'] וקדיש. ומפטיר קורא בחנוכה. אם יום ראשון קורא מן ויהי ביום כלות משה עד קרבן נחשון. ואם יום ה' ⁶⁹ קירא גמליאל עד עשה את המנורה. ומפטיר רני ושמחי לעולם נגד מה

61 צ"ל בראשית. 62 במ"ו שלפנינו ליתא.

63 שבת דף כ"ב א'. 64 צ"ל ואם הניחה למעלה מכ'.

65 במהרא"ק: רבינו יעקב בר רבינו יקר. 66 שם דף כ"א ב'.

67 צ"ל החזקה. 68 צ"ל ואילך: וממעטין זמן, היינו אין אומרים שהחיינו. 69 צ"ל ח'.

שקורין המפטיר מפטירין. ורבי אבין אמר מפטירין בהשמים כסאי ואין משגיחין בדחנוכה אע"ג כשחל ר"ח אדר בשבת מפטירין בבן שבע היינו משום דמיניה סליק משקלים ומפטיר משקלים דדמי ליה ושקבינן ר"ח. אבל רני ושמחי לא דמי לפרשת גשיאים הלכת' 70 מפטירי' בר"ח דדמי לפרשת שבת. ולפר"ח דכת' בה מידי שבת בשבתו ומידי חדש בחדשו. והכי אמ' במס' סופר' 70 שאל ר' יצחק בן פחורה את ר' יצחק נפחא דר"ח טבת שחל ליהיות בשבת במה קורין אמ' לו בעינייך והמפטיר בר"ח ושבת היינו מידי חדש ומידי שבת. ואם באו שני שבתות בחנוכה. בראשונה מפטירין רוני ושמחי ובשנייה ויעש ומוכירין של חנוכה בין בשבת בין בר"ח ונופלין אחר חנוכה מיד... אדם שהתענה בשבת לא יתענה [פה, ב] באחד בשבת בחנוכה אלא ימתין אחר חנוכה ויתענה. אבל אם התענה ב"ט משום חלום ב"ט שיני יתענה. לעולם אדר הסמוך לניסן אינו אלא בזבד"ו... חל ר"ח ליהיות בשבת מוציאין ג' ספרי תורות וקורין ששה בעיניינו של יום ואחד קורא בשנייה ובראשי חודשיכם. וקדיש. ומפטיר קור' בשלישית מן כי תשא עד לכפר על נפשותיכם ומפטיר בן שבע. והשמים תהיה בטילה. ובשבת שהיא ח' לאדר קורין ז' וקדיש ומפטיר קורא בשנייה בכי תצא מן זכור את אשר עשה לך עמלק עד לא תישכח. ומפטיר פקדתי. ומפסיקין בשבת שלישית שהיא ט' לאדר וסימן זט"ו. ביום ז' ר"ח בט"ו לאדר יהיה הפסקה. ובשבת רביעית שהיא כ"ב לאדר קורא המפטיר בשנייה פרה אדומה עד חטמא עד הערב. ויפטיר בית ישראל יושבים על אדמתם. ובחמישית שהיא כ"ט לאדר קורא בפר' בא אל פרעה מן החודש הזה עד תאכלו מצות ויפטיר בראשון באחד לחודש. חל אדר בב' מקדימין שקלים בשבת שלפני אדר ומפסיק' בשבת שנייה שהיא ו' לאדר וסימן ב"ו. מיכאן ואילך קור' הפרשיות כסדר... חל אדר בד' מקדימין שקלים ומפסיקין בשבת שנייה שהיא ד' לאדר. וסימן ד"ד. חל אדר בו' מקדימין שקלים ומפסיקין בשבת שהיא ב' בחדש. ובשבת שהיא ט' לאדר קורין פר' זכור. ובשבת שהיא י"ו לאדר מפסיק' וסימ' ובי"ז אדר ב"י"ז הפסקה... חל שקלים בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה... חל ניסן בשביעי מוציאין ג' ספרי תורות וקורין ששה בעיניינו של יום אחד בדר"ח וקדיש. ומפטיר קורא החודש הזה ויפטיר בראשון באחד לחודש. והשמים בטילה. ואין מזיון אילו ד' [פו, א] אילו ד' הפטרות ממקומן דכתובות המפורשות ג' בגמ' שלנו. אבל השמים ולמחר חדש אין כתובות בגמ' ומאני טעמ' אין להפטיר הפטרות חתן דד' הפטרות כתובות. וכן אם חל חתן בר"ח וכן במחר חדש דהני כתובות בפסוק דחתן אינ' מפורש' בשום מקום. ויש שרוצים לומר שוש אשויש משום דגדול כבוד תבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. ועו' אמרינ' היה מספר ושמע שמת לו אביו גומר אע"פ דתפורת דאוריית' משום גדול כבוד הבריות וה"ה כבוד חתן גילוי בקריאה מבהפטר... בערב פורים מתענין וקורין ויחל. ואם חל פורים יו' א' מתעני' ביום ה' שלפניהם לפי שמרבים בתחינות וסליחות יום התענית. אם היו מתענין ביום ו' היו טרודין לא היו יכולים לטרוח לצורך שבת. והואיל ונדחה ידחה על יום ה'. במנחה בפורים אין נופלין בערבית. וכשמגיע עד לא תמו חסדיך מעולם קיוינו לך. אומ' על הניסים. ועל כולם כו'... יתגדל ותתקבל. ומברך אקבו"ץ על מקרא מגילה. ואחר הקריאה מברך האל הרב את רבינו. ואשר הגיא וכל העיניין. ויעמוד ויאמר החזן ואתה קדו' ואין אומ' ובא לציון לפי שאין גאולה בלילה. יתגדל... ותתקבל... ואם חל במוצאי שבת לאחר י"ח קורא את המגילה ואחר כך ויהי נועם ולמה אין ו' בויהי נועם לפי שבו' שאין אומ' ויהי נועם ולא יותר... לפיכך כשחלו פורים במוצאי שבת אומ' ויהי נוע' גם ויתן לך כבימי חנוכה דמאי שנא זה מזה ואתה קדוש... יתגדל ותתקבל... [עד דאמירן ומפקי ספר תורה] 72 [פו, ב] למחר אחר י"ח יתגדל עד דאמירן. ומפקי ספר תורה ואומ' גדלו וקור' ג' בפר' ויהי בשלח מן ויבא עמלק

69 צ"ל הילכך. 70 פרק כ' הל' י"ב. 71 צ"ל הם מפורשות?

72 צריך להשמיט את המלים שבטורים, שהן לקוחות מההמשך.

עד מזור לדור [ג]. וקדיש. ומחזיר ספר תורה למקומה וקורא המגילה. ויש אומ' שיש לברך מנ"ח ביום נמי. מדאמר' מאי מבר' מנ"ח ולא אמ' סלילה מברך מנ"ח וכיום מ"ן ולא זמן כדאמ' גבי חנוכה. לילי קמאי כר. ועו' דעיקר מגילה ביממא כדאמר' אקרא יומם ולא תענה ומקדים יום ללילה. ואין אומ' אשר הניא אחר המגילה. ואשרי ובא לציון. ואין אומ' למנצח. זה הכלל ביום שקורין הלל אין אומ' למנצח ומפני תחת הלל קורין המגילה. יתגדל כו... וביון שיני אין אומ' על הניסים ואין נופלין. ומפרשי' דאין אומ' למנצח לפי שנ' ואת שני הימים האלה וגו'. וכת' ימי משתה ושמחה...

אור לארבעה עשר מביאין מים ללישה ובודקין את החמץ לאור הנר של שווע' ⁷³ וכיכר ראשון שמוציא ⁷⁴ מברך עליו אקב"ץ על ביעור חמץ. ואחר (כך) ⁷⁵ בדיקתו אומ' כל חמירא דאיכ' בהדא דירא דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ליבטל ליהוי כעפרא. ורב יהודאי גאון ⁷⁶ כת' כל חמירא דאיכא ברשותי דלא ידיעה לי כר. ולמחר בשעה רביעית אינו אומ' כלום אלא שורפו או משליכו לנהר ⁷⁷. חל ליהיות [פז. א] ארבעה עשר בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ומשייר מזון שתי סעודות ומה שנשאר מסעודתו מבטל בליבו ונותן לכלבים או לתרנגולין... ואופין מצות מערב שבת מדתני' בתוספת' ⁷⁸ ארבעה עשר שחל ליהיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ואופין לו מצות של ⁷⁹ מערב שבת. ורש"י ⁸⁰ הורה לאפות מצות של מצוה במוצאי שבת משו' דאיתקש מצוה לפסח. וכת' על חמץ. וא' נ"ל דהא חלות תודה וריקיקי נזיר אדם יוצא בהם ידי חובתו ⁸¹ ואותן נאפו על חמץ. ועוד אי לכל מילי איתקש לא תהא מצוה נאכלת בשתי חבורות נ"ל הפ"ת. ופעם אחת חל ארבע' עש' ליהיו' בשבת וצונו ⁸² להביא מים ולהזחחים במפה אע"פ שהתקופה נפלה בתחילת הלילה כי אין סכנה לשותות רק בשעת התקופה. ועוד יש להניח ברזל במים ואז אין רשות למלאך להזיק ועוד כי ליל שימורים הוא וצריך למהר התפילה בהשכמה כדי לבטל חמץ... הגעלת כלי דווק' שאינם בני יומן ואז אפילו בכלי כשר מותר להגעיל. אבל תוך בן יומן לא יגעיל. וצרי' לשפוך מים צנונים מיד על הכלי הנגעל. ואם מגעיל כלי קודם הפסח. או ערב הפסח קודם חצות או קודם ד' שעות מותר אפי' שניה' בני יומן דאין בהם רק טעם חמץ ושרי דנותן טעם בר נותן טעם הוא. אבל לאחר ד' שבע ⁸³ אסור להגעיל אם לא בכלי ⁸⁴ דהחמץ נעשה איסור וחוזר ונבלע... שיעור חלה מ"ג ביצים וחומש ביצה והמים שיצאו מן הכלי ⁸⁵ על כל גידותיו ומשליך בו מ"ג ביצים וחומש ביצה והמים שיצאו מן הכלי הם שיעור חלה. ומברך אקב"ץ על הפרש חלה תרומה ⁸⁶ ולוקח מ"ג העומר כזית. ואם ביי"ט אופין ומפריש ומברך. ואין [פז. ב] שורפה לפי שאין שורפין תרומות ומעשרות ביי"ט. אבל ביי"ט של פסח מפריש בלא ברכה. ולאחר

73 צ"ל שעות. וזה לפי מנהג אשכנז ע' הערת מהר"ק דף ל"ב ב' בפנים.

74 שיטת רש"י מחזור ויטרי 254. סדור רש"י 174. ועיי' ראבי"ה ח"ב 62 והערה 16 לר"א אפסוביצר.

75 מלכת"ד נמחקו בקוים.

76 במהר"ק: ורב האי גאון. וע' לוי, אוצר הגאונים ג' ח"ב ע' 6. ונוסח דומה בראבי"ה ע' 63.

77 מפני שביעור לאו דווקא בשרפה, עיין אוה"ג ג' ח"ב ע' 3 סי' ט'. ואין ביטול שני בבקר לפי שיטת

רש"י, עיי' מ"ו 254 והמקורות שהביא הר"א אפסוביצר בראבי"ה ע' 63 הערה 3. 9. 11.

78 תוספתא פרק ב' ט' (הוצ' צוקרמנדל). 79 צ"ל של מצוה.

80 מ"ו 260. סדור רש"י 179.

81 אם עשאן לכבדו בשוק, פסחים דף ל"ה א'. ל"ח א--ב'.

82 במהר"ק: וצויה הר"י. 83 צ"ל שעות. 84 צ"ל בכלי ס'.

85 במקום והמים שיצאו מן הכלי (ע' ההמשך) צ"ל ימלא כלי מים, וכ"ה במהר"ק.

86 צ"ל או תרומה, וכ"ה במהר"ק. וכפה"נ לא הכריע בין דעת רש"י (ע' מחזור ויטרי ע' 264

והערה ו' של ר"ש הורוויץ שם) ודעת כמה פוסקים שהיא בעד "חלה" (ע"ש).

אפייה מברך עליה לפי שאם ישהינה עד אחר י"ט תתחמץ. יום גימטרי' אוכ"ל. א' קריאה מקום א' חסר. טוב בא'ת/ב'ש' נפש לכך שמו יום טוב. שאוכל נפש שרי בו. מקוה גימ' הם מ' סאה... בערב הפסח כשבאין מבית הכנסת יושבין על השולחן ומוסגין⁸⁷ כוס ראשון ומברך עליו בפ"ה ואשר בחר בנו. וזמן ושותין ומברכין על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלתם לאבותי' לאכול מפרייה ולשובע [q] מטובה ירחם⁸⁸ יוי אלדינו על עמך ועל עירך ועל נחלתך ועל היכלך ועל מזבחך והעלינו ושמחינו בתוכה כי אתה טוב ומטיב לכל על הארץ ועל פרי הגפן... וב"ל דצריך⁸⁹ ביום חג המצות הזה זוכרינו בו לטובה. כוון דהיא מעין שלש א"ב כי היכי דמרכיני' כי אתה טוב ומטיב אע"ג דהטוב והמטיב ביבנה תיקנו הכי נמי צריך להזכיר של י"ט. וכן מצאתי בספר רבי' בר' מיימון דמיייתי ירושלמי ר' זעיר' חש לו ומדבר ליה מעין שלש המוארע⁹⁰... ב"ל חפ"ת... ונוטלין ידיהם. ורב עמרם גאון⁹¹ אמ' הנטילות שנוטלין בפסח אין צריכין ברכה חוץ מברכ' שלפני המוציא. ונר'⁹² דאפי' ליטול אין צרי' דהנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח⁹³. וה"ה לירקות... וכת' הר' ברוך ממגנצא אם בירך על נטילה ראשונה ונתכוון בה אף לברכת המוציא ולכל סעודתו ואין צריך בטיבול שיני⁹⁴. מדאמר⁹⁵ נוטל אדם שחר' ומתנה עליהם כל היום כולו. וב"ל דצריך ודאי ליטול כדאמר' צרי' לטבול לירקות משו' קפא⁹⁶ וכל שטיבול במשקה צרי' נטילת ידיים⁹⁷, ואין יכול להתנות דתנאי אינו מועיל רק בשדה. אך⁹⁸ אינו מועיל תנאי דהא רב גופיה אמ' הנוטל ידיו לא יקדש. ב"ל חפ"ת... [פח, א] ויקח אפיק ומברך בפ"ה וטובל במים ולא בחרוסת דעיקר לא הוזכר אך בטיבול שיני. ועוד ב"ל דעיקר חרוסת אינו רק זכר לטיט וזהו בשעת אכילת מרור משו' היכירא. ומאי נפק' מינ' הוה ליה חרוסת בלא זמנו. אמנם ביום בשעת תיקון חרוסת יכול לטעום ממנו ואינו זה אוכל בלא זמנו וכיון דצריך לקרויה ולסמוכי אכתי לא נגמר. ב"ל חפ"ת... ויקח מצה העליונה ויבצענה לשנים וישים חציה תחת המפה. לפי שני' משארות' צרורות בשמלותם¹⁰¹. והציה בין שתי השלימות ומושך מהקערה שתי תבשילי בשר ודג או דג וביצה. אינמי גרמא ובישולי ומגביה עם המצות ואומ' הא לחמא עניא ואשר נהגו לחטוף ולהניף הקערה ונוטלין ממנה שני תבשילין ואומ' הטע' שלא יהיה נראה כמניף קדשים חוץ טועים הם בדבר לפי שאמ' חכמ'¹⁰² להגביה מצה ומרור ושלא להגביה שני תבשילי שאחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה אלא בשעה שמוכיר מצה זו מרור זה יגביהנה. אבל בשעה שמוכיר את הפסח אין מגביה שני תבשילי לפי שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ולכך אומ' פסח זה¹⁰³ שהיו אבותינו אוכלים. ואינו אומ' פסח זה... ואם חל פסח בשבת אומ' ויכולו. ואשר בחר בנו. וזמן. ושותין. ואם חל במוצאי שבת מברך יקנה¹⁰⁴. בפ"ה ואשר בחר

87 צ"ל ומוזגין. 88 צ"ל רחם. ואולי כ"ה בכ"י (עם נקודה לפניו). 89 צ"ל דצריך לומר.

90 עי' רמב"ם הל' ברכות ג' י"ג ושם אינו מביא את הדיו. ועי' הגה' מיימו' שם ותוס' ברכות דף מ"ד א' ד"ה על העץ והרא"ש המביא את דברי הירושלמי בקצת שנוי לשון. וכפ"ה בירוש' שלפנינו ליתא (גם בבאורי הגרי"א א"ח סי' ר"ח י"ב מביאו רק מדברי הרא"ש).

91 טעות הוא בדי המחר, כי דווקא רע"ג פסק לברך עני' בטיבול ראשון, עי' סרע"ג ח"ב ע' 208

וע' 218 (הוצ' פרומקין). לוי, אוה"ג ג' ח"ב ע' 121. הערת הר"ש אסף בסדור רס"ג ע' קלו שורה 15.

92 אחר "ונראה" הרשמש שם בעל הסברא, ועי' במהרא"ק.

93 חולין דף ק"ו א'. חגיגה דף י"ח ב'. 94 צ"ל אין.

95 כל זה מובא במהרא"ק כסברא של ח"פ עצמו. 96 חולין שם.

97 פסחים קט"ו ב'. 98 שם א'. 99 צ"ל אך כאן או כדומה.

100 פסחים דף ק"ו ב'. ועי' מ"ו ע' 284. שבלי הלקט השלם ע' 52.

101 שמות י"ב ל"ד. 102 פסחים דף קט"ו ב' אמר רבא מצה צריך להגביה וכו'

103 זה יתיר.

בנו. במ"ה המבדיל בין קודש לחול בין אור לחשך בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדושת ¹⁰⁴ לקדושת י"ט. וזמן. ואין מברכין על הבשמים ואומ' הא לחמא עניא... עד בני חורין... ומוזגין כוס שיני ואומר מה נשתנה עד גאל ישר... ומה שאומ' מקצת ¹⁰⁵ קודם סעודה לפי שכוט שיני מוזג אם אין אומ' עליו הלל במה [פה. ב] מהדרו א"ת בהגדה אינה אלא סיפור דברים בעלמ' הילכת ¹⁰⁶ אומ' עליו מקצת הלל. ומברכין בפ"ה ושותין ואין מברכין אחריו לפי שברכת המזון פוטרת. ונוטלין ידיהם ומברכין על נטילת ידים... ויקח מצה עליונה ויבצענה ומברך עליה המוציא ולא יאכל עד שיקח חצי המצה שבין שתי השלימות ומברך עליו שתיהן אקבוי"ץ על אכילת מצה... ר' היה רגיל להניח פרוסה תחת השלימה ובוצע משתייהם יחד ואין זה מצות חבילות כיון שברכת מצה אינה לשם מצוה אינה קפידה אם אומ' עליהם המוציא מידי דהוה אכוס של קידוש והבדלה שאומ' עליו ברכת היין. ואומ' פר' ערבי פסחים ¹⁰⁷ דמי שאין לו שאר ירקות מברך על הפרוסה ¹⁰⁸ בפ"א ועל אכילת מרור ולא חשבינ' מצות חבילות. ולא דמי לקידוש וברכת המזון דתרי מילי נינהו. ופעמ' שאין ר' רוצה ¹⁰⁹ המנהג ואין מפריד לגמרי וחוזר ומברך על אכילת מצה ובוצע ומברך על הפרוסה המוציא. וה"ר מנחם מיוני ¹¹⁰ היה מברך המוציא ואכילת מצה על הפרוסה ובשלימה לא היה נוגע כלל דאינה רק משום לחם משנה ולא מצינו בתלמוד ברכת שתי מצות כאחת. וכן פר"ח ¹¹¹ הכל מודים בפסח שמניח פרוסה תחת או ¹¹² השלימה כי משו' דכת' לחם עוני בוצע בפרוסה ומהאי טעמ' לא ליבצע אתרתי בשבתות ¹¹³ וימים טובים... והכי אית' בירושלמי ¹¹⁴ איזו היא ברכת מצה מניח שלימה על הפרוסה ופורס מן הפרוס' ומברך המוציא. וטעמ' יש מילת' דלא אכיל עד דמברך אהאי המוציא אלמ' דדוק' שלימה ופרוסה ולא מידי וכן קבלה בידינו רב מפי רב מפי הגאונים וכן מצינו בחילוף ניהוגים ¹¹⁵ אשר מנהגים. כשחל פסח בשבת ישיים פרוס' [פט. א] תחת ב' שלימות ובחול תוך אחת ובוצע מן הפרוס' ומברך המוציא ועל אכילת מצה... או' רש"י ¹¹⁶ שלש מצות הן אחת לברכת המוציא ואחת חציה לאכילה וחציה לאפיקומן ואחת לברכת מצה וחסא כהילל זכר למקדש ויקח לוציקא ויטבל בחרוסת ומברך על אכילת מרור ויתן לכולם וסועדין ואחר סעודתן לוקחין אפיקומן זכר למקדש. ונוטלין ידיהם ולא מברכין מפני שמים אחרונים חובה ואין טעונין ברכה ¹¹⁷. ור"י ¹¹⁸ אומ' דטעונין ברכה שהרי נר שבת אע"ג] דחובת היום היא טעונים ברכה. ואו' ה"ר מש[ה] ¹¹⁹ ה[א] דאין טעונין ברכה דלא ניתקנו רק משום מלח סדומית. אבל המברך ברכת המזון צרי' לברך על נטילת ידים ידיים מזוהמות פסולות לברכה ¹²⁰. ויליף מוהתקדשתם אילו מים ראשוני' והייתם קדושים אילו מים

104 צ"ל קדושת שבת. 105 צ"ל מקצת הלל. וכ"ה במהרא"ק.

106 צ"ל הילכך. 107 פסחים דף ק"ד ב'. 108 צ"ל החסא. וכ"ה במהרא"ק.

109 צ"ל רוצה לשנות. וכ"ה במהרא"ק. 110 עליו עי' גרוס, גאליא יודאיקה ע' 251.

111 עי' מ"ו 279. לוי, אוה"ג ג' ח"ב ע' 47 וא', נספח ע' 47. (המלה "או" יתירה).

112 צ"ל כבשאר שבתות.

113 אין זה נמצא בירוש' שלפנינו וכפ"ה הוספת גאונים היא (העיר לי ע"ז הר"ב אלו), ע' לין.

אוה"ג א' ע' 89 וע' 54.

114 חילוף זה אינו בכ"ז החלופים אלא מובא ע"י ראשונים. עיי' החילוקים שבין א"מ ובני א"י,

הוצ' מרגליות. ע' 133, ולוי, אוצר הגאונים א' ע' 89. 114 מחזור ויטרי ע' 271.

115 כ"ה בקרובה לשבת הגדול לר' יוסף טוב עלם, סוף הסדר. תוס' שבת דף כ"ה ב' ד"ה חובה.

תוס' חולין דף ק"ה א' ד"ה מים ראשונים. ועי' בה"ג ע' 66 הוצ' הילדסהיימר. ראב"ה ח"א ע' 134.

116 עי' שבה"ל סי' קמ"ט.

117 זה ר' משה ממגנצא. עי' אגור סוף דיני סעודה, שבה"ל סי' קמ"ט. ועי' ראב"ה ע' 135 והערה 4

לרא"א שם. 118 ברכות דף נ"ג ב'.

אחרונים¹¹⁹. וכן כת' בספר יראים¹²⁰. וכן פי' רבי' מסימפונט¹²¹... פעם אחת שכח ר' לאכול אפיקומן ונזכר אחר ברכת המזון ולא רצה לאכול לפי שהיה צרי' לברך אחריו ולשתות מכוס של ברכת המזון. ואי אפשר דאמ' בין שלישי לרביעי לא ישתה ולא רצה לברך אחריו בלא יין לפי שתיקנו שלישי לברכת המזון ונר' שצריכי כוס אחר^{121*} כוס רביעי של הלל לא רצה לאכול דלא^{121**} רק ארבעה כוסות. והשת' כוס דברכת המזון שלא אחריהם¹²² הוי חמישי ועוד דכל מצוות^{122*} עשויות לשם מצתו שימור כתיקון חכמ' ומצה שאכל כגמר סעודה היא עולה לו לשם מצה אחרונה^{122**}. היה נ"ל לברך¹²³ דצריך ההגדה לומ' בחומש העשוי כתיקון חכמ' דאגדה ילפי' מדכת' זכור את היום¹²⁴. ואמ' פ"ב דמגילה¹²⁵ קראה על פה לא יצא דכת' בזכרים ונעשיה ויליף זכירה זכירה דכת' [פט. ב] כתוב זאת זכרון בספר. והשת' דברי קבלה מדברי תור' ילפי' כ"ש דברי תורה מדברי תורה. מיהו נ"ל דילפי' זכירה מזכירה שאצל ספר נקראת איגרת ונקראת ספר. ותדע דהא קידוש אמרי' בעל פה אע"ג זכור את יום השבת... נ"ל חפ"ת... ומוזנין כוס שלישי לברכת המזון ושותין ומברכין אחריו. ורביעי להלל ושותין ומברכין... ובהלכות גדולות¹²⁶ אסור לשתות אחר כוסות רק מים אם צמא. נ"ל דיותר לגמרי לשתות יין דמאי שנא בין שלישי לרביעי לא ישתה. אי משו' דנרא' כמוסיף על הכוסות היינו דווק' מפני שצריך לומ' דבר אחרית. אבל במקום שאין צריך לומר דבר לא. ותדע דהא בין ראשו' לשינוי שותה וזין שלישי לרביעי אי משום שלא יהיה משוכר היינו דווק' מפני שצריך לומ' הגדה אבל הת' אפי' יהיה משוכר אין קפידה. ואי משו' שמבטל טעם מצה הרי נתבטלה בשני כוסות... נ"ל חפ"ת... שחרית גומר' הלל... יתגדל ותתקבל... ואין כמוך ומוציאין¹²⁷ שני תורות וקור' בפר' בא אל פרעה ה' בני אדם מן משכו עד לצבאותם... ורבי יהודאי גאון¹²⁸ אומ' להתחיל מן והיה היום הזה לכם לזכרון... ואם שבת קורין ז' וקדיש. ובשנייה קורא המפטיר בפינהס מן ובחודש הראשון... וששאלתם כשמוציאין שני תורות על איזה מהן קדיש¹²⁹. כן ראיתי שנוהגין בבתי כנסיות של חכמי הדור בשבת שאין מוציאין אלא אחת וקורין ז' אומ' קדיש לאלתר ופותחו וקורא בו המפטיר ואחר כך גולל. וכשמוציאין שתי תורות אין אומ' קדיש עד שמסיים ומפטיר^{129*} לקרוא בשנייה. ודין הוא בשבת דחד ספר הוא ומאי שנא לא כיון דאמור רבנ'¹³⁰ אין מפטיר בתור' רק משו' כבוד תור' למת לי לקדושי בתריה ופרושי [צ. א] פרשה בפני עצמה אין לו שכבר סיים שביעי את הסדר... אבל היכי דמפקי ב' תורות וחד מיניה מפטיר ונמצאת פרשה זו חובת ציבור ובעי לקדושי בתריה ובקדיש אחד פוטר את שניהם. והכי הילכת'. ומפטיר ביהושע ואשרי ואם שבת יקום פורקן ואשרי ויהללו ומתפללין תפילת מוסף. וחזן אומ' אבות עד מושיע ומגן. ומתחיל בדעתו אביעה. ואתה גיבור עד להושיע. ואומ' תהומות הדום... וכו' עד שאתה הוא ה' אלדינו משיב הרוח ומוריד הטל. לברכה ולא לקללה... כו' עד מחייה המתים... נעריצך. והציבור לא יזכירו משיב הרוח אלא במנוחה. כדאמ' ¹³¹ ב"ט האחרון של חג האחרון מזכיר. פי' החזן האחרון. א"כ לא תלי הזכרה רק בחזן

119 שם. 120 סי' כ"ב.

121 אינו ידוע לי, ואינו נזכר אצל גרוס. 121* צ"ל וגם אחר, וכו' במהרא"ק.

121** צ"ל דלא תיקנו. 122 צ"ל שלאחר אפיקומן. 122* צ"ל המצות.

122** ע"י מחזור ויטרי ע' 286. סדור רש"י ע' 64. פרס סוף סי' קל"ב. 123 "לברך" יתיר.

124 שמות י"ג ג', ואין דרשה זו מקובלת, אלא אגדה ילפינן מפסוק למען תזכור את יום צאתך וכו' (דברים ט"ז ג').

125 דף י"ח א'. 126 ע' 144 הוצ' הילדסהיימר. 127 צ"ל ומוציאין.

128 ע' סדר ר"ע השלם ח"ב ק"ד א', לוי, אוה"ג ה' ע' 60 סי' רכא.

129 ע"י לעיל הערה 25. 129* צ"ל המפטיר.

130 מגילה דף כ"ג א'. 131 ע"י לעיל הערה 60.

ספריה פניני הרמב"ם
חל-אביב

וכן בהפסקה. בג' רגלים בין מנח' למעריב שוהין לפי דעתי¹³² קדושות הן ואין י"ט מכין ל"ט וחיישינ' שמא יתפללו קודם לילה ויכינו ל"ט שיני. לאחר תפילה ערבית מברכין באימ"ה אקברו"ן על ספירת העומר היום יום אחד. יר"מ ה' אלדינו שתבנה בית המקדש במהר' בימינו... ביום שיני גומרי' הלל ומפקי ב' תורות וקורין מן שור או כשב עד מועדי ה' אל בני ישר' וקדיש... ומפטיר כמו אתמול. ויפטיר וישלח המלך ויאספו אליו וכו'. ואשרי ויהללו... במוצאי י"ט מתפללין אתה חוננתנו ומבדיל על הכוס ואין אומ' בורא מאורי האש ולא עצי בשמים אם לא יהיה מוצאי שבת... ואם יש חול המועד אחריו אין אומ' ויהי נועם לפי שאין אומ' ויהי נועם רק שיש אחריו ו' ימים המועד¹³³ בחול המועד דפסח בצרפת אין אומ' מזמור לתודה לפי שעל קורבן תודה אמרוהו ותודה היה חמין מדאמ' אין מביאין ב"ט¹³⁴ מפני חמין שבה. ונ"ל דגם בערב פסח אין לאומרו שהרי לא היו יכולין [צ. ב.] לאכול רק עד חצי היום. וזמן אכילת תודה יום ולילה והיה ממעט זמן אכילתו ואין מביאין קדיש לבית הפסול... וכן ערב יום הכיפורים נ"ל חפ"ת... ואין אומ' הלל אלא קורין אותו בדילוג מפני שהמצרים טבעו בים ביום ז' ואמ' הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומ' יצירה¹³⁵ וא"ת בז' וח' לא נגמר ובחול המועד¹³⁷ א"כ היה חשוב חול המועד מ"ט. ורש"י אומ' לפי שימי הפסח אין חלוקין לפיכך גומר¹³⁸... יתגדל ותתקבל... זה הכלל כל יום שיש בו מוסף מכימים קדיש קודם הוצאת התור' ומפקי ב' תורות וקורין בפר' בא אל פרעה מן קדש לי כל בכור עד סוף סידרא. ובשנייה קורא רביעי בפנחס מן והקרבתם עד סוף פיסק. וקדיש ואין אומ' למנצח... ביום רביעי קורין ג' בפר' אלה המשפטים מן אם כסף תלוה עד בחלב אמו... ובשנייה קורין כדאתמול. מן והקרב... ביום חמישי קורין בפר' כי תשא מן פסול לך עד בחלב אמו. ובשנייה והקרבתם... ביום שישי קורין בפ' בהעלותך מן במדבר עד ולאזרח הארץ. ובשנייה והקרבתם... אמ' אביי¹³⁹ אע"ג דסימן... משך תורא קדיש בכספא פסל במדברא שלח בוקרא... מ"מ אם הל פסח ביום ה' וקורין מן משכו ובשיני שור ובשלישי שהוא שבת קורין ראה אתה עד בחלב אמו דהיינו פסול לך. וברביעי קדש ובחמישי אם כסף ובשישי במדבר סיני ופסול לך כבר בשבת... ובשבת דחול המועד מוציאין שני סיפרי תורות וקורין ו' בראה אתה ובשנייה והקרבתם... ומפטיר היתה עלי ומברך שבע ברכות ואתה¹⁴⁰ ואומ' עד מקדש השבת ואינו אומ' והזמנים שאם לא היה שבת לא היו מפטירין... [צא. א] ואומ' לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה. וכן בתפילה אומ' והנחילינו באהבה וברצון בשמחה ובששון ובמועדי קדשך... ובשני לילי הפסח האחרונים אומ' בפ"ה ואשר בחר בנו את יום חג המצות הזה זמן שמחתינו. ואין לומ' זמן חירותי לפי שהיו שמחים כשטבעו מצריים בים ולא היו יריאים יותר מהם¹⁴¹ ואין אומ' בהם זמן ואין גומ' בהן את הלל אלא קורין בדילוג כמו בחול... ואם היום שבת אומ' למחר¹⁴² שיר השירים ויוצר אהוביך וביום א' קורין ז' מן ויהי בשלח פרעה עד סוף סידרא ומפטיר קורא כדאתמול. ובגבי וידבר דוד ואומ' ופרק¹⁴³... וביום ב' קורין בפרשת ראה אנכי מן כל הככור עד סוף סידרא. ואם שבת

132 צ"ל ששתי, וכ"ה במהרא"ק. 133 צ"ל ימי המעשה, וכ"ה במהרא"ק.

134 צ"ל בחג המצות, וכ"ה במהרא"ק, עי' ביצה דף י"ט ב'. 135 צ"ל גומרינו, וכ"ה במהרא"ק.

136 מגילה דף י' ב'. 137 צ"ל ובחול המועד נגמור, וכ"ה במהרא"ק.

138 כל זה משובש, ובפה"ג צ"ל לפי שימי פסח אין חלוקין בקרבנותיהם [שנא' כאלה תעשו ליום וכו']

לפיכך אין גומרין אותה. ועי' מהרא"ק, ועי' ערכין דף י' ב'.

139 כ"ה במהרא"ק, וכנראה צריך להגיה: אע"ג דאמר אביי (מגילה דף ל"א א') סימן.

140 צ"ל שש ברכות (וכ"ה במהרא"ק), והמלה "ואתה" יתרה.

141 כל זה נמצא במהרא"ק בהערה, ובפה"ג הושמט מן הפנים בטעות.

142 צ"ל או למחר אומר, וכ"ה במהרא"ק.

143 אינו מובן, ואולי צ"ל עד סוף הפרק, או עד סוף פיסקא.

מוסיף מן עשר תעשר. ומפטיר קורא כדאמול ובנביא עוד היום... ומוזכרין הנשמות. זה הכלל כל מקום שקורין כל הבכור או מוזכרין נשמות. חייב אדם ליתן צדק' עבור נפשם שג' איש כמתנת ידו... כו'...

ערב שבועות שחרית אין נופלין וקידוש בפ"ה ואשר בחר בנו. ואת יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו. ונ"ל דטעון זמן לר' יוסי ¹⁴⁴ בשיני דאמ' בו' ניתנה תורה ולא היה בשבועות. ואפי' רבנ' דאמרי בששה הא אמרי' בפ' ר' עקיב' ¹⁴⁵ אייר דהיה שבת עבדורי עברות ועוד נזכיר מה שכת' בתור' ונזכיר מתן תורה כי לכך לא נצטווה וצריך לומר' זמן הבאת ביכורינו שהיה אינו אלא מפני הבאת ביכורים דכת' וביום הביכורי' בהקריב' ונ"ל חפ"ת... ואומ' זמן ביום שיני... ביום ראשון מפני ב' תורות וקורי' ה' בוישמע מן ובחדש השלישי עד סוף סידרא. ובשנייה קורין מפטיר בפר' פנחס מן וביום [צא, ב] הביכורים עד סוף פיסקא. ובנביא ויהי בשלשים שנה... ביום שיני אומ' רות ויהי בימי שפוט השופטים ומפסי שתי תורות וקורין מן כל הבכור בפ' ראה. ואם שבת קורין מן עשר תעשר עד סוף פיסקא. ובשנייה כדאמול. ובנביא תפילה לחבקוק ומוזכרין נשמות ואומ' אב תרחמים.

וכן סדר ארבעין ¹⁴⁶. וירד משה עד ויאמר אליהם. ארכין עד עשרה דיברא. וידבר עד לאמר. ומליל עד למימר. וארעא דקרא עד דלא חמיתין. אנכי עד מבית עבדים. ואנא את' אתקנית ודיברא קדמא עד מבית שיעבוד עבדי'. ולא יהיה לך עד לשומרי מצותיו... אמין שיתין רומא עד לא יהיו לך. חנני' מישאל ועזרי' דיברא תינינא עד פיקודי ואורי'. לא תשא עד לשוא. ואמ' משה נבייא. דיברא תליתא עד לעלמא דאתי. זכור עד ויקדשיהו. ארקא ורקיעא. דיברא רביעא עד כולי שבתא. כבד עד נותן לך. ואמר יצחק. דיברא חמישא עד דיהיב לכו. לא תרצא. איתגבר בחיליה עד עלמא. לא תנאף. ווי מאן דאיתתיא ויוסף תקיף יצריה. דברא שביעא עד ביותא אתיא על עלמא. לא תגנוב. דיברא תמינא עד כפנא אתיא לעלמא... לא תענה עד שקר. דיברא תשיעא עד גלותיה אתי לעלמא. לא תחמוד ועד וכל אשר לרעד... דיברא עשירא עד והוא יהיה כסופה...

משנכנס אב ממעטין בשמחה לפיכך שאין אוכלין בשר מיכאן עד ט' באב. ואין שותין יין כדאמ' בירושלמי ¹⁴⁷ דא"ר זירא הני נשי דגהיגי דלא למשתי חמרא מן אב מנהג תורה שבו פרך ^{147*} אבן שתייה מה טעם כי השתות יהרסון ואמ' [צב, א] ר' חנינ' כל הדברים מנהג. ואתם כיוון שנהגו אבותיכ' בדבר אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפשם. מיהו משמ' במס' תענית ¹⁴⁸ דאין לאסור לאכול בשר רק בסעודה המפסקת. ט' באב ¹⁴⁹ מתפללין מנחה ואין נופלין והולכין לסעוד על הארץ ואוכלין ביצים ועדשי' ואמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעי ¹⁵⁰ שהיה יושב בין תנור וכיריים והיו מניחין לו ביצה אחת וקיתון של מים. ושורין המפה במים ומנגבה ולמחר מעבירה על עיניו וידיו ואסור להושיט אצבעו במים ומתפללין ערבית על הקרקע... יתגדל התקבל [יד אחרת כתבה "אין אומרי" למעלה מהמלה תתקבל] ואומ' איבה וקינות ועומד ואומ' ואתה קדוש וקדיש כו' בלא תתקבל. ואם ערב ט' באב בשבת מתפללין מנחה ואין אומ' צדקתך וסודעין.

144 יומא דף ד' ב'. שבת דף פ"ו ב'. 145 צ"ל בפרק אמר ר' עקיבא, ע"י שבת דף פ"ז ב'.

146 יש ספק אם פסקא זו שייכת למנהגים. כה"נ יש כאן לפנינו סדור פיוט ארמי מלוח את תרגום עשרת הדברות, שפתיחתו ידועה (דודון), אוצר השירה והפיוט א' 7648. מחזור לחג השבועות, רדלתיים תקס"ה, דף מ"ו א') וגופו אינו נמצא בדפוסים; ולכאורה היו חרוזים מסודרים אחרי תרגום יונתן של כל דברה ודברה.

147 פסחים פ"ד ה"א דף ל' ד', ועל הגירסא ע"י ראב"ה ח"ב ע' 650 וע' 654 (עם הערת רא"א מס' 11)

וטור א"ח ס"י תקנ"א. 147* צ"ל פסקה.

148 במשנה פ"ד ז'. 149 צ"ל ערב ט' באב, וכ"ה במהרא"ק.

150 תענית דף ל' א' וכ' במקצת שגוי.

ואחר תפילת ערבי יתגדל התקבל... ואומ' איכה וקנינות ואין אומ' ויהי נועם אלא ואתה קדוש ומשום דאינו יום מלאכה וכמק' שלא נהגו ¹⁵¹ שלא לעשות מלאכה... וכן כת' ומעשה ידינו... ומחר אין מתעטפין בציצית דאמר' באיכה רבתי ¹⁵² בצע אמרתו בזע פורפירא ידיה. ונ"ל דטעות הוא דמנ"ל דהוא על טלית בציצית. ועוד א"כ לא נתפלל דכת' ¹⁵³ סתם תפילתי ועוד לא יהיה אלא אבל ביום ראשון והוא חייב בכל המצות ואפי' בתפילין ונ"ל חפ"ת... ביוצר מתפללין ענינו שהוא קרוי צום החמישי. ור"י ¹⁵⁴ הנהיג שלא לומר ענינו שחרית אע"פ שקרוי צום מ"מ סתם תפילתי כת' ביה. וגם נקרא מועד שנ' ¹⁵⁵ קרא עלי מעד ומהאי טעמ' נמי אין נופלין... יתגדל עד דאמירן... ומפק' תורה אחת וקורין ב'. ושלישי מפטיר מן כי [צב. ב] תוליד בניס [בשולי הדף כתוב: בפר' ואתחנן כהן עד בכל לבבך ובכל נפשך לוי עד אין עוד מלבדו. ושלישי עד נותן לך] עד כל הימים. וקדיש... ובנביא אסוף אסיפס. ומברך עד מגן דויד. ומשונה קדיש זה מכל קדיש של כל השנה שאומ' אותו אחר המפטיר. והיינו משום דאין אומ' קדיש אחר החזרת התורה אלא מיד אומ' קנינות... ואם ביום ב' וה' אין אומ' והוא רחום ואל ארך אפים ואחר קנינות אשרי ולמנצה. ויש שאין אומ' למנצה מפני שקרוי מועד ואין אומ' ואני זאת בריתי עד עולם לפי שאינו יום תלמוד תורה... וקדיש כולו בלא התקבל... לפי שנ' סתם תפילתי ואומ' איוב ופרשה... וקדיש בלא התקבל... ואם חל מילה בט' באב אין למול אלא אחר איוב וירמיה שנ' ¹⁵⁶ שש אנכי על אמרתך. ובתשובת הגאונים כת' ¹⁵⁷ שאין למול אלא במנחה שאז נחמו. ונהגו שלא לשחוט ולהכין לסעודה למוצאי ט' באב עד לאחר חצי היום מכי ינטו צללי ערב וראייה לדבר מתוספת' ¹⁵⁸ ומתקני מט' באב למוצאי ט' באב ומותר לכולם. ולישנ' משמ' דסוף היום הוא. במנחה יושבים על כסאותיה' וקורין ויחל ודרשו ומתפללין ענינו ונחם בבונה ירושלים. בין ציבור בין חזן וברכת כהנים. ואין נופלין ובערבית אין אומ' לא ענינו ולא נחם... אם חל ט' באב יום א' מבדילין במוצאי ט' באב ואין מברכין בורא מאורי ולא עצי בשמים. וא"ת ערכה ובישול היאך [?] מותרים כגון שהבדילו בתפילה במוצאי שבת. ורש"י ¹⁵⁹ הורה לברך במוצאי שבת בצאתו מבית הכנסת. ובמוצאי ט' באב היה מברך ומבדיל. ט' באב אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשיש המיטה. [צג. א] שבת פי' שבוע מיום א' עד יום ז' שחל ט' באב ליהיות בתוכה אסור לספר ולכבס בין מלפניו של ט' באב ובין מלאחריו. אבל בחמישי שלאחריו מותר מפני כבוד השבת... וששאלתם היכא דאיכלע ט' באב בשבת ודחין לאחר שבת אותה שבוע שלפניו מותר לספר ולכבס או לא כך נר' בעיני כיון שנראה לאחר שבת אין עליו דין ט' באב אלא הוי כאילו קבעוהו באחד בשבת דמי וכל ימים שלפניו מותר לספר ולכבס בהם... נישלם סדר כל השנה...

151 צ"ל וכמקום שנהגו (ע"פ המשנה פסחים ד' ה').

152 פרשה ב' כ"א (לפסוק ב' י"ז), ע' 120 הוצ' בובר. 153 איכה ג' ח'.

154 ע' מרדכי תענית תרליין ובגדי ישע שם. 155 איכה א' ט"ו. 156 תהלים קי"ט קס"א.

157 ע' מרדכי תענית תרלי"ה. ראבי"ה ח"ב ע' 679. 158 תוספתא תענית ד' י"ב (הוצ' סוקרמנדל).

159 ע' מחזור ויטרי ע' 228.

על אגודת מקובלי ירושלים

(ידיעות ביבליוגרפיות)

אגודת מקובלי ירושלים שנוסדה בשנת תקי"ב, וחבריה היו מגדולי הדור, היתה אגודת סתרים ונהלה את עניניה בסודיות, והתעודות של האגודה נשמרו בסוד כפי הנראה תקופה ארוכה גם אחרי שהאגודה כבר פסקה להתקיים.

רק לפני שבעים שנה התחילו להתפרסם העתקות משטרי ההתקשרות שבין החברים והמקובלים מטרות האגודה ותקנותיה, מתחילה בהעתקות בכתב ואח"כ גם בדפוס. ושטר אחד הגיע לידינו בצלום מהשטר המקורי. השטר הראשון נכתב בשנת תקי"ב¹ (להלן שטר א'). השטר השני נכתב בשנת תקי"ד (להלן שטר ב'). והשלישי נכתב בשנת תקי"ח (להלן שטר ג').

השטר א' נמצא בבית גנזיו של הרב חי רפאל ידידיה אבולעפיה שהיה מראשי המקובלים בירושלים ומת בשנת תרכ"ט². בנו הרב חיים אבולעפיה היה כנראה הראשון שהרשה לעצמו לפרסם כתבי סתר הללו ונתן העתקות משטר זה. עד כמה שידוע לנו היה החכם אברהם דאנון הראשון שקבל העתקה בשנת תרמ"ט. אבל גם אחרים קבלו העתקות מר"ח אבולעפיה וההעתקות נתפזרו בארצות שונות. רפאל אוחנא מצא העתקה ג'ערי בוכריה, וגם לרוסיה ופולין הגיעו העתקות, והשטר המקורי נתגלגל ללישבוניה ונמצא בבית יצחק לוי נשיא הקהילה, והוא המציא צלום ממנו לד"ר בן ציון אריאל ואריאל פרסם את הצלום בדפוס³.

השטרות ב' וג' נתפרסמו לראשונה ע"י יצחק בדהב, מבלי להודיע על המקור של כתבי היה, אך כנראה היו לפניו השטרות המקוריים.

כאמור נדפסו שטרי התקשרות אלה כמה פעמים בספרים וקובצים שונים, וחלו שנויי נוסחאות ושבוישים שונים, כתרו את ראשיה התיבות שלא כראוי. ביחוד נפלו שבוישים גסים בשמות החברים החתומים על השטרות. הכמי הספרות ניהגים סלסולים בחתימתם, והמעתיקים לא ידעו לקרא את השמות כראוי.

והיות שהשטרות הללו הם המקור היחיד לתולדות האגודה ויש להם ערך חשוב לתולדות כמה חכמים מגדולי הדור ההוא, אציתי לסדר שימורם מפורטת מהספרים שבהם נתפרסמו השטרות או מאמרים והערות עליהם. כמובן, רק עד כמה שידועתי מגעת. הרשימה סדרתי ע"פ סדר השנים:

- (1) תרנ"ז. בספר "טובת מראה" לרפאל אוחנא (ירושלים תרנ"ז דף ל') נתפרסם לראשונה שטר א' ע"פ העתק שמצא בערי בוכריה והעתק שני ראה בטבריה.
- (2) תרנ"ו. ב"ציון וירושלים" ליצחק בדהב (שנה ראשונה, ירושלים תרנ"ה, עמ' י"ז—כ"ב) נתפרסמו לראשונה שטרות ב' וג'.

- (3) תרנ"ט. ב"ארו בלבנון" להרב יצחק פערלאו (וילנא תרנ"ט, עמ' 50) נתפרסם שטר א'.
- (4) תרס"ח. ב"ברכת הארץ" לברוך דוד הכהן מצפת (ירושלים תרס"ח, ס' שמ"ג) נתפרסמו שטרות ב' וג'. כפי הנראה נעתקו מספרו של בדהב.
- (5) תרפ"ג. נתפרסם שטר א' ב"שיח שרפי קודש" ליועץ קים קדיש (פיטרקוב תרפ"ג), דף מיוחד בסוף הספר.

- (6) תרפ"ג. פרסם א. ז. רבינוביץ מאמר בשם "הקומונה אצל המקובלים בירושלים" ב"ספר השנה של ארץ ישראל" (תל-אביב, תרפ"ג, עמ' 469/71) ושם פרסם שטר א' ע"פ העתק הנעשה מ"ארו בלבנון".

(1) הוא השטר שנכתב בשנת "את עמו", שכל המספלים חשבו שנכתב בשנת תקי"ז ושהוא השטר השני. אך כבר בררתי ב"לוח ירושלים" לשנת התשי"ד (עמ' קל"ד—ד') שנכתב בשנת תקי"ב, וכי הוא השטר הראשון, שוב מצאתי שא. דאנון רשם על השטר "התקי"ב או התקי"ז", היינו שהיה מסופק בדבר.

(2) השהו עליו תולדות חסאי ירושלים לפרומקין-ריבלין, ח"ג עמ' 296.

(3) הד"ר אריאל ביחד עם שמעון יחזקאל יהודה אשרו שהכתיב של השטר המקורי הוא כתב ידו של החיד"א. השהו דברי אריאל בהערה להקדמת ספרו "שר שלום שרעבי".

- אז"ר הגיה שטר א' ע"פ השטרות ב' וג' שמצא אצל בדהב, מבלי שים לב להבדלים שביניהם.
- (7) תרפ"ז. בהשבעות "כתובים" (שנה ב' גליון ד') נתפרסם שטר א' מבלי לציין המקור, ומעניין שבגליון ט' פנה א. אלמאליח בשאלה להמערכת אם המלים "ספרדים טהורים" הנמצאים בסוף האגרת נמצאים במקור, או שהמערכת פתרה כן את הר"ת הידוע "ס"ט", והמערכת בתשובתה מדה שגם לעיני המערכת לא היה גוף האגרת, כי אם העתקה ממנו עם הנוסחה "ספרדים טהורים", ואפשר שגם המעתיק לא דק, ואפשר לאשר את הודעת המערכת שהמעתיק לא דק, כי מתוך השבשים אפשר להכיר שהמעתיק העתיק מ"שיח שרפי קודש". ושם הנוסח "ס"ט" וכן בצלום.
- (8) תרפ"ח. פרסם יצחק בדהב עוד פעם את השטרות ב' וג' בספרו "כי ביצחק" כחלק הנקרא "כרדס" (ירושלים תרפ"ח, עמ' ג'-ח).
- (9) תרפ"ח. מ. ד. גאון בספרו "יהודי המזרח בארץ ישראל" (חלק א' ירושלים תרפ"ח, עמ' 139/41) פרסם רק שטר ג'.
- (10) תרפ"ט. ב"תולדות חכמי ירושלים" (ח"ג, ירושלים תרפ"ט, עמ' 47/54) פרסם ריבלין שטרות ז' וג' והוסיף כמה הערות.
- (11) תרפ"ט. ב"מזרח ומערב" (כרך שני, ירושלים תרפ"ט, עמ' 399/400) נתפרסם שטר א' מעובון אברהם דאנון שהעתיק בשנת תרמ"ט.
- (12) תרפ"ט. ב"מזרח ומערב" (שם עמ' 467) נתפרסמו הערות ש. ח. קוק להעתקת דאנון הנ"ל.
- (13) תר"ץ. פרסם ד"ר בן ציון אריאל בספרו "שר שלום שרעבי" (ירושלים תר"ץ) שטר א', וגם את הצלום משטר זה שקבל בלישבונו.
- (14) ד"ר אריאל פרסם את הצלום כאותה שנה גם בתור הוספה למאמרו הצרפתי שנדפס בהעתון Illustration Juive שיצא לאור בקהיר (שנת 1930, גליון 7 עמ' 6).
- (15) תר"ץ. ב"שם הגדולים השלם" הוצאת קרענגיל (פיטרקוב תר"ץ, ח"ב עמ' 270) נדפס שטר א', כנראה ע"פ "שיח שרפי קודש".
- (16) תרצ"ז. נתפרסם המאמר "דיע קאמונע פון ירושלימר מקובלים" אהבת שלום" אין מיטן דעם 18טן יאהרונדרט ב"היסטארישע שריפטן פון יו"א" (כרך ב', וילנא 1937, עמ' 115/39) ושם נמצא שטר א' בעברית ותרגום אידי והצלום של ד"ר אריאל, גם קטעים מיתר השטרות.
- (17) תש"ג. פרסם ש. ח. קוק מאמר "האגדה" בדבר "קומונה" בחוגי המקובלים בירושלים ב"לוח ירושלים" לשנת התש"ג (עמ' קכ"ח-ל').
- (18) תש"ד. נדפס שטר א' ב"קונטרס ליקוטים של אגודת "תקנת נר"ן" (ירושלים תש"ד, עמ' י"ב) ע"פ "שיח שרפי קודש".
- (19) תש"ד. ש. ח. קוק פרסם מאמר "לתולדות חבורת המקובלים בירושלים" ב"לוח ירושלים" לשנת התש"ד (עמ' קל"ד-ז').
- ש. ח. קוק
ראוי החומר לעבוד חדש ומקיף.

הערות למאמר "קטלוג מקורי מבית-דפוסו של מנשה בן ישראל"

(קרית ספר, כרך כ"א, ע' 192—203)

זכור לטוב הספרן המצויין אברהם יערי שגלה רשימת-ספרים בשפה פורטוגיזית מבית דפוסו של ר' מנשה בן ישראל וזכה בה את הרבים במאמר שפרסם בקרית ספר ועכשיו בחוברת מיוחדת שנדפסה בתכלית היפי. בצדק הדגיש שאפשר להעמיד תליתלים של הלכות ביבליוגרפיות על הרשימה, ולכן חייבים אנחנו לבקר את הבסקנות בעין נמרץ שמא מתוכן ילמדו לטעות.

אמת הדבר שבראש החוברת הכתובת: "רשימה של הספרים שמוכר שמואל בן ישראל סואירו, נדפס: כולם בבית הדפוס שלו", ומתוך זה רוצה מר יערי לקבוע מקום הדפוס של כמה ספרים שנעלמו ממנו עד עכשיו.

ברם לפי דעתי אין אנו חייבים לסמוך לגמרי בהודאת בעל דפוס, שרוצה להגדיל את ערכו ואת ערך הוצאותיו, אפילו אם הוא מדגיש בסוף החלק הראשון של החוברת שישנם „גם ספרים אחרים שנדפסו במקומות אחרים“ (והלא זה מוסב על הספרים העבריים בלבד). כדאי הדבר ג"כ להדגיש ששמואל בן ישראל זה לא היה צדיק גמור וטר מרע, בהיות שהתנאה כנראה בתאר אקדמי שלא זכה בו, כמו שהוכחתי בספרי ע"ד מנשה בן ישראל. ובאמת ראיה לדבר גם הרשימה הזאת, כי אין כל ספק שרק מעוט הספרים נדפסו בבית-דפוסו, להוציא בית-דפוסו של אביו: א"כ ברור הדבר לכל הפחות שלא דקדק כ"כ בלשונו. לפי דעתי, הכניס המדפיס הצעיר ברשימה זו כל הספרים שנדפסו או על ידו או על ידי אביו, ושנמצאו עוד אצלו, והוסיף ג"כ כמה ספרים אחרים שהיו עומדים למכירה בזמן ההוא: דבר שבאמת אי אפשר לחשבו עון פלילי! אם נתבונן בהערותיו של מר יערי נראה שהדבר כן הוא. מותר להניח בלי ספק שאיזה ספרים שנדפסו בביתו של ר' מנשה בן ישראל נעלמו לגמרי מן העין, אבל היתכן שלא נדע שום דבר על י"ג מבין ל"ה ספרים עבריים שנרשמו ברשימה זו? והיתכן שמנשה הוציא לאור מחזור כמנהג רומי? ברור בעיני שלא: ורב המסקנות הביבליוגרפיות שהוציא מר יערי גופלות.

הוא הדין ג"כ בנוגע לספרים בלשון ספרדית. רובם ספרי תפילה וגו', אבל אני רוצה לעמוד מה על שנים מהם. בין הספרים האלה נמנה גם הסנוגוריה על ישראל, ז"א E. Nicholas, Apologia por la noble nacion de los judios, שמוזכר קיורלינג בתאריך 1648. מר יערי מיחס את ההוצאה הזאת למנשה בן ישראל, ומתפלא שהמהדורה הזאת לא נזכרה על ידי. אבל כל המשתמש בביבליואטיקה הספרדית של קיורלינג מכיר גם בכשרונותיו גם בשבושיו, ושיגאה קלה של שנה אחת בתאריך כאין אצלו. לא ראיתי מעולם ההוצאה משנת 1648 של ספר זה שמוזכר קיורלינג, ובאמת קשה היה להדפס בשנה ההיא, כי המקור באנגלית לא נדפס כפי הנראה עד סוף השנה, אבל היו בידי כמה טפסים של ההוצאה משנת 1649: Impreza en Casa de Juan Field en Londres. אין כל ספק אצלי שההוצאה של 1648 לא היתה ולא נבראה, ושלא היה למנשה בן ישראל שום חלק בהדפסת הספר.

הוא הדין ג"כ בנוגע לאחד מהספרים האחרונים שברשימה, Carrascon libro curiosissimo. אין מר יערי מזכיר את ההערה הארוכה שהקדשתי לספר המענין הזה ולמחברו במאמרי על האנוסים בליוורנו שהדפסתי ברבעון הצרפתי בשנת תרצ"א. המחבר היה המלומד הפרוטיסטאנטי הספרדי המפורסם Ferdinand de Texeda שעזב את ספרד, נלחם נגד הכנסייה הרומית ונמנה למשרת קאנון בכנסייה האנגלית ותרגם סדר התפלות כפי מנהגה לספרדית (כנראה, אני אחד מן המעטים שכתבו על אודותיו, שעיינו כל-שהוא בספרו). לא היה מזרע האנוסים, לא נטה ליהדות, ולא היה שום סבה למנשה בן ישראל לטפל בהוצאת ספרו, ועצמו בהעלמת שם. אולם המחבר נלחם נגד הקאטולים ומדבר ברצינות על התנ"ך במקור העברי וגו', ומובן מאליו שיהודי אמשטרדם יהיו מעוניינים בו.

בסוף מדבר מר יערי על הפרט האחרון, Conhecimentos portugueses, ומשער שהכוונה על עתון בלתי-נודע — הראשון בחיי התרבות שלנו. אולם לפי דעתי אין הידיעות „פורטוגזיות“ האלה אלא ספר-למוד ודקדוק בלשון ההיא.

אינני מדבר כביכול כמלמד הוראה, אפשר שמר יערי צדק בכל מה שאמר. אולם כדאי שמי שאינו מומחה בדבר ידע שאפשר לכל הפחות להטיל ספק ברב מסקנותיו.

הריני רוצה להקדיש המאמר הקטן הזה למי שהיה יכול וראוי להכריע בינו, הלא הוא ידידי המנוח הביבליוגרף המצויין יעקב דה סילוה רודז, מנהל ספרית עץ חיים של הקהילה הספרדית באמשטרדם וראש המדברים על עניינים כיוצא באלה, שהוצא מעירו ומארצו להרגה על ידי הנאצים. ה' ימלא חסרוננו!

בצלאל רות

תשובה

את ההערות הללו כתב לי ד"ר בצלאל רות לאחר שפרסמתי את מאמרי על קטלוג בית-דפוסו של מנשה בן ישראל ב„קריית ספר“, אולם לצערי לא יכלתי לקבל את טענותיו ולהשתמש בהם בבואי להדפיס את הדברים בספר בפני עצמו. ואני מודה לו שנתן לי עתה שעת-כושר לברר את הדברים ברבים:

(א) ד"ר רות טוען, שאין לסמוך על שמואל בנו של מנשה בן ישראל באמרו שהספרים נדפסו בבית-דפוסו, שהרי הוא מוחזק כספר, כי כבר מצא אותו ד"ר רות מכנה עצמו כתואר אקדמי שאינו הולמו. על כך יש להשיב: קיימא לן, אין אדם משקר אלא להנאתו, ומה טובת-הנאה יצאה לו למדפיס מזה שייחס לבית-דפוסו ספרים שנדפסו בבית-דפוס אחרים? ולמה היה לו להדגיש את השקר הדגשה יתירה פעמיים, פעם בראש הרשימה: *estampados todos na sua typographia* („נדפסו כולם בבית-דפוסו“), והמלה „כולם“ היתה שלא לצורך אילו רצה רק להערים ולא להדגיש דוקא; ולא עוד אלא שהוא חוזר על הדגשתו באמרו בסוף המדור העברי: *otros muytos libros estampados noutras partes* („וספרים רבים אחרים שנדפסו בשאר מקומות“). דרכו של שקרן להבליע את שקרו, ולא להדגישו כל-כך ללא כל צורך, ובפרט בפומבי במילתא דעבידא לאיגלווי.

אגב, הדגשתו הראשונה מוסבת על כל הספרים שברשימה, ולא על המדור העברי בלבד, כי היא כתובה בראש הקטלוג כולו, לפני החלוקה למדורות, ואם לא הוסיף הערה כזו בסוף המדור הספרותי, הרי זה משום שבספרות לא היו לו למכירה ספרים מבית-דפוס אחרים, כי בית-דפוסו של מנשה באמסטרדם היה בימים ההם היחיד שהדפיס ספרים יהודיים בלשון הספרותית ככתבה, ואילו ספרים עבריים מכר גם מבית-דפוס אחרים, ואין צורך לומר שבמלים „בבית דפוסו“ התכוון לדפוס מנשה בן ישראל בכלל, כי בית-הדפוס אחד הוא, וגם בימים ששמו של מנשה נקרא על שערי הספרים, היתה המלאכה והנהלת הדפוס נתונה בידי בניו.

(ב) כל הספרים, העבריים והספרדיים, הנמנים בקטלוג ולא הגיעו לידינו, הם כולם חלקי תנ"ך או ספרי ליטורגיה, ולמה לא נוכל לחשוב שלא נשתמרו מרוב שימושם? האם, למשל, ההגדה של פסח בספרותית שנדפסה בדפוס מנשה היא ההגדה היחידה שלא הגיעה לידינו? הן מספר ההגדות הישנות שנתגלו בשנים האחרונות בפסיים יחידים-בעולם מעיד את ההיפך מזה. נראה לי, שאילו גם לא ידענו מהקטלוג, שבבית הדפוס של מנשה נדפסה הגדה של פסח, אפשר היה לשער כך לפי סברא, אף על פי שהגדה כזו לא נתגלתה עד היום, והוא הדיון ב„מעמדות“ ובשאר ספרי ליטורגיה.

(ג) בענין הדפוס האמסטרדמי של הספר *E. Nicholas. Apologia por la noble nacion de los judios* אין אני כלל וכלל תמים לחשוב, שקיורלינג הוא מקור נאמן שכל דבריו אמת וצדק, אדרבה, בספרי „רשימת ספרי לאוינו“ (ירושלים תרצ"ד) הוכחתי עשרות פעמים כמה אין לסמוך עליו. אולם אין לבטל את דברי קיורלינג על יסוד ראיה „לא ראינו“, ואם לא סמך רות על קיורלינג בדבר קיום מהדורה אמסטרדמית מספרו של ניקולס, למה רשם על פיו דפוס אמיר 1658 של ספר זה, שאף ממנו לא נודע לנו שום טופס עד היום? אולם כנוגע לדפוס האמסטרדמי של ספר זה בא קטלוג מנשה שגליתי והוכיח ש„לא ראינו אינה ראיה“, כי כאן קיבלה הידיעה שבקיורלינג אישור מהקטלוג, ומאחר שקיורלינג לא ראה את הקטלוג, הרי שתי הידיעות, הידיעה שברשימת קיורלינג והידיעה שבקטלוג מנשה, מחזקות זו את זו, ואין צורך כלל להדגיש, עד כמה היה למנשה בן ישראל ענין בהדפסת ספר כזה בספרות!

(ד) בענין „קרקסון“, לצערי לא נודעו לי בשעת כתיבת מאמרי דברי מר רות (בעתון 7, REJ. T. 91). וסמכתי על שטיגנשנדר (המזכיר, שנה עשירית, עמ' 84), שאף הוא היה „אחד מן המעטים“ שקרא את הספר (בהוצאת Wiffen), ואף על פי כן הייתי זהיר בלשוני ולא אמרתי שהמחבר היה יהודי או מורע אנוסים. אולם גם עתה, לאחר שקראתי דברי רות שם, אין לי מה לשנות בנוגע למקום הדפסת הספר. כבר הוכיח שטיגנשנדר שם, שהספר קרקסון נכתב בהולנד, כי המחבר מוכיר את הסופר ההולנדי Pedro Cuneo ואומר עליו: *este escritor es natural de esta tierra, en que yo escribo, y vive aun en ella*. ואפשר לשער שבשם-חו בהולנד נפגש עם מנשה בן ישראל, ולדעתי היה לו למנשה ענין להדפיס ספר נגד הכנסיה הקתולית שזכתה בידי איש ספרד שבעט באמונתו זו, והרי אפילו אם נניח, כדברי רות, שהספר לא נדפס בדפוס מנשה, אנו רואים מהקטלוג שהיה לו למנשה ענין להפיץ את הספר ע"י מכירה, ולמה לא יספל גם בהדפסתו? וכל זמן שלא יביא ד"ר רות ראיה שהספר נדפס במקום אחר, עלינו להעמיד את הקטלוג על חזקתו ולומר שהספר נדפס בדפוס מנשה בן ישראל.

(ה) בענין *Conhecimentos portugueses*, כאן לא אמרתי את דברי אלא דרך השערה, והדגשתי פעמיים, במבוא ובהערה, שהמסקנה תהא נכונה רק „אם נכונה השערה זו“, כנגד השערתו זו מעמיד ד"ר רות השערה

אחרת, שהכוונה לספר-לימוד ללשון הפורטוגזית. השערה כנגד השערה. בעיני לא נראה, שמנשה ראה צורך ללמד את בני האנוסים פורטוגזית. אם נאמר כך, יהא זה ספר יחיד ממין זה שהדפיס מנשה. גם המחיר הנמוך ביותר בכל הקטלוג, וזו יותר אפילו מלוח-השנה, מרמז שהכוונה כאן לעלון-חדשות, דבר שמנשה היה מעוניין בו מאד, לשם הידוק הקשרים בין האנוסים שנמלטו לאמשרדם ובין האנוסים שנשארו בפורטוגאל.

אברהם יערי

דפוס בלתי ידוע מתקנות ירושלם

במאמרו "ספרי תקנות ומנהגים של ירושלם" (ק"ס שנה כ"ב עמ' 262—265) פורט מר בניהו את כל תקנות ירושלם ודפוסייהן (ע"י עתה גם במאמרו של ד"ר א. ח. פריימן על תקנות ירושלם בס' היובל למר דינבורג), והנה נעלם ממנו וגם דומני מן הביבליוגרפים, שתקנות ירושלם הקדומות, שנתקנו ע"י הנגיד שולא יחד עם חכמי ירושלם ומצרים, נדפסו ראשונה בשנת תט"ז.

בשנת משפט וצדקה ביעקב ח"א סי' רס"ה בסופו דן החכם הידוע ר' יעקב ן צור על ענין פטור ת"ח ממסים, והוא כותב: "וחוששני להם עוד מחטאת, כי גם בלא דעת הכניסו עצמם ח"ו ברשת ההטכמות והחרמות שעשו חכמי מצרים וחכמי ירושלם תו"ב שנדפסו בשנת ולמען ירושלם לא אשקוט, והובאו לידנו ע"י שלוחי ירושלם תו"ב, וז"ל חכמי מצרים: הסכמנו שמהיום והלאה לא יטילו שום הפסד או מסיים או ארנוניות על בעלי תורה העשירים כו', ועוד הסכמנו ששום אדם שיהיה לו שררה על הצבור אף שיהיה בעל תורה לא יהיה לו שררה ולא שום ממשלה ולא שום מינוי על שום בעל תורה... וחתומים חכמי מצרים ובתוכם מהר"ר אפרים קארו וזה"ה אביו של מרן ז"ל..."

עוד חזרו וחידשוה כמה פעמים בכמה שנים ובפרט בשנת השנ"ו נעשה חרם חמור עה"ד הנז"ל... ועוד אח"כ חזרו וחידשוה כמה פעמים בכמה שנים ואחרונה שבהם, שנת הת"ו. ובשנת הת"ז נדפסו ה כנז"ל. רואים אנו מזה שהפרט הוא ממלת "אשקוט" (=תט"ז). חבל שלא הודיע לנו באיזה מקום נדפסו תקנות אלו. יש לשער שנדפסו באיטליא.

אנב אעיר, ש"אפרים בן לא"א כמוהה"ר יהודה ז"ל הנקרא ויש אשכנזי", החתום על התקנות מש' שני, ולפני זה "נאום אפרים הנקרא ויש" על התקנות מש' שני"ד הוא כנראה חתנו של מהרש"ל, שעלה לא"י ועמד כנראה בראש האשכנזים בירושלם, ע"י מש"כ עליו במאמרו "משהו לתולדות מהרש"ל" בס' היובל לכבוד ר"ל גינצברג עמ' ס"א הערה 83.

תקנות ארץ-ישראל משנת תט"ז

(להערת ש. אסף)

קונטרס התקנות שנדפס בשנת תט"ז, ושאת מציאותו מוכיח ש. אסף מתוך ציטט בספר "משפט וצדקה ביעקב" לר' יעקב ן צור, ידוע לנו בשלמותו, כי חזר ונדפס מתחילתו ועד סופו בספר "כרם חמר" לר' אברהם אנקאווא, חלק שני, ליוורנו תרל"א, דף כ"ב עמוד ב' — דף כ"ד ע"ב. קונטרס זה כולל לא תקנות סתם אלא תקנות בעניני פטור תלמידי חכמים ממסים וארנוניות, ולא של ירושלם בלבד אלא אף של צפת. חלק מהתקנות הללו חזר ונדפס בס' "כתב תורה" לר' שמואל די אכילה, אמשרדם תפ"ה, דף א—ד.

בראש הקונטרס שנדפס ב"כרם חמר" כתב המסדר: "סופס הסכמות וגזירות על עסקי פטור תלמידי חכמים ממסים וארנוניות מנדה בלי והלך, הובאו על ידי שלוחי ירושלם תו"ב בעלה אחת מודפס בשנת למען ציון לא אחשה ירושלם לא אשקוט"ס לפרט האלף הששי, וזה נוסחתם, ובסוף הקונטרס נאמר שם: "עד כאן נמצא בעלה המודפס בשנת ולמען ירושלם לא אשקוט"ס אשר הובא לארצות המערב על ידי שלוחי ירושלם תו"ב והנהנו הסופס הזה ונמצא על נכון אות באות מלה במלה..."

את הס' "כרם חמר" כבר הזכיר בניהו במאמרו. (קריית ספר, שנה כ"ב, עמ' 263).

אברהם יערי

דפוסי ארץ ישראל

עתונים וקבצים

ראה גם להלן במדור „בתוך כתבי עת“.

358 איתמר בן-אב"י; קובץ זכרון ליום שובו אל אדמתו, הוצא עלידי מועצת עיר נתניה, ארץ, תש"ז. (תלאביב, דפוס מ. שהם, תש"ז, 74, [2] ע', תמונות. 8°. א. בן-אב"י (ט"ו מנ"א תרמ"ה ירושלים—י"ג ניסן תש"ג באיסט-ארנג' באה"ב), בנו של א. בן-יהודה, סופר עיתוני ונואם וגם עסקן ישראלי, בשנת תש"ז הובאו עצמותיו לקבורה בירושלים.

359 בן-נריה, משה. משה בן-נריה. [משק כפר-לעזי, 1945], 55, [1] דף, פורטרט. 8°. במכונת הכפלה. — מכל רשימות מאת משה בן-נריה (ד' 8—51) ודברי חברים על אדותיו.

360 בעיות. מאמרים ורשימות ליום הולדתו השבעים של ד"ר י[הודה] ל[יב] מאגנס. בתוך „בעיות“, כרך ה' חוב' ה"ו (כ"ט"ל) — בתמו תש"ז. ע' 189—256, לוח-פורטרט. 8°. התכנן: מאמרים, זכרונות ורשימות על י. ל. מגנס מאת מ. בובר, מ. סמילנסקי, א. סימון, ר. וולסש, ג. שלום, י. ס. הטשיסון, לורד סמואל, ג. פיציגראלד, הרב חיים נחום, מ. ירושלם, ר. ג. גייקובס, ד. ו. סנטור, מ. אביש-אול, ר. ב. [נימין], י. מולכו, ג. חפשי, ש. ה. ברגמן. שבעים אמרות שלום, ליקט י. ד. וילהלם. יסודות היהודות בתוך נאום מגנס בשנת 1911 וקטעים רבים מנאומיו ומאמריו.

361 ברית ציונים כלליים. ידיעות ברית הציונים הכלליים בארץ-ישראל; מכתב חוזר לחברים. תלאביב, דפוסים שונים, תש"ג. 4°. „פנימי“. ירחון, גל' א' יצא באייר.

362 הגלגל. כרך ה', גל' 2: (שלושים שנות בנין בארץ-ישראל). ירושלים, לשכת המודיעין הממשלתית בהשתתפות רדיו ירושלים, י"ד מנחם-אב תש"ז. 27 ע', טבלאות, פורטרטים, תמונות. 4°. בגליון גם מקצת

מהטקסט הרגיל. התכנן: א. סמואל; שירות השידור בא"י. א. דיוויס: 25 שנות מפעל הבריאות בארץ. ק. קריקוריאן: מפעל הבריאות. א. זיפשוטין: נמל תלאביב. ז. א. ר.: נמלי חיפה ויפו. א. שרביט: התעשייה העברית והתפתחותה. י. בך-נון: משהו על 30 שנות תחבורה בא"י. א. קירבי: מסילות הברזל בא"י. ג. מהודר: התפתחות שירותי הדואר בא"י. י. זימן: 30 שנה של התישבות חקלאית עברית. מ. ה.: 30 שנה של ספרות עברית בארץ. פ. גרדנוויץ: א"י הטרופ-פילוארמונית. ג. ק. גרשוני: התפתחותו של התיאטרון העברי בארץ.

363 דפים לזכרו של א[רתור] רופין. תלאביב, מזכירות חבר הקבוצות וקבוצת כפר רופין, חש"מ, תש"ד. 39, [1] ע', תמונות. 8°. ארתור שמעון רופין (1876—1943—ירושלים), מאישי העליה השנייה, מנהל ההתישבות הציונית בשנות 1908—1931, חבר המהלח הסוכנות, סופר ומלומד, החוברת כוללת מאמר של א. רופין: „דרכנו בהתישבות“, מאמרים ורשימות עליו מאת י. בך, תנחום, ל. שקולניק, ג. לנדאוואר, ז. ס[מילנסקי] ד"ל (רופין כמישב, ע' 10—22), וזאמריכ על כפר רופין מאת א. זינגר, מ. באומגרין וי. ריז'יק.

364 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. מועצות הפועלים בשרון. ידיעות מועצות הפועלים בשרון. תשרי—אדר ב' תש"ג. 6 גל'. (תלאביב, דפוס „השפיל הצעיר“), תש"ג / 1942—1943. 8°. כל הגליונות י"ל כהוצאות חד-פעמיות. „לא למכירה“. גל' אדר ב': ידיעות מועצות הפועלים בשרון ובשומרון. — יותר לא הופיע. באותו הזמן ובאותה הצורה יצאו גם: ידיעות מועצות הפועלים בשומרון, ...בפתח-חקה לבני ברק והסביבה, ...בדרום. במקום פרסומים אלה האו אחר כך „ידיעות מועצות הפועלים במושבות“.

365 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים

אחרונות, 33. מהתכן: אב. גולדשטיין: כל גורי במדבר לוב. ה. וידמן: ימים גוראים בגיטו וורשה.

372 ירושלים. האוניברסיטה העברית. יוסף צבי הרץ ז"ל, תרל"ב-תש"ו; דברי זכרה ביום השלושים לפטירתו <י"ב בשבט תש"ו>. ירושלים, האוניברסיטה העברית, (דפוס "אחזה"), תש"ו, 17, [2] ע', לוח פורטרט. 8°. החוברת כוללת דברי הספד מאת ח"י רות וב"צ דינבורג.

373 ירושלים. האוניברסיטה העברית. ישראל אהרני ז"ל תר"מ-תש"ו; דברים שנאמרו באוניברסיטה העברית ביום כ"ד בחשון תש"ו <18.11.46>. ירושלים, האוניברסיטה העברית, (דפוס "אחזה"), תש"ו, 18 ע', לוח פורטרט. 8°. ישראל בן אברהם אהרני (1880) בויצי ע"י וילנה-ערב סוכות תש"ו ירושלים, מדצה לזואולוגיה באוניברסיטה העברית, חוקר מובהק של החי בא"י, חבר ועד הלשון — החוברת כוללת דברי הספד מאת י. ל. מגנס, פ. ש. בודנהימר ונ. ה. טורשינר.

374 כנרת; קבוצה מ"ל. פניה ז"ל; ליום השלישים. כנרת, תש"ו. [1], 19 דף, פורטרט. 21:16. במכונת-הכפלה. מאסף.

375 לוי, ש. המדינה העברית: ילקוט מקורות ופרקי מחשבה. תל-אביב, הוצאת בטרם, (דפוס "ספר"), תש"ו, 300, [1] ע'. 8°. התכן: א. ליבנשטיין: בפתח הספר (ע' 9-32), א"י: עולם ואדם. ב"י: בשחרה של אומה: חוקים ראשונים. ישראל ועמי הקדם. בין כיבוש למלכות. ג"י: מלכות: בית ראשון. בית שני. ד"י: עם שיבה ציון: תכניות והגינות (מדברי ר"י אלקלעי, רצ"ה קלישר, רע"י שלזינגר, ר"י רילף, הרצל, גורדון ואחרים). ה"י: חזון עם. ש. לוי: תוספות הערות.

376 נתיבות חנוך. תל-אביב, ארגון בני עקיבא בארץ-ישראל, המחלקה לעבודה ולמקצוע, המדור לבתי הספר, תש"ו. 8°. רבעון. העורך: מרדכי לאובר. גל' א' יצא בכסלו. במכונת-הכפלה. רק המעטפת נדפסה.

377 ספר העליה השנייה. ערוך בידי ברכה חב"ס. בהשתתפות אליעזר שוחט. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "אחדות"), תש"ו. [2], 788, [1] ע', לוחות-תמונות, פורטרטים. 8°. קבץ מלא וגדוש הכולל ידיעות מענינות על א"י בתקופת העליה השנייה ועל מצב הרוחות בגולה

בארץ-ישראל. מועצת פועלי תל-אביב. אגדת פועלי העור. קבץ למלאות 25 שנה ליסוד האגודה <1920-1945>. תל-אביב, תמוז תש"ה. 40, [1] ע'. 8°. "פנימי-לא למכירה". מהתכן: ג. בך-דוד: תעשיית העור בארץ וארגונם המקצועי של פועלי העור (ע' 1-19). 366 הסתדרות הצופים העברים בארץ ישראל. למדריך. חמ"ד, חש"מ, תש"ה, 63, [1] ע', תמונות. 8°. מאסף.

367 החינוך המשותף: הגיל הרך. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 447 ע'. 8°. (ספרית פועלים / למחנך). קבץ. התכן: ל. אלתרמן: הסיפור לילד הקטן. א. גוטמן: המשחק והצעצוע בחיי הילד. מ. גרסון: מבעיות חינוכו. תפקיד ההורים בחינוך המשותף. אמצעי-חינוך וחינוך מהנכים. בעיית המשמעת בחינוכו. על הסיפור. ש. גולן: על מיניונו של הילד הקטן. אמצעי-חינוך והעונש. הילד המגומם. הילד הגומב. צ. זמר: פסיכודראמית בתהליך ההשכלה. ב. חנוך: הילד וההורים לאחר יום-עבודה. ש. מושקטבליט: המישחק בעיני פסיכולוגים. תורת המישחק והצעצוע. סוניה: בעית העונש בחינוך. י. פרידוויג: ילדים כבדי אכילה ולעיסה. ל. רוזנברגר: ילדים מקשים. מ. גרסון: ביבליוגרפיה בשאלות חינוך (ע' 421-440). סוף דבר.

368 חקרי-עבודה: רבעון לביטוח סוציאלי ותחזוקת עבודה. (תל-אביב) מכון לחקר סוציאלי ליד ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, חש"מ, תש"ו, 1947. 8°. חבר המערכת: י[שראל] בר-שירה, צ[בי] ברנזון, ג. לובינסקי ואחרים. העורך האחראי: י. קניבסקי. חוב' א' יצאה בסיון, השער גם באנגלית.

369 ידיעות חולון. חולון, המועצה המקומית, (דפוס "המשק"), תש"ו. 8°. טבלאות, תמונות. יוצא לעיתים בלתי קבועות. גל' א' יצא בשבט.

370 ידיעות נהריה: הוצא ומופץ חנם ע"י המחלקה לענייני מרגוע ש"י המועצה המקומית נהריה. [נהריה], חש"מ, [1946]. מפות. 2°. על מקום המרגוע נהריה על שפת-הים צפונית לחיפה. מקצת הטכסט באנגלית. תכפיות ההופעה לא נזכרה.

371 יום הכפורים: ילקוט. (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ו]. 64 ע', תמונות. 8°. = "ספרון" ידיעות

I. Radler- [383 (רדלר-פלדמן, יהושע)]
Feldmann]. שי לימי הפורים לבית
הספר, לבית הכנסת, ערוך בידי ר' ב[נימין]. ירושלים,
"המזרחי", (המדרש לפרשין), תש"ו. 96 ע'. 80. "שי"
— ספריה עממית קטנה, ב—ג—ד. הקובץ כולל מגלת
אסתר (עם פירוש מאת י. א. וידמן), תפלות, הלכות פורים
(גם תפלות תענית אסתר) רשימות על פורים לפני
(מזכרונות פ. וינגרוב) ועל פורים במקומות שונים
(בסלוניקה, בפרס, ברוזין, בתל אביב), שירים ומאמרים
קצרים בעניני פורים.

384 הרופא לעם; קובץ לעניני בריאות (והיגיינה).
(תל-אביב, דפוס מל"ן), תש"ו. 80. מצויר: דוריחון, העורך;
אדם פעיל, קבוצת הרופאים המוציאה לאור את דוריחון
"הרופא לעם" שמה לה למטרה להפיץ בחוגי הקהל הרחב
ידעו בעניני הבריאות וההיגיינה בצורה נוחה לקריאה
ולקליטה ע"י הצבור. (מההקדמה).

385 הרוקח העברי The Hebrew Pharmacist;
בטאון ההסתדרות הרקחות העברית של ארץ-ישראל. תל-
אביב, (דפוס "בצלאל"), תש"ו. 40. ירחון. העורך:
יצחק ילין, חוב' א' יצאה בשבט.

386 רמת גן, רמת גן, תרפ"ב-תש"ו — 1921-
1946. ספר יובל, רמת-גן, המועצה המקומית (תל-אביב,
דפוס שהם), [1946], 326, [2] ע', דיאגרמות, טבלאות,
מפה מקופלת, תמונות. 80. העורכים: יצחק זיו-אב,
יעקב חריגין, ש. שמואלי, מהתכן: מ. וינשטיין; תולדות
הסביבה. ש. אביצור; 150 שנות השממון האחרונות.
ש. שמואלי; מחברת, "עיר גנים" לרמת-גן, סיור בפרך
טוקלים, לוקט והוגש ע"י פפר, י. קלוזנר; האוכלוסיה
היהודית בארץ בימי הבית השני, ג. סלושץ; עיר-הגנים
במסורתנו, נגה הראובני; הצומח בר"ג, צ. קלנר; הרקע
הגיאוגרפי של אזור ר"ג, א. רוזנאו; אקלימה של ר"ג.
א. בורשטיין; שמות ומהותם. ז. סייטשין; כלכלתה של
ר"ג, י. סלושץ; הספריה הצבורית "דביר ביאליק".

387 תל-יוסף, תל-יוסף; כ"ה שנים, תרפ"ב...
תש"ו, [עין-חרוד], (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ו. 127,
[1] ע', טבלאות, תמונות. 80. בראש השער: ההסתדרות
הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, גודו העבודה
ע"ש יוסף טרומפלדור, הקיבוץ המאוחד. "בזה מעט
מדברי חברינו שנכתבו עם שובם מהמעצר ברפיח...".

(בעיקר ברוסיה) בזמן המהפכה הרוסית הראשונה ולאחריה.
המדורות: נס העליה השניה (מאמרי ב. כצנלסון, בן-
גוריון, ברנר, טבנקין, צמח, לופבן, ש. מאירוב, בילינסון,
רובשוב וג. קרסל). דרכי לארץ (מאת כצנלסון, זכאי,
לביא, ר. ינאית, מ. זינגר, ג. חפשי ואחרים), כיבוש
העבודה (מאת י. אהרונוביץ, א. זיד, א. אבן-סוב, פנחס,
נ. שיפרים, צ. נשרי ואחרים), הגלילה (בן-גוריון, י. וויץ,
ס. פז ואחרים), כיבוש הקרקע (מאת י. בלוק, י. בצר, ר'
בנימין, ב. צ. ישראלי, ר. כצנלסון, ש. ד. יפה ואחרים),
הראשונות (מאת ח. ש. חנקין, ש. מלכין, ח. צ'צ'יק, ש.
בצר, ש. קריגסר, א. בקר ואחרים), חיי-ציבור (י. כן-צבי;
ראשית פועלי-ציון בא"י, ע' 585—611; צ. סובולובסקי;
ראשית "הפועל הצעיר", ע' 612—635; י. אפרס; מאמצי
ארגון לעזרה הדדית; בשנות מלחמה ומצוקה, 10 מאמרים
ורשימות; חבלי נוף ולשון מאת א. ברש, מ. קלורי
ואחרים), מבני העליה (45 מאמרים ורשימות על נעדרים).

378 ספרית הגוטרס המרכזית 5 ימי מועד.
ד', ה', 2 חוברות, חמ"ד, חש"מ, [תש"ה], 80. התכן: ד'
דברי ספרות למסכת כ' תמוז. 66, [2] ע'. ה' דברי
ספרות למסכת תשעה באב. 60, [2] ע'. העורך: שמואל
אבן-שמואל (קופמן) ז"ל, שנהרג בתאונה בהרי גלבוע
בי"ב באייר תש"ז, בחבורות נרפסו יצירות נבחרות
מתאימות (בשלמות או בקטעים) של הספרות העברית
החדשה ובחבורת ה' גם קטעים מהתנ"ך מהאגדה ומדברי
יוסף בן מתתיהו. — חוב' א"ג עוד לא יצאו.

379 עוזר דלים; חוברת המוריסטית לשמחת תורה
תש"ז, בעריכת ש. י. צביאלי בהשתתפות ד. פרסקי
>ניר-ירק, (ירושלים, דפוס "פנחס אבן"), [תש"ז].
11, [1] ע', תמונות. 80.

380 עלונים. (ירושלים) עזר ארגון הנוער החרדי
בארץ ישראל, תש"ה. תוים. 21:15.
יצא בשבט. במכונת-הכפלה.

381 עתים. כ"ה לשירת א[ברהם] שלונסקי.
בתוך עתים גל' 46 מה' אלול תש"ו, ע' 1—4. פורטרט.
20 גדול.

382 צביה וולווינסקי, כ"ו בכסלו תרס"ב—כ"ב
בתשרי תש"ה, עין-חרוד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ה.
49, [1] ע', פורטרט. 80. התכן על המעטפת האחרית.

על קורות עמנו בארצו מימי דיכוי מרד בריכוכבא¹ ועד גירוש הביזאנטים מן הארץ. אמנם בפתח דבריו מוסר המחבר מודעה, שכדי להגיש ולהבליט את הרקע ההיסטורי בקורות התקופה ההיא — לעומת השטטוש שנהנו כי ההיסטוריונים עד כה — צמצם את שאר השטחים, כגון הכלכלה והחיים הרוחניים. ברור שאין להתווכח עם א. על שהלך בדרך זו — שכן רשאי כל מחבר לעסוק בדברים המעניינים אותו, אולם עדיין לא הוכרע אם התמונה שהוכנסה לתוך מסגרת זו היא שלמה, הולמה את המציאות ומתאימה לצורך סקירה מסכמת שאליה התכוון המחבר. אך במקום להתווכח עם המחבר על מה שהחסיר מרצון מן הספר בואו ונחזיק לו טובה על מה שנתן לנו — כי אמנם יש במה להתכבד!

בקיאותו הרבה של א. בספרות הרומית והביזאנטית, החילונית והדתית-נוצרית כאחת, עמדו לו להגיש לקורא (המכיר בדרך כלל את התיאורים המיסודים על המקורות התלמודיים ואינו מכיר את המאורעות שהתרחשו בעולם הרומי ואת הכוחות שפעלו בו, ועל אחת כמה וכמה שאינו מצוי אצל מקורות אלה) מעין השלמה חשובה המבטיחה אותו כאילו מאחורי הקלעים של המעשים שהתרחשו בארץ-ישראל, ובוזה מרחיבה את אפקו ומסבירה לו הרבה עובדות שלא היו מובנות לו כלל.

הנה הצליח המחבר לתת תיאור חי על מצב העניינים לאחר מרד בריכוכבא (עמ' 22 ואילך) והמעין ילמד מתוכו, כי תקופת השלום היחסי שהשתררה בארץ באה גם כתוצאה מהכרתם של הרומאים, כי נסיונם לעקור מן השורש את היהודים ואת היהדות לא יצליח, ורק על ידי ביטול הגזירות ומדיניות של סיוס ופשרה ישיגו את מטרתם להשקיט את הארץ. משום כך לא הגשימו השלטונות בכל תוקף את איסור העליה לירושלים — שגם לפני כן היו עוברים עליו. (בהזדמנות זו כדאי היה להזכיר את הסיפור על רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה רבי יהושע ורבי עקיבא שהיו עולים לירושלים — מכות כ"ד, ע"ב). הרצאת הדברים על הקשיים, שנתגלו בהנהלת

¹ מוסד ביאליק החליט להוציא שורה של מונוגרפיות, שתקפנה את קורות היהודים בארץ-ישראל מימי חורבן בית שני ועד חיבת ציון. על התקופה עד כשלוש מרד בריכוכבא דן ספרו של ש. ייבין, מלחמת בריכוכבא. פרק אור פירסם ספר על ממלכת ירושלים הצלבנית. מחברים אחרים מכינים את החוליות החסרות: התקופה הערבית עד מסע הצלב; בימי האיובים והממלוכים; בימי שלטון התורכים.

האוכלוסיה של תל יוסף מתקרבת ל-900 נפש, מהם 320 ילד. שטח הארמה 12160 דונם בעבוד ועוד 2300 דונם שחלק מהם בא בחשבון לייצור וגם לעיבוד אחרי הכשרה, וסיקול.

388 פאלקס-שטימע; (יידישע אויסגאבע פון „קול העם“). תל-אביב, (דפוס לויצקי), 1946. 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. האחראי: מ. בילצקי. גל' א' יצא ביולי. עתון קומוניסטי.

389 Etudes Palestiniennes. Jerusalem, Keren Hayessod, Bureau Central, 1946. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בספטמבר. במכונת-הכפלה.

390 Jewish Agency for Palestine. Information Office. Digest of press and events. Jerusalem, 1943. 2°.

שבועון. גל' ה' יצא ב' 17 בינואר 1943. — במכונת-הכפלה.

391 Palestine Economic Review. (Jerusalem, Jewish Agency for Palestine, Department of Trade and Industry, typ. Weiss), 1945. 8°.

ירחון. העורך: T. M. Kinory. גל' א' יצא במאי.

392 الحارس، مجلة شهرية دينية مسيحية The Watchman; evangelical monthly. حيفا، القدس.

مجلة بيت المقدس، ١٩٤٦.

יוצא בחיפה. שנה א' גל' א' יצא ביולי 1946.

ספרים וחברות

אבי-יונה, מ. בימי רומא וביזאנטיון. ראה ק. ט. שנה כ"ג ע' 261.

שמו של מ. אבי-יונה הולך לפניו כארכיאולוג העוסק בקורות ארץ-ישראל בתקופה הרומית והביזאנטית; הוא העניק לנו כבר כמה וכמה מחקרים חשובים בשטח זה, שנדפסו בפרסומי מחלקת העתיקות של ממשלת ארץ-ישראל, שהוא אחד מעובדיה המדעיים הראשיים, וגם בידיעות החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל, אשר מטעמה השתתף באחרונה בחפירות בתי-ירח וטיפל במיוחד בבניינים מהתקופה הרומית, שנתגלו במקום. אכן טבעי הדבר שמלומד זה נתעורר להגיש לקהל גם ספר מסכם

בהרצאת הדברים על התקופה האחרונה של השלטון הביזאנטי ופלישת הפרסים (משנת 527—634) נקט המחבר בדרך קצרה ולכן הוצגו העניינים אולי בפשטות יתירה (ראה עניין מר זוטרא, היחסים בין הישוב בארץ ובין הגולה, העזרה שהגישו היהודים לפרסים), אך על-פי שהיה כאן מקום להתגורר.

הספר מסתיים בכינוש הארץ על ידי הערבים וגירוש הביזאנטים. ברור שחלוקה זו מתאימה בראש וראשונה למאורעות חיצוניים, שליהודים היתה אך השפעה מועטת או אפסית עליהם, ושלא שינו לרעה את מצבם בארץ ואת אורח חייהם הרגיל — להפך גרמו לעליית קרנם מכמה וכמה בחינות. ולכן לא ברור לגמרי על יסוד מה גור א. ש. ש. סיום התקופה הביזאנטית ככה גם הרצון המדיני בעם היהודי (הקדמה עמ' ט'). המחבר עצמו מגדיר את מושג המדיניות כאותו סבך של עובדות בעיות ושאיפות... שבמרכזו עומדים חיי הכלל המאורגן (ש. ש. ש.), אינו סבור שבאמת דעתו היא כי עם גירוש הביזאנטים פסקו חיי הישוב המאורגן בארץ-ישראל, הדלו להתרחש עובדות, סולקו בעיות ובטלו השאיפות... א. מוסיף עוד סימן לקץ עצמאות המדינית של הישוב וכדאי להביא קטע זה בשלימותו: „הפרסים מעלו בבני בריתם היהודים, ובזה סתמו את הגולל על תקוותה האחרונה של האומה. מלכות פרס היתה הרשות היחידה בין הממלכות הקיימות בימים ההם, שלא היתה מיוסדת על עקרונות דתיים צרים ומגבילים, ועליכן עשויה היתה מטבע הדברים שהיהודים ישימו בה את כבשם בתקוותיהם לקיים עצמא בארץ-ישראל, שני הכוחות הגדולים האחרים, ביזאנטיון והערבים, שניהם היו כפופים לחזון דתי, שלא הניח שום מקום לזולתם. האכזבה מן התקוות שתלו היהודים בפרס מציגה איפוא את סופה האמיתי של ההיסטוריה המדינית של יהודי ארץ-ישראל. משעה זו פסקה שאיפתם לחופש ולעצמאות וחדלו מלהיות כוח ממשי מבחינה מדינית. התקווה הפכה לחזון נעלה, אך בלתי-ממשי. מחוסר תקווה לעצמאות חדלה יהדות ארץ-ישראל להיות נושא של רצון מדיני עצמאי והישוב הפך לקיבוץ גלויות. וזה היה אחד הרגעים הטראגיים ביותר בתולדות עמנו“ (עמ' 199).

ניסוח פסקה זו הוא מוזר ולדעתי אין בו משפט שלא יצריך הסתייגות ותיקון. מעלם של הפרסים לא סתם את הגולל על תקוותה האחרונה של האומה. דווקא בימי שלטון הערבים נתעוררו התקוות לגאולה קרובה ולשיבה לציון. הנסיונות המרים תחת שלטון הפרסים ובייחוד

האימפריה הרומית בראשית המאה השלישית לסה"נ והמלחמה הפנימית בין המועמדים לקיסרים מסבירה יפה את דברי האמוראים במדרשי האגדה על ירידת חשיבותה של הרשות (עמ' 54 ואילך). בעקבות משבר זה, ירדו גם צורות חדשות על היהודים — כצורת מסים חדשים. תשלומי מכס כבדים, אספקת חובה ועבודות כפייה (אנגריה). העם התנגד לתשלום מסים אלה והרשות ראתה צורך לגבותם בכוח. כתוצאה מהשיטה הזאת וההתנגשויות בין משלמי המסים ובין הגוברים, וגם כתוצאה של האינסולאציה, בא משבר כלכלי, שגרם לירידת מספר הישובים היהודיים בארץ ולהתרוששות הישוב. בעקבות משבר זה התחילה היציאה מארץ-ישראל, נתרבו הגול ועבירות אחרות ונתבלטו הניגודים בין העשירים לדלת העם; נתערער גם מעמדו של בית הנשיא שלא יכול היה לספק את הדרישות הגוברות והולכות מצד השלטונות לתשלום מסים; נסיונות בית הנשיא לגבות את המסים בכוח הורעו עוררו התנגדות בלב העם; וכן נמצא כבוד הנשיא קרח מכאן ומכאן, מה שגרם לירידת חשיבותה ומיעוט דמותה של המשרה החשובה והיקרה בעיני העם. בעניין ירידת ערכה של יהדות ארץ-ישראל ויחסם של יהודי ככלל (עמ' 80—81) כדאי היה לרמוז למאמרו של א. ביכלר ב־ Schwarz-Festschrift עמ' 133—162 ובייחוד לדבריו של ל. פריינד, באותו הקובץ, עמ' 163—192.

בתיאור שלטון תדמור והעדה היהודית שם (עמ' 82—83) היה מן התועלת לקרוא לרמון לסאמיס: Fr. Loofs, Paulus von Samosata, S. 20—34; Fevrier, Religion des Palmyréniens, p. 222—226. בדבר יחסו של יוליאנוס קיסר לתורת היהדות (עמ' 132), שלפי א. היה שלילי בהחלט, היה על המחבר לרמוז למאמרו של מ. אדלר ב־ JQR ה' (1893), עמ' 591—651, המעריך אחרת את עמדת יוליאנוס (ענין בייחוד עמ' 595—597 וכן עמ' 609). הדעה המקובלת על שתיקתם של מקורתינו בעניין בניין הבית בימי יוליאנוס אינה שמה לב למאמרו הקצר של ז. בכר ב־ JQR (1898), עמ' 168—172, המוכיח שר' אחא נקט עמדה חיובית בהחלט לגבי תכנית זו.

תועלת רבה יש לראות גם בהצעת העניינים הדתיים באימפריה הביזאנטית הנוצרית ויחסיה הפנימיים (עמ' 168—172), פילוג הנצרות לכניסיות: אורתודוקסית, נסטוריאנית ומונופיזיטית היתה לו השפעה רבה על מצב היהודים בארץ-ישראל וגם בכל ארצות שלטון הנוצרים.

לכסוף עניין הקובע ברכה בפני עצמו: המפות, הצוירים והלוחות שצורפו לספר. גם הפעם הצטרפו המחבר ומוסד ביאליק למעשה נאה וראוי לשבת בהגישם לקורא ספר בצורה יפה, המרהיבה את העין ומשכינה את הלב. הצוירים והלוחות אינם תפאורה חיצונית, אלא נבחרו בטוב טעם ובמחשבה תחילה להתמוזג עם הדברים שנכתבו. ועל השקידה לתת תוכן נאה בצורה נאה יש להודות לכל אלה שטיפלו בספר. ת. ה. הירשברג

393 אורליאן, יהודה ליב. לשבעים ולר' עב"ם... (תרגם מיונית משה שנפלד), ירושלים—הל' אביב, נצח, (דפוס עזריאל), תש"ד, 34 ע', 8° = ספרי נצח, יר. = דברי עיון ומחשבה, ספר ג. קבץ מאמרים על הבעיה הסוציאלית לאור היהדות.

נראה לי לא למותר לציין כמה טעויות המצריכות תיקון לפני הקריאה. ברשימת ראשי תיבות וקיצורים (עמ' ח') חוזרת פעמיים הטעות Minge וצ"ל Migne. למרות הבטחתו (שם) לא נהג המחבר במראי המקומות לפי השיטה המקובלת ושכח גם להזכיר שאת מדרשי הרבות (פרט לב"ר) הוא מצטט לפי מהדורת ראם. ברבות למגילות מוסר הוא לפעמים בראשונה את הדף ואת העמוד ורק אחר כך מסמן את הפסוק. דרך משל עמ' 39: אי"ר ט"ו, ע"ד: לא י"ג — והכוונה לאי"ר ל (פסוק) א' י"ג (ט"ו, ע"ד). עמ' 42: קה"ר לי י"א — הכוונה קה"ר ל—י"א. את מדרש תנחומא במהדורת בובר (תנ"י בובר או ת"ב) רגילים לצטט בעברית לפי הפרשה והאות ולא כפי שהגה המחבר (ראה דרך משל עמ' 56). בהזדמנות זו יש לתקן בעמ' 75: "ר' יהודה בן לוי הדגיש (תנחומא שמות וארא ג' עמ' 20, הוצאת בובר)" והכוונה לדבר רבי יהודה הלוי ת"ב וארא ד' (בתנ"י שמות, כ"ט הגירסה אריב"ל (אבר ר' יהושע בן לוי) — וכן שמ"ר ה', ט"ו. גם שיטת ציטוט מדרשי הפסיקתא אינה הרגילה. כן מזכיר המחבר בדרך כלל פסיקתא רבה (הוצאת פרידמן) (עיון דרך משל עמ' 71) ואנו רגילים פסיקתא רבתי (או פ"ר) הוצ' מאיר איש שלום (זה שמו וזה זכרו של המלומד היקר הזה בספרות העברית). אנב: בעמ' 86 שורה 5 מלמטה נפלה טעות דפוס: צ"ל פ"ר קנ"א ע"ב. גם את הפסיקתא דרב כהנא (סדר"ב) מצטט המחבר כפסיקתא רבה (עיון דרך משל עמ' 86, 80 או 114). טעות מצערת נפלה בפסוק: "לשנוא את אוהבך" (ש"ב י"ט ו') עיון עמ' 46 שורה 9 מלמטה. כדאי גם לתקן את ההערה: "השם אנונא מיליטאריס (annonna militaris צוהספקה לצבא) נשתבש במקורותינו לארנונית" (עמ' 58). במקורותינו הצורה הרגילה ביחיד היא: ארנונא, ארנון; ויש כזה רק שינוי קל בערך לגבי הביטוי הרומי. הצורה ארנונית נמצאת פעם אחת ונראה ששם היא טעות סופר.

תליית ראש הגולה מר זוטרא וחכמינו על גשר מחוזה שאירעה לפני שלושה דורות וסבל היהודים בבבל, בוודאי לא היו עשויים לשים את כל מבטחו של הישוב בשלטון הפרסים, השלטון האומי לא היה כפוף כלל לחזון דתי ודווקא שושלת זו הניחה מקום רב לחיי הרמי — בני החסות היהודים, הנוצרים והפרסים. גם שלטונם של העבאסים, שהיו נתונים להשפעות דתיות, לא התערב כלל בענייניהם הפנימיים של בני העדות האחרות, ובימינו עלה ראש הגולה לגדולה ולחשיבות שלא נודעה לו לפני כן! שאיפתם של היהודים לחופש ולעצמאות לא פסקה בשום זמן — והחזון הנעלה שעליו מדבר א. היה כוח משי, שעלול היה בכל עת לצאת מן הכוח אל הפועל, כפי שהמחבר עצמו הרגיש זאת בהזדמנות אחרת (עיון עמ' 86). הישוב היהודי בארץ-ישראל לא הרגיש את עצמו בשום פעם כקבוצת גלות. בתוקף כוחה של ארץ-ישראל ראו חכמיה את עצמם כעולים על גאוני בבל — ומחלוקת בן מאיר ורב סעדיה גאון תוכיח! הגאון אביתר בן אליהו גאון. נמק את התנגדותו לדוד בן דניאל, שנטל לעצמו במצרים את תואר ראש הגולה וביקש להרחיב את שלטונו גם על ארץ-ישראל, גם בטענה זו: ארץ-ישראל אינה קרואה גולה, שיהא ראש גולה נסמך בה! עיון במגילת אביתר, שהוציא ש. שכטר. Saadyana, עמ' 92—93.

ואולי התכוון המחבר לכך, שמעתה פסקו המדידות — אבל הרי מותר לבאר את הדבר על ידי שיפור שחל בייחס השלטונות אל הישוב וחוסר רדיפות ואונס דתי. ועוד שהמדידות עצמן לא שימשו בשום זמן סימן מובהק ויחיד למדיניות. המחבר עצמו מזכיר, שמנהיגי העם לא השתתפו במרד גאלוס (עמ' 125 ו'128). האם יש בזה סימן לחוסר מדיניות? או דוגמא אחרת: האם יחסם האדיש של הנשיא ורוב החכמים לבניין בית-המקדש בימי יוליאנוס (עמ' 141) הוא סימן לחוסר מדיניות או לאדישותם להקמת בית-המקדש בכלל? הלא המחבר מכיר מדיניות ריאליסטית ומיושבת בדעתה (עמ' 173).

מובן שדברי אלה אינם באים להפחית מערכו של הספר. יש כאן מקום להתווכח ובלי כל ספק יבהיר המחבר הנכבד את עמדתו במהדורה שניה של הספר, שבה יכניס בוודאי גם שיפורים אחרים — כגון ביבליוגראפיה ותיקון טעויות דפוס מצערות, שהקורא אולי לא יעמוד עליהן מעצמו.

2 ואמנם כדי לעזור למעיין במהדורה זו של הספר

stian Andersen]. בגדי המלך החדשים ועוד ספורים, כתובות בידי ל. אביטל [=לוי קיפניס], הציורים מאת צבי מלכנצ'יק. תל-אביב, "אל המעיין", חש"מ, [1946], 30 ע', 8°. 4 ספורים.

401 אנציקלופדיה לציונות. בעריכת משה קליינמאן, בהשתתפות חבר סופרים. כרך א: אביגדור-גרץ ה. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס רוהלד), חש"ז. VIII ע', 336 עמודה, 12 פורטרטים על 4 לוחות, פסקימיל. 8°. "האנציקלופדיה תכיל שתי מערכות: מערכת אישים ומערכת עיונים. ההתחלה היא מתקופת ה-קלישר. בגבול הזמן הזה התאמצו שלא תיעלם משטח ראייתנו שום אישיות ושום פעולה אשר היתה להם השפעה במדה שהיא על התפתחותה של התנועה... ועל גילוייה בתחומי הפוליטיקה, היחסים הסוציאליים והתרבות. וכלל זה נקטנו ביינו: לראשונים זכות יתר על האחרונים" (מדברי העורך והמוציא לאור). כולל 214 ערכים, מהם 86 מידי העורך ו-56 מידי מ. שוחטמן. השאר נכתבו ע"י י. בן-צבי, ג. מ. גלבר, א. מ. גנחובסקי, ג. הרליץ, י. וולפסברג, י. מיזל, י. ר. מלכו. ישראל קליונר, וב. קרופניק.

402 אפלטון. המשתה. תרגום מיוונית שאל טשרניחובסקי, מבוא מאת יוסף קלוזנר, ירושלים ותל-אביב, שוקן (תל אביב, דפוס "אחדות"), (1946). 93 ע', 8°. = ספריה קטנה של הוצאת שוקן, 12. שם המקור: Plato: Symposion.

403 אריאל, ז. [פסיונים של זלמן שלמה ליבוביץ] [Z. Leibovich]. אוצר מסעי הפלאות, ערוך לילדים ע"י ז. אריאל. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "אחדות"), [1946], 314, [1] ע', תמונות. 8°. 12 ספורים, מקוריים ומתורגמים.

404 ארץ ישראל. ממשלה. תערוכת התע-
שיה של ממשלת פלשתינה "א"י", קהיר 1941. (תל-אביב, דפוס "הארץ"), [1941], 64 ע', 8°. קטלוג. — מכיל גם מודעות (בספירת עמודים מיוחדת).

405 אשכנזי, שלמה. נשי ישראל בגבורתן. תל-אביב, י. צ'צ'יק בסיוע "מוסד הרב קוק", (דפוס הפועל המזרחי, חש"ז), 159, [1] ע', תמונות. 8°. "הספר הראשון שלפנינו נוגע רק בעניני נשי ישראל שמסרו את נשמן כהגנה על כבודן... בספר זה כונס מה שמצאתי

394 האזרחי, יהודה. עונים בסערי מספורי המלחמה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), חש"ז. 231 ע', 8°.

395 איזנפלד, שיגה. תיבה על הים. (מכתב-היד ביידיש י. רבי [=יעקב שעיה רבינוביץ]). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 251, [1] ע'. 8°. ספור מחיי המעפילים. מקום המעשה: עיר בבוקובינה, תורכיה, קפריסין.

396 אינשטיין, אלברט; לאופולד אינפלד. הפיזיקה החדשה; התפתחות ההשקפות מן המושכלות הראשונים עד היחסיות והקואנטים. (מאנגלית ש. פ. קלצ'ק). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 259, [1] ע', טבלאות, ציורים. 8°. (ספרית פועלים / לכל). בראש השער: אלברט אינשטיין, לאופולד אינפלד. שם המקור: Albert Einstein; Leopold Infeld: Evolution of Physics.

397 אלף לילה ולילה. תרגום מערבית יוסף יואל ריבלין. (כרך א), ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד, 1947). 196 ע', 8°. מנוקד.

398 אמסטר, ש. פני המזרח; בעיות הפזריה הערבית, המעצמות והציונות. עם הקדמה מאת אברהם אלמאליח. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "המערב", 1945). 40, 197 ע', מפות. 8°. התכן: א. אלמאליח (ע' 9—36). מבוא. עריכסון כללית. עריכסון צפונית. בעיות המעצמות במזרח-התיכון. הציוניות וברית ארצות ערב (ע' 118—138). סכומים. נספחים (בין השאר: קריעת עבר הירדן (הסכם אנגליה עבה"י). גוסט מלא של הספר הלבן משנת 1939. גלוי דעת של הנהלת הסוכנות ותוכניה. ביבליוגרפיה נבחרת: ע' 195—196.

399 אמת, מרדכי. בתחומיו של העמק. ירושלים, הוצאת המחלקה לנוער של קרן היסוד, עלידי הוצאת ליאון המדפיס, תל-אביב; (תל-אביב, דפוס "ספר"), חש"ז. 31, [1] ע', טבלאות, 8 לוחות-תמונות, מפה. 8°. מורה דרך בישובי עמק-ירזעאל. בסוף החוברת רשימת הישובים העבריים בעמק-ירזעאל עם ציון שנת הוסדם, מספר האוכלוסיה וכו'.

400 אנדרסן, ה[נס] [כריסטיאן Hans Chri-

410 בילר, שרלוטה. ילדות ונעורים;

התהוותה של התודעה. חלק א: שנות החיים הראשונה, משנת החיים השניה עד הרביעית. [עין חרוד], הוצאת הקיבוץ המאוחד; (תל-אביב, דפוס "ספר"), תש"ז (1946). 206, [2] ע', דיאגרמות, טבלאות, ציורים. 8°. בראש השער: שרלוטה ביהלר. "תורגם מהמהדורה השלישית, המעובדת והמורחבת, עלידי שושנה איטינג'לוי ושל וילברשטיין, בעריכת יעקב לוי". שם המקור:

Charlotte Bühler: Kindheit und Jugend; Genese des Bewusstseins.

411 בן-גבריאל, מ[שה] י[עקב] Moshe

[Ja'agov Ben-Gavriel]. בבית אחד נחל מנו... גורן של שתי דירות הבית קאפרובה מס' 115 בעיר פראג, בשנת 1939... (בתרגום מכתביהיד מאת ש. שלום / [=שלום יוסף שפירא]). (תל-אביב, דפוס א. סטרוד), [תש"ז]. 63 ע', 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות. מס' 50. כולל שני סיפורים "קאודוס הזקנה", "בוזינה" מהוך ספרו של המחבר "בית בפרג", עיין קס. שנה כ"ב ע' 91.

412 בן-גריון <ברדיצבסקי> מיכה יוסף

[Micha Josef Ben Gorion]. מתחזות קטנים. מאויש: נ. בנארי... [תל-אביב], ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות, [1946]. [1], 41 דף. 8°. במכונת הכפלה. התכן: השלימו ביניהם. בפני בית-דין. השבועה. הירושה. בבית הרב בשעות שלאחר הצהרים. קמה.

413 בן-גריון <ברדיצבסקי> מיכה יוסף

[Micha Josef Ben Gorion]. מיכה יוסף בן גריון למ. י. ברדיצבסקי, לקט ומבוא מאת יהודה ארליך. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו. 102, [2] ע', 8°. ("מסילות"). סיפורי המופת לבתי הספר. א. התכן: עניני ספרות. שינוי ערכין. רחשי לב. קיומו של עם. החסידות. סיפורים. אגדות מני קדם. — מתייה.

414 בן-דוד, ישראל חיים. יקב הדין או צדק;

קומיטרגויה בשלש מערכות <ארבע הופעות>. תל-אביב, "שניר", (דפוס "גוטנברג"), תש"ו. 92, [8] ע', 8°. בראש השער: י. ח. בן-דוד <חיים אלחנן>. המעשה באמריקה וגרמניה בומבנו.

415 בן-עזרה, ד; ל[אה] גריון; פ. זומר.

לנכון... מימי בית שני עד ומצינו אנו. השתדלתי להכניס רק אותם הדברים, שיש בהם גרעין היסטורי מובהק. לכל מאורע הקדמתי מבוא קצר המסביר את הרקע והמסיבות. את הציסטות, חוץ משיבושים ניכרים, לא תיקנתי, כדי שלא לשנות מלשון אומרן.

406 בובר, מ[רטין] [Martin Buber]. אור

הגנוז; סיפורי חסידים. 2 חלקים בכרך אחד. ירושלים ותל-אביב, שוקן, תש"ז, (1946). 636, [2] ע', 8°. התכן: ח' א': מבוא (ע' 14—45). ר"י בעש"ט. ר' ברוך ור' ד"ב ממוריטש. ר' אברהם המלאך. ר' פנחס מקוריץ ור' רפאל מברשד. ר' י"מ מולוטשוב. ר' זאב וואלף מזבארני. ר' מרדכי מנסכיו. מקורביו של הבעש"ט. ר' מנחם מויטבסק. ר' שמלקי מניקלשבורג. ר' אהרן ור' שלמה מקרלין. ר' זוסיא מאניפול. ר' אלימלך מליזנסק. ר' ישראל מקונוני. ר' יעקב יצחק מלובלין. ח' ב': מבוא (ע' 315—351). ר' שלום שכנא מפראביטש. ר' ישראל מרוזין ובניו ר' אברהם יעקב, ר' נחום, ר' דויד משה. ר' משה ליב מטאסוב. ר' מנחם מגדיל ור' חיים מקוטוב. ר' יצחק אייזיק מקאלוב. ר' אברהם יהושע השל מאפטא. ר' צ"ה מרימנוב. ר' אורי מסטרליטסק. ר' צבי יהודה ור' אברהם מסטרליטסק. ר' מרדכי מלכוביטש וצאצאיו. מביתו של המגיד מקונוני. מבית מדרשו של הרבי מלובלין. פשיטתא ובנותיה.

407 בוק, פרל (סידנסטריקר). אשתו הרא-

שונה; ספור... (מאנגלית: יאיר בורלא). (ירושלים, עפר; חיפה, דפוס "אות"), [1946]. 64 ע', פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות... מס' 23. שם המקור: Pearl S. Buck: The first wife

408 בוקצ'ו, ג'ובני. דקמרון. מס' 1—7. (ת"א),

סיפורי האבה קלסיים, (ההפצה הראשית ח. גולדשמיד, דפוס מל"ן), [תש"ז]. 15, [1] ע', בכל חוברת. 8°. שם המקור: Giovanni Boccaccio: Decamerón

409 ביאליק, ח[יים] נ[חמן] Chaim Nachman

Bialik]. הספר העברי. (ירושלים, דפוס גולדברג, תש"ז). [22] דף. 8°. "הנאום שנשא... בוועידה העולמית השניה לשפה ולתרבות העברית שהתכנסה בחודש אלול שנת תרע"ג בוינה... נדפס במצות מוסד ביאליק... באלף ומאה טופס. שי לציירי הקונגרס הציוני הכ"ב המתכנס בבאזיליה בכסלו תש"ז". ההוצאה מתודרת. פורסם תחילה בהשלח כ"ט. נדפס אח"כ במהדורות השונות של "כתבי ביאליק" במדור הפרוזה.

422 ברבי ד'אורבילי, (זול אמדה), הוילון האדם. (תרגמה מצרפתית פועה מרון). ירושלים ותל-אביב, שוקן, תש"ז (1946), 78 ע'. 8°. מתוך הספר: Jules Amédée Barbey d'Aureville: Les dialogues.

423 ברומברג, אברהם יצחק [Abraham Isaac Bromberg]. מקורות לפסקי הרמב"ם; כוללים הלכות נבחרות ממשנה תורה. חלק א. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס איתאח), תש"ז, 12, 98, [1] ע'. 8°. "בספרי זה השתדלתי ללכת בדרך שכללו כבר הראשונים. בראש חששתי מקורות לדבריו ממשנה עצמה. כידוע הרמב"ם לא הסתפק בגירסא שהיתה לפני עיניו אלא חפש ובדק את הגירסאות הישנות של הש"ס... גם בספרי הגאונים והראשונים שקדמו לרמב"ם מצאתי מקורות לדברי הרמב"ם... מובן מאליו שהספר אינו מקיף את כל המקומות הסתומים שבמשנה תורה ועוד נשאר שדה רחב להתגדר בו... חלקים ידועים מספרי זה פרסמתי בירחון "סיג" (מהדקדמה).

424 ברומפילד, לואי. המאזינה, סיפור. (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז], 63, [1] ע'. פורטרס. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 31, שם המקור: Louis Bromfield: The listener.

425 ברונשטיין, מנחם. רסיסים. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס "ספר"), [תש"ו], 89 ע'. 8°. 50 רשימות בתשעה מדורות.

426 בריטניה הגדולה, צבא. חילים יהודים ארץ-ישראליים. 40 קריקטורות, מתוך יומני היחידה העברית להובלה כללית "468", מהדורה שניה. (תל-אביב), [תש"ו], [1], 39, [1] דף. 21:17. = חוברות י.ע.ל., [א]. "במחברת זו... הקריקטורות, זרי עטו של מ. קירשנצווינג...". במכונת הכסלה.

427 ברכה, בעיות חינוכיות לשוני ערבין. (תל-אביב, דפוס "אמנות ארץ-ישראל", 1935), 98, [1] ע'. פורטרס, תמונה. 8°. מנוקד. מסקנת המחברת: "לא העשר ולא הכבוד יש בהם ליתן האשר האמתי לאשה. הטבע הועיד לאשה מקור של אשר עמק ויחיד: לידה".

428 ברנר, יוסף חיים [Josef Chaim Brenner]. י.ח. ברנר: פרקי קריאה מכתביו. (תל-אביב, ההסתדר

שבילים בטבע; ספר ללמודי הטבע בבית הספר העממי, לשנת הלימודים הששית. תל-אביב, מסדה, (הוצילה, דפוס מסדה), [1946], 171, [1] ע'. תמונות. 8°.

416 בן-עמי, חובב. סוד מערת צדקיהו: סיפור עלימי מקורות היסטוריים, מאת חובב בן-עמי <יודילוביץ>. מהדורה שניה. ירושלים, ר. מס, (דפוס המערב, 1947), 115 ע'. 8°. ספור מחיי עמנו בהווה משולב בחולדות ישראל בימי קדם.

417 בנבנשתי, דוד [David Benveniste]. ערי ישראל; מדריך למפת-הארץ בתקופת התנ"ך, מאת דוד בנבנשתי, בן-ציון לוריא, ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ו, 75, [1] ע'. 8°. מנוקד. אושר ע"י מחלקת החינוך לשמוש בכתיבה. ערי ישראל הנזכרות בתנ"ך בצירוף באורים, פטוקיית-נ"ך וכתבות מתאימים ושמותיהן בימינו.

418 בנק אנגלר-פלשתינה בע"מ. ספר שמושי לנירות-ערך ארצישראליים. תל-אביב, בנק אנגלר-פלשתינה, (דפוס שושני), 1947, [3], III, 215 ע'. טבלאות. 8°.

419 בנקובר, יוסף [Josef Bancover]. חמש שנים: יומן של חיל עברי. [עין-חרוד], הקיבוץ המאוחד; (תל-אביב, דפוס "ספר"), תש"ה, 343, [1] ע'. 8°. היומן מקיף את הזמן מ-1940.XI.26—1945.V.8. התכן: בין חולות המדבר, ביוון, באי הים האיגיא, ממצרים ועד טריפולי. בין יהודי טריפולי (ע' 235—254), במאלטה, איטליה, עם אחים באירוסה (ע' 283—333), בחי"ל.

420 בריגורא, נפתלי. שדה אליהו. ירושלים, חלקה לענייני הנוער, המדור הדתי של ההסתדרות הציונית, "מוסד הרב קוק", (דפוס י. ע. איתאח), [1946], 171, [1] ע'. תמונות. 8°. = "מכורה" חסידים במולדת. ג. החוברת יצאה למלאה 6 שנים מאז עליה ואחת עשרה שנה לעליית ראשוני חסידים.

421 בריגורא, נפתלי. יהושע, מספורי חסידים. (תל-אביב, דפוס "ספר"), [1946], 64 ע'. פורטרס. 8°. = "מכורה" חסידים במולדת. ג. החוברת יצאה למלאה 6 שנים מאז עליה ואחת עשרה שנה לעליית ראשוני חסידים.

436 גלבר, נ[תן] מ[יכאל] [Nathan Michael Gelber]. כיצד ניתנה הצהרת בלפור. (ת"א, דפוס מל"ן), [תש"ז], 64 ע', פורטרט, פקסימיל, 8° = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 37. ספר גדול של המחבר על הכרזת בלפור עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 151.

437 גליק, נ[לסון] [Nelson Glück]. הארכיאולוגיה המקראית מהי? (תרגום מ. בנארי), ירושלים, "קוהלת", (דפוס ה. ח. הכהן), תש"ה. 32 ע'. 8° = ישראל וארצו: חוברות לידיעת העם והארץ. ב. את המקור עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 275; כאן תורגם הפרק הראשון.

438 גלסוורת'י, ג'ון. כף הכסף. מאנגלית: חלק ראשון עמיהוד טוראי, חלק שני יעקב אורלנד. ספר א—ב. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, או, [3]—194; [197]—423 ע'. 8°. (דוּשון גאלסוורת'י: קומדיה מודרנית). בראש השער: דוּשון גאלסוורת'י. שם המקור: John Galsworthy: The silver spoon.

439 גלסוורת'י, ג'ון. שירת הברבור. מאנגלית יעקב אורלנד. ספר א—ב. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 212; [213]—444 ע'. 8°. (דוּשון גאלסוורת'י: קומדיה מודרנית). בראש השער: דוּשון גאלסוורת'י. שם המקור: John Galsworthy: Swan song.

440 גפן, מנשה. בעקבי הצאן. ירושלים, המחלקה לנוער של קרן היסוד, (דפוס ירושלים), תש"ו. 47 ע', טבלאות, תמונות. 8: 12. על גידול הצאן בישוב העברי העובד מיסודה של קרן היסוד.

441 גרבל, א[ירנה] [Irene Garbell]. א. בלוד. ערבית יסודית: ספר למוד השפה הספרותית עפ"י שיטת הסתכלות ותרגילים... ספר ראשון, חלק א. תל-אביב, י. ציציק, חש"מ, (תש"ה), 107, [1] ע', תמונות. 8°.

442 גרדנוויץ, פטר, עורך. נובילות מוסיק ליות, קובץ. (תרגום לאה גולדברג), תל-אביב, "מסדה", (דפוס "העברי"), [1946]. 150 ע', תמונות. 8° = ספריה למוסיקה, בעריכת פ. גרדנוויץ, 4. התכנן: א. אריקה: מוצארט בדרך לפראג. א. ת. א. הופמן: מילת קרייסלר. סס. צווייג: תחיתו של הנול. פ. לאנדאו: סוף חבר.

443 גרונים, אשר. פרי אשר: תשובות

רות הכללית של העובדים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות, (דפוס י. שלומי), [1946]. 112 ע', פורטרט. 8° = ספריה שמושית לבעיות תרבות. 4. "יצא ליום הוכרז בבלאת 25 שנים למותו".

429 ברסלבסקי, יוסף [Joseph Braslavski]. הידעת את הארץ. א: הגליל ועמקי הצפון. מהדורה רביעית, מורחבת ומתוקנת. [תל-אביב], הוצאת הקיבוץ המאוחד, (דפוס סטרוך), תש"ז. 383, [5] ע', 10 לוחות תמונות, 3 מפות (מהן אחת מקופסת). 8°. על השער: ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל. ביבליוגרפיה: ע' 330—842. מהדורה שניה עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 72; נתוספו: הארות ומילואים למהדורה ג': ע' 369—383.

430 ברקוביץ, י[צחק] ד[ב]. אמריקה עולה לארץ-ישראל. (ירושלים, "עופר"; חיפה, דפוס "אות"), [1946]. 64 ע', פורטרט. 8° = "ספרון" ידיעות אחרונות... מס' 21.

431 גד, א. [=גדליה אמת]; א. רן [=אברהם אבן-שושן]. חיות היער: מספורי העמים. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס רוהלד), [1946]. 78, [1] ע', תמונות. 8°. (ספרית "ברוריה"). 10 ספורים לילדים.

432 גוטפריד, מרדכי. צדיק הדור. תל-אביב, (דפוס מל"ן), תש"ו, 16 ע'. 8°. "ציור מן הצדיק החי עם דורו ומכירו ומתעמק בתביעותיו".

433 גולדשטיין, משה. מנחם אוסישקין: חייו ופעולותיו. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס רוהלד), [1946]. 40 ע', פורטרט, תמונה. 8°. (אישים). מנוקד. ביוגרפיה קצרה של אוסישקין לבני הנעורים.

434 גורדוניה. ארץ ישראל. לשאלות המפלגה: דברי חברים בבירורים שהתנהלו בחבריהקבוצות ובמכללה לקראת ועידתה. [תל-אביב], ההנהגה העליונה של גורדוניה—מכבי הצעיר, [תש"ה]. [1], [21], [1] ע'. 8°.

435 גורפין, רבקה. מה שקרה בצל האלון: מספורי עין-שמר. ציורים רות שלום. [מרחביה], הקבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל-אביב, דפוס "אחדות", 1946). 59, [1] ע', לוחות תמונות. 17: 25. (ספרית סועלים, אנקורים). 11 ספורים לילדים.

המועצה המקומית; חוקתה, סמכויותיה ופעולותיה. תל-אביב, ציציק, (דפוס "סיני"), [1946], 155, [1] ע', 8°. על השער: המחלקה לתרבות שליד הועד המרכזי של הסתדרות הפקידים העברים בא"י. התכנן: צ. ברנזון; פתח דבר: — הקדמה. השלטון המקומי בארץ. פקודת המועצות המקומיות 1941—1944. חוקות המועצות. מינויה ובחירתה של מועצה. המועצה, ישיבותיה, ועדותיה ופקידותיה. מסיים סמכויות ופקידים. נספחים. ביבליוגרפיה: ע' 154—155.

449 דוסטויבסקי, פידור מיכאילוביץ. חלום אים ונדכאים: רומן. עברית: א[ליעזר] שטיינמן. ספר א—ב. מהדורה שנייה. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 189 ע'; [2] דף, 197—399 ע'. 8°. נוסף שער באנגלית. שם המקור: Федор Михайлович Достоевский: Чуждые и оскорбленные. מהדורה א' עין קט, שנה ו' ע' 17.

450 דורית. דוד פורים הנה זה בא! ציורים מאת מ. אוטמן, מספר בעקבות הציורים עלידי דורית. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. [24] ע'. 17: 16. ספור לילדים.

451 דושמן, ישראל [Israel Dushman]. מרגיונות: ספורים לפעוטות, מצירים בידי נחום גוטמן. תל-אביב, "אמנות", (דפוס לוריא), תש"ו. 144 ע'. 8°. = ספורים... ספר א'. התכנן נדפס על פנים המעטפת. — כולל 24 ספורים.

452 דיואי, ג'ון [John Dewey]. אני מאמין בחינוך. (עברית י[צחק] מן). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 45, 3 ע', פורטרט. (ספרית פועלים / שבילי חינוך). בראש השער: ג'ון דיואי. "חברת זו היא הראשונה מתוך "מקורות למחשבת החינוך" שתתנה מדי פעם בסדרת "שבילי חינוך".

453 דינבורג, ב[ן-ציון] [Benzion Dinaburg]. מפלסי דרך: זמיות לתולדות עיצובה של תנועת שיבת ציון ותחית ישראל. תל-אביב, בטרם; (ירושלים, דפוס "גשר"), תש"ו. [4], 259 ע', פורטרט. 8°. התכנן: א. בן-יהודה ותחית הלשון העברית. פינסקר. מראשוני החולמים (צ. ה. שפירא). הרצל. הברון בנימין ארמונו רוטשילד. ביאליק. יחיאל צלינוב. ראשיתו של ברל [בצלסון] (קטעיוכרונות וצופירישמים), הערות.

וחידושים בהלכה ואגדה. שני חלקים... הוצא לאור ע"י בני המחבר. תל-אביב, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו. [6], וא, 205 ע'. 8°. הקדמה מאת בן המחבר: אריה ליב גרוניס ז"ל (ע' VIII—II) והקדמה להקדמה מאת שמואל גרינברג (ע' IX—X).

444 גרינבוים, יצחק [Isaak Grünbaum]. בימי תורבן ושואה, ת"ש—תש"ו. ירושלים—תל-אביב, "חברים", (דפוס מל"ן), תש"ו. [4], 8, 222, [1] ע', פורטרט. 8°. "המאמרים והנאומים נכתבו ונאמרו תחת הרושם הבלתי אמצעי של מאורעות החורבן והשואה... ואין כל המאמרים והנאומים האלה כתב אשמה נגד המפלגת הנאצית בלבד, אלא גם נגד עולם הדימוקרטיות, שעמד מן הצד בראשית ההתקפה על היהודים, ולא נקט בשום אמצעים מתאימים את השואה בתקופת ההשמדה, אף בשעה שהתחיל מנצח". (מההקדמה). המאמרים פורסמו תחלה ב"כנסת", "העולם" ו"הזמן".

445 גרינבוים, יצחק [Isaak Grünbaum]. התנועה הציונית בהתפתחותה... מאת יצחק גרינבוים בצירוף ביבליוגרפיה מאת ג[צל] קרסל. מהדורה שלישית. חלק א—ב. ירושלים, יוצא לאור ע"י המחלקה לענייני הנוער של ההסתדרות הציונית בהוצאת ר. מס, (דפוס "המערב"), [תש"ז]. 8°. = ערכים, ספרית המכון למדריכים, ד. ו. התכנן: חלק א: התקופה שלפני הרצל, עשרה שיעורים. 90 ע'. חלק ב: תקופת הרצל, אחד עשר שיעורים. 131 ע'. מהדורה ב' עין קט, שנה כ' ע' 11, ושנה כ"א ע' 8: את הספר ביוזית — שנה ח' ע' 214 ושנה י"ג ע' 355; באנגלית — שנה כ"ב ע' 107 ולהלן מספר 594.

446 גרנובסקי, אברהם [Abraham Granovsky]. המלצות והגשמות: על פרשת הקרקע בדיון וחשבון הועדה האנגלית-האמריקנית. ירושלים, הקרן הקימת לישראל, (דפוס האומן), תש"ו. 25 ע'. 8°. המחבר יו"ר הקרטוריון של הקק"ל ומנהלה.

447 גתה, יוהן וולפגנג [Johann Wolfgang v. Goethe]. ליריקה. תרגום א. פרסמן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל-אביב, דפוס "אחדות"), [תש"ז]. 94 ע'. 8°. (ספרית פועלים / דורון). בראש השער: גתה.

448 דבשני, מנשה [Menashe Dubshani].

460 הילטון, ג'מס. האפק הנעלם: סיפור.
(תרגום מאנגלית צבי אלנר). ירושלים, עפר, (דפוס "הספר"),
[1946]. 211 ע'. 8°. בראש השער: זימס הילטון.
שם המקור: James Hilton: Lost horizon

461 הכסלי, אלדוס. דבר והפוכו: רומן.
(תרגום א. כהן). חלק (א)---ב. תלאביב, "מסדה", (דפוס
"העברי"), תש"ז. 189 ע'; [3] דף, 199—392 ע'. 8°.
שם המקור: Aldous Huxley: Point counter point.

462 הלדן, ג'ון [וון] בורדון ס[נדרסון]. המדע
בחי יום יום. תרגום ועיבוד דבורה אלוך קרני.
תלאביב, "עם עובד", חש"מ, תש"ז. 239, [1] ע',
תמונות. 8°. (ספרית "שחרות"). שם המקור: John
Burdon Sanderson Haldane: Science and every-
day life.

בספר מסופר על התגליות החדשות בענפי המדע השונים.
התקן: מזונות. תורשה. האבולוציה ותוצאותיה. רפואה
וחברה. סמימרפא. איר. תקופות השנה. פסיקה. באורים.

463 הלפרן, יעקב [Jakob Halpern].
מפעלנו החינוכי. תלאביב, חש"מ [דפוס
"דבר"?, תש"ז—1945, 39, [1] ע'. 8°. (קונטרסי
ההסתדרות). בראש השער: ההסתדרות הכללית של
העובדים העברים בארץ ישראל. הועד הפועל.

464 המסון, קנוט. מסתורין. תרגום מגורווגית
פסח גינבורג. מהדורה שניה. תלאביב, מ. גיומן, (דפוס
מל"ן), תש"ז. 284 ע'. 8°. יצא בתחלת אדר ליום
השלשים לפטירתו של המתרגם ז"ל. מהדורה א' עיין ק.ס.
שנה ה' ע' 296. שם המקור: Knut Hamsun: Mysterier.

465 הסתדרות העובדים הלאומית בארץ-
ישראל. עשר שנות ההסתדרות (תרצ"ה—
תש"ה). הוצא לאור ע"י הועד הפועל בעריכת א. שוסק.
ספר א. (תלאביב, דפוס א. מוזס), [1946]. 155, [17]
ע'. 8°.

466 ההסתדרות הציונית. ההנהלה בארץ ישראל.
המחלקה לענייני הנער. בוני המולדת. שורה א:
עשר תמונות אישים ותולדותיהם. תלאביב, המחלקה
לענייני הנוער של ההסתדרות הציונית ע"י לאון המדפיס,
חש"מ, [1946]. [12] דף. 8°. התקן: אוסישקין. ש.
לוי. דיוגוף, אל. יפה. א. בן יהודה. סוקולוב. ב. כצנלסון.
ה. ארלוזורוב. א. רוטשילד. טשרניחובסקי.

454 דמוסתנס [Demosthenes]. דמוסתנס
נואם. (תרגום, הקדמה והערות — א. א. הלוי).
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר
הצעיר, 1945). 75, [1] ע'. 8°. (ספרית פועלים /
דורון). כולל את שלושה הנאומים האולינתיים.

455 דנה, מיכאל; אביבה טורובסקי-לנדמן,
עורכים. מבחר מהעתונות הערבית. >שערי
הכנה עם תרגילים ומלון. תלאביב, "בנה", (ירושלים,
דפוס "אשכול"), תש"ז (1946). 136 ע'. 8°. "תקוני
סעויות הדפוס" על פתקה מיוחדת.

456 הברמן, א[ברהם] מ[איר] [Abraham
Majer Habermann]. הפיוט; מהותו והתפתחותו.
תלאביב, "ספרית השעות"; (ירושלים, דפוס ר. ת. הכהן).
[1946]. 47 ע'. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 44—46.

457 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח, על פי
מנהג אשכנז וספרד. מוגה ומבואר על ידי דניאל
גולדשמידט. ירושלים ותלאביב, שוקן; (תלאביב,
דפוס "הארץ"), תש"ה. 78 ע'. 8°. "מסרתי לבאר את
סדר ליל פסח עפי' המקורות ההיסטוריים, ואת נוסח
האגדה לפי פשוטו. במסגרת מהדורית לא נחכונתי בשום
פנים לגישה פילוסופית או תיאולוגית כלשהי". בתחלת
הספר מבוא (ע' 23—5); מקור סדר ליל פסח במשנה.
תוכן ההגדה. סיפור השולחן לסדר. מהלך הסדר. מנהגים
מיוחדים. על נוסח ההגדה ופירושה. עיין גם ק.ס. שנה י"ד
ע' 193 מס' 745.

458 הולצברג, יצחק רפאל הלוי. פרקי
דינים; לוקטו וסודרו ע"י יצחק רפאל הלוי הולצברג.
ספר עזר לחנוך הדתי בכתות א' ב' ג' ד' של בתי הספר
העממיים. ירושלים, "המזרחי", (דפוס "ארץ ישראל"),
תש"ז. [2], 11, 51 ע'. 8°. מנוקד. "בראש הדינים
הנלמדים בכל כחה העממי הדינים המיוסדים על המצוות
שבין אדם לחברו". (מההקדמה).

459 הורוביץ, יעקב [Jacob Horowitz].
ספר אור זרוע. חיברו יעקב הורוביץ. (עם עשרה
ציורים מעשה ידי נחום גוטמן, מהדורה שניה). תלאביב,
מחברות לספרות, (דפוס "ספר"), תש"ז. 86 ע'. 8°.
שני שערים. מנוקד. מהדורה ראשונה עיין ק.ס. שנה ו'
ע' 435. סיפור היסטורי.

תרגמן מאנגלית יעקב אורלנד, ציירה... בינה גוירן.
ירושלים, "עבר", (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ו, [12],
134, [1] ע' 8°. מנוקד, שם המקור:

Oscar Wilde: Tales

התכן: ביתן הרמונים, הנסיך המאושר, הומיר
והשושנה הענק וגנו. הידיד הנאמן, השבים המופלא.

473 וילד, אוסקר, תמונת דוריאן גרי.

תרגם מאנגלית י. ח. טביב, מהדורה רביעית, תל-אביב,
ג. טברסקי, (דפוס "ספר", תש"ז, 232 ע' 8°. שם המקור:
Oscar Wilde: The picture of Dorian Gray.
מהדורה א: מוסקבה, שטיבל, 1918; מהדורה ב: ורשה,
שטיבל, תרפ"א.

474 וילנסקי, מרים [Miriam Wilensky].

שירי-לי, מירילי, מנגינות לארנה ביאל, מלים למרים
וילנסקי-שסקליס, תל-אביב, "אילה" ע"י "דביר", (דפוס
"גוטנברג", תש"ז, 35, [1] ע' 24: 23.

475 וינברג, יהודה לואיס [Louis Weinberg].

נצני הציונות; אליקים הינריך לוה, ירושלים, ר. מס;
(חיפה, דפוס "אות", תש"ו, 152 ע' 8°. הינריך לוה, ציר
א"י בקונגרס הציוני הראשון, ממניחי היסוד להסתדרות
הציונית בגרמניה, עורך העיתונים החובבי-ציונים "ציון"
ו"יודישה פולקסצייטונג" ועורך ה"יודישה רונדשאו" עד
שנת 1908. משנת 1933 עד ימינו מנהל הספריה העירונית
בתל אביב, ועוד לפני זה, בגרמניה, עשה רבות
בענין תעמולה לרעיון הספריה הלאומית בירושלים.

476 וינטרויב, נח בן יעקב דוד, ספר חיים

ארוכים; אמרים נעימים על ימי התשובה [מאת]
הרב נח וינטראב... ירושלים, דפוס ארץ ישראל שע"י
סאגי, תש"ו, 24 ע' 8°.

477 וירגא, שלמה בן יהודה [Solomon Ibn]

[Verga]. שבט יהודה, עורך ומבאר בידי שאול
רובינזון, ירושלים ותל-אביב, שוקן; (חיפה, דפוס
"אות", תש"ז (1946), [2], 7, 190 ע' 8°. = ספר:
מופת לבתי-ספר, יוצאים לאור בהשתתפות בית הספר
הריאלי העברי בחיפה ובעריכתו, 16. הוצאה מקוצרת
עפ"י הוצאת מ. ווינר (הנובר תרס"ו) מתוך השוואה אל
שני הדפוסים הראשונים, מבוא מאת העורך, ע' 1-7.

478 ולפובסקי, מ[נחם] ז[למן] [Menachem]

467 הר, ש[מואל]; ש[מואל] שרירא [Samuel]

[Herr: Shmuel Shrirra]. מבוא לספרות הישר-
אלית העתיקה, ספר א: הספרות הגנוזה והתציונית.
מהדורה שניה מחודשת ומתוקנת, תל-אביב, "אמנות", (דפוס
א. מוסק, תש"ז, [2], 328, [1] ע' 8°. מהדורה א' עיין
ק.ס. שנה ח' ע' 422, שם גם באור קצר, במהדורה זו
הוכנסו כמה תוספות ותיקונים.

468 ודג'ווד, יאשיה קלמנט [Josiah Clement]

[Wedgwood]. וודג'ווד אל היהודים; מכחר
כתביו וגאומיו הציוניים, תרגם וערך יוסף גובה, תל-אביב,
"מסדה"; (ירושלים, דפוס "העברי", תש"ו, 231 ע'
פורטרט, 8°. המחבר (1872-1943), מדינאי אנגלי
ידוע, ציר הפרלמנט עשרות בשנים וזמן קצר גם מיניסטר,
היה פרוציוני נלהב ולחם למען הציונות בכתב ובעל פה
וגם ערך מסעות לטובת קרן היסוד. הספר כולל 5 גאומיו
באה"ב בשנת 1923, שלשה גאומיו באותה השנה בא"י,
18 גאומיו בבית הנבחרים ובכית הלורדים בשנות 1929-
1942, גאומיו בפני הועדה המלכותית בלונדון בשנת 1937,
גאומיו בבקורו השני בא"י ב-1934, קונטרסו בשם "הדומיניון
השביעי" ופרק מספרו "צוואה לדימוקרטיה".

469 וולך, מ[שה] י[צחק]. מ של י ע ס

בחרוים; 1000 משלים ופתגמים עממיים, אפורזמים
ואפיגרמים, אמרי בינה ומשחק מלים, חלק ג, תל-אביב,
(דפוס "אחדות", תש"ו, 6, [2], 182, [2] ע' 8°.
בתחלת הספר (ע' 3-5) מבוא מאת י. שיכמן, עיין ק.ס.
שנה כ"ב ע' 10.

470 וולף, משה, נפש הילד; שיחות על

פסיכולוגיה וחינוך, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 159, [1] ע'
פיראט, 8°. (ספרית פועלים/למחנך), (ספרית פועלים-
"חינוך", מדור לספרים פדגוגיים), עורך המדור: צ[בי]
זהר, הספר כולל 15 שיחות, המחבר מהאסכולה הפסיכו-
אנליטית.

471 ויזנסקי, אהרן [משה] [Aaron Moses]

[Wisnyski]. פיסיקה; עבודה מעשית בצורך
פרקי חזרה ותרגילים, תל-אביב, "דביר" - בהשתתפות
הגמנסיה "הרצליה", (דפוס "גוטנברג", תש"ו (1945),
200 ע' ציורים, 8°.

472 וילד, אוסקר, ספר האגדות לאוסקר וילד.

יז: מיכאל ליון, תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 248 ע'. 8°. בראש השער: הנרי ב. זאדור, ספור מחיי המעפילים.

484 זיר-אב, יצחק [Itzchaq Ziv-Av]. שלום עליך, דוד אביב! — סדר של נשנים. ציורים — איזה, תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, [2], 23, [1] ע'. 19:16. בראש השער: דוד יצחק [= יצחק זיר-אב], לילדים.

485 זימון, איסידור [I. Ziman]. עולם הבולים. תל-אביב, מסדה; (ירושלים, דפוס העברי), תש"ו, 263 ע', תמונות. 8°. סדר לדפוס: מ. ברטורא. "בספר זה תמצא את דברי ימי הבולאות והתפתחותה. ידיעות על הבולים יקרי-המציאות ורבי-הערך, על קורות כל בול ובול, על האיש והמאורעות שלכבודם הוצאו לאור — כל אלה ותגליות אחרות... על ארצנו ובוליה פרק מיוחד, מפורט ועשיר... הספר הוא ראשון במינו בלשונו". (מההוצאה).

486 חוברות להשתלמות מקצועית, מוהאמות לתכנית הלימודים בבתי ספר להשתלמות מקצועית של הנוער העובד. חוב' א—ג. ירושלים, מרכז לחינוך מקצועי ע"ש לוי ד. ברנדיס, תש"ה—תש"ו. מצוירים. 8°. במבנות-הכפלה, התכן: חוברת א: שרטוט טכני. חלק א. תש"ה, [2] ע', [44] דף. חוברת ב: שרטוט טכני. חלק ב. תש"ה, [2] ע', [26] דף. חוברת ג: חשבון מעשי. חלק א, חוב' א. תש"ו, [2], 82 ע', טבלאות, ציורים.

487 חורגין, יעקב [Jacob Hurgin]. של שלת הגבורה; דמיות וספורים מדברי ימי עמנו, ערך יעקב חורגין, הציורים מאת צבי מלבנציק, תל-אביב, "אל המעיין", (דפוס הפועל המזרחי, 1946), 69, [1] ע', 7 לוחות-תמונות. 8°. מנוקד, "מפרי עטם של טובי הסופרים שלנו".

488 טולסטוי, אלכסי [Nikolaevich Tolstoi]. פרטיזנים > סיפורי איבאן סורדיוב >. מרוסית אליהו מיטוס, תל-אביב, ספרית השעות, (דפוס "אחדות"), [1946], 48 ע'. 8°. על המעטפת: סיפורי פרטיזנים.

489 טורוב, ניסן. בידועים ובלא ידועים: מסות פסיכולוגיות, ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס "הפועל

Wolfowski]. ירמיהו ובית הרכבים. (כתוב על פי מקורות שונים). (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו, 222, [2] ע'. 8°. (ספרית "שחרות"). = לנתיבות עולם, א. "עפי קטעי פסוקים ורמזי אגדה נרקמת בזה דמות חיי-ירמיהו הנביא... פעמים נדמה לנו כי אין כאן אלא בבואה, המשקפת מראשית הימים את דברי ימינו כיום". (מההקדמה).

479 הועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל. השרות הסוציאלי בכנסת ישראל. ירושלים, המחלקה לעבודה סוציאלית של הועד הלאומי, (דפוס ר. ח. הכהן), אדר א' תש"ו, 108, [4] ע', טבלאות. 8°. בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל. תכן ושער נוסף (על המעטפת השמאלית) באנגלית.

480 ורדי, צבי. ארחות חברה. מרחביה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 228, [2] ע', פורטרט. 8°. (ספרית פועלים / לכל), מאמרים ורשימות בכעיה החברתית של הקיבוץ.

481 ורפל, יצחק [Isaac Werfel]. ספר החסידות: מאה צדיקים, תולדות וכתבים. ליקט וחיבר יצחק ורפל, תל-אביב, צ. ליינמן, (דפוס לוריא), תש"ו, [1] ע', 100 דף, 11 ע', תוים ותמונות על 8 לוחות. 2°. "בספר כונסו דבריהם של מאה אדמו"רים מראשי ההסידות ואישיה הדגולים במאתיים שנות קיומה (מתוך רשימה של אלף שמות, שסדר המחבר לצורך עבודה אחרת). גורם קובע ומכונן שימשה יצירתם הספרותית... התחשבתי גם בצורך להביא לידי ביטוי את נציגי כל הזרמים, על גווניהם השונים... שאפתי לכך שכל קטע יהווה פרק לעצמן על ענין מסוים... הרבתי בדוגמאות מכל סוגי היצירה... סדר הערכים הוא בדרך כלל כרונולוגי, לפי שנות הסתלקותם של הצדיקים. הבאתי את הפרקים בלשונם, רק אגב תיקונים קלים ביותר". (מההקדמה).

482 ורקור, שתיקת הים; מצרפתית מנשה לוחין, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 56 ע'. 8°. (ספרית פועלים / דורון), "הפסבדונים, ורקור", שם אחי המרכזים הראשיים של תנועת המרי הצרפתית, שימש כסות-עיניים לדאן ברילר...". (מההקדמה). — ספור.

483 זדור, הינריך ב. [Heinrich B. Zador]. כי מנגד תראה את הארץ — — — תרגם מכתב-

המושבות הראשונות ע"י עולי רוסיה ורומניה... מהתישבותם של בני מוריש בביצות ים חולה עד ההתישבות ההירואית בביצות חדרה, מחוות הפועלים בכנרת וייסוד דגניה עד ליישובי הפועלים הראשונים בעמק יזרעאל... מייסוד כפר גלעדי בעצם ימי מלחמת העולם הראשונה עד ליישובי חומת המגדל בבקעת בית שאן ובהרי אפרים בעצם מאורעות הומים בערב מלחמת העולם השנייה. ולא ההתישבות הצבורית בלבד, אלא גם ההתישבות של יחידים, החל מר' ישראל ב"ק, עולה מאוקריינה, שהתישב לבדו עם בני בריתו על הר העצמון עוד בימי שלטון אבראהים פחה בארץ, עד לר' דוד פלמן, שהתישב לבדו עם משפחתו בכפר סומייל והניח בזה יסוד לפרדסנות יהודית.

בספרי הזכרונות שנקבצו כאן מסופר לא רק על פעולת ההתישבות... אלא על כל שטחי החיים בארץ: חידוש הדיבור העברי בארץ; בתל הספר העבריים הראשונים; ספרייה לימוד הראשונים; ראשיתו של בית הספרים הלאומי; גאולת הקרקע; ראשית המלאכה והתעשייה; ראשית מסעי הגפן; ראשית הפרדסנות העברית; ראשית המרעה העברי; המלחמה התדירה עם הנוודים המשלחים בעירם לשדות ורועים; היחסים עם השכנים; גילוי מקורות המים; הפגעים והמכשולים, כגון מחלות, ארבה, בצורת, שלטון עריצים, חוסר תחבורה, נקמת דם על הריגת שוגג... גזירות מיוחדות נגד הישוב, ביחוד נגד העליה, קניית הקרקע ובנין בתים; חבלי ההסתגלות לאקלים חדש ולחיי עבודה; החיים הפנימיים בישוב; היחסים בין העדות; צורות חיי יום יום ביומנים שונים" (מתוך המבוא).

בסוף הספר (עמ' 1273—1301) הוסיף המחבר ציונים ביבליוגרפיים מפורטים, שבו לא רק הודיע את שם הספר או העתון שממנו שאוב כל פרק, אלא גם ציין לכל מה שנכתב בספרותו על כותביה הזכרונות, תקופתם ומעשיהם, וגם למקורות המשלימים את דבריו בעליה הזכרונות.

493 יערי, מאיר (Meyer Yaari). כתבים. ספר א: בדרך ארוכה. (מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הארצי, דפוס השומר הצעיר, 1947). 307. [2] ע' 8°. הספר כולל 64 מאמרים שנכתבו בשנות 1918—1946, מהם שלשה מתורגמים מפולנית, מסודרים לפי גזירות אלה: בראשית, שלבים, מבנים, אדם וחברה. מרחביה. על התנועה הקיבוצית. מכאן ומכאן. בסוף הספר (ע' 279—307): מסעות בגולה (אחרי גמר מלחמת העולם השנייה); הרצאות.

הצעיר" (תש"ז—1946). 301 ע' 8°. "ספר זה נכתב בסיועו במשך שנים מספר. פרקיו הבודדים, אשר הוכנסו בהם עתה כמה וכמה שינויים, נתפרסמו בשעתם בכת"ע ובמאמרים שונים, בשל הפיזור ובשל ההפסקות הרבות בין הפרקים, ללא הקפדה על "ראשון ראשון"... יתח הדפים הבאים לגבי הרוב המכריע של הקוראים ספר חדש לגמרי" (מהדקומה). התכן: א. בעולם הרוח: היחיד והרבים באמנות ובספרות. ידע ואלידע בתהליך היצירה. הפסיכולוגיה של הסופר. יחסו אל עצמים. על האהבה. בעולם המעשה: אנשירות בעולם הזה. אהבה. מסכות. לעת זקנה. על מלחמה ושלום. אושר. ג. טיפוסים פסיכולוגיים: מרינוש. שקחים. מחייבים ושוללים. מי שהיה ומי שיהיה. הבינונים. בודדים ובתבודדים.

490 טורצ'ין, אלעזר צדוק. מתנה מועטת: חדושים, באורים והערות בענינים בהלכות שגגות, מאת אלעזר צדוק טורצ'ין בלאאמור"ה. יצחק יונה, ירושלים, (דפוס "חורב"), תש"ז. 16, 68 ע' 2°.

491 טימקביץ, מינה. גם שם היו חיים: דפים מברגין בלון. תרגם מכתביו: רב חומסקי... תל אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ז. 174 ע' תמונות. 8°. מקיף את הזמן מאי 1943—התחלת 1945.

492 יערי, אברהם [Abraham Yaari]. זכרונות ארץ ישראל. מאה ועשרים פרקי זכרונות מהיי הישוב בארץ, מהמאה השבע עשרה ועד ימינו. קיבוצם וביאורם אברהם יערי. חלק א—ב. ירושלים, היצאת המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות הציונית, (דפוס ירושלים), תש"ז. 627: [629]—1331 ע' 8°.

הספר כולל קובץ גדול של פרקי זכרונות שנכתבו ע"י התישבים בארץ ישראל, החל משנת 1625 ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה. רוב הזכרונות הם מהמאה התשיע עשרה, החל מעלית החסידים ועלית תלמידי הגאון מהלילא ועד עלית בני ביל"ו. במבוא מפורט (עמ' 13—42) מתאר יערי את דרכן ומהותן של העליות השונות, את תפקידה של חסות מדינות אירופה בראשית ההתישבות החדשה, ואת ערכם של ספריה הזכרונות כביטוי להתאחותו בארץ בזרות האחרונים.

"כקובץ הזכרונות שלפניך רואה אתה את ההתאחות בקרקע לכל שלבים, החל מאנשי ירושלים שיצאו ליסוד מושבה יהודית ראשונה על שפת הירקון ועד יסוד שלוש

494 יפה, אליעזר [Eliezer L. Joffe].
כתבי אליעזר יפה. כרך א—ב. תל-אביב, "עם עובד",
(דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו. 36, 204, [2]: 311, [1]
ע"י. 8°. (כתבי התנועה). נאספו ונערכו בידי אליעזר
שוחט ויוסף שפירא. אוסף דברי אל. יפה (תרמ"ב—תש"ב)
ממעולי העליה השנייה ומעסקניה, הוגה רעיון מושב
עובדים ו"תנובה", ממיסדי הסתדרות פועלי הגליל ומושב
נהלל. המחבר היה חבר "הפועל הצעיר", אבל בכמה
שאלות חשובות התנגד לעמדת המפלגה וגם התוכח מעל
דפי העתונות. המחבר התנגד להקמת ה"סוכנות", לזרמים
בחזון, וגם דרש מההסתדרות הציונית הגברת הפעולה
החינוכית-תרבותית. בשני הכרכים כונסו מאמריו,
רשימותיו ומבחר אגרותיו משנות תרס"ב—ת"ש. — בראש
כרך א' מאמרים עליו מאת א. ציוני וב. כצנלסון ותולדותיו
מאת יוסף שפירא.

495 ירינג, רודולף. המאבק למשפט. (תרגום
ברוך קרופניק). בצורף מכוא והערות מאת ר. שקי. תל-
אביב, משפט ומדינה, (דפוס סטרוד, 1947), XLIV.
111, [2] ע"י. (גישות ודעות). שם המקור: Rudolf
von Jhering: Der Kampf um's Recht.

496 כגן, רעיה (Raya Kagan). נשים
בלשכת הגינום. (לפרקי אוטוביוגרפיה). מכתבי
היד. ש. לייבין. — מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 275, [1] ע"י,
תמונות. 8°. = ספרית פועלים / גזירות ת"ש—תש"ה,
ב. שער נוסף באנגלית. המחברת היתה בצרפת בפרוץ
המלחמה ושם נאסרה וביוני 1942 הובאה למחנה
אושוויץ והיתה כלואה שם עד מאי 1945.

497 כהן, מקסימיליאן. קברי המלכים נפש
בית המלכים מחוייב. (ירושלים, תש"ה). [3], 57
[צ"ל 58], [2] דף. 2°. במכונת-הכפלה. דיסטריה,
ירושלים, תש"ה. עם תמצית ושער נוסף באנגלית:
Maximilian Kon: The tombs of the kings...
Jerusalem, 1945.

התכן: מערכת הקברים ותולדות הקירות. תיאור ארכי-
אולוגי-ארכיטקטוני של מערכת הקברים.

498 כהן, ר[אובן] [Reuven Cohen].
יסודות המשק הקיבוצי. (עין-חרוד). הקיבוץ
המאוחד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ו. 278, [1] ע"י.

8°. התכן: דמות המשק הקבוצי, המשק המעורב.
אינטנסיביות. פריון עבודה. משק גדול. המשק המגוון.
משק עצמי. משק גדול. קאמונה. בניית המשק הקיבוצי:
מסיבות וגורמים. גורמים חברתיים ותנועתיים.

499 כהנא, קלמן [Kalman Kahan].
שמיטת קרקעות... חלק [א]—ב. (ירושלים),
לשכת קרן הלוואה ע"י עזרא, ארגון הנוער-החרדי בא"י,
(דפוס חורב שע"י "פאג", תש"ד—תש"ה). חלק ב'
במכונת-הכפלה. התכן: חלק [א]: שמיטת קרקעות;
סקירה על כצוותיה והלכותיה למדריך ולנוער, ערוך ע"י
הרב קלמן כהנא... (תש"ד). 17 ע"י. 12: 17. חלק ב':
הלכות שביעית; סקירה על מצוות ביעור שביעית [מאת]
קלמן כהנא) ושמיטת כספים [מאת] (משה א. מונק).
(תש"ה). 12 דף. 21: 17.

500 כוכבא, מ[שה]; ח[יים] בר-דיין. נושאים
לעבודה בכתב. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס ר. ה.
כהן), תש"ו. 32 ע"י. 8°.

501 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson].
בכור ההגשמה. ירושלים, המחלקה לנוער של קרן
היסוד, תש"ו. 54 דף. 8°. במכונת-הכפלה. כולל 12
מאמרים על קה"י, על קרקע לאומית, על הפועל העברי
והקרן ועוד.

502 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson].
כתבי... כרך ד—ה. [תל-אביב], מפלגת פועלי ארץ-
ישראל, (דפוס "דבר", תש"ו—תש"ז), 8°. כרך ד' כולל
מאמריו משנות תרפ"ט—תרצ"א, כרך ה' — משנות
תש"א—תש"ג. הכרך הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 174.
התכן: כרך ד': עם עצמנו. — בשוב ובציונות. —
מאורעות תרפ"ט ולאחריהם. — העברת החינוך לבנסת
ישראל. — בהסתדרות. — נגד הרביוניזם. — אישים
(על אז"ר, א. שייך, א. ד. גורדון, חיסין ונח שפירא),
דברים שלא נשתלבו בפרקים הקודמים. — מילואים.
הערות המסדר והמלבה"ד שמואל יבנאלי (ע' 294—324).
(תש"ו). 331 ע"י. פורטרט. כרך ה': הרמת דגל המדינה
היהודית. — צבא עברי. — בהסתדרות ובמפלגה. — עם
הנוער. — אישים (על מנחם אוסישקין, אליעזר יפה). —
הקדמות. — מילואים: הציונות כתנועת הגשמה. בפני
חיילים. דרכי לארץ. הערות ש. יבנאלי (ע' 400—417).
(תש"ז). 428 ע"י. פורטרט.

היסטוריה. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו.
267, [1] ע' 8°.

508 לנדר, פנחס [Pinkas Lander].
בשדמות מולדת; סיור בישובי "הנוער הציוני".
תל-אביב, "העובד הציוני", (דפוס "הפועל הצעיר"),
תש"ז. 110, [1] ע' תמונות. 8°. בראש השער: פ.
עזאי [=פנחס לנדר]. התכן: אושא. תל-אביב. כפר
גליקסון. ניצנים. חמבה. במאבק. מבטחים. מכקיעים.
שאר ישוב. סילתי בשדמות מולדת.

509 לסקוב, ניקולאי [סמיונוביץ]. לדי
מקבת ממחז מצנסק, מרוסית ישראל זמורה. הצוירים
מאת ב. קוסטודוב. תל-אביב, מחברות לספרות, (ירושלים,
דפוס ר. ת. הכהן), תש"ו. 95, [1] ע' תמונות. 8°.
שם המקור: Николай Семёнович Лесков: Люди
Макбет Мпенскаго уезда.

510 מגלת חנכה. מגילת חנוכה לבית, לבית-הספר.
לבית-הכנסת... ירושלים, "המורחית", (דפוס ש. וינפלד),
תש"ו. 36 ע' מפה, תמונות. 8°. = "שי" — ספריה
עממית קטנה, א. "המגילה... הזאת (מגילת אנטיוכוס)
נמצאה במחזור ישן דפוס סלוניקי ונעתקה משם לסדר
תהילת הספרדים דפוס וינה שנת תק"פ... הנוסח שבחוכרה
זו הוא עלפי סידור יצחק וליגמן בר, הוצאת שוקן,
תרצ"ב". עם מבוא מאת ר' בנימין (ע' 14—6).

511 מולנר, פרנץ [Ferenc Molnár].
פקיד ממשלתי ישר; ספורים. (מהונגרית: א.
פויירסטין). (ירושלים, עפר: חיפה, דפוס "אות", [1946].
62 ע' פורסרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות...
מס' 24. התכן: סודו של יער ערובים. ספר-עזר לתורת
הרכילות.

512 מונטנר, זיסמן [Süssmann Muntner].
משה תפלה למשה, עם מבוא לתולדות התפלה
המיוחדת לרופא ר' משה בן מימון... בצרוף... סקירה
על תוכן החיבור "עולם התפילה" לטרם יצא לאור...
מהדורה שניה, ירושלים, "גניזה", (דפוס המערב), תש"ו.
[2], 57, [4] ע' 8°. שער נוסף באנגלית. הוצאה
מורחבת של מאמר שיצא לאור ב"סיני", תש"ג. כונת
המחבר "לכתוב מחדש את תפלת הרמב"ם... בהתאם
לרוחו". — ע' 15. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א
ע' 244.

503 כרם אגדות של עמים שונים. תל אביב, י.
שרברק, [1946]. 13, 3—18, 3—17, 3—13, 3—14,
36—3, [1] ע' תמונות. 8°. התכן: אגדות סיניות
מסופרות עברית ע"א [שר] ברש. הערים; אגדה איטלקית,
תרגום [שה] בראליעזר. "גד גדוד יגודני", תרגום י.
פישמן. א[הרן] פישקין: העבודה אשר לא נעשתה.
שלוש החידות; אגדה טירולית, תרגום מ. ב. בלק הקטן,
תרגום מצרפתית מ[רדכי] אורחי.

504 לויון, שלמה. מחקרי לשון. הכין לדפוס
והקדים מבוא ישראל זמורה. תל-אביב, הוצאת מחברות
לספרות; (חיפה, דפוס "אות"), תש"ו. 9, 105, [2] ע'.
8°. בראש השער: שלמה לעויוואהן. זוהי המהדורה
השלישית. מהדורה א' יצאה בפרג בשנת 1811 (ספר א':
שיחה בעולם הנשמות) 1812 (ספר ב': בית האוסף);
מהד' ב': וילנה, דפוס י. ר. ראם, תר"ט עם נוספות
והערות מאת אד"ם הכהן והערות מאת יהודה ביהק.
בהדורה שלשינוי נוספו 3 מאמרים של לויון:
"תפלת ישראל", שנדפס בהקדמה לסדור "תפלה וזה";
"דקדוק לשון המשנה", שנמצא גם במהד' ב'; "מסירת
מודעה על חכמת השיר אשר תכונה מליצת ישורון",
תורגם מגרמנית ע"י ר. שטוק, בספר נדפס גם השער של
"שיחה בעולם הנשמות", פרג 1811.

505 לוינסקי, יום-טוב [Yom-Tov Lewinski].
כיצד הכו את המן בתפוצת ישראל, ילקוט
פולקלורי לפורים. תל-אביב, החברה העברית לידע"ע,
(דפוס מל"ן), תש"ו. [2], 89 ע' תמונות. 8°. = כתבי
ידע"ע. "חיבורו זה נסיון ראשון הוא לרכן את החומר
המתאר כיצד היכו את המן במרוצת הדורות בכל תפוצות
ישראל. החומר מחולק לג' שערים: א) דברי קבלה: לקט
מתוך ספרותנו העתיקה, התלמוד והמדרשים, ספרי דינים
ומנהגים. ב) כתובים: לקט מתוך ספרותנו החדשה.
זכרונות וכיו"ב. ג) מפי העם: מבחר תשובות שנתקבלו
בחברה "ידע"ע" על שאלה זו".

506 לופטינג, היו. הקרקס של דוליטל
הרופא, תרגום מ. י. בראון. ציר בידי המחבר, ספר א.
תל-אביב, "אמנות", (דפוס "הפועל הצעיר", [1946]. 156
ע' תמונות. 8°. שם המקור:
Hugh Lofting: Doctor Dolittle's circus.

507 ליברמן, צבי. מבבל לירושלים; סטור

520 מרכס, קרל. הקאפיטאל; ביקורת הכלכלה המדינית. ספר א: תהליך הייצור של ההון. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר בסיוע הוועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 43, 763, [1] ע', פורטרט. 8° (ספרית פועלים / — מענית). בראש השער: קארל מארקס. מהדורה עממית עפ"י המהדורה הרביעית שהותקנה בידי פ. אנגלס. "ביסודו של הנוסח העברי הנוח התרגום מאת צבי וויסלבסקי. יצחק מן השלים את הנוסח, ערכו והתקינו..." שם המקור: Karl Marx: Das Kapital. Buch I: Der Produktionsprozess des Kapitals. בתחלת הספר: ש. אורבך (בשם המערכת): אל הקורא העברי, ו. אי. לנין: ק. מארקס; מבוא למאקסיזם (ע' 7—43). בסופו: תוספות (ע' 641—763): מ. אנגלס: הקאפיטאל (מאמר שנדפס מיד אחרי הופעת הספר במקורו). מארקס-אנגלס: אגרות בדבר "הקאפיטאל". ביאורים ומפתחות. מלון עברי-גרמני-אנגלי (ע' 681—686). לוח המונחים הכלליים. מפתח ביבליוגרפי (ע' 696—719). מפתח השמות והעניינים. רשימת המשקלות, המידות והמטבעות.

521 מרקוס, אהרן [Ahron Marcus]. הקבלה; פרק מחוך ספרו "החסידות".... תרגם י. סלעי. תל-אביב, "איתן", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ד, 80 ע', פורטרט. 8°. בראש השער: אהרן מרכוס (גרסא). בסיוע מוסד הרב קוק, עם המאמרים של מ. קמלר ור. פרבר על המחבר (ע' 5—16) בתחלת הספר ועב נספח: ר' אהרן מרכוס וההתיישבות היהודית (ע' 76—80).

522 משה בן מימון. משנה תורה החד החזקה... ערוך ומבואר בידי יוסף שכטר. כרך ג: הספרים: גזיקין, קנין, משפטים, שופטים, ירושלים ותל-אביב, שוקן; (חיפה, דפוס "אות"), תש"ו, [2], 192, [1] ע', 8°. = ספרי מופת לבתי-הספר. מספ' 14. את הקודמים עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 18.

523 משמר האומה. מלח"י אל דחי חמ"ד, "משמר האומה", חש"מ, [תש"ה], 31, [1] ע', 8°. נגד הארגון "לוחמי חרות ישראל (לח"י)".

524 נהיר, ש[מחה] [Simcha Nahir]. עיקרי תורת המשפט. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס "אות"), תש"ז, 96 ע', 8°. ספר לימוד בתורת הסגנון.

513 מוסד הרב קוק, ירושלים. ספרי מוסד הרב קוק, תרצ"ז—תש"ז. ירושלים, (דפוס וייס), תש"ז, 87, [1] ע', 8°. רשימת הספרים (ס"ה 209) שהוציא המוסד במשך 10 שנות פעולתו. הרשימה מסודרת לפי המקצועות.

514 מופסן, גי דה [Guy de Maupassant]. ספרי אהבה. (תרגם מצרפתית: ש. שריה), (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז], 64 ע', 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות. מס' 51. התכן: אור הירח. התכשיטים. אהבה. רוח הפתיל. הטבילה.

515 מורגן, צ'רלס. החדר הריק. מאנגלית: משה הרפז. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 172 ע', פורטרט. 8°. שם המקור: Charles Morgan: Empty room.

516 מחזור, מחזור אור ישראלים ליום הכפורים לפי ק"ק ספרדים ומנהג בגדאד ואגפיה לסדרת הרב האר"י... ולפי סדר תיקון תפלה להרב... ריש גלותא רבכל... יוסף חיים... משוכלל בטעמים, שלוב הוי"ה אדנו"ה, בקשות מלשון חכמים ועוד הוספות רבות ודינים הנחוצים, יצא לאור בהוצאת יוסף יהודה אהרן, ירושלים. דפוס מרכז, תש"ו, 503 ע', 8°.

517 מלר-קלקשטיין, מ. 2 סוויטות כפריית ל-2 חליליות סופרן. תל-אביב, פרנסוס, (דפוס ה. לגר, 1945), [3] ע', 4°. בראש השער: מ. מהלר-קלקשטיין. השער גם באנגלית: M. Mahler-Kalkstein: 2 rustic suites for 2 descant recorders. Tel-Aviv, Parnassus.

518 מנג, הינריך. עונש וחנינון, עברית ש. גילאי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 172, [1] ע', 8°. (ספרית פועלים / למתן). שם המקור: Heinrich Meng: Strafen und Erziehen.

519 מרימה, פ(רוספר), גאלת הדם <קולומבה>, ספור. תרגם מצרפתית נ. רבן, "בצרוף מבוא על המחבר והערות. תל-אביב, "הרה" (דפוס מל"ן), [1946]. 80 ע', פורטרט. 8°. (מספרות העולם), הוצאה מקוצרת. שם המקור: Prosper Mérimée: Colomba.

וכמה מהחוקרים ופירשו את הציורים עפ"י דרושי האגדה. ע"י עיוני הנוספים בכפרות המדרשית הצלחת, כפי שנראה לי, ללכד ולברר כמה מהבעיות האיקונוגרפיות שהיו עד כה כחידה בעיני החוקרים. באמנות הנוצרית הקדומה, שבה נשתמרו שרידי האמנות היהודית, נעזרתי לקביעת הטיפולוגיה של כמה מהנושאים המקראיים שנתגלו בבית הכנסת... ציינתי את ההפרש שבין פירושי אני לציורים ובין פירושיהם של חוקרים אחרים במקום שההפרש נוגע לדברים עקריים (מההקדמה). התכן: חלק א': מבוא: פתיחה. פרשת התגלית. העיר דורא-אברופוס ודברי ימיה. תולדות הישוב העברי בבבל ובדורא אברופוס. חלק ב': בית הכנסת שבדורא אברופוס: בנין בית הכנסת. מערכת הציורים. עיטורי "ההיכל". הקיר המערבי, הצפוני, הדרומי, המזרחי וציוריו. הכתובות הארמיות והיווניות. סקירה כללית. נספחים. הערות. ביבליוגרפיה: ע' 193—196.

530 סטוצ'בסקי, יהויכין [Joachim Stutschkevsky] עורר. "מעוז צור ישועת י..."; נוסח ישראלי בעריכת י. סטוצ'בסקי. עבודים: שני קולות: י. אדל; מקהלה מעורבת: מ. סטרומינסקי; פסנתר: מ. מהלר; קלקשטין. תל-אביב, פרנסוס, חש"מ, (1943). 4 ע' / תוים. 4. הטכסט מתחת לתוים וגם לחזר בעמוד האחרון. שם גם רשימה של העורך על המנגינה "למעוז צור".

531 סטרינדברג, א[וגוסט] [August Strindberg] סוקרסס. עכרית [מואל] פרלמן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946). 68, [1] ע'. 8. (ספרית פועלים / דורון). ספור. מתוך "מיניאטורות היסטוריות" (עיון ק.ס. שנה כ"ג ע' 95).

532 סיסטר, משה (M. Sister). מבעיות הספרות התנ"כית. תל-אביב, המרכז לחינוך, (דפוס "אחדות"), תש"ו. 60 ע'. 8. התכן: בעיות הספרות התנ"כית. הספרות הסוציאלית בתנ"ך במאה התשיעית לפני הסה"נ.

533 סלמון, מרדכי. ספורים מבין החזונית. (תל-אביב), "עם עובדי", (דפוס "דבר"), תש"ו. 264, [3] ע'. תמונות. 8. (ספרית "שחרות"). סיפוריהמעשיות ששמע המחבר בבית אביו ר' יואל משה סלמון, מבוגר נחלת שבעה בירושלים וממסדי "פתח תקוה".

525 גוימן, דוד. קונטרס סדר העבור; החדשים והמועדים. מעובד ומסודר ע"י דוד גוימן. מלוקט, מספרי קדמוניו המפורים, בשביל בתי הספר, התלמידים והמורים. (תל-אביב), המחבר, (דפוס "גוטנברג") תש"ו. 15, [1] ע'. תמונות. 8.

526 גישטט, מ[לך] [Meilech Neustadt]. על היהדות ותנועתנו בארצות אירופה. (רשמי בקור באביב 1946). תל-אביב, איחוד עולמי פועלי-ציון <צ.ס. — התאחדות, (דפוס "עבודה"), תש"ו. 64 ע'. 8. "מתוך דברים שנאמרו בישיבת משרד האיחוד העולמי בארץ-ישראל ובהרצאות על נושא זה בסניפי מפלגת פועלי א"י". בסוף החוברת (ע' 48—64): דברים אל מפלגת פועלי-ציון (צ.ס.) בפולין.

527 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המחלקה הסטטיסטית. ההתישבות החקלאית העברית במספרים <ספריד סטטיסטי לחקלאות>. עורך בידי אהרן גרץ. יצא לאור על ידי המחלקה לסטטיסטיקה והועדה המרכזית לאספקה חקלאית של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. ירושלים, "גורן", (typ. "Haoman"), תש"ו—1945. 170 ע', טבלאות, מפה מקופלת. 8.

528 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. המחלקה הסטטיסטית. שכל עובדי מלגשות היהלור מים, 1944, מאת ד[וד] גורביץ. ירושלים, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו—1945. 30, [2] ע', טבלאות. 8. בראש השער: הסוכנות... המחלקה לסטטיסטיקה. תכן ושער נוסף באנגלית.

529 סוקניק, אלעזר ליפא [Eleazar Lipa Sukenik]. בית הכנסת של דורא-אברופוס וציוריו. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס מרכז וגולדברג), תש"ו. ו, [1], 250, [1] ע' / 17 לוחות: תמונות, מפה, תמונות. 8. שער נוסף באנגלית.

"מגמתי אני בספרי עיקרה כביור הבעיות האיקונוגרפיות שבמחזור הציורים, ביור שצריך לשמש יסוד להמשך המחקר על היחס שבין הציורים הללו לבין האמנות הביזנטית בתקופה שלאחר-מכן. שנים הם היסודות שעליהם בניתי את הסברתי, והם הספרות המדרשית הענפה שלנו ושרידי האמנות הנוצרית הקדומה... בשעת ביקורי בדורא-אברופוס גיליתי את דעתי לפי החופרים, כי בבית הכנסת הזה צוירו המאורעות המקראיים בתוספת פרטים, שהאגדה היהודית רקמה סביבם. ואמנם בדרך זו הלכו גם כמה

רייזר, ירושלים ותל-אביב, שוקן, (דפוס ירושלים), תש"ו.
31, [1] ע' 8°.

541 פיק, ד. ו. אגודות סתר. מאנגלית: אפרים
תלמי, ת. אהרונ, תל-אביב, צ. ליינמן, (דפוס מל"ן),
תש"ו, 200 ע' 8°. בראש השער: ד. ו. פיק, שם המקור:
D. W. Pike: Secret societies.

על אודות אגודות חשאיות אצל עמים שונים.

542 פפוריש, י[הויקים], ידיעת הארץ. תל-
אביב, י. צציק, (דפוס "אחדות"), תש"ו, 276 ע', טבלאות,
לוחות-תמונות, מפות. 8°. בראש השער: י. פאפוריש.
גיאוגרפיה ישובית של ארץ-ישראל. החבור הוא המשך
ספרו הקודם של המחבר על גיאוגרפיה פיסית של ארץ-
ישראל, עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 97. התכן: תולדות א"י
וישובה בתקופה טרום-ישראלית. א"י בתקופה הישראלית
והיהודית עד חורבן הבית השני. א"י מחורבן הבית ועד
תקופת חבציון. א"י בימי בנינה המחודש. אוכלוסית
הארץ.

543 פרומקין, ה[של] [Heschel Frumkin].
התפקידים הכלכליים הקרובים; הצעה
לכנוס השני של ועידת ההסתדרות הששית. (תל-אביב),
הוצאת הוועד הפועל, (דפוס "דבר"), תש"ו, [2], 36 ע'.
8°. בחוברת מדובר בעיקר על בעית הקליטה, התעסוקה
והכלכלה בחדשים הקרובים ביותר.

544 פרוור, יהושע [Joshua Prawer].
ממלכת ירושלים הצלבנית <1099–1291>.
בלוח עשרים ושמונה ציורים, ארבע מפות ועשרים
ושלשה לוחות. ירושלים, מוסד ביאליק; (תל-אביב), דפוס
"גוטנברג", תש"ו, 11, 156, [4] ע', מפות, תמונות.
8°. (ספריה לידעת ארץ-ישראל של החברה לחקירת
ארץ-ישראל ועתיקותיה). בראש השער: יהושע פראור.
התכן: סקירה על תולדות מלכות ירושלים, גבולות ממלכת
הצלבנים ומערכת הניהול. אוכלוסית מלכות ירושלים ומבנה
ההברתי. היהודים במלכות הצלבנים. החלוקה הטריטורי-
ריאלית ומנגנון השלטון במדינה. צבא הצלבנים והגנת
המדינה. הכנסייה. החקלאות והכנסייה הכפרית. הקומונות
האיטלקיות. המסחר ומדינת הצלבנים. תוצאות מסעי הצלב
וממלכת ירושלים הצלבנית. ביבליוגרפיה: ע' 143–152.

על שום תקופה בתולדות ארץ-ישראל של ימי הביניים
אין לנו מקורות רבים וספרות מדעית ענפה כל כך כלגבי
תקופת הצלבנים. תקופה זו עוררה ענין מיוחד אצל

534 סרט, ז'ן פול [Jean Paul Sartre].
שני סיפורים (יום בבית הסוהר; בחדר). עברית
מירי דור, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס
השומר הצעיר, 1945), 78, [1] ע' 8°. (ספריה מעלים/
דורון). בראש השער: ז'אן פול סארטר, המקור בצרפתית.

535 עגנון, שמואל יוסף [Samuel Josef Agnon].
בלבב ימים. סיפור אגדה. ירושלים ותל-אביב,
שוקן; (תל-אביב), דפוס "אחדות", תש"ו, 80 ע' 8°. =
ספריה קטנה של הוצאת שוקן, 9. נדפס תחילה בספר
ביאליק, ונכלל גם ב"כל סיפוריו" של עגנון.

536 עובדיה. נוף ביקור. תל-אביב, "כטאון";
(ירושלים), דפוס "אחיה", [1945], 15, [1] ע' 8°. =
הרהורים על סודו של נוף יפהמלה.

537 פדיב, אלכסנדר אלכסנדרוביץ. הגואר-
דיה הצעירה; רומן. (מרוסית ש. נחמני), ספר אב.
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר
הצעיר, 1947), 324, [2], 293, [1] ע' 8°. (ספריה
מעלים / כל). בראש השער: אל. מאדיב. מחי רוסיה
בזמן מלחמת העולם השנייה. שם המקור: Александрович Фадеев: Молодая гвардия.

538 פו, אדגר אלן [Edgar Allen Poe].
ספורים. מאנגלית אהרן אמיר. תל-אביב, מחברות
לספרות, (דפוס "אחדות"), תש"ו, 242, [2] ע', פורטרט.
8°. התכן: כה"י שנמצא בבבבוק. מעשי הרצח ברחוב
מורה. תעלומת מרי רוזה. המכתב הגנוב. דלגודע. התכה
הארוכה. מסוה המות האדום. ירידה אל המלשטרם. מורלה.
אלאונורה. הכור והמטוטלת. החתול השחור. העיזות
במקרהו של מר וילדמר. חבית האמונולדה. הצלב
הסגול.

539 פושקין, אל[כסנדר סרגייביץ]. מעשה
בדיג ודג-הזהב. כתוב בירי א"ש עמיל, מציר
בידי צבי מלבוזיק. תל-אביב, "מעין", [1946], 24 ע'.
8°. מוקד, שם המקור: Александр Сергеевич
Пушкин: Сказка о рыбаке и рыбке.
התכן: א. פושקין; מעשה בדיג ודג-הזהב. אל. טולסטוי;
איך חפרו היות ביער.

540 פייכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. כלנית;
שירי ילדים... (הציורים הם מעשה ידי הצייר שלום

של תקופה זו בתולדות הארץ, אחרי שהשתלטו עליה שוב המוסלמים, לעומת רשומה הגדול בתולדות אירופה המערבית והמרכזית. לספר נספחה גם ביבליוגרפיה ביקורתית של הספרות המדעית על התקופה, המועילה מאד לקורא הרוצה להעמיק את ידיעותיו בשטח זה. אמנם מורגש כאן חסרונם של כמה מחקרים חשובים, שהופיעו ביבשת אירופה בימי המלחמה האחרונה, וכנראה לא הספיק המחבר להכירם. מפאת חשיבותם אציין כאן אחדים מהם:

Jean Richard, *Le Comté de Tripoli sous la dynastie Toulousaine*, Paris 1945; Paul Deschamps, *La défense du Royaume de Jérusalem*, Paris 1939; Wilhelm Hotzelt, *Kirchengeschichte Palästinas im Zeitalter der Kreuzzüge, 1099-1291*, Köln 1940; Gustave Schlumberger, Ferdinand Chalandon, & Adrien Blanchet, *Sigillographie de l'Orient Latin*, Paris 1943.

חבל שהמחבר לא השתמש בספר האחרון לשם העתקת החותמות המרובים בספרו, אלא העתיק את ציוריו של Paoli מלפני מאתיים שנה, שהם אמנם יפים, אבל בלתי מדויקים. — ביבליוגרפיה לפרק השניתי רשם המחבר את אוסף מכתבי האפיפיורים, שסודר בידי Jaffé. אוסף זה מכיל את החומר של הנאה הי"ב בלבד, ויש לו המשך למאה הי"ג בספר אחר שלא נרשם כאן, והוא: A. Potthast, *Regesta pontificum romanorum ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum* MCCCIV, Berlin 1874-75.

היה למחבר יתרון גדול על רוב קודמיו מחוקרי אירופה, שהרגישו את עצמם תמיד כזר, כי הרי עמם הם היה שותף למסעי הצלב, עמנו לא היה זר, ולכן מעוררת בנו תקוות רבות הבטחת המחבר בהקדמה, שהוא „מקווה כי עלה בידו לדון בעניין מתוך אינטימיות יתירה, מאחר שלא כחוקרים האירופיים, לא היתה בו כל נטייה לפאר או להעדיף שום עם מעמי אירופה ששלטו או בארץ או שהו בתוכה“. אולם דווקא בכך לא הצליח תמיד, והגורם לזה היה בלי ספק בכך, כי עיין באופן יסודי רק בסוג אחד של המקורות, הריהם המקורות המערביים. לכן טובים ביותר אותם הפרקים: של הספר שמקורות מערביים אלו הם העיקר לביסוס חיבורם, כגון הפרק על מנגנון השלטון הצלבני. בדרך כלל בולט הדבר, שהמחבר משועבד יותר מדי למקורותיו: שמות רבים של אנשים, מקומות ומוסדות מופיעים בספר בכל פעם בכתוב אחר,

החוקרים האירופים, כי בה השתלטו על הארץ בני עמי אירופה, בארצות מסיימות, ביחוד בצרפת, שחלקה במסעי הצלב עלה על חלקן של כל יתר ארצות אירופה, ראו במאורעות התקופה ההיא גם הצדקה לשאיפות מתורשות להשתלט על סוריה ועל ארץ-ישראל.

אצלנו מעוררים מסעי הצלב קודם כל את זכר גזרות תתנ"ו. מצב היהודים בא"י תחת שלטון הצלבנים, כעבור שנות הכבוש הראשונות, אמנם לא היה רע כל כך, אבל עיקר התענינותנו בתקופה זו אינו ניתן לגורל היהודים המעטים הללו. ענין מיוחד יש לנו במסעי הצלב כנסיון של התישבות אירופית בארץ-ישראל. נסיון זה אמנם נכשל, אבל נמשך בכל זאת תקופה ארוכה של מאתיים שנה. בין הגורמים לכשלון יש למנות ראשית-כל את מספרם הקטן של המתישבים האירופים. אלה לא ניסו בדרך כלל לעבד את אדמת הארץ אלא לשעבד את תושביה. הם בעצמם התישבו לרוב בערים ובמבצרים, והחקלאים היו כמקודם מוסלמים ונוצרים מורחיים. מחוץ לתקופות קצרות היו הצלבנים תמיד במצב מלחמה עם שכניהם המוסלמים, וכוחותיהם לא הספיקו לכך אף פעם: תמיד היו זקוקים לעזרה מאירופה, עזרה באנשים לחינוך צבאותיהם ועזרה בכספים לשם הקמת מבצרים. מבצרים מפוארים אלו, שאת שרידיהם אנו רואים עד היום מפוזרים על פני כל הארץ, הצריכו סכומים גדולים מאד להקמתם, וכל זה בא מן החוץ, מאירופה. הצלבנים היו זקוקים תמיד גם ליבוא תבואה וצרכי חיים אחרים, ולעומת זה לא היה כל יצוא ניכר של תוצרת א"י לאירופה. המסחר המפותח בין מלכות הצלבנים וערי אירופה התבסס רובו ככולו על סחורות מעבר, ולא על תוצרת הארץ. יתר על כן, הצלבנים היו גפורים גם בינם לבין עצמם: ליוצאי כל ארץ וארץ וכל עיר ועיר, אפילו לכל שליש מקומי, היו אינטרסים משלהם, מנוגדים אלו לאלו. ובכל זאת נמשך שלטונם בארץ כמעט מאתיים שנה.

בספר שלפנינו משתדל המחבר לתאר את השלטון הזה לכל צדדיו. וטוב עשה, שלא הסתפק, כנהוג ברוב הספרים על תולדות הצלבנים, בתאור המלחמות הממושכות והמאורעות המדיניים האחרים, אלא תיאר בפרוטרוט את ההיסטוריה התרבותית של הימים הללו. רק הפרק הקצר הראשון מוקדש לתולדות המאורעות המדיניים. יתר הפרקים דנים בגיאוגרפיה ההיסטורית של ממלכת הצלבנים, בהרכב האוכלוסים, במנגנון השלטון של המדינה, בארגון הצבא והכמורה הדתית, בחקלאות ובמסחר. בפרק האחרון מדגיש המחבר את מעוט רשומה

עמ' 16: תאמוצין (כך צ"ל במקום טמוצין) קיבל את השם צ'ינגו כאן באספה חגיגית של כמה שבטים מונגולים, שכמובן לא יכלה להתקיים בעיר קראקרה, כי עיר זו נוסדה רק כעבור כשלושים שנה, בשנת 1235 (ראה, R. Grousset, *L'Empire Mongol*, Paris 1941, p. 580). גם אין כל יסוד לדעה, כי צ'ינגו כאן הכתיר את עצמו לקיסר התורכים. כאן אינו קיסר, והשבטים שעליהם שלט היו מונגולים, ולא תורכים.

עמ' 17: מצביא הצבא המצרי בקרב נגד הצלבנים בשנת 1244 היה אמנם ממלוך (כך צ"ל במקום ממלוכי) בשם ביברס, אבל אין זה אותו הביברס המפורסם שנעשה אח"כ לסולטאן (על כך יש הודעה מפורשת אצל אבן תגריברדי, נג'ום, הוצ' קאהיר, כרך 6, עמ' 322, שורה 11—13).

עמ' 30: פאדום בדמות הקצבת רינטה במקום הקצבת קרקע מקורי במשטר הפאודאלי של הארצות המוסלמיות, ובלי טפס קיבלו הצלבנים מוסד זה בארצות המוסלמיות שנכבשו על ידיהם. אין צורך בהשערה, שמיעוט הקרקע או סיבות דומות גרמו לכך; השווה: C. Cahen, *La Syrie du Nord*, p. 528. גם ריכוז האבירים בערים, שעליו מדבר המחבר בעמ' 32, הוא הנוהג הקיים במשטר המוסלמי, ומשם קיבלוהו הצלבנים. עמ' 33—34, 36—37: נדמה לי, כי שאיפתם של הצלבנים המקומיים במאה ה"ג, לחיות בשלום עם המוסלמים ולהסתגל אל תרבותם החומרית המפותחת, צריכה להיראות בעיני היסטוריון אובייקטיבי כהתקדמות גדולה, ואין הוא יכול לקבל את השקפתו של כומר אדוק כיעקב מייטרי, הרואה בכל ירידה מוסרית וכפירה. במקומות אחרים (עמ' 46 שורה 26, ועמ' 102 שורה 8) מביע המחבר בעצמו דעה שלילית בהחלט על יעקב מייטרי.

עמ' 45: כינוי הכת המארונית נגזר משמו של מארו הקדוש, שחי בתחילת המאה ה"5 לספירה, ולא משם הנזיר יוחנן מארו הנזכר כאן. יוחנן מארו הוא בכלל דמות בלתי היסטורית, ראה על כך באחרונה: J. B. Chabot, *Les origines de la légende de Saint Jean Maro* (in *Mémoires de l'Acad. des Inscr. et belles-lettres*, t. 43, 1936, fasc. 2) היתה מונותולית כמובן רק עד לאיחודה עם הכנסייה הקאטולית. — רק חלק מהמארונים קיבל את ריבונות האפיפיור בשנת 1182. האיחוד הסופי עם הכנסייה הקאטולית יצא לפועל כ-400 שנה אחר כך.

בהתאם למקורות השונים שמהם שאב המחבר את ידיעותיו. חבל שלא טרח וסידר מפתח לספר — וזהו גם חסרון שמושי — כי אז היה בודאי עומד בעצמו על סגסוגת השעבוד למקורות מתבטא במקרים רבים גם בכך, שהמחבר מביא בלי הערה ביקורתית את הערכת ההיסטוריונים הצלבנים למאורעות שונים ומשתמש אפילו במליצותיהם ממש.

להלן אעיר כמה הערות לפרטי הדברים, וכמובן שהערות אלו אינן נוגעות בדברים הרבים שבהם יש להסכים למחבר.

עמ' 8: מטוב להשמיט את המליצה, הלקוחה בודאי מאחד המקורות, כי אחרי כבוש ירושלים "הגיע הדם ברחובות עד קרסולי הסוסים"; כמובן אין זה תאור עובדתי.

עמ' 10: נור אדין ירש אחרי מות אביו את החלק המערבי של הממלכה, ולא את החלק המזרחי; בירתו היתה חלב ולא מוצל, שניתנה לאחיו סוף אדין גאזי.

עמ' 11: אי אפשר לומר, כי מצרים נכנעה לכליף העבאסי אחרי מותו של אחרון הכליפים הפאטמים. הכליף הפאטמי מנה בזמנו את צלאלא אדין לוזירי. אחרי מותו של הכליף פקד צלאלא אדין, שהיה בעצמו סוני, שהתפילה ביום הששי תיאמר בשם הכליף הסוני מבית עבאס. מקורה זו גרמה לכך, שצלאלא אדין נעשה אדון בלתי מוגבל כמעט של ארץ מצרים, כי הכליף העבאסי לא היה בזמן זהווא אלא כעין ראש דתי בלבד. השליט האמיתי במצרים היה מעכשיו צלאלא אדין, ולא הכליף העבאסי. — רינו די שאטיון (Renaud de Chatillon) היה שליט מונרויאל וכרך בשעת המאורעות המתוארים כאן, ועד למותו; לכן אין טעם לתוספת "לשעבר". — מעשיו של רינו די שאטיון לא שמשו לצלאלא אדין "עילה" להכרזת מלחמה, כמתואר כאן (וכמו כן בעמ' 28 ובעמ' 61), כי הפרת השלום באה מצד הנוצרים, ולא המוסלמים.

עמ' 12: גם כאן אין להאשים את הקיסר הביזנטי על שלא תמך בצלבנים, שכן היו הללו בני ברית לכל אויבי ממלכתו: הסרבים, הבולגארים, והנורמאנים בסי-קיליה. אין לשכוח, כי רק שנים מועטות לאחר כך עברו הצלבנים להתקפה ישירה על הקיסרות הביזנטית והשמידוה כליל.

עמ' 13: אחרי מלחמת הגנאי כלפי השליטים המוסלמים והביזנטים מפליא הדבר, שהמחבר עובר בשתיקה על שבועת השקר של ג'י די ליסיניאן, שקיבל לכך את הסכמת הכנסייה.

lographie, p. 4, No. 5 מייחס את החותם לבלדווין השלישי. דרך אגב צ"ל בתרגום הכתובת: עיר מלך מלכי המלכים, ולא: עיר מלכי המלכים. יש גם להעיר, כי כנסית בית המקדש היא בנין כפת הסלע ולא מסגד עומר.

עמ' 64: בדרך כלל היתה חשיבותה של משרת הפנישאל פחותה מזו של משרת הקוניטאבל, ולא להפך. עמ' 65: אין זה דבר מיוחד למדינת הצלבנים, שהקאנצ'לר הוא איש-כנסייה. כך היה המנהג גם באירופה. — צרפתית לא היתה שפת המזכירות בירושלים בכלל המאה ה-12. התעודה הצרפתית הראשונה ממזכירות זו היא משנת 1252, וגם אח"כ השתמשו עוד לפעמים בלאטינית כמקודם; ראה על כך: La Monte, Feudal Monarchy, p. 132.

עמ' 66: למלך היו הכנסות ממכס בנמלים, בשערי הערים, וכו', כפי שהיה צריך להדגיש כאן, רק באותם הנמלים והערים, שהיו נחלת המלך, וביתר המקומות הגנו מהכנסות אלו הסיניורים בעלי הערים. לעומת זאת היו למלך עוד הכנסות חשובות, שאין המחבר מזכיר אותן כאן, כגון ממס הגולגולת שהוטל על כל המוסלמים במדינה, או מזכותו לירושת כל איש שמת מבלי צוואה, ובתקופה הראשונה גם הכנסות משלל המלחמה ופדיון שבויים מוסלמים.

עמ' 70: מספר בתי המשפט של הבורגנים היה 37 ולא 22 (ראה: La Monte, שם, עמ' 107). עמ' 73, הערה 34: לא מצאתי במלונים, כי למלה הלאטינית fundus יש משמעות של "שוק", נוסף למשמעותה הרגילה: "קרקע". במשמעות "שוק" משמשת בלאטינית המאוחרת המלה funda שאין לה כנראה כל קשר ל-fundus.

עמ' 83: כדי לאפשר רכיבה נוחה, היה צריך להשאיר פתוח את חלקה האחורי של הכותונת, ולא של המכנסיים. עמ' 84: כלי נשק חשוב, נוסף להרב, חנית וקשת. היה גם הגרזן. ראה למשל ציור ט' בעמ' 88 וציור י"א בעמ' 90.

עמ' 105, ציור י"ד: שני האבירים רוכבים יחדיו על סוס אחד, והשווה את תאור החותם אצל: Schlumberger, op. cit., pp. 248-49.

עמ' 108: פעמוני כנסייה בכלל לא היו ידועים בארץ-ישראל לפני בוא הצלבנים, כפי שהעיר כבר אֶלְבֶּרְט מאַכֶן, ספר ו', פרק מ'. בכנסיות המזרחיות קראו לתפילה ע"י דפיקות בכפסייעץ מיוחדים שנקראו נקושה.

עמ' 47: צ"ל שיעים במקום שיעיים; נוסף לכתות הנוכרות כאן ישבו בארץ כמובן גם דרוזים.

עמ' 49, הערה 47: המקור המתורגם, בצורה בלתי מדויקת, ע"י Goergens במקום המצוטט כאן, הוא ספר מסעותיו של אבן ג'ביר (בהוצאתו של de Goeje הוא נדפס בעמ' 308). אבן ג'ביר אינו מדבר כאן כלל על סוחרים מוסלמים שישבו בעיר צלבנית, אלא על שני מוסלמים שישבו בדמשק וסחרו עם חבל החוף הצלבני. עמ' 50: איני יודע, על מה מסתמך המחבר באמרו, כי הכבוש הסלגוקי החריב את הישוב היהודי בארץ לחלוטין. למעשה אנו מכירים לפחות כתריסר קהילות יהודיות בארץ אחרי הכבוש הנ"ל, ואיני מכיר כל ידיעה ברורה על חורבן קהילה מסוימת בעת הכבוש הסלגוקי. עמ' 51: הצלבנים לא הגיעו למצרים ברבע הראשון של המאה ה-12, ולכן גם לא יכלו להשמיד שם כל חיל מצב. — אין זה מתקבל על הדעת, שהיהודים ברחו מרמלה אחרי כבוש עיר זו ע"י הצלבנים, לירושלים, כי הצלבנים התחילו במצור ירושלים יום אחד אחרי כבוש רמלה, והדרך בין רמלה לירושלים היתה בלי ספק מלאה גייסות צלבניות. — אין זה בטוח כלל, כי ליהודים היתה שכונה בצפון-מזרח ירושלים, ועל אחת כמה וכמה, שיהודים הגנו בזמן המצור הצלבני על חלק זה של העיר דווקא.

עמ' 52: המקור היחיד המספר לנו, שברובע הנקרא juerie "גרו על פי רוב סורים", הספר La Citez de Jherusalem (apud Tobler, Descriptiones Terrae Sanctae, p. 219) אינו מזכיר כלל, כי סורים אלו באו לירושלימה מעבר הירדן.

עמ' 53: בנימין מטודילה מזכיר אמנם בכמה מקומות יהודים צבעים, אבל אינו אומר בשום מקום, כי אלו, או אפילו בעלי המלאכה בכלל, היו רוב היהודים. — וילהלם מצור, ספר י"ח, פרק ל"ד, שעליו מסתמך כנראה כאן המחבר, אינו אומר, כי הצלבנים העדיפו רופאים יהודים על רופאים נוצרים, אלא שהעדיפו רופאים מזרחיים (היינו סורים נוצרים, יהודים, שומרונים ומוסלמים בעיקר) על רופאים פראנקים. בין הרופאים המזרחיים היו הנוצרים רבים מאד, כפי שאפשר ללמוד למשל מספריהם של אבן אבי אצבעה ובראבוס. — אם היהודים מעטו כל כך לעסוק במסחר, כסענת המחבר כאן, קשה להבין, מדוע התרכזו דווקא במרכוזים מסחריים כעכו וצור.

עמ' 59, ציור ב': אין בכתובת החותם כל רמז לבלדווין הראשון דחא: והרי Schlumberger, Sigil-

- עמ' 112: אין כל הוכחות לכך, שדחקא הכיבוש הסלגיוקי הביא לירידת התקלאות בארץ.
- עמ' 128: היריד במזיב התקנים כל שנה בשעת העליה לרגל למכה, וזה כמובן לא היה תמיד בקיץ. השווה על היריד הנ"ל את J. Cantineau, Les Parlers Arabes du Horan, Paris 1946, p. 35.
- עמ' 157: שנות מלכותו של אמלריך השני היו 1197—1205, ולא 1205—1297, כפי שנדפס כאן בטעות.
- כפי שזכר כבר לעיל, רבות בספר השגיאות בכתבי השמות. רוב השמות הערבים הם משובשים, וחבל שהמחבר לא התייעץ עם מומחה בדבר זה, ושגם מוסד ביאליק לא עשה כן. בכתבי שמות המקומות הצלבניים קיים עוד קושי מיוחד בזה, שלכל מקום יש שם ערבי ושמות לאטיניים וצרפתים; אלה האחרונים הם בחלקם שבושים של השם הערבי או תרגומו, לפעמים גם שמות מחודשים. לכן היה מוטב לדעתי לקרוא למקומות באופן אחד בשמותיהם הערבים, שנשתמרו רובם עד היום, והיה אפשר להזכיר את השמות הלאטיניים והצרפתים בסוגריים. המחבר נוהג בזה בלי כל שיטה וקורא חליפות למקומות שונים בשמות לאטיניים, צרפתים וערבים. להלן אעיר כמה הערות על כתיב השמות ועל שאלות הטופוגרפיה ההיסטורית.
- עמ' 4: שורה 25: צ"ל יוסף בן מאשפין, לא טאשפין.
- שורה 26: צ"ל מראקס במקום מראבטיס, וכמו כן: אגלאקה (היא Sagraja של היום) במקום זאראקה. — שורה 83: צ"ל מנזר במקום טוגריל.
- עמ' 5, שורה 1: צ"ל אלף ארסלאן במקום אלף ארסלאן.
- שורה 3: במקום מאנזקת צ"ל מנאזקת כמו במקורות הערבים, או מנאזיקתה (Mavtixiqte) כמו במקורות הביזנטיים.
- עמ' 9, שורה 21, 23, 24: צ"ל אתאבך במקום אטאבך.
- שורה 24, 29, 31 ואילך צ"ל זנגי (קרי: זנגי) במקום זנגי (קרי: זנגי). — שורה 26: נציבין הקרובה למוצול אינה הרוממה הטובה ביותר, כדי להראות על גודל מלכותו של זנגי.
- עמ' 10, שורה 33: צ"ל שאור במקום שאור. — עמ' 11, שורה 8: צ"ל צלאח אדין במקום צלאח אדין. — עמ' 13, שורה 5: צ"ל סלף במקום סאליף, והיה כדאי להסביר, כי נהר זה נקרא היום בשם Gök Su. — עמ' 14, שורה 25: צ"ל אלמלך אלכאמל במקום מלך אלכאמל, וכמו כן אלמלך אלכאמל. — עמ' 15, שורה 27: במקום שולטאן (בעמ' 7, שורה 11 וצמ' 17, שורה 28) כתוב אסילו, שולטן צ"ל שולטאן, כי במקום האות ה הערבי נוחגים לכתוב בעברית
- ס, כפי שעשה גם המחבר במלים כגון מוסלמים וסלגיוקים. — עמ' 17, שורה 25: צ"ל מנאזקת במקום קיטכונה. — עמ' 18, שורה 13: צ"ל אלמלך אלכאמל במקום מלך אלכאמל. — עמ' 20, שורה 4: השם סיור לא נהווה מן קיסריה, כפי שהדגיש כבר Dussaud, Topographie Historique de la Syrie, p. 200 שמה העתיק של העיר היה Συρία. — שורה 25, השם Larissa, שבו קורא המחבר לסיור בעמ' 21, שורה 25, ניתן לעיר בימי הסלבנים, אבל לא היה ידוע בתקופה הצלבנית. — שורה 19: צ"ל תל באשר במקום תל באשר. — שורה 22: Bir או Bile הוא שבוש השם הערבי אל-ביר. — שורה 26: צ"ל ראס אל-עין במקום ראס אל-עין. — שורה 33: La Portelle היא כיום Kiz Kalesi.
- עמ' 21, שורה 6 ו-8: צ"ל אלכאמל במקום לעפנה. — שורה 10: Saint-Siméon במקום Saint Simon. — שורה 15: צ"ל צהרון או צהרון במקום סהרון. — שורה 22: צ"ל ויראנה (Sardona בני הצלבנים) במקום סארדון, וכמו כן: תאום במקום חראס. — שורה 24: אפמיה נקראה ע"י הצלבנים Femie ולא Apamea. — שורה 29: בשם בליאס אינם משתמשים עוד, כיום נקרא המקום באניאס. — שורה 32: צ"ל צהר אלכאמל במקום תהר אלכאמל.
- עמ' 22, שורה 4: מונפיראן היא בערין של היום. — שורה 11: שאסטל בלאן היא צמיתא, ושאסטל רוג' היא קלפת נהמור. — שורה 12: אלף היא חלפה. — שורה 15: נפין (Nephin) היא אנפה. ביבליים (במקורות הצרפתים: Gible) היא גיביל ולא גיבלה; גיבלה נמצאת בצפון, בנסיכות אנטיוכיה, ונקראה ע"י הצלבנים בשם Zibel. — שורה 19: צ"ל אלכאמל במקום אלכאמל. — שורה 20: מארגאס היא מרקב. — שורה 22: הגכול בין נסיכות טריפולי ומלכות ירושלים לא היה נהר אלכלב, אלא נהר אלכאמל. — כפי שהראה כבר van Berchem, JA 1902, I, pp. 397, 400. לגמקויו של ואן ברשם יש להוסיף, כי גיביל, השוכנת בין נהר אלכלב ונהר אלכאמל, היתה שייכת לנסיכות של בירות, כפי שיש לראות מן החווה בין הסולטאן ביברס ואיזבל ד'אילק, מיום 9 במאי 1269, שנזכרתו נשחמרה אצל אלכאמל, צבת אלכאמל, כרך 14, עמ' 40. עוד בתקופה התורכית המאוחרת שימש נהר אלכאמל לגבול בין מחוז צידון ומחוז בירות (השוה על כך: טנוס א-דיאק, אכבאר אלכאמל, עמ' 6, 7, 19, 22).
- עמ' 23, שורה 7: צ"ל בנזיל במקום בנזיל. — שורה 13: צ"ל קלפת ארבעין במקום קלפת ארבעין. — שורה 14: צ"ל חורן במקום חורן. — שורה 15: צ"ל חרש במקום

במקום Assebebe, וכמו כן Chastiau Neuf במקום
Chastiau dou Rei. שורה 16: צ"ל Chastiau
במקום Chastiau du Roi. שורה 20: צ"ל דארום
במקום דרום.

עמ' 71, ציור ג': צריך להשלים DE[LS B]ORGEIS
במקום DE [B]ORGEIS, כי הרווח בכתוב גדול מדי
לאות אחת בלבד; ראה גם Schlumberger, Sigillographie, p. 69, No. 163.
עמ' 72, שורה 7: צ"ל אל-
מחמסם במקום מחמסם. עמ' 97, שורה 22: למעשה
הודעה לבסוף הגבול בין האסטריאקס של ירושלים ושל
אנטיוכיה עם הגבול המדיני בין מלכות ירושלים ונסיכות
טריפוליס (ראה Cahen, Syrie du Nord, pp. 316-17); גבול
זה לא היה נהר אל-בלב, כמבואר לפיל בהערה לעמ' 22, שורה
22. נוסף למטרופולין של צור צורף לאסטריאקס של
ירושלים גם החלק הצפוני של עבר הירדן הצלבנית, שהיה
בימי הביזנטים כחוף למטריארך של אנטיוכיה (ראה R.
Devreese, Le Patriarcat d'Antioche, Paris 1945, pp. 219 ff.)

עמ' 104, שורה 26: צ"ל פאנין במקום פנין. עמ'
108, שורה 8: צ"ל מארץ במקום מארץ. עמ' 125, שורה
33: צ"ל זעמראן במקום זעפרן. עמ' 126, שורה 12: אין
לגזור את המלה gaze (אריג שקוף) משם העיר עזה, אלא
מן המלה הערבית-סורית קז (מש). שורה 28: צ"ל סיראף
במקום סראף. שורה 29: צ"ל קלחאת במקום קלהאט.
עמ' 127, שורה 8: צ"ל תאג'יקים במקום טג'יקים. שורה
9 ושורה 11: צ"ל בדיקנד במקום קוקנד. שורה 10: צ"ל
אקף. כול במקום איטיק כול; כמו כן: קוצ'ה במקום
קוג'ה. שורה 11: צ"ל כ'תן במקום חוטאן. שורה 24:
צ"ל אקד במקום עמ'ידה; וכמו כן קמ'קאט במקום סאמוסאטה.
שורה 27: צ"ל ג'בלה במקום ג'בל. שורה 29: צ"ל ג'יבלה
(היא ג'יבל) במקום ג'יבלט.

עמ' 128, שורה 7: מקום בשם עקאד אינו ידוע לי;
המחבר התכוון כנראה לנמל המפורסם עק'אב, בחוף המערבי
של ים סוף. שורה 9: צ"ל קוז במקום כוס. שורה 10:
צ"ל דמ'אט במקום דמ'אט; לא כל קורא ידע, כי זהו אותו
המקום, שנקרא דאמיטה בעמ' 14. שורה 29, דאמיטה בעמ'
17 שורה 14, דאמיטה במטה א'. שורה 12: צ"ל ג'לע
במקום ג'ילה. שורה 15: כאן מנוקד קרף, ובשורה 19
בכך. שורה 19: היה כדאי להסביר כאן, כי הגור הוא עמק
הירדן.

עמ' 147, שורה 20: צ"ל נאקת אל-חמני (חיינו, מן
העיר חמת) במקום נאקת אל-חמני. עמ' 154, ציור כ"א:

דריעה. שורה 24: צ"ל קלעת א-צביבה במקום קלעת א-
טוביבה. שורה 27: צ"ל חוגין במקום חוגין, ושם זה לא
נחודש בימינו, אלא מופיע במקורות הערבים של החקומה
הצלבנית; כך גם השם חג'ין.

עמ' 24, שורה 3: צ"ל Le Chastellet במקום
Chastellec. השם הערבי של מבצר זה היה בית אל-
אחוזן בתקופה הצלבנית; כיום נקרא המקום קצר, אל-
עקרה, לא אל-עטרה. שורה 7: צ"ל Pont de la Judaire
במקום Pont de Judaire. שורה 13: צ"ל La Fève
במקום Le Réve, וכך כותב המחבר אל נכון בעמ' 60.
שורה 29 (וכמו כן בעמ' 25, שורה 4): צ"ל ברך אל-חג'
במקום צ'רף אל-חאג'. עמ' 28, שורה 24: צ"ל Renaud
de Chatillon במקום Renaud de Chatillon. שורה
30: צ"ל חסין במקום חיסין, כפי שכתוב אל נכון בעמ'
11, שורה 28.

עמ' 35, שורה 22: צ"ל קן גושקה במקום קן-גושקה.
עמ' 39, הערה 26: צ"ל מנקד' במקום מנקד'. הערה 27:
צ"ל Willelmus במקום Willelmus. עמ' 49, הערה 46
(וכמו כן עמ' 75, הערה 42): צ"ל אבן מנקד' במקום בן
מנקד'.

עמ' 60, שורה 17: השם סויר בצורה זו אינו ידוע
לי. בערבית נקרא חבל ארץ זה אספאד, ואת השם הזה
שבו הצלבנים לצורות שונות, כגון Suhita, Sueta
יכדומה. גם הצורה סוקיט שבה השתמש המחבר בעמ' 23
שורה 5, אינה ידועה לי. שורה 20: צ"ל כובב אל-הוא
במקום כובב אל-הוא. שורה 24: צ"ל נהר א-דאמור
במקום נהר א-דמור. שורה 25: צ"ל קלעת א-שקוף במקום
א-שקוף, וכמו כן: שקוף ארנון. שורה 26: צ"ל Cave de
Tyron במקום Cave de Tyr. הערבים קראו למקום שקוף תירון,
והיום קוראים לו תירון ניקא או קלעת ניקא. כמו כן צ"ל
Sarepta (כיום צ'רפנד) במקום Sarphat.

עמ' 61, שורה 3: את המבצר כרך קראו הצלבנים בשם
Crac de l'Ospital, כדי להבדילו מן Crac de Montréal
או Crac des Chevaliers (ראה JA 1937, pp. 495-98).
גם הערבים קראו בהתאם לכך למבצר זה
בשם כרך א-שובך, אפ'י שבשפתם לא נקרא בשם כרך
שום מבצר גדול אחר. מבצר זה היה מושב הסיניור של
עבר הירדן, לכן נקראה כל הנסיכות על שם מבצר זה, ולא
על שם מבצר א-שובך. שורה 8: אין המחבר מדויק בסדר
הסיניורות מדרום לצפון, אם הוא מקדים את בלאנש גארד
לעזה, ואת חיטה לקיסון. השם היו באניאס וא-צביבה
באמת שתי סיניורות נפרדות. שורה 14: צ"ל L' Assebebe

הכתיב Galerius הוא שיבוש, וצריך היה בעצם להיות Galerius (השוח 57-58). (Schlumberger, op. cit., pp. 57-58).
 צמ' 155, ציור כ"ד: חותם זה הוא דוגמה מאלפת לחוסר העקביות בכתיב שמות המקומות ע"י הצלבנים: שם העיר חיפה נכתב בצדו האחד Calfe, ובשני Calphe.
 גם במפות המצורפות לספר יש שגיאות רבות בכתיב, ואפשר לתקן את רובן בעזרת ההערות שניהנו לעיל. נוסף לכך מצאתי גם שגיאות ענייניות: במפת דרכי המסחר, למשל, צוין הנמל הפרסי סיראף בתוך חצי האי ערב.
 יש לסלק צורה חיצונית נאה, אבל מחזר הטיפוגראפי אין הכל כשורה. במרחק הדין על מנגנון השלטון, למשל, נדפסו בראשונה המונחים הצרפתים באותיות זקופות והמונחים הלאטיניים באותיות מוטות (italics); זוהי הבדלה רצויה מאד לקריאה. אבל החל מעמ' 65 לא הוקפד על כך יותר, וגם המונחים הצרפתים נדפסו באותיות מוטות, כמו כן נדפסו בביבליוגרפיה בראשונה שמות המחברים באותיות זקופות ושמות הספרים באותיות מוטות. אולם החל מעמ' 146 נדפסו שמות הספרים גם הם באותיות זקופות.
 מכביד מאד הוא המספר הגדול של שגיאות דפוס בספר, מהם רשמתי לי:

צמ' 7, שורה 17: צ"ל כליםים במקום מוסלמים. —
 צמ' 8, שורה 23: צ"ל עלה בידו במקום עלתה בידו. —
 צמ' 11, שורה 13: צ"ל יחסים במקום יחסים. — צמ' 17, שורה 9: צ"ל אותה שעה במקום אותו שעה. — צמ' 30, חצרה 7: צ"ל 11 במקום 9. — צמ' 32, שורה 16: צ"ל ההחזקה במקום החזקה. — שורה 26: צ"ל כללים קבוצים במקום כללים קבוצית. — צמ' 44, שורה 6: צ"ל אהל אד"קה במקום אד"קה. — שם, חצרה 26, וכמו כן צמ' 46, חצרה 38: צ"ל Enc. of Religion and Ethics במקום Enc. of Ethics and Religion. — צמ' 45, שורה 18: צ"ל גיאורגים במקום גיאורגיאנים. — צמ' 58, ציור א': צ"ל DUX ET במקום DUXET. — צמ' 65, שורה 22, וכמו כן צמ' 72, שורה 15: צ"ל écrivains במקום écrivains. — צמ' 67, חצרה 22: צ"ל Hist. במקום Hist. — צמ' 68, חצרה 24: צ"ל pers pairs. — צמ' 99, שורה 11: צ"ל שלוש במקום שלושת. — צמ' 147, שורה 3: צ"ל quattuor במקום quattuor. — שורה 21: צ"ל 1294 במקום 1294. — צמ' 148, שורה 10: צ"ל XII au XIV במקום XIII au XII. — צמ' 149, שורה 15: צ"ל Armour במקום Armours. — שורה 17: צ"ל français במקום française. — שורה 18: צ"ל carlovingienne במקום carlovingienne. — שורה 29: צ"ל française במקום françaises.

בן אחותם במקום נכדגם.
 ישמשינא הצרות אלו עדות, באיזה ענין קראתי את הספר, ויצוררו את המחבר לתקן את טפלו למהדורה שנית, כדי שיזא לנו באמת ספר עברי בן-סמך על ממלכת ירושלים הצלבנית.

אורי בן-חורין

545 פרס, ישעיהו. ארץ ישראל; אנציקלופדיה טופוגרפית-היסטורית, סדר וערך ישעיהו פרס. כ' א': מבוא / אבדר-גת'רמון, בצרוף 2 מסות ועשרים וארבעה לוחות. ירושלים, ר. מס בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "המערב"), תש"ו. [3] דף, 89, 176, VIII ע' 8°. המבוא גם באנגלית, שער נוסף באנגלית: Isaiah Press: A topographical-historical encyclopedia of Palestine. v. 1. Jerusalem, May, 1946. "יזל בשמות פועלה עם "קהלת" מטעם הסתדרות המורים העבריים בא"י, "עם ההתקדמות הרבה של חקירת איי וההתפתחות המופלאה של הישוב היהודי בארץ מורגש צורך חיוני בספר כולל מדעישמושי ליריעת הארץ, שיהיה לעזר למלומד בעבודת המחקר, למורה ולתלמיד בלמוד התנ"ך, הכתובים האחרונים, התלמוד והמדרשים, ולכל איש משכיל המשתוקק לדעת את הארץ ואת תולדות ישובה בעבר ובהווה. האנציקלופדיה באה למלא את הצורך הזה. היא מקיפה את כל הערכים הגאוגרפיים והטופוגרפיים

— (מהקדמת העורך). מבוא לספר מאת העורך: ע' 11—32.

שם המקור:

Leopold Zunz: Die gottesdienstlichen Vorträge der Juden, historisch entwickelt.

549 צ'וקובסקי, ק[ורני] [Kornei Chukovskii].
בר מלי, תרגם נתן אלטרמן, ציר יהושע קוברסקי.
תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו, 43, [1] ע',
תמונות. 8°. (ספריה "לילד"). שיר לילדים.

550 צמח, ש[למה] [Shlomo Zemach].
בראשית; לתולדות ההתיישבות העובדת בארץ. תל-
אביב, "עם עובד"; (ירושלים, דפוס וייס), תש"ו, 68,
[1] ע', 8°. על העליה השנייה בשנותיה הראשונות
(תרס"ד—תרס"ח), אגב תאור האוירה הפוליטית בארץ
מוצאה העקרית (רוסיה), ההשפעות הספרותיות, המצב
בישוב והנסיגות הראשונות לארגון.

551 צ'רנוביץ, ימימה. אחד משלוש ספרות.
מציר בידי נחום גוטמן. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס
"ספר"), תש"ו, 168 ע', 8°. מנוקד. כראש השער:
ימימה טרנובניץ. — ספור לילדים.

552 הקבוצה הארצי "השומר הצעיר". מחלקת
ההספקה. ביבליוגרפיה לספרות עברית
מקורית ומתורגמת... ליקט — שכנא בשקס... תל-
אביב, הקבוצה הארצי השומר הצעיר — מחלקת ההספקה,
1944. [2], 36 דף, 2°. במכונת-הכפלה. שם המלקט
תוקן בדיו. "ספר עזר לספרנים ולספריות, שצריך לשמש
מורה דרך לארגון הספרייה והשלמתה. העורך פתח את
רשימתו בשנת תר"פ. מפני שלפני תאריך זה רבה יותר
הספרות שהיא בבחינת חומר למחקר ופחות בה של חיי
ההווה והעבר הקרוב". — הערך מפתח-השמות מכביר על
השמוש.

553 קובנר, אבא (Aba Kovner). עדי לא
אור; פואמה פרסיונית. מרחביה. הקבוצה הארצי השומר
הצעיר; (תל אביב, דפוס הפועל המזרחי, 1947), 154,
[2] ע', 8°. (ספרית פועלים). "הפואמה — מסגרתה
היא רק לילה אחד ביער הפרסיונים".

554 קוזצקוב, מיכה. בעיות כלכליות
בחינוך המשותף [תל-אביב], הוצאת הקבוצה הארצי
השומר הצעיר; (מרחביה, דפוס השומר הצעיר), 1947.

של ארצנו מראשית היות בה ישוב כן-תרבות ועד הזמן
הזה ומעבירה לעיני הקורא את תולדות השתלשלותו של
הישוב מאז ועד עתה. מ"מ במקורות הספרותיים והגיאוגר-
פיים מכל תקופות הכבוש וההתיישבות יהיו בידי המעיין
אמצעי עזר לעיון ולמחקר נוספים. ועוד תעודה אחת
לספר: לשמש במדה ידועה רקע, שלעיו תעשה מלאכה
"יהוד" מפת הארץ". (מהקדמה).

המבוא (ע' 5—89): לתולדות ההתיישבות בארץ. גבולות
הארץ. שמות הארץ. השמות הגיאוגרפיים והטופוגרפיים,
מקורותיהם והידועות על ישוב הארץ. מה אומרים לנו
השמות הגיאוגרפיים והטופוגרפיים של הארץ. תוכן הספר
וסדורו. כללי קריאת האותיות הערביות. באור מלות
הכינוי השכיחות בשמות הגיאוגרפיים הערביים. ראשי
תיבות וקיצורים (ע' 85—89).

546 פרסקי, דניאל [Daniel Persky].
לכבוד פסח; (פליטונים ובני פליטונים בדיווח
וחידושים). תל-אביב, ספרית השעות, חש"מ, [תש"ז].
30 ע', 8°. (שעה לקריאה חגיגית).

547 פרקש, חנה. כחו הדיזאינפסקטטי של
ברום אלמנטרי והשוואתו לדיזאינפסקטטים אחרים.
ירושלים, תש"ה, [1], 38 [צ"ל 40], 3, [1] דף, (בתוסכ
דיאגרמות, טבלאות). 4°. במכונת-הכפלה. דיטרטציה,
ירושלים, תש"ה. עם תמצית ושער נוסף באנגלית:
The disinfectant power of elementary bromine.
Jerusalem, 1945.

548 צונץ, יום-טוב ליפמן. הדרשות כישוראל
והשתלשלותן ההיסטוריות. נערך והושלם על ידי חנוך
אלבעק. (תרגם לפי המהדורה השנייה משנת 1892
מ[שה] א[ליהו] וק). ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס
מרכז), תש"ז, 560 ע', פורטרט, פקסימיל, 8°. = ספר
מופת בחכמת ישראל. ספר א. "התרגום העברי נעשה
על פי המהדורה השנייה והשיבושים שבה תוקנו ע"י
המהדורה הראשונה. עבודת עריכתו היתה בשתי פנים:
בשיפור התרגום, בתיקון הספר ובהשלמתו... בספר עצמו
הכנסתי שינויים אחדים, כדי לתקן את הפגמים שבמקור
המכבידים את השימוש בו... כדי שהספר יוכל גם עתה —
אחרי שכבר עברו יותר ממאה שנה מיום הופעתו —
לשמש כמבוא למדרשי ההגדה, הוספתי הערות ומראי
מקומות לספרות החדשה ומאמרים שלימים על מדרשים
שונים. כל תיקוני והוספותי מצוינים בסוגרים מרובעים".

היסוד, (דפוס "הארץ"), [1946], 31, [1] ע', טבלא, תמונות. 8°. הכנסות קרן היסוד והסוכנות היהודית בשנות תרפ"א-תש"ה הגיעו ל-19,905,000 לא"י, מזה נכנס בשנות המלחמה (ת"ש-תש"ה) 10,882,000 לא"י.

561 קלישר, צבי הירש [Z. H. Kalischer]. הכתבים הציוניים של הרב צבי קאלישר. בתוספת מבוא הערות וביאורים מאת ישראל קלוזנר. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס איתאח), תש"ז. [2] דף, [11]-84, 569, [1] ע', פקסימילים, פורטרט. 8°.
= כתבי יסוד של הציונות הדתית... ספר ב. "בכתבים הציוניים של הרב קאלישר, המתפרסמים בספר זה, השתדלתי לכנס את כל מה שהרב קאלישר כתב על עניני ישוב הארץ. הוצאתי גם מתוך הספרים, שכתב על פילוסופיה דת, ומתוך פירושו לתורה ולהגדה של פסח את הקטעים הנוגעים לגאולה ולשוב הארץ. לקטתי את מאמריו מתוך העתונות, תרגמתי אותם... גם את המכתבים, שכתב באשכנזית-יהודית, תרגמתי לעברית" (מהמבוא של ישראל קלוזנר). התכן: ישראל קלוזנר: מבוא (ע' [29]-77); ציונים ביבליוגרפיים. — אגרת אל אשר אנשיל רוטשילד (מתפרסמת בלואה בפעם הראשונה). דרישת ציון. שלום ירושלים. מאמרים ואגרות (ע' 175-554).

562 קסטלר, ארתור. גנבים בלילה. מאנגלית לעברית בידי ברוך קרופניק... ירושלים, ערי ז'בוטינסקי: (תלאביב, דפוס מל"ן), תש"ז. 336 ע', 8°. שם המקור: Arthur Koestler: Thieves in the night. עין ק.ס. שנה כ"ד ע' 54. שם גם ציון קצר.

563 קפליבצקי, יוחנן [Jochanan Kapliwatzky]. ראשית האסלאם: מן ההגירה עד אחרי מלחמת אחד. חלק א. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס "אשכול"), תש"ז. [4], 91 ע', 8°. שער נוסף באנגלית ובערבית: الاسلام في اول انتشاره للكتور يوحناان كابليناسكي. הטכסט בערבית עם הקדמה ובאורים בעברית ומלון ערבי עברי (ע' 61-86). ביבליוגרפיה: ע' 87-91.

564 קרוסמן, ר' [יצירד הוברד סטפורד]. שליחות ארצישראלית. עברית ש. נילאי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 246. [1] ע', 8°. (ספרית פועלים / לכל). שם המקור:

[1], 125, [1] ע', 8°. "ספר זה דן במפורס בדבר הוולת הוצאות-העבודה בבהי-הילדים ובמוסדות החינוך, שהיא אחת הבעיות הכלכליות הסבוכות של החינוך המשותף". (מהמבוא).

555 קיפלינג, רדירד. יורדיים אמיצים: ספור. תרגם יוסף ליכטנבוים. (חלק א-ב) תלאביב, אגדת הסופרים עלידי "מסדה", (דפוס רוחלד), תש"ז. 160; [4], [161]-283 ע', תמונות. 8°. מנוקד. שם המקור: Rudyard Kipling: "Captains courageous."

556 קיפניס, לוין [Levin Kipnis]. בנתיב הפלא; ספור. מהדורה שלישית. (הציונים מאת נחום גוטמן). תלאביב, "דביר", (דפוס "אחדות"), תש"ז. 146, [4] ע', 8°. לבני-הנעורים. מהדורה א' עין ק.ס. שנה י"ז ע' 32; ב' — שם שנה כ' ע' 140.

557 קיפניס, לוין [Levin Kipnis]. ימימה צ'רנוביץ. גן-גני: ספר לאם ולילד. ערוך ומלקט בידי לוין קיפניס וימימה טשרנוביץ, מצויר בידי איהו. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ז. 162 ע', טבלאות. תוים. 8°.

558 קיפניס, לוין [Levin Kipnis]. על שתיים ועל ארבע: מעשיות על עופות וחיות. (הציונים מאת נחום גוטמן). מהדורה מחדשת. תלאביב, "דביר", (דפוס "אחדות"), תש"ז. 160 ע', 8°. מהדורה א' (בשם: מעשיות) עין ק.ס. שנה ו' ע' 442.

559 קלוזנר, יהודה אריה [Yehuda Arye Klausner]. הנובילה בספרות העברית מראשיתה עד סוף תקופת-ההשכלה. תלאביב, ציציק: (ירושלים, דפוס "סיני"), תש"ז. 8, 200 ע', 8°. התכן: יוסף קלוזנר: ספר עברי על הנובילה. — הקדמה. הגדרתה של הנובילה. הנובילה בספרות העברית העתיקה. הנובילה העברית בימי הביניים. — מסופם של ימי הביניים עד דור המאספים (תקופת-ירידה). — בתקופת ההשכלה. הקווים היסודיים בהתפתחותה של הנובילה העברית מראשיתה עד סוף תקופת-ההשכלה. תיקונים והוספות.

560 קלינוב, [שעיהו] [Issai Klinow]. הרצון וההגשמה; עשרים וחמש שנה לקרן היסוד. סיכומים וסיכויים. ירושלים, הלשכה הראשית של קרן

<Rotman>. אינסלציה ודפלציה בארץ-ישראל > בעיות המטבע. תל-אביב, אגודת מוסמכי בית-הגבוה למשפט ולכלכלה. (דפוס "ספר"), תש"ה. [6], 248 ע'. 8°. "עיקר כתיבתו של הספר נשלם במחצית 1944... חיבור זה לא בא להציע פתרונות. עיקר תעודתו לחשוף ככל האפשר את התהליכים הכלכליים האמיתיים שנרחשו בארצנו בשנות המלחמה מתחת למעטה הכסף". (מהתקדמה).

569 רותנברג, בנו. צלם החיה; צלומים מגן החיות בתל-אביב, צלם בנו רותנברג... תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "סגנון"), תש"ז. 92, [2] ע'. 17: 18. המבוא והמלים מתחת לתמונות בעברית ובאנגלית. שער אנגלי: by Animal expression: photographs... Ben Rothenberg... Tel-Aviv, N. Tversky. 1947. — עם הקדמה (רק בעברית) מאת אריה לויט.

570 רכבי, בתיה ומיכאל [Batia and Michael Recha v. y]. שער ים. חלק א' ספר א-ב, חלק ב', 3 כרכים. (צירה ל. וולפרט). תל-אביב, י. ציציק, (דפוס "אחדות"), תש"ז. 94, [2]; [1]: 253, [1] ע'. תמונות. 8°. מנוקד. כריסטומתיה לילדים.

571 רמון, יעקב. ילדים בעונה > מיומנו של עובד סוציאלי. תל-אביב, "הוצאת ספרים ראשונים" > דוד תדירא, (דפוס מל"ן), תש"ז. 64 ע'. 8°.

572 רמרק, אריך מריא. שער הנצחון; רומן. עברית: יעקב אורלנד. ספר א-ב. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ז. 264: [265]—532 ע'. 8°. בראש השער: אריך מריא רמרק. מחיי הפליטים הגרמנים ערב מלחמת העולם השנייה בצרפת. שם הספר באנגלית: Erich Maria Remarque: Arch of triumph.

573 שופמן, ג[רשם]. במלקחיים; דברים חדשים. תל-אביב, ספרית השעות. (דפוס "אחדות"), [תש"ז]. 45, [1] ע'. 8°. (ספרית השעות).

574 שטוק, דב [Dow Stock]. מעשיב שהיו כך היו; עשרה ספורים קצרים. (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז]. 58, [1] ע'. 8°. = "ספרון" ידיעית אחרונות. מס' 54.

Richard Howard Stafford Crossman: Palestine mission.

המחבר מורה באוניברסיטת אוקספורד ועיתונאי חשוב. כשנתמנה לחבר ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית לענין ארץ-ישראל, לא הכיר עוד את הציונות ואת הכעיה היהודית. בזמן פעולתו בועדה התמסר לחקירת הבעיות האלה, ובספרו זה הוא מתכוין ל"שתף גם אחרים בהורכה הפוליטית" שקיבל. "נקודת-ההשקפה, שהגעתי אליה, כמעט לא תעניין איש חוץ ממני, אבל התהליך, שהוליכני אליה, אולי יהיה מועיל למי שמבקש להבהיר את הכעיה היהודית... ספר זה אינו בא להיות היסטוריה של א"י ואף לא מחקר מפורט על אודותיה. כונתו מצומצמת הרבה יותר: לתאר את התמורות, שחלו במחשבתו של הדיוט, בעסקן בבעיה המשועת לפתרונה זה אלפיים שנה בקירוב" (מהתקדמה). זהו ספר שני של חבר הוועדה האנגלו-אמריקאית (הראשון של ב. קרם האמריקאי, עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 34—35).

565 רבינא, מנשה [Menashe Ravina]. המוסיקה במלחמה... (תל-אביב), המוסד למוסיקה בעם והמרכז לתרבות של הסתדרות העובדים, (דפוס סטרו), תש"ה. 15, [1] ע'. 8°. מדובר גם על המוסיקה בא"י, על רדיו ירושלים והתזמורת הצבאית העברית.

566 רבינוביץ, אלחנן [E. Rabinovich]. ספר האנטומיה והפיסיולוגיה... בהשתתפות: י[וסף] לכמן: פרק "האוזן", א[ריה] פיינגבאום: פרק "העין". מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת, בצרוף 166 תמונות. ירושלים, ר. מס, (דפוס "המעריב", 1947). 313, [1], XX ע'. 8°. שער נוסף באנגלית. מהדורא א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 27. "המהדורה הראשונה אולה בשנה אחרי הופעתה. בגלל תנאי המלחמה אי אפשר היה להתאים כמה פרקים של הספר למעמד הדעות וההשקפות, כפי שבאו לידי ביטוי בספרות הרפואית המקצועית היספרי הלימוד של השנים האחרונות. מהדורה זו הורחבה בשום כך בשני גליונות דפוס ובכמה תמונות". (מהתקדמה למהדורה זו).

567 רולן, רומן. פיר וליס; ספור. תרגם ח. ש. כראברס. [עידהרוד], הקיבוץ המאוחד; (תל אביב, דפוס "ספר"), תש"ה. 93, [1] ע'. 8°. שם המקור: Romain Rolland: Pierre et Luce.

568 רונן > רומן, י. (J. Ronnen)

שם המקור: Arthur Schnitzler: Reigen; zehn Dialoge.

582 שצ'רגסקי, מאיר. ספר דמויות גדול
החסידות מהבעש"ט עד זמננו, לפי רשימת האדמו"רים
באילן הבעל שם טוב. כרך א. תל-אביב, "בית-יעקב";
(ירושלים, דפוס רוהלה, 1945). 171 ע', תוים, תמונות. 8°.
"הספר הזה מכון לשרטט בקוים כלליים את דמויות
האדמו"רים, לספר בקצרה את תולדות חייהם, למסור
תמצית משיטתם... בעצם הרי ספר זה אינו אלא קצור
מספר "תולדות החסידות ותורתה", אשר הכרך הראשון
שלו מופיע, ע"י המחבר, בד בבד עמו". (מההקדמה).

583 שקספיר, [ויליאם]. מקבת. עברית בדי
ש[לום] צ[בין] דוידוביץ. בצירוף מסה על מקבת
מאת ויליאם האוליט. ירושלים, תרשיש, (דפוס ירושלים),
תש"ז. 127 ע'. 8°. (ספרי תרשיש). שם המקור:
William Shakespeare: Macbeth.

בכל עם תרבותי מעורר תרגום חדש של אחת
הדרמות השקספיריות הד רב. קל וחמר אצלנו שעד לפני
שנים מספר לא היו לנו תרגומים מתאימים לא רק של
שקספיר אלא כמעט של כל הדרמאטיקאים הקלאסיים
מהתקופה החדשה. בשנים האחרונות אנו עדים לזרם
כמעט בלתי פוסק של תרגומי-שקספיר, ומתעוררת
התקווה שנוכח לתרגום עברי של כל יצירות המשורר.
ש. ה. דוידוביץ הטיל על עצמו כנראה את התפקיד הזה.
לכן נדמה שהגיעה השעה להשמיע דברי בקורת
עקרוניים. לנתוח מלולי בלשני גרידא אין כאן המקום
המתאים וגם על שאלת יפיה וטהרתה של השפה העברית
בתרגום הנ"ל לא אדון כי ימצאו בודאי ובודאי מומחים
הראויים לדון על כך יותר ממני.

מי שרוצה להוכיח עד כמה התפתחה אמנות התרגום
במשך תקופה של 150 שנה בערך ישוה את תרגום מקבת
לדוידוביץ עם התרגום המהולל והמפורסם שנערך ע"י
המשורר הגרמני טיק ובתו. בתרגום טיק שנשאר עד
היום "השקספיר הגרמני" נראית לעין חסר תשומת לב
להופעת אותה המלה או אותה קבוצת מלים החוזרת
ושנית בתוך הדראמה המקורית. וידוע לכל שלחירות
אלה חשיבות חיונית דוקא אצל שקספיר.

אם המכשפות מסיימות את המעמד הראשון באותו
המלים שבהן מופיע מקבת עצמו בפעם הראשונה על
הבמה — אין זה מקרה, אלא מתגלית כאן כוונת העמוקה

575 שטרן, גרשון. דרך אין קץ; סיפור מימי
גירוש היהודים מפרג. תירגם מגרמנית מ[שה] א[ליהו]
זיק. (תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 295
ע'. 8°. (ספרי "שחרות"). ספור מתקופת המלכה מריה
חוריה. שם המקור: Gerson Stern: Weg ohne Ende.

576 שישא, אליעזר. אלברט אינשטיין. (תל-
אביב), "עמיעובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 272 ע', תמונות.
8°. (ספרי "שחרות").

577 שכטר, חיים. תולדות הספרות האנג-
לית. ספר א: מראשיתה עד לתקופת הרסטורציה.
ירושלים, קריית ספר, (דפוס וייס), תש"ז. xxvii, 216 ע',
13 לוחות פורטרטים ולוח-פקסימיל. 8°. התכן: י.
קלוזנר: תולדות הספרות האנגלית — בעברית. — פתח-
דבר. מבוא. ציפרי צ'וסר. המאה ה"ו. הרנסנס. מבשריה
של הפרוזה האנגלית החדשה. הפרוזה האנגלית בתקופת
אליזבת וג'מס. התנ"ך באנגלית. הדרמה לפני שקספיר.
ו. שקספיר. בנידורו. הדרמה לאחר שקספיר. המשוררים
הקרולניים. מילטון. הפרוזה האנגלית בתקופת הקרולניים
ו"שלטון העם".

578 שמאלי, אליעזר. בין זריחה לשקיעה;
ספורים. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", 1946). 135
ע'. 8°. מנוקד. על המעטפת: בין שקיעה לזריחה.
17 ספורים לבניה העוורים, מהחיים בגולה ובאי.

579 שנברג, יצחק [Itzhac Shenberg].
המעה של פשיטא. משא מלכים. ירושלים ותל-
אביב, שוקן (ירושלים, דפוס ירושלים), תש"ז. 26, [1]
ע', תמונות. 8°. על המעטפת: ספורים מארץ
עוז. — ספורים לילדים.

580 שניאורסון, פישל [Fischel Schneersohn].
בטרקלינה של ליידי קוטרפלד. >הנשף
הביבלי המשונה<. [תל-אביב], "אלידי" על ידי "מסדה",
(דפוס גוטנמן), [1947]. 30, [2] ע'. 8°. ויכוח בצורת
ספור על יחס אומות העולם ליהודים אחרי מלחמת העולם
האחרונה ועל שרידי הנאציות. נדפס תחלה ב"דבר".
הופיע גם תרגום אנגלי.

581 שניצלר, ארתור. מחולות מחנים; עשרה
דושייחים. (תרגם נ. סנפירי). (ירושלים, דפוס "העברי"),
[תש"ז]. 103 ע'. 8°. בראש השער: ארטור שניצלר.

אמנם מוצלח הוא התרגום בהתחלת המעמד השביעי של המערכה הראשונה: "אלו נגמר דבר עם סוף דבר — מוטב היה לחיש דבר", אבל ע"י הפיכת הפועל לשם עצם מאבד המתרגם כל אפשרות להביא לקורא העברי את הפזמון המתמיד של *done* ו-*undone*, העובר כחוט השני בכל הדראמה. נזכיר את המקומות החשובים הללו: 69, 1, 2 בסוף. מונולוג הפגיון / 15, 2, 2 המלה הראשונה שנשמעה מפי מקבת אחרי הרצח. 59, 1, 5 המלים האחרונות של לידי מקבת כשהיא יודעת בתרדמתה ובשגעונה שאין להפוך את ה- *done* ל- *undone*. 53, 5, 5 כשמקבת רוצה שהתבל כולה תהיה *undone* כסמל לתפלתו שמעשהו יהיה כלא נעשה.

כבר אמרו — ובצדק — שמקבת היא הדראמה של גבר ואשה בכלל, כך אנו שומעים הרבה, שלידי מקבת משתמשת בבטוי *man* לא רק במובן "אדם" אלא גם במובן "גבר" בניגוד ל"אשה". אך לזאת לא ידע דוידוביץ לתת בטוי. גערתה אחרי הופעתו של צל רוח בנקו "נמש לבך כליל?" חלשה היא אם נקח בחשבון שלפי המקור היא קוראת למקבת *unmanned* על ידי "זיופי מורא" — יפים הם לבדית נשים על יד האח". ולזה יש להשוות 115, 3, 4 "כל שיעז אדם אעז גם אני".

אבל פרט לדוגמאות האלה להזנחת חזרת מלים נרדפות שהבאנו — ויש עוד להרבות במשלים — משתל דוידוביץ בדרך כלל לשמור על החרוז ההזור וברב המקרים הוא גם מצליח בכך. ואם במקרים אחדים לא עלה בידו לבצוא את המלים העבריות המתאימות ואם הוא רק ציין את הבעיה בהערות — הרי יש להסתפק בזה, כי הקשי רב וידוע לכל מתרגמי של שקספיר, בעיקר בתרגום ללשון שמית שבנינה שונה תכלית שנוי ממבנה השפה האנגלית. ברם, הזנחת אחרת אינה קלה בעינינו, והיא שנוי סדר המלים של המקור. פה היה לדוידוביץ ללמוד מהקדמות המופתית של ד. טיק. בשפה דלת נטיות כגון השפה האנגלית יש תמיד חשיבות יתרה לסדר המלים. חשיבות זו מכרעת בשירה ובעקר בדראמה, הצורה הספרותית המרוכזת ביותר. שנוי זה בסדר המלים מפדיע לעתים להרמוניה של הרעיון ומסלף לפעמים את משמעות החרוז. נסתפק בדוגמאות מעטות. בשיחה הראשונה בין מקבת לבין בנקו, תיכף אחרי הופעת המכשפות, מנסה מקבת בהצרות ובישנות ידועה לנסות את בנקו אם הוא מאמין בנבואתן עליו ופוחת במלים "לדוך ימלכו" ועל זה משיב בנקו מניה וביה "אתה תמלוך". פה ההדגשה של "אתה" נחוצה כדי להראות לנו שבנקו הבין את כוונתו.

של המשורר. בכל זאת בחרה ד. טיק בשני תרגומים שונים לאותן המלים. ואמנם קשה תפקיד המתרגם. בשעה שמקבת מתכוון למנו האויר או למהלך יום הקרב בלבד, אנו מוצאים בדברי המכשפות שלילת כל העולם המוסרי וערכיו. מלבד הקושי למצוא שני בטויים שיש בהם כדי לבטא את המובן הכפול הזה, מן ההכרח שתהייה המלים קשורות גם ע"י אליטרציה או ע"י קשר לשוני מסוג זה.

את התפקיד האחרון פתר דוידוביץ לדוגמא ולמופת. במקום *fair, foul* הוא מצא "צח" ו"לח", מלים שבצילן מתאימות למקור. בפי מקבת הן גם נותנות את המשמעות הדרושה, אף אם אין אנו סוברים כמתרגם (הערה בע' קסז) שכוונתו למנו האויר בלבד. אבל אותן המלים בפי המכשפות מטעות את הקורא שאינו מכיר את המקור. אם גם נסכים שלמלה "צח" יש גם מובן של יפי וטהרה, הרי אין למלה "לח" בודאי כל שמץ ממושג השפלות או אימוסריות. בצלילים אלה עלינו לשמוע את ה"אני מאמין" של המכשפות, שהן לא רק אוהבות את הרע ושונאות את הטוב, אלא הן שוללות להלוטין את ההבדל שבין שני הדברים האלה — את כל זה אין הקורא העברי יכול אפילו לנחש. כאן, איפוא, דוגמה בולטת לכך, שהמתרגם הקריב לסובת הצלול המתאים וחרפו של הבטוי העברי את משמעותו של המקור. כל עוד שלא קם המתרגם האידיאלי היוודע לשלב את המשמעות הקפדנית עם הצליל המתאים בשפה זכה ונהדרת, עלינו לחתר על הדרישה האחרונה, על הראשונה אין לחתר לעולם.

בחירת המלה "צח" לתרגום המלה השכיחה *fair* לוקחת מהמתרגם את האפשרות לתת לקורא העברי ליהנות מהרמזים התכופים ששקספיר כרמז בחזרו פעם אחרי פעם על אותה מלה. כך הוא הדבר כשבנקו פונה באותו המעמד השלישי של המערכה הראשונה למקבת ושואל אותו מדוע הוא נכהל בשעה שדבר-המכשפות ניצלצלה *fair* לאוזן. פה המלים העבריות "דבר" ו"נאים" אינן משמעות את הטון הזהיר של בנקו במלה: "מצלצלים". כשנכנע מקבת לפתוייה של אשתו בסוף המערכה הראשונה הוא מצהיר "לעג לזמן בהעמדת פנים ה' *fair* ביותר". פה התאשרו דברי המכשפות ש' *fair* הוא *foul* — סמן שמקבת הפך לעבדן. דוידוביץ מתרגם פה "צהל רב", בטוי חסר כל גוון ומשמעות מיוחדת.

וכשם שאין אנו רואים את המלה *fair* בכל גלגוליה בתוך הדראמה, כך אין אנו מרגישים כלל בתרגום במלה אחרת העולה עליה בחשיבותה. היא המלה *done*.

נגזר רצח דונקן: "ומה אם נכשלה?"—עונה לו לידי מקבת בתמהון שמרגיע אותו יותר מכל דבר אחר: "אנו נכשלים" אצל דוידוביץ אנו מוצאים רק: "נכשלים". ברור, שההרגשה העיקרית היא על המלה "אנו". הוא הדין לגבי 141, 3, 2, כאן היה צריך לתרגם: "דמעות עינינו אנו ועצבון לבנו אנו". בעיקר בנוגע ל-13, 7, 5 "עוד אנסה אני דבר אחרון".

בסוף עוד הערה על ה"יהוד" בתרגומים שעליו שמענו רבות בזמן האחרון ודוקא לשבת. נדמה לי שיש להזהר עד מאד מהכנסת מושגים בעלי אסוציאציות משלהם בשפה החדשה. יש להודות שדוידוביץ יודע בדרך כלל להמנע מהם. אבל מדוע 56, 5, 5 "תקעו שופר" בשעה ש"הרעו תרועה" מתאים לא פחות. מדוע "כשמו כן הוא" 18, 2, 1 בשעה שהבטוי אינו במקומה. מאידך גיסא אינה מופיעה המלה "יהודי" בתרגום ויש להצטער על כך; הגרסה "כופר אפיקורוס" 27, 1, 4 אינה מוצלחת.

ה"הערות" הן חסרות שטחיות. לנסיון לנתוח נפשי של הגבורים אין מקום בהערות — ואם כן, אין להסתפק בבאורים מקריים, ואף לא נכונים תמיד, כמו בהערה ע' 121 לפני מעמד 2. אם ברצון המתרגם לציין אנכרוניסמים כמו בע' 115, 72 יש לעשות זאת בכל האנכרוניסמים. — כמה הערות מיותרות בהחלט, כגון המשפט השני בהערה 62 בע' 115. הפסוק דורש עבוד גוסף. אפוזיפוזיס — ז. א. הפסקת משפט באמצעו — כה מפורסם כמו קריאתו של מקבת לפני פגישתו עם הרוצחים 53, 1, 3 מאבד את כל יפיו על ידי הפסקת חלקיו.

דבריהם בקורת הללו נאמרו משום שאנו מאמינים שלמרות כל הלקויים חשובה עבודתו של דוידוביץ עד למאד. הוא מלונד שלבו פתוח לצליל שתי השפות ומוכן הוא לקבל על עצמו את עול שתיהן ברצון. פ. בלומנטל

584 תנ"ך. כתבי הקדש עם באור מקרא מפרש מיסודם של י[וסף] א[הרן] טריווה, ד. גוטיק ונ. לוין. הוצאה חדשה ארץ-ישראלית מתקנת ומשלמת על ידי י. אמוראי, ז. בהרב [=זלמן שלמה ליבוביץ] וא. א. עקביא [=אברהם אריה ליב יעקובוביץ]. 6 כרכים. תל-אביב, "יזרעאל", (דפוס רוהלד, 1945—1946), 8.

התכן: ספר שופטים, חש"ד, 82 ע'. רשימת סדר הומונים של תקופת השופטים: ע' 80—82. — ספר תהלים... א—ב. (1946—1945), [2], 155; [2], 146 ע'. — ספר משלי

של מקבת, כלומר לשמוע נפיו בנקוד עוד הפעם את ההבטחה המתוקה. גם הרשם והראמתי של המונולוג הראשון של מקבת נספג ע"י הזות המלה "הגדול ביותר" מהמקום המיועד לה. פניית מקבת לכוכבים אינה מודגשת ומוטעמת כל צרכה בתרגום "דעכו כוכבים" במקום הבלטת המלה "כוכבים" בקריאה פותחת.

לעומת זאת מצטיין דוידוביץ בדרך כלל בתרגום אותם הפסוקים שהם שגורים בפי כל. הוא הצליח לפתור דוקא אותה בעיה שביאליק מצא בה קשקש. כה גדול ב"וילהלם טל", ריתמוס, משמעות וצליל מתאחדים בהצלחה. כדוגמאות נח:

להונות הזמן, לבש פני הזמן; 69, 5, 1. ללבוש פני יגונים נקל מאד לאיש מרמה; 158, 3, 2. היד רקה ואין כל בה אם איש ישיג חפצו בלא רצון נשכא; 7, 2, 3. דבר שראשיתו רע, מתעוז בחטא; 60, 3, 3. כלבוש ענק עלי גב-גמד; 25, 2, 5. וכך האין הוא היש; 149, 3, 1. מלאכירום יזהירו, אם כי המזהיר בהם נפל; 25, 3, 4. מעתה יהירג כל בכורות לבי גם בכורות ידי; 174, 1, 4. רק במקרים מועטים מאכזב אותנו דוידוביץ במקומות מפורסמים: דומה, עיפתי כבר משמש והודו, ולואי ויהפך עולם עד יסודו; 54, 5, 5. בתחום הזמן הזה וגבולותיו; 6, 7, 1. מן השפה ולחץ; 31, 3, 5.

נעמוד עוד על כמה מקומות אשר בהם מסלף התרגום את משמעות המקור לחלוטין. תיכף לפני רצח דונקן קורא מקבת: "מול חום המעשים מלים קרות מדי". אבל פה אין מקבת מושה את המעשה לדבור אלא הוא מזהיר את עצמו — כמו המלט פעם אחרי פעם — שהמלים מצננות את המעשים, דהיינו שמחשבה, ניתוח וייבוח לוקחים מהאדם את כושר פעולתו.

גם הניפי והאמת הפסיכולוגית הנהדרת בשקר הראשון של מקבת בתשובתו למכשפות, נעלמו בתרגום. כבר המלה "עושה חייל" מטעה, כי למלה prosperous יש פה מובן של אקטואליות, ולא תאור של מצב קיים ומתמיד כמו למלה "עושה חייל". וזה מביא לסילוף בשורה הבאה שבה נאמר שלהיות מלך לא היה קל יותר מאשר להיות קודר. לכאן שייכים גם דברי סיורד 76, 7, 5 "נספו מהם", שאינם מציינים את האירוניה הדראמטית האחרונה בדראמה שלנו. וגם 162, 4, 3 המלה "נשקם" אינה במקומה.

תשובת לב מיוחדת יש להקדיש בתרגום שמות הגוף וכינויו. נסתפק בדוגמא בולטת אחת. בסוף המערכה הראשונה כשמקבת עוד מהסס ומביא את נמוקו האחרון

Rohald). [1945?]. V, [2], 159, [4]—8; [5]. [165]—360 p. 8°.

הוצאה סטראוטפית. עיין ק.ס. שנה י"א ע' 289—290.

592 **Blaukopf, Kurt. Michael Hainisch.** [Jerusalem], Verlag Willi Verkauf, n. pr., (194—). 15 p. 8°. = "Oesterreichische Schriftenreihe", Heft 5.

תולדות הנשיא הראשון של הרפובליקה האוסטרית.

593 **Feilchenfeld, W[erner].** European post-war economics — and Palestine: impressions of a Palestinian traveller. Tel-Aviv, 1946. 2 p. l., 2—70 numb. l., tabs. 2°.

בראש השער: אגוד האכספורט הארצישראלי Export Union of Palestine, Association of Export, Industry and Trade.

594 **Gruenbaum, Isaak.** The history of Zionism... Part 2. The Herzlian period. (Tel-Aviv), Lion the printer for the Zionist Organization Youth Department, [1946]. 148 p. 8°. (The Zionist library).

חלק א' עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 107. המקור העברי עיין לעיל מספר 445.

595 **The Jewish National Fund. Overseas Youth Department,** pub. 8 songs for choirs. Jerusalem, 1945. 13 p., notes. 4°.

הטקסט בעברית באותיות לטיניות מתחת לתווים. בסוף החוברת הטקסט של השירים במקור העברי ובתרגום אנגלי.

596 **Marmorosch, A[braham].** Old and new places in Palestine, Syria and Lebanon: a new guide... 4th rev. ed. ... Jerusalem. The Author, (typ. Azriel), 1946. VIII, 280 p., illus., 5 maps (2 fold.) 8°.

את המהדורה הקודמת (משנת 1941) עיין ק.ס. שנה כ' ע' 68. המהדורה שלפנינו תוקנה בהתאם למסמכים החפירות החדשות של המקומות העתיקים. גם נתוספו ידיעות על הישובים ההדשים בקשר להתפתחותם בשנים האחרונות.

(1946). 104 ע' — ספר איוב. (1946). 131 ע' — דניאל, עזרא, נחמיה. (1946). [2], 179 ע'. השער של ס' שופטים: "הוצאה חדשה א"י מתוקנה ומותאמה לצרכי הלמוד בימינו בעריכת א. א. עקביא וא. ל. פינס". את הקודמים עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 27.

585 תנ"ך. יונה. [יונה]. (ציור האותיות אליהו קורנולד). (ירושלים, חברה להוצאת ספרים על-יד האוניברסיטה העברית), [1946]. [4] דף. 8°. הקונטרס משמש דוגמא לאותיות שהותקנו להדפסת התנ"ך ע"י האוניברסיטה העברית.

586 תפלות. סדור. סדור תפלות ישראלים לפי מנהגי הספרדים... העורך והמוציא לאור צאלח ח'ר יעקב מנצור. ירושלים, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ו. [8], 456 ע'. 8°.

587 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. דאס ווארט פון פאלק אין זיין לאנד: (די עדות פאר דער ענגליש-אמעריקאנישער אויספארשונגסקאמיסע, ירושלים 11 מערץ 1946). [תלאביב], (מפלגת פועלי ארץ-ישראל, חש"מ, תש"ו), 50 ע'. 8°.

588 פאקטערעגער, מ. אויפן שוועל פון טאג (חיפה, "חרמון", דפוס מסינגר, 1946). 32 ע'. 8°. "ארויסגעגעבן מיט דער הילף פון קיבוץ רמת הכובש". שירים.

589 פארייניגונג פועלי-ציון <צ.ס.> — התאחדות. די וועלט-בארטונג פון איחוד אין לאנדאן, 3—21סטן אוגוסט 1945. תלאביב, וועלט-פארייניקונג פועלי-ציון <צ.ס.> — התאחדות, (דפוס "אחדות"), תש"ו—1945. 46 ע'. 8°. זו היתה הפגישה הראשונה של איחוד זה אחרי מלחמת העולם השנייה.

590 **'Aliya Hadashah. Economic Planning Commission.** Summary of a report... proposals for consolidation and immigration in Palestine. [Tel-Aviv], Biton Publishing Co. (typ. Jerusalem), 1946. 60. [1] p. 8°.

591 **Bentwich, J[oseph] S[olomon].** English composition and grammar for Hebrew-speaking students... Pt. 1—2. Tel-Aviv, J. Chachik. (typ.

The Government Printer, 1943. 1 p. l., 13, [1] p., tabs. 8°. = No. 3 of 1943.

603 Palestine. Government. War Supply Board. Scientific Advisory Committee. Report for half year ended 31st August 1942. Jerusalem, Govt. Printing Press, 1942. [2], 6, [2] p. 8°. = No. 11 of 1942.

604 Talvacchia, Filippo. Rito romano e riti orientali; annotazioni sulla legislazione ecclesiastica e sull' opera missionaria nel Prossimo Oriente. Rafat <Palestine>, Orfanotrofio <N. S. Regina di Palestina>, 1938. 119, 63* p. 8°.

605 Шимонович, Давид. Стихотворения; перевел: Авраам Аронов. (Тель-Авив, изд. переводчика, тит. "Ефет", 1946). 80 стр., портр. 8°. Приложение: "Славная плеяда", слова и музыка А. Аронова. 6 стр. ноты. 8°.

"דוד שמעוניבין, שירים, חרגם אברהם אהרונס, תל-אביב, הוצאת המתרגם, 1946". עם תוספת: על המשוררים בני דורו של שמעוניבין, בתחלת הספר שיר עם תימם לכבוד המשורר, ובסופו דברים אחדים על המשורר מאת המתרגם.

606 المختار من مجلة الاحكام الشرعية، تأليف علي حسن عوده (و) علي صبري، الجزء الاول. يافا، مكتبة الطاهر اخوان، القدس، المطبعة العصرية، ١٩٤٥. ١٦٠ ص. 80

"מבחר מה"מגלה" מאת עלי חסן עודה ועלי צברי". חלק א', יפו, 1945.

607 المكتب العربي بالقدس. مشكلة فلسطين، بيان وجهة النظر العربية. الجزء الاول من المواد التي عرضها المكتب العربي بالقدس على لجنة التحقيق البريطانية

597 Morris, I[saac]. An active English course for adults in Palestine... Book I. Tel-Aviv, Mizpah Publishing Co.; (Jerusalem, typ. Hasepher), 1946. 212 p. 8°.

598 Neumann, Emanuel. Zionism and the Arab world. Jerusalem, Jewish Agency for Palestine, (typ. Hamadpis Liphshitz), [194?]. 11, [1] p. 8°.

מהדורה אחרת עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 219.

599 Palestine. Government. Department of Education. Annual report of the school year 1940—1941, 1941—1942, 1942—1943, 1943—1944. 4 v. Jerusalem, The Government Printing Press, 1943—46. 1 p. l., 9, [1] p.; 1 p. l., 10 p.; 2 p. l., 11 p.; 1 p. l., 12 p. 8°. =No. 2 of 1943; No. 6 of 1944; No. 5 of 1945; No. 11 of 1946. את הקורם עיין ק.ס. שנה י"ט ע' 100.

600 Palestine. Government. Laws. Rules of procedure in civil matters in the superior courts of Palestine; consolidated and annotated edition. by Zvi Cohen. Jerusalem, P. Kadi, (typ. Ahva, 1945).. 2 p. l., IV, 166 p. 8°.

601 Palestine. Government. Office of Statistics. Village statistics, April 1945. [Jerusalem, n. pr., 1946?]. 33 numb. 1. 32:68. "This is a revision of the 'Village statistics' prepared in 1943 and shows the position on April 1st, 1945. ...The village names are in accordance with the Administrative Divisions <Amendment> Proclamation, 1945, as published in Palestine Gazette no. 1415 dated June 7th, 1945."

מצורפת מפה: Palestine; index to villages & settlements, with "Roads revised to 1941. Administrative boundaries revised to December 1945". Scale 1:250,000. 54:96.

602 Palestine. Government. Wages Committee. Report of the Wages Committee. Part VI.: Cost of living allowances. [Jerusalem].

לאזעבניק־ביטער: אידן אין פוילן, י. פאלקס: די סאמע טישע אידן, א. דושענאווסקי: ביראבידזשאן, י. פיוטאוו: די סאוו. פרעסע, ג. קעניג: איד, אראבישע פארשטענדיר גונג, (שיחה עם ב. סמילאנסקי).

616 פארווערטס גל' 18.051: 50 יאר 1897—1947. ניו־יארק, מאי 25, 1947 ו' סיון תש"ז (1טער טאג שבועות), 16; 28; 24; 22, [2]; 10; 14; 5, 14 צ': תמונות. 2° גדול. (ס"ה 156 עמודים). כולל 7 מדורות. 2 המדורות הראשונים (44 ע') כוללים טכסט רגיל, וחומר מגוון על העתון. מדור ג' מוקדש לעתון ותולדותיו. בין השאר: ה. ראגאף: דער גייסט פון פאר־ווערטס. מ. אשעראוויטש: די געשיכטע פון „פארווערטס". ה. לאנג: 2 בארימטע זין פון פארו. (מ. הילקוויט ומאיר לאנדאן). י. ק. וולאדעק: 1000 אידישע קהלות האבן דער ציילט דעם פארו. פון זייער יאמערליכן חורבן. מדור ד': מיט 50 יאר צוריק. על מצב היהודים ביחוד באה"ב לפני 50 שנה ומאמרים כלליים על ההנהגה. מדור ה' וו': הוספות ספרותיות. בין השאר: סקירות על הספרות העברית ב־50 שנה האחרונות (מאת מ. צ. פראנק) ועל השירה היודית (מאת י. קיסין); רשימת סופרי „פארווערטס" מאז ועד עתה בצרף תאריכים. הוספה אמנותית. הגיליון העשיר הזה כולל חומר מגוון לצמיחתו וגידולו של הישוב היהודי בארצות הברית.

617 Alon Hechalouts; bulletin éducatif et d'informations. Bruxelles, Merkaz "Hechalouts". 1946. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 5—6 מוקדש לגיטו ולמרד יהודי ורשה, יצא באפריל־מאי. עם מדור ביוגרפיה ושער נוסף: עלון החלום: דערציילונגס און אינ־פארמאציע־בולעטין געזיידעט דעם געטא און דעם אויפ־שטאנד פון די יידן אין ווארשע. בריסל 1946.

618 Federazione Sionistica Italiana. Bollettino periodico di informazione e documentazione. Roma, 1945 5706. 2°.

„הפדרציה הציונית האיטלקית. בולטין לאינפורמציה ולדוקומנטציה". תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ג' יצא בספטמבר. במכונת-הכפלה.

619 The Jewish year book 5707—8 1st January to 31st December, 1947. Edited by Albert

פאפלאן: א סך הכל (דאס איר. לעבן אין קובא אין תש"ה). ק. הערשזאן: האוואנע. י. קליינער: רעאליזם. א. י. דובעל־מאן: די ראל פון „דזשאַנט" אין דער פלייט־אימיגראציע פון קובא. ח. שיינק: יוגנט־פראַבלעמען אין קובא. י. ב. מאנדעלקער: די 2. פאזע אין דער אנטוויקלונג פון „האוואד נער לעבן". י. ל. אלטעס: פאול לאפארג. לוח תש"ו. מ. ה. איש הורוויץ: אונזערע ימים טובים. דוש. ס. היימאן: פערספעקטיון פון דער הילפס־ארבעט אין קומענדן יאר. פאטראניזירער פון האוואנער לעבן — אלמאנאך. א"י צווישן 2 וועלט מלחמות. געזעלשאפטלעכע טוער, חאט האבן אנגעפירט מיט די איד. אינסטיטוציעס אין יאר תש"ה. גם מאמרים אחדים בעלי תכן כללי.

באנד 4: שירים, ספורים ורשימות. מאמרים: ראש השנה. א. י. ד[ובעלמאן]: האוואנער לעבן אויף דער איד. גאס. ש. טענעבוים: אגרום פון פוילן. ע. מ. מ. ווארבורג: סון ר"ה תש"ו בין ר"ה תש"ז. א. גאלאמב: א אידישע שול אין מער ווי א שול. די אינדוסטריאליזאציע פון א"י. ש. דאלניצקי: א טאג אין קאָוונער געטא. פאטראניזירער פון האוואנער לעבן אלמאנאך. מיטארבייטער פון האו. לעבן אלמאנאך. ק. שווארצאפל: אידן אין דער מאדערנער וועלט. י. ה. ווער, וואס און וואו אין דער לאטיינישער אמעריקע. ל. שפיומאן: א"י און די הסתדרות אין פאריזן יאר. מ. גינזבורג: דער גרויסער געראנגל פון קאנאדער אינדוסטריאליזאציע אין יאר תש"ו. דער איד. צענטער אין מאריאנא. מ. רובין: פון אלץ צו ביסלעך. ע. מ. וויינער: לאמער דערציילן פאר דורות פון אלטען איד. הומאָר. לוח תש"ו.

615 מארגן־פרייהייט 8563, №, vol. xxvi: יובילי־אויסגאבע 25 יאר מארגן־פרייהייט 1922—1947. New York. 25 מאי 1947. 32, 64 ע', תמונות. 2° גדול. כולל מאמרים ורשימות על העתון והתפתחותו, גם הרבה מודעות־ברכה. המדור השלישי, 64 ע', כולל ספורים, שירים, חומר על העתון וגם מאמרים שונים. ביניהם: מ. כץ: דאס איד. פאלק נאך 2 מלחמות. ב. פונסטער: אנטיסעמיטיזם אין אמעריקע. מ. מילער: דער וועג צו א לייזונג אין פאלעסטינע. פ. יודיטש: די איד. ארבי. באוועי גינג. ק. מרמז: 50 יאר איד. ליטעראטור. פ. סאנדלער: ווי האלט עס מיטן איד. בוך ? א. פאמערמאן: 25 יאר פראלעטארישע ליטעראטור. נ. מאיזל: א 1/2 יארה. קולטור־שאפן. נ. בוכוואלד: דער איד. טעאָר. ד. טאראנט: די איד. פרוי. י. ב. ביילין: איד. עמיגראציע. א. ראיסקי: אידן אין אייראפע. א. יונין: איד. קולטור אין אפריקא.

mezején (סקירה בשדה חקירת התנ"ך). M. Gaster ed.: Beiträge zur vergleichenden Sagen- und Märchenkunde. Zu Paulus Schimpf und Ernst. Gedö S.: A bibliai östörténet Göthe megvilágításában (ההיסטוריה הקדומה התנכית בהארתו של גתה). Goldberger S.: Tanítás a tiz igéről (למוד על עשרת). Grünvald F.: A buda-várhegyi zsinagóga és zsidó temető helye török időkben (בית הכנסת בבואבריה ובית הקברות בתקופת הטורקים). I. Heinemann: Die Kontroverse über das Wunder im Judentum der hellenistischen Zeit. Hoffer A.: Majmúni kódexe és a Sulchán Aruch. B. Kohlbach: Das Salz. Komlós A.: Zsidók a magyar tudományban a kiegyezés után (היהודים במדע ההונגרי אחרי ההסכם עם אוסטריה). Komlós O.: Jóna-legendák (יונה). R. Levy: Apostilles judéo-françaises. I. Löw: Der Diamant. E. Mahler: Der Sabbat. E. Munkácsi: Ancient and medieval synagogues in representations of the fine arts. E. Naményi: Ein ungarisch-jüdischer Kupferstecher der Biedermeierzeit. L. Nemoy: Al-Qirgisāni on Leviticus 18, 18. Pfeifer I.: A széder-esti Hágádá-könyv analysiséhez (לניתוח ההגדה של פסח). Sebestyén K.: Emlékeimből (מזכרונות). Szabolcsi B.: A zsidó liturgia rövid zenetörténete (היסטוריה קצרה של המוסיקה בליטורגיה העברית). Vidor P.: "A szentséges" (תקדוש). I. Zolli: Note esegetiche (הערות פרשניות). IV.: Heller B.: Goldziher Ignác és a néprajz (איגנץ גולדציהר והאתנוגרפיה).

621 Le monde juif; revue du Centre de documentation juive contemporaine. Paris, 1946. 4°.

ירחון. העורך: David Knout. גלי א' יצא באוגוסט.

622 National Jewish Welfare Board. Women's Division. Women's Division Bulletin. (New York), 1942. illus., ports. 4°.

רבעון. גלי א' יצא ביולי.

623 Νεφέλη, n. p., 1946. 2°.

גלי א' יצא בא' בספרואר, כלו ביוני.

M[ontefiore] Hyamson. London, The Jewish Chronicle, pref. 1946. 478 p. tabs. 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שמה י"ז ע' 181.

A Jewish bookshelf: p. 306—309.

620 Jubilee volume in honour of Prof. Bernhard Heller on the occasion of his seventieth birthday, in collaboration with his friends, admirers and pupils ed. by Alexander Scheiber. Budapest, (Karcag, typ. J. Kertész), 1941. 2 p. l., 326 p., 1 l., {3}—132 p., 2 l., facsim., pl., port. 8°.

הירובל לפרופיסור דוב הללר... למלאת לו שבעים שנה, מנחה היא שלוחה מאת ידידיו, מוקיריו ותלמידיו. יצא לאור ע"י אלכסנדר שייבער. בודאפשט, תש"ז. התכן: א. אפטוביצר: לתולדות פירושי רש"י לתלמוד. ג. הירשער: לתרגום השבעים של ספר יחזקאל. ש. ודר: פיוטי יוני. א. כהנא: פתיחה לפרק ט"ז שבס' יחזקאל. י. פטאי: השפעת התנ"ך בשירתו של אנדרה ארי. א. י. קליין: הסכנה לשחיתות מים בשעת התקופה והסנולה להשמר ממנה בספרות ההלכה. אל. שייבער: חמר שבכתב יד לעבודתו הכפרותית של יהודה הדסי. צ. טטלר: הערה לאחר ממאמריו של הפרופ' ד"ר דוב הלר.

I.: I Goldziher s. A.: Ein orientalischer Ritterroman. Benoschofsky I.: Heller Bernát. A Scheiber: Bibliographie der Schriften B. Hellers (p. 22-51, 325-26). II.: Fokos-Fuchs D.: Jelentéstani párhuzamok (השוואות שמושילשון). Földessy G.: A szép teológiája (התיאולוגיה של היופי). Goldziher K.: Gazdasági ismeretek nevelő értéke (ערכן החנוכי של ידיעות כלכליות). A. Graf: Die Tataren im Spiegel der byzantinischen Literatur. J. Honti: Notices sur la légende populaire. Kertész M.: Katonai műszavakról (על מונחים צבאיים). Kúnos I.: Dervis-baba rózsafái (שיחי השושנים של דרביש-בבה). S. Szemere: Zur Logik der philosophischen Begriffsbildung. Simponium (סימפוזיום). Waldapfel J.: Az oxfordi symposion (ואקספורדי). III.: Bernstein B.: Graetz. A. Büchler: Das Judenprivilegium Bélas IV vom Jahre 1251. Pényes M.: Tarlózás a bibliakutatás

628 **Zionist Organization. South Africa.** Reference Library. Classification scheme; a guide to the material contained in the Reference Library of the S. A. Zionist Federation. Rev. ed. [Johannesburg], 1945. 2 p. l., 49 numb. l. 2°.

הקלסיפיקציה נעשתה לפי שיטה עשרונית שעובדה במיוחד בשביל ספריה ציונית. בסוף הספר מפתח הענינים בסדר א"ב וציון "המקצוע" שלו בשיטה עשרונית זה. מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 552.

מדע המקרא

629 וול, זוסיא. מחקרי המקרא. מאת זוסיא וואהל... חלק א. בואנוס-אירס, (דפוס J. Kaufman), תש"ו, 178, [4] ע', 8°. התכן: א. מבשן; במקום מבוא. — נוסחאות ספר שמואל א', מחקרים היסטוריים ספרותיים: הר סיני הוא בגבולה של א"י. ברית בין הבתרים. קרן אורה בהליכות מלחמת דבורה. גר ותושב. ה"שלישים" הכהנים והלוויים. "נביא". הספר "ונה". המסתורין בנסוך המים. נחח פרשות שונות בתנ"ך.

630 נכט, שלמה מיכאל. ספר שמן ראש; קצת פירושים על הרבה פסוקים שבספר תהלים על דרך הפשט, הדרוש, והרמז... מאת... שלמה מיכאל... נעכעס... לאס אנדוועלעס, (Western Jewish Institute), תש"ו, 203, [4] ע', 8°.

631 שפירא, אברהם בן דב. ספר דברי אברהם; פירושים ודרושים... על חמשה חומשי תורה, והשמטות לספרי "רשפי אש" על תהלים, שחברתי... אני הצעיר אברהם שפירא... טארנא, דפוס אלמנט י. י. גלאנץ, (הקדמה תש"א), [4], 108 ע', 8°.

632 תנ"ך: תורה נביאים וכתובים The Holy Bible; complete Hebrew text. embossed in twenty volumes... Published in the international Hebrew Braille code by the Jewish Braille Institute of America, Inc. Leopold Dubov, editor. 5 v. New York; Louisville, Ky., American Printing House for the Blind, 5706 — 1946. [123; 100; 72; 99; 88] l. 4°.

תורה בכח העורים בעברית.

624 **The Student Zionist;** official national publication of Avukah, American Student Zionist Federation. (Chicago, Ohio), 1944. 4°. תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך: Aryeh Samuel. גל' ב' של כך א' יצא ביוני.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

625 מלאכי, א[ליעזר] ר[פאל]. פרי עץ חיים, ביבליוגרפיה של כתבי ר' חיים טשרנוביץ <ר' צ'ר'> ורשימת המאמרים שנכתבו עליו ועל ספריו. ניוירוק, "ועד היובל", תש"ו, 53, [3] ע', 2 לוחות-פורטרטים, פקסימיל. 8°. שער נוסף באנגלית. הביבליוגרפיה כוללת רשימת ספרי טשרנוביץ (16), מאמריו לפי זמן הופעתם (251 מאמר, רובם בעברית, מקצתם ביוונית, אנגלית, צרפתית וגרמנית); רשימת המאמרים שפורסמו עליו (138 מאמרים בעברית, יוונית, אנגלית וגרמנית). בתחלת החוברת (ע' 3—11) הקדמה ותאריכים בחי' ר"ח צ'רנוביץ; ובסופה רשימת העתונים וקבצים, שבהם נדפסו דבריו. ע' 14: צ'רנוביץ כעורך.

626 **Braun, F[rançois] M[arie].** L'oeuvre du père Lagrange; étude et bibliographie. Préface de S. E. le cardinal Tisserant. Fribourg en Suisse, Editions de l'Imprimerie St.-Paul, 1943. XV, 342 p., 3 l., facsim., pl., ports. 8°.

הרשימה הביבליוגרפית כוללת 1786 שמות של מחקרים ומאמריו שפורסמו בשנות 1878—1938. לרשימה צורפו רשימת המחברים, שחבוריהם בוקרו ע"י המחבר ומפתח הענינים. המחבר כתב גם במדע המקרא ובחקירת א"י.

627 **Coleman, Edward D[avidson],** compiler. The Jew in English drama; an annotated bibliography... with a preface by Joshua Bloch. New York, New York Public Library, 1943. XX, 237 p. 4°. "Reprinted with revisions and additions from the Bulletin of the New York Public Library of November 1938 — November 1940."

עין ק. ס. שנה י"ח ע' 249, שם גם התכן.

639 Cohen, Mortimer J[oseph]. Pathways through the Bible...; illustrations by Arthur Szyk. Philadelphia, Jewish Publication Society of America. 5706 — 1946. XXV p., 2 l., 3—548 p., 1 l., maps, pl. 8°.

מסרת הספר לתת חריגום קל של התנ"ך, נוח להבנה. ביסודו הונח התרגום שהז"ל ע"י Jew. Pub. Soc. מ. י. כהן הקדים מבוא לכל ספר ובאורים קצרים לפני כל פרק ופרק.

640 Finegan, Jack. Light from the ancient past; the archeological background of the Hebrew-Christian religion... Princeton, University Press, 1946. XXXIV, 500 p., illus., facsim., maps, pl. 8°.

התנ"ך: Introduction. Mesopotamian beginnings. The panorama in Egypt. Penetrating the past in Palestine: The archeological periods in Palestine. Excavations and discoveries relating to Hebrew times (p. 117—163). Empires of Western Asia. The Holy Land in the time of Jesus: The rise of Rome and the Roman empire. The time of Maccabees. Palestine under Herodian and Roman rule. Sacred ways and sites. The later history of Jerusalem (p. 209—251). Following Paul the traveller (p. 252—304). Manuscripts found in the sand. Exploring the catacombs and studying the sarcophagi. The story of ancient churches (Churches in Palestine, p. 433—445).

641 Follin, Maynard D[auchy]. The golden words of Moses... Boston. B. Humphries, (1945). 668 p. 8°.

על ספר בראשית, פרוש ונתוח. החומר מסודר לפי הפרקים.

*642 Gierlich, A. M. Der Lichtgedanke in den Psalmen: eine terminologisch-exegetische Studie. Freiburg in Br., Herder & Co., 1940. XVIII, 206 p. 8°. = Freiburger Theologische Studien, H. 56.

633 Bible and New Testament. tr. English. The soul of the Bible, being selections from the Old and the New Testaments and the Apocrypha, arranged as synthetic readings and edited by Ulysses G. B. Pierce. Boston, The Beacon Press, (1942). 6 p. l., 532 p. 8°.

*634 Bible. Isaiah. Isaias 1—39, lateinisch und deutsch mit Anmerkungen zum Text. Bonn, Hanstein, 1940. VI, 294 p. 8°.

בראש השער: Fr[anz] Feldmann

*635 Bible. Psalms. Psalms; tr. from the Latin Psalter, in the light of the Hebrew, of the Septuagint and Peshitta versions, and of the Psalterium juxta Hebraeos of St. Jerome; with introductions, critical notes and spiritual reflections by Charles Jerome Callan. New York, Wagner, 1944. VII, 695 p. 8°.

636 Bible. Proverbs. (משלי) Proverbs; Hebrew text & English translation, with an introduction and commentary by A. Cohen. Hindhead Surrey, Soncino Press, 1945. XIV, [1], 23 p. 8°. (The Soncino books of the Bible).

637 Chase, Mary Ellen. The Bible and the common reader... New York, Macmillan, 1945. XI, 316 p., map. 8°. "Third printing."

התנ"ך: I. Chapter in introduction: What is the Bible. The King James Version of the Bible; its history and value. The Hebrew people: a short sketch of their history in so-called biblical times. The Hebrew people: their racial and literary characteristics. II: The Old Testament. III: The New Testament.

638 Closen, Gustav E. Die Sünde der 'Söhne Gottes'. Gen. 6. 1—4; ein Beitrag zur Theologie der Genesis... Rom, Päpstliches Bibelinstitut, 1937. XVII p., 1 l., 258 p. 8° (Scripta Pontificii instituti biblici). Diss. Pontificium institutum biblicum.

Amarnabrieven en het Oude Testament, inzonderheit uit historisch oogpunt. Delft, W. D. Meinema, 1940. 557 p.

*651 **Leroquais, Victor.** Les Psautiers, manuscrits latins des bibliothèques publiques en France. 2 v. Mâcon, Protat frères, 1940—41. CXXXVI, 293; 519, 140 p., pl. 8°.

652 **Merk, August.** Introductionis in S. Scripturae libros compendium, auctore Augustino Merk, operis primo a R. Cornely exarati editio duodecima. T. 1—2. Parisiis, P. Lethielleux, 1940. =Cursus Scripturae sacrae. Sectio 5, I 1—2. תתק: T. 1: Introductio generalis. Introductio specialis in Veteris Testamenti libros. XI, 615, [I] p. T. 2: Introductio specialis in singulos Novi Testamenti libros. [3] 1., [617]—1092 p.

*653 **Miller, Madeleine (Sweeny); John Lan Miller.** Encyclopedia of Bible life. New York Harper, 1944. XVI, 493 p., maps, pl. 8°.

* 654 **Noetscher, Fr.** Biblische Altertums-kunde. Bonn, Hanstein, 1940. XVIII, 392 p., 48 pl. 8°. = Die H. Schrift des Alten Testaments.. Ergänzungsband III.

*655 **Schmidt, A.** Der Ewigkeitsbegriff im Alten Testament. Münster, Aschendorff, 1940. XX, 188 p. 8°. = Alttestamentliche Ab-handlungen, Bd. XIII, H. 5.

*656 **Schmitt, Gladys (Mrs. Simon Goldfield).** David the king: engr. by Cathal O'Toole. New York, Dial Press, 1946. 631 p. 8°.

מלכוד אלה עיין ברפוסט א"י מס' 437, 467, 532, 584, 585.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

657 **הוכברג, רפאל יחזקאל.** ספר שאלות ותשובות מראה יחזקאל, כולל משא ומתן של הלכה עם גדולי הדור... בכל המקצועות ד' חלקי ש"ע... מאת המחבר רפאל יחזקאל ראב"ד בעיר גליצא בן אבמ"ד דוד משה

643 **Haller, M.; K. Galling.** Die fünf Megiloth. Tübingen, Mohr, 1940. VII, 136 p. 8°. =Handbuch zum A. T., 1. Reihe, 18.

644 **Harris, Paul.** News from north of the Nile, discovering the inside story of the Scriptures... New York City, Association Press, 1945. 109 p., map. 8°.

„נחשוב על התניך כעל הנצחא מיוחדת ראשונה של עתון, כאילו היתה מתפרסמת באלכסנדריה... נתעסק בספרים אלה, כאילו היו מתוארים במבוקים והודעות דמוניים לעתון.“ (עמ' 5)

*645 **Heinisch, P.** Theologie des Alten Testaments. Bonn, Hanstein, 1940. XVIII, 384 p. 8°. =Die H. Schrift des Alten Testaments... Ergänzungsband I.

646 **Hershberger, Guy Franklin.** War, peace, and nonresistance. Scottsdale, Pa., Herald Press, 1946. XV, 415 p. 8°.

מתתק: Peace and war in the O. T. (p. 14—39). Biblical nonresistance and modern pacifism (p. 202—267).

647 **Irwin, William A[ndrew].** The problem of Ezekiel; an inductive study... Chicago, Ill., University of Chicago Press, (1943). XX, 344 p. 8°. במבונת הכפלה.

נתוח הספר לפי: The problem. Induction (הפרקים). Conclusions: The dates. The criteria. The results. The history of the Book of Ezekiel. The work of Ezekiel. Ezekiel, his career and his book.

*648 **Kalt, E.** Werkbuch der Bibel. 1. Band: Das Alte Testament. Freiburg in Br., Herder, 1941. XVI, 584 p., 86 pl. 8°.

* 649 **Ketter, P.** Die Samuelbücher. Freiburg in Br., Herder, 1940. X, 320 p. 8°. = Die Heilige Schrift für das Leben erklärt, III.

*650 **Koning, Jakobus de.** Studien over de El-

ענין לתשובה זו או אחרת. כציונו הראה הרב לייסר את בקיאותו הרבה בספרות הגאונים והראשונים, אולם עוד השאיר אחריו מקום להתגדר בו. אין בדעתי כאן להוסיף ציונים לכל הקובץ עד סופו, רק להוסיף משהו לקצת תשובות שבהתחלתו.

סי' טו: עי' שערי צדק דף צ"א ב' סי' ל"ט ושו"ת הרשב"א ח"ז סי' תנ"ו. עד שיקבל עליו שמונים מלקיות, צ"ל: שמירת מצוות, ועי' מש"כ ר"א אפסטיצור ב"המשפט העברי" כרך ה' עמ' 33 ואילך.

סי' טז: עי' תשובה"ג הוצ' הרבני סי' ת"מ; תורתן של ראשונים, II, 41.

סי' יח: עי' גם רא"ש סוף קידושין.
סי' כה: מחזור ויטרי עמ' כ"ג: מספרות הגאונים עמ' 73, והיא לרב נטרונאי ולא לרב האי.

סי' לו: הלכות רי"ץ גיאת ח"ב עמ' נט.
סי' לג: תורתן של ראשונים, I, 47.
סי' מה: המחצית השנייה מן "ולענין עירובין" להלן
סי' קמ"ז: תשובה"ג ליק סי' ע"ז: ספר העתים 296.

סי' מט: כך פסק רב האי בס' המקח והממכר שער י"ג.

סי' נג: ספר העתים 211.
סי' נה: תשובה"ג ליק סי' צ', ושם "מקרא ומשנה ומדרש", וי"ג: וגמרא, ולא: וחו"מ.

סי' ס: תשובה"ג הוצ' אסף (תש"ב), סי' ק"א גם קל"ה (עמ' 145).

סי' סב: תורתן של ראשונים, II עמ' מ"ט.
סי' סה: שבלי הלקט סי' ש'.

סי' עב: סי' האורה עמ' 72: מגן אבות להמאירי, ענין ו'.
סי' עז: שבלי הלקט סי' רע"ח, לרב כהן צדק.

סי' עט: כל בו הל' ציצית.
סי' צ: תשובה"ג ליק סי' פ"ג.

סי' צג: נטרונאי — גאויקה 227: מתתיהו — להלן
סי' רצ"ד: לגאון — להלן סי' רצ"ב.

רוב תשובותיו של קובץ זה כבר נכנסו לאוצר הגאונים" של ד"ר ב. מ. לוין ז"ל, ובכל זאת היה זה מן הרצוי להוציא קובץ זה — וכן את הקובץ החשוב "שערי צדק" — כולו מחדש בהוצאה מדעית מתוקנת.
ש. אסף

662 תלמוד בבלי, תלמוד מפורש על מסכת ברכות פרק ב. נערך על ידי הרב בנימין הלוי לייסר...

האכבער... חלק א"ב כרך 1. בילגורייא, דפוס ש. וויינבערג, תרצ"ח. [1], 99: 20 דף. 2°. החלק השני: דברי יחזקאל כולל דרשות ודברי תורה על פרשיות השבוע, הספדים על פטירת גאוני וצדיקי הזמן.

658 טלושקין, ניסן. ספר סהרת המים; ילקוט של דיני מקואות לכלליהם ופרטיהם. מלקוט מרובי הראשונים והאחרונים מבואר ומסודר... ע"י... ניסן טעלושקין... ניריורק, (דפוס האחים שוליונגר), תש"ז. [10], 220, [2] ע', ציורים. 8°.

659 כ"ץ, אברהם שלמה. ספר אורחות המש' פ"ט... קבצתי... כל דיני חו"מ מש"ס ופוסקים ושו"ת שלא הובאו בפ"ת וד"ג [= "פתחי תשובה" ודברי גאונים] וגם סלפתי בדבריהם... ועשיתי ג"כ מפתח למצוא כל דבר חפץ מקור הלכה זו בש"ס ופוסקים... ממני הצעיר אברהם שלמה כ"ץ בלאאמ"י... אלי' הכהן... חלק א. סאטר-מארע, דפוס מל. הירש, תרצ"ט. [12] 224 ע'. 4°.

660 מנחם מנדל בן יחיאל מביאלא. ספר זכרון מנחם, כולל ביאורים ופליטלים בדברי החס' וראשונים בכמה סוגיות הש"ס, אשר חנן אותי... מנחם מענדל בא"א... יצא לאור בהגה"ה מדויקת על ידי דוד לייזרזאהן... וזאשא, דפוס ב. ליבעסקינד, [תרצ-]. [2], 126 דף. 2°. אחת ההסכמות משנת תרצ"ג.

661 שערי תשובה. תשובות הגאונים שערי תשובה: שו"ג תשובות שנדפסו בראשונה בכתב יד ע"י הרב משה מרדכי מיוחס עם הערות ופירושים מהרב ר' דוד לוריא ועתה נתוספו עליהן הנהגות והערות... מאת זאב וואלף לייסר... ניריורק, הוצאת פעלדהיים, תש"ו. [2], 20, ע' ע' [III]—[XVI]; 37, [1] דף. 8°. על השער: מכון הרמב"ם, פיססבורג, פ"א. ההקדמה גם באנגלית, שער נוסף באנגלית.

לפנינו דפוס-צילום מן הדפוס השני של הקובץ. שנדפס בליפסיה תר"ח, והר"ב רז"ו ליסר הוסיף בעמודים ג-ד הערות אחדות ובעמודים ה-כ ציונים למקבילות של התשובות שבקובץ זה לשאר קובצי תשובות הגאונים וספרי הראשונים. ציונים אלה חשובים לכל מי שירצה לעמוד על אבהותה, מקורה ונוסחתה הנכונה של כל תשובה ותשובה, ועליהם ראוי הוא הרב לייסר לשבח רב. לעתים קרובות הוא מציין גם לספרי האחרונים שיש בהם

והפילוסופיה) וכו'. בין המשתתפים באנציקלופדיה זו נמצאים גם חוקרים, רבנים וסופרים יהודיים.

666 **Hersch, Liebmann.** Mein Judentum; das Judentum vom Standpunkt eines jüdischen Positivisten gesehen. Vortragsreihe, gehalten am 2. und 16. November 1940 vor dem Verband jüdischer Studenten der Universität Genf. (Aus dem Französischen übertragen von Max Mandel-laub). Biel, Genodruck, [1940?]. 45 p. 8°. "Herausgeber: I. Goldstein ...Zürich."

את המקור עיין ק. ס. שנה כ' ע' 74, שם גם ציון קצר.

קבלה וחסידות

667 **שפירא, חיים אלעזר.** ספר חיים ושלום... מאת... מוה"ר חיים אלעזר שפירא... האב"ד... דק"ק מונקאטש... חלק ב: על ויקרא, במדבר, דברים, סיגט-מאראמורעש, דפוס קויפמאן, ת"ש. [2], 104 [צ"ל 105] דף. 8°.

668 **Scholem, Gershom G.** Major trends in Jewish mysticism. (Revised edition). New York, Schocken Books, 1946. XIV, [1]. 454 p. 8°.

מהורה ראשונה עיין ק. ס. שנה י"ח עמ' 357. מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 406, 481, 521, 582.

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר

669 **יעקבסון, יוסף מאיר.** ספר יסוד השבת. תורה וביאים וכתובים, מצות עשה ומצות לא תעשה של שבת קודש עם, ביאור ספר החינוך, דינים מלוקטים מאורח חיים ופסקי הגר"א... נסדר ונערך על ידי הרב יוסף מאיר במז"ה ישי' דשייקאבסאן. באסטאן, בשבת = תש"ד. 88, [3], 37, 96 ע', פקסימילים. 8°. 96 ע' שבסוף מכילים תפלות שבת: 37 ע' באמצע הם מדור אנגלי, ולו שער מיוחד: J. M. Jacobson: Yesod hashaboth. Torah, Prophets, Hagiographa. A proclamation by the Chofetz Chaim. Sabbath laws... Boston, 5704.

670 **תפלות. ברכות. ברכת המזון; ברכה פרוסה...** Aaron Flohr, N.Y., Brooklyn [תש"ז].

(Independent Press, Boston) תש"ה. XVI, 112 ע', 8°. עם הפנים. מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 423, 443, 458, 490, 548, 499.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

663 **זילבער, אליעזר.** דערעפגענוגסרעדע פון ושיא פון אגודת ישראל אין אמעריקע... געהאלטען ביי דער קאנפערענץ "למען חייוק היהדות" אין בעלמאר, ניו-דזשירזי, ד' אלול, תש"ב. ניויארק, אגודת ישראל אין אמעריקע, [תש"ב]. 22, [2] ע', 8°. [1]—2, [23—24] נדפסו על המעטפת. מכיל גם החלטות הועידה הטכסט ביודית ובאנגלית. על המעטפת השמאלית: Address, Delivered by Rabbi Elieser Silver President, Agudas Israel of America.

664 **Buber, Martin.** Mamre; essays in religion... translated by Greta Hort. Melbourne. Melbourne University Press in association with Oxford University Press, 1946. XIII, 190 p. 8°.

Foreword. Translator's introduction. The faith of Judaism. The two centres of the Jewish soul. Imitatio Dei. Biblical leadership. Trust. The interpretation of Chassidism: Spirit and body of the Chassidic movement. Body. Spinoza, Sabbatai Zevi, and Baalshem. Symbolism and sacramental existence in Judaism. The beginnings of Chassidism.

חמש המסות הראשונות נדפסו במקורם בספרו של המחבר: Kampf um Israel (עיין ק. ס. שנה י' ע' 89); המסות על החסידות בספרו: Deutung des Chassidismus (שם שנה י"ג ע' 57). המסה האחרונה בצורתה זו מתפרסמת כאן לראשונה. תכן הדברים פורסם בירחון "מאונים" כ' י"א.

665 **Ferr, Vergilius, ed.** An encyclopedia of religion. New York, The Philosophical Library, (1945). XIX, 844 p. 8°.

האנציקלופדיה כוללת הרבה ערכים על נושאים מהתנ"ך, מהדת היהודית, מההיסטוריה הישראלית, על גדולי עם ישראל (מורים ויוצרים בשדה המחשבה הדתית

סופרי וילנא (שולמן, רש"י פין, א. מ. דיק, ל. ליבנדה) על האגודה הציונית-הסטודנטית הידועה "בניציון" ועל חבריה (וכמה מהם הגיעו אח"כ למנהיגות בציונות ובצבוריות הרוסית-יהודית כמו אוסישקין, צילינב, הרב מזהא ואחרים). המדור האחרון על סופרי פטרבורג ועסקניה: אר"ו, קנטור, י. ל. קצנלסון, יל"ג, ק. שפירא וברון דוד גינצבורג. בתחלת הספר (ע' 17-26) פרק: היהודים על עצמו שכתב בשעה שהגיע המחבר לגיל 75. המחבר מדגיש בהקדמתו שאינו מכיר את הקורא היהודי באה"ב ואיט בטוח אם ימצא את הדרך אליו.

674 ליפשיץ, י. דורות דערציילן, מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון יידן אין מיטלאלטער און אין דער נייער צייט <1848-362>, ניו יארק, מתנות, תש"ד (1944), 404 ע' 8°. שער נוסף באנגלית. "מסרת הספר לתת (ע"י דבריהם של הדורות הקודמים) מושג על היסורים והשמות של היהודים בארצות שונות של הגלות". (מההקדמה). בספר כונס חומר היסטורי מסוגים שונים: חוקים וגד היהודים, קטעים מכרוניקות ומספרים היסטוריים אחרים, קטעים מסופרי זכרונות, תקנות של קהלות, אגרותיהם של גדולי האומה שיש להן ערך היסטורי (אגרות הרמב"ם אל ר"ש אבן-תוכין ולבנו, אגרת מלך הכוריים אל ר"ח אבן שפרוט, מאגרותיו של ר"ע מברטנורה ועוד), קטעים מספרים שהתפרסמו באונגה ("ספר החסידים", "קב הישר", "שבחי הבעש"ט"), קטע מדברי חסידי אוה"ע לטובת היהודים ועוד. הספר פותח באגרתו של ויליאמס קיסר אל היהודים משנת 362 ומסיים בקטע מ"חזון למועד" לבנימין מנדלשטם ובאגרת אמליה טאובלס מפרג משנת 1848 על המהומות בעיר זו. — בסוף הספר (ע' 377-392) ביבליוגרפיה.

675 די צוקונפט, באנד 52, נומ' 5: (פופציק יאר נאציאנאלע און סאציאלע באוועגונגען ביי יידן 50 יאר ציוניזם, 50 יאר בונד), New York, מאיינוי 1947. [258]—342 ע' 4°. התכן: ש. גינצו: 50 יאר יידישע קולטור-שאפונג (1897—1947), ש. מענדעלסאן: דער "בונד" (צום 50-יאריקן יובל), יעקב לעשצניסקי: די ציוניסטישע באוועגונג און איר אנטוויקלונג. ל. הערש: די אידיאלאגישע עזאלוציע פון "בונד", י. ראפאפארט: הערצל און אחד-העם. ע. נאחאגרוזקי: די היסטארישע מיסיע פון "בונד" אין יידישן לעבן, ל. קרישטאל: 50 יאר "סארווערסט", י. שלאסבערג: 2 דורות יידישע אר-בעטערשאפט אין אמעריקע.

48 ע' 8°. בראש העמודים: כרכה ופרנסה. עם עברי טייטש. מכיל גם ברכות ותפילות אחרות.

671 מזהא, אליהו מרדכי. ספר קול מבשר: א' וויכטיגער ספר וואס ער לערנט דעם פאלק ישראל דעם דרך התשובה... געשריבען מהרב המחבר ר' אלי' מרדכי הכהן מזהא. ניו יארק, תש"ג. 23 [1] ע' 8°.

672 Greenstone, Julius H[illel]. Jewish feasts and fasts... New York, Bloch, 1946. X p., 1 l., 317 p. 8°. "These essays appeared originally under the title 'About men and things' in 'The Jewish Exponent of Philadelphia' (p. [VI]). על ימים נוראים, שלש רגלים, יומי דפגרא, הצומות ועל תפלות מיוחדות (קדוש, סליחות ותפילות יום ההודאה (The thanksgiving day festival). מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 378, 383, 457, 510, 516, 586.

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה

673 בריינין, ראובן. פון מיין לעבנס-בונד. רעדאקציע און אריינשריפ פון נחמן מייזל. (New York) איקוף, (1946), 383 ע' פורטרט. 8°.

בזכרונות שלפנינו הגיע המחבר עד שנות השלושים לחייו. הדברים פורסמו תחלה פרקים פרקים בעתון "דער טאג" בשנות 1923/4 ומשנת 1928 ואילך.

בחצי הראשון של הספר מספר המחבר על חנוכו וחיו במקום הולדתו לאדי ואח"כ במקומות נודדיו בהאקרי, סמולנסק, מוהילב ומתאר דרך אגב את החיים היהודיים במקומות אלה. הוא מספר דברים מענינים על הזרמים והתסיסה בין הצעירים. המחבר כסופר אמן הצליח להאיר פנות חיים, שאחרים לא עמדו עליהם, למשל דבריו על ערך הספריה הצבורית בעיירה יהודית כמרכז השכלה, אופן למוד הלשונות אצל היהודים, ועוד. המחבר מספר על הסופרים העסקנים שנפגש אתם: א. ז. רבינוביץ, ד"ר ח. ד. הורוביץ ("א סוחר"), מיכאל הלפרין רש"ז לוריא, דברים מענינים מספר המחבר על העיר סמולנסק ועל יהודיה. העיר היתה מחוץ לתחום המושב אבל גבלה עם פלכי התחום ובהבדל מערים אחרות של תחום המושב — היתה הלאומיות ניכרת בין יהודי עיר זו. המחבר מדגיש ששלטו או יחסים טובים בין הנוצרים והיהודים ומספר על משפחת בעלי-אחווה שקרבה אותו וראגה לו. בחצי השני של הספר מסופר על וילנא ועל

מלכר אלה עיין בדפוסים א"י מס' 405, 444, 477, 491.
544, 496.

עם ישראל בהווה

689 שפיזמן, ל[ייב]. די יידן אין נאצי-פּוילן.
ניו-יארק, "ידישער קעמפער", 1942, xvi, 452 ע'. 8°.
התכן: ח. גרינבערג; הקדמה: — אריינפיר. די ערשטע
חרשים. די גרושים. די אנטי-ידישע געזעצן. די געטאס.
די יידישע קהילות אונטערן נאצי-רעזשים. די עקאנאמישע
לאגע. ארבעטס-צוואנג. הונגער, נויט, שטערבעלעכקייט.
די הילפס-ארבעט. רויפונג קעגן דער יידישער רעליגיע.
דאס יידישע קולטור-לעבן. א הערצישע יוגנט. יידן,
פאליאקן, דייטשן. דאס אונטער-ערדישע פוילן. די מורח-
געביטן. מורח-גאליציע. די לעצטע ידיעות (מסוף שנת
1942). ביבליאגראפיע: ע' 443—444.

690 **American Jewish Committee.** To the
counsellors of peace; recommendations of the
American Jewish Committee. New York, 1945.
XI p., 1 l., 110 p. 4°.

Recommendations. Discussion: Protection
of human rights. Abrogation of racial legisla-
tion. Indemnification. Repatriation. Migration.
Palestine. Statelessness. War crimes.

691 **Baptista Pereira, [Antonio].** O Brasil
e o anti-Semitismo. Rio de Janeiro, Imprensa
nacional, 1945. 1 p. l., 68 p. 8°. "Separata
das 'Publicações da casa de Rui Barbosa'
<Conferências II>." ברזיליה והאנטי-שמיות.

692 **Cohen, Armond E[manuel].** All God's
children — a Jew speaks. (Second printing)
New York, Macmillan, 1946. VII, 104 p. 8°.

מטרת המחבר לספר לנוצרים על היהודים; הספר כולל
סקירות על תולדות עם ישראל ועל מצב היהודים בזמן
החדש.

693 **Institute of Jewish Affairs.** New-York.
Jews in Nazi Europe, February 1933 to Novem-
ber 1941; a study prepared by the Institute of
Jewish Affairs, Submitted to the Inter-American
Jewish Conference, November 23—24—25, 1941,
Baltimore, Md. [New York, 1941?]. [157] p.
4°. "Addenda and corrigenda" 41. במבונת-הכפלה.

"משוררים וחוזים שבנו את ישראל". התכן: ר' שלמה
אבן גבירול. יהודה הלוי. משה מנדלסון. תיאודור הרצל.
חיים נחמן ביאליק.

684 **Kagan, Solomon R[obert].** American
Jewish physicians of note; biographical sketch-
es... Boston, Boston Medical Pub. Co., 1942.
304 p., ports. 8°.

המחבר פרסם ספר על נושא זה: Jewish contribu-
tions to medicine in America שזכה גם למהדורה
שניה (עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 458; שנה י"ח ע' 161).
הספר שלפנינו הוא מלואים לספרו הנ"ל. בסוף הספר
(ע' 249—297): "Medical chronology" מקיף שנות
1887—1942.

685 **Lewin, Boleslao.** El judío en la época
colonial; un aspecto de la historia rioplatense.
Buenos Aires, Colegio libre de estudios supe-
riores, 1939. 158, [2] p., facsim. 8°.

"היהודי בתקופה הקולוניאלית".

686 **Lotz, Philip Henry, ed.** Distinguished
American Jews... New York, Association Press,
1945. VIII, 107 p. 8°. = Creative perso-
nalities, v. 6.

הספר כולל 12 ביוגרפיות של יהודים אמריקאיים.
שהתפרסמו במקצועות שונים, והם: A. S. Ochs,
L. Wald, Ch. Vlodeck, Rabbi St. Wise, Ch. P.
Steinmetz, F. Hurst, P. Muni, Y. Menuhin, Jos.
Goldberger, C. Laemmle, Felix Adler, L. D.
Brandeis.

*687 **Lusseau, H. — Collomb.** Histoire du
peuple d'Israël. 6. éd. Paris, Tequi, 1945. XXIV,
1166 p. =Manuel d'études bibliques, t. 2.

688 **Shillman, Bernard.** A short history of
the Jews in Ireland. Dublin, typ. Cahill & Co.,
1945. 4 p. l., 151 p., port. 8°. 151—150.
הספר הזה הוא נסיון ראשון לתת סקירה על תולדות
היהודים באירלנד מראשיתן ועד היום. בדרך אגדה רואים
גם באירלנד את מושבם של "עשרת השבטים", והידיעה
המוסמכת הראשונה על מציאות היהודים באי היא משנת
1062.

המחקר שנגמר ב־15 במרץ 1946, נדפס תחלה במקורו ביורית ב"יווא-בלטער", כך כ"ו, ויצא אחר כך כספר לחוד. — המחבר, ראש "יווא", קובע על סמך תעודות את חלקם של אנשי המדע בגרמניה בהשמדת היהודים. הספר מבוסס כולו על חומר נאצי-גרמני, רק ידיעות מעטות מאד לוקחו מהתעודות הגדולה באה"ב. המחבר עבר על אלפי ספרים, חוברות ותעודות, וביניהם כמה וכמה מסמכים ממשלתיים או מפלגתיים סודיים, ועל סמך נתוח החומר הזה הוא בא לידי מסקנה שהמדע הגרמני השתתף במפעל הגרמנים בכל שלביו. — המחבר מביא שער בתקופת הריפובליקה התיכון מלומדים שונים באהדה להיטלר ולתכניותיו.

קבוצות של מלומדים פירסמו הכרזות אחרות, אולם קשה לזכור אף אחת אחת מצדם של אנשי מדע (ע' 16). במשך שנים מעטות הלך מספר אנשי המדע שתמכו בגלוי בהיטלר הלך ורב, וביניהם גם אנשים בעלי פרסום עולמי. המלומדים הצדיקו את כל פעולותיו של היטלר, ואנשי מדע לא מעטים השתתפו באופן פעיל וישר גם במחנות ההשמדה והשתמשו בנרצחים כבחימור לנסיונות. המחבר מציין שש תקופות בפעולתו של היטלר נגד היהודים: (א) מעלותו לשלטון עד פרסום קריינברג (1933—1935), (ב) מחקי נירנברג עד פרעות נובמבר 1938, (ג) עד פרוץ המלחמה העולמית, (ד) עד התחלת המלחמה הרוסית-גרמנית, (ה) מהתחלת המלחמה הזו עד קיץ 1942, (ו) מקיץ 1942 עד סוף המלחמה. ההשמדה בהמונים היתה בתקופה החמישית, ובעיקר בששית. בתקופה השלישית היתה מעין הכנה להשמדה המונית; היו רציחות של רבבות. בסך הכל הושמדו יותר מ־5 מיליון יהודים (מלבד אלה שנפלו במלחמה). על סמך תעודות רשמיות קובע המחבר שערך בהתחלת 1941 הוחלט על השמדה גמורה של היהודים, והמחבר סותר את הטענות כאלו בניסוח אה"ב למלחמה נתנה את הרחיפה להשמדת היהודים. אגב, המחבר מגלה שגם בנוגע לעם הפולני עמד היטלר לנקוט באמצעים שונים כדי למחות את הפולנים כעם. המחבר מספר על פעולתם של "מוסדות-מחקר" על היהודים, שהוקמו בגרמניה: בפרנקפורט ובברלין, על הועידה לחקר שאלת היהודים שנחכנסה במינכן בנובמבר 1936 בהשתתפות אנטישמיים מחו"ל ועל ועידה שניה שעמדה להתכנס בקרקו בשנת 1944 ולא יצאה לפועל בגלל מפלות גרמניה בשדה-הקרב. כמו כן מסביר המחבר את תורת הגזעים הנאצית לשלביה וגלגוליה השונים, שהיה אמה בכל פעם לרוחות שונות שנושבו בחוגי הממשלה. בסוף

694 Jackson, Robert H. [oughwout]. The case against the Nazi war criminals: opening statement for the United States of America, and other documents with a preface by Gordon Dean. New York, A. A. Knopf, 1946. XIII, 216, [2] p., pl. 8°.

נאום הפתיחה של המחבר שהיה בא"כ אה"ב במשפט נירנברג נגד פושעי מלחמה. בין השאר נזכרו גם מעשי האכזריות של הנאצים נגד היהודים. עיין הפרק: Crimes against the Jews y' 33—47, וגם ע' 122—176.

695 Race: Nation: Person. Social aspects of the race problem; a symposium by Joseph T. Delos, Anton C. Pegis [a. o.]. With a preface by Joseph W. Corrigan. New York, Barnes & Noble, 1944. XI, 436 p. 8°.

ההקדמה נכתבה ע"י הרקטור של האוניברסיטה הקתולית. — על היהודים באמריקה עיין ע' 6, 9, 10, 13, 21, 25, 31, 54, 62, 137, 140, 154, 178, 194.

696 Reed, Douglas. A prophet at home. London, J. Cape, (1943). [2], 414 p. 8°.

"First published... 1941." p. 99—131: And there the Jews.

על היהודים באנגליה. — המחבר אנטישמי.

697 Schramm, Hellmut. Der jüdische Ritualmord; eine historische Untersuchung. Berlin, T. Fritsch, 1943. XXVII, 475 p., facsim., pl., ports. 8°.

כיבולוגרפיה: ע' [449]—457. ספר אנטישמי-נאצי.

698 Szende, Stefan. Den siste juden fran Polen. Stockholm, A. Bonniers, (1944). 316 p., 2 l. 8°.

"היהודי האחרון מפולין". על השמדת יהודי פולין. יש גם תרגום גרמני.

699 Weinreich, Max. Hitler's professors; the part of scholarship in Germany's crimes against the Jewish people. New York, Yiddish Scientific Institute-Yivo, 1946. 3 p. 1., 5—291 p., facsim. 8°.

tine, Inc. 2 v. New Haven, Yale University Press, 1947. XXII, 593 p., facsim., map, tabs.; VII, [1], 595—1380 p., facsim., maps, tab. 8°.

נססח: Map of Palestine in three sections, pub. by Palestine Surveys Department, Government of Palestine. [Jaffa], Pub. for the Esco Foundation for Palestine, 1947. Scale 1:250,000.

"Accompanies the book Palestine: a study of Jewish, Arab, and British policies." — "List of Jewish settlement, established before November 1, 1946, but not yet shown on the 1:250,000-map published by Palestine Surveys Department". 11.

הספר מבוסס על מחקריהם של קבוצת מלומדים ומומחים, שחברו מונוגרפיות על שלבים שונים של התקנה הא"י או עזרו באופן אחר בהכנת הספר, ואלה הם: ה. פ. אולברט (על הקהילות הנצרות בא"י ועל יחס הנוצרים למושלמים במזרח הקרוב), אל. שטראוס (הגירה לא"י), א. צייקס (הממשלה בא"י, שלטון עצמי, כנסת ישראל), ו. י. פישל (העדות היהודיות במדינות האיסלמיות), א. פישל, ה. א. פון גרינבאום (העולם הערבי והתנועה הלאומית הערבית), ר. ג. גייקובס (השרותים הסוציאליים היהודיים בא"י), י. קליגלר (הבריאות), י. לויסס (הפוליטיקה הציונית החיצונית ועל פעולות המנדט), ג. נרדי (התנ"ך בא"י במשך כ"ה השנים האחרונות), מ. פרלמן, ג. רייך (תעשייה ומסחר), א. ריבוצקי (על יכולת הקליטה, החקלאות בא"י ועוד), א. שנקר (על תכנית מדינה דו-לאומית של השומר הצעיר), מ. שרמן (חיי הערבים בא"י), ב. שברון (התפתחות הבית הלאומי היהודי, תכנית לפתרון בעית א"י), ב. ד. ויינרייב ("ההסתדרות", הצורות הסוציאליות והכלכליות של החיים היהודיים בא"י).

התכן: Rose G. Jacobs: Foreword. — Vol. I: The development of Zionism in the 19th century. The first world war and the Balfour Declaration. The peace conference and the mandate for Palestine. Promises, claims and rights. Events and policies: 1920—29. The development of the Jewish National Home. Communities, attitudes and Arab-Jewish relations. Vol. II: The 1929 disturbances and their aftermath. Development during the second decade:

הספר, ע' 266—284: פקסימילים של קטעים מפקודות או מספרים; מפתח השמות (בצירוף ידיעות ביוגרפיות קצרות), המוסדות ההוצאות וכתבי-העת. ב. ש.

צינונות וידיעת ארץ-ישראל

700 קונגרסציון Congrezion. ביולטין (הקונגרס) מט' 1—12, (בול), ט"ז כסליו—א' טבת תש"ו, 9.12.46—24.12.46. א. כמעט בכל הגליונות מדור מיוחד: מסביב לקונגרס. העורך: [משה קלינמן], יצא גם ביוזמה: קונגרסציון Congrezion. קאנגרעס-ביולעטין, נומ' 1—13, באול, י"ז כסלו—א' טבת תש"ו, 10.12.46—24.12.46. א. בכמה גליונות מדור מיוחד: ארום קאנגרעס.

701 Ahad Haam. Schiavitù nella libertà di Achad Haam <Ascier Ghinzberg>: traduzione dell'ebraico di Dante Lattes. [Roma], Edizione dell'Organizzazione sionistica, [1945]. 68 p. 8°.

"עבדות בתוך חירות"; תרגום מאמר א"ה: "עבדות בתוך חירות", "על שני הסעיפים". זוהי מהדורה ב', נדפס תחילה בקובץ: Auto-Emancipazione ebraica; scritti di J. L. Pinsker, Achad-Haam, M. Ussishkin. Firenze, Israel, 1922.

702 Bentwich, Norman. Palestine. London. E. Benn, (1946). 3 p. l., 302 p., map. 8°.

זוהי מהדורה ב', מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"א ע' 337—335, שם גם בקורת מאת י. פרס. למהדורה זו הוסיף המחבר פרולוג (ע' 1—14) ובו סקירה על התפתחות הארץ במשך 12 שנה האחרונות (1934—1946), המחבר מודיש שעל א"י עברה פריחה כלכלית-תרבותית, שלא היתה כמות במשך 4000 שנה ושאי נשאת הארץ היעדרה עם עמיד גדול על אף המהומות והבעיות שטרם מצאו את פתרונן.

703 Christian Voice for a Jewish Palestine. (Washington, D. C., American Christian Palestine Committee, 1946). 2°. illus.

תכופות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה בקיץ 1946.

704 Esco Foundation for Palestine, Inc. Palestine: a study of Jewish, Arab, and British policies, pub. for the Esco Foundation for Pales-

tutions d'autorité et de politique. III.: Du fait au droit: Synthèse des éléments de l'état juif. Brèves considérations sur les droits et les obligations des gens en l'occurrence. Epilogue: Evidences de fait et de raison. Annexes. Bibliographie: p. 311—321.

708 **Great Britain. Colonial Office.** Palestine. Statement of information relating to acts of violence. Presented to Parliament by the Secretary of State for the Colonies... July 1946. London, H. M. Stationery Off., [1946]. 10 p. 8°.

ההכרזה פורסמה אחרי מאסר חברי הנהלת הסוכנות היהודית, יו"ר הוועד הלאומי וכמה עסקנים אחרים ב־29 ביוני 1946.

709 **Great Britain. Colonial Office. Commission of Enquiry into the System of Education of the Jewish Community in Palestine.** The System of education of the Jewish community in Palestine; report of the Commission of Enquiry appointed by the Secretary of State for the Colonies in 1945. London, H. M. Stationery Off., 1946. VI, 119 p., diagr., tab. 8°. =Colonial no. 201.

"Chairman: Sir Arnold McNair. Members: Lucy S. Dancer, W. Elliott, A. M. Morley, Sir Leon Simon."

אתכן Introductory. General observations upon the Jewish public school system. Administration. Supervision and inspection. The educational structure. Finance. The training and recognition of teachers. The terms and conditions of teachers' service including salaries and pensions. The public elementary schools. Conclusion. Appendices.

710 **Great Britain. Parliament. House of Commons.** Parliamentary debates <Hansard>. Official report. 30th January 1947; 17th February 1947, 2 v. London, H. M.'s Stationery Office, 1947. [2] p., 1253—1368 col., 266—272 p.; [2] p., 925—1110 col., 141—170 p. 8°.

1930—39. Political events and policies: 1931—36. The Royal Commission and the proposal of partition. The 1939 White Paper. The M. E. and Palestine during the second world war. The shaping of policies and summary of proposals. Supplement: I.: Augusta Cohen: A digest of events pertaining to Palestine: April 1945 through April 1946. II.: James S. MacDonald: Summary of the report of the Anglo-American Committee of Inquiry. — Bibliography prepared by B. Schwadran (p. 1238—1280).

705 **Fraenkel, Josef.** Theodor Herzl; a biography. London, Ararat Publishing Society, 1946. 2 p. l., 153 p., illus. pl. 8°.

סוף הטכסט במעטפת האחורית, שנכללה בחוך מגיד העמודים. ביבליוגרפיה ע' 153.

706 **The Geographical Review.** Vol. 37 no. 3. New York, July 1947. 8°.

מהתכן W. B. Fisher: Unity and diversity in the Middle East. — M. Y. Nuttonson: Agroclimatology and crop ecology of Palestine and Transjordan and climatic analogues in the United States. — D. H. Kallner: A letter from Palestine. — Maps from the Survey of Palestine. — Afforestation in Palestine and Transjordan.

707 **Ghanem, Robert Abdo.** Les éléments de la formation d'un état juif en Palestine. Préface de Michel Chiha. Beyrouth, Société d'impression et d'édition. (1946). 10, VIII, 327 p., 1 l., maps. 8°.

מהתכן: Préface. Introduction. I.: Aperçu historique: Vue sur deux millénaires (avant la Diaspora). Après la Diaspora (Les manifestations et la cause de l'antijudaïsme). Le cheminement du Sionisme dans les faits et les idées. Les grandes dates de l'histoire de la Palestine depuis le mandat. II.: L'analyse des éléments de formation de l'état juif en Palestine: L'élément territorial. La collectivité humaine. Les insti-

munities at work. New York. The Dryden Press, (1945). 201 p. 8°. (Rural Settlement Institute. Research series on cooperation).

מהתכן: The Kvutza (ע' 132—158).

715 Infield, Henrik F. Cooperative living in Palestine. New York, Dryden Press, (1944). 192 p., pl. 8°. (Rural Settlement Institute. Research series on cooperation).

התכן: H. Becker: Foreword. — Introduction. The origin of the Kvutza. Work. The human element. Social control. The way of life. The remodeled family. Education. The Zionist agencies. Conflicts and dilemmas. Associative and dissociative aspects. Prospects and perspectives. Notes. Bibliography: p. 181—196.

716 Ironside, H[enry] A[llan]. Things seen and heard in Bible lands; a series of Gospel addresses based upon a visit to Syria, Palestine and Egypt. (3rd edition). New York. Loizeaux Brothers, (1941). 172 p. 8°.

717 Jabotinsky, Vladimir. An answer to Ernest Bevin; evidence submitted to the Palestine Royal Commission <House of Lords, London, February 11, 1937>. New York, B. Ackerman, (1946). 32 p. 8°.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה י"ד ע' 450; כאן נתוסף לשם: An answer to Ernest Bevin.

*718 Jirku, A. Die ältere Kupfer-Steinzeit Palästinas und der Bandkeramik — Kulturkreis. Berlin, de Gruyter, 1941, 17 p., XI pl. 8°.

719 Locker, Berl. A stiff-necked people: Palestine in Jewish history. London, V. Gollancz, 1946. 79 p. incl. chronol. tab. 8°.

על הקשר ההיסטורי של העם העברי לא"י. המחבר חבר הנהלת הסוכנות היהודית לא"י.

720 Mosenson, Moshe. Letters from the desert... tr. from the Hebrew by Hilda Auerbach, ed. with an introd. by Shlomo Grodzensky.

= Hansard v. 432, No. 38; v. 433, No. 50. מהתכן: v. 432, No. 38: Palestine <Jewish terrorism>, col. 1302—1360; v. 433, No. 50: Palestine Conference <Government policy>, col. 989—998.

711 Herzl, Theodor. The Jewish state, an attempt at a modern solution of the Jewish question... Biography, based on the work of Alex Bein. Introduction by Louis Lipsky. (New York). American Zionist Emergency Council, (1946). 160 p., port. 8°.

"The translation of 'The Jewish state' based on a revised translation published by the Scopus Publishing Company (ע' 213 שנה כ" ע' 213) was further revised by Jacob M. Alkow, editor of this book".

זוהי המהדורה הרביעית מהתרגום האנגלי של Judenstaat על שאר המהדורות במקור ובתרגום עין רשימה ביבליוגרפית של ב. שוחסמן ב"העולם" חש"י, גל' 23, 24 ו' 45.

712 Hirschmann, Ira A[rthur]. Life line to a promised land... New York, The Vanguard Press, (1946). VI, 214 p., maps. 8°.

הספר הזה הוא כרוניקה של מאורעות (מההקדמה). המחבר נשלח ע"י הנשיא רוזבלט כבא-כח War Refugee Board לתורכיה ולמדינות אחרות של המזרח התיכון, והשתדל לעזור בענין הצלת יהודים ופעל גם בעניני "אונגרא". שלשת הפרקים האחרונים (ע' 173—208) מוקדשים לארץ ישראל, (המחבר בקר בארץ בשנת 1944). יצא גם תרגום עברי.

713 Hourani, Albert H. Syria and Lebanon: a political essay. London, Oxford University Press, (1946). X, 402 p., maps. 8°. "Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs."

בספר מדובר על ארץ ישראל והציונות: ע' 42, 46—58, 115—116, 269—273. על היהודים בסוריה: ע' 15—20, 38, 61, 92, 121, 125, 145. מספר היהודים בסוריה (בשנת 1938) — 26,250 בלבנון (בשנת 1932) 3,518. שהם 0.9 אחוז של האוכלוסיה הכללית.

714 Infield, Henrik F. Cooperative com-

cient history. Trans-Jordan in the middle ages. T. J. in modern times. Trans-Jordan's contribution to victory.

726 **United States. Senate.** Admission of Jews into Palestine. Statement of the President of the United States together with the Report of the Anglo-American Committee of Inquiry on Palestine as submitted to the President and to the Government of the United Kingdom. Presented by Mr. Wagner, May 9 1946. Washington, Government, Printing Office, 1946. III, 47 p. 8°. = [U. S.] 79th Congress 2nd Session, Senate, Document No. 182.

727 **ابن العراق. الخطر الصهيوني. (مصر، شركة الشرق للطباعة) دون تاريخ. ١٠٠، (٤) ص. 80.**

„הסכנה הציונית“ מאת בן העראק. קהיר, חש"ד.
מלבד אלה עיין בדפוס ארץ ישראל.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

728 **אונטערמאן, יצחק.** לכבוד יום טוב; א קאלעקציע פון פאלקלאריסטישע ווערטלעך, שיחות חולין און רבנישע טייטשונגען. צונויפגעקליבן און באארבעט פון יצחק אונטערמאן. ניו יארק, וו. סאליס און ב. מארגעני שטערן, (1946), 152, [2] ע. 8°.

729 **Band, Max.** The art of Max Band, by Arthur Millier. Los Angeles, Borden Publishing Co., (1945). 1 p. l., 5—12 p., 32 pl. 8°.

32 רפרודוקציות של תמונותיו, ביניהן על נושאים יהודיים.

730 **Lenchitz, Solomon.** Oddities from Hebraic literature. New York, Bloch, 1946. 47 p., illus. 8°.

18 „אגדות“ מוזרות באנגלית ועם תמונות.

מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 505, 517, 529, 530, 565.

בלשנות

731 **Carra de Vaux, Bernard.** Tableau des racines sémitiques <arabe-hébreu> accompag-

New York, Sharon Books, Inc., 1945. XVIII, 222 p. 8°.

עם מבוא של המתרגם בתחלת הספר (ע' XVIII — VII).
צורר מכתבים של חייל עברי למשפחתו ולקיבוץ. את המקור: מכתבים מן המדבר עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 100.

721 **The Nation.** Volume 164, Number 20 (17 May 1947), Part two. The Palestine problem and proposals for its solution; an abridged version of a memorandum to The General Assembly of the United Nations submitted by: Freda Kirchwey, President the Nation Associates; Henry A. Atkinson, Secretary. The Church Peace Union; Raymond Swing, James G. Patton, President Farmers Educational and Cooperative Union; a. o. 584—613 p. 4°.

בעלי התזכיר מציעים בטול מידי של הספר הלבן משנת 1939 והקמת שתי מדינות, יהודית וערבית בארץ ישראל. התזכיר הוזה יצא כהוספה למספר 20 של השבועון עם שער מיוחד.

722 **Neue Wege.** 41. Jahrg., Heft 5. Zürich, Mai 1947. 8°.

M. Buber: Nicht ein Judenstaat, sondern ein bi-nationales jüdisch-arabisches Staatsgebilde. — H. Germann: Zionismus und Theologie.

723 **Palestine.** New York, American Zionist Emergency Council, 1943. 4°.

ירחון, גל' א' יצא בדצמבר.

724 **Patai, József.** Star over Jordan: the life of Theodore Herzl by Josef Patai. Translated from the Hungarian by Francis Magyar. New York, Philosophical Library, (1946). VIII p., 1 l., 356 p., port. 8°.

עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 430.

725 **Toukan, Baha Uddin.** A short history of Trans-Jordan, by B.A. Toukan. With a foreword by H. R. H. Emir Abdullah. London, Luzac, 1945. 1 p. l., 48, [1] p., port. 8°.
Introduction. General discription. An-

№ 5—6, אפריל-מאי 1947, ע' 1—12, פורטרט. 4°.
כולל מאמרים, זכרונות ורשימות מאת א. זאק, א. קא-
גאנאווסקי, ד. ספארד, י. האפער וס. לאסטקי; שירים
מאת ל. אוליצקי, ר. זשיכלינסקי, י. שטיגל, ח. ל. פוקס,
מ. וואלדמאן וא. וואגלער.

739 מילער, ישעיה, דור הפלגה. (New York),
הויפט פארקויף מ. ש. שקלארסקי, 1946. 336 ע'. 8°.
בראש השער: ש. מילער, ספור מחיי המהגרים היהודים
באמריקה במאה העשרים.

740 מינקאוויץ, נחום [חום] ב[רוך]. ניו-יארק, באדן,
1945. 76, [1] ע'. 8°. 28 שירים.

741 עפראן, משה. צווישן שאטנס, און אנדערע דער-
ציילונגען, ארויסגעגעבן פון א גרופע פריינט. ניו-יארק,
(c Leah Efron), 1945. 432 ע', פורטרט. 8°.
כולל 63 ספורים ורשימות.

742 פאליקמאן, י. מענטש פונ מיין לאנד. דער-
ציילונגען, מאסקווע, אגיו, מעלוכע-פארלאג „דער עמעס“,
1945. 166, [2] ע'. 8°.

743 די צוקונפט. באנד 51 נומ' 11: אברהם
רייזען נומער (לכבוד זיבעציקסטן געבוירטאג).
New York, נאדעמבער 1946. [6], 743—840 ע', פורטרט
(על המעטפת). 4°.

התכן: א. רייזען: אידישע און יידישע געשיכטעס פון
הויז און א דור (נייע שטריכען צו די מעמורן פון מיין
קינדheits און פריער יוגנט), שירים מאת א. לעיעלעס, ה.
לייזיק, א. לעו, נחום יוד. ד. פינסקי: דאס איז געווען אין
אנהייב. ש. ניגער: רייזען אין דער יידישער ליטעראטור
און אין איר געשיכטע. ד. איינהארן: א. רייזען. ש. מער
דעלסאן: א. רייזען, דער דיכטער פונעם יידישן פאלקס-
מענטשן. ה. נאחאק: י. זילבערבערג: א. רייזען און די
יידישע שול; 2 מאמרים. א. ר. מלאכי: א. רייזען אין
העברעאיש (ע' 786—791). א. אלמי: א. רייזען — פער
דעלעך. ש. סלוצקי: צו דער א. רייזען ביבליאגראפיע
(רשימת מאמרים על רייזען, ע' 795—802).

ספרות יפה לרעזיט על נושאים יהודיים

744 Eligia, Giösef. Poems, by Joseph Eliyia;
translated from the Greek by Rae Dalven, illus-
trated by Johan A. Van Zuylen. Published in

nées de comparaisons par le baron Carra de
Vaux. Paris, G. P. Maisonneuve, 1944. 121,
[1] p. 1 l. 8°.

732 Lefèvre, Jehanne. Précis de grammaire
hébraïque, suivi de textes de la Bible avec tra-
duction juxtalineaire. Paris, Firmin-Didot et cie.,
1945. 2 p. l. 182 p. 8°. "Exercices":
22p., 1 l. "Errata": 4 p.

מלכו אלה עיין בדפוס א"י מס' 504.

ספרות יפה עברית של ימי הביניים

עיין דפוס א"י מס' 456.

ספרות יפה עברית חדשה

עיין בדפוס ארץ-ישראל.

ספרות יפה יודית

733 אויערבאך, אפרים. יעקבס געצעלטן. ניו יורק,
מתנות, (1945). 232 ע'. 8°. ספר שירים. מהתכן:
שיר השירים מיט עברייטיש (בלי המקור).

734 אש, שלום. דער ברענענדיקער דאָן. ניו-יארק,
אינקו פארלאג, (1946). 285 ע'. 8°. ספורים ומאמרים
על השמדת היהודים ע"י היטלר בזמן המלחמה בזמן
אירופה.

735 גויכבערג, י. נעמיראוו: כראניק. ניו יארק,
מתנות, (1946). 96 ע'. 8°. שירים, שנכתבו בשנות
1935—1939.

736 וויינפער, ז[יסע]. אידישע שריפטשטעלער.
באנד 2. ניו-יארק, „אויפקום“, (1936). 156, [2] ע'. 8°.
התכן: אסאטושי, ראלניק. הימוביק. בארישא. ראבאי.
לאפין. אינגאטא. ב. ריוקי. איזלאנד. סלאנים. אייסען.
ז. לאנדוי. ה. גאלד. י. י. שווארץ. לייזיק.

737 זאמער, ערנסט. דער אופשטאנד פון די פארור-
טיילטע; „דערציילונג“. יידיש — מ. אלטמאן. מאסקווע,
אגיו, מעלוכע-פארלאג „דער עמעס“, 1945. 151, [1] ע'.
8°. ספור מחיי היהודים בגיטו בזמן הכבוש הגרמני
במלחמת העולם השנייה.

738 יידישע שריפטן. יצחק לייבוש פרוץ צום
32טן יארצייט. בתוך: יידישע שריפטן, 2. יארצאנג.

Ludwig Lewisohn. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5706 — 1946. 3 p. l., 265 p. 8°.

גובלה מחיי היהודים במדינות גרמניה בשנת 1349 — בזמן הפרעות והרדיפות בקשר לעלילת הרעלה הבארות.

751 Tabori, Paul. They came to London... New York, Macmillan Co., 1943. 4 p. l., 365 p. 8°.

ספרים על אנשים בני אומות שונות שברחו ללונדון כדי להלחם בגרמניה, מסופר גם על פליטים יהודיים.

752 (Yagupsky, Maximo G.), compiler. De fuente viva; florilegio de prosistas hebreos modernos. (Selección y versión directa del hebreo de Máximo G. Yagupsky). Buenos Aires, Editorial Israel, 1943 5703. 312 p., ports. 8°.

= Biblioteca Israel. Serie 1943, No. XXII. Ediciones judias en castellano).

„ממקור חיים; מבחר הפרוזה העברית המודרנית“. כולל הרגום יצירותיהם (בשלמותן או קטעים מהן) של ז. יעבץ, א. מאפו, א"ש פרידברג, ד. פרישמן, ביאליק, פיכמן, יהודה שטינברג, מ"י בן-גריון, קבק, עגנון, פרץ, פיאריברג, יעקב רבינוביץ, מנדלי אור, בן-עמי, בריינין, סמולנסקי, בקי בן יגלי (= ל. קצולסון), ברנפלה, משה סמילנסקי, ברש, ד. גורדון, א. המאירי, ברנר, יצחק וילקנסקי, ביסטריצקי, בורלא וסטבסקי.

ספרות הנוער

753 קאץ, בעניאמין. שיכלעך אין כאלעם. (צייכונגען פון גאטע קאלאוססקי). [ניו יארק?], (1940). [32] ע', תמונות. 8°.

754 Flax, Dorothy Ellin. It happened in Elam... Cincinnati, Union of American Hebrew Congregations, 1944. 5 p. l., 29 numb. l. 4°.

במכות הכפלה, דרמה לילדים, ספור גס פורים.

755 Silverman, Althea O[sber]. Habibi and Yow; a little boy and his dog. New York, Bloch, 1946. 108 p., illus. 8°.

ספרים לילדים על חגי ישראל.

מלבד אלה עיין בדפוסי ארץ-ישראל.

II.

memoriam by the Greek Jews of New York. New York, Anatolia Press, 1944. 205 p., illus., port. 8°.

המקור היחיד והתרגום האנגלי עמוד מול עמוד. מקצת השירים בעלי תכן יהודי.

745 Feuchtwanger, Lion. Der Tag wird kommen; Roman. Stockholm, Bermann-Fischer Verlag, 1945. 413 p. 8°.

רומן מחיי יוסף פלויוס, חלק שלישי של הטרילוגיה יוסף פלויוס.

746 Mapou, Abraham. Les amants de Jérusalem. Traduit de l'hébreu par Bernard Chapira. Paris, L. Rodstein, 1946. 271, [1] p. 8°.

תרגום צרפתי של „אהבת ציון“. תרגום צרפתי אחר של ספר זה עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 75—76; שם גם ציונים לתרגומים אחרים.

747 Morgenstern, Soma. The son of the lost son... Tr. by Joseph Leftwich and Peter Gross. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5706 — 1946. 4 p. l., 269 p. 8°.

ספור מחיי היהודים באוסטריה ובפולין בין שתי מלחמות העולם. את המקור הגרמני עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 485.

748 Reichert, Victor E[manuel]. The tower of David and other poems. [Cincinnati?], (typ. M. Myer Singer, 1946). X, 50 p., 1 l. 8°.

„Presentation edition“.

כולל 40 שיר; 33 מקוריים, 6 תרגומים משירת ימי הבינים ואחד תרגום שיר מאת הלל בבל.

749 Rubinstein, H[arold] F[rederick]. Hated servants; eight one act plays. London, V. Gollancz, 1944. 179, [1] p. 8°.

התכן: Rahab of Jericho <1405 B. C. >. Helen of Alexandria <260 B. C. >. Ohad's Woman. <A. D. 27 >. — Chosen people <A. D. 48 >. — First Corinthians <A. D. 57 >. — Holyest erth <A. D. 61 >. — All things are possible <A. D. 68 >. — Farewell, Jerusalem <A. D. 69 >.

750 Stern, Selma. The spirit returneth; a novel... tr. from the German manuscript by

758 Lieberman, Joshua. A new approach to the education of American Jewish children... Introduction by Alan M. Stroock. New York, Jewish Education Committee, [1942]. VIII, 40 p. 8°. "Published at the request of the Commission on New Approaches to American Jewish Education."

759 Untermyer, Isaac. Jewish education. Philadelphia, Pa., Federated Press, (1944). 110, [1] p. 8°.

המחבר סובר שהבית היהודי יכול להבטיח ולהעשיר את עתידו של העם היהודי, וגם בחנוך מן ההכרח הוא שתוף פעולה בין ביה"ס והבית.

מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 367, 376, 452, 463, 470, 518, 554.

ספרי למוד

760 באיאן, ל. ארבעטסבוך פאר יידיש אין פאָלקס־שול. בוך 1. מעקסיקע, יידישע שול, 1946. 85, [3] ע. 8°. שער נוסף בספרדית.

761 Baruch, Theodore H. History of the Jews of the middle ages... Illustrated by Zelda Rosenthal. Detroit, Mich., Congregation Shaarey Zedek Religious School, 5704 — 1943. 2 p. l., 108 numb. l., incl. illus., pl. 4°.

כמכונת-הכפלה, בשביל תלמידי ביה"ס מדרגה ז'. מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 415, 441, 455, 471, 500, 524, 563.

ספרי מדע כלליים בעברית

עיין בדפוסים א"י מס' 396, 402, 462, 489, 547, 566, 576, 577.

שונות

762 Niederland, Abraham. Beloved of nations, Franklin Delano Roosevelt, President of the United States of America; the history of the President of the United States as told in a Hebrew word-picture, created by the skillful hand of Rabbi Abraham Niederland of Rehoboth, Palestine. (Boston, Mass.). [1945]. [4] p., fold. port. 8°.

הפורטרט הוכן לפני נובמבר 1944 ע"י Allied Publishing Corporation, Boston, Mass. הביורגריה העברית ב"ח"י המחבר, השם: חובב העמים פרנקלין ד. רוזבלט [מאת] (אברהם בן יצחק הלוי נירדלנד).

חנוך והוראה

756 טורוב, ניסן. הערכות: בעיות תרבות וחינוך. ניו-יורק, הסתדרות המורים באמריקה בסיוע ההסתדרות העברית באמריקה, תש"ו. [8], 352 ע. 8°. התכן: א': יסודות פסיכולוגיים לחנוך עברי: האישיות של היחיד ושל הציבור. אנתרופולוגיה משותפת. השפעת חיי הגלות על הפסיכיקה היהודית. פסיכופאטולוגיה לאומית. שגנון צבורי. אינסטינקטים יסודיים וערכם בחינוך. תעמולה וחינוך. הפסיכולוגיה החדשה והחינוך. ב': הלכה ומעשה בחינוך העברי: פילוסופיה של החינוך העברי בגולה. זכות קיומו של חינוך מלאכותי. יסודות לתכנית לימודים בבי"ס עברי עממי בגולה. א"י בגורם חינוכי. חינוך מורים. השתתפות המורה העברי בעסקנות ציבורית. הצורך ב"כליבו" פדגוגי בעברית. חובת המורה והמלומד העברי כלפי הספרות העברית החדשה (פרק זה מתפרסם כאן לראשונה). גני ילדים. ג' הכשרת הילד לחינוך עצמי: חיי יופי לילד (מתפרסם לראשונה). היסוד האסתטי בחינוך העברי. סיגול הילד אל חיי החברה (מתפרסם לראשונה). ילדים בעסקנות ציבורית. ערכו של החינוך העצמי.

757 יידישע דערציאונג, נומער 7, ספעציעלער נומער לכבוד דעם 13. צוזאמענפאר פון די יידישע פאָלקס־שולן, New York, סיון תש"ו. 107, [21] ע. 8°.

[21] ע' בסוף החוברת: ברכות. התכן: פ. [ג'נגולד]: ברוכים הבאים. ש. וויסמאן: טראדיציע און לעבנס־שטייגער. י. שטערן: חעגן לימוד פון יידיש. א. מאיראוויץ: דער לימוד פון העברעאיש. י. ראבינאוויץ: דער לימוד פון ליטעראטור. מ. שחארא: מאן: דער לימוד פון נביאים ראשונים. פ. גינאלד: חעגן דעם לימוד פון ייד. געשיכטע. ש. שאפירא: אויסערקלאס און אויסערשול טעטיקייטן. י. שאפירא: חעגן פארבעסערן דעם לימוד פון יידיש און העברעאיש. צוזאמענשטעל פון פארשיידענע קאמיטעס. רעזאלוציעס פון דער לערער־קאנסערענץ. ש. דונסקי: חעגן דעם לימוד פון רעליגיע. מ. אלטבאן: לערער און סביבה. י. ראבינאוויץ: דער לערער און זיין פלאנירן. א. מאיראוויטש: דער געשיכטע לימוד אין צענטער. א. ל. בערקאוויץ: טאג־שולן. די טראגראם פון די יידישע פאלקס־שולן. דער סדר היום פון דעם 13טן שול־צוזאמענפאר.

Great Britain. Colonial Office. Commission of Enquiry... The system of education of the Jewish community in Palestine. עיין מס' 709.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן שלם או חלקי של כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני יהדות מתוך כתבי-עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים וקבצים".

לוח ירושלים. שנה ח'. ירושלים, תש"ח. — ט. וכסלר: תרומת הארץ [סקירה היסטורית]. — ד. נ. בריגור: לתולדות הישוב היהודי בירושלים ובא"י. ב: מרבנו משה בן נחמן עד רבי אישתורי הפרחי. — י. ל. פליישער: הנקבר ר' אברהם אבן עזרא בא"י או לא? — י. ורפל: חסידים ראשונים על ירושלים וא"י. — י. א. אורנשטיין: תקנה קדומה לישובה של ירושלים (משנת רע"ד). — ש. ח. קוק: שופרי דשטרי דשטרות ירושלמיות. — פ. גולדוסר: כסופים להתישבות חקלאית בבני ירושלים. — ש. ח. וינגרטן: ר' אליעזר ד"ר גרינהוט. — י. שרם: הספקת המים לירושלים. — ז. בן טובים: בעגלה מיפו לירושלים (רשמי נסיעה משנת תרנ"א).

מדע ואמונה. קונטרס א'. ירושלים, בין המצרים תש"ז. — י. א. הלוי הרצוג: מדעי הטבע בחז"ל.

סיני. חוב' קכד—קכה. ירושלים, סיון תמוז תש"ז. — נ. שלם: הטל במקרא ובתלמוד. — י. זלוטניק: זהו אנטולגוס ידיד רבי. — ש. אסף: תשובות מן הר"א אבי"ר בעל האשכול. — י. ל. פישמן: לקט שכחה. — ש. קרויס: הביטוי קרא תגר אחר פלוני ופלוגי. — ז. מרגליות: «מאן הוויא ליומא». — י. בראנד: כלי החרס בספרות התלמוד. — א. ח. הראובני: מהו האזוב אשר בקיר. — ז. מלאכי: הערות תלמודיות. — ש. ח. קוק: «עבר זמנו» לענין שבועת שכיר.

חוב' קכו—קכז. אביאלול תש"ז. — י. מ. גרינץ: העי אשר עם בית און. — י. מרצבך: «כיצא בו במקום אחר». — א. י. ברומברג: ביאורים והערות בירושלמי. — א. הילביץ: ללשונות הרמב"ם. — א. קרלין: חשן משפט ואבן העזר. — י. ל. פליישר: לקורות יצחק אבן-עזרא. — נ. אלוני: בני שעאע ופיוטיהם. — א. מ. הברמן: ס' הוכחות לר' אברהם בלעא (לתולדות היהודים בקנדיא). — י. בראנד: כלי החרס בספרות התלמוד. — ב. רות: רבני אנקונה. — י. ז. כהנא: תשובת ר' דוד אופנהיים בדבר

בצרן. שנה ח' חוב' ז'. ניו-יורק, איר תש"ז. — א. י. כ"ץ: לימוד הלשון והספרות העברית באוניברסיטאות אמריקאיות.

חוב' ח'. סיון תמוז. — רב צעיר: הגאון ר' אליהו מוילנא ובאורו לשו"ע. — א. מור: האהבה בשירת יהודה הלוי. — ח. הריס: לתולדות החזנות והחזנים בישראל.

ברקאי. שנה ט"ו גל' קכ"ג. יוהנסבורג, סיון תש"ז. — ל. רבינוביץ: יהודי ג'עפרען.

גזית. חוב' קד—ק"ה. תל-אביב, אייר-סיון תש"ז. — נ. בנארי: המופלא שברמח"ל. — א. א. הלוי: עקידת יצחק באגדה.

גליונות. חוב' קכא—קכב. תל-אביב, אביאלול תש"ז. — י. שכטר: עיקריה של דת ישראל (בזמן הבית הראשון והשני).

הדאר. שנה כ"ו גל' כ"ט. ניו-יורק, ד' סיון תש"ז. — גליון-היובל למלאת לו 25 שנים. — ש. ראבידוביץ: על הרוחני המוחלט לר' נחמן קרוכמאל. (ר' יצחק אברבנאל ור' נחמן קרוכמאל). — א. זילברשטיין: האדם העליון בתורת היהדות. — ש. קרויס: «לשון חכמה» בתלמוד. — ש. מרבוש: השיטה המדעית בתלמוד. — מ. וילנסקי: תנועת «השבתנים» באנגליה.

גל' ל"ג. ט"ז תמוז. — כתבי המשתגע, פיליטונו הראשון של ח. נ. ביאליק.

הד החנוך. שנה כ"א חוב' ט'. תל אביב, אלול תש"ז. — א. ארנון: ששים שנות כיה"ס העברי בארץ.

הטבע והארץ. כרך ז' חוב' ג—ד. תל-אביב, אייר-סיון תש"ז. — א. סלומון: מורשת-גת היא מסיגית? — א. פלדמן: תולדות החקירה הבוטנית של א"י. — ד. קפלן: לחקר הטכנולוגיה של חמרי ביטומן בישראל בימי קדם. — ט. אשכנזי: שבטי הבדווים בשפלה.

סוריאנאם. — ח. מזרחי: שני ערכים בחיי יהודי פרס. —
ר. דוקס: מן ההווי של יהודי באדן. — י. נוימן: בטויים
ביידיש. — ז. שניאורסון: שלש אגדות מפקיעין. — מ.
בניהו: אגדות מהארץ הקדושה. — שאלות ותשובות.

העולם. שנה ל"ה גל' א"ב. ירושלים, י"א תשרי תש"ח.
צ. נהיר-קופשטיק: ארבעת המינים. — א. א. עקביה: חג
האסיף של ירבעם בן נבט. — א. קאמינקא: מפעולות
אגודת "האללאנץ הישראלית" בווינה 1872—1938.
[המשכים בגל' הבאים].

גל' ג', כ"ח תשרי. — י. פרנקל: הבולשת הפרונית
בתקופת הרצל.

עיתידות. שנה ב' חוב' 1. תלאביב, סיון תש"ז. —
מ. הנדל: תולדות בית-כנסת אחד במורביה במאה ה"ח.
[הסוף בחוב' 2]. — א. סלומון: העולם המצוי.

חוב' 2. תמוז. — י. אהרני: הנחשים ברכה לחקלאים.
חוב' 3. אב. — ג. הראובני: צמחי מורשת. — א.
סלומון: הקיפורן.

חוב' 4/3. אלול-תשרי, תש"ז-ח. — י. פרץ: מתולדות
המלים. — א. דובניקוב: עליית החסידים. — א. סלומון:
חבצלת-החוף.

ציון. שנה י"ב חוב' א—ב. ירושלים, תשרי-טבת
תש"ז. — י. מ. גרינץ: ערי נברכתא (לתולדות הישוב
בתקופה שלפני החשמונאים). — מ. א. שולחאם: מחלוקותיו
של מיסר ליאון עם רבני דורו ונסינו להטיל מרות על
יהודי איטליה. — ר. פ. ארנושטיין: חות-ידעת אקאדמית
על היהודים ועל עסקיהם בגרמניה. — מ. בניהו: לקורות
היהודים בתיריא. — ר. קסטנברג-גלדשטיין: תולדות
הכלכלה של יהודי ביהם שמחץ לפראג במאה ה"ו והי"ח.
— ר. ב. בקי: סקירה על הכלכלה היהודית באיטליה ערב
תקופת נאפוליאון. — י. זנה: איזהו הסיפור הקדום על
גזירות תנ"י? — י. שטיינר: כתב-בקשה מיהודי קורפו
אל הדוגה של ויניציה משנת 1611. — י. תשבי: בשורת
הגאולה של ר' צדוק מגרודנו לשנת תנ"ה. — ז. ברילינג:
הגזירה על מעות א"י באוסטריה בשנת 1723. — י. וייס:
על דרוש אחד של המגיד ממעזריטש.

הרפואה. כרך ל"ג חוב' ג'. ירושלים-תלאביב, ט"ו
אב תש"ז. — י. זיידה: טוביה הכהן הרופא באוניברסיטה
של פרנקפורט ע"נ גזר.

רשמות. כרך ד', תלאביב, תש"ז. — ר. פרייאר:

הסכמתו על "דברי נחמיה" מאת נחמיה חייא חיון. —
ש. אברמסון: לתפסיר רס"ג למקרא.

ספר השנה ליהודי אמריקה. כרך ח"ט. ניו-יורק,
תש"ז. — מ. וכסמן: השבת והנשמה היתירה. — ש. י.
פיגין: העברים בכתבי היתדות. — ב. ל. גורדון: הרפואה
אצל העברים הקדמונים. — ד. י. אייגוס: לחקר הגיון
הקבלה. — י. ק. מקלישאנסקי: ספרות הקבלה. — ש. צ.
וצר: פרקי זוהר. — פ. בירנבוים: הסיור ולשון התפילות.
— י. רוזנטאל: לתולדות המחזור. — פ. וואכטר: לתולדות
הבלשנות העברית. — ש. ברנשטיין: יהודה שמואל עבאס
משורר העקדה. — ג. גלאצר: החינוך היוצר והמדע
המאמין של סרג' ריונצווייג. — ג. א. חורגין: הפילוסופיה
של ההיסטוריה לפי משנתו של יוסף קלוזנר. — י.
לשצינסקי: ההתפתחות הכלכלית של יהדות אמריקה. —
מ. שטרקמן: יובל העתונות האידית באמריקה. — ט.
אשכנזי: כ"ה שנות שלטון בריטי בארץ-ישראל. — י.
פוגרבינסקי: ספרות ארץ-ישראל בשנת תש"ה. — צ.
שרפשטיין: תולדות החינוך היהודי בקאנאדה. — א. ר.
מלאכי: ע"ה שנה לעתונות העברית באמריקה. — מ. ז.
לוינזון: לביא: העברית בלשון הדור האחרון של יהודי
גרמניה. — ד. פרסקי: ספרות השנה שלנו באמריקה. —
א. ר. מלאכי: ספרי ההסתדרות העברית באמריקה.

עדות. שנה ב' חוב' ג'ד. ירושלים, ניסן-תמוז תש"ז. —
ר. פ. הרב יהודה ליב זלוטניק. — ר. סטאי: הגישואים
אצל אנוסי משה. — י. ברסלבסקי: צידון וקברו של
אהליאב בן אחיסמך. — א. אלמאליח: הקדוש של תלמסאן.
— מ. אטיאש: קריאת שמע של המסה בלאדינו. — י. ל.
זלוטניק: בני בלי שם. — מ. גרינחאלד: ספורים ספניוליים
והמוטיבים שבהם. — י. ל. זלוטניק: רשימות לתולדות
חיי הספרותיים. — ביבליוגרפיה נבחרת של כתבי י. ל.
זלוטניק. — מ. מולכו: לידה וילדות בין יהודי סלונקי. —
נ. אטיאש: שירי ילדות משלונקי. — ש. אינאהרן:
חיות-עם בגולת רוסיה ופולניה. — ש. ח. קוק: יום הששי
פרשת חוקת. — מ. עוז ור. פסאי: חתונת השדים. —
ב. דה-פריס: ברכות ואיתולים מיוחדים לבני אשכנז
שבהולנד.

שנה ג' חוב' א"ב. תשרי-טבת תש"ח. — ר. פסאי:
הישים ותפקידים באתנולוגיה היהודית. — מ. מאיר-הוף:
רפואה ערבית בין יהודי תמן. — י. מ. לנדאו: מחזות
הצללים במזרח הקרוב. — א. גרוון-קיווי: רישום הנגינה
המזרחית. — י. ד. אופנהיים: מהגרים יהודיים באיטליה

The Jewish Review: B.D. Weinryb: Jewish occupational training in Poland and Lithuania. — B. Sapir: Jewish organizations in Cuba.

געצעלטן. נומ' 13—14. ניריארק, זומער 1947. —
ר. מאהלער: יוסף פערלס העברעאישע אלמאנאך.

יידישע שפראך. באנד 6 נומ' 3—6. ניריארק, 1946.
— ב. י. ראזען: א זאמלונג אידיאמאטישע אויסדרוקן. —
י. מארק: דער ווערטער-סדר אין פשוטן זאגן. — ש.
דונסקי: כללים וועגן די הילפסווערן "האבן" און "זיין"
אין דער סארגאנענער צייט. — מ. מארק: דערגאנצונגען
צו דער זאמלונג פאלקספארגלייכן.

ייווא בלעטער. באנד 29 נומ' 1. ניריארק, פריילינג
1947. — ר. ווישניצער: מיוזח-מעדיקע בינדונגען אין
דער שולך-ארכיטעקטור פון צוועלפטן ביזן אכצענטן
יאהונדערט. — ה. ביכער: אנטיסעמיטיזם אין די ערשטע
יארן פון דער וויימארער רעפובליק. — ש. ש. כהן:
קדמוניגן אין יידנטום און אין קריסטנטום. — ש. קוסי:
די ערשטע יארן פון יידישן יישוב אין גוארק. ניר-
דזשערני. — וו. אראן: אהרון מארקוס, דער "דייטש"
וואס איז געווארן א חסיד. — ח. שעסקין: דער מינהג
אפשערעניש ביי ארץ-ישראלדיקע יידן. — ש. ב.: פרצעס
א בריחול און שלום-עליכס א קארטעל.

די צוקונפט. באנד 52 נומ' 7. ניריארק, סעפט. 1947.
— י. לעזין: ווי האבן אמאליקע יידן רעאגירט אויף א
נאציאנאלן חורבן (אין יאר ת"ח)?

אלמגילת אלטביה אלערביה אלפלסטינינה
(The Journal of the Palestine Arab Medical
Association) שנה א' עמ' 98—100, 125—126.
ירושלים, 1946. א. ס. אלכילי: בימארסטאנאט פלסטין
ואלקאהרה פי אלקרון אלגאברה (בתי החולים של ארץ
ישראל וקהיר במאות שעברו). שנה ב', 1947, עמ' 44—51.
ח. כנעאן: אלישמאניה פי פלסטין (מחלת הלישמניה
בארץ-ישראל).

Aberdeen University Review. Vol. 32 no. 2.
Summer 1947. — A. Suckling: Lamps through
the ages.

Biblica. Vol. 28 fasc. 3. Roma, 1947. — J. M.
Vosté: Projet d'une édition critico-ecclésiastique

לקורות עלית הנוער. — מ. רייפר: מצבת ש. פרוג
בבוקארשט. — ד. יוסטון: יהודים בברמודה. — י. הירש:
לתולדות בית הירש [הלברשטט]: בינימן הירש; גבריאל
הירש. — ל. בת-שמואל: רבה ומיסדה של מסילה חדשה (ר'
שמואל שפירא). — י. קנטורביץ: ממאסר למאסר. — א.
פריצקר: ראש חדש וקידוש לבנה. — צ. ב. אוירבך: מי
שברך, נוסח הלברשטט. — א. רבניצקי: מכירת עבירות. —
מ. א. שולוואס: הפנסק הראשון של החברה חסד ואמת
ברגין. — ש. אסף: מגילת יוחסין של משפחת אלטשול. —
ד. ברילינג: ברל גרנאדיר. — אגרת פרום' מ. לצרוס אל
ש. א. הורודזקי. — א. גלאנסי: היהודים במשלי העמים
(ספרד, תורכיה, יוון). — י. שאלתיאל: משלי תימן. —
ש. איינהארן: משלי עם ביידיש. — שירי עם. — ב.
שוהטמן: ביבליוגרפיה של ספרות השואה.

תרביץ. שנה י"ח ספר ב'. ירושלים, טבת תש"ז. —
מ. בראפמן: לרקע הרחוק של האיסלאם הקדום ולתול-
דותיהם של מושגי היסוד בו. — י. ג. פ. גומפרץ: דחיק
ואתי מרחיק: שירי דקדוק עתיק. — י. ווארטקי: עבד
ועבדה—לשון בזיון ושיקוף. — י. סוקניק: בשולי רשימות
בשמים ושמי משחה בתעודה אוגריתית.

אידישער קעמפער. ראש השנה תש"ח. ניריארק,
סעפט. 12, 1947. — מ. גליקאחסקי: שייטערהויפנס אין
מעקסיקא (אומבאקאנסע דאקומענטן פון דער אינקוויזיציע).

ארגענטינער ייווא שריפטן. 4. בוענאס-אירעס,
1947. — פ. וואלד: יידן אין דער טראגישער וואך [7טן
— 14טן יאנואר 1919, בוענאס-אירעס]. — מ. סיני: די
ערשטע יידישע קרבנות אין מאדעסויל. — פ. ביזבערג:
קאנפליקטן צווישן די יידישע קאלאניסטן אין ארגענטינע
אין דער לאקאלער ייקאדאמיניסטראציע. — א. באב: די
ערשטע סינאגאגעס אין לאטיין-אמעריקע. — ב. פייער:
קלמן זאסלאחסקי (פראגעמענט פון דער ארבעט "געשיכטע
פון דער יידישער מוזיק אין ארגענטינע"). — מ. מיינער:
לאזער: די ייקאדאמיניסטן אין די קאלאניעס (1895—1914). —
ג. קרישטמאר: שכנא רעזניק (1894—1946). — ביבליא-
גראפיע 1946 (יידיש, העברעיש, שפאניש).

געדאנק און לעבן. באנד 4 נומ' 4. ניריארק, מערץ
1947. — ר. גלאנץ: יידן אין אמעריקע אינם 19טן יאר-
הונדערט. — ש. ניגער: פון שלום עליכס'ס קארעספאנ-
דענץ. — בחלק האנגלי הנקרא:

Historia Judaica. Vol. 9 no. 1. New York, April 1947. — A. Libman Lebeson: American Jewish history; the task and the challenge. — K. Stillschweig: International protection of human rights and fundamental freedoms. — A. Nussbaum: The "ritual murder" trial of Polna. — C. L. Ozer: Jewish education in the transition from ghetto to emancipation. — G. Schoenberger: The medieval laver of the Wetzlar synagogue. — B. Kisch: A note on Leone Bassevi, a Jewish painter of the 17th century.

Isis. Nos. 109/110. Cambridge, Mass, July 1947. — R. Levy: Note on the Latin translators of Ibn Ezra.

Jewish Quarterly Review. Vol. 38 no. 1. Philadelphia, July 1947. — S. Zeitlin: The Assumption of Moses and the revolt of Bar Kokba. — H. A. Wolfson: Arabic and Hebrew terms for matter and element with special reference to Saadia. — L. J. Liebreich: Midrash Lekah Tob's dependence upon Targum to the Song of Songs 8, 11-12. — H. Klein: Gemara and sebara. — T. Ashkenazi: The ketubah of the Jews of Hadhramaut. — J. Starr: Note on the crisis of the early 7th century. — H. A. Wolfson: On the Septuagint use of "to hagion" for the temple. — S. Zeitlin: The warning inscription of the temple.

Jewish Social Studies. Vol. 9 no. 3. New York, July 1947. — A. Kober: Jewish communities in Germany from the age of enlightenment to their destruction by the Nazis. — Z. Szajkowski: The organization of the "UGIF" in Nazi-occupied France.

Suppl.: Commission on European Jewish Cultural Reconstruction: Tentative list of Jewish periodicals in Axis-occupied countries. 44 p.

ורשמו 854 עתונים.

Journal of the American Oriental Society Vol. 67 no. 2. Baltimore, April-June 1947. —

de la Pesitta sous Léon XIII. — R. Köbert: Philologische Bemerkungen zu Ps. 43 (42), 4 und 51 (50), 20.

* **Bulletin de Littérature Ecclésiastique.** Toulouse, 1946. 1. — J. Riviére: Expiation et rédemption dans l'Ancien Testament.

Bulletin of the John Rylands Library. Vol. 30 no. 2. Manchester, May 1947. — J. Hammer: Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the "Historia regum Britanniae".

* **Byzantina-Metabyzantina.** Vol. 1 no. 1. 1946. — J. L. La Monte: Three questions concerning the Assizes de Jérusalem.

Chronique d'Égypte. No. 44. Bruxelles, juil. 1947. — C. F. A. Schaeffer: A propos de la chronologie de la 12e dynastie égyptienne et des Hyksos. — G. Goossens: Taharqa le Conquérant.

Classica et Mediaevalia. Vol. 8 fasc. 2. Copenhagen, 1947. — G. Zuntz: Baitylos and Bethel.

Crozer Quarterly. Vol. 23 no. 4. Chester, Pa., Oct. 1946. — P. Wechter: Parables and comparisons in the Koran.

* **Cultura Biblica.** Marzo 1947. — D. Gonzalo Maeso: La observancia penitencial en el Antiguo Testamento.

Davar. No. 9. Buenos Aires, nov.-dic. 1946. — R. T. Herford: La influencia del judaismo sobre los judíos desde Hilel hasta Mendelssohn.

* **Dieu Vivant.** Paris, 1946 ? Cahier 2. — M. Buber: Le message hassidique.

Cahier 4. — W. Vischer: Le livre de Josué.

* **Estudios Biblicos.** Madrid, 1947. — J. Enciso: Manifestaciones naturales y sobrenaturales del espíritu de Dios en el Antiguo Testamento.

— T. Ayuso: Los elementos extrabíblicos de Job y del Salterio.

The title "De migrantibus" of the Lex Salica and the Jewish "Herem Hayishub". — P. Charanis: The Jews in the Byzantine Empire under the first Palaeologi.

No. 2. April. — J. L. La Monte: The lords of Caesarea in the period of the Crusades. — P. E. Beichner: The Old French verse "Bible" of Macé de la Charité, a translation of the "Aurora".

* **Studia.** Mallorca, 1947. — V. Sierra Orbay: Crítica histórico científica; la gran visión profética de Job.

Theologische Zeitschrift. Jahrg. 1. Basel, 1945. — K. L. Schmidt: Die Verstockung des Menschen durch Gott; eine lexikologische und biblisch-theologische Studie. — W. Baumgartner: Zu den vier Reichen von Daniel 2. — J. J. Stamm: Sprachliche Erwägungen zum Gebot "Du sollst nicht töten". — Alttestamentliche Wortforschung: L. Koehler: Psalm 8, 5. Der Name Ammoniter. Der Gottesname Rimmon. Peloni. — J. J. Stamm: Zum Altargesetz im Bundesbuch.

Jahrg. 2. 1946. — J. J. Stamm: Kulturelle Leistungen der Sumerer und ihre Nachwirkungen im alten Orient. — H. H. Rowley: Britische Literatur zum A. T. 1939—1945. — M. Buber: Der Ort des Chassidismus in der Religionsgeschichte. — Alttestamentliche Wortforschung: L. Koehler: Sche'ol. Gilead. Karmäl-Jungkorn. Pargosch der Floh. S. Speier: Taraf, Gen. 8, 11. W. Baumgartner: Zur Etymologie von sche'ol.

Jahrg. 3. Heft 1—5. Jan.-Okt. 1947. — E. Peterson: Die geschichtliche Bedeutung der jüdischen Gebetsrichtung. — W. Baumgartner: Ugaritische Probleme und ihre Tragweite für das A. T. — Alttestamentliche Wortforschung: L. Koehler: Bedil und bedilim. Sig. sigim=Bleiglätte. Puk = 1. schwarze Spinne, 2. Hartmörtel. Zwei Fachwörter der Bausprache in Jesaja 28, 16. — T. Preiss: Aramäisches in Joh. 8, 30—36.

1943. — S. Euringer: Un frammento di Midrasch di Melchisedech nella liturgia dell'Osanna etiopica.

Revue de l'Histoire des Religions. Tome 129. Paris, janv.—juin 1945. — R. Dussaud: La néphesh et la rouah dans le Livre de Job.

Tome 130. Juillet—déc. 1945. — A. Dupont-Sommer: Le syncrétisme religieux des Juifs d'Eléphantine d'après un ostracon araméen inédit. — A. J. Festugière: Grecs et sages orientaux. — E. Cavaignac: Remarques sur le deuxième livre des "Macchabées".

Revue des Études Sémitiques — Babyloniaca. Fasc. 2, 1942—1945. Paris, 1945. — B. Chapira: Les lettres de Lakis.

La Revue Du Caire. No. 102. Le Caire, sept. 1947. — J. Dupertuis: Trompettes pharaoniques.

Sefarad. Ano 7 fasc. 1. Madrid, 1947. — A. Díez Macho: Estudio de la hazará en la "Poética hebreaica" de Mosé ibn 'Ezra y en el texto masorético. — D. Gonzalo Maeso: La elocución oratoria en el Antiguo Testamento. — J. Carreras y Artau: Arnaldo de Vilanova, apolo-gista antijudaico. — J. M. Sanz Artibucilla: Los judíos de Tarazona en 1391. — M. Molho: Usos y costumbres de los judíos de Salónica. F. Udina; J. M. Millás: Dos documentos latino-hebraicos del Archivo del Monasterio de San Pedro de las Puellas de Barcelona. — L. Huidobro: La judería de Castrojeriz. — L. Piles: Los judíos en la Valencia del siglo 15. El pago de deudas.

The Shane Quarterly. Vol. 8 no. 1. Indianapolis, Jan. 1947. — R. H. Pfeiffer: The growth of Old Testament religion.

Speculum. Vol. 21 no. 3. Cambridge, Mass., July 1946. — R. F. Seybolt: The "Legenda aurea", Bible, and "Historia scholastica".

Vol. 22 no. 1. Jan. 1947. — J. J. Rabinowitz:

א ס ף ה ר ו פ א

ביבליוגרפיה

מ א ת

זיסמן מונטנר

א. הספרות על אסף הרופא

החיבור הקלסי על אסף ומפעלו הוא ספרו של וויניציאנר:

Ludwig Venetianer, Assaf Judaeus, Budapest 1915-17. 194 p.

שני דו בחשיבות הם מחקריו הביבליוגרפיים של שטיינשניידר:

Moritz Steinschneider, Hebr. Bibliogr. XII, 85-88; XIX, 35-38; 64-70; 84-89; 105-109.

מלבד זה הזכיר שטיינשניידר את אסף במאמרו המפורסם

Jüdische Literatur (Ersch u. Gruber) 367-(444); "Donnolo", passim.

ידיעות אחדות עליו נמצאות בספר:

Immanuel Loew, Aramaeische Pflanzennamen, Lpz. 1881, p. 24-23; Flora der Juden IV, 165...

איזידור סימון כתב ספר על אסף היהודי, שבו הוא מעתיק כמעט בכל העיקרים את

וויניציאנר ומוסיף כמה חידושים בהסתמכו במיוחד על כ"י פריס (הקטעים שהזכרתי כאן). הוא מוכיח, שאסף כבר ידע על מחזור הדם בעורקים, לפני הארביי, ושידע כבר את חוקי התורשה

הידועים מאז מגדל: Isidor Simon, Assaf Ha-Iehoudi, Paris 1933.

ספרים ומאמרים שמוכיחים את אסף מבלי להתעסק בעומק החקירות הם:

Fünn שכרת אסף עם תלמידיו) 1. 329 הכרמל

D. Kaufmann, Sinne, מקומות, בכמה

Rappoport, "בראש", אוצר חכמה" (Barasch), Wien 1856. 111.

L. Zunz, Schriften I, 160.

Neubauer, Orient u. Occident, II, 659-767. (רוצה להוכיח שאסף היה נוצרי!).

Neubauer, Cat. Bodleiana. 2138.

Fürst, Karäer. 24; 139.

Geiger, Zeitschrift 4, 199, (=Zunz Analecta No. 7).

Sudhof, D.L.Z. 1917, 30; 838. מטייל ספק בדבריו של וויניציאנר.

M.G.W.J. VI. 277; VIII 202.

Jew. Encycl., Assaph (Gottheil).

Enzyklop. Judaica, III, 538. (S. Tschernichowski).

Sarton, Introd. to the History of Science I, 614.

אנציקלופדיה אשכול, כרך ב'.

Harry Friedenwald, The Jews and Medicine, Baltimore 1944 (1934), 147.

פרידנוולד רכש את כ"י הרפואי העברי מאת יעקב רוזנטאל, מינכן, אשר תיאר אלכסנדר

מארכס בספרו הנ"ל של פרידנוולד ע' 171. כ"י זה מכיל כמה קטעים מתוך ספר אסף. השווה גם

Harry Friedenwald, Jewish Luminaries in Medical History 1946, 41.

ב. כתבי יד של ספר אסף הרופא

כ"י השלם ביותר של ספר אסף הוא כ"י מינכן 231. זהו כה"י שתיאר שטיינשניידר בקטאלוג מינכן בקיצור ובפרוטרוט בכתב-עת שלו, (1879) 19; 114; (1877) 17; 85-88; HB. 12 (1872). 105-109, 84-89, 64-70, 35-38. זהו כה"י שבו השתמש עמנואל ליב בתיאור שמות הצמחים הארמיים, ואשר על פיו חיבר ווינציאנר את חיבורו.

אותו כ"י מינכן מכיל עוד בדפים 97—196 קטעים רפואיים, בדף 198 Succedania. תמורות לרפואות שקשה להשיגן. בדף 199 גלוסאריון, מתחיל: זה פשר שמות העיקרים והעשבים... ונקרא גלוסא. אסרו הוא בקארא... אדרא בקארא, אדבור... וגומר בדף 206: דבריאה הוא לקטירדא (לפי סדר abc, האות c מובאה פעם בק', צ' או ס'; דף 206 חשבון אסטרולוגי לחולה; 208 דיאיטה לפי התקופות (דומה לאסף דף 96); 209 אילו הן הכוכבים וסידורן. דף 215—216 מכיל עוד העתקה אחרת לספר אסף, המזדהה עם דף 141; דף 217 מכיל כמה תרופות מורכבות; בדף 218 כתוב: ועל אילו התרופות השביע אסף... דף 218—258 מכיל רפואות מורכבות אשר על פי רוב נזכרות בספר אסף, שטיינשניידר סידר לוח ההקבלות והכפולות של אותן הרפואות בתיאורו ב-H. B. ("ע"), מתחיל: אנטידוטויירא ליגודיאון שמועיל, בסוף: לפודגרא; דף 258 מכיל את הפרקטיקה של האסקולה הסלרניטאנית (מתחיל מן הראש... ציפאלאה... כשיווע המוח). מפסיק באמצע עם פרק י"ח בדף 277. פרקטיקה זו נמצאת גם בכ"י פלורנץ (אשר בו מצויים דונולו ואסף) ועל סמך כ"י פלורנץ הוצאתי אני את הקטע הזה שיחסתי לדונולו בהוצאת "ספר דונולו" שלי. שם רק עד פרק ט"ו.

כ"י מינכן 245, דף 49—144, מכיל את הפרקים "וידבר אסף על הנשים ההריות" המצויים בכ"י 231 על דף 135 ואילך.

כ"י ברלין 1646 (Quart.) דף 161 מכיל אותו החלק "וידבר אסף על הנשים ההריות". כ"י ברלין 232, (מקודם Soave, Steinschneider) זה שמכיל גם את רוב ספרי הרפואה של הרמב"ם מכיל גם את "מראות השתן" ליוחנן (פרק רל"ט).

כ"י אוקספורד בודליאנה 2138 (מקודם אופנהיימר 1645) הוא השני בערך החשיבות של הגיל והשלמות. כ"י זה הוא מן המאה הארבע-עשרה ונכתב באותיות רבניות מן האופי האשכנזי. להרכבה רפואות ניתן גם השם הגרמני הסינונימי באותיות עבריות. כ"י זה לקוי מאד בכמה מקומות. אחד מאלה שרכשו כ"י זה היה יוסף בן מאיר שליט וולך, כי בדף 170 נמצא כתוב "דוד הקטן מבר זה לר' יוסף בן מאיר בעשירי בטבת שנת שכ"ד" (=1563).

הצורה היא 4° עור, סך הכל 356 עמוד.

כ"י זה מתחיל בדף מטושטש מאד עם הפרק 12 לפי סדר הפרקים אשר בו. כל כתבי היד האחרים לספר אסף אינם נחלקים לפרקים, חוץ מכ"י זה, אבל הפרקים הם מאוחרים, לעתים בלי כל טעם ושיטתיות. הפרק המסומן האחרון הוא 599, המספר 500 מסומן ב"ד", כלומר דצ"ט. הפרקים 266—330 חסרים. בסוף פרק 90 כתוב: "ויתר הרפואות האלה הם כתובים על ספר אסף וספר יוחנן הירחוני". פרק 91 מתחיל: זה ספר המדרש אשר דרשו וחקרו חכמים. אמר אסף: קטן ימי קץ ואדם... וזהו הפירוש לפרקי אבוקראט. פרק 243 מכיל את הברית שכרת אסף בן ברכיהו ויוחנן בן זבדא עם תלמידיהם. פרק 368 מכיל "תריאק מעשה יהודה הירחוני". בעמוד 224 כתוב: "חזה המעשה שהיו עושין שופטי ישראל לפני מלך, ונעתק מספר קדמונים, ונברר ונמצא אמת". בסוף העמוד 228 כתוב בכתב אחר: "שאל שלמה המלך לאשמודאי". יד אחרת כתבה גם את הרפואה שנתחברה במאוחר ע"י Maurus. עמוד 230 "ליטואריא חמה, מפי חכם מר מור, הגוי משלדנא, והוא טוב לגוסא. שקורין יחט" (Gicht). עוד יד אחרת חרטת בדף 232 "וזאת הרפואה שהראה מר יוסף הרופא לאחר מותו (?) בחלום לבנו ר' יצחק.

בעמוד 234 מובא פרק קבלי מאוחר "מדידת הרגלים". בעמודים 234 וגם 242 נמצא ריצפט "הועתק מספר בונפיל הרופא (מפי בונביל). יד אחרת כתבה גם בעמוד 238 את הפרק "תיקון רופאים, מה שראוי לאכול לכל חודש". עמוד 244 מתחיל בשמות הרפואות "וידבר עוד אסף על פשר העקרין למיניהם, לתולדות כוחם...". בעמוד 290 כתוב: "ימים של כל חודש שאין אדם מצליח בהם". עמוד 292: "חזו המשקה, סם חיים, הנמצא ברומא. משקה זה עשה שמואל (ירחינאי) לר' יהודה הנשיא בחלותו בחולי אינפיקוס ונתרפא מחליו, ועוד חלה גוסטנטינוס (Constantinus) מלך רומי (Byzanz). בעמוד 296 כתוב: "ור' משה הרופא אמר לי". בעמודים 298 וגם 305 כתוב "רודולף, הרופא מוורמישא". בעמוד 300 נרשם ה"משקה של שמואל הרופא". בעמוד 306 מצויות פורמולות קבליות. "קפיצת דרך מיוחסת לר' אברהם אבן עזרא, לר' שמעון בר יוחאי, ועזרא הסופר". עמוד 312 מכיל ריצפט מן "ר' ששת הנשיא הרופא" (ר' ששת בן יצחק בנוונישטי מברצילונא (?) — 1210—1131) "השווה כ"י בודליאנה, נויבאור (2142.30) (2135.2), מאת ר' יואב מן סלרגו, ור' סעדיה הרופא (השווה כ"י ברלין, המכיל את "האנטומיה מאת ר' סעדיה הרופא". מלבד רפואות אלמוניות הטעונות בדיקה, מופיעות מודעות (ביחוד עמוד 352) מאת ר' יצחק מאושנפורט (Oxenfurt). על "בניית הרשע, רומניאה על אסתר, ועל בטרין אשת הגלח".

כ"י בודליאנה 21236, השייך לר' שלמה בן ר' אבין מצטט ומביא בשלמותו את הפרק של אסף "על הנשים ההריות".

(לפי הקטלוג של נויבאור צריך כ"י 214220 להכיל את ההקדמה לאסף (בדף 99—97), אולם הצלום של כ"י שאני קבלתי מאוכספורד אינו מראה את ספר אסף כלל! בוודאי נפלה כאן טעות וההקדמה נמצאת באיזה מקום אחר).

כ"י פלורנץ לאורנציאנה פלוטו, 37, 88, היה קשה להשיג בימי המלחמה ועוד חדשים רבים אחרי גמר המלחמה מחוסר חמרי צלום במקום. בהשתדלות ידידי ד"ר א. ז. אשכולי ששימש אז רב צבאי בצבא הכיבוש האנגלי באיטליה עלה בידי להשיג את כל כ"י המכיל גם כ"י דונולו ועוד ספרים חשובים. לדעת ביסקיאני ואחרים שהעתיקו אותו, מכיל כ"י זה את ספר אסף מדף 1 עד 84. באמת מכיל כ"י זה כפי שציין כבר שטיינשניידר (דונולו 121) חלקים מכ"י אסף רק מדף 1—25. מדף 26 עד 30 נמצאת פרקטיקה מבית מדרש סלרניטאני, המזדהה עם הקטע האחרון אשר בכ"י אסף במינכן (231), ואשר אני הו"ל בספר דונולו. אחר כך 31—58 "פיסיקה", 58—71 אנטידוטאריים (השווה קוד. המבורג 124) והוצאתי ע"פ כ"י פרידנולד בספר הרמב"ם על "רוי החיים המיניים". 73—84 כירורגיה של רוגר. 84—86 דונולו, 86 עד סוף: וויאטיקום, בעברית (ג'זאר).

כה"י מתחיל: "ספר רפואות חשוב ובדוק מרופאי הקדמונים. ספר רפואות אשר העתיקו הראשונים מספר שם בן נח אשר נמסר לנח ב... החר מהררי אררט אחרי המבול..." א"ח, "ואלה הם מחלקות העצמות לאיבריהם..." (2) מתחיל מששת עשר גידים... וידבר עוד אסף ע"י מחלקות הגוף לתוצאותיו. הגורל השני, הגורל השלישי. (3) הגורל הרביעי... וידבר אסף על תחלת בריית האדם. (4) וידבר אסף על הנפש ומכון תגוף וחזקת הדעת. (5) העיניים, האזניים, האף, השפתיים והלשון... וידבר אסף עוד על מחלקות הגוף לתוצאותיו וארבעת מוסדותיו וממשלתם... וזה לך פשר הדבר, כי מכון הדם הוא הכבד... ואלה אותות הכרת פני החולה. (6) ואלמדך את תוצאות זמני השנה לפי תקופות תחלואי הגוף... נתחיל מתקופת ניסן... (7) ואלה שמות החדשים בלשון פרס... ואלה תולדות הרוחות הנושבות... (8) וידבר עוד אסף על מחלקות יסודות הגוף לכל תולדותם... (9) וידבר עוד אל ארבעת רוחות המנהגות את הגוף מלבד רוח החיים... (11) וכן פרשו חכמי הקדמונים את ארבעת המוסדות למחלקות האלה, כה הקיץ עז וחם... (15) וללמדך את תוצאות תרשט שבאדם... (17) וללמדך המעיים וגידי הבטן והקרביים... וזה קולוס הכאב

נקרא על שם המעי... והמשכיל בדבר הזה יוכל להבין ולהבדיל. (18) ...וללמדך פשר ששת המעיים... (19) זה ספר מדרש הרפואות... וידבר עוד אסף על הילוך המעיים... (21) ועוד אמר אסף בחכמתו... (25) וידבר אסף על חולי הילוך המעיים בימי הקיץ. (27) וללמדך להשכיל בחכמת השתן למיני מראיהו... (28) (רי"ג) וידבר על אותות השתן... (30) (=רל"ט) דברי יוחנן על מיני השתן ומחלקותיו... (33) אלה דברי יוחנן הירחוני על גישוש גיד הזרוע (=ר"מ) (34) וידבר אסף על אותות גיד הזרוע להבין... (=רי"ב). (35) וידבר עוד על... לשש הזרוע ויאמר אסף... (=רל"ח) ...וידבר אסף עוד על הנשים ההריות (=קמ"א) (37) ועתה אגידך את תחלואי בעלי הכליות (=קצ"ג) (38) אדים אשר שתה משה להפיץ... (=קכ"ו) עד... ככל ספרי רפואות. (39) ואגידך כי בהגיע קץ תקופת השנה אחרית הקיץ ישתנו החללים. (40) וידבר על הירקון, דעת תולדות החללים למינן, מחלקותיהם לחיים ולמות, ויאמר, חוק לחכמי הרופאים להיות מסורים... עד — מנחיריו או מפיו, כל אותות האלה אותות המות (חסר בכ"י אוכספורד, פריס). וידבר על הזיעה — עד — דע כי יאריך בחליו. (41) וידבר על אותות משישות הבטן (=רי"ג) (43) וידבר יוחנן הירחוני על מסיבות יסודי מגבלות גופי בני אדם... אלה ארבעה גבולות... (=ח' עד י"א) (46) שתפלי שיועילו לקדחת ויועיל להסיר הסער ושלשל מעט. קח מורא, אלוהי ליבנו וכרכום ומסטיכו, ופת שרוי ביון... (חסר בכ"י אוכספורד ופריס) עד — חמשה מקורות נעשו לאדם, העיניים לראות בהם, והאזניים לשמוע והאף להריח בו והחיד לטעום בו, והידיים למשש בהן. (47) וידבר עוד יוחנן הירחוני על הקדחת למינה ואותותיה... (=רמ"א—רמ"ב). (48) אלה החללים שיהיו מצד הריאה פריפלומוניאה, הוא שיכאבו צלעותיו מכפנים ודוקר מבחוץ... תיסיקו שישעול... עד אימפילמתיקוס, זה שינועו ראשם ויפולו. (49) וידברו חכמי הרופאים בחכמתם על כל אבר ואבר שבגוף, להודיע עומק הרופאים... עד — ואז יצליח וישכיל, (חסר בכ"י אוכספורד ונמצא בכ"י מינכן).

כ"י אלמנצי (מידציאה פלורנץ) 125 נזכר כמה פעמים על ידי שטיינשניידר, ואני לא ראיתי. להקדמת ספר אסף ניתן כאן שם מזויף (?) «עץ חיים» עד דף 5 ע"ב הוא העתק ישיר מכ"י מינכן. (תיאור: Steinschneider. H.B. V. (1862). 23.)

כ"י פריס הם רבים ושונים וכמה חלקים חוזרים ונשנים באותו כתיב.

פריס (1129⁹ דף 74 ע"ב—96 ע"ב) מתחיל "הנה אגידך, כי בהגיע קץ תקופת השנה" (=ר"ו). (75) וידבר אסף על תחלת בריאת האדם (=04) (79) אלה הם אותות המביאות האדם לידי חולי (=06) (83) אלה הם ד' טבעים כנגד יסודות העולם (=04). (84) וידבר אסף על משישת גיד הזרוע (=רי"ב). (84) ואלמדך לדעת בחולי המתעב כל אוכל (כ"ח). (89) ואלמדך אשר צוה החכם ללמד האדם יאכל בחדשים... תשרי, מרחשון... (91) זה ספר הרפואות אשר העתיקו חכמים ראשונים. (92) ויכתוב נח כל הדברים על ספר. (93) ואלמדך כי המעיים ששה (=פ"ח). (95) ואלה מחלקות הגידים המושכים בבשר (=02). וידבר עוד אסף על מחלקות הגוף (03). כ"י זה הוא עתיק מאד (מאה י"ב?). אותיות מרובעות.

פריס 1197⁴ (דף 82—67) (לפני כן ספר המדות, ואחר כך 67—63 אלכסנדר תרתי בלבי = על קדחת, שתן, דופק, כ"י פרידנוולד; בריטיש מוזיאום 1021). דף 93—82 מכיל טאבולי מגיסטר סלרנוס. (נמצא בידי). 89 אלכסנדר מוקדון על הדופק. 92 קיצורים על הדופק. 93 אורזו על השתן, גם כירורגיה בשפה לטינית, אותיות עבריות. 94 אלכסנדר, פירוש לדופק ולקדחת. 110—95 רוג'יר, כירורגיה. 100 הספרים ששימשו ספרות בבית הספר הסלרניטאני. 110 ע"ב, ריצפט בערבית, אותיות עבריות. 136—110 ע"ב אסף, אנטידוטאריום. 140—137 קטע על השתן מן אלכסנדר(?) או סלרנו (?). 141 פירוש אלכסנדר על השתן. (131) טריאקה שעשה יהודה הירחוני. (130) ר' יצחק גר צדק. (141) סלקו פירושי השתנין של אלכסנדרוס. ופירושי שתנין אחרין

שביאר אסף הירחוני מכל חולי. (143) נשלמו פירושי הדפקות שפירש אלכסנדר מוקדון, ושלשל פירוש הדופק שפירש אסף הירחוני בחכמותיו. (כ"י מן המאה ה"ב — עד י"ג).
 כ"י פריס 1165^ה (דף 103—100) מכיל מאמר הדופק ליוחנן הירחוני.
 בסוף כתוב...תם ונשלם בעזר אל עולם מאמר הדופק ליוחנן הירחוני ולאסף היהודי ולשאר חכמי הודו וחכמים מפרס נזכרים בפרטות בג"ה.
 כ"י פריס 1191 (דף 60—55) מכיל את מאמריו של אסף על הדופק.
 כ"י פריס 1192 (לפי הקטלוג נויבאור) מכיל על הדפים 1—4 כתבים של אסף (אני לא מצאתים).

כ"י סקאליגר 15, לידן, (שטיינשניידר קטלוג לוגדונום ע' 372) מכיל העתקות מתוך חלקים רבים של ספר אסף. דף 40—19 מתחיל „וידבר אסף על רוחות המנהגות הגוף מלבד רוח החיים“... דף 22 ע"א: „וידבר אסף על תחילת בריאת אדם... הדפים 126—88 מכילים אף הם חלקים מספר אסף: „אמר החכם על המינים הרעים הנקיים בבטן מרוע הטחול... אשכילך תחלת תולדות... ואלו שומתיהם בלשון יוון: אסקיטיס, טימפניטיס, אנזרקא... דף 91 על כאב הכליות. 92, ועל אלה התרופות השביע אסף את תלמידו לבלתי קחת כסף ומחיר, כ"א לרפאות בנקל, כי מן הראש ועד עקב הודיע הרפואה (היינו „רפואת העניים“).
 כ"י באזל 9, מכיל כמה חלקים מן אסף על השתן, כמו כן מן יוחנן הירחוני. העתקים אלה נמצאים בידי ואני מודה להנהלת ספריית האוניברסיטה בעד מסירת התצלומים. דף 2: „חכמת יוחנן הירחוני בשתן“... דף 5 לגוטא... לחולי בון מלנט... דף 9: „פירוש אסף בחכמת ההוראות לחיים ולמות. ואמר, ראוי לחכמי הרפואה להשכיל ולהתבונן בחולאים שאיזה מהם יציל ומאיזה יאריך בחולי ומאיזה יארת בלי מרפא“... 9 אותות הרוחות... אותות הרוק... אותות דם נחירים, אותות התלאים אשר יש תקות... קדחות. 10, פירוש יוחנן הירחוני החכם, אמר כאשר תחל הקדחת לאחוז... אמר אסף, קטן ימי האדם לחקור אורך הרפואה... 12 ע"ב, אמר החכם אסף, דע כי המשוטט והמשוגעים בלילות הירח...
 כ"י פרידנוולד, בלטימור (דומה בצורת הכתב לכ"י פלורנץ). מכיל דף 10—4 „רפואת העניים מספר אסף“ 21—16 אסף על איכות המים, החלב, הבשר וכ'. 26—24 אסף על השתן. 28—26 יוחנן על השתן. 80—79 אסף, חלקים מהתחלה על חדשי השנה בפרסית. צלומים מכ"י זה נמצאים בידי. — אגב „אוצר העניים“ אשר בכ"י ברלין 632 (מקודם) (שטיינשניידר 30) דף 294—264 אינו מזדהה עם רפואת העניים של אסף, אלא שייך לפיטרוס היספאנוס (H. Ub. 817).

המכיר את אסף ואבן אל ג'זאר.
 כ"י לנינגרד 730. לפי ידיעה הנמצאת בספרו של שטיינשניידר Vorlesungen über die Kunde hebräischer Handschriften, נמצא העתק של ספר אסף בספריה הלאומית בלנינגרד (כ"י קראי 730 פירקוביץ) ואינני יודע כמה מן הספר מצוי בכ"י ההוא.

עיונים באינקובולים עבריים

מאת

אברהם יערי

1. עוד דפים מתנ"ך, ספרד לפני רנ"ב

ב"קריית ספר" שנה כ"ב, עמ' 232—234 תארתי דפים מתוך ספר תהלים, בגודל פוליו, בלי נקודות וטעמים, שמצאתי בתוך כריכת ספר שהובא מתימן ושנרכש לגנזי בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, ושם גם הבאתי צילום של עמוד אחד מתוך ס' תהלים זה. נסיתי להוכיח שם, שס' תהלים זה אינו אלא חלק מתנ"ך שלם שנדפס בספרד לפני הגירוש.

והנה הביא לי מר יודא לוי נחום מתל-אביב, מטעם „ועד חשיפת גנזי תימן" דפים רבים של ספרי-דפוס שמצא בתוך כריכות כתבי-יד תימניים. בין הדפים הללו מצאתי שלשה דפים שלמים ושני חצאי-דפים מאותו תנ"ך, והם כוללים: משלי כ"ט, ו' — ל"א, כ"ה; איוב ל"א, י"ח — ל"ד, ד'; סוף מגלת רות וראשית מגילת איכה (עיין ציור א' וציור ב')¹.

דפים אלה דומים בכל לדפי התהלים שפרסמתי, אלא שבתהלים מספר השורות בעמוד הוא 30, ואילו בדפים אלה מספר השורות הוא 28, ממש כמו בדפי החומש מאותו התנ"ך, שפרסם פריימן².

עתה נמצאים איפוא בידינו מתנ"ך זה דפים בודדים של חלקים אלה: תורה, תהלים, משלי, איוב, וחמש מגלות. וגדמה שאין עוד כל ספק, שבספרד נדפס התנ"ך העברי כולו, ואם נקבל את השערת פריעדבערג³, שהוא דפוס יואן די לוסינה, מן האנוסים שהדפיס במונטבלאן טולידו שנים אחדות לפני שנת רמ"א (1481), הרי יהא זה התנ"ך העברי השלם הראשון שראה את אור הדפוס.

וראה זה פלא: בתוך דפי הכריכה נמצא גם פס קטן מתוך דף אחר של אותו תנ"ך, הכולל אף הוא סוף מגלת רות וראש מגילת איכה, אולם בעוד שהדף שצילמתי בציור ב' יש בו 10 שורות רחבות לפני השורות הקצרות של הסיום המתחילות ב„ואלה תולדות פרץ", הרי כולל הדף שמתוכו נשתייר הפס הצר 11 שורות רחבות (עיין ציור ג'). ויש גם הבדלים ביניהם בסידור השורות. בדף שבציור ב' שתי המלים „ותשיתתו בחיקה" בשתי שורות, ואילו בדף שבציור ג' הן מסודרות בשורה אחת. כפס צר זה נשתייר איפוא שריד זעיר של שינוי-טופס מאותו תנ"ך⁴.

1 בהשתדלותו של מר יודא לוי נחום, הואיל „ועד חשיפת גנזי תימן" לתרום את הדפים הללו לגנזי בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, ועל כך יבורכו. — בתוך ציור הדפים הזה מתוך כריכות תימניות נמצא גם דף אחד של „הלכות רב אלפס" מאותו דפוס. (עיין: ח. ד. פריעדבערג, תולדות הדפוס העברי באיטליה, אסמיה-פורטוגליה וכו', אנטוורפן תרצ"ה, עמ' 72, לא נכלל ב„אוצר" של פריימן.

2 א. פריימן, האוצר למלאכת הדפוס הראשונה, טבלאות 1—2, B 38.

3 פריעדבערג, שם, עמ' 71—73, והשוה REI כרך 54 (1907), עמ' 246.

4 תחילה סבור הייתי שיש כאן רק שריד של דף-הגהה, שבשעת-הדפוס שינוהו, אולם שתי ראיתי שאין הדבר כך, כי דף השריד הזה נדפס פנים ואחור (מעבר לדף מגילת איכה), וגם דף-הגהה לא היה מתגלגל לתימן, ואולי יש כאן שריד מדפוס אחר של אותו תנ"ך.

וישב בבקצה הערכה ותבא כלט ודוגל מרגלתו ותשכב יי כ
 בהציגו ידה צדד האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלתו אמר
 ויאמר ויאמר אנכי רות אסחך ופרשת כנפך על אמתך כי נאלץ הנה
 ויאמר ברוכה את לידה בתי היטבת חסדך האהרון סן הראשון בדיני
 לכת אחרי הבחורים אבדל ואם עשירי ועתה בתי אל תיראי כל אשר
 תאכריזי עשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את ועתה כי
 אמנני כי נאלץ אנכי ונס יש נאלץ קרוב מכני ליני הלילה והיה כבקר
 אם ינאלך טוב נאלץ ואם לא יהפך לנאץ ונאלתיך אנכי חי ידוע יתכני
 עד הבקר ותשכב מרגלתו עד הבקר והקם בטרם יביר איש את רגלו
 ויאמר אל יודע כי באה האשה הנרדף ויאמר הבן המטפח אשר ע
 עליך והאחי בך ותאמר בה וימר שש שערים וישח עליה ויבא
 העיר והבא אל המורה ותאמר מי את בתי ותנוד לה את כל אשר
 עשה לה האיש ותאמר שש השערים האלה נתן לי כי אמר אלי אל
 תבואי ריגס אל המותך ויאמר שכי בתי עד אשר הדעון איך יפל
 דבר כי לא ישקט האיש כי אם כלה הדבר היום ובעו עליה השער ו
 וישב שם והנה הנאל עבר אשר דבר בעו ויאמר כורה שבה פה פלג
 אלסני ויכר וישבו ויצא עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה ו
 וישבו ויאמר לנאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלים לך ככרה נעמי
 השנה בשדה כואב ואני אכירתי אלה אנוך לאמר קנה נוד הישכים
 ונוד זקני עמי אסחנאל נאל ואסלא ונאל הנירחלי וארעה ביאין וילתך
 לנאל ואנכי אחרך ויאמר אנכי אנאל ויאמר בעו ביום קניתך השדה
 מיד נעמי ומאת רות המואבית אשת המת קנית להם שם הבת על
 נהלתו ויאמר הנאל לא אוכל לנאל ליפן אשחית את נחלתי נאל לך
 אתה את נחלתי כי לא אוכל לנאל וזאת לפנים בישראל על הוואלה
 ועל החבורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאתה תעודה
 כי ישראל ויאמר הנאל לבעז כנה לך וישלף נעלו ויאמר בעז לזקנים
 וכל העם עדים אהם ריום כי קנית את כל אשר לאלי נולד ואת כל
 אשר לכליני פה ונאמר נעמי ונאמר את רות המואבית אשת מתך

ציור א'

דף מתוך מגלת רות, מתוך שו"ת בספר לפני שנת ר"ת

והקנים ערים יחן ידחה צי
 אשר נ' שיהן את בית ישראל
 זבית לחם י ויהי ביהך כבית ברוץ
 אשר יחן ידחה לך מן הגערה הזאת
 ויבא אליה ויחן ידחה לך הריון ותלד
 ברוך ידחה אשר לא חשכית לך גאל
 לך למשיב נפש ולכלכל את שיכחך נ
 אשר היא מיכה לך משבעה בניסיותי
 בחיקה ויתנו לו לאסנת יתקדאנה לו ו
 נחקדאנה שמו עובד הוא אבי ישי אנ

ס המות נ
 אשר נש
 זל וכלאה
 קרא שם
 יהמן הזרי
 די לולאש
 אל ועמי
 שראל והיה
 ך ילדתו א
 זשיחתו ב
 דבן לעבד

ציור ג'
 קטע מסוף מגלת רות
 מתנ"ך שנדפס בספרד לפני שנת רנ"ב
 (מסודר בצורה שונה מציור ב')

ואלה תולדות פרץ פרץ
 וחצרון
 הוליד או
 דם ודם דוד
 את עטירכו וע
 הוליד את נחשון ונח
 את שלמה ונח
 הויד אתב
 ובען הוליד
 אתעובד
 ועובד הוליד את ישי ויש
 חם

איכה
 כאלמנה רכתי בגוים שרתי ב חסד
 בלילה ודמ' זה ער לו
 ב'ה היו לה לך י' :

ציור ב'
 חצי דף כולל סוף מגלת רות וראשית מגלת איכה
 מתנ"ך שנדפס בספרד לפני שנת רנ"ב

2. שינויי-דפוס בטפסי אינקונבולים עבריים

על שינויי-דפוס של ספרים ממהדורה אחת עמדו ביבליוגרפים שונים, ובכללם אני הכותב, וב"קריית ספר" הוקדש לדבריהם מקום לא-מעט. לגבי אינקונבולים הגדיל לעשות יצחק ריבקינד, שהיתה לו שעת-כושר לבדוק את אוסף הספרים של אלחנן אדלר ז"ל שהגיע לגנוז ביה"מ לרבנים באמריקה, עם הטפסים שנמצאו מכבר בגנוז בית-המדרש, והודיע את תוצאות בדיקתו בשורת-מאמרים "דקדוקי ספרים"⁵. ריבקינד תיאר במאמריו את השינויים בדפוסים ראשונים בכלל, ובתוכם תיאר שינויי-דפוס ב-10 אינקונבולים עבריים, ואלה הם: (א) טור או"ח, אישאר אלול רמ"ה. (ב) עיקרים, שונצינו רמ"ו. (ג) סדר התחנונים, שונצין רמ"ו. (ד) פירוש התורה לראב"ע, נאפולי רמ"ח. (ה) אבן בחן, נאפולי רמ"ט. (ו) חובות הלבבות, נאפולי ר"ן. (ז) כל בו, נאפולי ר"ן. (ח) משנה תורה להרמב"ם, שונצינו ר"נ. (ט) מחברות עמנואל, ברישה רנ"ב. (י) אגור, נאפולי לפני ר"ס. והנה בזמן האחרון, אגב עיוני באינקונבולים הנמצאים בגנוז בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, נתתי את לבי להשוות את הטפסים השונים, וראיתי שוב שאין כמעט שני טפסים שווים לגמרי באינקונבולים עבריים, כי באמצע ההדפסה השתדלו המדפיסים הראשונים לתקן את השיבושים ואף לשפר את הצורה החיצונית של הדפים. וכאן אתאר את השינויים שמצאתי בשלשה אינקונבולים, והם: (א) חדושי התורה להרמב"ם, אשכנזה רמ"ט. (ב) משניות עם פירוש הרמב"ם, נאפולי רנ"ב. (ג) ספר המחברות לעמנואל הרומי, ברישא רנ"ב.⁶

א. חדושי התורה להרמב"ם. אשכנזה רמ"ט

מהספר הזה נמצאים בגנוז בית-הספרים בירושלים שני טפסים: טופס א' מאוסף מר שלמה זלמן שוקן, וטופס ב' מאוסף ד"ר יוסף חזנוביץ ז"ל. ההשוואה גילתה ביניהם הבדלים אלה: (1) דף ע"ר, המסומן למטה בסימן-קונטרס ה', שונה לגמרי בסידורו בשני הטפסים, אף שאין כל שינויי-נוסחאות ביניהם. נראה שהאותיות נתפורו באמצע ההדפסה, והיה צורך לתזז ולסדר את כל הדף מחדש, ואז לא תקפידו לסדר שורה-בשורה ממש. לדוגמא אעתיק כזה את שלש השורות הראשונות של טור א' בשני הטפסים:

טופס א':

גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים אבל
היא רוח השם הגדול מפיו דעת ותבונה כי
הנופת באפי אחר מנשמתו יתן בו וזהו שנאמר

טופס ב':

גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים, אבל
היא רוח השם הגדול מפיו דעת ותבונה כי הנופת
באפי אחר מנשמתו יתן בו. וזהו שנאמר ונשמת

השואת שני הטפסים מראה לא רק הבדל בסידור השורות, אלא גם הבדל נוסף: בטופס ב' נוספו נקודות-הפסק רבות שאינן בטופס א', ואולי בגללן סידרו את כל העמוד מחדש. ועוד הבדל חיצוני קטן. בטופס א' רחוק סימן-הקונטרס למטה (ה') כדי ריוח שלש שורות מן הטכסט, ואילו בטופס ב' הוא קרוב לטכסט.
(2) דף שנים-עשר. בטופס א' מסומן הדף למטה בסימן-קונטרס: ז. ואילו בטופס ב' חסר הסימן הזה.

(3) דף חמשה-עשר (סוף פרשת בראשית ותחילת פרשת נח). בשורה שבאותיות

5 קריית ספר, שנה ב', עמ' 54—63; שנה ד', עמ' 273—280; שנה י', עמ' 489—497.

6 הבדלי-דפוס שונים מאלה שתיאר ריבקינד ב"קריית ספר" שנה ב', עמ' 58.

מרבועות הבאה בראש פרשת נח "סדר אלה תולדות", בטופס א' שתי הלמדין הן קצרות ופשוטות, ואילו בטופס ב' שתי הלמדין ארוכות ובעלות עוקצין הפונים כלפי שמאל.

(4) דף שבעה עשר (בפרשת נח, תחילתו במלים "וגופו חזקים והוא בעל כח"), אף הוא, כדף עשירי, שונה בסידורו בשני הטפסים, אף שאין ביניהם שנויי-נוסח, וכנראה מאותו טעם, אף כאן נוספו בטופס ב' נקודות-הפסק רבות שאינן בטופס א'. לשם היכר אעתיק בזה שורות 6-7 מהטור הראשון בשני הטפסים:

טופס א':

מתו הוסיף לאמר וימח שנמחו הגופות ויהיו למי'
כענין ומחה אל מי המרים כי היו המים רותחין

טופס ב':

מתו הוסיף לאמר וימח שנמחו הגופות ויהיו למים
כענין ומחה אל מי המרים כי היו המים רותחים

(5) עמוד אחרון של גוף הפירוש (סוף פרשת וזאת הברכה).
בטופס א' נדפס בראש העמוד, כבראשי כל העמודים, שם הפרשה באותיות רש"י: וזאת הברכה, ובסוף העמוד נדפס באותיות מרבועות גדולות: ברוך יי לעולם אמן ואמן, וכן בטופס שצולם ע"י פריימן בספרו "האוצר למלאכת-הדפוס הראשונה", טבלא B 183. ואילו בטופס ב' נשמטו שתי השורות הללו גם יחד.

ב. משניות עם פירוש הרמב"ם. נאפולי רנ"ב
מהספר הזה נמצאים בגנוי בית-הספרים בירושלים שני טפסים: טופס א' מאוסף מר שלמה זלמן שוקן, וטופס ב' (שלושת הסדרים הראשונים בלבד) מאוסף מר איגנציו באואר במדרית. ההשוואה גילתה ביניהם את ההבדלים דלקמן:

(1) קונטרס ד', דף ג', עמוד א' טור ב' למטה (שביעית, פרק א' משנה ו').

טופס א':

עשר נטיעות מפורות / בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש / היו עשויות שורה ומוקפות עטרה אין חורשין להם אלא / השנה לצרכן.

טופס ב':

עשר נטיעות מפורות / בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש / השנה. היו עשויות שורה ומוקפות עטרה אין חורשין / להם אלא לצרכן.

בטופס א' נשמטה איפוא בטעות המלה "השנה" בשורה השלישית, והוכנסה בטעות בשורה הרביעית, והדבר תוקן בטופס ב' ולפיכך נשתנה בו גם מבנה שתי השורות האחרונות.

(2) קונטרס ה', דף ד', עמוד ב' (מסכת תרומות, פרק ששי-שביעי).

בטופס א' נשמטה בטעות בראש העמוד המלה "תרומות" שם המסכת, כרגיל בראשי כל העמודים, ואילו בטופס ב' נדפס בראש העמוד אל נכון: "תרומות".

(3) קונטרס ט', דף ב', עמוד א' (מסכת שבת, פרק ששה-עשר—שבעה-עשר).

בטופס א' מסומן הדף, כרגיל, באותיות המסמנות את סימן הקונטרס והדף (ט, ב), ואילו בטופס ב' נשמטו אותיות אלו בטעות.

(4) קונטרס י"ד, דף ה', עמוד א' טור א' למטה (מסכת חגיגה, פרק ב',

משנה ג).

בית שמאי אומרים מביאין שלמים. בטופס א' מחולקת המלה "אומרים" בטעות לשנים: אומ/רים, ואילו בטופס ב' תוקן הדבר, והמלה רצופה.

(5) קונטרס ט"ה, דף ב', עמוד ב' (ראש מסכת יבמות).

ציור ד'

משניות, נאפולי רנ"ב, ראש סדר נשים (טופס א')

ציור ה'

משניות, נאפולי רנ"ב, ראש סדר נשים (טופס ב')

בטופס א' נדפסה המלה "חמש" בתוך שלשה מרובעים מקושרים. (עיין ציור ד'). וכן בטופס שצולם ע"י פריימן בספרו "האוצר למלאכת-הדפוס הראשונה" טבלא A 37.1. ואילו בטופס ב' נוסף לשמאל האותיות מרובע רביעי ובו ציור עציץ. (עיין ציור ה').

(6) קונטרס י"ג, דף ה', ראש עמוד ב'. (מסכת כתובות פרק שביעי-שמיני).

בטופס א' נדפס בראש העמוד שם המסכת כראוי: כתובות. ואילו בטופס ב' נדפס בטעות. כסובות (ס' במקום ת').

אם נסכם את ששת השינויים שבין שני הטפסים נראה שלגבי שלשה מן השינויים (המסומנים כאן במספרים 1, 2, 4) טופס א' הוא המשובש וטופס ב' הוא המתוקן. ואילו לגבי שנים מן השינויים (המסומנים כאן במספרים 3, 6) טופס א' הוא המתוקן וטופס ב' הוא המשובש. לגבי שינוי אחד (המסומן במספר 5) קשה להכריע איזה מן הקישוטים העדיף המדפיס.

ג. ספר המחברות לעמנואל הרומי. ברישה רנ"ב

מן הספר הזה נמצאים בגנוזי בית-הספרים בירושלים שני טפסים: טופס א' מאוסף מר שלמה זלמן שוקן, וטופס ב' (בלתי שלם) מעזבון זאב מיזלער ז"ל. (בשער ספר זה כתב אחד הבעלים בכתב-יד: "ספר עמנואל ימח שמו וזכרו מן החיים ומן השמים"). ואלה ההבדלים העיקריים שמצאתי ביניהם.

(1) קונטרס ד', דף א', עמוד א':

טופס א' (כראוי):

צו / יצירותי / עבוד אותי וצו / ותי / עבוד אל חי / ולא עבדתי.

טופס ב' (משובש):

(2) שם (באותו שיר):

טופס א' (כראוי):

איך א/פרצה גדר / והם לא פרצו / לא ב/גדו בי ו/אני בגדתי

טופס ב' (משובש):

איך א/פרצה גדר / והם לא פרצו / לאב/גדו בי ו/אני בגדתי

(3) שם (בשיר "תרתִי בלבִי"):

טופס א' (משובש):

אישיר / פעולותי / ואהיה נעצר / אם כי עיאוֹן / גו או חלי

טופס ב' (מתוקן):

אישיר פעולותי / ואהיה נעצר / אם כי / היי און / ונגע או חלי

(4) קונטרס ד', דף ז', עמוד א', שורה ראשונה:

טופס א' (כראוי):

ובאחד בו מה טיבו / ה' במשפט יבוא.

טופס ב' (משובש):

ובאחד בו מה טיבו / במה'שפט יבוא (האות "ה'" נשתרבה לתוך המלה "במשפט").

(5) קונטרס ה', דף ז', עמוד ב':

בראש השורה השמינית של המחברת השמינית נדפס בטופס א' "אהאתיר" (משובש).

ובטופס ב' "אהבתיר" (כראוי).

לגבי שלשה מההבדלים טופס א' הוא המתוקן, ולגבי שני הבדלים טופס ב' הוא המתוקן.

קצת תיקונים למאמרי

1. "מי הוא ר' נתנאל הלוי?" (ק"ס, שנה כ"ג, עמ' 131—139).

עמ'	במקום	צ"ל
136, הערה 23, ש' 5	ראובן	ראובנו
138, סי' 9 בסופו		להוסיף: הוא נפטר בד' בסיוון, תקכ"ז (רשימת נייבואר של הבודליאנה, סי' 996).
שם, הערה 30 בסופה	ט'	כ"ו
שם, הערה 33, ש' 2	תקצ"ז	תקצ"ב
שם, הערה 33, ש' 2	מהתעודה... משמע שכבר... במדינא	גם מהתעודה... משמע כך

11. מאמר בקורת (שם, עמ' 189—211)

א 190, ש' 13 מלמטה	המלצה	המליצה
א 192, ש' 11 מלמטה	הבעטות	המוטעות
ב 194, ש' 4	ששה	חמשה
א 199, ש' 10	קמו—	קמו—
שם, ש' 21	גור צ"י	גורצ'י
ב 199, ש' 14 מלמטה	56	טעון מחיקה
ב 210, ש' 2	כי	ר'
א 211, ש' 15	כב'	כך

מ. וילנסקי

תקון למאמרי בק"ס שנה זו (ע' 80 הערה 121):

הוא ר' יצחק בן מלכי צדק, ועליו עיי' אפטוביצר, מבוא לספר ראבי"ה, ע' 377 (העיר לי על זה רא"ח פריימן).

ד. גולדשמיט

דפוסי ארץ ישראל

עתונים וקבצים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת".

763 אבל ונחמה; משבת "חזון" עד שבת "נחמו", ירושלים, "המזרח", (דפוס רונלד), תש"ו. 95 ע' 80. = "ש" — ספריה עממית קטנה, הוצ'ה קובץ "בעריכת הרב מאיר ברלין ובהשתתפות י[שראל] א[יסר] וזיידמן". לקוטי ספרות מתאימה לת"ב. חלק של הטכסט על המעטפת.

764 אדר היקר; דברי ספרות ומחקר, מקדשים לש. א. הורודצקי במלאת לו שבעים וחמש שנה. תל-אביב, "דביר", (דפוס "גוטנברג"), תש"ו. 201, [1] ע', פורטרט. 80. "המביא לבית הדפוס: עמנואל בן-גוריון". התכן: לש. א. הורודצקי. — דברי ספרות. — דברי מחקר ועיון: יחזקאל קריפמן: לשאלת "האפוקליפסה של ישעיה". ג. ה. טורשינר: אלהא קשום ואורייתא קשום. א. קמינקא: יראת אלהים וצדקת אדם בעבודת האלילים. יהושע גוטמן: פקודת הירודס נגד גנבים שנתפסו במחתרת. י. פריס: חורב: הערות ותיקונים לספר משנת ר' אליעזר. יו"ט לוינסקי: אף ואפי. ד. פלאטו: מלאכיה עליון ושליחותם לדרימטה. מ. ג. צובל: קצת פרטים לתולדות הרב המאירי. ז. רובשוב: מעשה ר' יוסף דילה ריינה במסורת השבתאית. פ. לחובר: לסמיר ולנעלם בשירי רמח"ל. ח. בר-דיין (בורודיאנסקי): "גזרת פבולין" ומשפט ז'טומיר. ב. די-גבורג: מכתב של שניאור זקש למתתיהו מאפו. ש. ארנסט: מגוריו המחשבה. ד. שטוק: דרוש לחידוש. — דברי תרגום. — ציונים.

765 אספקלריה של הספורט; שבועון לעניני הספורט, תרבות-הגוף וצופיות. (תל-אביב, ש. אסינגר, דפוס א. מוסס), תש"ו. 80. העורך: יוסף יקותיאל גל' 13 יצא בייס בשבט.

766 הארץ. לוח הארץ לשנת תש"ח 1947/1948. תל אביב, הוצאת "חיים", (דפוס "הארץ", 1947). [24].

278 ע', טבלאות, תמונות. 80. התכן: שני פיוטים קדומים. א. צ. גרינברג: עיני הנפש בעיני בשר (15 שירים). — סקירות שנתיות: מ. מדוני: תש"ז — שנת נפתולים במדיניות העולם. ש. גוטליב: יהדות הגולה בשנת תש"ז. ג. בנדס [=שוקן]: א"י בשנת תש"ז. א. י. השיל: היהודי של מזרח אירופא (מאידית י. יערי). — שירה וספרות: שירים מאת א. שלונסקי, ג. אלתרמן, ל. גולדברג, ש. פגאני. ש"י עגנון: קורות בתינו. י. שנברג: חולות. חוג'ה מוסה [=מ. סמילנסקי]: הבקעה. ג. גרין: כרטיס הלוטרייה. — מורה דרך למשחקנים. מספרים ומוסדות. — את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 161.

767 הבלש המודרני; קובץ לספרות בלשית, המדע לעזרת הבלש, חידה בלשית. (תל אביב, הוצאת ספרית השעות, דפוס מ. שהם), תש"ד. 80. תמונות.

768 במסלה. יוצא לאור ע"י המרכז הארצי של הסתדרות המזרחי בא"י. ירושלים, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו. 40. ירחון. העורך: שלמה הורניק (גל' איה); שם העורך לא נזכר. גל' א' יצא באדר א'. מגל' ב' ואילך: תל אביב, דפוס "הפועל המזרחי".

769 ברית-החיל ע"ש זאב ז'בוטינסקי בארץ-ישראל. חזית-החייל, קובץ לבעיות ברית החיל וחיללים משוחררים בעריכת י. ש. פקר. תל-אביב, המפקדה הראשית לברית-החייל ע"ש זאב ז'בוטינסקי בארץ-ישראל, (דפוס "הכרמל", תש"ה). 24 ע', תמונות. 80.

770 דף חדש לספרות אמנות ובקורת. תל אביב, (דפוס לידור), תש"ח. 40. מצויר. תכניות ההופעה לא נזכרה. המערכת: חיים גליקשטיין, שלמה סנאי, משה שמי. חוב' א' יצאה בתשרי.

771 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. המרכז לתרבות. ציור ופיסול במחננו. כינוס הציירים והפסלים מההתישבות העו-

לפי עקרונות השיטה הפסיכולוגית-מוסרית, תל-אביב, המוסד להורכה בחיים, 1946, 8°. ירחון, מכתב א' יצא ביולי. במכונת הכפלה, מחובר ג' ואילך נדפס בדפוסים שונים. מחובר ד' ואילך, שם הפרסום: יהי אור; ירחון פסיכולוגי להכמת החיים, מכתבי הורכה בחיים—שינויים קלים בשערי התוכרות.

779 לליב יפה ליום הגלדתו השבעים. (ירושלים, תש"ז), [104] דף 4°. על המעטפת: ברכות לליב יפה. במכונת הכפלה, ל יפה משורר ועתונאי ציוני (ברוסית, עברית ויווית), עסקן ציוני ידוע, ממנהלי קרן היסוד, ציר של קונגרסים ציונים רבים החל מהראשון, וחבר המרכז של ציוני רוסיה לשעבר, נהרג בעת ההתפוצצות בבנין המוסדות הלאומיים בירושלים ביום 11.3.1948.

780 מאזנים, דרשבעון של אגודת הסופרים העבריים, תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ח, 4°. מוצעת המערכת: א[שר] ברש, ישראל כהן, י[עקב] פייכמן, א[ברהם] קריב וד[וד] שמעוני. גל' א' יצא בייב בתשרי. "מאזנים" התחילו להופיע בשנת תרפ"ט כשבועון (עין ק.ס. שנה ו' ע' 9); מפסח תרצ"ג עד תשרי תצ"ד חלה הפסקה ואח"כ הופיע כירחון (עין ק.ס. שנה י' ע' 399—400).

781 המחנות העולים. כצמח השדה; ילקוט המחנות העולים. תל-אביב, בהוצאת בוגרי המחנות העולים בתנועה המאוחדת, (דפוס "אחדות"), תש"ז, 214 ע', תמונת. 8°. העורכים: מיכאל צילצר, חמדיה ואברהם אדרת. יצא למלא 20 שנה למחנות העולים במטרה להסתכל במרחק שעברו ולהעלות זכרונות. כל מה שביקש זה פרסם כבר, בעיקר בכמות פנימית של התנועה וב"דבר".

782 מכתבי הצעיר. רעננה. אליהו כהן-חנינסקי הי"ד, רעננה, פלוגת העבודה של המ"מכבי הצעיר", (דפוס "יהלום"), תש"ה, 21 ע', פורטרט. 8°. קובץ לזכרו של א. כהן-חנינסקי, יג סיון תרפ"ה פתח תקוה — כ"א כסלו תש"א כשנסה להתפרץ בראש קבוצת אנשים אל מול שפיים המתקפת.

783 המסחר הקמעוני בארץ-ישראל, בעריכת יעקב גרומן ובהשתתפות ג. צידרוביץ וג. שפר, (מל-אביב, הוצא לאור ע"י מסחר ותעשייה... מטעם התאחדות הסוחרים הכללית בתל-אביב ויפו, דפוס "הפועל הצעיר",

בדת, גבעת השלשה, כ"א-כ"ב חשון תש"ז 15-14 נובמבר 1947, ת[ל]א[ביב], המרכז לתרבות, תש"ז, [2], 40 דף, במכונת-הכפלה.

772 הרשקוביץ, אליהו. אליהו הרשקוביץ, [תל-אביב, "מערכות", תש"מ, 1946], 194 ע', פורטרט, תמונות. קבץ מכתבים ממנו (מהחטיבה היהודית הלוחמת 1944—1944) ומאמרים עליו וביניהם מאמר ביוגרפי של אחיו יגאל הרשקוביץ. א. הרשקוביץ (כ"ג בחשוון תרע"ג עקבו — כ"ח ניסן תש"ה א"ש) בחזית אסלית) בוגר ביה"ס החקלאי במקוה-ישראל, מפעילי ההגנה, בשנת 1942 התנדב לצבא.

773 הועדה להתיישבות חילים ונוטרים ע"י תנועת המושבים והארגונים. לכפר. תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), 1944, 49, [3] ע', 8°. מאסף, כולל מאמרים, ובסוף רשימת 17 ארגוני חילים המשתייכים לתנועת המושבים.

774 חידתון, דרשבעון. (תל אביב, ד. ורדון, דפוס "יהלום"), תש"ז, 8°. תמונות. העורך: א. הירשפלד. גל' א' יצא בתמוז.

775 טכניקה ומדע לנוער; ירחון למדע שמושי, להשכלה ולפתוח החובבות והעבודה העצמית. (תל אביב, "טכניקה ומדע", תש"ז), 8°. מצויר. המערכת: צבי נדב (עורך אחראי), משה רונטל, שלמה ירקוני. גל' א' יצא באלול.

776 יפה ש[מעון] ד[וד]. גינות ומשק, עזר בשיכון. בעריכת ש. ד. יפה, תל-אביב, "ספרית השדה", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ה, 40 ע', טבלא, ציורים. 8°. בראש השער: הסתדרות עולמית לנושים ציוניות ויצ"ר, המחלקה להורכה. שכון; חברה לשכונות עובדים בע"מ, מאסף.

777 כנרת. כנרת; עלון מוקדש למלא 25 שנה לעליית ארצה של חברי כנרת בני העליה השלישית, בחוסם עולי וילנה. [כנרת, 1945], 54 [צ"ל 57] דף, 8°. במכונת הכפלה. כולל דברים שנאמרו בפגישת-היוכל (כ"ה תש"ז) בכנרת, מאמרים, קטעים ממכתבים, שירים, תאריכים בתולדות קבוצת וילנה.

778 לב, שמחה. מכתבי הורכה בחיים

Palnews: monthly journal of the Chamber of Commerce Tel-Aviv & Jaffa. Tel-Aviv, 1947.

תש"ז—1946, 128 ע', תמונות. 8°. "ליובל העשרים של התאחדות הסוחרים הכללית בתל-אביב".

788 הצופה, הוצאה ירושלמית, ירושלים, דפוס "ארץ ישראל" בשם דפוס הצופה ת"א, תש"ח. 1 ע', 2° גודל. יצא בכ"א בכסלו 4 בדצמבר. בגלל הפסקת התחבורה מחמת המהומות לא הגיעו ביום זה עתוני תל אביב לירושלים (וחלק שהגיע בא מאוחר בערב) ולכן נדפסה הוצאה ירושלמית.

789 צקלון; ספרות אמנות מדע סופולר רפורטאז'ה. (תל אביב, הדפוס החדש, 1947). 8°. חבישת ההופעה לא נזכרה. האחראי: י. טרמל. חוב' א' יצאה בנובמבר, "צקלון" — פשוטו כמשמעו — ילקוט, המכיל דברים המתורגמים מלשונות לועזיות, אך לא סתם גבוב של דברים מקריים, כי אם לקט מבורר ועריכה מתואמת. (מהמערכת).

790 קציר; מבחר ממיטב ספרי החודש. א—ד, תל אביב, צ. ליינמן, (דפוס מל"ן), תש"ו. 222, [1]; 223, [1]; 206, [1]; 175, [1] ע', 8°. פורטרטים. העורך: עזריאל קרליבך. "מאסף זה כורך יחד 5 ספרים שנמצאו החשובים ביותר של החודש: 4 מתורגמים ואחד עברי מקורי; שלשה מן הספרות היפה, אחד פוליטי ואחד מדעי". (מההקדמה למאסף א').

791 ראש השנה; ילקוט. (חיפה, דפוס "אות"). [תש"ו]. 63, [1] ע', תמונות. 8°. = "ספרון ידיעות אחרונות, 32 החומר לוקט בעיקר מ"מים נראים" לש"י עגנון, מ"ירח האיתנים" ל"י ורפל ומ"ברן יחד" לא. מ. הברמן.

792 שמחת תורה; ילקוט. (תל-אביב, דפוס סטרוד). [תש"ו]. 63 ע', 8°. = "ספרון ידיעות אחרונות, 35 כולל שירים מאת צירניחובסקי ופיכמן, מאמר מאת הרב י. ל. פישמן, מסה מאת מ. בן יחזקאל, ספורים מאת פרץ ואנכי.

793 Na straży; dwudziesty czwarty biuletin wewnętrzny związku pracy dla państwa. Jeruzolima, (Związek pracy dla Państwa, typ. "Gesher Press"), 1946. 4°. גליון 24 יצא ביוני. 4°. מג' 25 ואילך: Hamadpis Lipshitz.

784 נהלל; התהוות, דרכו, פעלו. תל אביב, "עם עובד" ותנועת המושבים, (דפוס "ספר"), תש"ו. 407 ע', טבלאות, לוחות-תמונות, מפה, פורטרטים, תמונות. 8°. (מכורה). הספר יצא למלאת כ"ה שנים לכפר-נהלל תרפ"א—תש"ו. המביא לבית הדפוס: יוסף שפירא. התכנן: הנוף ההיסטורי, הסכר, הצורה: י. כרסלבסקי; נוף ההיסטורי של נהלל (ע' 9—37 בצירוף ביבליוגרפיקה). אשבל: 25 שנה הצפיות אקלימיות. י. ברויאר; יבוש וניקוז. ד. קאפמן; עיצוב ותיכנון כסר נהלל. — נפתולי מעבר: א. ל. יפה, ד"ל: הכנה נפשית. השאיפה והמציאות. י. אורי; בסרם. מתוך הדיונים במועצת האירגון ובאספות כלליות של המושב בראשיתו (אב תרפ"א — כסלו תרפ"ב). רשימות חברות על הישיבה הארעית בנצרת. — חברה, חנוך, וא"י: ש. דיין; התהוות החברה ועיצוב דמותה. י. אורי; בשבילי החינוך. ג. חפשי; חלום ומציאות. רשימות על ההורים, הבנים, הרקוד, בעלי מקצוע בכפר. — ז. רחמי: ממשכי הדרך. על ויצמן וביאליק בנהלל. א. בן ברק; האוכלוסיה בכפרנו. א. רדובנסקי; על מצב הכריאות, רשימות על ההורים, הבנים, הרקוד, בעלי מקצוע בכפר. — חברות מספרות (8 רשימות). — ענפי המשק, הייצור, המוסדות. בנים בצבא (קטעי מכתבים של חלק מהגזר ייסים בימי היותם בצבא, ס"ה התנדבו 129 אנשי הכפר ע' 327—360). — יזכור (ע' 361—407).

785 סמבטיון, משה [Moshe Sambatyion]. ספר "אשכולות". העורך משה סמבטיון, תל-אביב, הוצאת הסתדרות סופרים ועיתונאים "אשכולות" <פא"ן קלוב יהודי עולמי>, (דפוס מל"ן), תש"ו. 31 ע', 8°. קבץ ספרות.

786 העבריה; ירחון להורים ולנוער. יוצא לאור ע"י מוסדות החנוך המסופעים של ת"ת לבנות א' בירד שלים... ירושלים, (דפוס "האומן"), תש"ה. 8°. גל' א' יצא בשבט.

787 פלניוס; ירחון לשכת המסחר תל אביב ויפו בהשתתפות התאחדות האימפוטריס והסוחרים הסיסונים בארץ ישראל, אגודת הקומוניסטיים בארץ ישראל, תל אביב, (דפוס שהם), תש"ח. 4°. ירחון. העורך האחראי: אליהו פ"שר. גל' ב' יצא בחשוון, עם מדור ושער אנגלי נוסף.

הראשון לשיר הארץ-ישראלי בגבעת השלשה בט"ו-ט"ז
אלול תש"ב.

ספרים וחברות

794 אבן-שושן, אברהם [Abraham Eben]

[Shoshan]. מלון חדש. מנקד ומציר. אוצר מלים
של הלשון העברית החיה והספרותית, ויבנם
ואמרות, מלים בינלאומיות שגורות ומוספים שונים. מאת
אברהם אבן-שושן בהשתתפות חבר אנשי מדע. ירושלים.
"קריית-ספר" (דפוס ש. יונפלד), תש"ו. [24] ע'. תמונות.
8°.

795 אבנון, יצחק [Isaak Wasserstein]. חלוצי

המדע; פרשת חיייהם, לבטיהם ומפעליהם. תלאביב.
"מסדה" (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ו. 173, [2] ע'.
תמונות. 8°. בספר מסופר על ארבעה ארבעי-
מדת, תלמי, גלנוס, רוביר בקון, קופרניק, גליליי ו. הרחיב
נושון, פרדיי.

796 אבנון, יצחק [Isaak Wasserstein]. הסיסה

למאדים; ספור מדע-דמיוני. (הצורים מאת ל. שורין).
תלאביב, "מסדה" (הרצליה, דפוס "מסדה"), תש"ו. 160
[1] ע'. 8°. לבני הנעורים.

797 אבנון, יצחק [Isaak Wasserstein]. עזי

הדיג; אגדות וספורים לילדים. כתב וציר יצחק וסרי
שטין. תלאביב, "יבנה" (דפוס "גוטנברג", תש"ו).
45, [1] ע'. תמונות. 8°.

798 אבנון, יצחק [Isaak Wasserstein].

שעשועי מדע לילדים. מוגשים על ידי יצחק
אבנון. תלאביב, מסדה; (הרצליה, דפוס מסדה), [תש"ו].
76, [3] ע'. תמונות. 8°.

799 אגד החיות; ספר: דוד יצחק. צירה: איזה תלי

אביב, מ. גוימן, חש"מ, תש"ו. [16] ע'. 21: 23. לילדים.

800 אגדת עזרה לבני קוסוב-פולסקי בא"י

פנס קדושי קהלת קוסוב-פולסקי הנה.
(ירושלים), אגדת עזרה לבני קוסוב-פולסקי בא"י (דפוס
"סיני", תש"ו). [2], 81, [1] ע'. [50] לוחות-תמונות.
8°. החמר נמסר ע"י מאיר קולישבסקי ונסח ע"י זלמן
מרוזניץ.

801 אדל, יצחק. השיר הארץ-ישראלי

(תלאביב), הוצאת המרכז לתרבות, (דפוס י. שלומי,
תש"ו). 33, [2] ע'. תוס', תמונות. 8°. = ספריה
שמונית לבעיות תרבות, 3. על השער: ההסתדרות
הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. הוצאה בכנס

802 אירבך, משה [Moses Auerbach]. תולדות

עמ ישראל. בשלשה ספרים... נאח משה אירבך,
ירושלים, "נצח", מרכז למען ספרות חרדית בא"י, תש"ו—
תש"ז. 8°. התכין: ספר ב [חלק ב]. ממסעי הצלב
עד גרוש ספרד. תש"ו. [1] דף, 117—240 ע'. ספר ג חלק
א: מגרוש ספרד עד התפתחות החסידות. תש"ו. 175.
[1] ע'. מפות. את הקודמם עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 185.

803 אירבך, פסח [Pesach Awerbach]. א.מ.א.

ספרי לי עזר! העשורים: אן גוימן, תלאביב, "עם
עובד" (דפוס "דבר"), תש"ו. 98, [1] ע'. 8°. ספורים
לילדים.

804 אוליצור, א[ברהם]. מפעל היסוד; כיה

שחח פעולה של קרן היסוד, עובדות ומספרים, תרפ"א—
תש"ה / 1921—1945. ירושלים, הלשכה הראשית של קרן
היסוד, תש"ו. 131 ע'. טבלאות. 8°. מצורף לספר:
מפה מקופלת של ארץ ישראל, תיקון טעויות, המחבר
הוא מנהל מחלקת הכספים של קה"י מיום תחילתה.

805 אומות מאוחדות [United Nations]. מגילת

האומות המאוחדות וחוקת בית-הדין הבינלאומי,
בצירוף מבוא מאת נתן פיינברג... ירושלים,
חברה להוצאת ספרים עליד האוניברסיטה העברית,
(דפוס עזריאל), תש"ו (1946). 98, [2] ע'. 8°. "תרגום
המגילה והחוקה-בידי ג. פיינברג ומ. ינון". ד"ר ג. פיינברג
נותן במבואו (ע' 7—43) סקירה על "האומות המאוחדות".
כארגון בין-לאומי, משה את מגילתה עם התקנות של
חבר הלאומים ומספר על מלחמתם של האומות הקטנות
נגד קביעת חוק-היטוי במועצת הבטחון.

806 אוסטרובסקי, נ[יקולין] א[לכסיביץ].

כיצד נתן שלח הפלדה, תרגם ה. ש. בן-אברהם.
כרך, א"ב. (עיתון-החור), הקיבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ
המאוחד), תש"ז. 259; 299 ע'. 8°. רומן מהמלחמה ואחריה.
הפולנית שם המקור: Николан Алексеевич Остров-
ский: Как закалялась сталь.

807 אופטושו, יוסף [Joseph Opatoshu]. דרי

מטה (עברית ד. ב. מלכין), מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946). 343, [1]
ע'. 8°. = כתבי י. אופטושו, כרך ב, (ספרית פועלים

814 אלתרמן, נתן, שירי מכות מצרים.
מהדורה שנייה [ל]א[ביב], הוצאת צבי ע"י הוצאת
מחברות לספרות, (דפוס לוריא), תש"ו, 38, [1] ע', 8°.
מהדורה א' עין קט. שנה כ"א ע' 226.

815 אמוראי, יעקב, משבת לשבת, לקוטי
מדרשים על פי פרשות השבוע, ברה, סדר והסביר לנו
והעם יעקב אמוראי, תלאביב, "מסדה", (ירושלים, דפוס
"העברי"), תש"ו, 121, [5] ע', תמונת, 8°.
לקוטי מדרשים לחגים: ע' 113—119.

816 אמירה, דבשה [Divsha Amira], גיאור
מס' ר"ה, ספר למוד לבתי-ספר תיכונים ולמשתלמים.
גאומטריה במישור, חלק ב', חוברת א', תלאביב,
"אמנות", (דפוס לוריא), תש"ו, 80 ע', 8°.
עין קט. שנה ט"ו ע' 144.

817 אנוך, ח[נוך] [Emil Enoch], מ.ב.ח.נ.י.ם
בכתובת ארץ-ישראל "לפי הספר", כתיבת
ארץ-ישראל, תלאביב, "מסדה", (ירושלים, דפוס
"העברי"), תש"ו (1946), 58 ע', מפות, ציורים, 8°.
מנוקד.

818 אנקורי, יהושע, תלאביב, פואמה, תל-
אביב, (משה כהן, דפוס "נמל"), תש"ו, 16 ע', 8°.

819 אפשטיין, יצחק [Izhac Epstein], הגיוני
לשון, תלאביב, "עם עובד", (דפוס מ. שהם), תש"ו,
16, 284 ע', פורטרט, 8°.
התכן מ. שחורי: קיום
לצמח המורה, על הלשון, הגדרת שמות-עצם שונים, זכר
ונקבה, יחיד ורבים, שמות גוף ושמות מספר, הסמיכות.
מלות היחס, הגדרת פעלים שונים, פעלים נרדפים, הגדרת
כינונים, הגדרת תארים שונים, תוארי הפועל, נפולי
הבעה.

820 אפשטיין, משה מרדכי בן צבי חיים.
ספר שאלות ותשובות לבוש מרדכי, כולל שו"ת
בארבעה חלקי שו"ע אשר השיב לשואלו... מרן משה
מרדכי צפסטיין... שהיה אב"ד ור"מ בסלובודקה וישבת
חברון... (ספר ד'), ירושלים, (דפוס סלומון), תש"ו, [2],
6 ע', 106, [5] דף, 2°. את הקודם עין קט. שנה י"ח
ע' 328.

821 אפתיקר, ח[יים] (Aptekar) [H?], ספר
תמונות, מ"א תמונות, אחת צבעונית ושני רישומים.

לכל, התכן: רומן גונב סוסים, ליל, במסבאה, מקווינים.
אלקבי זכנו, (שלוש הסיפורים האחרונים כתובים עברית
בידי המחבר), מן הגטו המיוודק.

808 ספר אוצר הפוסקים על שלחן ערוך אבן
העזר; כנוס תמצית שו"ת להלכה ולמעשה ע"י סדר
השו"ע, לוקס סודר ונערך ע"י חבר רבנים... בנושאות
מין הרב הראשי לאה"ק הגאון ר' יצחק אייזק הלוי
הקצוב... ובראשותו של... הגאון ר' איסר זלמן מלצר...
כולל פנים השו"ע והרמ"א... בצירוף א. באר הגולה.
ב. באורי הגר"א. ג. באר היטב. ד. פתחי תשובה, כרך
א. הלכות פריה ורביה (סימנים א"ו), ירושלים, (דפוס
בית יהומים דיסקין), תש"ו, [10], 302, 24, 25, [9] ע'.
2°. שער נוסף והקדמה באנגלית.

809 אורליאן, מאיר, הקבוץ הדתי והת-
פתחות, תלאביב, הקבוץ הדתי, (ירושלים, דפוס
סלומון), תש"ו, 71, [1] ע', טבלאות, 8°.

810 אורלנד, יעקב [Jacob Orland], שירים
על עיס ועל יונה, ירושלים, "אחיאסף", (דפוס
"המעריב", 1946), 252, [4] ע', פורטרט, 8°.

811 אורמיאן, חיים, הרקע הנפשי של
התארגנות הנוער; לקס מקורות לסמינריון
לענייני הדרכה בנער, הכין וערך חיים אורמיאן, [חיפה]
ה' הכרפל, בית הנוער מיסודו של פ. רוטנברג, המחלקה
לענייני הנוער של הנהלת ההסתדרות הציונית, תש"ו,
[1], 21, 3, 21 דף, 2°. במכונת הכפלה.

812 אושפיז, י. הדיס מבית ספרנו; שלושה
דברים על חנוכה בארץ לכל אדם מישראל, (תלאביב)
"הדהחנך", (דפוס שהם, תש"ה), 32 ע', 8°.
שלוש
המאמרים... נדפסו תחילה ב"הדהחנך"... וכאן ניתנו
בשניים קלים. התכן: א) גשר של ניר, — ב) ביוני
לבין הפרופ' ח. י. רות (השנות למאמרו: על הכיוון הרצוי
של למודי האנגלית), — ג) הגורם הנעלם.

813 אחימאיר, א[בא], רפורטז'ה של
ב' חור, "ישיבה", "יומן בית הסוהר", תלאביב,
חזק, (דפוס מל"ה, תש"ו — 1946), 184 ע', תמונות, 8°.
= ספרת "חזק", מס. ה', המחבר סופר ועסקן רביוני
ניסטי, "רשימות-עפרון ממש אשר נרשמו... בשנת 1933—
1935 בבית הסוהר המרכזי בירושלים", (מהקדמה).

829 אש, שלום [Schalom Asch]. המכשפה
מקשטיליה. (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז]. 63. [1]
ע, פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, 46.

830 בדיה, יוסף. אהבת טריסטן ואיזולדה
עפ"י יוסף בדיה, תרגם מצרפתית שלמה פרמן... תל-
אביב, (הוצאת המתרגם, דפוס א. מוזס), 1947, 154, [2]
ע, 8°. שם המקור:

Joseph Bédier: Le roman de Tristan et Isaut.

831 בודנהימר, הנרייטה חנה [H. Bodenheimer].
תולדות תכנית באול; מלחמת-הדעות לפני
הקונגרס הציוני הראשון לפי חליפת המכתבים בין הרמן
שפירא ובין מקס א[ויזור] בודנהימר, בצרוף מבוא
היסטורי על סמך חומר ארכיוני מאת הנרייטה חנה
בודנהימר... ירושלים, ר. מס, (דפוס "גשר"), תש"ז.
85, [1] XLIII, 5, [1] ע, פקסימילים, תמונות. 8°.
"תרגם מכתביד מ. וגר", "יז"ל במלאת חמשים שנה
ליסוד ההסתדרות הציונית העולמית". "נספח: חליפת
המכתבים בין שפירא ובין בודנהימר בלשונם המקורית".
המחברת, מעובדי הארכיון הציוני, היא בתו של ד"ר
מכס בודנהימר, אחז ממסדי ההסתדרות הציונית ומעוזריו
הקרובים של הרצל, שהשמיץ את רעיון הציונות המדינית
5 שנים לפני הרצל (בחוברתו "יהודי רוסיה לאן?", 1891).
בספר זה היא מגוללת פרשה בלתי ידועה לקהל הרחב,
חבלי-לילה של תכנית-בול של ההסתדרות הציונית.
מחליפת מכתבים בין ד"ר בודנהימר ופרופ' ה. שפירא,
שניהם לוחמים נלהבים לרעיון הציוני — יש לראות שגם
בזמן יסוד ההסתדרות הציונית היו קיימים נגודי דעות
חריפים ושגם אז, 34 שנה לפני הקונגרס הציוני הי"ז,
שעבר במלחמה מסביב להגדרת המטרה הסופית של
הציונות, התחבטו בשאלה זו.

832 בורלא, יהודה [Jehuda Burla]. באפס.
ספר ב: מאבק. (תל-אביב, "עם עובד", דפוס "דבר",
תש"ז). 228 ע; [3] דף 235—518, [2] ע, 8°.
ספר מחיי הרב ר' יהודה חי אלקלעי, את הקודם עין קס.
שנה כ' ע' 186.

833 בורנהם, ג'מס. מהפכת המנהלים.
תרגם לעברית אליהו עמיקם, ירושלים, ע. זיבוינסקי,
(דפוס רונלד), תש"ז. 300 ע, 8°. בראש השער: ג'ימס
בורנהם, שם המקור: James Burnham: Managerial
revolution.

מבוא מאת נ. בדנבוה, (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד,
(דפוס אריאל), תש"ז. [4] דף, לוח-פורטרט, 20 לוחות
תמונות. 4°.

822 הארגון הארצי של המורים למוסיקה בבתי
הספר ובגנים. רן, דפרון א—ד. (תל-אביב), הוצאת
הארגון בשותף עם הוצאת י. נידט, חש"מ, [תש"ז]. 4 ע,
תוים בכל חוברת. 8°. הטכסט מתחת לתוים וגם לחד.

823 ארטן, ישראל יעקב. תורת המדות;
לקוט מתורה שבכתב ושבעל פה מתורתן של ראשונים
ואחרונים. אסף וסדר עלידי ישראל יעקב ב"ר מרדכי
(ארטן), ובנו אברהם ברוך. [ב—ג]. ירושלים, (דפוס
ליפשיץ), תש"ז. 8°. התכן: [ב]: דבור ושתקה /
כעס / אמת ושקר / חנופה. 496 ע. — [ג]: לשון הרע /
מסירה / ליצנות / לשון נקי / אונאה / חוכמה /
הלבנת פנים. 408 ע. את הקודם עין קס. שנה כ"א
ע' 140.

824 (אריאל, ז. י. אבנון). הבית הקטן. תל-
אביב, "מסדה", (דפוס לוריא), תש"ז. 88 ע, תמונות. 8°.
(ראשית, ספריה לילדים קטנים, בעריכת ז. אריאל
וי. אבנון, כולל 7 ספרים).

825 אריכא, יוסף [Joseph Aricha]. לחם
וחזון; רומן. מהדורה שניה, תל-אביב, נ. טברסקי,
(דפוס "ספר", תש"ז. 198 ע, 8°. מהדורה א' עין
קס. שנה י' ע' 14.

826 ארלוזורוב, חיים [Chajim Viktor Arlo-
zoroff]. בדרך להירות... ירושלים, המחלקה
לנוער של קרן היסוד, תש"ז. 71 דף. 8°. במכונת
הכפלה. המדורות: הקדמה. מחורבן להתחדשות. מפתח
לתחיה לאומית. צדק וחירות. לתולדות הקרנות הציוניות.
הרמת המשא. כספי הסוכנות היהודית. יסוד להתישבות
מודרנית. הון פרטי והון לאומי. לחיוקה של קרן היסוד.
827 ארמן, ג[פתלי]. כתבים. מאת הרב נפתלי
אהרמן. תרגם מ. שנפלד. מהדורה שניה. ירושלים, תל-
אביב, נצה, (ירושלם, דפוס המערב), תש"ז. 31 ע, 8°.
= ספורים, ספר ב. ספרי נצה, ט.

828 [ארץ ישראל. ממשלה. לשכת המודיעין].
הממלכה המאוחדת של בריטניה הגדולה וצפון
אירלנד; אוצרות הטבע וההעשית. [מפה]. (ירושלם.
לשכת המודיעין, חש"מ, 1945. 72.5: 90.

ד"ר ע"י הנשיא לשעבר הא"י יצחק ילין. (תל-אביב, דפוס רוהלר), תש"ו-1945, 144 ע', טבלאות, תמונות. 8°. "פנימי".

841 **בנארי, נחום** [Nahum Benari]. שבת ומועד: נסיונות, הערכות וצינוני דרך לעיצוב הדמות של שבת ומועד. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות, תש"ו, 50, [2] ע'. 8°. = ספריה שמושית לבעיות תרבות, 6.

842 **בנבנשתי, דוד** [David Benveniste]. ארצנו: סדרת חוברות על ארץ-ישראל לאזורים ללמוד ולמקרא. ג: הרי שמרון, ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ו, 71, [1] ע', תמונות, 8°. את הקדמים עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 8. מנקד.

843 **בנטביטש, נורמן** [Norman Bentwich]. המשפס הבין-לאומי... מאנגלית: יוסף נובה. ירושלים, דביר אהרנסון, (דפוס "האמן"), תש"ה, 46, [1] ע'. 8°. = ספריה לבעיות הזמן, ד. "חבורת אר" נכתבה למען האדם הפשוט, המחנך בענינים בין-לאומיים".

844 **בצלאל החדש, ירושלם, דפים לרקמה** אמנותית. (ירושלים, דפוס "גרפיקה", תש"ה), 12 לוחות-תמונות. 24: 33. (בתוך תיק).

845 **בר-יוסף [=צנוורט], יחזקע, פגישת** באביב: סיפור. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 239, [1] ע'. 8°. מקום המעשה: ארץ ישראל בזמנו אנו.

846 **בראון, אליהו, תורת החשמל המצויה...** חוברת ג: אנטלציה חשמלית לאור נכת. ירושלים, המכון הסכני "ירושלים", (דפוס "מוריה"), [תש"ה], 93 ע'. 8°. את הקדמים עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 84.

847 **ברגסון, הנרי** [Henri Bergson]. כתבי הנרי ברגסון: מסות, והרצאות, ספר שני: (מבוא למספרי סיקה, האפשרי והממשי, האינטואיציה הפילוסופית, עם מבוא מאת פליקס ולטש). (תרגום מצרפתית יעקב לוי), תל-אביב, "הלבולם" בהשתתפות מוסד ביאליק, [ע"י "מסדה", (דפוס "אחזות"), תש"ו, 175 ע'. 8°. המבוא של ולטש: חיי ברגסון ומשנתו (ע' 7-68): חיי ב.

המתבר טובר כי בעתיד הקרוב תתפוס החברה הנהלנית את מקומה של החברה הקפיטליסטית. "יסוד המבנה הכלכלי של החברה הנהלנית היא הבעלות והשליטה של הממשלה (המדינה) על אמצעי-הייצור העיקריים" (ע' 124).

834 **בירדוגו, יהודה, ספר מים עמוקים:** חידושים על התורה מהרב... יהודה בירדוגו... לקטיו והוצאתו לאור אנו... יעקב חי בירדוגו... ירושלים, דפוס ר. ה. הכהן, תרנ"ז=ת"ש, [10], 22 ע'. 8°. הוצאת הספר נפסקה באמצע ההדפסה.

835 **בלנק, אליהו** [Eliahu Blank]. דברי ימין ישראל, מראשית האומה עד ימינו... מהדורה שלישית מתוקנת, מושלמת... תל-אביב, "בנה", (דפוס "הפועל המזרחי"), תש"ו, 141, [1] ע', מפה. 8°. את המהדורה הקדומת עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 166.

836 **בלנק, אליהו** [Eliahu Blank]. היסטוריה כללית... מהדורה שלישית, מתוקנת, מושלמת. ספר א: הזמן העתיק > עמי המזרח, יון ורומא <. תל-אביב, "בנה", (דפוס "הפועל המזרחי"), תש"ו, 144 ע'. 8°. מהדורה ב' עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 84.

837 **בלנק, אליהו** [Eliahu Blank]. תמצית התנ"ך ומבחר פניניו... חלק א: חמישה חומשי תורה. תל-אביב, המחבר, (דפוס "אחזות"), תש"ו, 128, [5] ע'. 8°. = ספריה "תמצית", 5.

838 **בלסקי, טוביה וווסיה, יהודי-ער:** מסיפורי פרטיזנים יהודים ביצרות רוסיה הלבנה. תל-אביב, "עם עובד", (ירושלים, דפוס רונל), תש"ו, 244 ע'. פורטרט. 8°. "מן המוקד". "הדברים הועלו על הכתב מפני טוביה וווסיה בלסקי, סוניה ולילית בלסקי ואבהם וינר, על ידי בן-דודר".

839 **בן גוריון, דוד** [David Ben-Gurion]. אחדות ועצמאות: אגרת לועידה הששית של מפלגת פועלי ארץ-ישראל. (תל-אביב), מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחזות"), תש"ו, 16 ע'. 8°.

840 **בנאים חפשים קדמונים ומקובלים בא"י:** לשכת "ברקאי". ספר-כיס לא... לשכת "ברקאי" מס' 17 של בנאים חפשים קדמונים ומקובלים בא"י — מ... תל-אביב, סודר ונערך ע"י הא... דוד תדהר. התקנון הפנימי ותקנון הקפה להלואות ע"ש ד"ר ת. הררי

ההתבגרות. מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת. ירושלים, ("עבר", דפוס ר. ח. הכהן), תש"ו. [2], 88 ע'. 8° מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ח' ע' 12.

857 ברכיהו, מרדכי [M. Brachyahu]. מלידה עד שש; 255 הוראות תנך וטפול בילד... מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת. ירושלים, "עבר", (דפוס "אשכול"), [תש"ה]. 38 ע', תמונות. 8°. מנוקד, תקוני טעיות על דף מיוחד. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 269.

858 ברמאיר, צבי. חזון חיל לארץ-ישראל. רשומים: מנחם שמיט, תלאביב, "עם עובד". (דפוס הפועל המזרחי), תש"ז. 113, [1] ע'. 8°. (ספריה "לנער"). ספור לילדים.

859 ברנר, בנימין [B. Brenner]. החנוך במפנה. ירושלים, "עבר", (דפוס "הספר", 1947). [4], 194, [2] ע'. 8°. "המורה מתחיל לבקש לבטא את עבודתו החינוכית על השיטה המדעית, כלומר על עקרונות פסיכולוגיים ונסיונות סדוגיים שעברו את המבחן המדעי... גם בארץ מתחילה מגמה זו להתבלט. קובץ מאמרים זה מקיף את תקופת המפנה הזאת בחינוך". (מהפתיחה).

860 ברנר, יוסף [חיים] [J. Ch. Brenner]. שלשה ספורים, עם הקדמה, נותח ספורות, באורים והערות מאת פסח ליפובצקי, תלאביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, המרכז לתרבות, תש"ז. 111 ע', סורטרט. 8°. = ספריה שמושית לבעיות תרבות. 8. על המעספת: פסח ליפובצקי; ברנר לנוער ולעב. התכן: פתלחם. בחצר. מן הווית. 861 גד, א[=גדליה אמת]. אגדות מבדחות מספורי העמים. תלאביב, י. שרברק, (דפוס אלחדיף), [תש"ז]. 52 ע', תמונות. 8°. (ספריה "ברוריה"). לילדים

862 גולבנק, ו. ט. דייג הסרדינים... מרוסית [חום] אלתר. [תלאביב], תש"ז. 50 דף, תמונות. 8°. בראש השער: הסתדרות הפועלים החקלאים, אגוד הדייגים. במכונת-הכפלה.

863 גוטנטיג, טוביה יהודה. ספר ארץ טובה; כולל תשובות להלכה ולמעשה ובמשא ומתן של הלכה על יסודות מקוריים, בכירור וליבון שיטות רבותינו הראשונים ודעות גדולי הפוסקים האחרונים... ממני טובי

משנת ב. הערות של בקורת. האם פילוסוף יהודי הוא ב?

848 ברגשטיין, פניה. הקוקיה. הצירים: יהושע קוברסקי, תלאביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו. [1], 18: 20. (ספריה "קטינא"). ספור לילדים.

849 ברודס, ראובן אשר. הדת והחיים: עורך מקוצר ומבואר בידי ירמיהו פרנקל, ירושלים ותל-אביב, שוקן; (חיפה, דפוס "אות"), תש"ז. [2], 178 ע'. 8°. = ספרי מופת לבתי-ספר, מספר 15.

850 ברזיאר, יצחק [Isaac Breuer]. עם התורה המאורגן. ללחתיחדות של אגו"א. ירושלים-תל-אביב, נצח; (תל אביב, דפוס "נשר"), תש"ד. 19 ע'. 8°. = ספרי נצח, ח. = דברי עיון ומחשבה, ספר ב.

851 ברומפילד, לואיס [Louis Bromfield]. המאהב במלאך המות. עברית חנה סמואל. קץ הדרך. עברית מ. עראי. תלאביב, "עידית", (דפוס "ספר"), תש"ז. 64 ע'. 8°.

852 ברון, דבורה [Deborah Baron]. הלבן. (תלאביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 51 ע'. 8°. בראש השער: דבורה בארון. — ספורים.

853 ברור, אברהם יעקב [Abraham Jakob Brawer]. [מפת] ארץ ישראל. קנה המדה 1:750.000. תלאביב, "ספריה החיל" ע"ש ברל כצנלסון, צולם וגדפס ע"י מחלקת המדינות של ממשלת א"י, [1946]. 63:42. בשוליה: מסת הקרקעות והישובים של היהודים; קנה המדה 1:750.000. המפה מעובדת ע"פ מפות של מחלקת המדינות של ממשלת א"י, עבה"י, הצבא הבריטי וחי' הכשרת הישוב בא"י.

854 בריטניה הגדולה. צבא. חילים יהודים ארץ-ישראלים. הגדה של פסח. איטליה, הוצאת פלוגת המודדים הא"י 524, תש"ה. [23] ע', תמונות. 8°. במכונת-הכפלה. — פרודיה.

855 ברינשטיין, ישראל אריה. נצח ישראל: חדשים ובאורים על מסי נדרים, מאת... ר' ישראל אריה ברינשטיין... הובא לדפוס ע"י בנו שלמה זלמן... ונכדו מ. צ. אילן... ירושלים, דפוס ש. רוהלד, תש"ד. 7, 12 ע'. 8°.

856 ברכיהו, מ[רדכי] [M. Brachyahu]. גיל

המוסיקה בישראל מימות קדם עד ימינו אלה. בצרוף רשימה ביוגרפית (כ-500 שמות), רשימת המקורות בתנ"ך, ביבליוגרפיה, תולדות ההימנון הלאומי "התקוה" 40 תמונות וגלופות-תווים... בהשתתפות אפרים טרוכה, ירושלים, ר. מס; (תל אביב, דפוס שהם) תש"ה, 198. [2] ע/ תוים, תמונות, 8°. = גרדנוויץ, 5: תולדות המוסיקה. ספר ב. ספרית מס למדע פופולרי, ספר 28. שער נוסף באנגלית. את הקודם עיין ק.ס. שנה ס"ז ע' 287. התכן: מכוב. המוסיקה בישראל ושיגשוגה בימי המלכים. המגע הראשון בתרבות המערב. ישוב המערב. מוסיקת היהודים באירופה של ימי הביניים * מוסיקאים יהודיים בתקופת הרנסאנס. תקופת ההתבוללות במערב-אירופה. התנועה הלאומית במזרח-אירופה ותוצאותיה. השיבה לארץ ישראל. תוספות (ביניהן: ביבליוגרפיה: ע' 159—166; רשימת מוסיקאים שמוצאם יהודי, ע' 167—193; ההימנון היהודי התקוה).

872 גרוסמן, וסילי [Vasilii Grosman].
הגיהנום בסרבלינקת. תרגום: אברהם שלונסקי.
תל-אביב, ש. איזנסקי, חש"מ, [תש"ה]. 78 ע', 8°.
בראש השער: ואסילי גרוסמאן.

873 גרוספלד, יצחק. יצירת חמרים פולי-
מריים מחומצות אמיניות בסיסיות דיריואטים שלהן.
ירושלים, תש"ו, [3], 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

Isaac Grosfeld: Formation of polymers of basic-amino acids and their derivatives... Jerusalem, 1945.

874 גרטן, קלינטון הרטלי. אוסטרליה.
מאנגלית מ[שה] בנארי, תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס סטרוד, 1947), 291, [1] ע', טבלאות, מפה, תמונה, 8°. בראש השער: ג. הרטלי גראטאן, שם המקור:

Clinton Hartley Grattan: Introducing Australia.
875 גרים, האחים [Gebrüder Grimm]. מעשה בעז ושבעה גדים ועוד ספרים, כתובים בידי ל. אביטל [=ליון קיסניס], מצירים בידי צבי מלנציק, תל-אביב, "מעין", חש"מ, [1946], 28 ע', 8°. 5 ספרים.

876 דובנוב, שמעון [S. Dubnow]. מלחמות החשמונאים... (ת"א, דפוס מלין), [תש"ו], 63, [1]

יהודה בלאא"א אלכסנדר צבי טביומי <גוסטנג> מלפנים... רב אבר"ק סוכוצ'ין... חלק א. ירושלים, (דפוס בית יתומים דיסקין), תש"ו, [4] 200, [2] ע', 2°. כולל 64 תשובות, מהן א—ל"א ב"אורח חיים" והשאר ב"יורה דעה".

864 גוטפריד, מרדכי. רש"י ורמב"ם, ז"ל; הצד השווה אשר בהם והבדלם. כתינות וסקירות. תל-אביב, חש"מ, תש"ו, 20 ע', 8°.

865 גוטפריד, מרדכי. השבת והאמונה. תל-אביב, חש"מ, תש"ו, 19 ע', 8°.

866 גולדברג, אברהם. בתים בישראל. רשומים מאת אברהם גולדברג (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס ארילי), [תש"ו], [4] דף, 26 לוחות-תמונות, 2°. שער נוסף, "25 רשומים בשחור-לבן וליטוגרפיה צבעונית, הקדמה מאת [נחום] בנארי". בתוך תיק מקרטון.

867 גונדלמן, א[ברהם]; נ. ידלין, מולדת; ספר ללמוד המולדת בכתה ג, ספר א—ד, תל-אביב, ציציק, (דפוס רוהלד), [תש"ו], 64 ע'; [1] דף, 65—130 ע'; [1] דף, 129—206 ע'; [1] דף, 205—262 ע'. עם תמונות, 8°. נספח: ספר למורה, תל-אביב, ציציק, תש"ו, 64 ע'.

868 גליקסון, משה [M. Glücksohn]. חידוש היסודות. ירושלים, המחלקה לנוער של קרן היסוד, תש"ו, 60 דף, 8°. במכונת הכפלה, קבץ מאמרים.

869 גלסוורת'י, ג'ון. הקוף הלבן; רומן. תרגום מאנגלית אליעזר לובראני. (ספר א"ב), תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 1218, [219]—423 ע', 8°. בראש השער: דושון גאלסוורת'י. שם המקור: John Galsworthy: The white monkey.

870 גרד, גבריאל [Gabriel Grad]. עשרה שירים לבתי-ספר ולעם. המלים מאת הרב... ר' אברהם יצחק הכהן קוק, המוסיקה מאת גבריאל גראד; חבור 151 לקול סולה, תל אביב, "עולם אמנות עברי", (דפוס ה. לנגר, 1946), [11] ע', תוים, 8°. "תיקון טעויות דפוס" 1 ע' במכונת הכפלה.

871 גרדנוויץ, פ[טר] [Peter Gradenwitz].

884 דיפו, דניאל, רובינזון קרוזו, מעבר
בידי יצחק אבנון, הציונים מאת צבי מלבוניק, תל-אביב,
"מעין", חש"מ, [1946], 36 ע' 8°. בראש השער:
דניאל דפו. — מנוקד, שם המקור:
Daniel Defoe: Robinson Crusoe.

885 דנציג, אברהם בן יחיאל מיכל, ספר חכמת
אדם ובינת אדם על הלכות א"י... והחלק הזה מכונה
בשם שערי צדק כולל שער מצות הארץ ושער משפטי
הארץ... נדפס עתה פעם שלישית בהוספה מרובה...
ירושלם, דפוס בתי יתומים דיסקין, למוד הלכות הארץ
= חש"א, 72 ע' 8°. גליון לדוגמא.

886 ה. ג. א. עזרה ראשונה: מה עליך לדעת
ומה עליך לעשות להצלת חיי נפגעים מהתקפות אויר.
מהדורה שניה, תל-אביב, לשכת ההוראה המרכזית להגא.
והארגון הארצי של אגודות "מגן דוד אדום" בא"י (דפוס
הפועל הצעיר), חש"ב, 80 ע' תמונות. 8°. (ספריה
להתגוננות בפני גזים והתקפות אויר), על המעטפת:
"נעץ הסוכנות היהודית לעניני התגוננות בפני גזים
והתקפות אויר..."

887 הגדה של פסח, סדר הגדה של פסח... העורך
והמוציא לאור צאלח ח"ר יעקב מנצור, ירושלים, (דפוס
"אשכול"), חש"ו, 36, [8] ע' תמונות. 8°.

888 הגדה של פסח, עם פירוש שם משמאל מאת...
מ"ה שמואל [בן אברהם בורשטיין] בעתמ"ח ספר
שם משמאל על 'התורה'... מהדורה שלישית מושלמת
ומתוקנת, בהוספת לקוטי אמרים בעניני פסח מאת בן
המחבר... מ"ה דוד, ירושלים, (דפוס "התחיה"), חש"ו,
138 ע' 8°.

889 הולצברג, יצחק רפאל, התשובה: מסה
פסיכולוגית, תל-אביב, "בית-הספר", (דפוס מל"ן, חש"ו),
19, [1] ע' 8°. — ספרית יהדות, מס' 1.

890 הופמן, שלמה (Shlomo Hofman), אל ארצי;
שירים בשנים שלשה וארבעה קולות, עבדו בידי שלמה
הופמן, מהדורה שניה, תל-אביב, "בנה", (דפוס נידט,
1947), 23, [1] ע' תוים. 8°. "המלים מתחת לתוים
וגם לחדר."

891 הורודצקי, ש[מואל] א[בא] [בא] Samuel Aba

ע', מפה, תמונות. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, 44.
סרק מספרו, "דברי ימי עם עולם".

877 דודזון, מ[נחם מנדל], בצל האילן;
דברי זכרון, דמויות ותעודות מההוי היהודי בבסרביה.
תל-אביב, ("דפים לזכרון", דפוס "בצלאל"), חש"ה, 72 ע'
פורטרט. 8°. בעיקר על משפחת המחבר, מהתכן:
ליסוד המושבה העברית הראשונה בבסרביה (דומברובני
במחוז סורוקין): ע' 13—16.

878 דוידית, רבקה, זפתיונק, 5 מעשיות
בחרוזים, ציר דוד, הגדה, תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס
"ספר"), חש"ו, 47 ע' 8°. מעשיות לילדים.

879 דורית, הפתעה, צירה: ר. גאי, ספחה
בעקבות הציונים: דורית, תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס
"ספר"), חש"ו, [28] ע' תמונות. 17: 18, (ספרית דבי),
שער נוסף באנגלית, מנוקד, ספור לילדים.

880 דורמן, מ[נחם], חקירת הועדה, תל-
אביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), חש"ו, 91, [1] ע'.
8°. = קונטרסים, ג. ניתוח של דו"ח ועדת החקירה
האנגלו-אמריקנית לעניני ארץ ישראל.

881 דינגוט, מאיר (M. Diengott), ספר דקדוק
אנגלי למתחילים, English grammar for begin-
ners, מהדורה תשיעית, חיפה, בית-הספר הריאלי העברי,
חש"מ, 1945, [4], 150 ע' 8°. המעטפת הימנית
רק בעברית והשמאלית רק באנגלית; עליהן השנים חש"ו
1946, מהדורה ז' ראה קס, שנה כ"א ע' 231.

882 דינבורג, בן-ציון [Benzion Dinaburg],
קונטרסים של מקורות, לוקטו ונוערו בידי
ב. דינבורג, קונטרס אב, [חיפה], הר הכרמל, בית
הנוער מסודו של פ. רוטנברג, המחלקה לעניני הנוער של
הנהלת ההסתדרות הציונית, חש"ו, 2, (סמינריון ללמוד
הציונות ותולדותיה), במכונת הכפלה, התכן: קונטרס א:
יסודותיה ההיסטוריים של הציונות, [1], 32 דף, קונטרס
ב: מבשרי הציונות, [1], 22 דף.

883 (דיסני, ולט) [Walt Disney], השליה
בבית הקוסם; אגדה שוויצית, עברית: בנימין
פרידמן, תל-אביב, י. ציציק, (דפוס "עתיד"), [1946],
30 עמודה, תמונות. 17: 24.

המחבר טוען שגם עכשיו אחרי ההשמדה ההיסטורית, אוכלוסיית ישראל האמריקנים אינם חשים כלל שבאמריקה, ארצם ומולדתם, הם מהווים מהות מיוחדת פנימית, רוחנית או תרבותית. לפי מסקן רשמי משנת 1936 מסונפים אל בית הכנסת רק עד 13% מיהודי אמריקה. לא יותר מחמשה אחוזים מהילדים היהודים מקבלים חינוך יהודי מספיק (ע' 19). גם ציונות אמריקה שוללת את מציאותו של המושג "גלות" בכל הנוגע ליהדות אמריקה (ע' 69).

897 המינגווי, ארנסט [Ernest Hemingway].
בש.ל.ג. הקילימאנז' ארו. מאנגלית מירי דור.
מרחביה הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר
הצעיר, 1946), 43, [1] ע' 80. (ספרית פועלים / דורון).
בראש השער: ארנסט המינגווי.

898 המינגווי, ארנסט. הקקז' לנשקו רומן.
(תרגום מאנגלית יאיר בורלא). תל-אביב, "מסדה";
(הרצליה, דפוס מסדה), [1947], 253, [1] ע' 80.
בראש השער: ארנסט המינגווי. שם המקור:
Ernest Hemingway: A farewell to arms.

899 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ ישראל. ההסתדרות הפקידים. הכנס
הארצי של ועדי הפקידים בחרושת ההסתדרות
ובחרושת המשותפת להסתדרות ולהון הפרטי. חיפה
24-25 במאי 1946. (תל-אביב) ההסתדרות הפקידים בא"י.
הועד המרכזי, (דפוס "הפועל הצעיר"), [1946], 46 ע' 80.

900 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ ישראל. המרכז לחנוך. ליום האחד במאי.
חבורת עזר לגנת ולמורה בכתות א' ב', תל-אביב,
חש"מ, תש"ו, 66, [2] ע' 4. לוחות-תמונות, חיים,
תמונות, 17: 24.

901 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ ישראל. מרכז לתרבות. תרבות למעשה.
(תל-אביב), המרכז לתרבות, (דפוס י. שלומי), [1946].
166, [1] ע' 80. = ספריה שמושית לבעיות תרבות.
1-2. "דברי חכרים בכינוס פעילי-התרבות בפתח-חקה,
16-19 בדצמבר 1945".

902 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ ישראל. הקבוץ המאוחד. ועדת התרבות.

[Horodezky]. עולי ציון: לקורות העליות לארץ-
ישראל. תל-אביב, המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות
הציונית בהוצאת "גוית", (דפוס י. שלומי), תש"ז, 227.
[1] ע' 80. התכן: מבוא. הרבנים והעליה: עליית
הרבנים מצרפת ואנגליה. רמב"ן, ר' משה ב"ר יצחק
אלשקר. — המקובלים והעליה: צפת, ר' שלמה אלקבץ.
ר' יוסף קארו. ר' משה אלשיך. ר' משה קורדוביץ.
האר"י, ר' יוסף אשכנזי. ר' אליהו וידאש. ר' אליעזר
אזכרי. ר' שלמה שלימל ברי חיים. ר' ישעיה הורוויץ. —
התנועה המשיחית והעליה: עליית החבורה של ר' יהודה
החסיד, ר' אברהם רוזיני. ר' חיים אבולעפיה. ר' חיים ו'
עטר. רמח"ל. — החסידים והעליה: החסידות הבעש"טנית
וא"י, ר' אברהם גרשון מקוטוב. ר' נחמן מהורודינקא. ר'
מימ מויטבסק. ר' אברהם מקאליסק. ר' מברצל. ר'
י"ש משפיטובקה. ר' אברהם דוב-מאברוסט. ה"בחולה
מלודמיר". ה"חלוקה" והחסידות. השתלשלות החלוקה
מ' ש"ז מלאדי ועד ר' אברהם יעקב מסדיגורה. ה"חלוקה"
ומדנים בין אחים. — "הפרושים" והעליה. הערות.

892 הילמן, שמואל יצחק [S. I. Hillman]. ספר
אור הישר על משניות... מאתי... בעתה"ס אור הישר
על הש"ס ועל תנ"ך וחמש מגילות... [חלק א-ב].
ירושלם, דפוס "התחיה", תש"ו-תש"ז, 80. התכן:
[חלק א]: סדר ורעים. תש"ו... 150 ע'. [חלק ב]: סדר
טהרות. תש"ז, 236 ע'.

893 הילמן, שמואל יצחק [S. I. Hillman]. ספר
אור הישר על תורה נביאים וכתובים וחמש מגילות...
ירושלים, (דפוס "התחיה"), תש"ה, 161 ע' 80.

894 הלבנר, יעקב. גורמים בחנוך. ירו'
שלים, "קוהלת", (דפוס ר. ת. הכהן), תש"ו, 30, [1] ע'
80. (ספריה פדגוגית למורים ולהורים). בהשתתפות
ועד סניף המורים בירושלים.

895 הלפרן, יעקב. ממועד למועד: ספורים
לילדים. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ו.
[60] ע' תמונות. 80. 6 ספורים. לכל ספור ספירת
עמודים מיוחדת.

896 הלקין, שמעון [Simon Halkin]. יהודים
ויהדות באמריקה. ירושלים ותל-אביב, שוקן
(תל אביב, דפוס "הארץ"), תש"ז-1946, 77 ע' 80.
= ספריה קטנה של הוצאת שוקן, ז.

ויסטים, נאסר יחד עם מנהיגי ההסתדרות הציונית והיה כלוא במחנה לטרון ובשבתו שם הכריז צום, הדברים נדפסו תחלה בהמשכים ב"המשקיף".

909 וילר, אופל, סיביל דויצ'ר. פרנץ שוברט וחבריו העליזים, מאת אופל וילר וסיביל דויצ'ר. ספר בעברית אריה לרנר. (ציורים — מרי גרינולט). תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס רוהלד), תש"ז (1946), 82, [10] ע', תימ, תמונות. 8° מנוקד.

910 [וינטרויב], נח בן יעקב דוד. ספר גלת חז"ל... כחפץ הצעיר... נח גד בהרה"ק ר' יעקב דוד מרדאמסקי. ירושלים, "דפוס-ברסלב", [1946], 16 ע', 8° רמזים וגימטריאות.

911 [וינטרויב], נח בן יעקב דוד. ספר דברי חז"ל... חן ומקום על דורשי התורה... [מאת] הצעיר... נח בהרה"ק ר' יעקב דוד... ירושלים, דפוס ש. וינפלד, תש"ה. [2], 14 ע', 8° רמזים וגימטריאות.

912 [וינטרויב], נח בן יעקב דוד. ספר טל שבת אמרי יאה על שבת קודש, [מאת] הרב נח ווינטראב... ירושלים, דפוס ארץ ישראל שע"י פאג'י, תש"ז. 24 ע', 8°

913 [וינטרויב], נח בן יעקב דוד. ספר עורה כבודי על מגילת אסתר... [מאת] נח גד בהרה"ק ר' יעקב דוד מרדאמסקי. ירושלים, דפוס "ארץ ישראל" שע"י פאג'י, תש"ז. [2], 102 ע', 8° עם הפנים, בלתי מנוקד.

914 וינר, א. תכנית ללימודים ראשונים בחברות הנוער העולה; ידיעת העם והארץ. ירושלים, תסכנות היהודית לארץ-ישראל, הלשכה לעלית ילדים ונוער, (דפוס "מוריה"), תש"ז. 51, [1] ע', טבלאות, מפה. 8°. נועד למדריכי הנוער. התכין: תולדות היהודים במספרים. הפתרונות השונים לשאלת היהודים. העם והארץ. א"י כיום. ביבליוגרפיה: ע' 50—51.

915 ויסוצקי, א[ברהם]. תל אביב; רומן מימי העליה השלישית. (תרגום מ[דכי] אורח). תל-אביב, "דביר", (דפוס "אחדות"), תש"ז. 255 ע', 8°. את הספר במקורו הרוסי עיין ק.ס. שנה י"ב ע' 221.

916 ויץ, יוסף [Joseph Weitz]. נצא לכפר.

הגדה של פסח. (ת"א, ועדת התרבות של הקבוץ המאוחד, דפוס ה. לגר), [תש"ז]. 28 ע', 8°. דפוס אבן. לקוטי ספרות מתאימה.

903 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. קרן נכות. לשאלות המחלות הכרוניות והממושכות בקרב צביר הפועלים. (תל-אביב, דפוס "אחדות", תש"ה). [8] ע', תמונות. 8°.

904 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. קרן נכות. תקנות קרן נכות של העובדים העברים בארץ-ישראל. >אושרו ע"י הוועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל והוועד המפקח של קופת-חולים. תל-אביב, חש"מ תש"ה. 10 ע', 8°. שער אנגלי בעמ' ד' של המעטפת.

905 הררי, יהודית. בין הכרמים. ספר א-ב. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז. 312; 288 ע', 8°. ספור "נכתב עפ"י יומנים, מכתבים ומסמכים שנשתמר משנת תרמ"ה בארכיון אחת המשפחות מהעליה הראשונה. הספר מתאר 50 שנות חיים של הישוב החדש, אישים ומאורעות, חיים פרטיים וציבוריים". (מהקדמה).

906 וולמר, אדם. יבוסל. הדיקטט של קרים! [ירושלים], [הוועד המאוחד של אירגוני האורחים הפולניים בארץ ישראל], חש"מ, [תש"ה]. 15, [1] ע', מפה על המעטפת. 8°. נגד השינויים בגבולות פולין שדרש סטלין בועידת קרים.

907 וולפהיים, נלי. חינוך בציל הגן; הפסיכואנליזה וגן הילדים — פרקי עיון ומעשה. עברית: א. נור. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 127 ע', 8°. (ספרית פועלים / למתן). בראש השער: נלי וולפהיים. שם המקור: Nelly Wolffheim: Psychoanalyse und Kindergarten.

908 ויזל, זאב פון [Wolfgang von Weisel]. תשעים ושנים ימי מעצר וצום; יומן אסירי ציון. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספ"ר"), תש"ז. 319, [1] ע', פורטרט, פקסימיל, תימ. 8°. בראש השער: זאב פורוויזל. המחבר, עתונאי ידוע ורופא, מעסקני הריכוז.

החפשיית של המחבר" (קע, כו, 2). "לא יכולתי לברר אם יש ממש בהודעה זו" (קע"ג, לב, 15). "גם השחה הוואת אינה אלא יצירת המחבר" (קעו, לת, 20). "הדברים, כמובן, דברי הבל הם!!" (קעו, מד, 12). "כל הסיפור כאן אינו אלא ממיטב השיר ופרי דמיונו של המחבר" (קפג, נט, 19). "המחבר מאמץ את העינים כדרכו" (קפה, סו, 18). "השיחה הזאת היא המצאת המחבר ושמות המתווכחים בדו"ס הם" (קצא, עת, 28). "למאורע זה אין ידיעות מקבילות ואין לזהותו" (רכז, קמח, 32).

ראוי היה לזקוט לשון צנועה יותר, וביתוד מאחר שכמה מהדברים יש להם מקור. והנה אני השויתי את הסכסס עם שבט יהודה (1) דפוס ראשון, (2) דפוס "אדריאנופול", (3) דפוס אמסטרדם שנת "ושק"ט ושאנ" = ט"ו, (4) מהדורת וינה, הנובר תר"ט. ובה אני רושם את הצרותי והגהותי על פי השחאה עם שבט יהודה מהדורות הנ"ל, ובסברא על פי שיקול הדעת. את הנוסח המשובש שמתי בסוגריים עגולים (), ואת תיקוני בסוגריים מרובעים []; את תיקוני לשיבושי הספר השונים סדרתי לפי הענינים — לא לפי העמודים — וחילקתיים לחמשה סוגים.

סוג א': שיבושי-נוסח שלא כדפוס ראשון

בריש עמ' קסו כותב המהדיר: "ההוצאה הזאת של הספר שבט יהודה הוכנה על פי הדפוס הראשון". והנה השויתי את מהדורתי לדפוס הראשון שבבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, ואלה המקומות שהמהדיר לא דק ע"פ הדפוס הראשון.

נא, 6: ואם (יעשה) [יעשו] הדבר הזה וכו'.

שם 9: כי זה המלך [מלך] עז וכו'.

שם 19: כי אין לכם מלכות (אחרת) [אחר] אלא הודון, אחר, כ"ה בדפוס ראשון ואין לשבש ולהגיה "אחרת", כי ידוע שכל חכמי ספרד הראשונים רגילים לכתוב מלים אשר סופן — וזו כגון: אומנות, גלות, מלכות, מציאות, עדות וכדומה — בלשון זכר דוקא, כלשון חז"ל (בפרקי אבות): "זכות הרבים תלוי בו", "פרענות בא לעולם". והנה דוגמאות אחדות משבט יהודה: עכ, 19: ושיעשו חנויות סביבות הים לאומנות. זת, קו, 32: גלות ארוך ומר, נח, 28: כי כלים מלכיות רבים, סו, 5: באותו מלכות, כד, 33: והמציאות יוכיח. סה, 16: והמלך כאשר שמע עדות זה שמח מאד.

נב, 29: איש (אנוני) [אמוני=אמונים]. ע"פ משלי

ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס האומן), תש"ו, 80 ע', תמונות. 8°. שיחות בריו על ישובינו העבריים וסביבתם.

917 וירגא, שלמה בן יהודה. ספר שבט יהודה

לרבי שלמה בן וירגא. הגיה וביאר עזריאל שוחט, ערך והקדים מבוא יצחק בער. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס "השילוח"), תש"ו, 235 ע', 8°. (ספריה היסטוריוגרפית בעריכתם של יצחק בער ובנציון דינבורג).

חוג יודעי ספר חיכו שלוש עשרה שנה (עין מאמרו של י. בער ב"תרביץ" שנה ר', עמ' 152, סוף הערה 1) לצאת הספר שבט יהודה במהדורא מדעית ומוגהת בעריכת הפרופ' יצחק בער; והנה סוף סוף זכינו שהספר יצא בהוצאת "מוסד ביאליק" בעריכת הפרופ' בער בצירוף הערות וביאורים מאת תלמידו עזריאל שוחט.

ואלה דברי המהדירים: "הספר שבט יהודה נדפס לראשונה בשנת 1555 בערך, ולמאז יצא בכמה וכמה מהדורות והיה אחד הספרים הנפוצים בעם, שלמד ממנו את ידיעת עברו ושאו מתוכו ענין ובטחון, ותלמידו חכמים ומשכילים מצאו בו הוראה להתגוננות בפני טענותיהם של הצוררים".

ובדברי המו"ל על המעטפה כתוב לאמור: "עכשיו ניתן הספר שוב בידי העם, כשהוא מוגה ומפורש, זו הפעם הראשונה, מתוך בדיקה מדעית של הסכסס... כדי היותו מתאים לרוחו של הקורא העברי בדורנו. וזו זכותו המיוחדת של פרופ' יצחק בער, שעמל חקירותיו במשך עשרים שנה שוקע בספר זה עליו ועל ידי תלמידו המובהק עזריאל שוחט".

בה ובדוק עד כמה מהדורת הספר שלפנינו היא באמת מוגהת והספר ראוי להנתן בידי העם. הקורא את הספר בעין בוחנת ימצא שהמהדורא שלפנינו אינה לא מדעית ולא עממית, ומרובים בה השיבושים.

ידוע הכלל: "לא ראינו אינה ראייה". לא כן חושב המהדיר. על כל הסכססים שבשבט יהודה שלא בצא להם מקבילות הוא אומר, פשוט, שהמחבר — מלומד בעל שיעור קומה מפורסם — זיך ובה את הדברים מלבי. הנה דוגמאות אופייניות אחדות:

כל זה בדה המחבר מלבו" (ע' קסו, כ, 2).

"המצאת המחבר" (שם, 10). "המחבר יצר שמד"

(שם, 27). "הודעה זו אינה אלא אחיזת עינים"

(קסח, 20). "גם זאת אינה אלא בדותא" (שם,

כב, 9). "הויכוח הוא מדומה והוא פרי יצירתו

נח, 4: כמה נהיה אנחנו חסאים (תהיה) [תהיו]
אתם אדוננו.

ט, 3: ולתת להם חן וחסד מפני מה (שעשום) [שעשו]
עמנו.

סו, 24: והכומר ההוא איש חשוב, כי המלכה היתה
(מתודית) [מתודת] עמו.

קיא, 31: וקראתי אתכם צאן בבחינת הרעיה (והנהגה)
[והנהגה].

קטו, 7: וכשיש זכות במשלחים, האל ישים בפי (שלו)
חיים [שלוהם] מה שראוי לדבר.

שם, 8: היה עם פיפיות שלוחי עמך [ישראל]. בדפוס
ראשון ליתא לתיבת שלוחי, והמהדיר הוסיפה ע"פ

מהדורת וינר, ולפי דעתי עיקר הנוסח הספרדי העתיק של
הפיסות הית כמו בשבט יהודה דפוס ראשון: "היה עם

פיפיות עמך ישראל", כלומר היה עם שלוחי עמך ישראל
הנמשלים לחרב חדה בעלת שתי פיות. (ע"פ תהלים קמט,

ו). ורק בנוסחות המאוחרים של האשכנזים "תיקנו"
והוסיפו ללא צורך תיבת "שלוחי", ועל ההוספות

והשינויים שהכניסו האשכנזים בפיוט "היה עם פיפיות",
כבר העיר ש"ר בתולדות ר' אלעזר הקליר (דפוס

וארשא תרע"ג ריש עמ' 226), וצונץ "דיטוס" ריש עמ'
144.

קטו, 15: ראש (גלות) [גולת] ישראל.
קיש, 14: ובפרט קהל גדול [קהל] שביליא.

קלה, 20: או שיאמר: (הניחו) [הניחני] ואעבור.
שם, 30: אלי שבחוך — לישב (להתרות) [ולהתרות]

בבאים וכו'.

קמח, 20: וצוה לעשות חותמות (גדולות) [גדולים].
קכ, 26: הנה בבבל גולים היו [ואיך] ידעו אותה

חכמה?

קנח, 15: שהנער התם [בסופו] יהיה ערום.
קנו, 24: ונקנו מחולק, מורה על המחשבה (התחבולה)

[והתחבולה].

קנח, 10: אמר המלך והלא (חכמינו) [חכמים]
אמרו: "הילודים למות".

שם, 25: אלא שהאל שונא אותם (כדי) [וכדי] שלא
ישובו אליו וכו'.

קסב, 28: ולא (אשה) [עשה] שום נזק.

סוג ב': שיבושי טכסט ודיטוגרפיות
כא, 31: ואתה, אדוננו, (בכסאך) [בכסאך] נקי, וכסאך,
כצ"ל, ע"פ שמואל ב' יד, ט.

מא, 21: ראוי שלא יראה (לכם) [בכם] ערות דבר,
כמאמר מלכם, בכב, כצ"ל, ע"פ דברים כג, טו.

קא, 16: שכן אמר (הנביא: איה) [שאו! אי זה] בית
הרואה. כן צ"ל להגיה ע"פ שמואל א' ט, יח.

קיו, 3: (ובתת) [ובתם] שאלתו קם על רגליו, ובתום,
כצ"ל, ע"פ מלכים א' ח, נד.

קכא, 23: (מכל) [מקול]. מחרף ומגדף. מקול, כצ"ל,
ע"פ תהלים מד יז, וכן הוא בהקדמת אברבנאל למלכים.

שם, 30: ומהם שמו בים [זרך] [נתיבה] [ונתיבה]
במים עזים. ע"פ ישעיה מג, טו, וכן הוא בהקדמת

אברבנאל.

קכב, 3: כמאמר אבותינו: הן גוענו [אבדנו] כלנו
אבדנו. ע"פ במדבר יז, כז, וכן הוא בהקדמת אברבנאל.

קכו, 5: והוא ו"ל קודם בוא החקירה ידע את כל אשר
[יעשה] [נעשה]. וינר, ע"פ אסתר ד, א.

קמז, 18: שבתי וראה, הגיה המהדיר שצ"ל שבתי
וראיתי, ואין צורך, שהרי כן לשון הכתוב בקהלת ט, יא:

שבתי וראה, ועיין רש"י שם.

כז, 2: והוא היה מבקש (להצילם) [להרגם], ולא ראה
כח בידו. דפוס אנד. ומהדורת וינר.

לב, 20: אז השיב טומאש (בכל) [ככל] מה שאמר
למלך. (וינר).

לד, 30: כי הנה מאסיו (מייחד) [מייחס] אותו וכו',
וכן לקמן שורה 33: "איך נייחסהו לדוד". ובעמ' לה, 1:

"מרים היא נתיחסה לדוד".

לה, 3: אמר המלך: (כו) [בו] אני מאמין, ואליו אפקיד
רוחי.

שם, 17: שלא נתן (לנמלה) [ללבנה] האור שנתן
לשמש. דפוס אנד. והנה המהדיר העיר: "דברי המחבר כאן

הם פרודיה ליהודה הלוי: כוזרי מאמר א' קב—קג". אבל
המעין בכוזרי שם, ימצא שאין שם אף מלה שתשמש

מקור לפרודיה לדברי בעל שבט יהודה שלפנינו.

מ, 25: כי הרבוי עם הפרוד (שם) [שב] למעוט. כז
הוא בדפוס ראשון וכל הדפוסים.

מג, 7: אז מנשה בעזר (חתנו) [חותנו] סנבלט קיבץ
כל ראשי הכהנים וכו'. חותנו, כן צ"ל להגיה, ע"פ יוסיפון

מהדורת גינצבורג ברדיצב תרנ"ו עמ' סד; ויוסיפון הרגיל
סוף סרך ה'; וקדמוניות לסלביוס ספר י"א ה.

נא, 29: לא היו מכריחים לשום (אומה) [עם] שיקבל
דת משה, לבד שיקבל עליו שבע מצוות.

נה, 22: אשירה לה' כי גאה גאה (ועניי) [ועניי] עמו
ראה.

קלו, 30: ובי' היו עושים בכל שנה. (נמצאו בת"ת) שעמד הבית ת"ת פרוכות. העיר המהדיר: "כאן חל ודאי שיבוש, החשבון אינו מדויק". ובאמת צ"ל: [נמצא בת' שנה] שעמד הבית ת"ת פרוכות. דפוס אנד. לפי וינר עמ' 104 הערה סג.

קלח, 28: כי מחצי היום (ולמטה) [ולמעלה] היה יום טוב לכל היהודים. ולמעלה, כצ"ל ע"פ בבלי פסחים, נ, ב. קמא, 26: שאם כן כל (עוף) [העוף] היה ראוי להשליך. קמב, 7: ואמר שהוא מוריד (הטל) [הגשם]. הגשם, כצ"ל, השוה לקמן שורה 9—14.

שם, 25: שבבן אמר מוריד (הטל) [הגשם] מכלכל חיים.

קמא, 27: קשרו (אל) [על] המלך. קנב, 14: אזי עבדך וכל (עיסת) [עיסק] קאשטיליא בידי. (וינר). כלומר המשרה על כל יהודי קאשטיליה היא בידי.

קנז, 4: אמר המשנה: זו קשה מן הראשונה. הכוונה לסוף הפסוק הנ"ל: בעוד רשע לנגדי. וינר בהערה לתרגומו הגרמני סוף עמ' 249.

מו, 24: שאם אתם סועדים עם הגוי, תדחו הכוס לפי שנגע [בו]. (וינר).

עא, 25: היו גזירות כוללות ברוב [קהלות] ספרד, וביותר גדולות בחכמה ובמנין.

פו, 10: שאלה [ט':] אמרו, כי מלך צפון כסה פני סוס. (וינר). ויש בסך הכל שלש עשרה שאלות.

קיד, 20: שכיון שחכם נהנה מעם הארץ [וכו'], וההרגל שיש וכו'.

קכו, 10: [והוא] ברח והלך ללישבונו. והוא, כן בדפוס אנדריאנופול לפי וינר עמ' 94 הערה עב.

מג, 11: והלך הוא — מנשה — וסנבלט (המלך) לאלכסנדר המלך וכו'. תיבת "המלך", — הנמצאת בכל הדפוסים — היא שיבוש ואשגרה מלקמן: אלכסנדר המלך — ויש למחקה, כי ידוע שסנבלט החורוני חותנו של מנשה, לא היה מלך. וכן ביוסיפון ובמקורות האחרים ליתא לתיבת "המלך".

נב, 17: הלכו לבקש את ה' במקומות אחרים, (ומצאו) ורבים מצאוהו וכו'. תיבת "ומצאו" היא דיסוגרפיה משורה 18, ויש למחקה, וליתא בדפוס אנד. ובכל הדפוסים.

פב, 6: ומגבורת יהודה (ויוסף) ואחיו היה להחריד את מצרים וכו'. תיבת "ויוסף" מיותרת ואשגרה מלקמן, וגראה לי שיש למחקה.

נה, 17: כי אחר שגרשתם (הכבוד) [הכבוד] מהמלך אידומיאו וכו'. דפוס אנד. וגם וינר.

סו, 20: ואחר הפצר הרבה (ובדברה אליו) [ובדברו אליה] יום יום וכו' (וינר). ונתהוה השיבוש שלפנינו ע"פ בראשית לט, י.

שם, 31: שמה (כל) [על] השרים אשר בחצר שידברו אל המלך.

עג, 8: (מוזיפים) [מוזיפים] ושקרנים אתם.

עו, 1: (ומשם) [ומשמים] המליכו האיש הזה. וכן הוא לקמן עמ' קסג, 14. ע"פ בבלי עבודה זרה יח, א.

פב, 9: למבשלות (ועופות) [ואופות].

פח, 9: האריה שעושה עם זנבו עגולה (סביב האר) [ביער] וכו'. ביער, כן הוא ברד"ק הארוך לתהלים כב, יו.

צא, 29: תפש (מהשר) [השר] והשליכו באש. (וינר).

צג, 18: ולא היו יוצאים לחוץ (מגלות) [צ"ל מתורן] או משנאת העם עליהם.

צט, 29: הראנו (ה') [אדוננו] חסדך. אדוננו, כצ"ל, וכן הוא בעמ' צו, 28: קא, 11.

קה, 1: ודרך שמחה אמר זה. עיין הערתי לעמ' לה, 11 (בסוג ג').

קי, 31: אין ראייה (ממנה) [ממה] שהם נרדפים.

קיב, 8: ואתם אבותם השם הסוב עם הממון הרע. אבותם, כן הוא בשבט יהודה דפוס ראשון ודפוס אנד.

אבל בדפוס אמסטרדם תס"ו ומהדורת וינר הגירסא: אמרתם. ואין ספק שצ"ל המרתם כלומר החלפתם, מלשון: ואם המר ימירנו (ויקרא כז, לג).

קכא, 8: טוב הארץ תאכלו (כמוני) [כמונו] היום. כן הוא בהקדמת אברבנאל למלכים.

שם, 12: בעת (היותה) [היותי] שם. כן הוא בהקדמת אברבנאל.

קכב, 1: (והדביקים) [והדביק] השם [בהם] את הדבר. (כנ"ל).

קכג, 12: "ומרוב הדאגה קם על רגליו ואמר: רבון העולמים, הרבה (עתה) [אתה] עושה שאעזוב דתי, תדע נאמנה שעל (כרחם) [כרח' = כרחו] של יושבי שמים יהודי אני ויהודי אהיה ולא יועיל כל מה שהבאת ותביא עליי. יושבי שמים, בחיריק תחת הבי"ת: יושבי = יושב שמים, כנוי להקב"ה, ע"פ תהלים קכג, א. לפי פירוש הרד"ק שם.

קכו, 15: וכל השאלות האלה וכיוצא, (תשובתו) [תשובתן] פסוק אחד לבד.

שם, 16: גוסף על זה (שבעה) [ששה] דברים וכו'.

קיד, 31: אבל רצה שהנגע עומד (משל) באמצע. תיבת "משל" ליתא במהדורת וינר.

קיה, 9: ואומר לה מה שיראה לי (לתקן לי) לתקן ענינכם. תיבות "לתקן לי" הן דיטוגרפיה ויש למחקן, וליתא בדפוס ראשון ובכל הדפוסים.

סוג ג': מקורות ופירושים

כא, 30: ואתה אדונו בגופותנו ומלכנו בממוננו, אבל הנשמות וכו', מקורו מדרש תנחומא נח סימן י'; ויקרא רבה בהר סוף פרשה לב.

מ, 32: אמר כי מה שאמר הכתוב (שמות לה, ג) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, כי לא על האש נאמר וכו', אבל אמר על אש המחלוקת וכו', העיר המהדיר: "דרשה זו היא ודאי המצאתו של המחבר". ובאמת מקורו מלה במלה בפירוש "עקידת יצחק" על התורה, לרבינו יצחק עראמה, דפוס שאלוניקי רפ"ב, (מובא בפירוש "כלי יקר" עה"ת לרש"א לונסשיץ ריש פרשת ויקהל, ע"ש). והר"י עראמה היה כידוע מגולי ספרד ובן דורם של הר"י אברבנאל והר"ש וירגה, וממנו העתיק המחבר את פירושו. וידידי הרב ראובן מרגליות העירני על דברי ה"תקוני זהר" ריש תיקון מה, המבאר את הפסוק לא תבערו אש וגומר, על אש הכעס והמחלוקת. עינינו הרואות שדרשה זו אינה "המצאתו" של המחבר. נא, 31: יהושע בהגיעו סמוך לכל עיר חומה להלחם עליה היה מכריז ואומר: הרוצה להשלים... — ישלים, והרוצה... לברוח — יברח וכו', העיר המהדיר: "הדברים מבוססים על הרמב"ם הלכות מלכים י, א—ד". והנה ברמב"ם שם ליתא, וצ"ל רמב"ם הלכות מלכים פרק ששי ה', ויותר נכון לציין את המקור לירושלמי שביעית פרק ו, ב (דף לו, ב); ויקרא רבה יו, ו; דברים רבה ה, יד. פה, 1: אין לך עשב למטה שאין לו כוכב למעלה [שמכה אותו] ואומר לו גדל. כן נראה לי להשלים ע"פ בראשית רבה י, ו.

צו, 12: ועם כל זה אמרנו: ברוך (שחלק) [שנתן] מכבודו (וכו') [לבריותיו]. כן נראה לי להגיה ע"פ ברכות נה, א. והמהדיר לא רשם את המקור.

קד, 29: והרי כפי הקבלה חנוך (ומשולח) [ומתושלח] עדיין חיים בגן עדן. המהדיר לא רשם את המקור. והנה לענין חנוך, ראה תרגום המיוחס ליונתן ומדרש אגדה לבראשית ה, כד; ומסכת דרך ארץ נוסף פרק א. ולענין מתושלח, השוה פרקי רבינו הקדוש כתב-יד תימן מובא במסכתות דרך ארץ מהדורת הר"מ היגער עמ' סח סוף

הערה מט: "עשרה שלא טעמו טעם מיתה, ואלו הן... וחנוך ומתושלח".

קט, 4: וכל יום קללתו מרובה משל חבריו. מקורו סוטה מט, א.

קלא, 20: ושם — בהר המוריה — הקריב הבל בנו — של אדם הראשון — קרבן. העיר המהדיר: "כנראה על יסוד הכוזרי מאמר ב, יד", והנה עיינתי ומצאתי שבכוזרי הנ"ל אין אף זכר שהבל הקריב קרבן בהר המוריה. אבל באמת מקור כל המאמר בפרקי דרבי אליעזר, פרק ל"א. (מהדורת רד"ל דף ע, ב).

שם, 23: הר המוריה, אשר לשונו מורה שהראהו האל המקום ההוא וכו', מקורו פירוש הרמב"ן עה"ת בראשית כב, ב, בשם פרקי דרבי אליעזר פרק לא.

שם, 24: ואמרו לי עוד הכתובים, שהיה החר התוא מלא עשבים מריחים כקטורת וכמור, וזהו לשון מוריה. העיר המהדיר: "לא מצאתי מקורו, ואולי הוא פירוש מקורי של המחבר". ובאמת מקורו מלה במלה בפירוש הרמב"ן, ורבינו בחיי (תלמיד הרמב"ן) לבראשית כב, ב.

קסג, 7: הצרות... אחרונות בתקפם משכחות ראשונות, מקורו ברכות יג, א.

כא, 17: וכן כאשר ראה את קולם וכו', הלשון מגומגם, על כן נראה לי שצ"ל: "כאשר ראה את כוחם כי על נשיאות אמונתם הם קמים", כלומר "כאשר ראה את כוחם כי על ראשי אמונתם הם בוטחים, תפס במאסר שלשה גדולי ישראל" וכו', וכן בערבית: קמים = בוטחים, סומכים. "ראה כוחם", מליצה רגילה אצל בעל שבט יהודה, השוה עמ' כד, 2.

שם, 10: והיכם ביסורים קשים לשימירו דת, וכן שיעשו את עצמם על זה, שיעשו = שיכריחו. ובדפוס אמסטערדם תש"ו ובמהדורת וינר הגירסא: שיעצו את עצמם, ובדפוס אנדריאנופול הגירסא: שימירו דתם, וכן ידברו על לב עצמם על זה. (וינר עמ' 2 הערה ה').

לה, 11: אמר המלך: הדברים אשר אמרתי לך דרך אמת ושמחה. שמחה, כאן לשון בחירה וחידוד. השוה גם עמ' קה, 1.

לה, 24: ולכן אמרתי כי אין להאשים בהפצר זה. הפצר לשון סירוב. השוה גם עמ' מג, 4, וכן יהודה ערך פצר עמ' 5090.

עג, 17: ולא שב עד לביתי אחר זה. שאל המלך עדות הנערים וכו', את הנקודה (.) יש לשים אחרי תיבת "לביתי", והתיבות "אחר זה" שייכות למטה: אחר זה שאל המלך וכו', וכן תרגם וינר.

צא, 13: זה שמעתי מפי חכם גדול אשכנזי שבא לשליח. העיר המהדיר: "שבא לשליח — לא מזבן". ופירושו: בא בשליח מקהלתו. וכן תרגם וינר.

צג, 30: וכי כבד עליהם העביר אחד מהם אזור מתחתיו. הגרסא קורדון די פראילי וכו'. פירש המהדיר: "חוס הנזירים שבו היו קושרים את מגבעתם לראשם". אבל תיבת אזור מוכיחה שיותר נכון לפרש: חבל, אבנט של כבוד, חגורה על המתניים של הנזירים וכמרים.

צד, 15: והיהודים נפלו לפניהם והתחננו מאד, ונתנו ונדדו להם כל ממונם וכו'. תיבת ונדדו כאן נראה לי לפרש מלשון דורון ומתנה. והרי זה חידוש לשוני שלא הובא במלונים. ואולי צ"ל: ונדדו ונתנו להם כל ממונם. והראשון נראה לי עיקר.

קנט, 7: גם תזהירוהו מאכילת השום כי מורעך הוא. בדוחק יש לפרש ע"פ כבלי בבא קמא פב, א: "עשר תקנות תיקן עזרא... ואוכלין שום בערב שבת. חמשה דברים נאמרו בשום... ומרבה הורע" (שם). ולפי דעתי במקום השום צ"ל השמן. כי הרי נעזר קטן קא עסקין (השוה עמ' קנה, 28); ועוד, כי בסימן ד' התחיל "הרחיקהו מן מאכל גס דשמן", וסיים שורה 9: "ומי ירפא חולי השממים". אבל השום מאן דבר שמי? ויהיה פירוש "כי מורעך הוא", כי מנהג ורעך = עמך הוא, כלומר היהודים נוהגים לאכול מאכלים שמנים. השוה שורה 5.

סוג ד': קיצורים שנדפסו כתיבות שלמות

הקורא את הספר שבט יהודה בעיון יעמוד על תופעה מיוחדת: היתכן שמחבר שבט יהודה — רופא מהולל ומלומד גדול — יטעה ויכתוב שיבושים גסים, כמו: השיג יד הרועים (כג, 20); התיר להם תורתם (לב, 8); ועבר שבע שנים (לט, 9). וכדומה, שיבושים שאפילו חינוקות של ביתרוב אינם טועים בהם? על כן אני משער שהמעתיק הראשון השתמש, כרגיל, מחוסר מקום, בקיצורים: ועבר = ועברו וכו' וכו', ומשום שהקו הקטנטן שבסוף התיבה המקוצרת (י) הוא דק ביותר וכמעט שאינו נראה לעין, עליכן נעלם מעיני המדפיסים ושבוש את: הסכסטים. והנה דוגמאות אחדות:

אשר (השיג) [השיג] = השיגה יד הרועים (כג, 20). (התיר) [התירה] להם תורתם (לב, 8). לא (הועיל) [הועילו] כל תריג מצות (לו, 18). (ועבר) [ועברו] שבע שנים (לט, 9). איש (אמוני) [אמונים], (ע"פ משלי כ, ו) (זב, 29). (הנה חזרתי ובדקתי בשבט יהודה דפוס ראשון, ומצאתי שבאמת נדפס שם: איש אמוני = אמונים

עם קו בסוף תיבת אמוני). שלא (התמיד) [התמידה] הצלחת שום אומה (פא, 27). היכולת (המהולט) [המחול] לטת] (פת, 20). ואחר לידתו (מחרב) [מחרבה] ירושלים (קו, 23). מהמקומות שלא (נתפשט) [נתפשטה] שם הכרתו (קח, 9). (ונתחבר) [ונתחברה] עם האפיפיור מלכת ספרד (קיה, 25). ורבים מהאנוסים (העביר) [העבירו] באש (קכו, 9). העבירו, כן הוא בכל הדפוסים שלפני. ומה שכתב המהדיר בהערותיו לפרש את הגירסא המשובשת "העביר" — הוא דחוק ורחוק. (ובהגיע) [ובהגיעם] אל מקום השחיטה (קלט, 1). (הגיע) [הגיעה] השמועה לאלר כסנדרייא (קמו, 8). יונה... (ומדבר) [ומדברת] אליו (כב, 28). בורועך (כתוב) [כתובים] הדברים האלה (כב, 31). (ויהי) [ויהיו] ליוסף משרתים (גב, 31). שרפת בית אלהינו, ואיך לא (ישרפוה) [ישרפוהו] (פב, 10). ובצינו כל יסוד ויסוד (בהתגבר) [בהתגברו] מבקש לשאוב = לשאוף חבירו (קח, 25). ולא (הועיל) [הועילה] חכמת דון שלמה (קיד, 34). אותם שהלכו לפיס (עבר) [עברו] עליהם שפטיו יחברך (קכב, 19). ואם עדיין לא (נגמר) [נגמרה] השחיטה (קלט, 14).

סוג ה': שיבושים מובהקים

המהדיר לא עמד על התופעה הלשונית, שהמחבר — בהשפעת הלשון המדוברת שלו ספרדית וערבית, — רגיל לכתוב מלים שהן לשון זכר (כמו: בית, כרם, שלג וכדומה) בלשון נקבה.

א) הנה דוגמאות: אי: באי הים האבות (קכה, 5). בית: הבית השנית (לו, 1). בבית סמוכה למלכה (קיה, 7). דבר: דברים... מספיקות לשכר לב האבן (עח, 5) ולפי שדברים אלה משברות הלבבות (קכב, 8). ירח: הירח מאירה (סב, 29). כרם: כרם הנוחנת פרי כזה — האם ראוי לקצצה (קיה, 10). לילה: הלילה אשר עברה (סב, 27). מעלה: בהמשה עשר מעלות (קלג, 27). מעמל: המעמדות הנוראות הקדושות (לח, 8). מקום: במקומות אחרות (גב, 17). מקור: המקורות ההולכות בתוך הארץ (פב, 13). ראש: והביא הראש ומסרה ביד המלך (עו, 26). שלג: מדוע השלג לבנה (פו, 14).

ב) והנה רשימת מלים לשון נקבה, שהמחבר בהשפעת לשון המדוברת כגיל, כתב אותן לשון זכר: שלשה פרסאות (כה, 12). שלשה מחיצות (לג, 23). שלשה חלוקות (גב, 1). חבית אחד (סה, 28). ובעמ' סו, 1: חבית אחת. שני חומותיך (פב, 14). שני אמות (פה, 30). עליות שנים (קלג, 25). בשני ידים (גב, 5). עור מעין אחד (עג, 15).

כתב את התזכיר על גלי העליה, מ. אבייונה עזר בהכנת החומר לפרקים על צפיפות הישוב ותולדותיו בתקופה הרומאית והביזנטית. המחברים משתמשים בספרות המדעית ובספרות המסעות לא"י ובנתונים ארכיאולוגיים. מספר היהודים בא"י בזמן העתיק נערך בארבעה מיליון, היינו למעלה מכפלים מהאוכלוסיה הכללית בא"י של המנוני. בשנות 1830—1914 גדל הישוב היהודי ועלה מ-7,300 איש ל-105,000.

919 הועד הלאומי ליהודי ארץ-ישראל. המחלקה להכשרה גופנית. התעמלות בוקר בירדו ירושלים. (מעובד ע"י חיים ווין, בהשתתפות מיכאל בן חנן וערוך ע"י המחלקה להכשרה גופנית). תל-אביב, ג. סברסקי. (דפוס "ספר"), תש"ו. 48 ע/תמונות. 8°.

בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל, המחלקה להכשרה גופנית.

920 ועדה מרכזת של החוגים להקמת האחד הציוני-סוציאליסטי בארץ-ישראל. ת ב י ע ת הא י ח ו ד הציוני-סוציאליסטי, תל-אביב, (דפוס "דבר"), 1946. [4], 106, [1] ע/8°. העורכים: מיכאל אסף, יוסף רוזן. קבוצת חברי מפלגת פועלי ארץ ישראל התמסרה להקים את אחד המפלגה אחרי שהתפלגה ל"מפלגת פועלי א"י" ו"תנועה לאחדות העבודה". היא גם קראה שני כנוסים למטרה זו, שהתקיימו בתל-אביב בספטמבר 1945 ובחופה באוקטובר אותה השנה. בספר נאספו הדברים שהושמעו בשני הכינוסים האלה, בצורה רשימה של ב. כצנלסון על ענין האחדות, שנכתבה עוד בשנת תרפ"ה.

921 ורן, זול. הרפתקאותיהם של שלשה רוסים ושלשה אנגלים, מתרגם ומעבד ביד ג. בן-חנה. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס הפועל המזרחי), [1946]. 159, [1] ע/8°. מוקד. שם המקור: Jules Verne: Aventures de trois Russes et de trois Anglais.

922 ורן, זול. הקברניט הצעיר לכן חמש עשרה. תרגם יהושע כרטי. חלק א—ב. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "הפועל המזרחי"), [תש"ו]. 167, [1]. 172, [1] ע/8°. מוקד. שם המקור: Jules Verne: Un capitain de 15 ans.

923 ורנדסקי, ג. אורגני ולדימירוביץ. דברי

שני אצבעות (פה, 32). ואחר כך קם על רגלו אחר (קטן, 32). כל החיות יראים מן האריה ונחבאים בין הסלעים (פה, 14). כמו שיקרה לחיות... שמקבצים ידיהם ורגליהם וכו' (פה, 10).

ג) ויש אשר זכר ונקבה משמשים בערבוביה: הדלף הטורד עם כל חולשתה עושה רושם באבן (פ, 15). הקנה יכנע לרוח חזק, והכנעתה היא רפואתה (פא, 26). שני יסודות פונות למעלה (פה, 29). השני יסודות אשר הם כבדות (פה, 32). חציו בדלת אחת, וחציו בדלת אחרת (קיא, 33). בעזרת ושים היו ארבעה בתים, כלם משמשות לעבודת המקדש (קלג, 31). כי היתה הדבר כבד מאד (קיו, 13).

עין רואה את האגודלמוסיה הלשונית השוררת בספר זה, ובמהדורה המיועדת לעם — כדברי המהדירים — היה מן הצורך לתקן שיבושים לשוניים מעין אלה בטכסט גופו — ולפתוח, להעיר על כך בהערות.

יהודה פריס-חודב

918 הועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל. תזכירים הסטוריים; על צפיפות האוכלוסים וכמותם בארץ-ישראל העתיקה, על הישוב היהודי בארץ ישראל מחורבן הבית השני ועד עליית הבילויים, ועל גלי העליה לארץ-ישראל. הועד הלאומי ליהודי ארץ-ישראל בארץ-ישראל. (דפוס "האומן"), תש"ו. 84 ע/טבלאות, מפות. 8°. בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל. "התזכירים נכתבו לשם הסברת עניניו לחברי ועדת החקירה. העבודה נעשתה מתוך אחריות לדיוקו המדעי של החומר. אולם בגלל אי-בקיאותם של הקוראים הלועזיים בספרות ובמקורות העבריים, הוצרכו המחברים לבסס את רובי דבריהם על מקורות לועזיים ועל מקורות עבריים שתורגמו לאחת מלשונות-אירופה... משום כך מרובים בהערות ביבליוגרפיות מ"מ הלועזיים על העבריים... אנו סוברים שלחומר זה זקוקים המעוניינים בלימוד המולדת ובדברי ימי הישוב והרוצים להוסיף דעת על הקשר ההיסטורי הבלתינתק שבין ישראל לארצו. אנו סוברים שהחומר עלול להביא תועלת רבה למורים, מדריכים, תלמידים, לנוער ועוד" (לפי פתח דבר). הספר נערך ע"י יצחק בן צבי בהשתתפותו של בנימין מייזלר. י. פראורר כתב את הפיקים הנוגעים לתקופה הערבית ולימי מסעי הצלב ושלטון המוסלמים; י. בן צבי את הפרק המפורט על התקופה התורכית; ק. וילהלם

930 זכאי, ש. הנוסח לכתות ה' — י' של המגמה הספרותית. המשפטים — ש. זכאי, השאלות — א. ברלס, חיפה, בית הספר הריאלי העברי, 1946. 102 דף, ציורים 8° במכונת-הכפלה.

931 זכריש, משה. מונולוגים ושירי הומור 'חלק השני באשכנזית'... ירושלים, עזרא, (דפוס האומן), [1946], 7, [1] ע', 8°.

932 זירומסקי, סטיפן. תולדות החטאן רומן. [חלק] (א) תלאביב, מסדה; (הרצליה, דפוס מסדה), [1947], 227 ע', 8°. בראש השער: סטיפן זירומסקי, שם המקור:

Stefan Zeromski: Dzieje grzechu

933 זרחי, ישראל [Israel Zarchi]. מלון אורחים: סיפור (ת"א, דפוס מלון), [תש"ז], 64 ע', 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 52, מחי עולי גרמניה בארץ ישראל. נדפס תחלה ב"מאזנים" כ"טו. — המקור, מת ביום ז' אב תש"ז בירושלים.

934 חבל ימי לישראל. החבל הימי לישראל בפעולותיו. (תלאביב, חבל ימי לישראל), חש"מ, [1946], 24 [צ"ל 20] ע', 4 לוחות-תמונות. 8°

935 חבקיין, [נתן בן-ציון] [N. B. Havkin]. כל-אדם — צייר אורנמנטים... לקט מתוך הספר "אורנמנטים" כ"א—ל"א. ירושלים, ר. מס, חש"מ, [1946], [4], 16, [4], 16 ע', 8°. בראש השער: חבקיין — אורנמנטים. את הספר עיין בק. שנה כ"ג ע' 271.

936 חוג הראייה לדרישת משנתו העיונית של הראייה קוק ז"ל. במעגלי חוג הראייה... (פקקים ממשנת הראייה קוק ז"ל, דברים על הראייה קוק ומערכתו המחשבתית...), ירושלים, אגודה להוצאת ספרי הראייה קוק ז"ל בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "העברי"), תש"ה, 46, [2] ע', פורטרט. 8°. המשך החמר גם על המעטפת. "בעריכת מנהל החוג". חיים ליפשיץ... ובהשתתפות הישיבה המרכזית העולמית. החוברת שיצאה למלאת 10 שנים לפטירתו של ראייה קוק, כוללת קטעים מדברי הרב ומאמרים ורשימות עליו.

937 חורגין, יעקב [Jacob Hurgin]. סירת

ימי רוסיה... מאנגלית י. סלעי. מהדורה מתוקנת. חלק ב. תלאביב, מ. גיומן, (דפוס סטרוד), תש"ה, [2], [253]—[497], [1] ע', 8°. ממהפכת אוקטובר עד אמצע מלחמת העולם השנייה (1917—1943), את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 171. שם המקור:

Georgii Vladimirovich Vernadski: History of Russia.

924 ורנר, ש. רועה האווזים: אגדה לילדים... עברית ח. עירונית. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס "בצלאל"), [1946], [78] ע', תמונות. 8°. מנוקד. 10 ספורים; לכל אחד ספירת עמודים מיוחדת.

925 ורפל, יצחק [Isaac Werfel]. ממעיינות הפולקלור החסידי. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס וייס), תש"ה, 87 ע', 8°. החוברת מעין השלמה לספרי המחבר "החסידות וארץ ישראל" (ק. ס. שנה י"ז ע' 276—277) ו"ספר החסידות" (ק. ס. שנה כ"ד ע' 102).

926 ורפל, פרנץ. ארבעים הימים של מוסה דאג, תרגם מגרמנית ב[סף] ליכטנבום. מהדורה שניה. כרך א—ג. תלאביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר" וסטרו), תש"ו, 336; 273; [1]; 325; [2] ע', מפה. 8°. שם המקור:

Franz Werfel: Die vierzig Tage des Musa Dagh. את המהדורה הראשונה עיין ק. ס. שנה י"א ע' 157, 283.

927 זימן, יהושע [Jehoshua Ziman]. בנין חארץ. 1882—1945. (ירושלים, המכון להשכלה ציונית, דפוס ר. ח. הכהן, 1946), 144 ע', 8°. (הספריה הציונית הקטנה, סדרה ב'). עם מבוא מאת א. גרנובסקי: המפעל והגשמתו. מהדורה שנייה של הספר "ששים שנות בנין הארץ", עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 74. שם גם ציון קצר. הספר יצא אח"כ גם באנגלית ורומנית.

928 זינגר, מרים [Mirjam Singer]. גורים, סיפורים מחיי ילדים וחיות בקבוצה. (תרגם: אביגדור המאירי, ציירה: תרצה), תלאביב, הוצאת חבר הקבוצות, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו, 109, [2] ע', 8°.

929 זינגר, מרים [Mirjam Singer]. דן ויון והחסידות, מגרמנית: מאיר מוהר, הציורים: תרצה. תלאביב, "עם עובד", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו, 126 ע', תמונות. 8°. (ספריה "לנער"), לילדים.

943 ין, ו. באטו-חאן; סיפור-מעשה מהמאה השלוש-עשרה. עברית: ברוך קרופניק. ספר א-ב. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר") תש"ז. 429, [2] ע'.
8°. בראש השער: ה. יאן. שער נוסף באנגלית:
V. Yan: Batu-Khan. — ספר ב' בטרילוגיה ההיסטורית של ין על שלטון המונגולים במאות הי"ג והי"ד ברוסיה. את הראשון בטרילוגיה זו, "ציניגיד-חאן", עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 272.

944 יפה, אריה: יואל זכאי [=זקתיים]. לשוני דקדוק לתלמיד. תל-אביב, "מסדה", (דפוס הפועל המזרחי), [1946], 208, [2] ע', טבלאות. 8°. "נועד לכתות ד'—ר' בביה"ס העממי ולמקבילות להן בביה"ס התיכון. כולל חמר לחזרה גם לכתות ד'—ח".
945 ירדני, צ[בי]; מ[שה] רבינוביץ. עברית וחשבון לימי החפשי: חוברת לקריאה, לעבודה ולחזרה. א-ב. תל-אביב, "יבנה", (תש"ו), 32, 32 ע'. 8°. מנוקדים. חוב' ב' יצאה בשם: עברית לימי החפשי.

946 ירדני, שאול. פרקי אגדה; לקוטים, מעבדים וסדורים בידי שאול ירדני, עם דברי-פתיחה מאת יחזקאל קויפמן. הצוירים מאת בן-אורי, ערי גלס. ל. שורין בהדרכת הרמן שטרק. מהדורה שניה. חלק [א]—ב. ח'פה, "אשכול"; (ירושלים, דפוס "אשכול", [1946], 112 ע'; [2] דף 117—204 ע'. 8°. מנוקדים. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה י"ז ע' 289.

947 ירושלים. חברת אחיעזר חפץ חיים... קצור סדר הדורות. בקיצור הכי אפשרי לתועלת התלמידים והמתחילים... יו"ל ע"י חברת אחיעזר חפץ חיים... ירושלים, דפוס "ארץ-ישראל", [1946], 16 ע'. 8°.

948 ישרון, אברהם. סרקי הסתכלות בסב... ירושלים—תל-אביב, נצח, תש"ד. 28 ע'. 8°. = ספרי נצח, י. = ספרית שושנים, ספר ב. — לילדים.

949 ישראל-אשכול, שלום. השתתפות הקשר הכפול 10—9 בפנטרן בריאקציות דיאניות, ציקלוציה ואטילניוציה. ירושלים, תש"ה, [5], 63 [צ"ל 64], וו. [2] דף, דיאגרמות, טבלאות. 4°. במכונת

כסף. ציורים: איזה הרשקוביץ. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס פירסט, 1945), 133 ע', 8°. ספור לילדים.

938 חזן, לוי[ן] [Lew Chazan]. חגים וזמנים. [2—6]. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס רוהלד), [תש"ה]—8°. לילדים. לקוטי ספרות מתאימה.
התכן: [2]: ל"ג בעומר. 23, [1] ע'. [3]: שבועות. 23, [1] ע'. [4]: הרצל וביאליק. 23, [1] ע'. פורטרטים. [5]: תשעה באב. 23, [1] ע'. תמונה. [6]: ראש השנה, יום כפור, סכות. 22, [2] ע'.

939 חפץ, דוד. ספר שערי חפץ: הכל בו מלוטס מספרי רבותינו ז"ל... המביא והמוציא לאור דוד חפץ, ירושלים, דפוס ר. ח. הכהן, תש"ו. [4], 187 ע'. 8°. אוסף דברי תפלה ושירה הנהוגים בשבתות, מועדים וחגיגות אצל היהודים הספרדים.

940 חקלאי, זאב. עם שבויים רוסים: רשימות של חייל עברי בקלוזיה לשבויים רוסים בדרך למולדתם. תל-אביב, "עם עובד"; (ירושלים, המדפוס ליפשיץ), תש"ו. 124, [1] ע'. 8°. (ספרית "מן המוקד"). המחבר מספר על החיים בשבי הגרמני, על החיים ברוסיה, על השננות יהודי רוסיה על פי עדי ראיה, שרובם ככלם ציינו שחלקים ניכרים מהאוכלוסיה המקומית בס.ס.ר. עזרו לגרמנים בהשמדת יהודים, ביחוד באוקראינה. ספרו גם על האנטישמיות ברוסיה שגדלה בתקופת הכיבוש אבל היתה קיימת גם קודם, אף שהממשלה הרוסית נלחמה בה בחריפות ובכנות. ע' 91—95: שיחות על ארץ ישראל. המחבר מתאר התעוררות הניצוץ היהודי בלב קצינים וחילים יהודים, שהיו מתחילה רחוקים מיהדות.

941 טוין, מרק. האיש שקלקל את כל העזרה, מאת מרק טוין. (תרגום: י. בן-יעקב). (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז], 64 ע'. פורטרט. 8°. "ספרון ידיעות אחרונות, מס' 43. שם המקור: Mark Twain: The man that corrupted Hadley-burg.

942 [יבין], מרים עטרה (מרגולין). ארץ ישראל שלי. מאת מרים עטרה, ציירה איזה, תל-אביב, מרכז גיומן, (הדפוס החדש), 1946, 39, [1] ע'. 8°. (נורית). — 18 ספורים לילדים.

צבא העבודה, בעבודת הנוער בגולה, הרצל לדור, חורבן ותלישות, במבחן (שיחות עם מדריכים, עין ק.ס. שנה י"ב ע' 19), מילואים: יחסה של תנועת הפועלים אל הדת, הערות, את הקודמים עין ק.ס. שנה כ"ד ע' 104.

955 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson]. הציונות

כתנועת הגשמה. א. (תלאביב), משמרת הצעירה למפלגת פועלי א"י, (דפוס "אחדות"), תש"ה. 64 ע' 8°. 5 מאמרים.

956 לב, צבי. למודי הטבע, ספר למוד ועבודה לשנות הלימודים השמינית והתשיעית, יחידת למוד: כיצד כבש האדם את כח החשמל? ירושלים, "עבר", (דפוס "הספר"), תש"ו. 87 ע', ציורים, תמונות. 8°.

957 [לבנוני, יעקב]. זכרון-חיים: להנצחת את זכר רבינו "החפץ-חיים" וזכרון קדושי תפוצות הגולה, חובר ויצא לאור ע"י איש בן פרצין... ירושלים, דפוס חורבן, אז תרנ"ט=תש"ה. 16 ע', פורטרט. 8°.

958 לדינונסקי, י[צחק] [Isaac Ladijinsky]. גיאומטריה... חלק ו'—ו'. ירושלים, (דפוס מרכז), תש"ו. 8°. התכן: חלק ו': גיאומטריה המישור. מהדורה ששית. VI, 168 ע', ציורים. חלק ו': גיאומטריה המרחב, מהדורה שלישית בתקונים והוספות. [4], 80 ע', ציורים. מהדורה א' יצאה בירושלים בשנת תר"פ—תרפ"א.

959 הלוי, א. א. [=אלימלך אפשטיין]. נביאים אחרונים לבית-הספר "ספר-עזר למורה". ספר א. (תלאביב), "עם עובד", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז. 227, [1] ע' 8°. ("מסלות"). התכן: מבוא. — חלק א': החלוקה הכרונולוגית של נבואות ירמיהו. הקומפוזיציה של ס' ירמיהו וביאורו. ח' ב': מהלך השעורים. חלק ב': "פרקי נביאים". הפירושים, העבודה העצמית, הלימוד בעל-פה, הסיכום. "צדקיהו", בבית הפקודות. מפתח המקורות והתשובות (ע' 201—225).

960 לוי, אוריאל. מבעיות ההזנה במשקי עמק הירדן, לאור סכומי בקרת ההזנה בשנים תש"ד—א, בעצירת אהרן. חלק א. תל-נסף, התאחדות מגדלי הבקר — "הבוקר", תש"ו. [4], 48, [2] דף טבלאות. 8°.

961 לוי, יצחק. ...שבעה שירי ילדים: מוסיקה מאת יצחק לוי, ליווי פסנתר מאת גרשון

הכפלה, דיסרטיציה, ירושלים, תש"ה עם תמצית ושער נוסף באנגלית:

Shalom Israelashvili: Studies on the participation of the 9—10 double bond of phenanthrene in cyclisation... Jerusalem, 1946.

950 כהן, יעקב, [Ya'akov Cohen]. כתבי יעקב כהן. כרך ט': אריאל. (תלאביב), ועד היובל, (דפוס "גוטנברג", תש"ז). 315 ע' 8°. מנוקד. — את הברכים הקודמים עין ק.ס. שנה כ"ג ע' 15.

951 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. שיחות אמרות ומשלים של החפץ חיים [=ישראל מאיר בן אריה זאב הכהן]. מלוס ע"י משה שופלר. חלק א: התורה, תלמוד ולומדי, ירושלים—תל-אביב, נצח, (דפוס עזריאל), תש"ד. 24 ע' 8°. =ספרי נצח, יג. =ספרית פנינים, ספר א.

952 כהן, שלמה [Salomon Kohn]. הפודה ומצייל. עברית: צבי ברמאיר... מבוא: ג[צל] קרסל. תלאביב, "עם עובד", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו. 92, [2] ע', תמונות. 8°. (ספריה "לנער"). מנוקד. — ספור מחיי היהודים בויטו פרג במאה ה"ז. תרגום אחר של אליעזר יצחק שפירא יצא בורשה, (דפוס שריפט גיטר), תרמ"ב. מהד' ג.

953 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson]. חינוך הממשיכים. א. (תלאביב), המשמרת הצעירה למפלגת פועלי א"י, (דפוס "אחדות"), תש"ה. 68, [2] ע' 8°. התכן: חבלי אחדות ושלבי אחדות. לדמות הממשיכים. כיצד נחנך בתנועה כללית. המחנך בפעולתו החינוכית. הניגודים — תרגום; האיחוד — מקור, הערות.

954 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson]. כתבי ב. כצנלסון. כרך ששי. (תלאביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "דבר", תש"ז). 454, [1] ע', פורטרט. 8°. התכן: הון מעמד הון לאומי (7 מאמרים ונאומים). אבל ארלוזורוב (6 מאמרים). בציונות: הציונות חייבת תשובה (להצלת יהודי גרמניה). היש מפלט מהתפוררות התנועה הציונית? בקונגרס הי"ח. יריים הפרעל את קרן הקרנות! כועה"פ הציוני. נגד מדיניות העליה והעבודה של הממ של. ההסתדרות למפעל אוסישקין. בהסתדרות (7 מאמרים ונאומים). אבל ביאליק. עם הנוער: ההסתדרות העובדים

968 לחובר, פ[ישל] [Fischel Lachower].

תולדות הספרות העברית החדשה; עם דוגמאות של מבחר הספרות לתלמידים ולמתלמידים. ספר א'—ג'. מהדורה ו' תל-אביב, "דביר", (מאמחות בדפוס "גוטנברג"), תש"ו. 8°. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה ה' ע' 28, שנה ז' ע' 504 ושנה ח' ע' 425; מהדורה ב' של חלק א' עיין שם שנה י"א ע' 20. התכן: ספר א': מימי צמיחת הספרות החדשה באיטליה עד שקיעת ההשכלה במערב; מבוא. לפני התקופה החדשה באיטליה. רמח"ל. דוד חפשי (פראנקו) מיננס. תקופת ההשכלה באשכנז. רנה"ו. ממשלי משלים וחכמים. התעוררות הלבבות. השירה האמנותית באיטליה ושירת הזמן ביתר הארצות. ההשכלה באוסטריות. שקיעת המערב. ביבליוגרפיה (ע' 139—149). XII, 149 ע' — ספר ב': מימי ההשכלה הראשונים במזרח עד סוף תקופת ההשכלה. תכן מפורט עיין ק.ס. שנה ז' ע' 504. ביבליוגרפיה: ע' 297—320. — ספר ג': מימי התעוררות הרעיון הלאומי בישראל עד ימינו. ח' א'. (דפוס "עתיד"). תכן מפורט עיין ק.ס. שנה ח' ע' 425. ביבליוגרפיה: ע' 209—220. — חלק ב': "המהלך החדש". תמונות החיים מחוץ ל"מהלך החדש". פרץ. מ. י. ברדיצ'בסקי. פיאברג. הפובליציסטיקה, המדע והבקרת בבית-מדרשו של אחד העם. ביבליוגרפיה: ע' 213—221. — נדפס בלי שינויים ממהדורה א' (פרט לתקון שגיאות הדפוס). המחבר נפטר באדר תש"ז, זמן קצר לפני הופעת המהדורה.

969 ליברמן, אהרן שמואל [A. S. Liebermann]. הראשון: מאה שנה להולדת אהרן שמואל ליברמן (אגרות ופרקיזכרונות. ליקט וביאר צבי קרול). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1945). 96 ע', פורטרט. 8°. (ספרית פועלים, דורון). המלקט כינס בספר קטן זה: אגרות ליברמן אל בני משפחתו ולמהפכן הרוסי סמירנוב, וזכרונות על ל. מאת יובלסון, וזנדלביץ, פ. לברוב, אור"י, ויצ'בסקי וי. ד. איוגושטין. בתחלת החוברת (ע' 5—10) מבוא ובסופה (ע' 87—96) ביאורים.

970 לידובסקי, אברהם. ביערות; רשימות של פרטיון יהודי. תרגם מכתב-יד ת. ש. בן-אברהם. (תל אביב) הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תש"ו. 160 ע'. 8°. המחבר פעל כפרטיון בסביבת ברנזביץ (פ. מינסק). ספורו מקיף את הזמן מיוני 1941 — פברואר 1944.

ירצקי, (ירושלים, צל-צליל, דפוס גרפיקה ור. ת. הכהן), [תש"ה]. [1] 15 ע', תוים. 2°. השער גם באנגלית: Seven songs for children tunes by Isaac Levy, piano accompaniment by Gerhard Jarecki.

962 לויתן, ליפא [Lipa Levitan]. ספרות הספורט בשנים 1945—1946. תל-אביב, המחלקה להכשרה גופנית של הועד הלאומי, (דפוס שהם), 1947. 20 ע'. 8°. — ספריה להכשרה גופנית, מס' 45. הרשימה כוללת 72 ערכים, מהם 40 משנות תש"ה.

963 לויתן, ליפא [Lipa Levitan]. ספרות-ספורט עברית בגולה. תל-אביב, המחלקה להכשרה גופנית של הועד הלאומי, 1947. 16 ע'. 8°. — ספריה להכשרה גופנית, חוברת 44. כולל 36 ערכים של פרסומים משנות 1894—1940.

964 לויתן, ליפא [Lipa Levitan]. השחיין והמציל התל-אביבי "לזכר אריה כץ". תל-אביב, הוצאת ארגון המצילים, (דפוס "הארץ"), 1946. 15 [1] ע', פורטרט, תמונות. 8°. על אריה כץ (יולי 1903, טרגוב גליציה — אפריל 1940 תל-אביב) מציל מטעם עיריית תל-אביב, שהציל מאות אנשים מטביעה.

965 לונדון, ג'ק. פוג הלבן. עברית: מ[רדכי] אבי-שאו. מהדורה שניה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 228 ע'. 8°. מנוקד. שם המקור: Jack London: White Fang. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה י' עמ' 285.

966 לופטינג, הוגו. הדאר של דוליטל הרופא. תרגם פ. י. בראון, ציר בידי המחבר. ספר א—ב. תל-אביב, "אמנות", (דפוס "הפועל הצעיר", 1945—1946). 143 ע'; [1] דף, 147—303 ע', מצויד ומנוקד. 8°. ספור לילדים. שם המקור: Hugh Lofting: Doctor Dolittle's post office.

967 לורנס, דוד (הרברט) [David Herbert Lawrence]. האשה שנסתלקה; גימני והאשה הנואשת; שמש. ירושלים ותל-אביב, שוקן, (תל-אביב, דפוס "הארץ"), תש"ו. 99 [1] ע'. 8°. ספריה קטנה של הוצאת שוקן, 10. המתרגמים: משה קאנר, אליהו קשק, כרמלה סוקניק.

979 מאירי, מנחם בן שלמה. ספר בית הבחירה על מסכת אבות לרבינו מנחם המאירי ז"ל עם הגהות ומראה מקומות מתנ"ך, הערות ותקונים והשלמות... גם הוספתי לקוטי אורות, מוסר ומדות... בשם אמונת שמואל מאתי... שמואל וואקסמאן... ירושלים — גיירארק, "חכמת ישראל", תש"ד. 207, [1] ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

980 מדרש הגדול על המשנה חומשי תורה, יוצא לאור על פי כתבי יד עם חילופי נוסחאות והערות מאת מרדכי מרגליות. ספר בראשית, ירושלים, מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי, (דפוס מרכז), תש"ז. 40, 892, [2] ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

מדרש הגדול שלפנינו הוא ילקוט דומה לילקוט שמעוני. לפי מסורה חזונית שם המלקט הוא ר' דוד אל-עדני. ממדרש הגדול יצאו עד עכשיו: בראשית ע"י רש"י שכטר (קנסאבריא תרס"ב); שמות (עד סוף יתרו) ע"י רד"צ הופמן (ברלין תרע"ד); ויקרא ע"י רנ"א רבינוביץ (ניריוק תר"צ); במדבר (עד סוף פרק ה') ע"י ה. פיש (לונדון ת"ש); דברים (קטעים קטעים) ע"י הרב חסידה בקובץ "הסגולה" היוצא בירושלים; אסתר ע"י ר"ש באכער (קראקא תרנ"ו) בשם אגדת אסתר, אבל כבר הוכיח הר"ח אלבק במונטסשריפט 1928 עמ' 155 שמדרש זה הוא מדרש הגדול לאסתר.

והנה בניגוד לבעל הילקוט שמעוני ובעל ילקוט המכירי שרשמו על יד כל מאמר את המקור, לא רשם כלל בעל מדרש הגדול את המקורות מהם שאב את דבריו, והרש"י שכטר שהוציא ראשון (בשנת תרס"ב) את המדרש הגדול בראשית עשה גדולות בציון המקורות לכל מאמר ומאמר, ועל המאמרים שיגע ולא מצא את מקורם, רשם: "צריך עיון".

מדרש הגדול בראשית הנ"ל מהדורת רש"י שכטר שיצאה לפני ארבעים וחמש שנה אולה מן השוק אפילו בדמים מרובים, על כן נתעורר ר' מרדכי דוד מרגליות למנות חסרון זה והוציא עכשיו את המדרש הגדול לבראשית במהדורה חדשה יפה ומתוקנת, בתוספת חילופי נוסחאות, הערות ומראי מקומות נוספים, והוציא מתחת ידו דבר מתוקן.

בינתיים יצאו הספרים משנת ר' אליעזר מהדורת רה"צ ענעלאו (ניריוק תרצ"ד); ספר המעשיות מהדורת ר"מ גסטר (ליפסיה תרפ"ד), וגם להם ציין המהדיר

971 ליקור, דוד. עיר המתים; השמות היהודים באיור וגלמביה. תירגם מכתב"ד א. ש. שטיין. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 215, [1] ע' 8°.

972 לין, יו טנג. רגע בפקין. תירגם יצחק שנברג. ספר ג. תל-אביב, "עם עובדי", (דפוס "דבר"), תש"ו. 291 ע' 8°. (ספריה "לדור"), את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 93, שם גם ציון קצר. שם המקור: Lin Yu-t'ang: Moment in Peking.

973 ליסר, מלכת גשם. צירה תרצה. (תל-אביב), "עם עובדי", (דפוס "אחדות"), תש"ה. 27 ע' 17:16. ("מסלות"), לילדים.

974 ליפשיץ, אליעזר מאיר [E. M. Lipschütz]. כתבים. כרך א. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תש"ו. [4], 380, [1] ע' 8°. התכן: כרך א: רש"י — צרפתים וספרדים. — הרצאה. — המשנה. — האגדה. — הקרובה. — החזר (פורסם תחלה בהתקופה, ספר ז'). "רש"י" והמשנה יצאו תחלה בצורת ספר; הראשון בורשה "תושיה", תרע"ב; השני ביפו, "השרון", תרע"ד.

975 לנדאו, יעקב. יסודות הלשון הערבית; ספר למוד למתחילים... ירושלים, "עבר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ה. [2], 183 ע' 8°.

976 לפעוטות בפרוטות. [א — ה]. תל-אביב, "אמנות", (דפוס פירסט, 1945). 7:8. "בעשיות לפעוטות בפרוטות" ערוכות על ידי הג' ה. סרג'י. התכן: [א]: הרכבת האחרונה. 19 ע' [ב]: ארמון העשב. 18 ע' [ג]: ארון הצעצועים. 17 ע' [ד]: אנו מחליקים. 13 ע' [ה]: צורנו של פלסל. 25 ע'.

977 המאירי, אביגדור [Avigdor Hammeiri]. ש"ק ר: ספור. (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז]. 63, [1] ע' פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, 39. מספורי המלחמה של א. המאירי.

978 המאירי, אביגדור [Avigdor Hammeiri]. תנ"כ: רומן. מהדורה שניה. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "אחדות"), תש"ז. 228, [1] ע' 8°. רומן מחי השוב החדש בארץ ישראל בתקופת העליה השלישית. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"א ע' 425.

עמ' רט, 16: יוסיף לנו עליאות לבנו תשע. שתק המהדיר, וגם אני לא ידעתי פירושו.

עמ' ריח, 16: מבית לבית חילוק ממון, מאתר לאתר נפש. העיר המהדיר: "בכל המקורות הנ"ל חלוק, ותיבת ממון חסרת וכו', מחברנו פירש כנראה חלוק מלשון פיזור ובזבזו". וכל זה דחוק ורחוק, ואצלי אין ספק שתיבת "ממון" היא גליון לפרש: מבית לבית, חלוק, כלומר ממון, היינו הפסד ממון; מאתר לאתר, נפש, כלומר הפסד נפש. עמ' רמ, 6: העיר המהדיר: "ההוספה הגדולה שבכתב-יד ב' אינה מעיקר מדרש הגדול, והיא לקוחה מספר המעשיות סימן כס". כל זה ליתא, עיין הערתו לעמ' צט, 7. עמ' רנא, 10: אמר לה, השמים וחולדה ובור זה יהיו עדים וכו'. והנה מכל המשך הסיפור נראה שהיו רק שני עדים: חולדה ובור. ונ"ל להגיה שכן צ"ל: השמים! (לשון שבועה). חולדה ובור זה יהיו עדים, והסכים להערתו זו טרופ"ח אלבק במכתבו אלי.

עמ' רעג, 6: גדולה מילה וכו'. משנת ר' אליעזר עמ' 369.

עמ' שעה, 22: רב חייה בר אדה מקרי בגיה דר' שמעון בן לקיש... הוה. יש להעיר שבגמרא שלפנינו, כתובות ה, ב, הגירסא משובשת: רב חייה בר אבא והעיקר בגירסת המדה"ג בר אדה, השוה כתובות קיא, סוף עמ' ב: רב חייה בר אדא מקרי דרדקי דריש לקיש הוה וכו'.

עמ' שצא, 18: המושל בכל אשר לו, שהיה ממונה על כל אקלידין שלו. אין ספק שגם כאן — וכן בע' ש"צ, 5 — צ"ל במקום אקלידין קילארין, כלומר אוצרות, גם במדרש תנחומא. מהדורת רש"י קדושים סימן יב נשתבשה שלש פעמים תיבת קילארין לקילאדין, ועיין בהערות לבראשית רבה מהדורת תיאודוראלבעק גס, ז, עמ' 636. עמ' תא, 8: אמר מה בא זה להזכירנו דבר שלערוה, לפי (שהן) [שהיו] גזורין מן הערות, שהיו, כצ"ל, וכן הוא לעיל עמ' של, 12.

עמ' תיה, 9: אמר להן יצחק בני יצחק [צדיק] הוא, וכל אומה ולשון שהיא משתעבדת בו ובבניו נטרדין לגיהנם. צדיק, כצ"ל לפי הענין, וכן הוא בבראשית רבתי עמ' קב.

עמ' תלג, 10: כדאי (הוא) [היא] שזכו לבנימ. כ"ה בספר המעשיות.

עמ' תנג, 8: בוא וראה וכו'. מקורו מדרש חסר ויתר אות ד', מהדורת רש"א וערטהיימר, ירושלים תר"ץ.

בהערותיו. אולם בנוגע לספר המעשיות יש להעיר, שאין כאן מקור, כי ספר המעשיות עצמו אינו אלא ליקוט מעשיות מתוך המדרש הגדול.

והנה הערותי שנתעוררו בלבי עם קריאת ראשונה: עמוד י' שורה 12: כשם שאין לפני בית אלא אלף וכו'. מקורו משנת ר' אליעזר עמ' 138.

עמ' סב, 15: וסר עוניך וחטאך צ"ל וחטאתך חכופר, (ישעיה ו, ז).

עמ' עד, 9: שהוא עושה בריות עננים אלו מאלו. ברוב המקורות הגירסא: עננים, וכצ"ל. עיין ערוך השלם ערך אד.

שם, 14: ר' הושעיה אומר וכו'. העיר המהדיר: מקורו נעלם, ועיין מגורת המאור לר"י אלנקאווה ב' עמ' 290 מלה במלה.

עמ' עז, 16: ומתרגמינן כתשבחת אתתא דיתבא בביתא. דיתבא, כ"ה בתרגום יונתן מהדורת לגרד, אבל בת"י שלפנינו הגירסא למתב.

עמ' צו, 4: ר' לוי אומר ברת עלי, דאיתתא אליתא ובביתא לעלמא. במקום ברת עלי צ"ל ברת אלי, בגירסת המקורות.

עמ' צט, 14: וצויתים, צו את בני ישראל. [ויקרא כד, ב].

שם, 15: ודנתי אותם בגירושין, גרש לך ויצא מדון (משלי כב, י). יותר ישרה גירסת הפסיקתא דר"כ ושאר המקורות... בגירושין, מביתי אגרשם (הושע ט, טו).

שם, 7: העיר המהדיר: "ההוספה בכתב-יד ב' שהובאה בהערות רש"י שכטר אינה מעיקר המדרש הגדול, אלא מספר המעשיות מהדורת גסטר עמ' 31". וכל זה ליתא: (1) הוספה זו נמצאת גם בכתב-יד שלי בעצם המדרש הגדול. (2) כאמור בספר המעשיות אינו אלא ליקוט מתוך מדרש הגדול.

ע' קיא, 1: שמעון בירבי עשה סעודת משתה וכו'. כל הענין בספר המעשיות סימן ריב ריש עמ' 140.

שם, 8: מן דאיתרחיצון? דין לדין ועבדין שלמא. מה פירוש דאיתרחיצון? ואצלי אין ספק שבמקום דאיתרחיצון צ"ל דאתרצון, מלשון ואל תרצה את חברך (אבות ד, יח); קשה לכעוס ונוח לרצות, חסדי (שם ה, יד). וגירסת המדרש קוהלת רבה א, ג: מן דפייסן דין לדין, תוכיח.

עמ' קנד, 20: זה הוא שאמר הכתוב וכו'. העיר המהדיר: מקורו נעלם, ומקורו משנת ר' אליעזר עמ' 219. ועיין מדרש הגדול שמות עמ' 71, 20.

סופית בוא"ו. עיין הערתי לעמ' תרפט, 1: תשמט, 7.
עמ' תתסט, 5: תנאי בשעת פטירתו של רבי וכו'. ספר
המעשיות סימן רלב עמ' 150 מלה במלה.
עמ' תתפד, 3: כדאמרה ליה ההיא מטרוניא לר' יהודה
ביר' אלעי וכו'. ספר המעשיות סימן מג סוף עמ' 28.
יהודה פריס-חורב

981 מהי האמונה הבהאית? (ירושלים, דפוס
עזריאל), [תרצ"ז-?], 13, [1] ע', 8°.

982 מואם, ויליאם סומרסט. התריסר העגול.
מאת סומרסט מוהם. (ירושלים, עופר); (חיפה, דפוס
"אות"), תש"ו, 47, [1] ע', 8° = "ספרון" ידיעות
אזרחיות, מס. 8. שם המקור:
William Somerset Maugham: The round dozen.

983 מולודובסקי, קדית. פתחו את השער;
שירי ילדים. (תרגמו מאידיש בידי נתן אלתרמן, לאה
גולדברג, פניה ברגשטיין, אברהם לוינסון). בלזית ספור
על המשוררת מאת יעקב פיכמן. מהדורה שנייה. (תל-
אביב), הוצאת הקבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות", תש"ו,
85, [1] ע', תמונות. 8°. מהדורה א' עיין קס. שנה
כ"ב ע' 193.

984 מולינה, הלן. כירור תרגולות...
תרגם מאנגלית א. קוינט. תל-אביב, "ספרית-השדה".
(דפוס "הפרעל הצעיר"), תש"ו, 34, [1] ע', תמונות. 8°.
בראש השער: ארגון מגדלי-העופות העברים בארץ-
ישראל. "תורגמה ברשותו האדיבה של המיניסטרונין
לחקלאות ולדיג, אנגליה". — תכן הענינים על המעטפת
השמאלית. שם המקור:

Helen Molyneux: The culling of poultry.

985 מוסנזון, יגאל. תמר אשת ער; דרמה
תנונית בשלש מערכות ופרולוג. (תל-אביב), הוצאת
הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תש"ו, 92 ע', 8°.

986 מועצת החקלאות הפרטית. החקלאות
הפרטית — מהי? תל-אביב, (מועצת החקלאות
הפרטית, דפוס מל"ן), תש"ז-1946, 15, [1] ע', דיא-
גרמות, טבלאות, תמונות. 8°.

987 מוקרדזי, דהן גופל. קרי הפיל עברית;
מ. דפוס, ציר: א. לאויאדא. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס

עמ' תנט, 16: שלא היה מלך אלא כגפן שוכב בארץ,
הלשון מגומגם. ואצלי אין ספק שבמקום כגפן צ"ל כפון,
כלומר כאיש הדיוט. וקאתי שפיר. ושיכוש זה מצאתי גם
בילקוט שמעוני פרשת וירא רמז פ"ד: "היה מהלך כגפן",
ופירש בצדו: כהדיוט, וצ"ל כפון, כדאיתא לנכון בבראשית
רבה ז' ב'.

עמ' תקלג, 12: מעשה בהלל הזקן וכו'. ספר המעשיות
סימן רצ, עמ' 189.

עמ' תקמב, 12: ולא היו לו בנים וכו'. עיין משנת ר'
אליעזר עמ' 134.

עמ' תקנו, 9: השרידים הקרואים בכל-מקומות כל.
שתק המהדיר, וגם אני לא ידעת פרושו.
עמ' תקנו, 16: לאדם שראה מנעל ברגלו שלחברו וכו'.
עיין מדרש זוטא לשיר השירים ז, ב, מהדורת רש"י
עמ' 38.

עמ' תרג, 7: שפעת כעגלה וממה. שפעת = צעקה.
כן פירש במד"ג כתי"י שלי על הגליון.

עמ' תרפט, 1: תפוח דעתן של מחשבי קצין (שהיו
[שהין] אומרין וכו'. שהין = שהן = שהם, כתיב מלא
מצוי ביותר במדרשי חז"ל כתי"י ודפוסים ראשונים.

עמ' תשכ, 14: זו תורה שנמשלה במים וכו' ללמדך
שכל הלמד ממנה יותר מדאי סוף שהוא יוצא למינות.
והנה דברי אגדה אלו מרפסין איגרא, וכבר העיר הר"א
אפטוביצר במונטסשריפט 1905 עמ' 615, שהמדרש הגדול
שלפנינו התכוון נגד הקראים.

עמ' תשמט, 7: בו ירום קרגנו וכו'. לפי דעתי צ"ל:
כן ירום קרגנו וכו' כי המעיין ימצא שכך דרכו של הפייטן
ב"רשויותיו": מתחיל ומודה על העבר, ומסיים ומתפלל
על העתיד. השוב ריש בראשית עמ' א, 8: כן יקדשנו
צורנו וכו'; ריש נח קמו, 9: ריש לך לך רט, 10: ריש
חיי שרה שסב, 5: ריש ויחד תשצד, 10.

שם, 14: יענה לשוענו בהנני הנני. במד"ג כתי"י שלי
וכן מהדורת רש"י שכטר מנוקד: הנני, וניקוד נכון הוא.

עמ' תתכו, 15: שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט וכו'.
משנה מנחות ק"א.

עמ' תתכט, 14: גחים גחים. אבתריה עד דנח נפשיה.
אין שום מובן לתיבת גחים, וליתא במלונות. ולפי דעתי
צ"ל גחים. גחים, לשון נהימה, בכיה ואנחה.

עמ' תתסד, 14: אמר להן מה שטיפק בידי הרי
(ברכתיו) [ברכתין] ושאר ברכותיהן תלוין בזאת שיכוש
מצוי במדרשי חז"ל שבשגות המעתיקים ותחלפה גרין

מגוקר. התכן: [א]: ספר יהושע, 55 ע' ממה. [ב]: ספר שופטים וספר רות. 78, [2] ע' ממה.

994 מלבנציק, רחל (זילברשטין). Rachel [Malewanzik]. אלף בית גימל; ספר לילה, ערוך ומצויר ביד רחל כספי [=רחל מלבנציק (זילברשטין)] וצבי מלבנציק, תל-אביב, "אל המעיין", (דפוס הפועל המזרחי), [1947], 29, [1] ע' 8°.

995 מלבנציק, רחל (זילברשטין) Rachel [Malewanzik]. זר פרחים; ספורים, שירים, משחקים. לקטה רחל כספי [=רחל מלבנציק (זילברשטין)]. ציר צבי מלבנציק, תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", תש"ז), 72 ע' 8°.

996 מלמט, אברהם. תכנית ללימוד תנ"ך בחברות הנוער. ערך אברהם מלמט, בהשתתפות ש[למה] ד[ב] גויטיין. ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, הלשכה לעלית ילדים ונוער, (דפוס "מוריה", תש"ז), 60 ע' 8°.

997 מלר, ר(פאל) [Raphael Mahler]. תולדות היהודים בפולין <עד המאה ה-19>; כלכלה, חברה, המצב המשפטי. (תרגום מיידיש מכתב-היד אביגדור המאירי, עריכה מדעית — ד. ב. מלכין). מרחביה הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 502, [2] ע' 8°. בראש השער: ר. מאהלר. התכן: I: יהודים בפולין בימי הביניים. II: יהודים בפולין במאה ה-16 וה-17: פולין במאה ה-16 וה-17. התפשטות היישוב היהודי בפולין. המבנה החברתי-כלכלי של היהודים בפולין. המצב המשפטי. המעמדים השליטים והיהודים. מוסדות האבטנומיה היהודית. — III: היהודים בפולין במחציתה של המאה ה-17 ובמאה ה-18: פולין בתקופה זו. גזירת חמלניצקי וגזירת צ'רניצקי. מספרם ותפוצתם של היהודים בפולין במאה ה-18. מצבם הכלכלי של היהודים בפולין. המצב המשפטי. חתרנותם של הריאקציה הקאטולית. האבטנומיה היהודית. IV: היהודים בפולין בתקופת הרפורמות והחלוקות: פולין בתקופה זו. מצבם הסוציאלי והמשפטי של היהודים. תכניות לרפורמות בחיי היהודים. השאלה היהודית בסיים-ארבע-השנים. יהודים במרד קושצ'יוסקו. — ביבליוגרפיה (ע' 461—480). מסתחות (ע' 481—502).

998 מן, אריקה. נער סס לעבר ים. תרגום

רוהלד, 1946), 91, [1] ע' 8°. (הדס). ספור לילדים. שם המקור:

Dhan Gopal Mukerji: Kari, the elephant.

988 מור, ב. שדמות זהב; אגדות לילדים, לקט ועבד ב. מור, הצירים מאת: בינה גבירן. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "הפועל המזרחי"), [1947], [114] ע' 8°. 12 ספורים. לכל ספור ספירת דפים מיוחדת. — מגוקר.

989 מורגנשטרן, יצחק זליג. עלבונה של תורה מאת... האדמו"ר מסוקולוב. ירושלים — תל-אביב, "נצח", (ירושלים, דפוס קצבורג), תש"ד, [20] ע' פורטרט. 8° = ספרי צות, יא. = לשאלת הזמן <דברי גדולי התורה>, ספר ג. המחבר קורא ליראים להתאחד תחת דגל אגודת ישראל, ולאגודת ישראל הוא מעץ להתמסר בעיקר לעבודה חנוכית.

990 מזמרת הארץ; מחברת ד': שירי בנין; 10 שירים עם תורנגינה. תל-אביב, הוצאת הועד המשותף לעניני הנוער על יד ההנהלה הציונית, הקרן הקימת לישראל וקרן היסוד, ע"י חברת "מסדה", (דפוס "הנקדן"), [תש"ז], [2], 16, [2] ע' 8°. הטכסט מתחח לתוים וגם לתו.

991 מיאדסר, נחמן שמואל יעקב. ספר עמודי שמואל; חידושים... פילפולים... חידושים... בסוגיות הש"ס... כל זה ספחתי ורביתי... נחמן שמואל יעקב... מיאדסר רב בבני-ברק... חלק ב. ירושלים, דפוס "חורב" בבית היתומים דיסקין, תש"ז, 140 ע' 2°. חלק א' נמצא בתוך: איבשיץ, יהונתן: ספר עמודי יהונתן. ווארשא תר"ע.

992 (מינדס, נח). ספר נפלאות חדשות... כמה מינים פשט... רמז... דרושים... סודות... בכל פרשה... ומן הפרשות ולפנים... חדשים מן... מוהר"ר שמשון מאוסטרסאפאלי... באחרונה קיצור אמרים... מן הקדמת ספר טהרות להרמב"ם נדפס כעת מחדש... ירושלם, י. מארמארשטיין, דפוס קצבורג, נפלאות חדשות=תש"ז, [6], 100 ע' 8°.

993 מישורי, ישראל משה. ... ב ע י ו ת ועבודות בלמוד התנ"ך. "ספר התלמיד. תל-אביב, ציציק, (דפוס הפועל המזרחי), [תש"ז], 8°.

1004 מרון, פועה. שחוק בחרוזים; שירי ילדים (הציורים מאת איזה בלס), ירושלים ותל-אביב, שוקן: (ירושלים, דפוס ירושלים), תש"ו. [23] ע', תמונות. 8°.

1005 [מרשק, אליה יקובלביץ']; א. סגל. האדם שהיה לענק. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 292, [1] ע', תמונות. 8°. (ספרית פועלים / נעורים). בראש השער: מ. אילין [=מרשק], א. סגל, המקור ברוסית. — במהדורה העברית הוכנסו שינויים אחדים, בעיקר כפרקים וקטעים בעלי גון מקומי-לאומי, שהותאמו למסורת הארץ וחיי הישוב העברי — בידי ריקל לב, שהוסיפה גם את ההערות לספר. בספר מסופר כיצד היה האדם לענק ושליט עלי אדמות.

1006 משה בן מימון. ספר המדע למשנה תורה — ספר ראשון... יוצא-לאור על פי כתב-יד בצרף מבוא, הערות, מראי-מקומות ושינויי גירסאות על-ידי שמעון ראבידוביץ. חלק א: ספר המדע, ירושלים, ר. מט, (דפוס "חורב"), תש"ז, [10], 147 ע', 8°. חלק א' מכיל את גוף הספר; המבוא וההערות יבואו בספר מיוחד, שיהיה חלק ב' של הוצאה זו.

1007 משה בן מימון. ספר המצות לרבינו משה ברבי מימון, בתרגומו של ר' משה אבן תבון על פי כתב יד מינכן וכתב יד לונדון... עם הגהות והארות על פי המקור הערבי ועל פי תרגומו של ר' שלמה אבן איוב, בצירוף הערות ותקונים וקצת חדושים מאת חיים העליר... מהדורה חדשה ומתוקנת בתוספת השגות הרמב"ן על שרש י"א שלא נדפסו מעולם. ירושלים—ניר-יוק, מוסד הרב קוק, תש"ו. [4], 25, [1], 195, [2] ע'. 4°. שער נוסף באנגלית. זוהי מהדורה ב' בראשונה הוציא ר"ח העליר את הספר בשנת תרע"ד רק עפ"י כת"י מינכן. כינתים השיג המהדיר כת"י הנמצא במחזיקאים הבריטי, כת"י זה ממלא ומכרר בהרבה מקומות את החסרונות והליקוים בכת"י מינכן, גם יש בו תקונים ושפרי לשון בסגנונו של אבן-תבון. "בהערות בשולי העמודים הראיתי על שז"י לשון שכין מהדורה זו ובין הדפוס הראשון והמהדורה הראשונה שלי. כמו כן העיזתי על המקומות שבהם נבדל הגסס שלפנינו מן הגסס שבמקור הערבי ובתרגום אבן-איוב וכן מתרגום ס' המצות מה שמוא בחינוך. גם שינויים קלים בסגנון הלשון צוינו בהרבה מקומות בהערות." (מפתח דבר למהדורה ב').

דבורה לחובר. מהדורה שניה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו. 128 ע', תמונות. 8°. מנוקד. דפוס סטראוטיפי מהוצאת שטיבל 1934. שם המקור: Erika Mann: Stoffel fliegt übers Meer.

999 מסינג, יהודה. התפתחות השכל בתקופת ההתבגרות; בדיקת החשיבה ההגיונית אצל הנוער המתבגר בבתי הספר העבריים בארץ. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס המועל המזרחי), תש"ו. [8], 127, [9] ע', דיאגרמות. 8°. עם תמצית באנגלית ושער נוסף: Mental development during adolescence... by Yehuda Messing. Jerusalem, 1945. יצא לאור גם כדיסקטציה בשם: בדיקת החשיבה ההגיונית בהתפתחותה בתקופת ההתבגרות אצל ילדי עמנו בארץ.

1000 מסינג, יהודה; יוסף דוד הולצברג. מחברת לעבודה בתלמוד. פרק המפקיד >ממסכת בבא מציעא< ירושלים, "המזרח", (דפוס "אשכול"), תש"ו. [2], 86 ע', ציורים. 8°. התכונות בפנים המעטפה האחורית. "חבורת זו מהווה נסיון ראשון בסוג זה בתחום העבודות בכתב שבהוראת הגמרא." (מהקדמה).

1001 [מרגולין], יהושע [Jehoshua Margolin]. ביים וביבשה, מאת הדוד יהושע. הציורים: נחום גוסמן. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו. 38, [1] ע'. 21:19. (ספריה לילד). מנוקד.

1002 מרגולין, יהושע [Jehoshua Margolin]. תורת בעלי-החיים... מהדורה שניה ומתוקנת. חלק א: חסרי חוליות. [תל-אביב], הוצאת הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תש"ו. VII, [1], 191, [1] ע'. 205 ציורים 8° טבלאות, מהן 2 צבעוניות. על השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. "ספר לימוד לבתי-ספר תיכוניים ולכתות המשך". בסוף הספר (ע' 189—192) מלון המלים הלועזיות.

1003 מרגליות, יעקב בן משלם נתן. ספר "גדולים מעשה צדיקים", סיפורי הקודש אשר העתקתי מתוך הספר "קבוצת יעקב" אשר קבץ וחקר הרה"ג... יעקב בן הרב... משלם נתן מרגליות... נעתק והובא לדפוס ע"י שלמה סלינגטור. ירושלים, דפוס "כנרת", "גן-אמת ליעקב" [=תש"ו]. [5], 71 ע'. 8°.

בשביל קריאת טכסטים רגילים מן הספרות הערבית בימי הביניים. להקלת השמוש במלון נתנו בו: נקוד מלא בערבית ובעברית; אמצעי עזר להקלת החיפוש ונסיות דקדוקיות שונות". (מההקדמה).

1012 נחתומי, אברהם. בצל הדורות. [ב]: שחרות. (הציורים מעשה ידי מ. מוקרי). תל-אביב, "דבר", (דפוס "דבר"), תש"ו. 169, [1] ע', 8°. זכרונות. את הקודם עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 229.

1013 נסאוו, א[ריך] [Erich Nassau]. מחלות הילדות. (תרגם מכתבי-יד י. דויטש). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946). 172, [3] ע', תמונות. 8°. (ספרית פועלים / לכל). הספר נועד להוריה, מטפלות, גנות, מורים וכן למוסדות המרכזיים שבקיבוצים.

1014 נשרי, צבי. התעמלות ומישחקים לקטנים לבית-הספר, לגן ולבית, מאת צבי נשרי <אורלוב>... מהדורה שלישית מתוקנת ומרחבת. תל-אביב, הועד הלאומי לכנסת ישראל, המחלקה להכשרה גופנית, (דפוס "ספר"), תש"ז. 124, [2] ע', תמונות. 8°. הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל, המחלקה להכשרה גופנית, 41. מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה י"ב ע' 298.

1015 נתנאל, משה. הצחוק. תל-אביב, טברסקי, תש"ז. 132, [1] ע', תמונות. 8°. "תורגם מכתבי-יד על ידי צבי רוזי". מחקר פסיכולוגי.

1016 סגלוביץ, ז[וסמן]. לילות קרים. (תל-אביב, דפוס מל"ן), [תש"ז]. 62 ע', פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, 48 — 6 ספורים.

1017 סוברסקי, ר. מדריך שמושי לחייט. ירושלים, (המרכז הארצי של התאחדות בעלי-מלאכה ותעשייה ועירה בסיוע המחלקה למלאכה ומסחר ועזר של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, דפוס "סיני"), תש"ז. 66, [1] ע', ציורים. 8°. = ספרית המלאכה. א. בסוף הספר ע' 64—66: אריגים, מלון עברי מסביר את שמות האריגים.

1018 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המחלקה הסטטיסטית. העליה, הישוב והתנועה

1008 משניות. משניות: ברכות, סאה, דמאי. עם פירוש רבינו עובדיה מברסגורה, תרגום ומבואות ופירוש חדש באנגלית מאת יעקב דוד הלוי הרצוג. הערות נוסחאות וצינונים מאת חברי מכון הערי פישל. ירושלים, (דפוס "מרכז"), תש"ה. xvii, xxxvi, [1], [xxi]—xxv, 80, vi ע', 3—56 דף, א, 190, [6], 8 ע', 8°. שער נוסף אנגלי:

The Mishnah: Berakoth, Peah, Demai: text with... translation, introduction, and new commentary in English by Jacob David Herzog... Jerusalem, 5705/1945.

1009 נאור, מנחם. עברית, השפה ודקדוקה: ספר-למוד ללומדים בעזרת מורה או בלעדיה... מהדורה רביעית מתוקנת. ירושלים, ר. מס, (דפוס "המערב"), תש"ז. 94, 98 ע', 8°. עם מלון ותרגילים באנגלית. שער אנגלי:

Menahem Naor: Hebrew, language and grammar; a practical textbook. את המהדורה הקודמת עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 176.

1010 נאור, מנחם [Menahem Naor]. עיקרי הדקדוק העברי: תורת הנקוד — תורת הצורות — תרגילים. מהדורה חמישית מתוקנת. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס "אות"), תש"ז. 118, [1] ע', 8°. את המהדורה הקודמת עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 176.

1011 גוישטט, דוד; פסח שוסר. מלון ערבי-עברי ללשון הערבית החדשה מאת דוד גוישטט, פסח שוסר בהשתתפות משה ברלי. ירושלים, חברה להוצאת ספרים עלייד האוניברסיטה העברית, (דפוס "הספר" פינברג-גוטליב), תש"ז. [10], 434 ע', 8°. "המלון מכיל את אוצר היסוד של הלשון הערבית החדשה בשימושה הספרותי, המדעי והעיתוני. הוא מיוסד בעיקרו על חומר קריאה עשיר ומגוון מאד בעתונים וכתבי-ערבים ובספרים רבים בשטח הספרות היפה והמקצועית וכולל מספר ניכר של מלים, צרופים, ניבים ושמושי לשון שנשתחדשו זה מקרוב ועדיין לא הוכנסו למלונות הערבים. תשומת לב מיוחדת הוקדשה למונחים המקצועיים בשדה המדיניות, הכלכלה והחברה. הושמש ממנו החומר הבלתי שמושי... המלון הושווה עם החשובים שבמלונים הערביים המודרניים והקלסיים והושלם על פיהם; הוא מספק גם

הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 63, [1] ע' 8°.
(ספרית פועלים / דורון), בראש השער: ג. סטיינבק, על
המעטפת: הפני האדום, "הפני האדום — מאנגלית רפאל
אליעזר, שומרי המוסר — מאנגלית חיים גליקשטיין".

1023 סטרו, אנטול. על כנרת התכלת,
תרגום שמשון מלצר, צירה לאה גרונדיג, תל-אביב, "עם
עובד", (דפוס "יפת", תש"ז, 86, [1] ע' 8°). (ספריה
"לילד"). בראש השער: א. סטרו, ששה ספורים לילדים.

1024 סטרינג, ש[למה]; מ[שה] רבינוביץ; צ[בי]
ירדני. חשבון לימי החופש; חוברת, לעבודה
עצמית ולחזרה. ב—ו. תל-אביב, "יכנה", (דפוס "גוטר"
ברג, תש"ז), 31, [1] ע' בכל חוברת. 8° חוב' ו'
נקראת: חשבון והנדסה לימי ההפסד. חוב' א' משותפת
עם "עברית לימי החפשי", עיין מספר 945.

1025 סינקלר, ג'ון. שמון; רומן, עברית משה
הרפת. ספר א. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"),
תש"ז, 222 ע' 8°. בראש השער: דוד סינקלר, שם
המקור: Jo Sinclair: Wasteland

1026 סלודש, שלמה. בכבלי השבי; יומנו
של חייל עברי בשבי הנאצים 1940—1945. תל-אביב,
"עם עובד", (דפוס "דבר", תש"ו, 299, [4] ע',
תמונות. 8°). ("מן המוקד"), המחבר, מהעסקנים
הצעירים של ציבור פועלי הבנין בתל-אביב, התנדב לצבא
בשנת 1940 והשתתף בחזית במדבר לוב ונפל בשבי ביוון
באפריל 1941.

1027 סליחות. סליחות תפלת ישרים, כמנהג
הספרדים. כולל תקן חצות, סליחות, התרת נדרים, תפלת
בית עלמין, עם ביאור המלות הקשות, ודינים הנחוצים,
בשלוש הירייה אדוניתה. בנוסח... הארי זע"א. העורך
והמוציא לאור צאלח ח'יר יעקב מנצור, ירושלים, דפוס
ר. ת. הכהן, תש"ה, 128 ע' 8°.

1028 סלע, יצחק. ילדי האכזר; ספורים
מפלאים מפי יהודי קוקו, תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס
הפועל המזרחי, תש"ז), 116 ע' 8°. מוקד.

1029 סלע, יצחק. ששה מחמשה; הרפתקאות
ומעשים של ששה צעירים מחמשה חלקי-הצבא לימי מלחמת
העולם... עם ציורים מאת יוסף שטרן, ירושלים, ר. מס,

הטבעית של האוכלוסיה בארץ-ישראל... ירושלים,
המחלקה לסטטיסטיקה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל,
(דפוס חיים והעברי), תש"ה, VIII, 286, [צ"ל 298],
48°, 22 ע', דיאגרמות, טבלאות. 8°. עם תמצית
המאמרים באנגלית ושער נוסף:

The Jewish population of Palestine... Jerusalem,
The Department of Statistics of the Jewish
Agency for Palestine, 1944.

התכן: דוד גורביץ, אהרן גרץ: 25 שנות עליה, הישוב
העברי בשנת 1943, הישוב העברי בטבריה וצפת, ספירת
הישובים העבריים. רוברטו בקי: הנוהג בנשואין ובילודה
בקרבת השכבות השונות של הישוב והשפעתו על עתידו;
מבוא. הנוהג בנשואין. הנוהג בילודה. הסכוי לחיות
והתמותה בקבוצות השונות של אוכלוסיית ארץ ישראל.
מאון הילודה והתמותה באוכלוסייה שלנו. סיכום ומסקנות.
ר. בקי בא לידי מסקנה: לא עקרות ביולוגית ולא תמותה
גדולה משמידות את גזענו; אבל משפחותינו אינן יכולות
ואינן רוצות בילדים ומשמידות אותם לפני הולדם. רק
שני מהפכני בעמדת כל משפחה ומשפחה בישראל
ובעמדת מוסדותינו, תנועתנו וחברתנו המאורגנת ביחס
לילודה יכול להציל את עמנו.

1019 סטוצ'בסקי, יחויבין [Joachim Stut-
schewsky] מוסיקה יהודית; מהותה והתפתחותה.
(עברית: מגיר יצחק אבישי). תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס
א. מוסק, תש"ה, 72 ע' 8°). התכן: מוסיקה יהודית.
להבנת המוסיקה היהודית, על השיר הארץ-ישראלי.

1020 סטיבנסון, רוברט לואיס. אי המסמון.
תרגום ישראל פישמן. ספר א. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס
"גרפיקה"), [תש"ז], 223 ע', לוחות-תמונות. 8°.
מוקד, שם המקור:

Robert Louis Stevenson: Treasure island.

1021 סטיינבק, ג'ון. מחפשי האוצר, מאת
ג'ון סטיינבק. (מאנגלית: יאיר בורלה), (תל אביב, דפוס
סורה), [תש"ז], 64 ע', פורטרט. 8° = "ספרון"
ידועות אחרונות, מס' 42, "מבחר מתוך כרך הסיפורים
טורטילה פלט", שם המקור:
John Steinbeck: Tortilla flat.

1022 סטיינבק, ג'ון [John Steinbeck].
שני סיפורים. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר

(דפוס האומן, 1946). 79 ע', מפה. 8° = "תבל", ספרי מדע והשכל לנוער, 3.

8° = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 47. התכן: הבור והמטוטלת, האגרת, הגנובה, גיגית אמונטילדו.

1036 פולק, אב[רהם] ג. (A. N. Poliak). היישוב העברי במוצאי המלחמה, מרחביה הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1945). 279 ע', 8°. (ספרית פועלים / לכול). "המחבר מתכוין לסקור את היישוב סקירה רב צדדית, אבל אינו רוצה להגביל את עצמו לסיכום החומר הסטטיסטי על המצוי והקיים. מטרתו: לקבוע, לאור ניתוחו של החומר הזה, את התהליכים המתקמים בקרב היישוב, כדי להסיק מהם מה יש להקים ומה יש לשפר". (לפי "פתח דבר"). התכן: קיבוץ גלויות, פרנסות היישוב, רמת החיים. העובד העברי בא". המשפחה, הריכוז הטבעי בזמן הזה. עתידו הדימוגרפי של היישוב.

1037 פושקין, א[לכסנדר] ס[רגייביץ]. אגדות. מרוסית אברהם רוזנצויג, תל-אביב, "יבנה". (דפוס "גוטנברג", 1947). 140 ע', תמונות. 8°. מנוקד. חמש אגדות בחרושים. שם המקור: Александр Сергеевич Пушкин: Сказки.

1038 פטקין, א. תבל ויושביה, בעריכת ר[פאל] סברדלוב. חלק א': ארצות המזרח התיכון. תל-אביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ז, 164, [4] ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°. "ספר למוד לכתובת הארץ".

1039 פינגבאום, יעקב. תעשיית מזון; מהותה ותהליכיה... ירושלים, (דפוס ליפשיץ), תש"ז, 16, 414, [9] ע', טבלאות, ציורים. 8°. המחבר הוא יועץ טכני למפקח על המזונות של ממשלת ארץ ישראל — "נסיחי לגולל בקצרה את הרכבם ותהליכי ייצורם של מוצרי המזון החשובים המיוצרים בארץ, המזונות תוארו מכמה וכמה בחינות: מבחינת תכונותיהם המסוימות, תהליך ייצורם, ההרכב והמבנה הכימי שלהם, תכונות שימורם, אפשרויות מהילתם ומזיגתם ביסודות נכריים ותחלפתם ביסודות ירודים וכו'... תשומת לב מיוחדת הוקדשה לאותם צרכי המזון שהחומר הגלמי הדרוש לייצורם מצוי בארץ". (מתמבוא).

1040 פיטיגרילי [פסידוניס של דינו סגרי]. קוקאין, רומן. (תרגם א. רבואה). תל-אביב, הוצאת

1030 סמט, שמעון. בבואי למחרת; מסע בפולין — 1946. תל-אביב, צ. ליינמן, (דפוס א. מוזס), תש"ז, 240, [4] ע', לוחות תמונות. 8°. בראש השער: שמעון סאמט. המחבר עשה בפולין בשליחות עתונאית מטעם מערכת "הארץ" בחדשי יאנואר-מרס 1946. "אינני מגיש פרקי ניתוח מדיני-כלכלי ואף לא מחקר פוליטי על פולין המחדשת. ספרי הוא פרי הסתכלות עתונאית: מה שראיתי, מה ששמעתי והרגשתי בפולין העליתי ברשמי מסע אלה. השתדלתי לתת תמונה ללא משואפנים: עובדות כמות שהן". (מההקדמה). מסקנות המחבר: "יהדות פולין לא תקום ולא תהיה עוד לא בחומר ולא ברוח... והניצולים שואפים לחיים חדשים בארץ תקומתם, ארץ אבותיהם".

1031 סמילנסקי, משה [Mosche Smelliansky]. יהושע חנקין. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל, (דפוס "אחזה"), תש"ז, 125 ע', תמונות. 8°. קורות חייו ופעלו של י. חנקין, מראשוני הבילויים, ששירות בשנים עסק בנאולת הקרקע.

1032 סרוין, ויליס [William Saroyan]. מבחר ספורים. מאנגלית יצחק עברי. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז, 274, [2] ע', 8°. (ספריה "לדור"). — כולל 34 ספורים.

1033 עוזיאל, בן-ציון מאיר חי [B. Z. M. Usiel]. ספר שער יעזיא... ערוך ומסודר ממני... בן ציון מאיר חי עזיאל... ב. משפט יתום ואלמנה, ירושלים, הוצעה להוצאת כתבי הרב ובסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע. איתאח), תש"ז, 18, 313, [3] ע', 8°. את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 156. המחבר ראשון לציון — רב ראשי לעדת הספרדים בארץ ישראל.

1034 עקביא, אוריאל. ספר הפרפראות; שאלות, משחקים, חידות, בדיחות, ומהתלות, לקט אוריאל עקביא. תל-אביב, שרברק, (דפוס רוהלד), 1947. 150 ע', תמונות. 8°. גועד לנוער ולנערה בגיל בית הספר.

1035 פו, אדגר אלן [Edgar Allan Poe]. האגרת הגנובה; שלשה ספורים... (תרגם ראובן גרוסמן). (ת"א, דפוס מל"ן), [תש"ז], 64 ע', פורטרט.

ההסתדרות הציונית בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע. איתאח), תש"ו, [8], 150 ע', לוחות-תמונות. 8°.
על שכונות ירושלים, התכן: י. בן-צבי; הקדמה — חלום השכון העברי בלב זרים: ראשית תולדותיו של "כרם אברהם", הגשמת הרעיון ע"י יהודים: השכונות "ממשה עד משה", עזרה מבחוקי: "בתי מחסה" על הר ציון, עזרה מבפנים: יציאת התומות "נחלת שבעה", ה"גיס" מרצון: "מאה שערים", שבי ציון הראשונים: שכונות התימנים, ימי הצלחה ודלות: שכונות צפופות ונעלמות, הכוללים בונים בתים: "בתי אוגנר", תלוצי הישוב החדש עולי אסיה: "רחובות" שכונת הבוכרים, הבניה החדשה: "תלפיות", "רחביה" וחברותיהן, סכום וסכויים.

1046 פלדמן, אוריה [Uriah Feldmann].
הגנה העירונית: הוראות מעשיות לגדול ירקות וצמחיניו בתנאי העיר... מהדורה שניה, תלאביב, י. שמעוני, (דפוס מוזס), תש"ו, 143 ע', תמונות. 8°.

1047 פלנטובסקי, נח. על פתחי תהום;
שירים, ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ז, 48 ע', 8°.
השירים, בעיקר שירי-השואה, נכתבו בשנות תרצ"ב—תש"ג, בספר הוכנס גם מספר שירים מספרו של המחבר, "שמים אדומים" שיצא בולגה ת"ש (עין קס, שנה י"ח ע' 57).

1048 פנון, רפאל. החנוך הגופני בבית הספר העממי, תלאביב, הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל, מחלקת החנוך, המחלקה להכשרה גופנית, (דפוס "ספר", תש"ז, 158 ע', תמונות. 8° = הועד הלאומי לכנסת ישראל... מחלקת החנוך, המחלקה להכשרה גופנית, 46. "נועד למורי החנוך הגופני".

1049 פרבו ד'אגזיל, אנטואן פרנסוא. קורות פנון לסקו והאביר דה גרייה; עפי' העתקה מדפוס אמסטרדם שנת 1753. עברית: שלמה פרמן. (תלאביב, דפוס מלין, 1946), 205, [1] ע'.
8° = בראש השער: הנייר א. פ. פראבו, שם המקור: Antoine François Prévost d'Exiles: Manon Lescaut.

1050 פרבר, שלמה. בהר ובעמק: בשבילי המולדת ב. מסכת נושאים להכרת נוף ארצנו בטבע ובמפה, לכתות ד—ה, (תל אביב), "עם עובד", (דפוס "ספר"), תש"ו, 155, [4] ע', מפות, תמונות. 8°. מנוקד.

שביט, (דפוס מל"ן), [1947], 128 ע', 8°. שם המקור: Pitigrilli (pseud. of Dino Segre): Cocaina.

1041 פינסוד, ישעיהו יצחק [Isai Icko Fajnsod].

טריגונומטריה שימושית; ספר עזר לבתי ספר מקצועיים ולשעורי ערב להשתלמות מקצועית. ירושלים, המחלקה למקצוע ועבודה של מרכז הנוער העובד, (דפוס "העברי"), תש"ה, [8], 51, [1] ע', לוחות-ציורים. 8°. בראש השער: ... י. פינסוד.

1042 פינסוד, ישעיהו יצחק [Isai Icko Fajnsod].

תורת החשמל; >אלקטרסטטיקה כללית<. לתלמידי בתי ספר טכניים ולהשתלמות תאורטית לעובדים במקצוע, מהדורה שניה, ירושלים, אחיאסף, (דפוס המערב), תש"ז, 296 ע', טבלאות, ציורים. 8°. בראש השער: י. פינסוד. מהדורה א' עין קס, שנה כ"ב ע' 17. "במהדורה זו "הכנסתי את השינויים והשיפורים הבאים: א) שיניתי את עצם הגישה להסברת תורת החשמל; ב) הוספתי כמה פרקים ועיבודתי מחדש את כל שאר החומר; ג) השמטתי כמה הוכחות מאתמאטיות שנראו לי כבלתי הכרחיות; ד) הוספתי תרגילים ודוגמאות; ה) חדשתי כמה מונחים בהתאם לאישור ועד הלשון. נתקבל, איפוא, ספר חדש כמעט לגמרי". (מההקדמה).

1043 פינסקי, שמאי. אי הזהב; שירים. מאמר ביוגרפיה מאת אשר ביילן, זכרונות והערכה מאת ישראל זמורה, ירושלים, הוצאת חברים, תש"ו, 121, [2] ע', לוח-פורטרט. 8°.
השירים שיצאו 6 שנים אחרי מות מחברם נלקטו ע"י בנו דוד פינסקי, מספר רב של שירים הלך לאיבוד בזמן המלחמה ברומניה.

1044 פינסקר, י[הודה] ל[יב] [Leon Pinsker].

אוטואמנציפציה; קטעים ובחרים מתוך תרגומו של אחד העם. סדר והתאם לבית-הספר ולנוער ע"י י. ספיבק. מהדורה שניה מחקרת בצרוף קטעים מדברי אחד העם. ירושלים, ר. מס, (דפוס "האומן", תש"ז), 54 ע', פורטרט. 8° = ראשונים לציון; ספריה קטנה לתולדות הרעיון הציוני וישוב ארץ-ישראל, א. מנוקד. מהדורה א' עין קס, שנה כ"א ע' 24. במהדורה זו נכתבו תולדותיו של פינסקר מחדש. נתוספו כאן דברי אחד העם על פינסקר מתוך מאמרו "התורה והעבודה".

1045 פירסט, אהרן. ירושלים החדשה. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער — המדור הדתי של

Rabbi Jonathan Eibeschutz and his attitude towards Sabbatianism... by Moshe Arie Perlmuter Jerusalem and Tel-Aviv, Schocken Publishing House, 1947. הספר ואבוא היום אל העין, שייכותו לר' יהונתן איבשיץ וערכו להבנת המחלוקת בין הרב יהונתן איבשיץ והרב יעקב עמדין.

לפי צלום כת"י 'אוקספורד מס' 955 ברשימת נויבאר, "פרשה מסובכת זו של ר"א מחייבת דיון מפורט גם על נקודות טכניות ואני הארכתי והקפדתי בהן יותר, כדי שלא לפתוח שערים ל"תירוצים" וולים. כתה"י של הספר נותן בידינו מפתח לפתרון השאלות הקשות להבנת יסודות המחלוקת... בנגוד לשיטות הנהוגות בחקירת המחלוקת שבין הרב יעב"ץ והר"א — מסתמכת חקירה זו רק על נתונים בלשניים ותיאולוגיים. כל עדות אחרת אינה אלא עדות מסייעת. בגלל ההנחות המרובות בשדה חקירה זה — אי אפשר היה להצטמצם בנתוח הסי' "ואבוא היום אל העין" בלבד. היה צורך לנתח באופן יסודי כמה חבורים אחרים של ר"א". מסקנות המחבר: "ר"א הוא מחברו של הספר "ואבוא היום אל העין". שיטת הספר בתורת האלהות היא שיטה הקרובה לשיטות השבתאיות הראשונות... אין כל ספק כי הספר נועד עבור קוראים שבתאים המבינים את הרמזים הכלולים בו, ויש להעריך כנסיון לבטול המחלוקת הפנימית שבין הכתות השבתאיות השונות ולבסוס שיטה שבתאית אינטגרלית המאחדת את הקצוות מהשבתאות המתונה של קאדרונו ועד לשבתאות הקיצוניות של ברוקיה. המסקנה העיקרית היא כי למחלוקת הגדולה שבין הרב יעב"ץ והר"א היה יסוד עמוק. עצם המחלוקת לא היתה אישית אלא צבורית, לאומית ודתית... נאמנותו של הרב יהונתן לאמונה השבתאית לא הביאתו לשנאת ישראל. אדרבא הוא שאף להשלים עם מתנגדיו... אין לנסח את השאלה: "אם היה הר"א שבתאי או לא", אבל יש לנסח בצורה עובדתית והגייונית: האם היו להר"א אמונות ודעות שבתאיות או לא? ועל זה יש להשיב בחיוב". (ההקדמה, ע' 24, 315, 317, 320).

1056 פרנס, אנטול [Anatole France]. ילדים וילדות; ספורים מן השדה ומן העיר. תרגם יעקב פיכמן. תל-אביב, י. שטיבל, (דפוס "ספר"), [תש"ז], 95, [1] ע', תמונות. 8°.

1057 פרקר, דורותי [Mrs. Dorothy Parker]

"מסלות" מחלקה לספרי למוך וחנוך בשתוף המרכז לחנוך. מפת איץ-ישראל מצורפת לספר.

1051 פרוץ, (ליאו). שיחת כלבים; סיפור. (תרגם מכתב יד שמאי מגדל). תל-אביב, ספרית השעות, (דפוס מל"ן), [תש"ז], 16 ע', 8°.

1052 פרוץ, יהושע. היהודים במלכות ירושלים הצלבנית, מאת י. פראוור... ירושלים, (דפוס מרכז), תש"ה, 50, IV ע', 8°. "פרק מתוך החיבור התישבות הצלבנים והחיים העירוניים במלכות ירושלים הצלבנית", (חבור זה) הוגש לסניאט של האוניברסיטה העברית לשם קבלת התואר 'דוקטור לפילוסופיה'... תש"ה. עם תמצית ושער נוסף באנגלית: The Jews in the Latin kingdom of Jerusalem... by J. Prawer... את החיבור כולו עיין קס. שנה כ"ד ע' 108.

1053 פרחי, אברהם. ...אבי הנחל... הקורא... ימצא בו אמרים שאבד עליהם כלת... אגדות מושכות לב... ודברים של טעם... ירושלים, המחבר, (דפוס עזריאל), תש"ז (1946), [6], VII, [1], 89, [2] ע', פורטרט. 8°. התכן: מ. ד. גאון; מבוא בצירוף תולדות המחבר. — א': אגדות אורות, ציצים ופרחים. ב': במעגלי צדק; באורים על ספר יהושע. ג': סגולת הנשואין. ד': פרחת הגפן. ה': נרות של חנוכה וסמלם המעודדים בהילם. ו': דרושים שהשמעתי בשבת חיי אדם על האדמות.

1054 פרלא, קלמן אביגדור. ספר אוצר לשון חכמים, כולל כשבעת אלפים אמרי חז"ל, משלים ומשלי עם... כולם ערוכים על פי אלפא ביתא עם מראה מקומות מקורם ותרגום המלים הדרות... מאת קלמן אביגדור פרלא. מהדורה מחודשת בצירוף מפתח השמות. ירושלים, ר. מס, "מוריה" ו"חורב", (1947), 346 ע', 8°. דפוס סטראוטיפי (חוץ ממפתח השמות) מהוצאת חילנא, תרס"ד.

1055 פרלמוטר, משה אריה. ר' יהונתן איבשיץ ויחסו אל השבתאות; חקירות חדשות על יסוד כתב היד של ס' ואבוא היום אל העין. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל-אביב, דפוס "הארץ"), תש"ז, [1], 369, וז ע', 8°. = ספרית שוקן / ירושלים; מחקרים ומקורות בתורת הסוד בישראל, בעריכת גרשם שלום, ספר ג', — סכמם באנגלית ושער נוסף.

1064 צ'פק, קרל [Karel Capek]. כבוד השופט צ'חק; סיפורים מאת קארל צ'פק. (תרגום: אליעזר ארנשטיין ופסח ליפובצקי). (ת"א, דפוס מל"ו). [תש"ו]. 63 ע', פורטרט. 8° = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 40. התכן: גלויהעניים. הפיטן, השיא. פרישת סלון. הפשע בבקתה. פסקידנו של מר הלכנה. ספרו של עברין ותיק.

1065 צ'פק, קרל. הפלוגה הראשונה; רומן. עברית: א[שר] בן ישראל, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס "משמר", 1947). 266 ע'. 8° (ספרית פועלים / געורים). שם הספר באנגלית: Karl Capek: The first column.

1066 קונויצובה, ס. האויב מבעד למיקרוסקופ; חי לואי פסטר. (תורגם עלידי יהודית בן נון). תל אביב, "מסדה"; (ירושלים, "דפוס העברי"). [תש"ה]. 187, [1] ע', ציורים. 8° מנוקד.

1067 קורצ'ק, ינזש [Janusz Korczak]. הנער העקשני; חי לואי פסטר. תרגם משמון מלצר. תל אביב, מ. ניומן, חש"מ, (1946). 122 ע', לוחות — תמונות. 8° מנוקד, לבניה העורים.

1068 קורצ'ק, ריזל. להבות באפר. (תרגם מכתב היר הפולני בנימין טנבוים). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946). 321, [1] ע', טבלאות, מפה, פורטרטים, פקסימילים. 8° = ספרית פועלים / גזירות ת"ש—תש"ה, ספר א', בראש השער: ריזל קורצ'ק >רוזיקה<. בספר מסופר על השמדת וילנה היהודית. בסוף הספר (ע' 229—309): תעודות, בין השאר פקודות שלטונות הכבוש עם פקסימילים, קטעים מ"ידיעות הגיטו", תרגום עברי של הרצאת ד"ר הלר על הגטו הוילנאי בשנים 1861—1633 ועל הגטו החדש. שנכתבה לפי דרישת מכון אלפרד רוזנברג הנאצי, ועוד.

1069 קיפניס, לויין [Levin Kipniss]. פעם אחת: מעשיות... מהורה שניה, ירושלים, "עבר", (דפוס ש. וינבלד). [תש"ו]. [80] ע', תמונות. 8° מנוקד. 10 ספרים ולכל אחד מהם 8 ע'.

1070 קליין, ה[נרי] צ[בי]; ג. ובולסקי. עשיית הפוח בשפלת החוף של ארץ ישראל. תל אביב, "ספרית השדה", (דפוס "גוטנברג"), תש"ו. 32 ע', דיאגרמות, טבלאות. 8°.

(Rothschild) [Rothschild]. רק לגבירות; שבעה סיפורים קטנים מאת דורותי פארקר. (תרגם מאנגלית: י. בן יעקב). (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ו]. 63 ע', פורטרט. 8° = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 36. התכן: קריאה טלפונית. הנה, הנה, הנה האחרון. שחור לבן, גבר ואשה. חיילי הריפובליקה. יומנה של לידי.

1058 צויג, ארנולד [Arnold Zweig]. ראי הקיסר הגדול. עברית (עידה) קורנפלד, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 103, [1] ע'. 8° (ספרית פועלים / דורון). בראש השער: א. צויג, ססיר היסטורי מהמאה ה"ג.

1059 צויג, סטפן. פחד. (תרגם י. בן יעקב). (חיפה, דפוס "אות"), [תש"ו]. 63 ע'. 8° = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 53. בראש השער: סטיפאן צויג. ספור. שם המקור: Stefan Zweig: Angst.

1060 צונציגר, מ[נחם] (M. Zwanziger). קולנוע. פעולתו ודרכי התפתחותו. חיפה, מ. צונציגר, (דפוס "אות"), 1946. 154 ע', תמונות. 8°.

1061 צימרמן, נעמי. שערן בן חיל. מאת נעמי צימרמן. מציר בידי מ. גרדנר והמחברת. מאנגלית: ימימה טשרנוביץ. תל אביב, ג. סברסקי, (דפוס באופסט ע"י נידים, תש"ו). 25 ע'. 8° ספור לילדים. שם המקור: Naama Zimmerman: Timothy-Tick Tock.

1062 צירקין, דוד; יוחנן אלטברג. גינת עצי פרי [עין חרוד]. הקיבוץ המאוחד; (תל אביב, דפוס סרוד). תש"ו. 132 ע', תמונות. 8° בראש השער: הסתדרות הפועלים החקלאים. ארגון ארצי למגדלי משתלות עציפרי. "החבורת מכילה הוראות מעשיות לגבי נטיעת עצים והטיפול בהם במשך השנה הראשונה לנטיעתם. בחוברת הוראות נוספות העוסקות בעצים מבוגרים ונושאיפרי". (מההקדמה).

1063 צלח, יחיא בן יוסף. ספר שאלות ותשובות פעולת צדיק. מאת המחבר... כמהר"ר יחיא בהרה"ג יוסף צלח שהיה ראב"ד... בעובי צנעא... ונולה אליו הערות וצינונים מאת... הרה"ג יחיא יצחק הלוי ומאת הרבנים ז"ל הנוכחים בסעיפי ההקדמה... חלק א. תל אביב, בסיוע מוסד הרב קוק, דפוס מל"ן, תש"ו. [12], 128 ע', פקסימיל. 8°.

המרכזי של חברת מפיצי השכלה, בועד יק"א, בחברת חובבי שפת עבר, כלם בעיר לנינגרד (או פטרבורג) עיר מושבו, ד"ר י. ל. קצנלסון כתב את ספרו בחדשים האחרונים לחייו והגיע רק עד שנת תרכ"ט, כלומר עד שנת ה'22 לחייו. המחבר התכוון לספר על חייו אבל גם תועלת הרבים עמדה לגד עניו ונראית ההשתדלות להבליט ענינים שיש בהם ענין היסטורי או דידקטי. הוא מרבה לספר על החנוך, על החדרים, הישיבות ובית המדרש לרבנים בויטומיר. מענינים דבריו על ההשכלה, ובפרקים האחרונים ניתנו תאורים של משכילים בערי השדה (בויטומיר ובסביבתה).

1075 קרן היסוד. קרן היסוד בקונגרס הצינוני ה"ב בבבל. ירושלים, הלשכה הראשית של קרן היסוד, (דפוס ירושלים), תש"ז, 31, [1] ע' 8°.

1076 קרן היסוד. שרשרת ישובים. ירושלים, המחלקה לנוער של קרן היסוד, חש"מ, תש"ו. 8° דף מתקפל ל-9 חלקים = 18 עמודים.

1077 הקרן הקימת לישראל. ניר בעמק: פרשת עמק יזרעאל תרפ"א-תש"ו. (ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, תל-אביב, דפוס "הארץ", תש"ו). 15, [1] ע' 20. לוחות-תמונות על 10 דף, תמונות. 8°. הטכסט "פרשת עמק יזרעאל" — מפי אחד הראשונים "חבר ע"י [חום] בנארי.

1078 הקרן הקימת לישראל. עמק יזרעאל [מפה]. קנה מדה: 1:100,000. [ירושלים], הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, דפוס "אחוז", [1947]. 39:58.

1079 (ראובני, אב) [רחם]. צחוק וריוג לגדולים. חוברת ה' מהדורה ב'. (תל-אביב), "צחוק וריוג לגדולים", (דפוס הפ[ועל] המז[רחי]), [תרצ"ז]. 16 ע' 8°. התכן: מלחמת החולצות. רומן בין בחור בית"ר לבין צעירה מן "הנוער העובד". איך נמכר החמור. עניבה יפה. הגמל שלא הכיר את עצמו.

1080 ראובני, א[הרן] [Aaron Reubeni]. ב'הרלל בהרו וה' ג' ולס; דעותיהם וצריהם. ירושלים, ד. ב. אהרונסון, (דפוס "האומן"), תש"ה. 189 ע' 8°. מסקנות המחבר: "התנועות הבינלאומיות השמאליות התנגדו בדרך כלל גם לזכות היהודים לקיום לאומי באשר הם וגם לזכותם לתוש ולחמשין

1071 קלישר, בן-צבי: בדרך לארץ ישראל; תלאת-ינדודים של פליט צעיר בימי המלחמה. תירגם מכתב-יד גרמני שלום קרמר. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ה. 182, [1] ע', מפה, תמונות. 8°. ("שחרות"). המחבר, נכדו של הרב רצ"ה קלישר, נכלא במחנה רכזו נאצי, נחלץ מתוכו ויצא עם גולים אחרים בספינה ישנה כדי להגיע לא"י. האניה נטרפה והנוסעים גיצלו והובאו למחנה שבויים לרודוס, ובפברואר 1944 הגיע לא"י. הספר יצא גם באנגלית.

1072 קלפוס, מ. שחיית הצלה. תל-אביב, מרכז "הפועל", [1946]. [2], 13, [1] ע', תמונות. 8°. "בעריכת א. רואי". בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, התאגדות לתרבות גופנית "הפועל", הועד המרכזי.

1073 קסטלר, ארתור. היוג'י והקומיסאר. תרגם לעברית בנימין לופוצקי. ירושלים, ערי ז'בוטינסקי, (דפוס חיים), תש"ו. [4], 191 ע' 8°. "מן הקובץ המקורי... תורגמו ונכללו בספר זה רק אותם החיבורים, שיש בהם ענין אקטואלי לקורא העברי...". שם המקור: Arthur Koestler: The yogi and the commissar, and other essays. התכן: היוג'י והקומיסר. יצרו הרע של סופר. האינטליגנציה. ברית הפסימיסטים. האנטומיה של מיתוס. המיתוס והמציאות הסובייטית. סופה של אשליה. היוג'י והקומיסר ב'.

1074 קצנלסון, יהודה ליב. מה שראו עיני ושמעו אזני: זכרונות מימי חיי, מאת בוקי בן יגלי >י. ל. קצנלסון. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס "השילוח"), תש"ז. 277 ע', פורטרט. 8°.

התכן: מאת המו"ל. ד. פרישמן על י. ל. קצנלסון מתוך הספרו עליו (נדפס תחלה ב"העם" מ' שבט תרצ"ז). בוקי בן יגלי: מה שראו עיני ושמעו אזני (ע' 1—155). נדפס תחלה בהמשכים ב"העם" ד' טבת תרצ"ז — ט' אדר תרצ"ח). י. ל. קצנלסון: זכרונות פורחים מימי "הצפירה" הראשונים (ע' 156—166), נדפס תחלה בחוברת לזכר יובל החמשים של "הצפירה" תרכ"ב-תרצ"ב. ורשה, תרצ"ב). בן ציון כץ: י. ל. קצנלסון האיש ופעלו (ע' 167—277).

הספר יצא למלאת מאה שנה להולדתו ושלושים שנה למותו של המחבר, סופר ואיש מדע וגם עסקן צבורי, שפעל רבות בקטסדות מרכזיים של יהדות דוסיה: בועד

דצק, תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו.
208 ע', פקסימיל. 8°. זוהי מהדורה שניה של שבחי
הבעש"ט בעריכת הורדוקי. הראשונה יצאה בברלין,
"עינות", תרפ"ב. במהדורה זו הוכנסו תיקונים ותוספות
במבוא ובהערות.

1090 שברצמן, אפרים, מלחמת האירים
לעצמאותם, מאת אפרים שברצמן, בעריכת עבר
הדני [=אהרן פלדמן]. ירושלים, ר. מט, (דפוס "נשר"),
תש"ז, 226 ע', תמונות. 8°. ביבליוגרפיה: ע'
211-214, "כוונתי למסור את תיאור העם האירי ותולדות
מאבקו ומלחמתו על שחרורו, שנמשכו כשמונה מאות
שנה, הקדשתי תשומת-לב מיוחדת לפרק שהתחיל להתגבש
בתקופת פארנל (1872-1891) והגיע לשיאו בשנת 1922.
היא שנת נצחון האירים. לפי מיסב ידיעתך, ספרי הוא
הראשון שפורסם בעברית על נושא זה" (מההקדמה).
בסוף הספר (ע' 175-206): מהיגו אירלנד ושאלת
היהודים, הקהילה היהודית באירלנד, לקורותיה של יהדות
אירלנד בימי השנה האחרונה. פני הקיבוץ היהודי באיר-
לנד — לאן?

1091 שוחט, יוסף, קצור תולדות ישראל:
ימי הבית השני, חיפה, בית-הספר הריאלי העברי, תש"ו.
[2], [1], דף טבלאות, 4 מפות. 8°. במכונת
הכפלה.

1092 שוחט, עזריאל, תולדות ישראל,
תקופת הבית השני, ספר למוד לבתי הספר התיכוניים...
תל-אביב, י. ציציק; (ירושלים, דפוס חיים), תש"ו, 159.
[3] ע', 8 לוחות-תמונות. 8°.

1093 שוחט, עזריאל, תכנית להוראת תול-
דות ישראל בחברות הנוער, מהדורה שניה מורחבת
ומתוקנת. [א]: תקופת בית שני, ירושלים, הסוכנות
היהודית לארץ-ישראל, הלשכה לעליית ילדים ונוער, (דפוס
"אחיה"), תש"ו, 122 ע', 8°. מהדורה א' עיין ק.ס.
שנה י"ט ע' 18.

1094 שוחטמן, ברוך [Baruch Shohetman].
כתבי דוד שמעוןוביץ (תרנ"ט — תש"ו)
<רשימה ביבליוגרפית>. ירושלים, הוצע הארצי של
אגודת שוחרי האוניברסיטה העברית בארץ ישראל, (דפוס
"הספרי"), תש"ח, 57 ע', 8°. הדפסה מיוחדת-מתוך
הספר "פרופ. יוסף קלוזנר: דוד שמעוני (שמעוןוביץ)".

קיומם הלאומי בארץ אבותיהם... היא לובשת צורה של
"אנטיציונות" סוציאלית ודיקלית גרידא בטי... נהרו;
ושל התפרצות משטמה בהמית בפי... ה. ג. ולס."

1081 ראובני, י. [I. Reubeni]. כיצד לאסוף
בולים, מדריך ויועץ לחובבי בולים, ירושלים, "פילא",
(דפוס "נשר"), תש"ו, 48 ע', תמונות. 8°.

1082 רבינוביץ, א. מ. בין שקיעה וזריחה:
שירים, ירושלים, א. לוסיגמן, (דפוס ש. וינפלד), תש"ה.
[1] ע'. 8°.

1083 רוזנבאום, שמ[עון]. יצר המשחק בחי
האדם והתפתחותו, תל-אביב, 1 סברסקי, (דפוס "ספרי"),
תש"ו, 39, [1] ע', 8°. = הוצע הלאומי לכנסת ישראל.
המחלקה להכשרה גופנית, 38.

1084 רוזנראנד, חיים, יסודות הלשון
הרומית... חוברת א-ג. תל-אביב, גמנסיה "שלמה",
תש"ה-תש"ו, [1], 47, 17, 66, 44, [2], [1], 73, 71,
[2] דף. 8°. במכונת הכפלה.

1085 רופין, א[רתור] [Arthur Ruppin].
יסוד מפעלנו, ירושלים, המחלקה לנוער של קרן
היסוד, תש"ו, 47 דף, 8°. במכונת הכפלה. התכן:
כ"ה שנים של עבודה התישבותית, ממין עליית ההמונים.
הון לאומי ופרטי, הבסיס החקלאי, ריכוז הכוחות, התקציב
הלאומי.

1086 ריגר, אליעזר [Eliezer Riger]. תולדות
הזמן החדש: מתקופת ההשכלה עד ימינו. מהדורה
שלישית מעובדת ומתוקנת. ספר ב. תל-אביב, "דביר",
(דפוס "ספרי", 1944), 17, [2], 178 ע', תמונות. 8°.
את המהדורה הקודמת עיין ק.ס. שנה ד' ע' 99.

1087 ריזין, אברהם. מערכונים, בתרגומו של
בן-ציון ידידיה, תל-אביב, המרכז לתרבות, (דפוס "הפועל
הצעיר"), תש"ו, [4], 71, [1] ע', 8°. = ספריה
שמושית לבעיות תרבות, 9. בראש השער: אברהם ריזין.
— יצא ליוכל השבעים של המחבר, 8 מחזות קצרים.

1088 רכט, ב. מספורי החסידים... מהדורה
שניה, ירושלים — תל-אביב, נצה, חשימ, תש"ד, 32 ע'.
8°. = ספרי נצה, ט"ו. = ספורים, ספר ד.

1089 שבחי הבעש"ט. ספר שבחי הבעש"ט. ערוך
ומסודר בצורף מבוא מאת ש[מואל] א[בא] הורו-

1100 שיפמן, יהודה ליבוש, אוהל שמו עומד על שני עמודים נאים יכן ובעז... ערוך ומסודר מהמחבר יהודה ליבוש שיפמן... חלק א: יכן, על חמשה חומשי תורה וחמש מגילות, ירושלים, דפוס "סיני", תש"ו, [12], 233, [1] ע/ פורטרט. 8°.

1101 ספר שירות ותשבחות של השבתאים, מועתק ומתורגם מכתב-היד על ידי משה אטיאש, עם הערות ובאורים מאת גרשם שלום, הקדמה על כת השבתאים בשאלוניקי וכתב-היד מאת יצחק בן צבי, תל-אביב, "דביר", (דפוס גוטנברג), תש"ח (1947), 8, 227 ע/ 2 לוחות פקטמילים. 8°.

244 שיר, המקור הספניולי והתרגום העברי טור מול טור, 65 שירים הראשונים (ע' 19—84 בספר שלפנינו) עם ההקדמה של מ. אטיאש: "כתב היד, טיב השירים ולשונם" ועם ההקדמה המקוצרת של י. בן צבי פורסמו תחלה בקריית ספר, שנה כ—ב.

1102 שליכטר, ברוך. תורת חיים. לדיני ישראל ומנהגיה. לאם ולבת, ירושלים, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו, [4], 187, [1] ע/ 8°. בסיוע מוסד הרב קוק.

1103 שמואל שמריה בן יעקב אב"ד אסטראווי צא. ספר זכרון שמואל על התורה בדרך פרד"ס ועל הש"ס בדרך פלפול... מאת... הרב... שמואל שמריה... אבד"ק אסטראוויצא... נדפס בשנת תרס"ח... ועתה הובא לביה"ד ע"י... הר' יהודה ארי' לייב היינה... חלק א: על סדר בראשית, שמות ויקרא, ירושלים, (דפוס ש. וינפלד), א"ז זכרון שמואל ז"ל = תש"ו, 163 ע/ 8°.

1104 שמואל, אפרים [Efraim Shmueli]. תולדות עמנו בזמן החורש. מהדורה שניה, מתוקנת ומרחבת. כרך ב: מתחלת האמנציפציה עד הציונות המדינית 1789—1897. (חלק ב: (ראשית ההתעוררות). תל-אביב, "יבנה", (דפוס גוטנברג), תש"ז, 201 ע/ טבלאות. 8°. מהדורה א' עין קס. שנה כ"ב ע' 26.

1105 שמיר, משה. ידידיו הגדולים של גדי, וספורים אחרים. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל-אביב, דפוס "אחדות", 1947), 76, [1] ע/ תמונות. 8°. (ספרית פועלים / אנקורים).

1106 שמעוני, יעקב. ערבי ארץ-ישראל. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו, 476 ע/ מפה.

הביבליוגרפיה כוללת רשימת יצירות שמעוניבין בשיר ובפרוזה, לפי סדר כרונולוגי, ס"ה 592 ערכים. עפ"י רב גרשמו גם שורת הפתיחה או שתי שורות הפתיחה של השירים. צורפו שבע הספות (ע' 42—57): א: מראה מקום ליצירות ד. ש. שיצאו בצורת ספר (22 ערכים), ב: שמעוניבין המתרגם (9 ערכים), ג: ש. העורך (ערך אחד), ד: מאספים וכת"ע, ששמעוניבין השתתף בהם (ס"ה 68, מהם 5 ביוזמה), ה: מהספרות על ש. (102 ערכים), ו: שמעוניבין המתורגם (ל"א לשונות: לידית, אנגלית, בולגרית, גרמנית, הונגרית, ערבית, פולנית, צ'כית, קרד, אטית, רוסית ושבדית, 52 ערכים הכוללים 121 תרגומים), ז: שירי ד. שמעוניבין במוסיקה מאת משה גורלי (כרונולוגי), 18 ערכים. הכל גרשם ע"פ מראה עינים.

1095 שויגר, יצחק. בית נחמן, או מדור לדור: פרקי שיחות. תל-אביב, צ. ליימן, (דפוס "גוטנברג"), תש"ה, 115 ע/ 8°. "נחמן זה, שפרקים מן השיחות שבין אביו ובנו נמסרים כאן, הוא בן בנו של נחמן ההוא" הגבור הראשי של הספור "לאן". למ. ז. פייארברג. השיחות מתנהלות באמת הקבוצות בארץ-ישראל, והן מוסבות על שאלות קיומו של עם ישראל (על א"י, על יעודו של עם ישראל, על דתו, שפתו וכו').

1096 שויגר, יצחק. מפה ומשם. ציר חיים גליקסברג. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ה, 98, [1] ע/ 8°. (ספריה "לנער", ספורים לבני הנעורים. התכן: בלביעזר. הגוף: מעשה בהגדה ישנה.

1097 השומר הצעיר. עשרת הדברות. המ"ה, הוצאת השומר הצעיר, חש"ד, [4] ע/ 10 לוחות-תמונות. 8°. "צייר עבור הצופים שרגא ווייל".

1098 שטוק, דב [Berl Stock-Sperber]. ממעגל הצעירים: פרקי ידידיו וזכרון. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו, 262, [1] ע/ 8°. = שנות חיים. ספר א. "לדור". הספר הזה הוא המשך לספר-זכרונות של המחבר "ממחוז הילדות" (עין קס. שנה ס"ו ע' 423—424, שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן). הוא מקיף את שנות מלחמת העולם הראשונה.

1099 שיפמן, דוד. מולדתי ארץ-ישראל: ספר למד המולדת לכתות ד—ה, חלק א—ב. תל-אביב, "יבנה", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו, 144; 160 ע/ עם טבלאות, מפות, תמונות. 8°. מנוקד.

ראשונים", דפוס שהם, 1947. 528 ע', 8°. העורך מסביר שהטיל על עצמו עבודה כה גדולה, שלשם ביצועה בתנאים רגילים נחוצה עבודה של חבר מומחים, מפני שהזמן דחוק. הזקנים בעלי מסורה מסתלקים, תעודות ומסמכים נעלמים. מפני זה גם לא חכה עד שיאסוף את החומר כולו ויסדר אותו בסדר א—ב; בגלל קשיים טכניים ותר גם על הסדר הכרונולוגי. בתחלת הספר שני מסתחות: מפתח השמות לפי הא—ב, ומפתח האישים לפי סוגים (בילדים, בעלי תעשיה, מורים ומחנכים וכד.). נעזר בעבודתו על ידי חבר עובדים. כרך א' כולל יותר מ-70 ערכים. בתחלת הספר לוח מקביל של התאריכים וציונים לתולדות הישוב המחודש בא"י (משנת 1700 עד ימינו). 1111 תומפסון, הומר קולומבוס. גידול ירקות. תרגם מאנגלית דוד מרכוס. חלק א. תלאביב, "ספריית-השדה" (בסיוע מוסד ביאליק, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז. 10, 272 ע', טבלאות, תמונות. 8°. בראש השער: ארגון מגדלי ירקות. ה. צ. תומפסון... "הספר יתרגם מהמהדורה השלישית, 1939..." שם המקור: Homer Columbus Thompson: Vegetable crops.

1112 תלאביב. בית-ספר מקצועי לנערים ע"ש מקס פיין. בית-ספר מקצועי לנערים ע"ש מכס פיין תרצ"ד — תש"ד. תלאביב, (דפוס "אחדות"), תש"ד. 35 ע', טבלאות, תמונות. 8°. בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. "החבורת כתובה בידי מ. פלדשטיין".

1113 תלמוד בבלי (לקוטים). לקוטי גמרא לכל השנה המכיל בתוכו דפי גמרא שלמים וכן קטעים... הכל לפי סדר נועדי ומני השנה. ערוך ומסודר שהמשנה באה שלמה עם חלקי גמרא המבארים, ההלכה... עם דברי האגדה... וכן אלו המעוררים לתורה ויראת שמים... מחולק ל-13 חלקים... מאת אליהו נחום פרוש גליק-מן. חלקים א—ה, ירושלים, דפוס סלומון; תש"ד—תש"ו. 4°. התכן: א' ראש השנה; דפי גמרא עם פ' רש"י בצרור לקוטים לר"ה מתלמוד בבלי וירושלמי ומסומן בסמיני פסיק ונקודה. תש"ד. י"ב דף. ב' יום הכפורים; דפי גמרא... מן מסכת יומא... תש"ד. דף ז"ג—ב"ו. ג' סוכות; דפי גמרא... מן מסכת סוכה... תש"ה. דף כ"ז—כ"ו. ד' תענית; דפי גמרא... מן מסכת תענית... תש"ו. דף מ"ז—ס"ח. ה' חנוכה; דפי גמרא... מן מסכת שבת ומסכת סופרים... תש"ז. דף ט"ט—פ"א.

תמונות. 8°. התכן: התהחת הישוב הערבי בא"י. האסלאם. כיתות וזרמים באסלאם. המוסלמים בא"י: מנהגים ומקדשים; ארגונים ומוסדות. חסיבות ומיעוטים בקרב הישוב הערבי-המוסלמי. הערבים והנוצרים בא"י. הברזים. הכפר הערבי. העיר הערבית. המשפחות החשובות. התנועה הערבית הלאומית; עד 1918. התנועה הערבית הלאומית בא", 1918—1936; 1936—1945. ארגוני ומוסדותיו של הציבור הערבי. חינוך ותרבות בישוב הערבי. תמורות. לוח תאריכים. רשימת ספרים (ע' 440—449). מלים ומונחים ערביים.

1107 שנברג, יצחק [Itzhac Shenberg]. אחד מאלף. ירושלים ותלאביב, שוקן: (תלאביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז. 91 ע', 8°. = ספריה קטנה של הוצאת שוקן, 11. ספור מחיי הישוב החדש בא"י בשנים האחרונות.

1108 שפירא, יוסף [Joseph Shapiro]. בשבילי הגאולה: לתולדות התנועות המשיחיות. חלק א—ב. ירושלים, האחים לוינאטשטין ושות'; (תלאביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו. 237, [1]; 239, [1] ע', עם תמונות. 8°. = "ספריית לוי הלוי", ג' ד', התכן: ח' א': מבוא. ברכיבבא. תנועות משיחיות תחת שלטון ערב. תסיסה משיחית בתקופת הגאונים. תנועות משיחיות בימי נוסעי הצלב. דוד אלרואי. הקבלה והשפעתה על הרעיון המשיחי. ר' אברהם אבולעפיה. משיחיות של אנון סימ. דוד הראובני. שלמה מולכו. — ח' ב': המקובלים בצפת. שבת צבי. השבתאות בירידה. מחלוקת לשם משיח. רמח"ל. יעקב פראנק. היסוד המשיחי בחסידות. תנועות משיחיות בחימן. חזון הגאולה בציונות. ביבליוגרפיה: ע' 223—227.

1109 שצ'רנסקי, מאיר (M. Szczaranski). העבר הישראלי: תולדות עם ישראל משיבת ציון ובנין ירושלים עד היום הזה... כרך א': משיבת ציון ובנין ירושלים (ג' אלפים רכ"ג לבה"ע, 534 לפסה"נ, 604 לפחב"ש) עד אחרי חורבן בית שני (ג' אלפים תת"ל לבה"ע, 70 לפסה"נ). תלאביב, "בית-יעקב", (דפוס רונלד), תש"ו. 181, [2] ע', פורטרס. 8°.

1110 (תדהר, דוד) [David Tidhar]. עורך. אנציקלופדיה לחלוצי הישוב וכוניו: דמויות ותמונות. כרך א'. תלאביב, "הוצאת ספרית

Map no. 2: Palestine. Mean annual rainfall. Scale 1:750,000. — 29:57. Map no. 3: Palestine. Index to villages & settlements. Population 1944. Scale 1:250,000. — 55:98. Map no. 4: Palestine. Index to villages & settlements. Land in Jewish possession. <As at 31.12.44>. Scale 1:250,000. — 56:99. Map no. 5: Palestine. A tentative land classification map. Scale 1:1,000,000. — 21:43.

את הדו"ח עיין קט. שנה כ"ג ע' 118.

1121 **Barkew, D. O.** Poultry; how to feed chickens, pullets & hens... tr. by S. Berj. Jerusalem, n. pr., 1945. 29 p. 8°.

1122 **Ben Gurion, David.** A Jewish state now; address delivered... to the Elected Assembly of Palestine Jewry in Jerusalem on 2nd October, 1947. Jerusalem, October 1947. 16 p. 8°.
= Supplement to the Jewish Agency's Digest of press and events, No. 192—193.

1123 **Csokor, Franz Theodor.** Das schwarze Schiff; Gedichte. (Jerusalem), W. Verkauf, (typ. "Gesher", 1946). 32 p. 8°.

1124 **Farhi, Yaacov.** Hapoel; sport association of Jewish workers in Palestine.... English adaption: Rivka Weinberg. Tel-Aviv, Yepheth Printing Press, 1946. 40 p., illus. 8°.

השער על המעטפת: **General Federation of Jewish Labor in Palestine.** Worker's sport in Palestine.

1125 **Feigenbaum, Jacob.** Food industries; chemistry and processing... Jerusalem, (typ. Lipshitz), 1947. XVI, 496, [8] p., tab. 8°.
את הספר בעברית עיין לעיל מס' 1039; שם גם תכנ. העניינים.

1126 **Free Austrian World Movement.** Jerusalem. "Nicht Feinde sollen Nachbarn, sondern Brüder sein": Franz Prescheren und Anastasius Grün; hrsg. von der Studiengruppe der

1114 תנ"ך. תנ"ך ארץ ישראל, הראשון שסודר ונדפס בארץ ישראל. חמשה חומשי תורה עם נקודות וסעמים [מהדורה שניה]. ספר א: בראשית... מוגה ומדויק ע"י... ר' אריה ליב גורדור וע"י ר' אברהם צבי דיסרמן, בהוספת סדר ימי, עולם, כרונולוגיה עברית ירושלים, תל-אביב, הוצאת תנ"ך ארץ ישראל, חש"מ, תש"ב. 2, 54 [ציל 50], [1] דף 7 ע' 8°. הוצאה ראשונה יצאה בירושלים בשנת תרע"ב.

1115 תנ"ך. אסתר. מגילת אסתר. ירושלים, דפוס "התחיה", [תש"ז]. [4], 57, [3] ע' תמונות. 8°. על המעטפת: ... מצוירת בשיעשרה תמונות יפות וקטנים ממדרשית-חיל לטורים.

1116 תנ"ך. אסתר. מגילת אסתר. הציונים מעשה ידי צבי מלבנציק. (תל-אביב, דפוס "סגנון הדפוס"), [1947]. דף אחד מחולק ל-15 חלקים (מהם 8 טכסט ו-7 תמונות). 8°.

1117 תפלות. סידור ומירות לשבתות וימים טובים, עם דינים הנחוצים לצורך הסעודות, נוסף לזה דינים ואזהרות בדבר הצניעות בבתי ישראל... חלק א'. ירושלים, דפוס "חורב", תש"ו. 43, [3], 13 ע' 8°.

1118 תקונים. סדר אמירת קרבן פסח והקרבנות כפי דעת מרן הגר"א מווילנא... עם הוספות חדשות... ירושלים: (ת"א) דפוס "הספד-הצעיר", [תרצ"ז?]. [1], 11, 5 דף. 8°. נדפס מאמהות.

1119 קרן היסוד. חזן א לאנד בויט ויין... די אנטשטעהונג פון דער אידישער נאציאנאלער היים. ירושלים, יוגנט-אפטיילונג ביים קרן היסוד, תש"ו. 36 דף. לוחות-תמונות. 4°.

1120 **Anglo-American Committee of Enquiry Regarding the Problems of European Jewry and Palestine.** Maps relating to the Report of the... Committee... London, H. M. Stationery Off., 1946. 5 maps. 2°.

הראש השער: Foreign Office. "Printed by O.S. from reproduction material supplied by Survey of Palestine, 1946." התכנ: Map no. 1: Palestine [Physical map]. Scale 1:750,000. — 29:57.

Z. Feinstein. Memorandum on Jewish economic development: Facts and prospects. The economic war effort in Palestine. The influence of Jewish colonisation on Arab development in Palestine. The economic absorptive capacity of Palestine. Notes on immigration services. Memorandum on possibilities of agricultural settlement Criticism of the administration of state domain. Note on the settlement of title to land. The Hays irrigation scheme. Note on certain expert predictions regarding the economic development of Palestine. Memorandum on Transjordan. Paper on economic conditions and potentialities in the M. E.

כמה חלקים של הספר (תוכרים ועדויות) יצאו בחוברות לחוד. עין קט. שנה כג, ע' 31, 33, מט' 263, 272—274, 289, 274

1130 **Jewish Agency for Palestine. Department of Statistics.** Statistical handbook of Jewish Palestine. Compiled under the supervision of D[ov] Gurevich, edited by A. Gertz with the assistance of A. Zanker. Jerusalem, (The Jewish Agency for Palestine, typ. "Hauman", 1947). 438, 92 p., diagrs., illus., tabs. 8°.

92 ע' בסוף הספר: מודעות. התכן: Geographical summary and administration. The Jewish community in Palestine (population). Immigration (Aliya). Agricultural settlement. National land settlement. Industry, commerce and foreign trade. Building and urban development. Communication and transportation. Labour. Standard of living and prices. Culture and education. Health. Finance and banking. Cooperatives. The Jewish settlements in Palestine. Addenda (Additional data for 1946). List of publications of the Statistical Dep. of the Jewish Agency.

1131 **Klausner, Joseph.** A klál-cionizmus eszmévilága. Dr. Hajdu Menáchém és Dr. Weissburg Háim fordítása. (דפוס לוריא, תל-אביב) [1945]. X, 46 p. 8°. = A Brith cijjónim kláliim

Freien österreichischen Weltbewegung. Ortsgruppe Jerusalem. [Jerusalem], Willi Verkauf, n. pr., [194-]. 1 p. l., 5—22 p. 8° = Schriftenreihe "Dokumente und Berichte", Heft 3.

1127 **Golomb, Eliyahu.** The history of Jewish self-defence in Palestine <1878—1921>. Tel-Aviv, pub. by Lion the Printer, for the Zionist Organization, Youth Department, [1946?]. 94 p. incl. port. 8°. = The Zionist library, no. 4.

המאמר נכתב במקורו עברית (פורסם בקבץ "מעשים ומגמות", עין קט. שנה י"ט, ע' 222—223.

1128 **Jerusalem. Hebrew University.** Collections of the Hebrew University, Jerusalem. (Tel Aviv, typ Haaretz Press), [1946]. [32] p. incl. illus. facsimis, pl. 8° "Dedicated to the Friends of the Hebrew University".

1129 **Jewish Agency for Palestine.** The Jewish case before the Anglo-American Committee of Inquiry on Palestine as presented by the Jewish Agency for Palestine: Statements & memoranda. Jerusalem, (typ. Jerusalem), 1947. IX, [1], 686 p., diagrs., tab. 8.

התכן: Preface. Statements: Ch. Weizman. D. Ben Gurion. M. Shertok. E. Kaplan. D. Horowitz. E. S. Hoofien. E. Schmorak. — Memoranda: Political memorandum. Note on Government "Survey of Palestine". Documents on the absorption of 100.000 immigrants. Documents on the German Colony in Palestine. The Jewish Agency for Palestine, its constitution, activities and powers. Note on land transfers regulations. 1940. Zionism and the Arab World. Note on the Arabs in the war. The position of the Jewish communities in Oriental countries. Anti-Jewish riots in Tripolitania. Papers submitted through the good offices of the Jewish Agency: The situation of the Iraqi Jewry. Rumanian Jewry. The Jews of Bulgaria. Jewish refugees in Shanghai. Evidence: W. Aron. R. Maklev.

Kh. Umm el Baqar. Sheet 12/9: Tell el Muleiha.
Sheet 12/10: Jammama. Sheet 14/11: Beit Ji-
brin. Sheet 14/12: Bureij.

1137 **Palestine. Government. Department of Surveys.** Motor map <1947 edition>. Scale 1:500,000. [Jaffa], Survey of Palestine, 1947. 54:38. "Compiled, drawn & printed by Survey of Palestine. 1940... Revised & printed October 1945." Haifa, Jerusalem, Jaffa עם 3 מפות ולוחות: 1:40.000. Tel Aviv & כולן 1:40.000.

1138 **Palestine personalia.** Edited by: Peretz Cornfeld. Tel-Aviv, "Palestine personalia". (typ. "Sefer", 1947). 359, [1] p. 8°.

ספר האישיות; ביוגרפיות קצרות של אישי ארץ ישראל
מכל העדות. בסוף הספר (ע' 293—360):
Institutions and enterprises.

1139 **Rona, H[erbert].** Love waits round the corner. Tel-Aviv, M. Feuchtwanger. (typ. "Sefer"), [1945?]. 135, [1] p. 8°.

1140 **Saller, Sylvester J.** Discoveries at St. John's, 'Ein Karim, 1941—1942. Jerusalem, typ. Franciscan Press, 1946. XVI, 200 p., illus., plans, pl. 8° = Publications of the Studium Biblicum Franciscanum, no. 3.

1141 **Samuel, Edwin [Herbert].** Manuel des "Kiboutsim" de Palestine. Jérusalem, R. Mass. n. pr., 1946. 1 p. l., 101 p. 8°. "Publications du Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale". "Version française de L. Wurmbbrand".

את המקור האנגלי עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 200.

1142 **الخليفة، أحمد.** تاريخ الممالك العربية،
تأليف أحمد الخليفة وراضي عبد الهادي.
الطبعة الثانية. القدس، مكتبة الاندلس، دون
تاريخ (١٩٤٦). ١٩٠ ص. 8°.

„קורות הממלכות הערביות, מאת אחמד אלכליפה וראשי

magyarnyelvű könyvsorozata, 1. sz.

Klausner József: בראש השער:

תרגום הונגרי של החוברת: מהותה ושאיפותיה של
הציונות הכללית (עיין ק.ס. שנה כ' ע' 140).

1132 **Meysels, Theodor F[rederick].** The road to Jerusalem. Jerusalem, A Jebus Edition. (typ. Jerusalem, 1945). 56 p., 21. 8°.

12 רשימות מסע בא"י, תל-אביב, יפו, רמלה, גור וסביבות
ירושלים.

1133 **Palestine. Government. Courts.** Court fees rules, 1935. Revised and consolidated compilation with notes, Chief Registrar's ruling and references to Supreme Court judgments on question of Court fees. Compiled by B. Weinstein. (Tel Aviv), [1946?]. 3 p. 1., 2—40 numb. 1. incl. tab. 4°.

1134 **Palestine. Government. Department of Health.** List of medical practitioners, dentists, dental practitioners, pharmacists, assistant pharmacists and midwives, licensed by the Director of Medical Services to practice their professions in Palestine, including a supplement of licensed veterinary surgeons. Issued 1946. Jerusalem, The Government Printing Press, 1946. 1 p. l., [5] — 108 p. 8°.

הרשימה מבוססת על הודיעות שנתקבלו מהאישים, שנה
שמו פה, עד 30 ביוני 1946. את הקודם עיין ק.ס. שנה ט"ז
ע' 303.

1135 **Palestine. Government. Department of Surveys.** Jerusalem. [Map]. Scale 1:10,000. Sheet 2, 4. [Jaffa], Survey of Palestine, 1946. 50:50. "Incorporates revision and survey 1940—45". "Compiled, drawn & printed by the Survey of Palestine, 1946".

1136 **Palestine. Government. Department of Surveys.** [Map of Palestine]. 1:20,000 series. Jaffa, typ. Survey Off., 1947. 50:50. (Survey of Palestine).

תחבן: Sheet 11/8: Esh Shari'a. Sheet 12/8:

ההיא ועד הכבוש הערבי. חלק א' ראה ק.ס. שנה כ"ג עמ' 185.

עבדאלהאדי, ירושלים [1946?]. ספר למוד בשביל כחה ד' של בתי הספר העממיים.

1145 זאיד, עבטאוי, וספי. גאוגרפיה פלסטין ובלאד הערביה וסאטר בלאדן الشرق الاذני وحوض البحر المتوسط... תאליפ וספי עבטאוי (ו) سعید الصباغ. יאפה, مكتبة الطاهر اخوان, 1260 هـ 1946 م. 240 ص., 80.

1143 زاید، محمود. القصص التاريخية. 2: ثلاثة ابطال من مشاهير التاريخ العربي. يافا-حيفا، المكتبة العصرية، القدس، مطبعة الفرنسيكان، 1260 هـ 1946 م. 54، (1) ص، تصاویر، خريطة. 80.

„הגיאוגרפיה של ארץ ישראל והארצות הערביות ושאר ארצות המזרח הקרוב ואגן הים התיכון מאת וספי עבטאוי וסעיד אצצבאג. יפו 1946. — ספר למוד.

„ספורים היסטוריים מאת מחמוד זאיד. חלק ב: שלשה גבורים מפורסמים מההיסטוריה הערבית. יפו—חיפה 1946.

1146 כוהין, אהרן. القضية اليهودية ومشكلة فلسطين. (القدس، مطبعة אחوى، 1940). 94 ص. 80. = منشورات هاشومير هاتصאיר, اللجنة التنفيذية, القسم العربي. „הענין היהודי ובעית ארץ ישראל“, מאת אהרן כהן. ירושלים 1945. הוצ' השומר הצעיר.

1144 زياده، نقولا. العالم القديم، تاريخ واف للعصور القديمة. الجزء الثاني: العالم الروماني والشرق المعاصر الى الفتح العربي. يافا، المكتبة العصرية، 1260—1946. ح (1)، 40، ص، صور، خرائط. 80.

„העולם העתיק, היסטוריה שלמה של הזמן העתיק. מאת ניקולא זיאדה. חלק שני: העולם הרומאי והמזרח בתקופה

הספרות העברית ומדע היהדות

1149 באפרייאונג; וואכנבלאט פון „נאציאנאלען אידישען ראט פאר א פריי ארץ ישראל“. New York, 1947. 2° גדול. העורך: מרדכי דאנציס. גל' 4 יצא ב"8 באוגוסט.

1150 האוואנער לעבן אלמאנאך. Vida Habanera 5708 <5טער באנד>. האוואנא, קובא, „האוואנער לעבן“, תש"ח 48—1947. 352, 64c ע/ תויס. 80. העורכים: ס.מ. קאפלאן, א.י. דובעלמאן. תוכן: שירים, ספורים, ס.מ. קאפלאן: דאס יאר תש"ו אין איד. לעבן פון קובא. ב. סאפיר: צו דער געשיכטע פון אידן אין קובא. י. תארשטיין: ד. בליס, פיאנער אין דער לאטיין אמעריקע. א. עליאחיש: דערציאונגספאקאן און צילן. א.י. דובעלמאן: די דזשאנט אקטיוויטעטן אין קובא. א. דיכויק: א שטאך מיט דער פען. א.י.ד.: די נאך

עתונים וקבצים

ראה גם להלן במדור „בתוך כתבי עת“. 1147 המסילה; קובץ חדשי לאנדאן, הוצאת „מסילה“ על יד „ועד הרבנים“ דפדרישן בלונדון, תש"ו. 40. חוב' א' יצאה בסבת. „מגמתנו ליצור כלי מבטא בעד המחשבה וההשקפה היהודית האמתית המבוססת על יסודות התלמוד ותורתנו הקדושה“. הטכסט בעברית ויודית. עם מדור אנגלי ושער נוסף:

The Highway. London, 1946.

1148 אויף דער פריי On the freedom ארויסגעגעבן אין צענטער פון געזעצטע יודישע פאליטישע העפטלינגע אין שטוטגארט. שטוטגארט, 1945. 40. מצויר, תכניות הנופעה לא נזכרה. חבר המערכת: חיים בערגער, שמאי וואקס, מארקע גוטמן, לייבל ריכסמאן. גל' א' יצא בדצמבר. במכונה הכפלה.

1156 *The Jewish year book* 5706—7, 1st September, 1945, to 1st December, 1946. Edited by Albert M. Hyamson. London, The Jewish Chronicle, pref. 1945. 478 p. 8°.

את הקודם עיין ק.ס. שנה י"ז ע' 181 (בין תש"א לתש"ה לא הופיע); שנתון תש"ז—ח' עיין ק.ס. שנה זו ע' 124.

1157 *Het Joodsche weekblad*; uitgave van den Joodschen raad voor Amsterdam. Onder verantwoordelijkheid van A. Asscher en D. Cohen. (Amsterdam), 1941. illus. 4°. "Nieuwe editie" "העתון השבועי היהודי; הוצאת המועצה היהודית של אמסטרדם. באחריותם של א. אשר וד. כהן". יצא בזמן הכבוש הגרמני. גל' 6 של שנה א' יצא ב־16 במאי 1941. הגליון האחרון שלשנו — גל' 45 של שנה ב' — יצא ב־12 בפברואר 1943.

1158 *Land and Life*. New York, The Jewish National Fund of America, 1946. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: William Z. Spiegelman. גל' ב' של כרך ט' יצא במאי 1946.

1159 *Maandblad voor de geschiedenis der Joden in Nederland*. (Amsterdam, Joachimsthal). 5708 (1947). 8°.

העורך: J. Meijer. חוב' א' יצאה בספטמבר (2). את התכן ראה להלן במדור "בתוך כתבי עת".

1160 *Revista ultima*; publicación gráfica nacional. La Paz-Bolivia, 1946. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 54 של שנה ד' יצא בינואר.

1161 *Revue de l'histoire juive en Egypte*. No. 1. Le Calre, La Société d'études historiques juives d'Egypte, 1947. 8°.

שער נוסף בערבית: مجلة تاريخ الاسرائيليين في مصر. שנתון. העורך: M. B. Grdseloff. המאמרים באנגלית ובצרפתית עם תמצית בערבית. התכן ראה להלן במדור "בתוך כתבי עת".

1162 *The Way in America and Neues Jüdisches Gemeindeblatt*. New York, 1940. 2°.

דו־שבועון. גל' 12 של כרך ב' יצא ב־12 בספטמבר.

מלחמה דיוקע איד. אימיגראנטן אין קובא. י. שטיינבערג: פון האוואנא קיין ניו־יארק. ק. שחארצאפל: אייניקייט. י. קליינער: שבת אינם איד. לעבן. סטאטיסטיק וועגן איד. טויט־פאלן אין תש"ז. ל. ראן: וועגן איד. קינדער־דערציאונג אין קובא; דער "ארט" אין קובא. געזעלשאפט לעכע טוער וואס האבן אנגעפירט מיט די איד. אינסטיטוציעס אין תש"ז (ע' 257—291) ועוד רשימות. מדור ספרדי: די לעגענדע וועגן כל גורי. א. דאמינגע: דאס איד. פראבלעם פאר דער "אנו". מ. מיטראני: פאר א איד. שפיטאל אין האוואנא. י. האכשטיין: די אידן אין דעם אינטעראמערקאניזם. י. מענדלסאן: משיח ביי די טויערן פון רוים, ועוד רשימות. את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ד ע' 123.

1151 די יידישע פאסט; אומאפהענגיק וואכנבלאט פאר אלגעמיינע יידישע אינטערעסן. Melbourne, 1946. 2°. העורך: ש. מאראנץ. גל' א' יצא ב־24 במאי. שם השבועון גם באנגלית: "The Jewish Post". מקצת המאמרים גם באנגלית.

1152 פארן פאלק; ארגאן פון אלאייראפעישן פאר־באנד פון יידישע פארטיזאנער, פראנט און געטא־קעמפער "פארטיזאן־חלוצ". רוים, תש"ז 1946. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה. חבר המערכת: מ. קאגאנאוויטש, ל. בערנשטיין און מ. ריגער. גל' 1 (4) יצא בכ"ה בתמוז.

1153 פון לעצטן חורבן; צייטשריפט פאר געשיכטע פון יידישן לעבן בעתן נאצירעזשים. מינכען, (צעני טראל. היסטארישער קאמיסיע ביים צענטראל קאמיטעט פון די באפרייטע יידן אין דער אמעריקאנער זאנע), 1947. טבלאות, מפה, תמונות, תרשימים. 8°. העורך: (ישראל) קאפלאן.

1154 *Bikkurim*, publ. annually by the B'nai B'rith Hillel Foundation at McGill University. [Montreal], 1946. 4°.

גל' א' יצא במאי. כולל גם מאמר אחד בעברית ומאמר אחד ביווית. על עמוד ד' של המעטפת שם העתון בעברית: בכורים.

1155 *B'nai B'rith Messenger*, v. 51 no. 4: 50 years in Los Angeles. Los Angeles. Rosh Hashanah 5708 September 12, 1947. 88, 64 p. facs. 2°. גדול.

בראש השער: Vitéz Kolosváry-Borcsa Mihály.
 "הספרות בהונגריה על בעית היהודים" (ביבליוגרפיה).
 מלבד אלה עיין בדפוסים "מס" 962, 963, 1094.

מדע המקרא

1168 אזולאי, חיים יוסף דוד. ספר נחל
 אשכול על חמש מגילות... והוא פי' קצת פסוקי חמש
 מגילות... [מאת] רבינו... חיים יוסף דוד אזולאי...
 סאטמאר, חברה תומכי שבת, דפוס מ. ל. הירש, [תש"ד].
 [1], 50 דף. 8°. בסוף הספר צוינה שנת פטירתו
 של הרב שורק והיא תש"ד.

1169 גרינולד, יהודה. ספר שארית יהודה
 על חמשה חומשי תורה מהד"ת שחיבר... הרב... יהודה
 גרינולד אב"ד ור"מ דק"ק סאטמאר... ונלוה אליו ספר
 תשובה מיראה מאת תלמידו... יעקב אלטיר הכהן
 אדלער... Mukacevo, דפוס א. ג. מייזעלס, תרצ"ח.
 32, [4], 32 דף. 8°. לספר תשובה מיראה שער
 מיוחד וספירת דפים משלו.

1170 דייטש, מנחם מנדל. ספר... מביא...
 צמח... שני חלקים, על התורה — ולקושים... חברת...
 מנחם מענדל דייטש בן ר' יהונתן בנימין אלטער... דעש.
 דפוס מ. מארקאוויטש, בישיבה ורחמים = תרצ"ז, 1939.
 5, 6, [9] — 420, [1] ע'. 8°. ההסכמה היא משנת
 "בעזרתך" = תרצ"ט.

1171 סיביל, יוסף חיים. ספר פרח הגשן...
 חידושי אגדה על התורה ועל תהילים ואגדות כוז"ל...
 מאת הרב... יוסף חיים סיביל בן הרה"ח מנחם דוב...
 חישא'עליונה, דפוס מ. האראוויץ, תרצ"ח, [10], 120,
 [2] ע'. 8°.

1172 פישמן, אלימלך. ספר לחם אבירים
 על התורה... [מאת] אלימלך פישמן בלאזמ"ר... ישראל...
 סאטמארנעמעט, דפוס מ. ל. הירש, תש"ב, [4], 102,
 [1] דף. 8°.

1173 ציטרון, זאב וואלף. אגדות מהר"צ
 על התורה... חידושי אגדה על התורה... מאת... זאב וואלף
 ציטרון שהיה אבד"ק האידה דאראג... ח"א: בראשית
 שמות. מישקאלי. דפוס ב. פריעדמאן, תרצ"ח, 2 —
 99 דף. 8°.

1174 שטראוס, שמואל אליעזר. סי' גן שמיאל

שינויים בשם: כרך 4 מספר 8—15: The Way in
 America, כרך 4 מס' 17 ואילך: The Jewish Way.

1163 The Workmen's Circle Call; official
 organ of the English-speaking Division. (New
 York, National Executive Committee of the
 Workmen's Circle), 1938. 4°.

ירחון. העורך Israel Knox. גל' א' של כרך ו' יצא
 בינאר.

1164 World Union of Jewish Combattants.
 Bulletin. Paris, 1946. 4°. תכנית ההופעה לא נזכרה.
 חוב' ב' יצאה בספטמבר. במכונת הכפלה.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1165 בודפשט. בית מדרש הרבנים. כתבי יד
 שבספריה בית המדרש לרבנים בבודפשט, מאת ד[וב]
 ש[מואל] לאווינגר. בודפשט, תש"א, [1], 24 ע'.
 8°. בספריה נמצאים 345 כת"י. הרשימה שלפנינו
 היא חלקית והמחבר מודיע בהקדמתו שישתדל להוציא
 לאור לפרקים ולעתים מזומנות חלקים מהרשימה השלמה
 של כל כת"י. "לרובם של כת"י שנרשמו כאן יש שייכות
 מה להרמב"ם."

1166 וויטקעוויץ, בערטשי. יהואש: א ביבליא
 גראפיע פון זיינע שריפטן. פון בערטשי וויטקעוויץ
 <בערנארד וויט>. קליולאנד, א. כהן, 1944. 27, [1],
 407 ע'. לוחות-פורטרטים, סקסמילים. 8°. ביבליא
 גרפיה של המשורר ומתרגם התנ"ך ליווית יהואש
 (= שלמה בלומגרטן). בביבליוגרפיה ד' חלקים: כתבי
 יהואש; תרגומי תנ"ך של יהואש; ספרות על יהואש
 ביווית; ספרות על יהואש באנגלית ובשפות אחרות.
 הרשימה מקיפה כל מה שהופיע משנת 1891 עד 1937.
 מסודר בסדר כרונולוגי. הוא כולל 2547 ערכים, מהם
 1504 כתבי יהואש, והשאר מה שנכתב עליו. בסוף הספר
 (ע' 341—407) מסתתרת — ביבליוגרפיה זו, פרי עבודת
 שנים, היא הביבליוגרפיה האישית הגדולה ביותר של מספר
 מסופרי זמננו. גם ההוצאה יפה.

1167 Kolosváry-Borcsa, Mihály. A zsidókér-
 dés magyarországi irodalma: a zsidóság szerepe
 a magyar szellemi életben, a zsidó származású
 írók névsorával. (Budapest), Stádium sajtóvá-
 lalat, [1943?], 2 p. 1., 7—310, [1] p. 8°.

זו בשנות 1898, 1903, 1911, ו-1924. המהדורה שלפנינו עובדה מחדש לגמרי. נוספו ערכים שלא היו במהדורות הקודמות, ערכים רבים נכתבו מחדש, רבים חוקנו וכלם נבדקו בעיון לאור התקדמות המדע במשך עשרות השנים האחרונות. לספר צורפו תמונות רבות, ובסופו 16 מפות מתוך *Westminster Atlas of the Bible*.

1180 **Huber, Max.** Das Buch Judith: fünfundzwanzig Zeichnungen. Bern., H. Lange, (1942). 23 p., 2 l., 25 pl. 2°. "Der Text nach der deutschen Übersetzung von Martin Lütther... wurde in der Weissantique bei R. Suter & cie., Bern, im Oktober 1942 gedruckt..."

1181 **Johnson, Aubrey R[odway].** The cultic prophet in ancient Israel. Cardiff, University of Wales Press Board, 1944. 64 p. 8°.

לדעת המחבר היה תפקיד הנביאים בעיקרו תפקיד של עבודה בבית המקדש, בדומה לכהנים וללוויים, ודברי אחרים מן הנביאים השוללים את חשיבות הקרבת הבהוא ליד אֵי־הבנה בנוגע למהות הנביא. ענינם המיוחד של הנביאים כמשרתי־קדש היה לנבא ל"שלום" ולשועה. כמתווכים בין ה' והעם היה לנביאים תפקיד כפול: בשם העם היו מתפללים אל ה' ובשם ה' היו מוסרים את דבריו לעם.

1182 **Koren, Henry.** De inspiratione Sacrae Scripturae secundum doctrinam Cornelii a Lapide <excerpta> auctore Henrico Koren... Washington, D. C., The Catholic University of America Press, 1942. 54 p. 8°. Diss. Catholic University of America.

1183 **Mercer, Samuel A[lfred] B[rown].** The supremacy of Israel. Boston, Mass., The Christopher Publishing House, [1945]. 187 p. 8°. **בראש השער:** The Bohlen lectures of 1943. **התכן:** Israel's material culture compared with that of her greatest contemporaries. The supremacy of the literature of Israel: Israel's religious supremacy. The permanence of Israel's supremacy. **ביבליוגרפיה אחרי כל פרק ופרק.**

1184 **Michigan. University. Library.** Coptic

...מכיל מאמרים... על נושאים שונים של כל פרשה ופרשה... ושיחות ת"ח מחוכמות מותאמות להענינים... מאת שמואל אליעזר ב"ר יהודה ליב שטראוס... חלק א' על ספר בראשית. Brooklyn, N. Y., תשי"ה. [1], 198, [2] ע. 8°.

1175 **Baroni, Victor.** La contre-réforme devant la Bible; la question biblique. Lausanne, Imprimerie La Concorde, 1943. 477, [2] p. 8°. Diss. Lausanne.

1176 **Bible and N. T. tr. English.** The Holy Scriptures, containing the Old and New Testaments, an inspired revision of the Authorized version, by Joseph Smith, junior. A new corrected. Independence, Miss., Herald Publishing House, (1944). 1418, 159 p. 8°.

בראש השער: Inspired version

1177 **Bible. Five scrolls.** (חמש מגילות) The Five megilloth; Hebrew text, English translation and commentary, ed. by A. Cohen. Hindhead, Surrey, Soncino Press, 1946. XIII, 252 p. 8° (The Soncino books of the Bible).

התכן: The Song of Songs: introd. and commentary by S. M. Lehrman. — Ruth... by Juda J. Slotki. — Lamentations... by S. Goldman. — Ecclesiastes... by Victor E. Reichert and A. Cohen. — Esther... by S. Goldman.

1178 **Cameron, Thomas.** The kindly laws of the Old Testament. London, Lutterworth Press, (1945). 67, [1] p. 8°.

על החקים הסוציאליים שבחורה המיוסדים על מוסר גבוה ושבהם מרגיש המחבר את רוח הברית החדשה.

1179 **Davis, John D.** The Westminster dictionary of the Bible... Revised and rewritten by Henry Snyder Gehman. Philadelphia, The Westminster Press, [1944]. XII, 658, [4], 4, 1 p., illus., XVI pl. (maps) on 8 pl. 8°.

זוהי המהדורה החמישית. הקדמות הופיעו בהוצאה

Samuel 16—19. 64 p. [v. 2]: Notes on the Hebrew text of Isaiah; chapters 28—32. 74. [1] p.

1189 Stevens, Thelona D. Bible studies in the King James and inspired versions, supported by the Book of Mormon and doctrine and covenants. (Independence, Miss., Herald Publishing House), [1945]. 151 p., 1 illus., plan, maps. 8°.

התנ"ך: Introductory notes. The O.T. (p. 25—92). The N.T.

*1190 Wiley, Lulu Rumsey. Bible music. New York, Paebär, 1945. XV, 218 p. 8°.

מלכו אלה עיין בדפוס איי מס' 837, 893, 992, 1100.
1114-1116.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

1191 אוקרי, אלעזר. ספר חרדים להרב... אלעזר אוקרי... מפרש ואומר המצות לכל אבר ואבר ולפי העת והזמן, עם הרבה חידושים... וכעת נתחדש אורה בבאר יהודה... ביאור בשמעתא והלכה ואגדה... [מאת] חיים יהודה סג"ל דייטש... קונסענטמיקלאש, דפוס י.ל. שווארץ, תרצ"ה. [1], 7, [19], 8, 210, [2] ע' 2°.

1192 אידליץ, משה זרח. ספר אור לישראל; והוא דברי כבושים, ביאורים וחידושים על הרבה מאמרים ומדרשים אשר דרש... מוה"ר זרח אידליץ... נדפס בשנת תקמ"ה, ומאז לא נדפס עוד... לזאת קמתי... להוציא לאור מחדש... הדלל גרינפעלד, וואיטצן, בודפסט, דפוס משלם <זלמן> כ"ץ קאסצנבורג, תש"ב. [6], 227 [1] ע' 4°.

1193 אלעזר בן יהודה מגרמיוזה. ספר הרקח, אשר חברו ויסדו הרב... אלעזר ברבנו יהודה מגרמיוזה... הספר הזה כולל כל עניני מוסר... סקעלהיד, דפוס אלמנט ש. קאהן, [תש"ז]. [6], 48 ע' 8°.

1194 היגר, מיכאל. אוצר הברייתות... מאת מיכאל היגר. ספר ס. נויארק, "דברבנו", תש"ו. 470 ע' 8°. את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 107. התנ"ך: מבוא. הברייתות "תנא". הברייתות "ותנא תונא". הברייתות "במתניתא תנא". הברייתות "ותני עלה". הברייתות "ותני חדא". ותניא אידך". הברייתות "ותניא אידך". הברייתות "ותניא נמי הכי" ו"ותנא כחתייה". הברייתות

texts in the University of Michigan collection; edited by William H. Worrell [a.o.]. With a study in the popular traditions of Coptic, by William H. Worrell. Ann Arbor, University of Michigan Press, 1942. XIII, 375 p., XI pl. on 6 l. 4°. = University of Michigan studies. Humanistic series, vol. 46. מהתנ"ך: II: Old Testament texts on vellum. By Louise A. Shier: Genesis. Ruth. Ecclesiastes. Song of Songs. Jeremiah. Baruch.

1185 Prinz, Joachim. Héroes y principes hebreos; segunda parte de Relatos de la Biblia. Versión castellana de Aarón Spivak. (2a edición). Buenos Aires, Editorial Israel, 1946/5706. 287, [1] p., illus., maps, fold. pl. 8°.

עיין ק.ס. שנה י"ח, ע' 362. ספורי הנ"ך (ומתקופה מאוחרת יותר) לנער. שם המקור: Die Reiche Israel und Juda

*1186 Rowley, Harold Henry. Rediscovery of the Old Testament. London, J. Clarke, 1946. 7—314 p. 8°.

1187 Smith, Roy L[emon]. Know your Bible series. Study no. 1—12. 12 v. New York, Abingdon-Cokesbury Press, (1943—1945). 8°.

התנ"ך: 1: How your Bible grew up. 2: The Bible and the first world state. 3: Writing Scripture under dictators. 4: Refugees who wrote Scripture. 5: The first Jewish Bible. 6: Jewish thinkers and propagandists. 7: Jewish wit, wisdom and worship. 8: Paul launches the New Testament. 9: Paul writes Scripture in prison. 10: Three Letters and five Tracts. 11: The John books. 12: Three Gospels and a history. Nos. 1—3: c 1943; 4—8: c 1944; 9—12: c 1945. — Nos. 1—4, 6, 9, 11, 12: 64 p.; 5: 62 p.; 7, 8, 10: 63 p.

1188 Snaith, Norman H[enry]. Study notes on Bible books... 2 v. (London, Epworth Press, 1945). 8°

התנ"ך: [v. 1]: Notes on the Hebrew text of 2

רמה על ד' חלקי שו"ע וח"ת על כמה סוגיות הש"ס, אשר חבורו... מוהר"ר משה צבי פוקס... נסדר והובא לבית הדפוס ע"י נכדו דוב בער קליין... (חלק א'-ב). אראדעא <גראסווארדיין> דפוס ב. ז. רובינשטיין, ת"ש.
2° התכן: חלק א': אורח חיים ויורה דעה. [8]
114 דף. חלק ב': אבן העזר וחושן משפט. 100 דף.

1202 פרידמן, צבי הירש... ספר צבי חמד, קוגנטר שמונה ועשרים. תשעה ועשרים... בענין מלאכה הנעשית לישראל ע"י עכו"ם... [מאת] צבי הירש פריעד-מאן... (New York), דפוס שולצינגר, תשי"ג. 86 ע', סקסמילים. 4° כפי הנראה יצאו רק הקובי טרסים הנ"ל.

1203 קלינברג, יצחק בן דוב, ספר תאמי צביה; חידושים על איזה שיטות מש"ס גם על איזה הלכות מיורה דעה וגם קצת על התורה. מאת... אברהם יצחק בר' דוב הלוי קלינברג... וגם קצת חידושים ממ"ו... ר' יעקב אליהו כהנא חיעליצקער שה"י אביד... פלאוונא... טאמאשוב... פיעטרקוב, דפוס ה. פאלמאן, תרצ"ה. 6, 105 ע'. 8°

1204 רוטנברג, חיים שלמה, ספר שמועה טובה; חידושים... אשר דרש... הרב... חיים שלמה הלוי אביד דק"ק קאסאני... הוצאתו לאור בנו ותלמידו משה שמואל הלוי ראטענברג... ברוקלין-ניו יארק, (דפוס מודרן ליינאטיס), חיים שלמה בן יהוסף ולה"ה [=תש"ג]. [2], 7, [3], 113, [2] ע' 8°. לוח הסעות והתיקון על דף מיוחד.

1205 (שטינברגר), שלמה בן ישראל משה, ספר זכרון שלמה על ש"ע י"ד הלכות מליחה... נספח ספר גור ישראל... כל אלה חוברו... [ע"י] שלמה בן... מו"ה ישראל משה. קליינווארדיין, הביאו ברמה להבית = תרצ"ח. [6], 57, [4] דף. 8°

1206 שנפלד, מיכאל צבי, ספר מימי צבי; כולל ל"ה דרשות בסוגיות הש"ס ול"ה דרשות בשבתות ומועדי השנה. חיבורו... מוהר"ר מיכאל צבי שענפעלד... יצא לאור בהוצאות והשתדלות נכדיו... יצחק ישכר פריעדמאן וז... בילא. דעש, דפוס ר. גאלדשטיין, תרצ"ו. [4], 127 ע'. 8°

"כרתניא", "לכתניא" ו"מדתניא". הבריות "תניא", "תניתוח" ו"שנינו". הבריות "מיתבי". הבריות "ורמינהו". הבריות "כתנאי", הבריות "לימא מסייע ליה". הבריות "תא שמע". כלן בתלמוד בבלי. עם מבוא מיוחד לכל פרק ופרק.

1195 וינקלר, מרדכי ליב, ספר שאלות ותשובות לבושי מרדכי על ד' חשו"ע אשר השיב... מרן מרדכי ליב וינקלער... הוצאתו לאור דוד מאשקאוויטש... מישקאלץ, דפוס בנימין פריעדמאן, תרצ"ז. 4, 77 דף. 4°

1196 מיטניק, יצחק אלחנן, ספר חידושי הרי"א; חידושים וביאורים בגמ' הארות והערות בראשונים ובאחרונים. על פי סדר הש"ס. מאת הרב... ר' יצחק אלחנן מיטניק ב"ר אבא ליב, חלק א. ניוארק, ועד להדפסת ספרי הרי"א, תש"ה. [2], 224 ע'. 4°

1197 סופר, ציון, ספר נוח ציון... בי יבוא... ח"י ש"ס וחי' תנ"ך ומאזל ורמזים ומוסרים בל' ערב... פעלת... מורינו... ציון סופר... [הובא לבית הדפוס ע"י] בני הרב המחבר. אי גרבא, דפוס מקיץ דוד סעדון, תש"ב. [3], 62 [צ"ל 61] דף. 8°. רק הרמזים והמוסרים הם בערבית.

1198 פולק, יוסף שמעון, ספר ראשי בשמים, והוא ספר שדי חמד חדש; כולל ערכי הלכה, כללי ש"ס ופוסקים ואסיפת דינים מקובצים ומלוקטים מספרי הראשונים והאחרונים בתוספת ביאורים, הערות והארות. חברתו... יוסף שמעון באאמה"ר אברהם פאללאק... סינער-חאראהל, דפוס י. וידער, תש"ב. [4], 176, [6] ע'. 4° מערכת הבי"ת — אות ברכות.

1199 פולק, מנחם, ספר שאלות ותשובות חלק לוי על א"ח וי"ה, כולל שו"ת ופולפולים להלכה, אשר חנן ה' אותי... מנחם סגל פאללאק... מישקאלץ, דפוס ב. פריעדמאן, תרצ"ד. [1], 5, 43, 131 דף. 4°

*1200 פופרש, יוסף, ספר מנחה חדשה חיבור על מצות התורה והוא ספר שני מספרי יבני אמר אשר חנן ד' עבדו יוסף בהר"ג... יעקב פאפרש, חלק שני. בילגוריא, דפוס ג. קראנענברג, והקדבתם מנחה חדשה לה' [=תרצ"ח] 1937, 3, 52 ע'.

1201 פוקס, משה צבי, שאלות ותשובות יד

tions; ed. by Hugo Bergmann).

בראש השער: Jehuda Halevi

הוצאה מקוצרת של הכוזרי באנגלית, על סמך התרגום האנגלי של הירשפלד והתרגום הגרמני של ד. צ. בנעט (עודנו בכתב-יד). המהדיר צרף למבחרו מבוא בן 20 עמ' ופירוש בסוף כל חלק וחלק מספר הכוזרי, ליתר הבהרה שיטת ר' יהודה הלוי נספחו לספר ארבעה משיריו באנגלית עם הערות ופירושים.

1212 Klatzkin, Jakob. In praise of wisdom, by Jacob Klatzkin. (Translated from the Hebrew by A. Ragelson [i. e. Regelson]). (New York), Fischer, (1943). 312 p. 8°.

התכן: Life microscoped (ע' 19—126; את המקור "זוטר" עיין ק.ס. שנה ב' ע' 96; לא כל המאמרים ב"זוטר" תורגמו כאן).

Psychological essays. Aphorisms

1213 Maybaum, Ignaz. Synagogue and society; Jewish-Christian collaboration in the defence of western civilisation... tr. from the German ms. by Joseph Leftwich. London, J. Clarke & Co., (1944). 173, [1] p. 8°.

התכן: Foreword. Moses and Plato; the foundations of western civilisation. Utopism and messianism. Jewish tradition and Jewish faith. The Jewish intellectual. The synagogue. Notes for the Christian reader.

1214 Philo Judaeus. Philosophical writings [of] Philo; selections edited by Hans Lewy. Oxford, East and West Library, 1946. 112 p. 8°. (Philosophia judaica; selections from the writings of the most eminent Hebrew thinkers in English translation, edited by Hugo Bergmann).

התכן: Introduction (p. 7—25). — God and world. God and man. Man and world. The knowledge of God. The mystic way. The soul and her God. On man's humility, hope, faith and joy. On vices and virtues. Israel and the nations.

1215 Saadia ben Joseph al-Fayyūmi. The

1207 תאומים, יוסף בן מאיר. ספר פרי מגדים

על יו"ד... מהגאון... יוסף תאומים... ועליו שלושה ספרי חיים... מנחת יצחק... בישולי הפרי... עיר ציון... כל אלה חברתי... אניכי... יצחק ראזענבוים בן... מר"ה יעקב ישכר בער... סיגנט, דפוס קאפמאן, [תרצ"ז]. [8], [12], [1], 155, 4 דף, 2°. אחת ההסכמות משנת תרצ"ג. מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 808, 815, 820, 834, 855, 863, 885, 892, 979, 980, 991, 1006, 1008, 1033, 1063.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1208 (פרידמן, דוד יעקב). ספר עקבותא דמשיחא... מדבר מעניני ביאת משיח צדקינו... ולקוטי מאמרים... בעניני התחזקות באמונה ובטחון באולה... קלינאורדיין, דפוס א.י. קליין, מלא ברכות = תרצ"ט. [2], 49, [1] ע' 8°.

1209 גאטעסמאן, אברהם יוסף יוסקא. ספר אמונה שלימה אויף אידיש; אן ערקלעהרונג אויף די י"ג אני מאמין... אזוי ווי זיי ווינען מסודר... פון... רבינו הקדוש הרמב"ם... מאת אברהם יוסף יוסקא גאטעסמאן... (ניייראק, מוינעשטער פאבלישינג קאמפ), תש"ה. 136 ע' 8°.

1210 Blumenkranz, Bernhard. Die Judenpredigt Augustins; ein Beitrag zur Geschichte der jüdisch-christlichen Beziehungen in den ersten Jahrhunderten. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1946. XVI, 218 p., front. 8°. = Basler Beiträge zur Geschichtswissenschaft, hrsg. von E. Bonjour, W. Kaegi, F. Stähelin, Bd. 25. התכן: Die Vorläufer Augustins. Augustins Judenpredigt: Einführende Betrachtungen. Aug.'s Judenpredigt in deutscher Übersetzung. Die Beweisgründe in Aug.'s Judenpredigt. Die Predigt als Ganzes. Bibliographie (p. IX—XVI).

1211 Judah ha-Levi. Kuzari; the book of proof and argument; abridged edition with an introduction and a commentary by Isaak Heinemann. Oxford, East and West Library, 1947. 147 p. 8°. (Philosophia judaica; selections from the writings of the most eminent Hebrew thinkers in English translation).

בהתאם להכניית זו משתדל ולפסון להוכיח כי כבר בעיני פילון היתה הפילוסופיה "שפת המקרא" (א 87 וכו'). כי שכלנו הנתון לטעויות וזקוק לתיקון הוכחותיו על פי דבר ה' (א 20) שיש לדרוש בדרך "מסודרית" ואלגוריסטית" (א 57, 116). את שתי המתודות הללו וגם את עמדת המתנגדים להן מתאר ולפסון מתוך שקידה. את תפיסת העולם של פילון הוא רואה כמבוססת על שבע "הנחות מקראיות", אע"פ שהוא מודה כי רק לחמש הנחות יש יסוד במקרא (מציאות האלהים, אחדותו, השגחתו, בריאת העולם, גילוי השכינה), ואילו את האמונה באחדות העולם ובאידיאות לקח מתוך עולם-המחשבה היווני. את הלוגוס רואה פילון (א) כשכל האלהים, אשר בתוכו נמצאות האידיאות, (ב) כנברא ע"י האלהים כדי לכלול את האידיאות (א 356, ג) כחומר את העולם וכאמצעי ביד האלהים כדי לנהלו (א 261 וכו'). אבל האמונה בלוגוס אין פירושה שפילון מכניס מתחכים בין הקב"ה לעולמו, כשם שעשה פלוטינוס, על פי הנחות שונות לגמרי (א 282 וכו'); אלא האלהים פועל במישרין על העולם, והמקרא דיבר על ה"כחות" שבינו לבין העולם רק כדי להעמיד את האלהים למופת לכרייתו (א 282, 289). ההבדלים שבין ספרו האכסגטי של פילון "על יצירת העולם" לבין ספריו הפילוסופיים אינם חשובים (א 310). ביחוד מתאר ולפסון את נטית פילון מאפלטון: המושג $\alpha\sigma\mu\lambda\omicron\varsigma$ νοητός (העולם המושכל) אולי הומצא ע"י פילון עצמו (א 228). ואילו בתורת הלוגוס יש הבדל בינו לבין הסטואיים שראו את הלוגוס כגשמי וגם זיהו אותו עם האלהים (א 327, 340); תורת "הלוגוס החולק" ($\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ τομεύς) יסודה לא בפילוסופיה, אלא בפירוש המקרא (א 446). גם בדברו על המלאכים ועל השדים ($\delta\alpha\iota\mu\omicron\nu\nu\epsilon\varsigma$) משנה פילון כיהודי את תורות היוונים (א 384 ועוד). ובתורת-ההכרה יש לראות את המקרא כיסוד משנתו של פילון, אפילו במקום שהוא משתמש בביטויים יווניים. מאפלטון הוא נוטה בנוגע למדרגה העליונה של ההכרה (ב 9); במקום הזכרון ($\alpha\psi\mu\nu\eta\sigma\iota\varsigma$) הוא שם את הנבואה (ב 60); ואע"פ שהיא קשורה בפילון סופית (ב 48), יש לראות את תורת פילון כנוסח יווני של תורת המקרא (ב 54). אע"פ שאפשר להוכיח את מציאות האלהים בעקיפין בעזרת ההוכחות היווניות, אין לחשיג, לדעת פילון, את הכרתו הישירה אלא בדרך הנבואה (ב 90); לפיכך לא ניתן אלא לדגולים "לראות את האלהים", ובמובן המדויק של המלה אי אפשר כלל להכיר את האלהים, מפני שהמקרא אומר שאין לקרוא

book of doctrines and beliefs; abridged edition translated from the Arabic, with an introduction and notes, by Alexander Altmann. Oxford, East and West library, 1946. 190, [1] p. 8°. (Philosophia Judaica; selections from the writings of the most eminent Hebrew thinkers in English translations, edited by Hugo Bergmann). בראש השער: Saadya Gaon.

מבוא מאת המתרגם: ע' 11—22. תורגם מן המקור הערבי לפי מהדורת לנדאואר בהשוואה לכ"י לגיגורד ולתרגום אבן-הבן. הערות מרובות מלחצ את המבחר, ובראש כל פסקה יש ציוני-מקום לפי מהד' לנדאואר ולפי מהד' סלוצקי. השער העשירי של הספר הושמט, מפני שאינו מעיקרו של ס' אמונות ודעות.

1216 Wolfson, Harry Austryn. *Philosophical foundations of religious philosophy in Judaism, Christianity, and Islam*. vol. 1—2. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1947. XVI, 462; XIV, 531 p. 8°. = Structure and growth of philosophic systems from Plato to Spinoza, 2.

ספר גדול זה אינו אלא חלק שני של תיאור מקיף יותר שהמחבר יקדיש ל"מבנה ולהתפתחות של השיטות הפילוסופיות מאפלטון עד שפינוזה". בחלק הראשון יינתן מבוא לפילוסופיה היוונית; השלישי יעמוד על הפילוסופיה של ימי הביניים שלחיקירתה תרם המחבר כמה תרומות חשובות, כגון את ספרו הידוע על ר"ח קרשקש; כחלק רביעי תופיע מהדורה חדשה של ספרו על שפינוזה. מטרת הספר המקיף היא להוכיח כי אותה הפילוסופיה, השואפת "לטהר את המדע על פי המקרא" (א v) אינה בת ימי הביניים (ב 439), אלא יש לראות את פילון כמייצגה הראשון. לשם כך הוא חוקר ב"חלק שני" זה את דעותיו של פילון ומשתדל להוכיח כי אותן השאלות וגם מקצת התשובות שמצא פילון, חזרות וגמגומות בימי הביניים, עד שבא שפינוזה וביטלן. אבל אין המחבר מסתפק בתיאור אנאליטי של משפטי פילון ונימוקיהם, אלא "עלינו לעשות לפילון מה שהוא היה עושה אילו היה חי בימינו והיה הולך בדרך התיאור שאנחנו רגילים בה", כלומר יש לשאול תמיד, מה הם העיקרים שמצא פילון במקרא? מה הן תורות הפילוסופים המתאימות להם? כיצד טיגל אלה לאלה (א 106).

עברית. לא נמצא ביניהם מי שמיעט כל כך בציטטים מתוך ספרי נ"ך. במפתח לספרי פילון מקיפים פסוקי התורה 13 עמוד בערך. פסוקי נ"ך 2 עמוד; ואילו במפתח לבראי שית רבא נרשמו פסוקי התורה ב-15 עמוד, פסוקי נ"ך ב-33; ואולם דרך פילון לגטות מן הנושא האכסטי לא פחות מחז"ל, והוא מקפיד מאד להוכיח כי הדעות שהוא מביא הן דעות המקרא ולא המצאתיו הוא (על יצירת העולם 25). בייחוד: בהזיהו מהערכה מופרזת של הקרי בנות, אינו מביא, כמו הראב"ד והרמב"ם, את דברי הנביאים, אלא אך ורק משפטי חכמים יחזניים! שנית: אם כי הוא שמע אטימולוגיות עבריות של שמות פרטים, נעלמה ממנו ההוראה הנכונה של כמה מושגים מקראיים שאינה יוצאת מתוך חרגום השבועים². אע"פ שהוא מאריך מאד בחיי אברהם ובמעמד הר סיני, אינו מזכיר בכל ספריו את הברית שנכרתה בין הקב"ה ובין עם ישראל ואבותיו; אע"פ שהוא משבח בכמה מקומות את האהבה שבין הבריות להקב"ה וגם כתב ספר שלם על „הפילאנתרופיה“, אינו מביא אף פעם את הפסוקים „ואהבת את ה' אלהיך, ואהבת לרעך כמוך“, מפני שתרגומים מעין „ואהבתך ἀγαπήσεις לא נתנו להכיר את משמעות המקרא. לגבי השתרשותו בספרות המקראית נופל הוא איפוא בהרבה מכל חבריו שבאו להסביר את עניני דת ישראל; אבל עולה הוא עליהם בהרבה בידעת הפילוסופים היוונים, שאת ספריהם קרא במקורם.

(ב) וכן הוא נוטה מהבאים אחריו בפתרון האליגוריסטי של זאת התורה. רבותינו כמעט שלא דרשו את סיפורי התורה בדרך אליגוריסטית; הפילוסופים שבימי הבינים מקצתם אמנם דרשו דרך משל את מעשה ג'רדן; אבל לא נמצא מי שדרש את נדודי אברהם אבינו כאילו נעשו ע"י „הנפש האוהבת את האלהים“ (פילון, על אברהם, 68). כלומר, לא כזמן מן הזמנים, אלא מתקיימים וראויים להתקיים ע"י כל אחד מבינינו³. ואין להסכים לחלפסון הטוען כי הדרש האליגוריסטי אינו מבטל את הפשט. ויש לראותו כפתרון „סיפולוגי“ בעלמא (א 126); הלא יוסף לפי הפשט ראוי לשבת, אבל לפי הדרש הוא מסמל „התוספת האנושית (הגרועה) למצות האלהים הטבעית“ (כפי גורת השם); הדרש אינו מבוסס איפוא על פשט.

(2) השוה את מאמרי הקטן Was beim Übersetzen verloren geht (Jüd. Schulzeitung Jg. II (1935) Nr. 4); „Philons Bildung“ 483; Kittel, Theol. Wörterbuch zum N. T. s. v. ἀγάπη ἀγαπήσεις. (3) פרס למינים מספר שבסוף ימי הביניים.

אותו בשם (כ 111); היוונים שאמרו בזמן מאוחר כי הכרת האלהים נמנעת מאתנו, שאבו כנראה ממימי של פילון (ב 154 וכו'). בשטח המוסר סקבל פילון אמנם את מושג האושר εὐδαιμονία. ויש צודים שרים בינו ובין אפלטון, אריסטו והסטואיים; אבל ידועים לו מתוך מסורת עמו מיוני המצות (ב 201), וגם לקחה אוננו מה שהורו חז"ל על מצות בני נח (ב 187), על חיקוי הקב"ה (ב 195), על התשובה (ב 256), על התפילה העולה בערכה על הקרבנות (כ 246), על מידת החסידות הנעלה ביותר (כ 214) ועל שכר ועונש (ב 258 וכו'). את דעת הסטואיים הדורשים את ביטולה של כל התפעלות (ἀπάθεια) דחה פילון כיהודי (ב 272, 276) ומתוך גיגור גמור לתורת יוון ויהא את המידות הטובות עם קבלת התורה (ב 304). התיאוקרטיה המקראית (ב 382) על כל מצותיה (בנוגע למלך, לכהנים, לאזרחים, לגרים) היא היא אותה החוקה האידיאלית שהיוונים אמרו עליה כי לא היתה ולא נבראה בעולם; בימות המשית יודו כל הגויים בערכה (ב 417). אין בדעתנו לעמוד על שפע הפרטים החשובים הנמצאים בספר גדול זה; נסתפקנא בבחינת התפיסה היסודית.

המחבר רואה את פילון כפילוסוף גדול (א 114), בניגוד לדעה השולטת (א 98), את הסתירות הנמצאות בכתביו (שהביאו, כידוע, לידי כך שכמה ספרים ששם פילון נקרא עליהם נחשבו לחיבורים שאינם שלו) מיישב חלפסון (א 133, 310; ב 274) עד שאינן גרועות מהסתירות הנמצאות גם בשיטות הוגי הדעות הידועים לשם. אבל פילון היהודי הכותב כי „רק יוון מוציאה בריות הראויות להיקרא בשם אדם“ (על ההשנחה ב 109) מראה אי צמאות מפתיעה כלפי מקורותיו, דוגמתה נמצאת בריסוס ריקה היוונית¹, אבל רחוקה היא מדרכיהם של אנשי המדע. בין תורותיו לא נמצאת אפילו אחת שאפשר להוכיח כי היא המציא אותה. בפרקי הסופי „מהו החדש במשנת פילון?“ מסכם חלפסון רק את החידושים שבתורת היהדות האלכסנדרונית, ופילון עצמו מעיד (שורית על סי בראשית א 10 ועוד) שלא הוא פינה את דרכה. עד כמה יש לראותו כהוגה דעות מקורי ועצמאי, קשה מאד להכריע.

וגם מקרב חלפסון את גבורו יותר מדי לדרכי חז"ל והפילוסופיה שבימי הבינים — בנוגע לבקיאותו, לשיטותיו ולדעותיו.

(א) בלי להאריך כאן בשאלת „לימודי הקודש“ של פילון, אציין רק שתי עובדות המבדילות בינו ובין חבריו דוברי

(1) ע"פ RE klass. Altertumswiss. V A 2340.

ואילך, ואפילו בלי הודעה מפורשת מצד האלהים. יש איסור שני מקורות למידותינו הטובות: המצפון וגילוי השכינה. בעוד שרוב הפילוסופים שמרו על שיווימשקל שבין שני המקורות הללו, הדגישו חז"ל יותר את המקור ההטרנומי; אם כי הכירו ב"דברים המסורים ללב", ראו את אומות העולם כמצויים ועושים את "שבע מצוות בנר נח". לדעת ולפסון קשר פילון את המסורת. על המצוות הללו ואת תורת היוונים על החוק הטבעי (ב 187). אבל מאחר שפילון מאריך מאד בפירוש הפסוקים ב' ט, א וג' מבלי לרמוז למצוות הללו (ש"ת על ס' בראשית ב 57 וכו'), אין מתקבל על הדעת שתפיסת רבותינו היתה ידועה לו; ואילו ידע אותה — הנה המקומות שהביא ולפסון בהם רואה פילון את הרשע, את עבודת-האלילים ואת כלאי-הבהמה כמתנגדים לחוק-הטבע, היו מעידים על התנגדותו לדעת חז"ל! על כל פנים אין ספק כי הוא מוסיף על הביסוס האוטונומי של המצוות, כשם שחז"ל הוסיפו על ההטרנומי. בעוד שהם סיפרו על פינחס שלא עשה אלא על פי הלכה שנתעלמה (סנהדרין פב, א), אומר פילון שהלויים הרגו "מרצונם" את האשמים בפולחן העגל (על המצוות המיוחדות א 79) ועובר בשתיקה על ציווי של משה. נטיות מעין אלה מסיטורי המקרא מעידות "לפי תומן" על תפיסת המפרשים ונאמנות הרבה יותר מכל "המשפטים המוכיחים" שבעולם!

גם פילון מודה, כמובן, במעשים הטרנומיים שהקב"ה ציוונו עליהם. אבל בזה אינו נוטה מדרכי היוונים במידה שסובר ולפסון. הוא סבור (א 23) שהיהודים החלניסטים עברו במתכחן בשתיקה על טענת היוונים שראו את חוקי הקדמונים כנתונים ע"י האלים. והנה הוא עצמו תיקן, בלי לפרש את זאת, את המשנה הזה בהביאו (ב 191) את דברי יוספוס (נגד אפיון ב 161): "משה לא היה רמאי, אלא יש למנותו בין המוחקקים שהיוונים מרבים בשבחם, כגון מינוס וחביריו, שייחסו את חוקיהם לזיוס או לאפור לון". אין צורך לומר שיוספוס לא האמין במוצא האלהי של החוקים הללו. אבל — האם האמין אמונה שלמה ב"תורה מן השמים"? לפי קדמוניות ג' 81 "יחשוב (על מעמד הר סיני) כל קורא וקורא כרצונו; חובתי אני לספר את הדברים כמו שהם כתובים בכתבי הקודש". הרבה יותר מפורשת וחיונית היא עמדת פילון, בייחוד בספרו על "עשרת הדברים". אבל את "חיי משה" הוא מתחיל: "בדעתי לתאר את חיי משה, שמקצת בני אדם קראו לו" (6) כשם שדעת חז"ל שדנו את הנשבע לשקר למלקות, לא נתקבלה על דעתו: "השכלת פילון" 93.

ובכמה וכמה מקומות מציין פילון בפירוש את הפשט כבלתי מתקבל על הדעת⁴. האליגוריסטיקה הפילונית חותרת איפוא תחת היסוד ההיסטורי-חוקי של דת ישראל — כדי לשים במקומה דהיות המבוססת על הערצת הטבע והגעועים הדתיים הכללי-אנושיים. גם בזה שונה פילון לגמרי מכל הוגי-הדעות שהיו נאמנים למסורת ישראל.

ג) אילו צדק ולפסון האומר שפילון קרא לפילוסופיה בשם "שפחת המקרא", דוגמת נוצרי מסוים שבעיניו היתה הפילוסופיה שפחת התיאולוגיה (א 157). היה פילון אפילו יותר קשור במסורת מכל חבריו היהודים. אמנם מיהס ולפסון אותה דעה גם לרמב"ם, על פי מכתבו לר' יהונתן מלונג, שם הוא כותב⁵: "והיא (התורה) אילת אהבי ואשת נעורי... ואף גם זו נשים נכריות נעשו לה צרות, מואביות, עמוניות, וכו', והאל יודע כי לא נלקחו תחלה אלא להיות לה לרקחות ולטבחות ולאופות להראות העמים והשרים את יפיה". במלים כאלה בא הרמב"ם להסביר את ערך לימודי-החול בעיני מעריציו זה שנתן את עיניו ואת לבו בייחוד ללימודי-הקודש. ואילו בכל הספרות המדעית, המכירה (מרס"ג ואילך) בשני מקורות ידיעתנו, הטבעי והעל-טבעי, לא מצא ולפסון כל רמז לשעבוד המדע תחת המסורת מעין זה! וההוכחה שבכתבי פילון — מה טיבה? בספרו "על היווג בשביל ההשכלה" 79 כותב פילון: "ההשכלה הכללית היא משרתת הפילוסופיה, הפילוסופיה משרתת החכמה". והנה "לדעת היהודים, כבני ארץ-ישראל כאלכסנדרונים, אין חכמה אלא תורה" (א 20, 149.1); צא ולמד: הפילוסופיה אינה אלא שפחת התורה. אבל וזהו זה, אם כי הוא שכית בספרות חז"ל, רחוק הוא מטעמים ברורים לגמרי מהספרות הפילוסופית: ואין לו כל רמז בספרו פילון, המרבה כל כך לדבר הן על החכמה והן על המקרא. במקום הנ"ל הולך פילון, כידוע לוולפסון (א 149), בעקבות היוונים שהגדירו את הפילוסופיה כפי גזרת המלה כ"דרישת החכמה"; במקום "דרישה" הוא כותב "משרתת", מפני שבהתחלת המשפט הוא מכנה את ההשכלה הכללית כשפחת הפילוסופיה, בהתאם לפתרון הגר שפחת שרי המסמלת את ההשכלה הכללית.

ומהו לאמתו של דבר היחס בין "תורה לחכמה" לדעת פילון?

לפי המקרא כל הבריות יודעות טוב ורע. הן מקין (4) עמ"ש בספר הזכרון ליוחנן⁶ לוי 49 על Spec. Leg. ג 139 (בעלי חיים בני ארבע כרעים ורגלים מרובות). (5) קובץ תשובות הרמב"ם, ח"א, מספר מט, עמ. יב, ג.

מדע, אבל בנוגע להכרת העניינים האלהיים עלו עלינו⁸, על זרמים מעין אלה סמכו ההלניסטים היהודים כפי להוכיח כי דת ישראל אינה סותרת כלל את חכמת יוון (הלא "הכל מאמינים באבי האלהים ובני האדם, ארדיכל העולם": פילון, על המצוות המיוחדות ב 167; וולפסון א 179), אלא עולה עליה.

אבל הנימוק הדתי הזה פעל, לא פחות מאשר על פילון, על הוגי הדעות של ימי הביניים, וולפסון עצמו מדגיש (ב 72, 123) את ההקבלה שבין פילון ובין הרמב"ם הרואה כחוסאים, ולא כסועים בלבד, את המייחסים תארים גשמיים לשי"ת. גם ר' בחיי גם ריה"ל⁹ הגיעו בדרכי הענותנות הדתית לידי האמונה באלהים שאין "למצוא" אותו, והרמב"ם דוחה, כידוע, את האמונה בקדמות העולם — לא משני שנוסת התורה כאלו סותר אותה, אלא מפני ש"עניני הדת דורשים את האל הנעלה על הטבע"¹⁰.

גם בנוגע לשאר מעיני ההכרה, כלומר המקרא והמדע, ההבדל שבין פילון לבין הוגי הדעות שבאו אחריו אינו עיקרי, אלא דרגתי בלבד. וולפסון באמרו כי הסכולסטיקה באה "לטהר ולזכך את הפילוסופיה, יצירת שכלנו הטועה, בעזרת העיקרים שגילה לנו הקב"ה" (א 7), מדגיש רק צד אחד של פעולתם: לא פחות חשוב למעשה הוא מאמצם לפרש ולדרוש את התורה (ביודעים ובלא יודעים) על פי המדע. וכן עשה פילון, וולפסון צודק ללא כל ספק בהדגיש את ההבדל שבין ספרו של פילון על יצירת העולם לבין ה"סימאיוס" של אפלטון; את ההבדל שבין פילון לפשט התורה לא הבליט, מפני שהוא בולט לכל עין; עד כמה שפילון יצא להשלים את המסורת על יסוד חכמת יוון, הלכו חברי הרמב"ם בעקבותיו — לא בכל הפרטים (וולפסון א 323), אבל בכמה עניינים חשובים. על הוכחותיו של וולפסון יש להוסיף כי גם תורת הלוגוס נמצאת כידוע, אף כי לא בכל היקפה, בימיהם¹¹. כשם שפילון, כפי הוכחותיו היפות של וולפסון, מוכרח היה להיות "אקלקטי" מפני שהתורה שימשה נר להגילוי (א 104), כן "בירור" להם הפילוסופים שבימי הביניים

בשם מחוקק היהודים, מקצתם בשם מליץ החוקים, כלומר, שליח שהביא את דברי האלהים אל הבריות; ואם כי פילון עצמו ללא ספק רואה את הדעה השניה כמוצדקת — כל השאלה אינה חשובה בעיניו; והוא עצמו אינו נמנע כלל מלקרוא את משה בשם מחוקק בכמה וכמה מקומות (וולפסון ב 189), בניגוד לכל הספרות הפרוזאית העברית. גם בקראו את התורה בשם "ספר אלהי", שונה דעתו מהדעה המקובלת בעם ישראל. "משה אינו אומר בפירוש שההורים יורשים את בניהם, מפני שהתורה אלהית היא ומתחשבת במהלך הטבעי של העולם; משאלת לבם של ההורים היא להשאיר את בניהם חיים, כדי שיירשו את שמם ואת הונם; כדי שלא להפריע את ההרמוניה השלטה בכל העולם, בדברה על מות הבנים בחיי הוריהם, לא תיקנה התורה בפירוש שהאבות יירשו את בניהם" (על המצוות המיוחדות ב 129 וכו'; וקצתו). כי התורה אינה אלא "תמונת הקוסמוס" (חיי משה ב 51; וולפסון ב 380). "אלהותה" מבוססת לא כל כך במוצאה העל-טבעי, אלא בהתאמה בינה ובין ה"סיסיס" (טבע; וולפסון ב 183) — שאלה מקרב פילון את התורה הרבה יותר מאשר הוגי הדעות שבימי הבגים, ואין צורך לומר: חז"ל.

ההוקרה הנזכרת של חסידות-הלב הנובעת מאליה, בלי ציווי האלהים, היא שהביאה לידי כך שפילון נוסה לא פעם — הן מעיקרי המדע היווני והן מפשט הכתובים. הדעה האומרת שאי אפשר להכיר את האלהים, סותרת את תפיסת המקרא וגם (עד כאן אני רואה את דברי וולפסון ב 114 וכו') אינה נמצאת בשיטות הגדולות של הפילוסופים. מה ראה איפוא לעקם את דברי המקרא? הוא עצמו אומר: "כפושעים (*ἀσεβείς*) יש לראות את האומרים שהם נשבעים באלהים עצמו" (ולא בשמו בלבד); "כי שבועה כזאת פירושה הטענה שאפשר להכיר, וזה לא ניתן לבריות" (הפירוש האליגוריסטי ב 207). הנימוק הדתי הזה, ולא המקרא, מביא אותו לידי הרחקת האלהים הקדוש מן המגע בעולם (והשוה וולפסון א 380) ולידי הדגשת המעלות הדתיות, כשם שספר המכבים הרביעי בא להוכיח — לא, כדרך היוונים שעמדו לו למופת, את כח הרעיון סתם, אלא רק את כח הרעיון הדתי (א, ז), גם בענין יצירת העולם ונצחיותו מכריע הנימוק הדתי (וולפסון א 298; ב 134).

הוקרת דתיות מעין זו אינה רחוקה מרכי העולם הפאגאני. לא בישראל בלבד, אלא גם ביוון קיבל מישה "החכמה" גיוון דתי¹², וכמה מבין הסטואים המאוחרים הוקירו והעריצו את "הקדמונים", שלא היו אמנם אנשי

Leisegang, R. E. klass. Altertumswiss. III A (7) 1021 ff.

Sext. Emp. Math. IX 28 (8) (המעיד על מקורו הכסואי); והשוה Cic. Tusc. I 26; Div. I. 11.

MGWJ 1933, 396 "כנסת" ט. 170 וכו'. Jul. Guttman: Philosophie des Judentums (10) 191 (1933).

M. Bieler, Der gött. Wille (Logosbegriff) (11) bei Gabirol (1933); Wolfson, JQR 1942, 360 (על ר' סעדיה גאון); על ריה"ל השוה "ציון" ט, 136, 168.

דפוס מ. ל. הירש, תרצ"ט 1938, [60], 284 ע' 8°.

1219 ויס, ישראל אלתר, ספר פאר משולבן
תולדות והתנהגות ומעשיות מופתים מאת... מוה"ר
משולם פייש סג"ל אב"ד דק"ק טאש... לקטתי וסדרתי מה
ששמעתי... והו"ל ישראל אלטיר ווייס... מישקאלק, דפוס
ב. פריעדמאן, סאר משולם = תרצ"ז, 46 ע' 8°.

1220 טבק, שלמה יהודה בן פסח צבי, ספר
ע רך ש"י; נביאים וכתובים וחלש מגילות הכינו...
מוה"ר שלמה יהודה בהמנוח ר' פסח צבי... דיין ומורה
צדק דק"ק סיגעט... הובא לבית הדפוס... ע"י נכדי המחבר...
יצחק... ואלטיר יוסף טאבאק... סעאיני ל.ס.ה.א.ר.א.ה.ל.
דפוס י. ווידער, תרצ"ב, [2], 69, [1] דף 4°.

1221 כץ, ראובן בן השקי, ספר עונג שבת,
אשר אסף וליקט מספרי קבלה ומספרי מוסר... דיני ערב
שבת ושבת ומוצאי שבת... מו"ה ראובן הכהן... סיגעט.
דפוס "צענטראל" משה ראזענטאהל, תרצ"ח, 31 דף 8°.

1222 מאיר בן אהרן אריה מפרמישלין, ספר
דברי מאיר על התורה וליקוטים על נ"ך וש"ס
דברים... מפני... מרן מאיר מפרמישלאן... בנו של...
ר' ארון ליב... דעברעצין, דפוס י. א. גראט, (ת"ש?)...
47 ע' 8°.

1223 (פרידמן), אפרים, ספר הדות קודש,
זה ספר תולדות אדם גדול... ודרכו... משובץ בנופת
שיחותיו... גם ספורים נפלאים... מצדיקי קדמאי ורבותיו
הקדושים... רבינו... אברהם יהושע פריינד האבדוק...
אינערדאם נאסאר, קבצם וסדרם... אפרים. גראסווארדיין,
דפוס ב. ז. רובינשטיין, תש"ב, [4], 78, [2] ע' 8°.
לחלק של הספר צורף (בכל העמודים למטה) תרגום יודי.

מאלער, ר. דער קאמפף צווישן השכלה און
חסידות... עיין מס' 1252.
מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 925, 1003, 1088,
1089, 1103.

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר

1224 ברגר, יעקב ישראל, ספר כל ישראל
חברים על המועדים. חלק א' כולל דברי אגדה, דרוש
ומוסר אשר זכני הש"ת לדרוש בכל חג וחג... חובר...

מתוך חכמת יוון מה שהיה מתאים לדתיותם ולמסורת
אבותיהם¹², אולם אף כאן יש להוסיף שכולם היו "אקל-
קטיים" גם בנוגע למסורת ודחו את הפשט בכל מקום
שהתורה "זיכרה כלשון בני אדם", בעוד שחז"ל הכניסו,
כידוע לכל, לתוך המקרא הגשמות נועזות ביותר. והצד
השדה המענין ביותר הוא, כי חכמת יוון הביאה לא פעם
את חסידיה היהודים אפילו לידי חיוק אמונתם במסורת
האבות. רבותינו הכירו והורו אמנם, כי מצות התורה
ניתנו "לצרף את הבריות"; אבל רק הפילוסופים, בני
התקופה ההלניסטית ובני ימי הביניים, עצרו כח להוציא
לאור את הערך החינוכי של זאת התורה בדרך שיטתית
— על יסוד השכלתם היוונית!

יש איפוא להסכים (וגם להצוא אישורים נוספים)
לתפיסתו העיקרית של וולכסון הרואה את פילון
ואת חבריו כסוללי דרך הפילוסופיה היהודית, ולא המומחה
בלבד יוסיף לקח רב מידענותו המקיפה, אלא גם הרחוקים
משפת-הקידה זה יקבלו מתוך תיאוריו הצחים תמונה
בהירה מהמפתחות רבי השקידה וההיקף ייהנו כל
הקוראים.

יצחק היינמן

1217 فرج، مراد. اليهودي معنى وعقيدة،
العقائد واصحابها، الاحاديث والتوراة.
مصر، مطبعة ف. مزراحي، (١٩٤٦). ٧٨
ص. 8°.

"היהודי, מה הוא ומה אמונתו, כללי הדת והחכמים,
תורה שבעל פה ושכתב", מאת מרדך פרג, קהיר (1946).

קבלה וחסידות

1218 הילפרין, יחיאל בן שלמה, ספר ערכי
הכנויים... כולל שרשי לשון הקודש והתלמוד לכל
כנוייהם... נערכים עפ"י א"ב, כל אלה חברים... מאת
רבינו שלמה היילפרין אב"ד דק"ק מינסק, בעל המחבר
"סדר הדורות", נדפס פעם אחד בשנת תקפ"ו... ועתה
יצא לאור מסדר מחדש בסדרים נכונים ותיקונים והערות
בשם קב שלום מאתי שלום צבי בהגאון... יואב... אדלער
אבדוק"ק יאסעג, חלק א: מאות יא—ת. סאטומארע,

עמ"ש 12 Lehre von der Zweckbestimmung des
95 Menschen (1926).

- 1232 לבסקי, אברהם. ילקוטי קובץ של מסות ומאמרים בארבעה חלקים על א' עניני מחקר, ב' חגים ומועדים ועתותי השנה, ג' ביקורת ותאורים על אישים ומפעלים, ד' ענינים שונים, מאת הרב אברהם לבסקי. בנוסדאייריס, "סעדיה", תשי"ז, כא, [3], 143, [1] ע', פורטרט. 8°.
- 1233 רוט, יואל צבי. ספר דרשות בית היוצר על התורה... יצא מפ"ח הרב... יואל צבי ראטה... האב"ד ור"מ דק"ק חוסט... בעמ"ח ספר... בית היוצר... הוספת... איזה פירושים וחידושים... בשם אהל אפרים נכדו... ישראל אפרים פישל ראטה... מישקאל, דפוס ב. פריעדמאן, תרצ"ח. 9 דף, 9 — 189 [צ"ל 190] ע', 8°.
- הספירה מתחילה בדפים ועוברת לעמודים.
- 1234 רוטר, משה עזריאל. קונטרס זכרון יחזקאל, כולל פטירתו וצואתו של הרב... יחזקאל [רוטר]... מגיד משרים דפה קלוזש <קלויזענבורג> ונלוה אליו איזו גרגרים מכתב ידו וקראם בשם זכר לברכה... נערך ונסדר ע"י בן המחבר משה עזריאל ראטער... חלק א. Kolozsvár, הוצאת I. Rotter. ת"ש. 32 ע', 8°.
- 1235 תפלות. כפי תמרורים ביום אבל ומספר לזכרון אחינו קדושי ורשה, יום כפור קטן, ער"ח סיון שנת תורה ועבודה לפ"ק A service of mourning and prayer on the first anniversary of the "Battle of Warsaw"... London, Office of the Chief Rabbi, [1944]. 12 p. 8°.
- עברית ואנגלית עמוד מול עמוד.
- 1236 תפלות. ברכת המזון עם סדר הברכות. חמ"ד, הוצאת מזכירות "תורה ועבודה" ע"י ההסתדרות הציונית האחדה בגרמניה, תשי"ז. 32 ע', 8°.
- 1237 תפלות. תורה וקול זמרה בבתי כב סיות על הגבורות ועל התשועות במלחמה העולמית בשנת ואחיש ישע לפ"ק. The world war. Service of praise and thanksgiving for the victories of the Allied nations. London, Office of the Chief Rabbi, 5705. 16 p. 8°.
- עברית ואנגלית עמוד מול עמוד.
- על ידי... יעקב ישראל בערגער, רב בקליולאנד, אהייא. St. Louis, Mo. תשי"ד. 266 ע', 8°.
- 1225 גוטמן, מתתיהו יחזקאל. ספר אמרי יחזקאל החדש: דרושים להזמנות, למועדים ולשבתות השנה מאתי מתתי יחזקאל גוטמן אב"ק ליאובה. סאטרמארע, מ.ל. הירש, תרצ"ז. 104 ע', 8°.
- 1226 דיטש, משה. ספר דרושי וחידושי הרמב"א ד; הספר הראשון דרושים... על פרשיות התורה... וס' השני חידושי הלכות בסוגיות הש"ס... [מאת] מרן משה... בן... אהרן דוד דייטש... ס—וואי ראהל, דפוס י. ווידער, תש"ג. [4], 68, 52 דף, 4°.
- 1227 הגדה של פסח. ספר גאולת עולם והוא פירוש... על הגדה של פסח מהרב... חיים יוסף דוד אור לאי... סאטמארנעמעטי, דפוס מ.ל. הירש, [תשי"ז]. [1], 40 דף, 8°.
- עם הפנים.
- 1228 הגדה של פסח עם ציורים... עם באורים בעברי טייטש. אראדעא, דפוס א.י. פריעדמאן, תרצ"ח. 32 ע', 8°.
- 1229 הגדה של פסח עם שני פירושים... פירוש רשב"ץ מאת... הרב... שמעון בר צמח דוראן, [ועם פירוש] מעשה נסים מאת... רבינו יעקב... אב"ד... דק"ק ליסא בהרב... יעקב משה... לודז, "מסורה", תרצ"ס. 114 ע', 8°.
- 1230 וגה, משה פישל. ספר קהלת משה, כולל דיני קריאת התורה וסדר הקריאה לכל השנה... עם טעמים ומנהגים לקריאת התורה וההפטרות הנקרא בשם ילקוט המנהגים... מלוקט ומסודר ע"י... משה פישל וועגה... ונלוה עליו קונטרס דברים ערבים על דיני וסדר ברכת החדש וכוונותיה... מהרב... שלמה זלמן ליכטענשטיין... אראדעא, דפוס א.י. פריעדמאן, [תרצ"ח?]. 39, [i] דף, 8°.
- אחת ההסכמות משנת תרצ"ח.
- 1231 כץ, ראובן בן השקי. ספר דברי שבקדו... שה אשר חברו... מוה"ר אברהם ראובן... בן... חאשקי כ"ץ... סינעט, דפוס "צענטראל" ב. ראזענטהאל, תרצ"ז. [2], 30 דף, 8°.
- לקוטים ממדרשים וכו' על הוידי של על חטא.

1246 Rubenovitz, Mrs. Mignon (Levine). Winecup and book; the story of the Darmstädter Haggadah. Boston, Jewish Museum, Temple Mishkan Tefila, 1946. 4 p. l., 20 p., pl. 8°.

1247 Tefilot. Prayer book, abridged, for Jews in the armed forces of the United States... (Rev. ed.). New York, National Jewish Welfare Board, (1943). 2 p. l., III—VIII, [1], 331 [i.e. 336], [4], 45 p., 1 l. 8°. "Original edition, 1917".

1248 Torah v'avodah library. Festival series. [no. 1—3, 6—7]. London, Issued by the Education Department of the Mizrahi Federation and Bachad-Fellowship, 1942—1943. 8°. [no. 1]: I. Weinstock: Chanukah lights. 1942. 16 p. [no. 2]: I. Weinstock: Chamishah asar bi'shevat. The Tree's New Year. 1943. 19 p. [no. 3]: I. Weinstock: פורים Purim. 1943. 27, [1] p. [no. 6]: S. M. Lehrman: ימים נוראים The solemn festivals. 1943. 25, [1] p. [no. 7]: S. M. Lehrman: סוכה Sukkoth. 1943. 23 p. Issued for Bnei Akivah by the Bachad Fellowship. מקצת הסכסכ בעברית.

מלבר אלה עיין בדפוסים א"י מס' 763, 791, 792, 841, 887—889, 938, 939, 1027, 1117, 1118.

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה

1249 הילפרין, דוד. שם משמאל, מכיל... תרומות מדותיו ופעולות כ"ק רבינו... שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלא... ומילי דהספידא מאת חתנו הרב... דוד הילפרין... וגלוי עליו קונטר' עטרת זקנים... דרוש ופסול... Munkács. חברה מפיצי תורת מהר"ש, ת"ש. 16 ע' 8°.

1250 הארץ, י. מיין חרובע היים; א אידיש שטעטל אין פוילן צווישן ביידע העלט-מלחמות. בענאס-אירעס, (דפוס Cultura), 1946. 155, [3] ע' 8°. על העיירה היהודית מוריץ (הסמוכה לשדלץ) בפולין. יהודי העיירה הושמדו ע"י גייסות היטלר במלחמת העולם השנייה ומארבע עשר אלף יהודים נשארו בחיים 71 איש.

1238 תפלות. סדור. סדר תפלה תקות ישראל; כולל תפלות לכל ימות השנה... הוצאה מיוחדת מאת מוסד קרן שפירא... ניו-יארק, דפוס מוינעשטער-לעמבערגער, תש"ה. [128] ע' 8°.

בעמוד ב' של המעטפת: א מתנה סוף די אמעריקא נער אידן דורך די דזשיאנט דיסטריביושאן קאמיטע.

1239 פנעסטער, ב. פורים לויט דער מגילה. [נוי-יארק], קינדער שולן פון יידישן פראטעסטאנט פאלקס-ארדן, [תש"ה]. 7, [1] ע' 8°.

1240 Greenstein, Joseph, ed. Shavuot <Chag Ha-Bikkurim>. New York, Council for Orthodox Jewish Schools, [194-?]. 48 p., illus. 8°.

* 1241 Haggadah. Passover Haggadah; ed. by L. Goldschmidt; tr. by P. Goodman; illus. by B. Frost. London, Conrad's Fine Art Pub. Co., 1946. 76 p. 4°.

1242 Lag b'omer; culegere festivă. Bucuresti, Editura "Bicurim", 1945. 23 p. 8°.

"ל"ג בעומר; מאסף לחג".

1243 Lesz- und Quellenbücher jüdischen Wissens. Heft 1—2, 11. Buenos Aires, "Estrellas", (1942). 8°. "Hrsg. ...vom Kleingemeinde-Dezernat der 'Jüdischen Wochenschau' in Zusammenarbeit mit dem 'Macabi union mundial' und der 'Juventud union Avigdor'. 1: Pessach. 64 p., facs. 2: Schowuass. 56 p. 11: Theodor Herzl; Leben, Werk und Wirken. 95 p., port.

1244 Ludo, I. Pesah; sarbatoarea libertatii. Bucuresti, Editura "Bicurim", 1945. 32 p. 8°.

"פסח; חג החירות".

1245 Purim; miea antologie ocazionala. [Bucuresti], Departamentul cultural, La organizatiei sioniste din România, 1945. 32 p. 8°.

"פורים; אנטולוגיה קסנה".

from the German by H. Goren Perelmuter). New York. Behrman, 1945. 5 p. l., 118 p. 8°.

קצור תולדות עם ישראל.

1256 Dubnov, Simon. Istoria universală a poporului evreu. Editie prescurtata si prelu-crata in limba germana in unire cu autorul de A. Steinberg. Cu un studiu introductiv asupra lui Simon Dubnow de Al. Safran. Versiune ro-manesca de S. Bainglass. Volumul 1: Dela for-marea poporului lui Israel pâna la sfârșitul sta-pânirii persane in Judeea <secolele XX—IV a. Chr.>. Bucuresti, (Editura "Hechalutz"), 1945. 158 p. 8°.

על השער שעל המעטפת שנת ההוצאה: 1946. "דברי ימי עם עולם. תרגום מקוצר מהתרגום הגרמני עם מבוא על דובנוב מאת אל. שפרן".

1257 Ehrmann, Eliezer L. Readings in Jew-ish history; unit on the conflict with Hellenism. Chicago, Department of Supervision, Board of Jewish Education, 1944. VIII, [2], 73 p., pl., ports. 4°.

במכונת הכפלה.

1258 Grinstein, Hyman Bogomolny. The rise of the Jewish community of New York, 1654—1860... Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5705—1945. XIII, 645 p., pl., ports. 8°. Thesis (Ph. D.) — Columbia University.

ביבליוגרפיה: ע' 597—607. מהדורה אחרת של הספר עיין ק.ס. שנה כ"ד ע' 143 שם גם ציון קצר.

1259 Haage, Walter. Olmütz und die Juden; eine zusammenfassende Darstellung des Wesent-lichsten von dem ersten Auftreten der Juden in der Stadt bis in die Zeit des Umbruches. Ol-mütz, L. Kullil, 1944. 129, [1] p., facsim., map. pl., ports. 8°. "Tafel I Karte von Mähren mit jüd. Besiedlungshinweisen". סדר אנטישמי.

1260 Huhner, Leon. The life of Juda. To u-

1251 לעשצינסקי, יעקב. יידען אין דער שטאט

שער באפעלקערונג פון אומאפהענגיקן פוילן, גיריארק, יידישער היסטאפסלעכער אינסטיטוט, עקאנאמיש-סטא-טיסטישע סעקציע, 1943. 55, [1] ע' טבלאות. 8°. (ביבאטעק פון ייח"א). הדפסה מיוחדת בשניינים קלים מ"יח"א בלעסער" כרך כ' וכ"א. מדובר על פוילן שלפני מלחמת העולם.

1252 מאלער, רפאל. דער קאמפף צווישן השכלה און חסידות אין גאליציע אין דער ערשטער העלפט פון 19טן יארהונדערט. גיריארק, יידישער היסטאפסלעכער אינסטיטוט, היסטארישע סעקציע, 1942. 254, [2] ע'. 8°. (ביבליטעק פון ייח"א). התכן: די סאציאלע און פאליטישע יסודות פון חסידות אין גאליציע. די סאצ. און פאל. יסודות פון דער השכלה אין גאליציע. די פאליטיק פון דער עסטרייכישער רעגירונג לגבי חסידות אין גא-ליציע אין דער תקופה פון רעאקציע (1815—1848). די עסטרייכישע צענזור אויף חסידישע, יידישע און קבלה ספרים. יוסף פערלס קאמף קעגן חסידות אין ליכט פון אפיציעלע דאקומענטן. ארכיו-דאקומענטן (ע' 203—250). הפרקים על הפוליטיקה האוסטרית לגבי החסידים ועל הצנזורה של ספרים מורסמו קודם בכת"ע שונים וכאן באו בשניינים והוספות.

1253 Ben-Zvi, N., compiler. Rabbi Samuel Mohilever... (Tr. from the Hebrew by I. Halevy-Levin). (London, Pub. by the Fellow-ship & Bnei Akivah in cooperation with Reli-gious Youth Department of the World Zionist Organisation, introd. 1945). 1 p. l., 44 p., 1 l. 8°. (Torah va'avodah library. Pioneers of religious Zionism).

1254 Bük, Miklós. A kétezeréves út: a zsidókérdés történet-szociológiája. Budapest. Magyar zsidók Pro Palesztina szövetsége. (1943). 203, [1] p. 8°. =Javne könyvek, 13.

"דרך בת אלפים שנה; הסוציולוגיה ההיסטורית של בעית היהודים".

1255 Cohn, Emil Bernhard. This immortal people; one hour of Jewish history. (Tr.

עם ישראל בהווה

- 1266 אידישער נאציאנאלער קאמיטעט אין פוילן. דורך פייער און בלוט; געטא-בלעטער, געשריבן דורכן אידישן נאציאנאלן קאמיטעט און דער אידישער קאמפס-ארגאניזאציע אין ווארשע, איבערגעשליקט צום אידישן וועלט-קאנגרעס און דער רעפרעזענטאנט פון פוילישן אינטום אין ניו-יארק, ניו-יארק, אידישער וועלט-קאנגרעס, רעפרעזענטאנט פון פוילישן אינטום, 1944, 135, [1] ע. 8°. התעודות נכתבו במקורן בפולנית. — עין ע' 14.
- 1267 ביטעלמאן, א[שר]. די מלחמה, די איין און רי אידישע אטעמבלי. (ניו-יארק), "מארגן-פרייהייט" אסא סיטישאן, (1943), 31, [1] ע. 8°. נגד ה"פארווערטס" והקו האנטי-סובייטי שלו.
- 1268 וויערניק, יאנקעל. א יאר אין טרעבלינקע. ניו-יארק, "אונזר צייט", 1944, 61 ע. 8°. המחבר היה כלוא בטרבליאנקה בשנת 1942—1943. יצא לאור גם בתרגום אנגלי.
- 1269 זיידמאן, הלל. טאג-בוך פון ווארשעווער געטא. בוענאס-אירעס—ניו-יארק, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע צוזאמען מיט דער פעדע-ראציע פון פוילישע יידן אין אמעריקע, 1947, 335, [1] ע. לוחות-תמונות. 8°. = דאס פוילישע יידנטום, 15. את הספר בעברית עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 172; שם גם תאור.
- 1270 לעשצינסקי, יעקב. דער אויפבוך פון אידישן עקאנאמישן לעבן אין אייראפע נאך דער מלחמה. (New York), אמעריקאנער "אורט" פעדעראציע, (1944), 46 ע. 8°. על התפקידים שצריכה למלא חברת "אורט" וסקירה קצרה על תולדות ה"אורט" עד המלחמה.
- 1271 דער נסתר [פעטער] של פנחס כהנא-וויטש. אינעם אקופירטן פוילן, <דריי פאלן>, בוענאס אירעס, זשורנאל "איקוה", 1945, 81, [3] ע. 8°. עם שער ספרדי בעמ' ד' של המעטפת. בראש השער: דער היסטערי.
- 1272 שטיינבערג, י[צחק] נ[חמן]. געלעבט און געחלומט אין אויסטראליע. (2. אויפלאגע), ניו-יארק, "פריילאנד ליגע", 1945, 403 ע. 8°. המחבר עשה

ro <1775—1854>. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5707 — 1946. XV p., 1 l., 192 p., pl., ports. 8°.

יהודה טור, פטרייט אמריקאי ונכבן יהודי בארה"ב, התעניין בהתיישבות יהודית בארץ ישראל וגם עזר ליסוד מוסדות חסד בירושלים.

1261 Johnson, Gerald W[hite]. An honourable titan; a biographical study of Adolph S. Ochs. New York, Harper & Brothers, (1946). IX p., 1 l., 313 p., 1 l., front. (port.). 8°.

אד. אוקס (1858—1935) רבש בשנת 1896 את "העתון New York Times" (שתפוצתו הגיעה אז ל-9000 טרפסים) והיה מ"לו עד סוף חייו ובמשך 39 שנות פעולתו העלה אותו למדרגה של אחד העתונים החשובים בעולם.

* 1262 Levinson, Maurice. The trouble with yesterday. London, P. Davies, 1946. 200 p. 8°.

אוטוביוגרפיה.

1263 Pinkuss, Frederico. O caminho de Israel através dos tempos; uma resumida história geral judaica. Sao Paulo, Departamento de cultura, 1945. [7] — 118 p., 1 l., fascims., pl., ports. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [115]—118. Revista do arquivo, no. C. מחוך "דרך עם ישראל במשך הזמנים; סיכום של ההיסטוריה היהודית".

1264 Trachtenberg, Joshua. Consider the years; the story of the Jewish community of Easton, 1752 — 1942. Easton, Pa., Centennial Committee of Temple Brith Sholom, 1944. XVII p., 1 l., 327 p., fascims., pl., ports. 8°.

קהלת איסטון (עיר במזרח פנסילבניה, אוכלוסיה כללית 33,000 איש) קהלה קטנה של כ-1500 יהודים.

1265 Zelmanovits, L. Origin and development of the World Jewish Congress; an historical survey. London, British Section of the World Jewish Congress, [1943], 23, [1] p. 8°.

מלבד אלה עיין בדפוסים א"י מס' 917, 997, 1035, 1108.

1278 **Borwicz, Michał Maksymilian.** Literatura w obozie. Kraków, (Drukarnia I pod Zarządem państwowym), 1946. 76, [2] p., illus. 8°.

= Książki Wojewódzkiej żydowskiej komisji historycznej w Krakowie, Nr. 5. = Centralna żydowska komisja historyczna przy C.K. Żydów polskich. Oddział w Krakowie. Wydawnictwa, Nr. 15.

Michał Maksymilian Borwicz <בראש השער: Bo-ruchowicz>.

„הספרות במחנה“ (כלומר במחנה ריכוז בומן כבוש היטלר בגליציה).

1279 **Brick, Daniel.** Mot antisemitismen: svenska författare uttala sig. Stockholm, A. Bonniers, (1943). 126 p., 2 l. 8°.

„נגד האנטישמיות“.

1280 **Brick, Daniel.** Varför anklagar man judarna?... Förord av Lydia Wahlström och Hugo Valentin. Andra utökade upplagan. Stockholm, A. Bonniers, (1944). 94, [1] p. 8°.

„במה מאשימים את היהודים?“ נגד האנטישמיות.

1281 **Brooklyn Jewish Center.** Jubilee book of the Brooklyn Jewish Center, published in commemoration of the twenty-fifth anniversary of its founding. Brooklyn, New York, 1946. 96 p., illus., ports. 8°.

1282 **Centralna żydowska komisja historyczna przy Centralnym Komitecie Żydów polskich.** Album. 1: (Zagłada żydostwa polskiego; album zdjęć). Łódź, 1945. [21], 104, [15] l., illus., pl. 24:34. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej przy C. K. Żydów polskich Nr. 7.

ההקדמה (חתומה ע"י פיליפ טרידמן). המבוא (חתום ע"י גרשון טסט) והבאורים ללוחות-התמונות — בפילנית, רוסית, אנגלית, צרפתית, יודית ועברית, גם שם הספר בלשונות אלה. השם האנגלי: Extermination of Polish Jews; album of pictures. חורבן

באוסטרליה בשנות 1940—1943. סייר את הארץ וגם בא במר"מ על דבר הגירה יהודית שמה והקמת ישוב יהודי גדול בקימברלי. בספר זה כנס המחבר את מאמריו על אוסטרליה, על היהודים בה, על האנטישמיות ועל סיכויי הגירה יהודית למדינה זו.

1273 **Ajzensztajn, Betti.** Ruch podziemny w ghettach i obozach <materjały i dokumenty>; opracowała Betti Ajzensztajn, wstępem poprzedził Michał M. Borwicz. Warszawa, (Centralna żydowska komisja historyczna w Polsce), 1946. XXIV, 213 p. 8°. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej w Polsce, Nr. 28.

„תנועת המחתרת בגטאות ובמחנות (חומר ותעודות)“.

1274 **Almanac Shanghai 1946/47.** Shanghai, Shanghai Echo, [1946]. 119, [1] p., illus., pl., ports. 8°. העורך: O(ssi) Lewin.

רובו של הספר בעל תוכן יהודי: ידיעות על מוסדות וחברות יהודיים בשנחאי ועל מוסדות יהודיים כלליים. הסכסס חלקו באנגלית וחלקו בגרמנית.

1275 **American Jewish Conference.** The American Jewish Conference: its organization and proceedings of the first session, August 29 to September 2, 1943, New York, N.Y. Edited by Alexander S. Kohanski. New York, 1944. 407 p. 8°.

1276 **Annuaire des Juifs d'Egypte et du Proche-Orient.** 1942 5702—5703. (Le Caire), Société des éditions historiques juives d'Egypte. [1941?]. [6], 284 p. 8°. המדורות: L'Univers israélite et le calendrier juif. Palestine. Egypte.

1277 **Association consistoriale israélite de Paris.** La communauté de Paris après la libération. Tableau d'ensemble présenté par le Consistoire israélite de Paris. Paris, [1946]. 87 p. 8°.

כולל ידיעות קצרות (בצורה כתובות) על מוסדות וחברות יהודיים בפריז.

קטעים מעדויות על מה שעוללו ליהודים בערים ובעיירות ובמחנות בפולין תחת שלטון היטלר.

1285 *Centralny komitet Żydów polskich*. Surviving Jews in Warsaw. Judios sobrevivientes de Varsovia. As of June 5th, 1945. A partir del 5 de junio 1945. The list published in this booklet was submitted to the World Jewish Congress by the Central Jewish Committee in Poland. Special edition for "Nasza trybuna". New York, World Jewish Congress, Division for Displaced Persons, [1945]. 15, [1] p. 4°.

1286 *Crônica Israelita*. Edição especial: 10 anos congregação Israelita Paulista. 1936—1946 5697—5707. Sao Paulo, Dezembro de 1946. 64 p. 4°. illus.

1287 *Datner, Szymon*. Walka i zagłada Białostockiego ghetta. Łódź, (Drukarnia Nr. 4 Spółdzielni wydawniczej "Czytelnik"), 1946. 48 p., plan. 8°. = Książki Wojewódzkiej żydowskiej komisji historycznej w Białymstoku, Nr. 1. = Centralna żydowska komisja historyczna przy C. K. Żydów polskich. Wydawnictwa, [Nr. 18].

„מלחמה וחורבן של גיטו ביאליסטוק”. הוצאת הועדה היהודית ההיסטורית ע"י הועד המרכזי של יהודי פולין.

1288 (*Hescheles, Janina*). Oczyma dwunastoletniej dziewczyny. Kraków, (Centralny komitet Żydów polskich), 1946. 73 p., facsim., port. 8°. = Centralna żydowska komisja historyczna w Polsce. Oddział wojewódzki w Krakowie, Nr. 9 <20>. "Pamiętnik Janiny Hescheles".

„בעיני בחורה בת שנים עשרה”. מה שעבר עליה במחנה רכוז בפולין בזמן הכבוש הנאצי.

1289 *International Workers Order*. Our people: the Jew in America. New York, Co-operative Book League, Jewish American

יהודי פולין (קובץ צילומים). הציונים בסוף הספר בפולנית ובאנגלית. הספר יצא לאור ע"י הועדה ההיסטורית המרכזית היהודית שע"י הועד המרכזי של יהודי פולין. הבאורים והציונים נכתבו ע"י גרשון טפט. הספר כולל 252 תמונות. הצלומים נעשו ע"י הגרמנים בזמן המעשה; הם נמסרו לצלמים יהודים כדי להכין את הצלומים בשביל אנשי השלטון. צלמים יהודים רבים סכנו את נפשם ועל אף האיסור השאירו לעצמם התקפות של הצלומים. כמה צלומים נעשו גם ע"י יהודים ופולנים בחשאי.

1283 *Centralna żydowska komisja historyczna przy Centralnym Komitecie Żydów polskich*. Dokumenty i materiały do dziejów okupacji niemieckiej w Polsce. T. 1—3. Warszawa, 1946. facsim., plans. 8°. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej przy C. K. Żydów polskich, Nr. 6, 23, 31.

T. 1: Obozy, opracował N. Blumental. V, 335, [1], 13, [1] p. T. 2: "Akcje" i "wysiedlenia"; opracował Józef Kermisz. Część 1. LXXII, 473, [6] p. T. 3: Getto łódzkie, opracował A. Eisenbach. Część 1. 300, [2] p. „הועדה ההיסטורית היהודית המרכזית ע"י הועד המרכזי של יהודי פולין. תעודות וחומר מזמן הכבוש הגרמני בפולין. כ' א—ג, התכן: א' המחנות, עבד ג. בלומנטל. ב' „אקציות” ו„גרופים”, ח' א, עבד י. קרמיש. ג' גיטו לודז, עבד א. איזנברך.”

1284 *Centralna żydowska komisja historyczna przy Centralnym Komitecie Żydów polskich*. Dokumenty zbrodni i męczeństwa. Kolegium redakcyjne: Michał M. Borwicz, Nella Rost, Józef Wulf. Kraków, (Centralny komitet Żydów polskich, Wojewódzka żydowska komisja historyczna w Krakowie), 1945. XV, 214 p., 3 l. 8°. = Książki Wojewódzkiej żydowskiej Komisji historycznej w Krakowie, Nr. 1. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej w Polsce, Nr. 5.

„הועדה ההיסטורית היהודית המרכזית ע"י הועד המרכזי של יהודי פולין. תעודות הפשעים והעוונות.”

vilization and group relationships; a series of addresses and discussions. New York, Institute for Religious Studies, (1945). XIII, 3—177 p. 8°.

(Religion and civilization series). קבץ. על היהודים ועל האנטישמיות במאמרים: J. S. Roucek: Group discrimination and culture clash. M. Starr: Group discrimination in industry.

1296 Marin, Rufino. Lo que piensa América del problema judío. Buenos Aires, Editorial America, (1944). 251 p., 2 l. 8°.

„מה שחושבת אמריקה על הבעיה היהודית“.

1297 Ose. Report on the situation of the Jews in Germany, October/December 1945. Geneva, (Affoltern a. A., typ. J. Weiss), 1946. 3. p. l., 5—95 p. 8°.

בראש השער: Union O.S.E.

1298 Raeburn, Ben. Treasury for the free world; introduction by Ernest Hemingway, edited by Ben Raeburn. New York, Arco Publishing Co., (1946). XIX p., 1 l., 417 p. 8°.

קובץ. מהתכן: (p. 365—368). H. W. Flannery: Anti-Semitism; face facts or face fascism (p. 370—374).

1299 Reder, Rudolf. Belzec. Kraków, (Centralna żydowska komisja historyczna przy C. K. Żydów polskich — Oddział w Krakowie). 1946. 65 p., 1 l., illus., plan. 8°. = Książki wojewódzkiej żydowskiej komisji historycznej w Krakowie, Nr. 4. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej w Polsce, Nr. 12.

„בלז'ץ. קרק'י. הועדה ההיסטורית היהודית המרכזית ע"י הועד המרכזי של יהודי פולין — המחלקה בקרק'י. 1946“.

1300 Saly, Elemér. Mozgó vesztőhely. Sajtó számára átdolgozta: Gergely Sándor. Moszkva, Idegennyelvű irodalmi kiadó, 1945. 154, [1] p. 8°.

Section, I. W. O., 1944. 287. [1] p., illus., facsim., tab. 8°. "Editorial board: I. Goldberg, Chairman, Jesse Mintus, George Starr".

הקבץ יצא לכבוד הוועידה הששית של הסקציה היהודית של I.W.O.

1290 Janowsky, Oscar I[saiiah]. Nationalities and national minorities <with special reference to East-Central Europe>... with a foreword, by James T. Shotwell. New York, The Macmillan Co., 1945. XIX, 232 p. 8°.

המחבר חקר את הבעיה ממקור ראשון במסעותיו באנגליה, צרפת, שווייץ, פולין, צ'כיה, הונגריה, רומניה, יוון, יוגוסלביה, איטליה, ארץ-ישראל ומצרים. על היהודים: ע' 3, 21, 27, 30, 76—75, 91, 98, 102, 113—115, 152—150 ו' 183.

1291 Joint Distribution Committee. 30 years; the story of the JDC. n.p., (1945). 36 p. incl. illus., maps, tab. 4°. "Litho in U.S.A.".

1292 Kermisz, Józef. Powstanie w getcie warszawskim <19.IV.—16.V.1943>. Łódź, (Centralna żydowska komisja historyczna), 1946. 112, [4] p., plan, pl. 8°. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej przy C. K. Żydów polskich, Nr. 26.

„המרד בגיטו ורשה“. הוצאת הוועדה היהודית ההיסטורית המרכזית.

1293 Lombrosa, Sylvia. No time for silence. New York, Roy Publishers, 1945. 166 p. בדרך הרייפיות על היהודים באיטליה בשנות 1945—1938.

1294 Lubetzki, J. La condition des Juifs en France sous l'occupation allemande 1940—1944 la législation raciale; préface de Justin Godart. Paris, Centre de documentation juive contemporaine, 1944. XVI, 257 p. 8°.

אוסף חקרי היהודים שחוקקו ממשלתיים ושלטונות הכבוש הגרמניים.

1295 MacIver, R[obert] M[orrison], ed. Ci-

York, Association Press, 1944. XVI, 159 p., charts. 8°.

1308 Syzkin, Marie. Blessed is the match; the story of Jewish resistance. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1947. 4 p. l., 361 p. 8°.

A Hillel library book. בראש השער: The par-rachutists from Palestine. The underground network. The ghetto battle. Jewish partisans in Eastern Europe. In Western Europe. Resistance in Palestine (Haganah; Ha'apalah... p. 307 — 359).

1309 Szende, Stefan. Der letzte Jude aus Polen. Zürich, Europa Verlag, (1945). 310 p., 1 l. 8°. Den siste Juden המקור בשוודית fran Polen עין ק.ס. שנה זו ע' 134.

הספר מיוסד על עדותו של פליט יהודי מפולין, אולקף פולקמן, שעזב את פולין ביולי 1943 והגיע דרך גורביגה לשבדן. הוא אחרון הפליטים היהודים מפולין שהגיעו למערב-אירופה. המחבר רשם את עדותו של פולקמן על 90 עמודים, חקן כמה שגיאות קלות — שגיאות-זכרון בעיקר — שנשתרבו ליבריו, והשלים את המסופר עפ"י מה שנודע לו ממקורות אחרים.

1310 Szende, Stefan. The promise Hitler kept, ... tr. by Edward Fitzgerald. London, V. Gollancz, 1945. 280 p. 8°.

המקור עין ק.ס. שנה זו ע' 134; התרגום הגרמני — בערך הקודם.

1311 Sztternfinkel, Natan Elias. Zagłada Żydów Sosnowce. Katowice, (Centralna żydowska komisja historyczna przy C. K. Żydów polskich — Oddział w Katowicach), 1946. 80 p., 3 l., illus., fold. plan. 8°. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej w Polsce, Nr. 25.

„חורבן יהודי סוסנוביץ". הוצאת הוועדה ההיסטורית היהודית המרכזית.

1312 Taffet, Gerszon. Zagłada Żydów łódzkich. Łódź, (Centralna żydowska komisja historyczna), 1946. 71 p. 8°. = Wydaw-

„הגרום הנודד". על עבודת-הכסיה של יהודים בצבא ההונגרי. יצא גם בבודפשט, כלי ציון שנת ההופעה ובראש השער: Salamon Elemér.

1301 Samuel, Maurice. The great hatred. London, V. Gollancz, 1943. 140 p. 8°.

נגר האנטישמיות. מהדורה אחרת עין ק.ס. שנה כ"ד ע' 48.

1302 Sarraute, R., ed. Les Juifs sous l'occupation; recueil des textes français et allemands 1940—1944, avec une introd. de R. Sarraute et P. Tager, Paris, Centre de documentation juive contemporaine, 1945. VIII, 192 p. 8°.

1303 Schneiderman, Harry. Judaism and Jewish communal affairs. In: The American Year Book 1947. New York, Nelson. p. 648—691. 8°.

באותו ספר ישנן גם ידיעות על איי הצייונות: ע' 5, 19, 22, 60—61, 127—128.

1304 Seifert, Hermann Erich. Der Jude an der Ostgrenze; mit einer Landkarte und 8 Abb. Berlin. Zentralverlag der NSDAP., 1942. 88 p. 8°. = Schriftenreihe der NSDAP. Gruppe VII: Der Osten Europas. Bd. 3.

ספר אנטישמי.

1305 Soblesky, Zygmunt. Reminiscences from Lwow, 1939—1946. In: Journal of Central European Affairs, vol. 6 no. 4, p. [351] — 374. Boulder, Col., Jan. 1947. 8°.

גם על גורל היהודים שם.

* 1306 Stegner, Wallace. One nation; by Wallace Stegner and the editors of Look. Boston. Houghton Mifflin Co., 1945. VII, 340 p., illus. 8°.

על המיעוט היהודי בארצות הברית.

1307 Stidley, Leonard Albert. Sectarian welfare federation among protestants; a comparative study of the Protestant, Jewish and Roman Catholic welfare federations... New

refugees and displaced persons after liberation. New York, Institute of Jewish Affairs of the American Jewish Congress and World Jewish Congress, 1946. VII, 219 p. 8°. = From war to peace <no. 5>.

התכן: The United Nations and the refugee problem. Jewish refugees and displaced persons — their situation. The solution.

1317 **Weliczker, Leon.** Brygada śmierci <Sonderkommando 1005>; pamiętnik. Łódź. (Centralna żydowska komisja historyczna w Polsce), 1946. 133 p., 5 l., plan, pl. 8°. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej przy Centralnym Komitecie Żydów polskich, Nr. 8 [i. e. 13]. "Opracowała Rachela Auerbach"

„סלוגת המוות” (על השמדת יהודי לבוב ע”י הגרמנים במלחמת העולם השנייה).

1318 **World Jewish Congress.** Memorandum on post-war relief and rehabilitation of European Jewry, submitted to the Council of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration. (New York, 1943). 29, [3] p. 8°.

• 1319 **Zolli, E.** Antisemitismo. Roma. Editrice A. V. E., 1945. 263 p.

מלבר אלה עיין בדפוס א”י מס’ 896, 971, 1030.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1320 הסתדרות ציונית אחידה של שארית הפליטה בגרמניה. מוסף להגדה של פסח. (מינכן). ההסתדרות הציונית האחידה „נחם” בגרמניה. חשי”ה 32 ע’, חמונות. 8°. סדר וציר י.ד. שיינוון. לקטים מדברי „שארית הפליטה”. הטכסט חלקו בעברית וחלקו ביווית.

1321 הסתדרות ציונית אחידה של שארית הפליטה בגרמניה. אנטשטייונג, סטאטוס, פלאטסארם, דעקלאראציע, באשלוסן פון לאנדטבערגער קאנפערענץ און פראנקפורטער מועצה. מינכען, 1946. [1], 16, [1] ע’. 8°. במכונת הכפלה.

nictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej przy C.K. Żydów polskich, Nr. 27.

„חורבן יהודי ויילקיב”. הוצאת הוועדה ההיסטורית היהודית המרכזית.

1313 **Union of American Hebrew Congregations.** How can Jews survive the present crisis? Five discussion courses for adults and youth. Cincinnati, (1943). 5 pts. in 1 v. IV, 17, 19, 20, 20, 24 l. 4°.

הקדמת העורך חתומה ע”י: Emanuel Gamoran. התכן: S. Spiegler: Economic patterns for survival. R. B. Gittelson: Jews and the bill of rights. A. S. Green: Jews and Christians. S. Glasner: Jewish family life and Jewish survival. A. Tarshish: The American Jew in civic life.

1314 **Vishniak, Mark [Ven'iaminovich].** An international convention against antisemitism. New York, Research Institute of the Jewish Labour Committee, 1946. VIII, 135 p. 8°.

התכן: Defamation of Jews in the past. — Legislation against and in favor of Jews. — Defamation as a form of breach of law. — Legislation against defamation. — Judicial practice in matters concerning defamation. — Political intercession from the outside. — Equal rights and protection of minorities. — International struggle against antisemitism.

1315 **W 3-cią rocznicę zagłady ghetta w Krakowie** <13.III.1943—13.III.1946>. Kraków, (Drukarnia I pod Zarządem państwowym). 1946. 197 p., 1 l., illus., plans. 8°. = Książki Wojew. żydowskiej komisji historycznej w Krakowie, Nr. 6. = Centralna żydowska komisja historyczna przy Centralnym Komitecie Żydów polskich. Wydawnictwa, 17.

„ליום השנה השלישי להשמדת גטו קרקו”. הוצאת הוועדה ההיסטורית היהודית המרכזית של יהודי פולין.

1316 **Warhaftig, Zorach.** Uprooted; Jewish

Chalutzim Datiim in der Schweiz. (Zürich), 1947. 4°.

תכניפות ההופעה לא נזכרה. (ירחון?). גל' 8 יצא במאי.
במכונת הכפלה.

1329 **Ben-Gurion, David**. La Palestina nel mondo del dopo-guerra. Roma, A cura dell' Organizzazione Hechaluz in Italia, 1944. 48 p. 8°. "Discorso tenuto da David Ben-Gurion... al Congresso straordinario sionista in New York il 9-5-1942".

ארץ ישראל בעולם שלאחרי המלחמה. את המקור האנגלי עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 45.

1330 **Ben-Gurion, David**. Risposta al ministro Bevin. Roma, Federazione sionistica italiana, 1946 — 5706. 48 p. 8°.

"תשובה לבויין". המקור עיין ק.ס. שנה כ"ד ע' 13; התרגום הצרפתי — שם שנה כ"ג ע' 281.

1331 **Bonné, Alfred**. The economic development of the Middle East; an outline of planned reconstruction after the war... (Revised edition). London, K. Paul, Trench, Trubner & Co., (1945). XII, 164 p., tab. 8°. (International library of sociology and social reconstruction, ed... Karl Mannheim).

את המהדורה הראשונה עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 106, שם גם באור קצר.

1332 **Broido, Ephraim**. Jews, Arabs and the Middle East. (New York, The American Zionist Emergency Council, 1944). 22, [2] p. 8°.

הוצאה אחרת (פועלי-ציון בלונדון) עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 120.

1333 **Cohen, Israel**. A short history of Zionism, 1860-1944; six lectures. London, Zionist Federation of Great Britain and Ireland, 1945. 23, [1] p. 8°. Lecture 1: The early phase, 1860-1895. Lecture 2: The Herzlian epoch, 1895-1914. Lecture 3: The

1322 **Adamic, Louis**. Palestina, Inghilterra y America, Buenos Aires. (Confederación juvenil sionista Argentina), 1943. 31, [1] p. 8° = Sionismo y democracia, no. 1.

1323 **American Friends of a Jewish Palestine**. The battle for Jerusalem... New York. (1941). 24 p., ports. 8°.

בראש השער: Pierre Van Paassen. "Vladimir Jabotinsky, Col. John Henry Patterson... Col. Josiah Wedgewood... Pierre Van Paassen explain why a Jewish army is indispensable for the survival of the Jewish nation and preservation of world civilization".

1324 (**Aminoach, Nechemia**). Sde Yaakov. (Tr. by J. Halevy-Levin). [London], (typ. Vail & Co., pref. 1944). 31, [1] p., illus. 8°. = Torah va'avodah library. Religious settlement series, no. 1. "A Bachad Fellowship publication" את המקור עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 156.

1325 **Andersson, Hilda**. Sett fran Oljeberget... Andra upplagan, reviderad och utökad. Örebro, Evangelii press, (1946). 173 p., illus. 8°.

"מראה מהר הזיתים": רשמי מסע בארץ ישראל.

1326 **Anglo-American Committee of Enquiry Regarding the Problems of European Jewry and Palestine**. Report to the United States Government and His Majesty's Government in the United Kingdom, Lausanne, Switzerland, April 20, 1946. Washington, U.S. Govt. Print. Off., 1946, VIII, 92 p. 8°. = Department of State publication 2536. Near Eastern series 2.

מהדורות אחרות של הדו"ח עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 30.

1327 **Arab News Bulletin**. London, The Arab Office, 1947. 4°.

דרישבעון. גל' 33 יצא כ"א במרחשון.

1328 **Bachad** בתוך Zeitschrift des Brit

1340 **Great Britain. Treaties.** Treaty of alliance, between His Majesty in respect of the United Kingdom and His Highness the Amir of Trans-Jordan <with annex and exchange of notes> London, 22nd March, 1946... Presented by the Secretary of State for Foreign Affairs to Parliament by command of His Majesty. London, H.M. Stationery Off., (1946). 9 p. 8°. = Trans-Jordan, no. 1 <1946>. = Cmd. 6779. "This treaty has not been ratified by His Majesty".

1341 **Hadassah, the Women's Zionist Organization.** Statement to the Anglo-American Committee of Inquiry, Washington, D.C., by Hadassah, the Women's Zionist Organization of America, Inc. January, 1946. n.p., [1946?] 1 p. l., 33 p. incl. tab. 4°.

1342 **Ihud (Union) Association.** Arab-Jewish unity: testimony before the Anglo-American Inquiry Commission for the Ihud (Union) Association, by Judah Magnes and Martin Buber. London, V. Gollancz, 1947. 96 p. 8°.

מהתכן: Pt. I. Statement to the Anglo-American Committee of Inquiry by the Ihud (Union) Association of Palestine. — Pt. II. Transcript of Proceedings before the Inquiry Commission at Jerusalem, March 14th, 1946.

המחברים מציעים להכריז את ארץ ישראל כמדינה דו־לאומית (יהודית-ערבית) תחת פקודה של נאמנות בין־לאומית, עשוי העקרון של שוויון מספרי ומדיני של שני העמים.

1343 **London. Imperial Institute.** Bulletin. vol. 44, 45. London, 1946, 1947. 8°.

מהתכן: 44, 1: H.T. Islip and F. Major: Lemon oils from Palestine. — 44, 4: G. E. Barkworth and H.E. Coomber: Papyrus from Palestine. — 45, 1: H.T. Islip and F. Major: Orange oils from Palestine.

1344 **Lugol, Jean.** Le Panarabisme: passé — présent — avenir... (Cairo), Editions du Scribe

Balfour Declaration and the National Home, 1914—1921. Lecture 4: Palestine under mandatory régime, 1921—1928. Lecture 5: A decade of unrest, 1929—1939. Lecture 6: The second world war, 1939—1945.

1334 **Crossman, Richard [Howard Stafford].** Palestine mission; a personal record. London, H. Hamilton, (introd. 1946). 256 p. 8°.

תרגום עברי עיין קס' שנה כ"ד ע' 116, שם גם תאור.

1335 **Crum, Bartley C[avanaugh].** Behind the silken curtain; a personal account of Anglo-American diplomacy in Palestine and the Middle East. London, V. Gollancz, 1947. 214 p., map. 8°.

יצא גם בניו־יורק בהוצאת Simon and Schuster. התרגום העברי עיין קס' שנה כ"ד ע' 34—35; שם גם תאור הספר.

1336 **Dajani, Burhan.** National movement for freedom in Syria and Palestine. In: India Quarterly, vol. 3 no. 2, p. 135—143. New Delhi, April—June 1947. 8°.

1337 **Dennen, Leon.** Trouble zone: brewing point of world war III? New York, Ziff-Davis Publishing Company, (1945). 5 p. l., 173 p. 8°. "Palestine and the Jews": p. 132—150.

המחבר מתאר את א"י העברית באהדה רבה ומסביר שבלי ההתישבות בא"י היהודים נוונים לבליה.

1338 **Farmer, Leslie.** We saw the Holy City. London, Epworth Press, (1945). 272 p., maps, 18 pl. 8°.

המחבר, נוצרי שעשה בארץ-ישראל בשנת 1942, מתאר בעיקר את המקומות הקדושים וההיסטוריים לנוצרים.

1339 **Goldman, Solomon.** Undefeated. Washington, The Zionist Organization of America. 1943. 4 p. l., 135 p. 8°.

בהדורה א' של ספר זה עיין קס' שנה י"ט ע' 254, שם גם באור קצר, המהדורה שלפנינו נדפסה בלי שינויים.

1350 Pinsker, Leo. Auto-emancipazione ebraica; introduzione di Dante Lattes e Mosè Beilinson. [Roma], Dell'Organizzazione sionistica di Roma, תש"ה [1945]. 63 p. 8°.

בראש השער: Leone Pinsker.

תרגום איטלקי של אוטואמנציפציה של פינסקר. זוהי מהדורה שנייה. על הוצאות שונות במקור ובתרגום עיין רשימת ב. שוחטמן (ק.ס. שנה י"א ע' 117—130).

1351 Pinta, C. Aaron. Hapoel Hamizrachi in action in Palestine... (New York), Hapoel Hamizrachi of America, [194-?]. 31 p., illus., map, tab. 8°.

1352 Rimmer, Harry. The shadow of coming events. Grand Rapids, Mich., W. B. Eerdmans, 1946. 294 p. 8°.

המחבר: Palestine, the coming storm center (p. 15—68).

1353 Roth, Cecil. Camino a Eretz Israel <Historia de las antiguas alioth>; version del ingles de Noemi Mibaschán. Buenos Aires, Ediciones de la Confederación juvenil sionista argentina, 1944. 62., 1 l. 8°.

„הדרך לארץ ישראל“. תרגום הקונטרס aliyot (עיין ק.ס. שנה כ' ע' 150; שם גם באור).

1354 Stone, I[sidor] F. Underground to Palestine. (New York), Boni & Gaer, (1946). XIV, 240 p., 1 l., illus., facsim. 8°.

המחבר. עתונאי אמריקאי דיוע (יהודי שלא התעניין קודם בציונות) בקר בשנת 1946 במחנות בגרמניה, צ'כיה אוסטריה ואיטליה ועלה לארץ ישראל באניה של מעמילים.

1355 [Swaab, Maurice]. Jews, unite! A divine message to the Jews all over the world, by Mediator [pseud.] with illustrations and diagrams by the author. New York, Mediator's Publisher, 1945. 158 p., illus., diagrs. 8°.

המחבר מציע שמושוב של הארגון היהודי המרכזי יהיה בא"י. הוא סובר שהעם היהודי יעשה את ארץ ישראל לארץ פלאים.

egyptien, (1946). XXIII, 307 p., maps, pl., ports. ביבליוגרפיה: ע' [305]—307. 8°.

שני הפרקים האחרונים של הספר (ע' 179—276) על הפנצריזם בחקופת המלחמה הראשונה והשנייה ובהם סעיפים מיוחדים על חליפת המכתבים של חוסין—מקמהין (ע' 192—197), המנדטים (ע' 206—208), ארץ ישראל (ע' 222—229) ועבר הירדן (ע' 237—238).

1345 McDonald, James G[rover]. Palestine, the primary hope of the post-war era; the record of a quarter of a century of intergovernmental efforts on behalf of refugees. New York City, United Palestine Appeal, (1944). 15, [1] p. 8°.

המחבר היה הנציב העליון מטעם חבר הלאומים לענייני הפליטים מגרמניה.

1346 Maclean, Norman. His terrible swift sword. London, V. Gollancz, 1942. 87 p. 8°.

המחבר, כומר של המלך ג'ורג' הששי, מבקר קשה את הספר הלבן משנת 1939 ואת הרדיפות על העליה היהודית. הוא מאמין בהשלת השלום בין כל חלקי האוכלוסיה בא"י וסובר שרק חלוקת הארץ תפתור את הבעיה. בשנות המלחמה הוחרם הספר בא"י ע"י ממשלת הארץ. יש גם הוצאה אמריקאית, שיצאה עלידי Christian Council on Palestine בניו יורק. 126 ע'.

1347 The Nation, v. 165 no. 14: A special supplement of the Nation: Palestine and the Middle East. (New York), October 4, 1947. p. 351—365, illus., map. 8°.

1348 Olcott, Frances Jenkins. In the bright Syrian land. Photographs by the author. Washington, Review and Herald, (1946). 96 p., pl. 8°.

האורי ארץ ישראל, מהשקפה נוצרית בלבד.

1349 Parkes, James. Palestine yesterday and to-morrow. (London, British Association for the Jewish National Home in Palestine), [194-?]. 18, [1] p. 8°.

המחבר מציע להקים מדינה עברית בא"י.

1366 Chajes, Julius. Three responses for Sabbath service (solo, mixed voices and organ). New York, Bloch, 1944. 6 p. 4°.

- הערכים והבעיה היהודית", מאת קאסם חסן. הקדמה
מאת חסין ג'מיל. בגדאד (1946).

בלשנות

1373 יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט.
תקנות פון יידישן אויסלייג צווייטע אויפלאגע. ניו-יארק,
יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט, 1941. 3 — 33,
[1] ע. = סעריע „ארגאניזאציע פון דער יידישער וויסנ-
שאפט“, נומ' 16. מהדורה א' עיין קט. שנה י"ז ע' 201.

1374 Histadrut ivrit of America. Hebrew
comes to life; the role of the Hebrew language
and culture in the life of the Jewish people.
New York, Histadruth ivrith of America.
(194-). 47. [1] p. 4°.

מאסף.

1375 Nat, J[an]. Hebreuwsche grammati-
ca... 3. herziene druk bewerkt door J. J. Koop-
mans. Leiden, E. J. Brill, 1945. XII, 186 p., 1 l.
8°. Oefeningen bij de Heb- יחד אתו יצא:
reeweusche grammatica; stukken uit het Oude
Testament en woordenlijsten door J. Nat. 2.,
geheel herziene druk door J. J. Koopmans. VI,
[2], 115. [1] p. 8°.

דדוק עברי עם ספר תרגילים.

מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 794, 819, 1011.

ספרות יפה עברית חדשה

1376 בן גריון [ברדיצ'בסקי], מיכה יוסף.
ספרים. [ניו-יורק], הוצאת קרן ישראל מז; (תל
אביב, דפוס „הפועל הצעיר“) תרצ"ט. [5], xxx, [1],
201 ע. 8°. (ספרי מופת לבתי מדרש). הספר סודר
ע"י מנחם ריבולוב שגם הוסיף מאמר-מבוא (ע' ו-xxx)
על מ. י. ברדיצ'בסקי. המדורות: מערפלי הנוער. מבין
החומות. ספרי חסידים. מאורעות ומעשים.

1377 ריון, מרדכי זאב. אגרות סופרים
עברים. סודרו ונערכו על ידי מרדכי זאב ריון.
ברוקלין—ניו-יארק, ישראל מז, 1947. [1], 313,
ע. פקסימילים. 8°. שער נוסף באנגלית.

הספר מכיל 317 אגרות שנכתבו במשך יותר מאה
שנה בידי 72 סופרים, ביניהם י"ל, סמולנסקי, ברנד-
שטר, דוליצקי, בריינין, סוקולוב, דריאנוב. רוב האגרות
הן פרשיות-מסחריות, ויש בהן חומר מענין להכרת
הסופרים בחיי יום יום. — בין המכתבים אחד ממיסד

המלים בעברית באותיות לטיניות.

Borchu. Sh'ma Yisroel. Mi chomochu.
1367 Eisenstein, Mrs. Judith (Kaplan). Mu-
sic for Jewish groups, by Judith Kaplan Eisen-
stein. New York, Jewish Welfare Board, 1942.
2 p. l., 44 p., illus. (music). 4°.

1368 Monin, José. El arte judío a través de
la historia; conferencia pronunciada en la Bené
Berith. Buenos Aires, Biblioteca Yavne, 1943.
25 p., 1 l., illus. 8°.

„האמנות היהודית בהיסטוריה“.

1369 Rabinowitz, Gedaliah. Complete me-
morial service "Hazkarat n'shamo't" for solo,
mixed chorus with organ accompaniment. New
York, Bloch, 1945. 23 p. 4°.

המלים מתחת לתווים בעברית באותיות לטיניות.

1370 Rabinowitz, Gedaliah. The eternal pro-
phet; an oratorio in three parts, for soprano,
alto and baritone soli with chorus of mixed
voices, based on the biblical book of Amos...
English adaptation by Mortimer J. Cohen.
New York, Bloch, 1945. 7. [79] p. 4°.

1371 Sobel, Bernard, ed. The theatre hand-
book and digest of plays... Preface by George
Freedley. New York, Crown Publishers, 1940.
XVI, 21 — 908 p. 8°.

מקבר לשער: Fifth printing, July, 1946.

ביבליוגרפיה: ע' 867—896. כולל בין השאר ידיעות
על התיאטרון העברי והיוודי (על דרמטורגים, משחקים
תיאטרוניים וכו').

1372 Wise, Judah L. God of the world; a
hymn of praise from an ancient Hebrew prayer
by Israel Najara, of Palestine, written in the
sixteenth century. English translation by Israel
Abrahams. Music by Judah L. Wise. Trenton,
J. L. Wise, (1943). 3 p. 4°.

תוי נגינה לקול ופסנתר.

מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 801, 821, 866, 871,
1019, 925.

הספריה הלאומית בירושלים, ד"ר י. חנוביץ, בעיני יורק, דוד איגנאטאו ליטעראטור-פאנא, 1947. 315, הספריה. [4] ע', 8°.

1378 Mendel, Mendel P. Istoricul literaturii ebraice moderne. Bucuresti, Biblioteca "Hehalut", 1945. 88 p. 8°.

תולדות הספרות העברית החדשה.

מלבד אלה עיין בדפוס ארץ-ישראל.
ספרות יפה יודית

1389 טקאטש, מאיר זימל. כלוס שריס פון דער ערד: לידער. ניו-יארק, מחבר, 1946. 63 ע', 8°.

1390 לערמאנטאו, מ[יכאיל] יו[רעוויטש]. אויסגעוויילטע ווערק, אונטער דער רעדאקציע פון א. קוש-נידאח און א. גורשטיין מאסקו, אגיו: מעלכע פארלאג "דער עמעס", 1946. 310, [2] ע', תמונות. 8°.

1391 מינקאו, נ[חום] ב[רוך]. אידישע קלאסיקער פאעטן. <עסייען>. צווייטע אויפלאגע. ניו-יארק, בידערמאנט פארלאג, 1939. 224 ע', 8°.

1392 מענדעלע מוכר ספרים. געקליבענע ווערק. באנד 1—2, 4. (ניו-יארק), איקוף, 1946. 8°.

1393 סאכאטשעווסקי, יחיאל מאיר; יוסף הלל לעויר. אונטערן שווערט. פון בן-א. סאכאטשעווסקי און יוסף הלל לעויר. לאנדאן, י. נאראדיצקי, 1939—1940. [צ"ל 1942—1939]. 160 ע', 8°.

1394 סאכאטשעווסקי, יחיאל מאיר. וועלט און מענטש. געזאמעלטע שריפטן פון בן-א. סאכאטשעווסקי. לאנדאן, י. נאראדיצקי, 1942. 238 ע', לוח-תמונה. 8°.

1395 פעדער, זאמי. זאמלונג פון קאצעט און געטא לידער. געזאמעלט פון זאמי פעדער. (בערגן-כעלן, צער-)

1379 אפטער, ש. אין דער רוימישער געטא. <היסטארישער ראמאן פון אידישן לעבן אין רוים אין זעכצנטן יארהונדערט>. (New York), איקוף, 1946. 375 ע', 8°.

1380 אש, שלום. איסט ריווער; ראמאן. ניו-יארק, א. לאוב, 1946. 514 ע', 8°.

1381 בורשטיין, סעמועל. 1. דורך בליז און וואל-קנט. 2. אויס דעם בוך אויף גרויסער וועלט. ניו-יארק, 1944. 96 ע', פורטרט. 8°.

1382 בראדערזאן, משה. י. (ליד אין פוסציק קא-פיטלען). לאדזש, (א גרופע פריינט און ביי דער מיטהילף פון "פעדקלוב" אין ווארשע), 1939. [1], 50, [1] ע', 4°.

1383 גיציס, מ[שה]. מאמע ערד, שיקאגו, "ליטערארישע זאמלונגען", (1947), [3], 206—6 ע', 8°.

1384 גלאזמאן, ברוך. ברויט; ראמאן. ניו-יארק, ברוך גלאזמאן קאמיסעט בשותפות מיטן דוד איגנאטאו ליטעראטור-פאנא, 1946. 236 ע', 8°.

1385 גלאטשטיין, יעקב. שטראלניקע יידן. ניו-יארק, תמונת, (1946), [2], 124 ע', 8°.

1386 האלקין, ש[מערן]. ערוישע וועגן: לידער. מאסקו, אגיו, מעלכע פארלאג "דער עמעס", 1945. 191, [1] ע', 8°.

1387 וויינשטיין, בעריש. ריישע: פאעמע. ניו-יארק, 1945. 191, [1] ע', 8°.

- 1404 שטענצל, א[ברהם] נ[חום]. פאר דער רויטער ארמיי. לאנדאן, י. נאראדיצקי, 1943. 72 ע', 8°. שיריג.
- ספרות ספרדית-יהודית**
- 1405 Molho, Michael. Le Meam-loez, encyclopédie populaire du sépharadisme levantin. Thessalonique, 1945. 27, [1] p. 8°.
- ספרות יפה לעזיות על נושאים יהודיים**
- 1406 Ash, Shalom. East river; a novel. Translation by A. H. Gross. New York, G. P. Putnam's Sons, (1946). 2 p. l., 438 p. 8°.
- בראש השער: Sholem Asch.**
את המקור עיין לעיל מספר 1380.
- 1407 Frank, Rudolf. Nathan und Napoleon; eine Erzählung. Genève, Editions Migdal, 1945. 51 p., 1 l. 8°. = Collection Migdal, Jüdisches Wissen für Jedermann; Schriftenreihe hrsg. unter der Leitung von L. Rothschild, Nr. 2.
- 1408 Gross, Fritz. Kameraden; Zyklen. Morriston, The Silurian Press, 1943. 44 p. 8°.
- שירים על חבריו של המחבר שהושמדו והם:**
E. André, L. G. Heymann, M. Hoelz, Th. Lessing, H. Litten, E. Mühsam, C. von Ossietzky, J. Soifer, E. Toller, K. Wallisch.
- 1409 Halsey, Margaret. Some of my best friends are soldiers; a kind of a novel. New York, Simon and Schuster, 1944. 4 p. l., 207 p. 8°.
- ספור בצורת מכתבים. הזמן: מלחמת העולם השנייה.**
מדובר בו הרבה על היהודים.
- 1410 Hamburger, Käte. Thomas Manns Roman "Joseph und seine Brüder"; eine Einführung. Stockholm, Berman-Fischer, 1945. 159, [1] p. 8°.
- 1396 פרידמאן, בן-ציון. אין דער פאריווער יידישער "מלוכה"... הומארעסקע פונם פאריווער יידישן גע"זעלשאפטליכן לעבן, פאריוו, (דפוס ABECE), 1946. 29, [1] ע', 8°.
- 1397 פרידמאן, בן-ציון. ארום דראנסי; דערציילונג פונעם יידישן לעבן אונטער דער נאצי-הערשאפט אין פאריוו, פאריוו, (דפוס ABECE), 1946. 15, [1] ע', 8°.
- 1398 פרץ, י[צחק] ל[ויבוש]. געקליבענע דערציילונגען. בוך 1-3. 2. אויפלאגע. מעקסיקע, פון קוואל, חש"י. 80; 84; 100 ע', 8°. "ספעציעלע אויסגאבע. א מתנה פון יוגנט-קלוב "קדימה" ביי דער יודישער שול אין מעקסיקע פאר די יידישע קינדער אין אייראפע". כרך א: 3. אויפלאגע.
- 1399 קאנסטאנטינאווסקי, משה. יידישע און העברעאישע לידער פאר שול און היים און פאר יובילטובים און פיערוונגען. מיט מוזיק... כוענאס איירעס, "אם אין אני לי, מי לי", 1947 <חש"ז>. xv, [1], 141, [2] ע', חייט. 8°.
- 1400 קאפשיטיין, ברכה. זינג מיין הארץ: לידער. ניו-יארק, 1945. 159 ע', 8°.
- 1401 קאצענעלסאן, יצחק. דאס ליד פון אויסגע'הרגעטן יידישן פאלק. ארויסגעגעבן מיט דערקלערונגען פון נתן עק, פאריוו, (דפוס A. B. C.), 1945. 80 ע', 8°.
- המשורר, שמצא את מותו במחנה רכזו בצרפת היה עד ראיה להשמדת היהודים. השיר-הקינה שלפנינו נדפס גם ב"כתבים אחרונים" של המשורר שיצאו בארץ-ישראל.**
- 1402 ראזענבערג, שלמה. רבי עקיבא. ניו-יארק, ראמאנען ביבליאטעק, חש"י. [6], 474 ע', 8°. ספור היסטורי.
- 1403 שווארץ, חיים. "דער גרויסער געראנגל". לאס אנדזשעלעס, שטאט קאמיטעט פון אינטערנאציאנאלן ארבעטער ארדן, 1943. [4], 120, [2] ע', 8°. שער נוסף באנגליש. שירים.

fair; a chronicle. New York, The Dial Press, 1946. 509 p. 8°.

המחבר עתונאי ידוע, לוחם לטובת הציונות, מספר בספרו זה על החיים בעיר גורקום (בהולנד). בשלשה הפרקים האחרונים של הספר (ע' 395—509) הוא מספר על הכביש הגרמני ועל היהודים בימי הכבוש הזה.

1418 Perez, I[saac] L[öb]. The three gifts, by J. L. Peretz. (Translated by Max Fine). With six original photos from the stage version. London, Alliance Press Limited, [1945]. 15, [1] p. incl. 2 pl. 8°.

תרגום אנגלי של "3 מתנות".

1419 Pick, Robert. The Terhoven file; a novel. Philadelphia, Lippincott, (1944). 345, [1] p. 8°.

1420 Resnick, Louis. The finding of his stolen brother. London, Narod Press, 1945. 155 p. 8°.

ספור מחיי היהודים במאה העשרים. מקום המעשה: איטליה, רוסיה וא"י.

1421 [Seid, Ruth]. Wasteland; a novel, by Jo Sinclair [pseud.] (5th ed.) New York, Harper & Brothers, (1946). 3 p. l., 321 p. 8°.

ספור מחיי משפחה יהודית, שהגרה מפולין לאמריקה.

1422 Shalom Aleichem. Cutitasul; povestire. Bucuresti, Editura "Bicurim", 1945. 30 p., 1 l. 8°. Salom Alehem. בראש השער: תרגום רומני של "דאס מעסערל".

1423 Yaari, Yehuda. When the candle was burning... translated from the Hebrew by Menahem Hurwitz. London, V. Gollancz, 1947. VI, 227 p. 8°.

תרגום אנגלי של הספר "כאור יהל"; המקור במהדורה שניה עין ק.ס. שנה כ"ב ע' 191.

1424 Zangwill, Israel. Sonadores del ghetto <selección> y otros relatos. (Traducción de

את החלק האחרון של הרומן עין ק.ס. שנה כ"ג ע' 49.

1411 Heard, Gerald. The Gospel according to Gamaliel. (2nd ed.). New York, Harper & Brothers, (1945). XII p., 1 l., 154 p. 8°.

ספור היסטורי מחיי רבן גמליאל והוא כעין יומן של ר' גמליאל על ישר ועל הנצרות הקדומה. הספר יצא אחר כך גם באנגליה: London, Cassell, 1946. 3 p. l., 153 p.

1412 Ish-Kishor, Judith. Adventure in Palestine; the search for Aleezah... Illustrated by Margaret Ayer. New York, J. Messner, (1947). X p., 1 l., 241 p., illus. 8°.

ספור מחיי א"י של זמננו.

1413 Macduffie, Laurette. The stone in the rain... Garden City, Doubleday & Co., 1946. 5 p. l., 246 p. 8°.

ספור על החיים בסומרסט (קרולינה, ארה"ב) בזמן האחרון, ובו מדובר הרבה על האנטישמיות.

1414 Meyrink, Gustav. Der Golem; ein Roman... Mit einem Vorwort von Albert Talhoff und einem Nachwort von Rudolf Bernoulli. Zürich, Rascher, 1946. XII p., 1 l., 302 p. 8°.

1415 Miller, Arthur. Focus. New York, Reynal & Hitchcock, (1945). 3 p. l., 217 p. 8°.

ספור מחיי היהודים בארצות הברית.

1416 Orwinowski, Stefan. Wielkanoc; dramat w trzech aktach z prologiem. Krakow, (Drukarnia I pod Zarządem państwowym), 1946. 91 p., 1 l., illus. 8°. = Książki Wojew. żydowskiej komisji historycznej w Krakowie, Nr. 7. = Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej w Polsce, Nr. 16.

"פסח: מחזה בשלש מערכות ופרולוג". — "אין כאן ציורה אמנותית בלבד אלא גם תעודות, שנכתבו בזמן הכבוש" (עמוד 7).

1417 Paassen, Pierre Van. Earth could be

1431 Weilerstein, Mrs. Sadie Rose. What Danny did; stories for the wee Jewish child... illustrations by Jessie Berkowitz Robinson. New York, Bloch, 1944. 5 p. l., 103, [4] p., illus. 4°.

מלמד אלה עיין בדפוס ארץ-ישראל.

חנוך והוראה

1432 שרפשטיין, צבי. תולדות החנוך ביש-ראל בדורות האחרונים. מאת צבי שרפשטיין. כרך ב: בארצות הקדם וים התיכון ובארצות התרבות האנגלית. ניו יורק, "עוגן", תש"ו. XIV, 417 ע', מפות, תמונות. 8°.

התכן: בארצות ים התיכון, בבאלקאנים ובמזרח. באנגליה. בארצות הברית: בראשית. הגירת יהודי גרמניה. הגירת יהודי פולין, רוסיה ורומניה. תקופת התחייה. לשכת החנוך. סימני ירידה. מצב החנוך כיום. ביה"ס האידישאי. בתי-ספר כל-יומיים. למוד הלשון העברית בבה"ס הבינוניים הכלליים. גני ילדים. מחנות קיץ. בתי המדרש למורים ולרבנים. התאחדויות פרופסיונאליות חנוכיות. נטיות רוח והשקפות. סוף דבר. בקאנאדה. בדרום אפריקה.

את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 123.

1433 בן-הרב, נפתלי. תורה-לערנען ביי אידן. <תורה לשמה>. <א קורצע אפשצונג פון תורה-לערנען ביי אידן>. אונטער רעדאקציע פון נ. קראוויץ. בראשור א. שיקאגא, "אידיש וויסן", (1944). 32 ע'. 8°.

(Library of Jewish knowledge and information).

הקדמה מאת המו"ל באנגלית.

1434 וויינברייך, מ[אקס]. דער ייחא אין א יאר פון אומקום; באריכט-רעדע געהאלטן אויף דער עפענונג-זיצונג פון דער 17טער יאריקער קאנפערענץ פון ייחא... ניו-יארק, יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט, 1943. 15, [1] ע'. 8°.

= "ארגאניזאציע פון דער יידישער וויסנשאפט", נומער 30.

1435 Chomsky, William. How to teach Hebrew in the elementary grades... New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 5706 — 1946. XIV p., 1 l., 295, [1] p. 8°.

Héctor Pedro Blomberg y Rebeca Trabb). Buenos Aires, Editorial Israel, 1944/5704. 369, [1] p., ports. 8°. = Biblioteca Israel. Serie 1944, no. 23. Ediciones judías en castellano.

חולמי הגיטו (מבחר) וסיפורים אחרים.

ספרות הנוער

1425 Brash, Sally Miller. The magic bookshop. (A play for young children). (New York, Jewish Book Council of America, sponsored by National Jewish Welfare Board), [194—?]. [3], 13 p. 8°.

במחנות הכפלה.

1426 Klaber, Mrs. Florence W[olff]. Joseph: the story of twelve brothers... Illustrated by Jessie Robinson. Boston, Beacon Press, 1945. 63 p. 8°. "First printing... 1941, second printing... 1945".

ספור על יוסף ואחיו בשביל ילדים.

1427 Levinger, Mrs. Elma C. (Ehrlich). The beautiful garden and other Bible tales, by Elma Ehrlich Levinger. Illustrated by Jessie B. Robinson. New York, Bloch, 1946. X, 174 p., illus. 8°.

1428 Levy, Sara G. Mother goose rhymes for Jewish children... Illustrations by Jessie B. Robinson. New York, Bloch, 1945. 61 p. 4°.

1429 Mindel, Nissan. The runaway; a story about a boy who decided to run away from home... Illustrations by Silton. Brooklyn, Merkos L'inyonei Chinuch, (1944). 32 p., illus. 8°.

= The Juvenile library, no. 2.

1430 Weilerstein, Mrs. Sadie Rose. Little new angel... illustrated by Mathilda Keller. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5707 — 1947. 6 p. l., 139 p., front., illus. 4°.

14 ספורים לילדים בעיקר על מנהגים וחגים יהודיים.

ספרי למוד

1440 Feuer, Leon I[srael]; Azriel Eisenberg. Jewish literature since the Bible. Book 2. (2nd ed.). Cincinnati, The Union of American Hebrew Congregations, (1941). XV, 336 p. 8°. (Commission on Jewish Education of the Union of American Hebrew Congregations and Central Conference of American Rabbis. Union graded series, ed. by E. Gamoran).

המדרות: Chasidism and mysticism. The ghetto. Period of emancipation. Reform Judaism. Era of disappointment. Zionism and modern Palestine. Bibliography: p. 327—336.

את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 223.

מלבד אלה עיין בדפוס ארץ-ישראל.

ספרי מדע כלליים על נושאים יהודיים

עיין בדפוס ארץ-ישראל

שונות

1441 יעקב, יחזקאל. ספר מכתבים נבחרים

החדש. עם תרגום מספיק למלים הכבדות בלשון ושארונאן... ונוסף ע"ז כללי הכתיבה... נתאסף ונלקט על ידי... יחזקאל בן משה"ר דוד מאיר (יאקאב)... Mateszalka. דפוס E. Jakob. תשי"ב. 118 ע'. 8°. השער גם כיווית. "לקוטים מספרי המכתבים שונים..."

1442 Lamb, W. Is Great Britain Tarshish? And the long foretold last days' alliance of America and Great Britain. (Sydney, R. Dey, 1941). 227 p. 8°.

1436 Gamoran, Emanuel. Experimenting in Jewish education. In: Religious Education v. XLII, No. 4, July-August 1947. p. 193—197. 8°.

1437 Greenberg, Simon. The first year in the Hebrew school; a teacher's guide... New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 5706 — 1946. X, 233 p. 8°.

1438 Kessler, Aharon. The club, the leader, the program. New York, National Young Judaism, Inc., 1945. 107, [7] p. 8°.

1439 Pessin, Deborah; Temima Gezari. The Jewish kindergarten; a manual for teachers. Cincinnati, The Union of American Hebrew Congregations, 1944. IX, 329, [1] p., illus., 2 pl. on 1 l. 8°. (Commission on Jewish Education of the Union of American Hebrew Congregations and Central Conference of American Rabbis. Union graded series, ed. by Emanuel Gamoran).

במעטפה מיוחדת: Holiday pictures for use in kindergarten primary grades; a set of 32 pictures for the classroom to accompany the Jewish kindergarten. Cincinnati, The Union of American Hebrew Congregations, [1944], 32 pl.

מלבד אלה עיין בדפוס ארץ-ישראל.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן שלם או חלקי של כתבי־עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני יהדות מתוך כתבי־עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים וקבצים“.

(ציורי סנים בבתי־כנסיות בפולין במאות ה־17 וה־18).
(הסוף בגליון הבא).

גליונות. חוב' קכ"ג. תל־אביב, תשרי־חשוון תש"ח. —
י. שכטר: מראשיתה של מסורת התנאים.
חוב' קכ"ד. כסלו־טבת. — מ. דבשני: מגדלסון על
היהדות.

גל' קכ"ה—קכ"ו. שבט—אדר. — ח. שירמן: המחזות
של משה חיים לוצאטו. — מ. דבשני: עקרי תורת המדינה
של הרמב"ם.

הדאר. שנה כ"ו גל' ל"ח. ניר־זרק, כ"ז אלול תש"ז.
— מ. ריבולוב: שני מכתבים של ביאליק לחבר נעורים.
גל' ל"ט. י"ב תשרי תש"ח. — ע. בן־עזרא: שמחת
תורה. [על מנהגי החג].

שנה כ"ז גל' ה', כ"ט כסלו תש"ח. — י. מ. גרינץ:
מספר יהודית ל„מעשה יהודית“.

גל' ז', י"ג טבת. — א. ר. מלאכי: שמועות על חידוש
מלכות ישראל בעבר הקרוב.
גל' י', ה' שבט. — ב. שמואלי: שירי המעלות, שירי־עם.

הד הדפוס. חוב' א'—ב'. תל־אביב, חשוון תש"ח. —
ד. דוידוביץ: מדפיסים יהודים ראשונים בפולין.

הטבע והארץ. כרך ז' חוב' ז'. תל־אביב, כסלו
תש"ח. — פ. ש. בודנהימר: א. בן־גוריון: שנה אחת של
חקירות בבילוגיה של דבורת־הדבש בא"י. — ט. אשכנזי:
הרהרונות. — ד. אשבל: שכיחותו ונפוצותו של הטל
בארץ־ישראל.

יד לקורא. כרך א' חוב' י"ב. תל־אביב, שבט
תמוז תש"ז. — א. מ. הברמן: משה שטיינשניידר, אבי

בית הכנסת. שנה ב' חוב' ח'. תל־אביב, אדר
תש"ז. — ש. אשכנזי: ל"ג בעומר. — ש. ח. קוק: „ויעזור
ויגן“, „ותגלה ותראה“. — א. קמינקא: זכרון לביהכנ"ס
ע"ש הרמב"ם בקרדובה. — מ. צינוביץ: בתי מדרשות
היסטוריים בוילנא. — ק. בלום: לתולדות בית הכנסת
המרכזי בווינה. — ד. דוד: על טונים ויהודית.
חוב' ט'. סיון. — ש. ח. קוק: לענין הלל בליל פסח. —
י. ליפשיץ: גורלם של בתי כנסיות וספרי־תורה במלחמה
הואת (באיטליה). (המשך בגל' הבא).

חוב' י'. תמוז. — ש. ח. קוק: הנחת היד על המזוזה. —
מ. גולדשטיין: בתי כנסיות במערב אירגפה בשנת תש"ז.
(המשך בגל' הבא). — א. צורף: בתי כנסיות עתיקים
בארץ־ישראל.

חוב' י"א—י"ב. אב־אלול. — ש. ח. קוק: יום כפור
קטן. — ש. אשכנזי: אלול. — מ. צינוביץ: בתי מדרשות
היסטוריים בוילנא. — י. איזנברג: בתי הכנסת והמוזי
אונים היהודים בפראג.

בעיות. כרך ו' חוב' ג—ד. ירושלים, שבט תש"ח. —
מ. מיכאליס: פוליטיקה וחברה בתנ"ך.

בצרון. שנה ח' חוב' ט'. ניר־זרק, אב־אלול תש"ז.
„חוברת אחרי־העם“.

שנה ט' חוב' א'. תשרי תש"ח. — א. גולדברג: כתב־
סתר בתורה.
חוב' ג'. כסלו־טבת. — מ. ווישניצר: תכנית המדינה
היהודית לביקוונספילד.

חוב' ד', שבט. — צ. קארל: „הלכה“.

גזית. כרך ט' גל' י'. תל־אביב, תמוז תש"ז. —
ד. דוידוביץ: על תחיה אמנותית יהודית אחת בפולין

פעולות החברה ל"דע"ם". (החוברת כולה מכילה 36 עמודים).

יסודות. בטאון הסתדרות פועלי הבנין. תלאביב, כסלו תש"ח. — מ.י. בן-אפרים: יחסי עבודה בימי התלמוד.

ירושלים. רבעון לחקר ירושלים ותולדותיה. שנה א' חוב' א'. ירושלים, תשרי—כסלו תש"ח. — ש. ייבין: קברי מלכי בית דוד. — ע. שוחט: העליה לרגל לירושלים. — י. בן-צבי: היישוב האשכנזי בירושלים לאחר עלייתו של ר' יהודה חסיד. — י. בן-חנניה: מסיים וחבלי קבורה בירושלים. — מ. בניהו: עוד למיסיקבורה בירושלים. — מ.ד. גאון: לקורות ישיבת "אח"ד". — מ. בניהו: ר' יצחק בראבה.

חוב' ב'. סבת—אדר תש"ח. — ש. קרויס: מעשה רב בירושלים בשעת חורבן בית שני. — ש. אסף: תפילות עתיקות על קבר שמואל הנביא. — מ. בניהו: צרור תעודות על ירושלים במאות ה"ח וה"ט. — א. בן-יעקב: הרחבת גבולות ירושלים. — ג.מ. גלבר: לתולדות בית הספר למל. — ג.ד. ו. רקח: שליחי ירושלים בסריפולי טניה. — י. רצהבי: לפרשת התנחלותם של יהודי תימן בירושלים. — הערות.

מאזניים. שנה א' חוב' ד'. תלאביב, כ"ב חשון תש"ח. — א. קמינקא: כללים להבנת השיחות בספר איוב. חוב' ט'. י"א שבט תש"ח. — י. אפרת: לשונו של רמח"ל במחזותיו.

מערכות. חוב' מ"ב—מ"ג. מ"ד. תלאביב, אלול תש"ח, חשון תש"ח. — ישראל מול אשור: א.ל. ספול-דינג: צבא אשור. א. מלמט: מלחמות ישראל ואשור.

סיני. חוב' קכח—קל. ירושלים, תשרי—כסלו תש"ח. — א.ד. רבינוביץ-תאומים ז"ל: הערות על ס' אהרות לרשב"ג עם פירוש "זהר הרקיע" להרשב"ץ. — א. י. ברומברג: רבינו חננאל והרמב"ם. — מ. י. ל. זק"ש: ממנהגי ערב יום הכיפורים. — י. יהודה ז"ל: ממסגרי הניקוד בשפתנו. — י. זלוטניק: זהו אנטונינוס יידר רבי. — ר. מרגליות: שמות וכינויים בתלמוד. — א. קרלין: חשן משפט ואבן העזר. — י. רצהבי: חידות הלכה בשירת תימן. — מ.א. שולחאס: יהודי איטליה במסגרת תרבות התחיה. — י.י. גיבואר: הלכה ומדרש הלכה. — ש.ה. קוק: א. תשובה מר' שמואל בן חפני.

הביבליוגרפיה העברית. — מ. בניהו: אספי הספרים לבני העדה הספרדית בירושלים. — א. שייבר: גורל ספריות וספרים יהודיים בהונגריה בזמן הכיבוש הנאצי. — ש. לחובר: פישל לחובר: ביבליוגרפיה.

ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה. שנה י"ד חוב' א—ב. ירושלים, תשרי—אדר ב' תש"ח. — מ. שטקליס: טומולוס מתקופת הברונזה בארץ-ישראל המזרחית. — י. פולוצקי: תואר מצרי לסופר מלומד. — ג.ה. טורטשינר: טרפליא וארכויא (עורא ד, ט). — א. מלמט: אלנתן בן עכבור והנביא אוריהו מקרית היערים. — מ. שובה: Varia epi- graphica judaica. — ג. אלון: עיונים לתולדות ארץ-ישראל בתקופת התלמוד. — י. פראור: מנור הפראנסיסקאנים ב"הר ציון" ויהודי ירושלים במאה ה"ט. — י. בן-צבי: פלאחים יהודיים בסביבת ירושלים במאה ה"ח. — ד. קלנר: דורה, לדמות היישובים בספר הבדויים. — א. קינולר: מטבעות-עופרת עבריות. — ב. קירשנר: הערות למאמרו של קנדלר. — ג. צימבליסט: אלכרם (כרם אל-ענב) עליד עין-חרוד. — ב.ק. תעשיית שמן זית בימי קדם (ביבליוגרפיה). — א. הלטרסט: פי מצובה. — י. ברסלבסקי: לחומר הסופוגראפי הארצישראלי בכפ-תיר ופרת-לר' איסתורי הפרחי. — ז. בן-חיים: לכתובת השומרונית מיבנה. — י. בן-חנניה: חלול קודש של משלחת ארכיאולוגית בריטית.

ידע"ם. חוב' א'. תלאביב, שבט תש"ח. — ג. סלושץ: העם היהודי היושב בתוניס. — מ. גרונוואלד: מוטיבים יהודיים בספרים העמים ומוטיבים זרים בספרים יהודיים. — ד. ברילינג: על שמות היהודים. — יום טוב לוינסקי: "חבר" ו"מורנו" (דברי הסברה). — מ. מני: מגפות החולירע בארצנו. — ב. לוטציגל: החולירע בירושלים בשנת תרכ"ה. — מפי ד' מאיר צוקרוביץ: כלת העיר בזאמברוב (מדרגי המלחמה בחולירע בפולין, בשנת תרנ"ג). — צ. סופר: כך היו מעוררים לסליחות. — א.מ. דיק: חמשה כובעים ושתי מגבעות. — יל"ג כהנו-ביץ: מהעבר הקרוב. — ב. דה'פריס: זוטות. — א. פריצקר: גלגולו של הרבי (ביודית, עם חיו נגינה). — י. דוהוזן: דין תורה בין אוז זהרב דמתא. — י. ניימן: "זוגות" כפי דוברי יידיש. — ד. שטוק: עיונים קטנים. — מ. סמיר: מפולקלור השואה. — י. ברסן: בדיחה וחידוד. — א.ב. בינינו לבין עצמנו. — תוים ותמונות. — מתוך

ד. מרגלית: דרך חדשה להבנת סרקים רפואיים בתורה. —
 ל. נימיו: אבן-כמונה, רוסא יהודי מן המאה ה"ג. —
 מ. בן-עמי: א. גולדשטיין: שיטה וחוסר שיטה בקביעת
 מונחים.

הרפואות. כרך ל"ג חוב' י'. ירושלים, ג' כסלו תש"ח.
 — ז. מונטנר: על קדמותו של אסף הרופא ועריכת הספר
 העברי הקדום ביותר על ידו. (המשכים בגל' הבאים).
 השדה. כרך כ"ח חוב' ו'. תלאביב, אדר א'—ב'
 תש"ח. — א"ה ונ. הראובני: הקשוא'קישות.

התקופה. ספר ל"ב—ל"ג. גיריורק, תש"ח. —
 [מאמרים על א. י. שטיבל ז"ל]. — ספורים. — שירים.
 — תרגומים. (ביניהם: אנטוניוס וקליאופטרה מאת שקס-
 פיר, תרגום הלל בבלי). — מאמרים. (ביניהם: ש. ב. אור-
 באך: רבי הלל צייטלין, משנתו ביהדות וחזונו המשיחי.
 ש. גולדמן: שלמה שכטר, דמות דיוקנו ומחזות שטח). —
 מחקרים. (ביניהם: י. זנה: הועד הכללי באיסטליה, אב
 לועד ארבע ארצות בפולין, א. א. פינקלשטיין: שתי תעור-
 דות עתידיות במשנת אבות. נ. רבין: עבד ה', ש. פייגין:
 רצח בחוקי המזרח העתיקים ובשטרות בבל ואשור. ש.
 ברנשטיין: על תקופה טיוטת נשכחה. י. בלוד: הדפוס
 העברי בנאפולי). — רשימות וצינונים. (ביניהם: מ. ז.
 לוינוולד: לביא: עצירת המטר בימי אליהו, א. ר. מלאכי:
 הלל צייטלין, ביבליוגראפיה).

תרביץ. שנה י"ח ספר ג—ד. ירושלים, ג' ניסן תמוז
 תש"ז. — מ. פרנק: שירת "האזינו". — מ. צ. סגל:
 לחקר צורותיה של השירה המקראית. — ג. אלון: מוצאם
 של השומרונים במסורת ההלכה. — י. גוטמן: תיאופרס-
 טוס על הכרת האלהות בישראל. — ש. מ. שטרן: חקוי
 מושחות ערביים בשירת ספרד העברית. — מ. איש-שלום:
 חמשה פיוטים לר' אברהם בן חלפון. — ז. מונטנר:
 ר' יעקב הקטן המתרגם האלמוני מן המאה ה"ג. —
 א. ד. זינגר: על הלשונות "ויפלו", "ותהינו". — ש.
 אברמסון: עניינות שונים בספרות הגאונים.

שנה י"ט ספר א'. תשרי תש"ח. — ע. צ. מלמד:
 שימושי לשון במקרא המיוחדים לה'. — ב. ז. בנדיקט:
 ר' משה בר' יוסף מנרבוא. — נ. בראון: מחקרים
 במ' מבחר הפנינים לרשב"ג. — שמחה אסף: מפירוש
 שיהם ותשובותיהם של ראשונים. — ש. אברמסון: לר'
 ברוך בן מלך. — י. קוטשר: למונחי שטרות בתלמוד
 ובספרות הגאונים. — ח. שלי: שירי משקלים והוראות

ב. בענין "החליל" שהיה מכה במקדש. ג. הערות לפיוט
 "שבת זכר" להפיטון שעאע. — י. בניאל: מספרים ממיר
 צעים ומעוגלים באגדת מתי מדבר. — ז. וילנאי: קברי
 המכבים, חנה ובניה. — י. כנעני: הפועלים והפקידים
 בצפת ובסביבותיה במאה ה"ט וה"ז. — ש. פדרבוש:
 עיטורים לספר הזהר.

חוב' קלא—קלב. טבת—שבט תש"ח. — ח. ז. ריינס:
 כבוד ועונה במוסר היהודי. — ח. ילון: פני מחקר לשון
 חכמים. — (יתר דברי החוברת מוקדשים לשאלות הלכה
 במדינה העברית).

העולם. שנה גל' ט"ה. ירושלים, י"ט טבת תש"ח.
 — ב. שוחטמן: כרוז לא יהודי [צ"ל לא ידוע] של ביאליק
 בעניני הספרות העברית.

גל' כ', כ"ה בשבט. — ב. שוחטמן: מכתבי צלינוב
 לאחר העם (מתוך אלכיון אחד העם שבבית"ס הלאומי).
 גל' כ"ז, י"ד אדר ב', — י. א. זידמן: שעבוד וחרות
 בלשון.

גל' ל"א—ל"ב. י"ג ניסן. — י. א. זידמן: חרות
 וסמכות בתלמוד. — י. ר. מלכו: יהודי סלוניקי בדורות
 האחרונים. (לשני המאמרים המשכים בגל' הבא).

עתון אגודת האינגליזרים והארכיטקטים. כרך
 ח' חוב' ה'. תלאביב, טבת תש"ח. — ב. איזנשטיין:
 ה"כהרז", שיטה קדומה של מעינות מלאכותיים (בעקר
 חירון וואדי ערבה).

עתידות. שנה ב' חוב' ז'. תלאביב, כסלו תש"ח. —
 מ. באלאבאן: חיי יהודי פולין ותרבותם במאה ה"ט
 וה"ז. (הסוף בחוברת הבאה).

חוב' 8. סבת. — א. סלומון: עונה עונה ופרחה: הכון
 קטן הפרחים.

חוב' 9. שבט. — ש. בריימאן: גלות וגאולה במחשבה
 היהודית הלאומית בזמן החדש. (המשך בחוב' הבאה).
 חוב' 10—11. אדר א'—ב'. — מ. גולדמן: הלופית
 המצויה.

הפרקליט. שנה ד' חוב' ט'. תלאביב, אלול תש"ז. —
 ט. ליבוביץ: דינא ומלכותא דינא.
 חוב' י'. תשרי תש"ח. — א. ליטאי: דיני נפשות
 בישראל בתקופת התלמוד ואחריה.

הרופא העברי. שנת יובל השנים, חוב' ב', גיר
 יורק, 1947. — י"ט לוינסקי: מגנזי הרפואה העממית. —

* *American Journal of Archaeology*. Vol. 50 no. 3. New York, July 1946. — D. Dunham: Notes on the history of Israel, 850 B.C. — A.D. 350.

The American Journal of Economics and Sociology. Vol. 7 no. 1. New York, Oct. 1947. — F. Fuss: A bibliography of Franz Oppenheimer. 2: Jewish problems.

American Journal of Philology. Vol. 68 no. 4. Baltimore, Oct. 1947. — E. J. Bickerman: Syria and Cilicia.

ממסקנות המחבר:

ספר המכנים ד' וכתב בימי טבריוס או בימי קלאודיוס.

* *Angelicum*. 1943. — G. Boson: Ras Samra e l' Antico Testamento. — R. de Vaux: Le schisme religieux de Jerobeam Ier. — A. Miller: Fluchpsalmen und israelitisches Recht. — G. Behler: Divini amoris suprema revelatio in antiquo foedere data. — C. J. Callan: Form criticism. — P. de Meester: La bénédiction et la consécration par contact dans le droit et les rites orientaux.

Annales de Géographie. No. 304. Paris, oct.—déc. 1947. — E. de Martonne: Une reconnaissance géographique au Sinai.

* *Antiquity*. Gloucester, June 1947. — J. Hornell: Naval activity in the days of Solomon and Rameses III.

Archeografo Triestino. Serie 4, vol. 12—13. Trieste, 1947. — S. Sabbadini: Di una lapide ebraica attributa al 1325.

Atlantis. Vol. 19 Heft 9. Zürich, Sept. 1947. — A. Reifenberg: Palästina: Aufstieg, Verfall und Wiederaufbau der Landwirtschaft.

Australian Jewish Historical Society. Journal and Proceedings. Vol. 2 part 6. Sydney, Dec. 1946. — D. J. Benjamin: Western Australian

במקרא — מ. שובה: כתובת יונית-יהודית מפאנטיקפאיון. — ש. מ. שטרן: להבנת "מחברת שלח צבור המוכר ספרי קודש". — י. י. גרינץ: לעליית הפלשתים הראשונים בכתובות.

ידישע קולטור. יארג. 9 נומ. 9. ניו-יארק, ספט. 1947. — א. מוקדוני: די ערשטע ידישע קאמעדיע ("די גענארטע וועלט", זשאלקע 1816). (סוף בחוברת הבאה). נומ. 10. אקט. 1947. — טש. צונוער: אליקים צונוערס לעצטע טעג; זכרונות.

ייווא בלעטער. באנד 29 נומ. 2. ניו-יארק, זומער 1947. — ר. גלאנץ: די געשיכטע פון דער ידישער קהילה אין ניו-יארק. — ה. ליבערמאן: ר' נחמן בראצ' לאוער און די אומאנער משכילים. — מ. חיינער: צו דער אידעאלאגיע פון די שפערס פון דער חכמת ישראל. — ט. אשכנזי: ארץ-ישראל אין דער וועלט-פאליטיק (פון נאפאלעאנען ביז באלפור). — בריח פון פלטיאל זא-מאשטשינען צו מרדכי ספעקטארן. — ל. פוקס: "אין שייך נייא מעשה פון איין חסיד", א ידישער כתב-יד פון 1746.

באנד 30 נומ. 1. הארבסט 1947. "די יארן פון אומקום, 1. [על מצב היהודים בשנות המלחמה בארצות-הבינוש השונות].

די צוקונפט. באנד 52 נומ. 8. ניו-יארק, אקט. 1947. — ל. פינקלשטיין: די אשת חיל אין פוילן; א קאמיטל געשיכטע פון ידישן לעבנסשטייגער, פאלקלאר און ליטע-ראטור. (הסוף בחוברת הבאה). באנד 53 נומ. 1. יאנו. 1948. — ש. ראזנאווסקי: וואס איז אוינס דער טראם.

* *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Comptes rendus*. Paris, 1946. — A. Dupont-Sommer: Deux inscriptions araméennes du Lac Sevan.

* *Actualidad Médica*. Granada, oct. 1946. — D. Gonzalo Maeso: La medicina y los médicos hispano-judios en la edad media.

* *Aegyptus*. Vol. 24. Milano, 1944. — P. G. Rinaldi: Osservazioni al testo dei profeti minori.

Research. No. 107. New Haven, Oct. 1947. — Y. Sukenik: The composite bow of the Canaanite goddess Anath.

No. 108. Dec. 1947. — E. A. Speiser: Note on Amos 5, 26. — F. M. Cross, D. N. Freedman: A note on Deuteronomy 33, 26.

Bulletin of the School of Oriental and African Studies. Vol. 12 part 1. London, 1947.

— W. B. Henning: Two Manichaean magical texts.

* **The Catholic Biblical Quarterly.** Vol. 9 no. 1. January 1947. — C. Lattey: The term "Almah" in Isaiah 7, 14.

No. 2. April. — R. T. Murphy: Second Isaiah; the literary problem.

The Church Quarterly Review. No. 288. London, July–Sept. 1947. — W. Robinson: Psalm 118. A liturgy for the admission of a proselyte.

Davar. No. 12. Buenos Aires, Mayo–jun. 1947. — J. Shatzky: Ideologías y sentimientos del judaísmo español después de la expulsión (1492).

The Durham University Journal. Vol. 40 no. 2. Durham, March 1948. — H. F. M. Prescott: Some pilgrims and tourists of the 15th century.

Estudios Bíblicos. Segunda época. Vol. 1. Madrid, 1941–42. — T. Ayuso: La Biblia de Calahorra. — J. M. Bover: La Vulgata en España. — A. Colunga: La vocación de Ezequiel. — J. Enciso: Los gigantes de la narración del diluvio. — H. Heras: La tradición del pecado del paraíso en tradiciones protoindocomediterráneas. — Idem: El gran pez del diluvio indio. — A. Herranz: "Dilexi Jacob, Esau autem odio habui" (Mal. 1, 1–5). — E. Nacar: Sobre

Jewry, 1829–1897. Part 2: Perth. (בחוברת הבאה: Part 3: The Goldfields). — I. Solomon: Geelong Jewry. — N. F. Spielvogel: Ballarat Hebrew congregation.

Part 7. July 1947. — P. Barg: History of the Western suburbs synagogue; an excerpt. — Dunedin synagogue jubilee celebrations, 1931.

Biblica. Vol. 28 fasc. 4. Roma, 1947. — J. Daniélou: La typologie d'Isaac dans le christianisme primitif. — A. Vaccari: Note critiche ed esegetiche (Ps. 87, 4–6; 110, 6; Cant. 4, 8; 5, 12; Iudit 16, 11; 2 Mac. 15).

Vol. 29 fasc. 1–2. 1948. — J. M. Vosté: La bénédiction de Jacob d'après Mar Iso'dad de Merw. — H. J. Schoeps: Symmachus und der Midrasch. — E. F. Sutcliffe: St. Jerome's pronunciation of Hebrew.

The Biblical Archaeologist. Vol. 10 no. 3. New Haven, Sept. 1947. — F. M. Cross: The Tabernacle. A study from an archaeological and historical approach.

No. 4. Dec. 1947. — G. E. Wright: Tell en-Nasbeh. — N. Glueck: The civilization of the Edomites.

Bibliotheca Sacra. Vol. 104 no. 414. Dallas, Apr.–June 1947. — C. L. Feinberg: The relation of archaeology to biblical criticism.

No. 415. July–Sept. 1947. — C. L. Feinberg: Parallels to the Psalms in Near Eastern literature.

No. 416. Oct.–Dec. 1947. — C. L. Feinberg: The date of the Psalms. — C. I. K. Story: What kind of Messiah did the Jews expect? (המשיח בחוברת הבאה).

* **Bulletin d'Études Orientales.** Vol. 11. Damascus, 1945–46. — R. de Vaux: Céramique musulmane des 10e–11e siècles à Abu-Gosh (Palestine).

Bulletin of the American Schools of Oriental

T. Ayuso: Los elementos extrabíblicos de los Sapienciales; — de los Profetas. — J. M. González Ruiz: Una profecía de Isaías sobre la sepultura de Cristo. — S. Páramo: El género literario de los Salmos.

* **Le Français Moderne.** Vol. 13 no. 3—4. Paris, 1945. — J. Robillot: Termes et locutions empruntés à l'Ancien Testament.

The Harvard Theological Review. Vol. 40 no. 4. Cambridge, Oct. 1947. — R. M. Grant: Theophilus of Antioch to Autolycus.

Hebrew Union College Annual. Vol. 20. Cincinnati, 1947. (Julian Morgenstern volume). — J. Morgenstern: The Chanukkah festival and the calendar of ancient Israel. — E. Taubler: Cushan-Rishathaim. — R. Patai: Hebrew installation rites. A contribution to the study of ancient Near Eastern — African culture contact. — F. Landsberger: The origin of the winged angel in Jewish art. — I. Sonne: The paintings of the Dura synagogue. — A. Guttmann: The significance of miracles for Talmudic Judaism. — E. Werner: The conflict between Hellenism and Judaism in the music of the early Christian Church. — A. Cronbach: The Maimonidean code of benevolence ("Matnot 'Aniyim" ch. 7—10). — B. Z. Bokser: Reason and revelation in the theology of Maimonides. The conflict between philosophy and the Torah. — J. R. Marcus: The "Modern Religion" of Moses Hart. — J. L. Blau: An American-Jewish view of the evolution controversy. — B. W. Korn: Isaac Mayer Wise on the Civil War.

Historia Judaica. Vol. 9 no. 2. New York, Oct. 1947. — L. Feuchtwanger: Reflections on Anglo-Jewish history. — C. L. Ozer: Jewish education in the transition from ghetto to emancipation. — A. J. Bruck: The Bruck family. — M. Grunwald: The Magen David.

la interpretación de "Femina circumdabit virum" (Jer. 31, 22). — Idem: El Protoevangelio (Gen. 3, 15). — T. de Orbiso: La Mujer del Protoevangelio (Gen. 3, 15). — Idem: El oráculo contra Tiro en Isaías (23) y Ezequiel (26—28).

Vol. 2. 1943. — F. Asensio: La bondad de Dios a través del concepto "Luz" en el Antiguo Testamento. — Idem: Restauración de la dinastía davidica en la persona de Joás. — T. Ayuso: El texto de la Vulgata. — Idem: Los elementos extrabíblicos de la Vulgata. — A. Colunga: Existe pluralidad de sentidos literales en la S. Escritura? — J. Prado: Dios y el Universo en los Salmos. — Textos: J. Llamas: Biblia del siglo XIV, traducida del hebreo.

«בראשית»: כרך הבא «שמות» — מחצית «דברים»;
כרך ד' סוף «דברים», «יהושע».

Vol. 3. 1944. — J. Enciso: Los "hijos de Dios" en Gen. 6, 1—4. — J. Gomá Civit: La causa del diluvio en los libros apócrifos judíos. — S. Muñoz Iglesias: Una opinión de Fray Luis de León sobre la cronología de la Pascua. — J. A. Onate: El "Reino de Dios" en la Sagrada Escritura.

Vol. 4. 1945. — F. Asensio: Las bienaventuranzas en el Antiguo Testamento. — T. Ayuso: Los elementos extrabíblicos del Octateuco: — de los Libros de los Reyes. — A. Colunga: La justificación en los Profetas.

Vol. 5. 1946. — T. Ayuso: Los elementos extrabíblicos de los Paralipómenos, Esdras, Tobias, Judith y Ester; — de Job y del Salterio. — J. Enciso: Manifestaciones naturales y sobrenaturales del Espíritu de Dios en el Antiguo Testamento. — R. Galdos: La estrófica de los Salmos y su utilidad en la crítica textual y en la exégesis. — V. Larranaga: Ensayo de reconstrucción de la última cena. — E. Nacar: Rey y sacerdote (Salmo 110).

Vol. 6. 1947. — F. Asensio: El espíritu de Dios en los Apócrifos judíos precristianos. —

philosophers and the Jews (Soloviev, Berdyaev, Bulgakov, Struve, Rozanov and Fedotov). — J. Lestchinsky: Economic aspects of Jewish community organization in independent Poland. — E. Silberner: The attitude of the Fourierist school towards the Jews.

Vol. 10 no. 1. Jan. 1948. — R. Straus: Was Süsskind von Trimperg a Jew? — A. B. Seidman: The first performance of Yiddish theatre in America. — Supplement: Addenda and corrigenda to Tentative list of Jewish cultural treasures in Axis-occupied countries.

Journal of the American Oriental Society. Vol. 67 no. 3. Baltimore, July–Sept. 1947. — W. F. Albright: The Phoenician inscriptions of the tenth cent. B. C. — E. G. Kraeling: Xisouthros, Deucalion and the flood traditions. — J. Obermann: How Baal destroyed a rival.

* **The Journal of Bible and Religion.** Vol 15 no. 1. April 1947. — J. T. Veneklasen: The religion of Jeremiah.

Journal of Biblical Literature. Vol. 66 part 3. Philadelphia, Sept. 1947. — C. C. Torrey: The Messiah Son of Ephraim. — E. G. Kraeling: The earliest Hebrew Flood story. — J. K. Miklitzanski: The law of retaliation and the Pentateuch. — S. Moscati: The wind in biblical and Phoenician cosmogony. — J. A. Montgomery: A modern translation of the Hebrew Bible compared with ancient versions. — J. Reider: Etymological studies: **רעק** or **רעק** and **רעק**. — L. Waterman: A note on Daniel 8, 2. — H. N. Richardson: A Ugaritic letter of a king to his mother.

Part 4. Dec. 1947. — C. C. McCown: The density of population in ancient Palestine.

Journal of the History of Ideas. Vol. 8 no. 4. New York, Oct. 1947. — S. Simonson: The idea of interpretation in Hebrew thought.

Iraq. Vol. 8. London, 1946. — M. B. Rowton: Mesopotamian chronology and the "Era of Menophres".

Isis. Nos. 107 & 108. Cambridge, Mass., May 1947. — O. Neugebauer: The water clock in Babylonian astronomy.

Jewish Book Annual 5708, Vol. 6. New York, 1947. — J. Bloch: The year's bookshelf. — J. Kabakoff: Among the recent Hebrew books. — Y. Mark: Among the recent Yiddish books. — R. Rubin: Literature on Jewish music. — F. Hevesi: Recent Jewish literature in Hungary. — J. H. Greenstone: The books of Elijah Gaon.

The Jewish Quarterly Review. Vol 38 no. 2. Philadelphia, Oct. 1947. — S. Zeitlin: Jewish rights in Palestine. — S. Krauss: Jewish giants in the Gentile folklore. — A. M. Honeyman: A tannaitic term for the Christians. — E. L. Sukenik: Some unpublished coins of Aelia Capitolina. — E. G. Kraeling: Miqqedem in Genesis XI, 2. — N. Allony: An unknown ms. of "Ben Qoheleth". — M. Wilensky: Identification of a manuscript and ascertainment of its data. [על כ"י מס' 116 ברשימת "כתבי יד בקבלה הנמצאים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים"]. — P. J. Heawood; S. Zeitlin: The beginning of the Jewish day during the Second Commonwealth.

No. 3. Jan. 1948. — E. Rivkin: Leon da Modena and the "Kol Sakhal". — J. Bloch: The new Latin version of the Psalter. — S. Zeitlin: An historical study of the first canonization of the Hebrew liturgy. — J. Rosenthal: Hiwi al-Balkhi. — S. B. Freehof: Note on Lam. 1, 14. — B. Cohen: Note on **ערומונים** in Rashi to Baba Bathra 4a.

Jewish Social Studies. Vol. 9 no. 4. New York, Oct. 1947. — P. Berline: Russian religious

No. 4, Jan. 1948. — E. Staehelin: Samuel Felix Güntzburger, ein christlicher Theologe aus dem Volke Israel.

Maandblad voor de Geschiedenis de Joden in Nederland. Jaarg. 1 afl. 1. Amsterdam, Sept. 1947. — J. Meijer: In memoriam Louis Hirschel. — R. J. Spitz: Taalmuseum (with 2 facsim.). — L. Fuks: Bronnen in het Jiddisj voor de geschiedenis der Joden in Nederland. — J. Meijer: Het verblijf van Mozes Cohen Belinfante te Kopenhagen 1775—1776. (המשכים בחברות הבאות)

Afl. 2. — Meijer: Joods cultuurbezit in Nederland; een waarschuwing. — Idem: Een fondscatalogus van Samuel ben Israel Soeiro. (A. Jaari: Mi-beth defoeso sjel Menasseh ben Israël, Jeruzalem 1947). — L. Fuks: Ajn naje kronajk foen 1740—1752; uit de kroniek van Abraham Chajim, zoon van Tsewi Hirsch Braatbaard, van den huize Couveren.

* **Mélanges Syriens.** Vol. 2. — C. F. Jean: Notules de sémantique hébraïque. — I. Levy: Deux noms phéniciens altérés chez Joseph.

Modern Language Notes. Vol. 63 no. 1. Baltimore, Jan. 1948. — A. R. Dunlap: A pilgrimage to the Holy Land.

Modern Philology. Vol. 45 no. 1. Chicago, Aug. 1947. — R. Levy: The background and the significance of Judeo-French.

Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft. 3. Jahrg. Heft 4. Beckenried (Schweiz), 1947. — G. M. Allegra: La version chinoise de la Sainte Bible.

Orientalia. Vol. 16 fasc. 4. Roma, 1947. — W. von Soden: Zum akkadischen Wörterbuch 15—30. — U. Cassuto: Le tre alef dell' alfabeto ugaritico.

Palestine Exploration Quarterly. 79th year.

The Journal of Jewish Studies. Vol. 1 no. 1. London, 1948. — In memoriam Arthur Marmorstein. — R. Travers Herford: The survival of Israel. — E. Robertson: The altar of earth. — C. Rabin: Archaic vocalisation in some biblical Hebrew names. — O. S. Rankin: The extent of the influence of the synagogue service upon Christian worship. — A. Marmorstein: The Jewish 'blessing of virginity'. — J. L. Teicher: Maimonides' letter to Joseph b. Jehudah, a literary forgery.

Journal of the K. R. Cama Oriental Institute. No. 35. Bombay, 1942. — J. M. Desai: The Deluge.

Journal of Near Eastern Studies. Vol. 6 no. 4. Chicago, Oct. 1947. — E. G. Kraeling: The significance and origin of Gen. 6, 1—4. — C. Sauerbrei: The holy man in Israel; a study in the development of prophecy. — H. J. Kantor: The shoulder ornament of Near Eastern lions.

The Journal of Roman Studies. Vol. 37. London, 1947. — C. H. Dodd: The fall of Jerusalem and the "abomination of desolation".

Judaica. No. 157—158. Buenos Aires, aug.—sept. 1947. — S. Resnick: Marcos Alpersohn, un cronista de la colonización judia en la Argentina. — B. S. Saez: La "Juderia" de la Villa de Gor. — V. T. Mendoza: Judios en México.

No. 159, Oct. 1947. — J. E. Garro: Garcilaso de la Vega y León Hebreo. — A. F. Ramirez: La poesía hebraico-española. — J. Klausner: El arte hebraico en la época de los asmoneos.

Judaica. Vol. 3 no. 3. Zürich, Okt. 1947. — R. Meyer: Der 'am ha-'ares; ein Beitrag zur Religionssoziologie Palästinas im 1. und 2. nachchristlichen Jahrhundert. — S. Danek: Nicht Quellen sondern Syntax.

[ונו תבקות הספרותית של התנ"ך].

cus: A selected bibliography (1920—1945) of the Jews in the Hellenistic-Roman period. — A. Marx: The importance of the Geniza for Jewish history. — J. J. Rabinowitz: The influence of Jewish law upon the development of Frankish law. — E. Werner: The oldest sources of synagogal chant.

Psyché. 2e année no. 8. Paris, juin 1947. — G. Maranz: Les conséquences de la circoncision. Essai d'explication psychanalytique de l'antisémitisme.

No. 12. Oct. 1947. — B. Grunberger: Circoncision et antisémitisme (en marge d'un article de G. Maranz).

Publications de la Faculté des Lettres de l'Université de Strasbourg. Fasc. 104 (= Mélanges 1945, 1): Etudes alsatiques. Paris, 1946. — M. Ginsburger: La première communauté israélite de Strasbourg (des environs de 1150 à 1349).

Fasc. 106 (= Mélanges 1945, 3): Etudes historiques. 1947. — P. Collomp: La place de Josèphe dans la technique de l'historiographie hellénistique.

The Quarterly of the Department of Antiquities in Palestine. Vol. 13 nos. 3—4. Jerusalem, 1948. — J. Ory: A Bronze-Age cemetery at Dhahrat el Humraya. — I. Ben-Dor: A Hebrew seal. — L. Harding: An Iron-Age tomb at Sahab. — R. W. Hamilton: Some capitals from the Aqsa Mosque. — N. G. Nassar: The Arabic mints in Palestine and Trans-Jordan. — M. Avi-Yonah: Oriental elements in the art of Palestine in the Roman and Byzantine periods. II. — Excavations in Palestine, 1943—46. — Bibliography of excavations in Palestine and Trans-Jordan, 1945—46.

Revue Biblique. Vol. 54 no. 3. Paris, juillet 1947. — A. Feuillet: Le sens du Livre de Jonas.

London, July—Oct. 1947. — O. Eissfeldt: The beginnings of Phoenician epigraphy according to a letter written by Wilhelm Gesenius in 1835. — J. Simons: Two connected problems relating to the Israelite settlement in Transjordan. 2: "From Arnon unto Yabboq". — S. Krauss: Moriah-Ariel. — N. Avigad: Architectural observations on some rock-cut tombs. — G. R. Driver: Mistranslations. — J. Waechter: Note on the Kenya Conference.

Palestine Journal of Botany. Jerusalem Series. Vol. 4 no. 1. March 1947. — K. Reich; M. Aschner: Mass development and control of the phytoflagellate *Prymnesium parvum* in fish ponds in Palestine. — M. Zohary: A geobotanical soil map of Western Palestine. — H. Gutmann: The genus *Tamarix* in Palestine. To the knowledge of Palestinian forest trees.

Palestine Journal of Botany. Rehovot Series. Vol. 5 no. 2. Dec. 1946. — F. Littauer, J. Palti, S. Moeller: Potato blight control in Palestine. — I. Reichert, J. Palti: Rust and chocolate spot of broad beans in Palestine. — I. Reichert, Z. Avisohar-Herschenson: "*Dirina ceratoniae*" in Palestine.

Population Studies. Vol. 1 no. 3. London, Dec. 1947. — S. W. Dajani: The enumeration of the Beersheba bedouins in May 1946.

Porvenir. No. 7. Buenos Aires, enero 1944. — H. Fuchs: Jüdisch-spanische Dichtung.
על השירה הספרדית של יהודי ספרד והיהודים
„הספרדים“.

Proceedings of the American Academy for Jewish Research. Vol. 16. New York, 1947. — B. Cohen: Some remarks on the law of persons in Jewish and Roman jurisprudence. — E. L. Fackenheim: The possibility of the universe in Al Farabi, Ibn Sina and Maimonides. — W. Leslau: A Falasha religious dispute. — R. Mar-

Sefarad. Año 7 fasc. 2. Madrid, 1947. — A. Diez Macho: Estudio de la hazará en el texto masorético. — A. Durán Sampere, J. M. Millás: Una necrópolis judaica en el Montjuich de Barcelona. — S. Muntner: Sobre las fuentes de Asaf. — R. del Arco: La aljama judaica de Huesca. — A. Cardoner, F. Vendrell: Aportaciones al estudio de la familia Abenardut, médicos reales. — L. Piles: Judios extranjeros en la Valencia del siglo XV. — F. Cantera: Cartas de comanda y venta referentes a judios y conversos de Calatayud. — F. Cantera: Contradias judias de Zaragoza. — J. Prado: La índole literaria del libro de Tobit. — J. M. Penuela: Mahoma y los israelitas de Arabia.

Social Research. Vol. 14 no. 3. New York, Sept. 1947. — A. Salomon: Karl Mannheim, 1893—1947.

Svensk Exegetisk Årsbok. Vol. 8. Uppsala, 1943. Med bilaga: H. J. Schoeps: Die jüdischen Prophetenmorde.

Vol. 9. 1944. — G. Löw: Den historiska bakgrunden till Jes. 3, 12a.

Vol. 10. 1945. — B. Reicke: Analogier mellan Josefberättelsen i Genésis och Ras Shamra-texterna. — I. Engnell: Till frågan om Ebed Jahve-sångerna och den lidande Messias hos "Deuterocesaja". — G. Widengren: Konungens vistelse i dödsriket; en studie till Psalm 88.

Bulletin מאמרו של אנגל יצא גם באנגלית בתוך of the John Rylands Library, 31, 1; Jan. 1948.

Vol. 11. 1946. Med bilaga: B. Reicke: The Jewish "Damascus Documents" and the New Testament.

Vol. 12. 1947. — A. Bentzen: Kan ordet "Messiansk" användes om Salmernes kongeforestillinger? — C. M. Edsman: Gammal och ny typologisk tolkning av G. T. — I. Engnell: Profetia och tradition. Nagra synpunkter på ett gammaltestamentligt centralproblem. — G. Ger-

— E. Ha-Reubéni: Le lis des champs. — E. de Vaumas: La fracture syrienne et le fossé palestinien. — H. Gazelles: Note sur l'origine des temps convertis hébreux d'après quelques textes ugaritiques. — R. de Vaux, A. M. Stève: La première campagne de fouilles à Tell-el-Far'ah, près Naplouse.

No. 4. Oct. 1947. — E. Podechard: Psaume 68. — R. Tournay: Les psaumes complexes. — R. de Vaux, A. M. Stève: La première campagne de fouilles à Tell-el-Far'ah, près Naplouse.

Revue de l'Histoire Juive en Égypte. No. 1. La première campagne de fouilles à Tell-Aramaic papyri discovered at Hermopolis West. — S. Pines: Nathanaël ben al-Fayyūmī et la théologie ismaélienne. — S. D. Goitein: A Yemenite poet on Egypt of the XVIth century. — B. Maisler: Palestine at the time of the Middle Kingdom in Egypt. — B. Grdseloff: Édom, d'après les sources égyptiennes. — M. Schwabe: On the interpretation of a Jewish inscription from Alexandria. — H. Torczyner: On Egyptian ideas and names in Canaan and the Bible. — V. Tcherikover: The Jews in Egypt in the Hellenistic-Roman age in the light of the papyri. — S. Yeivin: The high place at Gibeon.

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. Vol. 26 no. 3—4. Strasbourg, 1946. — M. Simon: Les relations judéo-chrétiennes d'après quelques ouvrages récents.

Revue de l'Université d'Ottawa. Avril-juin 1946. — St. Valiquette: L'évolution, principe premier du judaïsme libéral; essai historico-théologique.

Royal Central Asian Journal. Vol. 34 no. 3—4. London, July—Oct. 1947. — D. M. Dunlop: The strange case of Dr. Joseph Wolff.

historiae populi Israel. — J. Ruwet: Misericordia et iustitia Dei in V. T. — J. de Fraine: Ad questionem de nominibus theophoricis in Sacra Scriptura.

Fasc. 3. — F. Montagnini: De retributione eschatologica in libro Proverbiorum. — J. de Fraine: Paradisus apud Sumeros?

Fasc. 5. — U. Holzmeister: Viri mulieresque V. T. in libris N. T. nominati. — J. de Fraine: De altari Rubenitarum (Jos. 22).

Fasc. 6. — A. Hiemer: De "politica" Davidis. — M. Zerwick: Ex nona Hebdomada Biblica Romae habita. (...G. Castellino: De generibus litterariis in Gen. 1—11. F. Salvoni: De generibus litterariis in libris historicis V. Testamenti. P. de Ambroggi: De interpretatione Cantici Canticorum).

Vol. 26 fasc. 1. 1948. — J. de Fraine: Gilgames apud Ezechielem?

* La Vie Intellectuelle. Paris, fév. 1946. — A. Robert: Les problèmes de l'Ancien Testament et les orientations de l'exégèse contemporaine.

Ἑλληνική ἱατρική. Θεσσαλονίκη, μάρτιος 1947. — I. Σένμπεργκ: Νέον κεφάλαιον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς.
י. שנברג: פרק חדש בתולדות הרפואה. על פעולות הרופאים הגרמנים במחנות הרכוז וההשמדה.

leman: Hesekielsbokens Gog. — I. Hylander: Finns det en trosrättfärdighet i Gamla Testamentet? — A. Lauha: Nagra randanmärkningar till diskussionen om kungaideologien i Gamla Testamentet. — S. Mowinkel: Natanforjettelsen, 2 Sam. kap. 7. — H. S. Nyberg: Korah's uppror (Num. 16 f.). — B. Reicke: Mik. 7 sasom "messiansk" text, med särskild hänsyn till Matt. 10. 35 f. och Luk. 12, 53. — E. Sjöberg: "Om edra synder äro blodröda..." Till tolkningen av Jes. 1, 18.

La Terra Santa. Anno 23 no. 2. Gerusalemme, Mar.—Apr. 1948. — A. Augustinović: Il luogo dell'assunzione di Elia nella tradizione palestinese.

Theological Studies. Vol. 8 no. 2. Woodstock, Md., June 1947. — J. L. Mckenzie: The dynastic oracle, II Samuel 7.

La Tribune Juive. No. 523. Alexandrie, sept. 1947. — N. Slouche: Nomades juifs en Arabie.

Verbum Domini. Vol. 25 fasc. 1. Roma, 1947. — J. Ruwet: Misericordia et iustitia Dei in V. T. — J. de Fraine: De regibus sumericis et patriarchis biblicis.

Fasc. 2. — A. Hiemer: Considerationes de historia salutis V. T. — A. Hiemer: Conspectus

ד"ר בנימין קלאר הי"ד

(מקדושי שיירת הר הצופים, ד' ניסן תש"ח)

מאת

מ. זולאי

עם מותו של קלאר קיפח המדע היהודי את אחד הכשרונות המעולים ביותר מבין הכוחות הצעירים שעמדו למלא את השורות של הדור ההולך. רק מי שידע כמה עניים מדעי היהדות בפועלים ראויים לשמם; רק מי שמכיר את מצבה העלוב של חכמת ישראל בימינו, המצטמקת והולכת מחסרון "יורשים" מוסמכים, מהעדר כוחות רעננים בעלי רמה מדעית והשכלתית מספקת, יודע מה גדול האסון ומה רבה האבדה.

נולד בבוקובינא (ליניצה שעל יד שניאטין, 1901). מלחמת העולם הראשונה מביאתו עם הוריו לוינא. כאן הוא לומד ורוכש לו את השכלתו; גומר לימודי האוניברסיטה (1926) ולימודי בית המדרש לרבנים (1931); משמש מורה בגימנסיון על שם חיות, ואחר כך בפידגוגיון העברי; עושה נסיונות ראשונים בדברי מדע וביקורת וכותב ביוגרפיה של ביאליק בשביל דוברי גרמנית (להלן סי' 1—4). בתרצ"ו מגיע לארץ-ישראל, ולאחר גישושים שונים נכנס להורות בבית המדרש למורים "מזרחי". בינתיים התחילו פירותיו מבשילים, וריחם הולך; מאמריו והרצאותיו מכים גלים, וסוף סוף נפתחים לפניו שערי האוניברסיטה העברית (תש"ד).

בתקופת תרצ"ו—תש"ח פירסם כחצי תריסר ספרים וכמה עשרות מאמרים, והרצה מאות הרצאות (בסמינר למורים, באוניברסיטה העברית, ברדיו ובמקומות שונים בארץ). תחום פעולתו: ספרות ולשון, ישנה וחדשה, נושאי חיבוריו: שירת ימי הביניים, כתבי רס"ג, ספרות קראית, פרשנות המקרא, ספרי דקדוק וחקרי לשון, ספרות ההשכלה וביבליוגרפיה. בכל מקום מתגלה לפניך אדם בעל אפקים רחבים, שנתאחדו בו ממיטב סגולותיהם של החוקר והמבקר, הסופר והמורה. מעטים היודעים כמותו לקרוא ספר ולהסבירו, לעמוד על עיקרו ועצם עצמותו. מאמריו הביקורת שלו מחכימים יותר מכמה ספרי לימוד.

מאמריו מפוזרים בכרכי "תרכיץ", "קרית ספר", "סיני", "קונטרסים" ו"עניני לשון" לילון, "לשוננו", "הארץ", "ארשת", קובץ "רב סעדיה גאון", ספרי יובל לפרופ' ש. קרויס, לדוד ילין, לפרופ' אלכסנדר מארכס, לבית המדרש לרבנים בוינא, "עלים לביבליוגרפיה" וקצת כתבי עת לועזיים (עי' להלן ברשימת כתביו). אף בתרגום לו יד ושם ומלבד פרקים שלמים מתוך ספרו הערבי של קרקסאני ו"אגרת הנחמה" לאבי הרמב"ם, ועניינים אחרים (להלן סי' 26, 27, 36, 39, 43) תירגם לעברית חלקים מכיבדי צונץ, העתידים להופיע מטעם מוסד ביאליק.

שנים מחיבוריו עתידיים להעסיק את המדע העברי זמן רב, וכל אחד כשלעצמו דיו להקנות לבעליו מקום של כבוד בהיכל מדעי היהדות, ולפיכך ראוי שנתעכב עליהם במקצת.

בן א ש ר. מאמר זה (להלן סי' 33) יש בו משום סנסאציה מהפכנית בחקר ספרות ימי הביניים, והוא מצפה למי שיבוא להסיק מתוכו את כל המסקנות המתחייבות ממנו. זוהי טיבו בקצרה: בשנות תרצ"א—תרצ"ו נתגלו כמה קטעים של חיבור פולמוסי לרס"ג, המכוון כנגד אחד אלמוני קראי. בראש החיבור המתחיל במלים "אשא משלי" (כל הקטעים חזרו ונדפסו יחד

בקובץ רס"ג המובא בסוף מאמרנו). מצאו כתובת ערבית שנתלבטו החכמים בפינוחה ונסתכנו בהשערות מהשערות שונות. עד שבא הד"ר קלאר ופתר את החידה: לפי קריאתו שאין לפקפק בה כלל מודיעתנו הכתובת שהחיבור נכתב כנגד בן אשר. זהו גרעין המאמר, ובו נעוצה ההפתעה הגדולה: מי הוא בן-אשר זה? האומנם בעל המסורה המפורסם, אהרן בן משה בן אשר, שכל בית ישראל סומכין על קריאתו בתנ"ך? כלום לא קמה סערה לפני שמונים שנה כשניסה פינסקר להטיל חשד של קראות על בן-אשר ועל שאר כל העוסקים במסורת המקרא? דומה טענותיו הופרכו וחשדותיו בטלו ונסתלקו לחלוטין? והנה "הדרא קושיא לדוכתה" אפשר שבכל זאת צדק פינסקר! כאן מצא קלאר בקעה להתגדר בה. תחילה הוא מסלק כל אפשרות של ערעור כלפי הכתובת, ברמזו לדברי דונש בן לבראט, המצטט מתוך חיבור של רס"ג "שהשיב על בן אשר"; אחר כך הוא מבטל את הטענה, שמא בן-אשר אחר הוא, שכן סתם "בן אשר" בדורו של רס"ג אינו יכול להיות אלא בעל המסורה המפורסם. ועכשיו הוא נגיש לניתוח מעמיק של דברי רס"ג בחיבורו הגידון, ודברי בן אשר ב"דקדוקי הטעמים"; סוקר בקצרה את תולדות הקראים ומנתח את יסודות תורתם, תוך השוואה לתופעות מקבילות אצל הערבים; וכך הוא חורג והולך מכת אבו-חניפה לכת הקראים, ומכת הקראים לדברי בן אשר, ומראה ומוכיח שדברי בן אשר חופפים עם דברי הקראים ושיטתו נעוצה בשיטתם. אף מי שאינו מקבל את כל דבריו אינו יכול להכחיש שמאמר זה מעשיר את הרוח ומרחיב את הדעת.

מגילת אחימעץ (להלן סי' 35). כרוניקה משפחתית זו משנת ד' אלפים תתי"ד (1054) שאין כמות יצירה ספרותית מסיחה לפי תומה, המכניסה אותנו לפני ולפנים לתוך רקמת חייהם של יהודי איטליה הדרומית, הראשונים ליצירת מרכז רוחני לתרבות ישראל באירופה (עמ' קמג). משמשת לו למהדיר מצע למסה רבת הנף על גלגוליה של תרבות עמנו באלף הראשון שלאחר תחריבן:

"ההיסטוריוגרפיה היהודית של הדורות האחרונים, כשבאה להכניס סדר בהתארעות מדינית ותרבותית זו, ששמה תולדות ישראל ואשר גיא-חזיונה הוא העולם כולו, חילקה אותה לפי יחידות גיאוגרפיות של העת החדשה ותיארה את ההיסטוריה היהודית בארץ-ישראל, בבבל, באשכנז, בספרד וכו'. אבל חלוקה זו אינה תולמת את האלף הראשון שלאחר החורבן, משום שיש בה משום הפרדה בין הדברים. לאותו פרק-זמן יאה החלוקה לשנים: בבל ובנותיה מכאן וארץ-ישראל ובנותיה מכאן... שני תחומי שלטון אלה מפלגים את היהדות לשנים, ל"אנשי מזרח", שבבל היא ארץ הראשה שלהם, ול"אנשי מערב", שמרכזם הוא בארץ-ישראל. שניות זו קובעת לא רק את גורלה המדיני, אלא גם את פרצופה הרוחני של היהדות" (עמ' קמד). וכך הוא מברר והולך את פרצופיהם של שני התחומים האמורים, ומפרש את החזיונות שבמגילת אחימעץ "מתוך גוף מולדתם", מתוך פרצופו הרוחני של תחום התרבות הארצישראלית. עצם הכנת המהדורה, מתן טכסט מתוקן, מנוקד ומבואר, מתוך מקור יחיד ומשובש שנתפרסם לפני שבעים וחמש שנים, הוספת רשימות וסיפורים מקבילים מתוך מקורות אחרים, והנסיון לפרש את המגילה מתוך פרספקטיבה עליונה, כל זה יש בו משום מעשה רב. אך המהדיר לא אמר בכך די. בין גיבורי המגילה, מאבות המחבר, מופיעים החכמים ר' סילנו, ר' אמימי ובנו ר' שפטיה ראשוני הפייטנים של היהדות האיטלקית בתקופת שלטון הביזאנטים. פיוטיהם מפורזים בכתבי-יד ובדפוסים שונים, לא נתעצל המהדיר וטרח ואסף את כולם, ניקדם וביארם וצירפם למגילה הנ"ל (עמ' סז—קב). כינוס ראשון זה של יצירת-אבות של הפיוט האיטלקי העמיד את קלאר בשורה ראשונה של חוקרי שירת ימי הביניים, ועם מותו ירדה לקבר משאלת-לב חשאית שיבוא יום וכוח זה ייקלט בין כתלי המכון לחקר השירה העברית.

לכשרונותיו השכליים נודווגה נפש יפה שזיתה מקרינה טוב לב וכנות אמיתית. משזו מרגיע ומשקט היה במאור פניו שהנעים עליך את חברתו. הליכותיו הצנועות ללא רעש והבלטה

עצמית. העידו על איכות נפשית אצילה. ועשאוהו אהוב ומקובל על הכל. רק בדבר אחד היה קשה כשמיר: בהשקפתו הפוליטית לא ידע היסוסים. ובאחת משיחותינו האחרונות אמר: איני יודע אם אני כפרט, אוכה לראות כנצחון, אך בטוח אני שהעם בתורת כלל יגיע אל המטרה. ניבא וידע מה ניבא. יד המרצחים השיגתו בעלותו למלא את חובתו בשמירת האוניברסיטה העברית. ובתיקו כמה כתבים חשובים שעלו אתו בלהב השמימה.

וי על האי שופרא!

רשימת כתביו *

- (1) ספר ארץ החיים, כולל שלשה עניינים יקרים הנוגעים להגאון הקדוש מרן ר' חיים ז"ר משה י' עטר... בהתעוררות ובהוצאות... ר' יעקב האלפערין... בעריכת בנימין קלאר. וינא תרצ"ג (השולל "עלים לביבליוגרפיה וקורות ישראל" לדוד פרענקיל, שנה ג' וינא תרצ"ח, עמ' 39 הע' 1, ועי' הברמן בירחון סיני אדר א—ב תש"ח, עמ' שז).
- (2) Zur Jozer-Komposition Ibn Gabirol (ביקורת על פיוטי רשב"ג שפירסם ר. אדלמן בירחון הנידון, כרך 77). — ירחון Monatsschrift, כרך 78 (1934), עמ' 309—308.
- (3) עוללות משירי גבירול. — מנחה לדוד (ספה"י לדוד ילון, ירושלים תרצ"ה), עמ' קפג—קפו.
- (4) Bialik, Leben für ein Volk (כיוגרפיה של ביאליק), הוצ' Josef Belf, וינא 1936. 240 עמ' + 8 צילומים.
- (5) משה אבן עזרא / שירי החול (רצנויה גרמנית על מהדו' הראדני הוצאת שוקן תרצ"ה).
- בכ"ע Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes כרך מה (1936), עמ' 289—290 (יתכן שבאותו כ"ע נתפרסמו ממנו עוד רצנויות אחרות).
- (6) שוא (איוב טו לא). — ספר היובל לפרופ' ש. קרויס, ירושלים תרצ"ז, עמ' 5—9.
- (7) ידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרכים ב—ג (ביקורת). — קרית ספר שנה יד (תרצ"ז) עמ' 78—84.
- (8) בית סתום לר' שלמה בן גבירול. — תרביץ שנה ט (תרצ"ח), עמ' 116—118.
- (9) פיוטי יוני (ביקורת). — קרית ספר שנה טו (תרצ"ח), עמ' 287—293.
- (10) כתבים חדשים לתולדות עליית בעל אור החיים לארץ-ישראל. — עלים לביבליוגרפיה וקורות ישראל בעריכת ד. פרענקיל, שנה ג' (וינא תרצ"ח—1937), עמ' 39—52; 70—72, ועי' להלן סי' 29.
- (11) הערה (בענין שיר ההתנצלות מר' שמואל ארקוולטי אל ר' יעקב מרקריאה). — עלים לביבליוגרפיה הנ"ל, שנה ג, עמ' 77.
- (12) לחקר פרשנות המקרא בלשון משוררי ספרד. — קונטרסים לעניני הלשון העברית, בעריכת ח. ילון, שנה א (טבת תרצ"ח), עמ' 50—55.
- (13) וכמה פעם (הערה לשונית). — קונטרסים הנ"ל, שנה ב (אלול תרצ"ח), עמ' 47.
- (14) פיוטי ר' שמעון בר יצחק (בקורת). — קרית ספר שנה טז (תרצ"ט), עמ' 178—182.
- (15) ארבעה שמות ספרים (אמונות ודעות, מחברת, כתאב אלמחאצ'רה וכו') להמב"ע, ספר המבקש לרש"ט פלקירה). — קרית ספר שנה טז (תרצ"ט), עמ' 241—258. (להקדמת המאמר יש להשוות את האמור במובא להלן סי' 22).

* לפי סדר שנות ההדפסה. ואני מודה למר א. מ. הברמן שסייע בידי להשלים את הרשימה בכמה סימונים שנעלמו ממני.

- 16) ישראל דוידזון ז"ל (נקרולוג). — קרית ספר טז (ת"ש), עמ' 489—492.
- 17) ערוגות הבושם לר' אברהם בר עזריאל (ביקורת על מהדו' אורבך). — קרית ספר יז (ת"ש), עמ' 13—14.
- 18) ידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרכים ד—ה (ביקורת). — קרית ספר יז, עמ' 123—128. ועי' לעיל סי' 7.
- 19) הגהות לספר האמונות והדעות (עפ"י הדפוסים הראשונים והמקור הערבי). — תרביץ שנה י"ב (ת"ש), עמ' 51—69.
- 20) משירי גיתה (37 שירים ופתגמים מתורגמים מגרמנית). — הוצ' "קרית ספר", ירושלים ת"ש. 40 עמ'.
- 21) סידור רב סעדיה גאון (ביקורת). — קרית ספר יח (תש"ב), עמ' 342—348.
- 22) עוד לענין ס' גירושין של ר"מ קורדובירו (הערה). — קרית ספר יח, עמ' 408.
- 23) משה אבן עזרא / שירי החול כרך ב (ביאור), יו"ל ע"י ח. בראדי, הוצ' שוקן תש"ב (ביקורת). — קרית ספר יט (תש"ב), עמ' 14—16.
- 24) חיים בראדי ז"ל (נקרולוג). — קרית ספר יט (תש"ב), עמ' 112—114.
- 25) שאגת אריה על קול סכל (הוכחת בעלות ר"א ממדינא וביטול טענות המערערים). — תרביץ שנה יג (תש"ב), עמ' 135—149.
- 26) תרגום פירושו האנגלי של ר' יוסף צבי הערץ ז"ל (רבה הראשי של אנגליה) על התורה. ספר בראשית (בהשתתפות עם ד"ר קלנר), ירושלים תש"ב.
- 27) עניני מסורה ומבטא אצל קרקסאני. — עניני לשון, בעריכת ח. ילון, ירושלים מרחשון תש"ג, עמ' 31—38.
- 28) הנוסח המקורי של פתרון שבעים מלות בודדות. — קובץ "רב סעדיה גאון", הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים תש"ג, עמ' רעה—רצ.
- 29) כתבים חדשים לתולדות עליית בעל אור החיים לארץ-ישראל (המשך מס' 10). — ספר היובל לפרופ' אלכסנדר מארכס, ניו-יורק תש"ג, עמ' 105—123.
- 30) לקט כתבים לזאב יעבץ. — הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים תש"ג, 143 עמ'.
- 31) יצחק אפשטיין ז"ל (נקרולוג). — לשוננו שנה יב (תש"ג), עמ' 82—84.
- 32) שיחות בעניני לשון. א) הצורה הפנימית של השפה "הארץ" כה כסלו תש"ג.
- ב) פעלים מורכבים (שם באחד הגליונות שלאחריו). חזרו ונדפסו ב"לשוננו לעם" קונטרס ג (תש"ו).
- 33) בן אשר. — תרביץ שנה יד (תש"ג) 156—173; שנה טו (תש"ד) 36—49. (השווה לעיל בגוף המאמר).
- 34) השירה והחיים ("מקומה של השירה בחיי התרבות של יהודי ספרד"). — קובץ "ארשת" תש"ד, עמ' שלה—שנד.
- 35) מגילת אחימעץ (והיא מגילת יוחסין לרבי אחימעץ בירבי פלטיאל משנת ד' אלפים תתי"ד... ונלוה אליה לקט רשימות וסיפורים המקבילים לסיפורי המגילה, וגם ילקוט פיוטים אשר לפייטני איטליה הקדמונים הנזכרים במגילה...) (השווה לעיל בגוף המאמר). — הוצ' ספרי תרשיש, ירושלים תש"ד/תש"ה. (השווה להלן סי' 48).
- 36) דרשה בשבח תורה שבעל פה ("לתולדות הפולמוס הקראי"). — ירחון "סיני", תשרי—מרחשון תש"ה, עמ' רל—רלו.
- 37) משה חיים לוצאטו / ספר השירים מכונסים וכו' ע"י ד"ר שמעון גינצבורג ז"ל, השלים והוסיף מבוא כללי ד"ר בנימין קלאר. — הוצ' מוסד ביאליק, ירושלים תש"ה. 2+30 (פקסימיליה) + רכג עמ'.

- (38) תולדות התפתחות הדקדוק העברי לדוד ילין (בעריכת קלאר ותוספת הערותיו). — הוצ' חברת "קהלת", ירושלים תש"ה. וו + 260 עמ'.
 (39) אגרת הנחמה לר' מיימון הדיין (תרגום מערבית). — הוצ' מוסד חרב קוק (ספריית מקורות סי' ה), ירושלים תש"ה. (4 +) ס' עמ'.
 (40) בית המדרש לרבנים בוינא ("סקירה הסתורית"). — ספר הזכרון לבית המדרש לרבנים בוינא, הוצ' ר. מס, ירושלים תש"ו. עמ' 7—16.
 (41) מאמר נר שבת לרב סעדיה גאון. — ספר הזכרון הג"ל. עמ' 155—169.
 (42) ספר השוהם, שערי דקדוק ואוצר מלים לרבי משה בן יצחק בן הנשיאה מאינגלטירא. חוב' א, מיקצי נרדמים ירושלים תש"ו. ווו + 171 עמ'.
 (43) רות ורינה (סיפור ילדים בחרוזים) המלים מאת ה. פ. לויצוף, עיבוד עברי ב. קלאר. — הוצ' "סיני" תל-אביב (קופירייט 1946).
 (44) ט"ו בשבט במסורת האומה (הרצאה ברדיו). — הגלגל כרך ד, גליון 28 (ט"ו שבט תש"ו).
 (45) וי"ו הרוב ("לחקר שימוש הלשון בשירת ספרד"). — תרביץ שנה יח (תש"ז) 57—59.
 (46) לדרכי הרחבת הלשון העברית בימי הביניים. — לשוננו שנה טו (תש"ז) 116—124.
 (47) ילקוט שד"ל. ספרי מופת לבתי ספר, מס' 17. הוצ' שוקן תש"ח. 176 עמ'.
 (48) סליחה לתענית אסתר לר' אחימעץ בן פלטיאל (השלמה למגילת אחימעץ, לעיל סי' 35). הופיע לאחר מות המחבר, בירחון "סיני" אדר א—ב תש"ח. עמ' רמג—רמח.
 (49) לתולדות המבטא העברי בימי הביניים (הרצאה בכינוס למדעי היהדות מטעם האוניברסיטה העברית, תש"ז). — נמסר לדפוס.
 (50) על תולדותיה של טבריה בתקופת הגאונים (הרצאה בכינוס הארצי "ארץ כנרות", תש"ח). — נמסר לדפוס.

ה ש מ ט ו ת

- (51) שתי הערות (על ביאליק): (א) אחד הספחים מבני ישראל; (ב) השפעה ספרדית. — מוסף ל"דבר" מיום טז תמוז תרצ"ז (25/6/37).
 (52) שיר לילה לנווד (תרגום שירו של גיתת). — מוסף ל"דבר", גליון 3886. א' אדר תרצ"ח (חזר ונדפס במובא לעיל סי' 20).
 (53) אביגדור אפסוביצר ז"ל (נקרולוג ליום השלושים. חתום: ב.ק.). — עתון "הצופה" מיום ה' שבט תש"ג (11/1/43).
 (54) באחד מגילוני "הארץ" הופיע תרגום עברי של סיפור ערבי, ולא נשתמע בידי לברר את תאריכו.

ערכים באנציקלופדיה

- (א) אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים, בעריכת ד"ר מרדכי מרגליות, בהשתתפות חכמים ומלומדים. תל-אביב תש"ה (הוצאת יהושע צ'ציק): אביתר; אהרן בן מאיר; אליהו בן שלמה הכהן; דניאל בן עזרא; סעדיה גאון.
 (ב) אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל, בעריכת ד"ר מרדכי מרגליות, בהשתתפות חכמים ומלומדים. תל-אביב תש"ו—תש"ז (הוצ' יהושע צ'ציק): רד"ק; חיים אבן עטר; אמתי בר שפטיה; אחימעץ ב"ר פלטיאל; יונה אבן גנאח.
 ג—ד) ערכים אחרים עתידיים לצאת באנציקלופדיה עברית ובאנציקלופדיה מקראית. מלבד זה משוקעות הערותיו בשירי רשב"ג מהדו' ביאליק-רבניצקי; בגן המשלים לר' טדרוס אבואלעפיה, מהדו' ילין וב"אשא משלי לר' ס"ג, מהדו' לוי (= קובץ "רב סעדיה גאון" תש"ג. עמ' תקה—תקלב).

רשימת ספרים מראשית המאה ה־19

מאת

ש. אסף

בסוף פסקי ר' ישעיה ב"ר אליה מטראני (ריא"ז) לסדר מועד, שנכתבו ע"י אברהם ב"ר יקותיאל בבולוניה בשנת ק"ם לפרט (1386) מצאתי רשימה זו. דומני שבעל הרשימה אינו ידוע לנו ממקום אחר. כה"י הוא עתה בידי הרב יעקב ליפשיץ, ואני מודה לו על שהרשה לי לפרסם רשימה זו.

אלה הספרים אשר חנני שמו"ם: 1 יעקב יו"א 2 בכמ"ר בנימין זלה"ה מבוטניא קודם 3 זה הפסק מסדר מועד כולו מרב ישעיה אחרון ז"ל

עוד פסק אחד מסדר ישועות 4 בקלף מרבי ישעיה אחרון ז"ל ג"כ 5

עוד פסק אחד מסדר נשים בקלף מרבי ישעיה אחרון ז"ל ג"כ שלשתם מידי מוכר אחד

עוד א' פירוש חומש מאבן עזרא ז"ל ישן

עוד א' פיר' חומ' מהרמב"ן ז"ל הקצר 6

עוד א' ספר חובת הלבבות בקלף נאה

עוד א' ספר מצות קצר 7 כתיב' משק"א 8 נאה

עוד א' תורת הבית 9 בנייר כתיב' ספרדית

עוד א' מכלול 10 בנייר

עוד א' פסק מברכות וחולין, וע"ז ונדה מרבי ישעיה אחרון ז"ל

עוד א' פסק משבת מרבי ישעיה אחרון ז"ל ג"כ

עוד א' פירוש מפסק 11 רבי' יצחק אלפסי ז"ל

עוד א' פסק הנק' מאור 12 מכמה מסכתות ורוב סדר מועד

עוד א' גמ' שבועות בלי טבלאות נא' 13

עוד א' גמרא סנהדרין הוריות בלי טבלאות נאה

עוד א' גמרא מתלמוד בבלי מטושטשת

עוד א' פסק מתלמוד בבלי מרבי ישע' ראשון ז"ל

עוד א' פסק מיומא ושאר מסכתות

עוד א' גמרא ערכין בכורות ומסכתו אחרות

עוד א' פסק מסדר מועד בקצת 14 מרבי ישע' אחרון ז"ל

1 במקום אלהים, וכן גם ב'ט' „מנהג טוב“ (בוואפסס תרפ"ט), שמחברו היה אחד מחסידי איטליא, ועוד.

2 יראה זרע יאריך ימים אמן.

3 בראש וראשונה. 4 נזיקין. 5 גם כן.

6 ואין בידי לקבוע הכוונה לאיזה קצור.

7 סמ"ק. 8 כתיבת משי"א, כתב קורסיב ולא מרובע.

9 להרשב"א. 10 לרד"ק. 11 פירוש על הלכות הרי"ף.

12 ספר המאור לרד"ה על הרי"ף. 13 נאה.

14 בקצת מסכתות.

עוד א' פסק מאיסור והתר לה"ר צדקי¹⁵ בנייר
 עוד א' פסק מסדר¹⁶ מועד קטן מרבי' ישעי'
 עוד א' פירוש מנביאים כולל¹⁷ לרבי' שלמה ז"ל בקלף
 עוד א' ספר נקרא מגלת סתרים¹⁸ בקלף לשון תלמוד הוא
 עוד א' כללות מאיסור והתר לרבי' שלמה¹⁹ בנייר וכמ' ענייני' בסופו
 עוד א' חלק ראשון מאבן סינא קניתיו מר' יקותיאל פינצי בהיותו בכוסניי פיבר' קפ"ב²¹
 עוד א' ספר חוש ומוחש והווייה והפסד לאריסטו'
 עוד א' ספר פרק חלק משרת(?) משה²² רוח חן²³ וספר התפוח²⁴ כתו' בו ג"כ²⁵
 עוד א' ספר נק' ריוח והצלח מנזיר ובן המלך²⁶ קניתיו...²⁷ מפיוזא יע"א בנייר
 עוד א' ספר קטן מויכוח נק' ספר מלחמות ה' ²⁸ בנייר
 עוד א' קונטרס מלמות המורה להחכ' שמואל י' תבון ז"ל ומשנת חולין ופי' לרבי' משה ז"ל עמו
 עוד א' פירוש משלי לאבן עזר' ז"ל קטן בנייר
 [שורה אחת נמחקה בכוונה]
 עוד א' ידיעות מקבלה ג"כ²⁹ האח' איגנה שלימ' תוך שתי טבלאו' בזהב.

¹⁵ הוא ספר שבלי הלסט ח"ב, שבהתחלתו באו הלכות איסור והתר.
¹⁶ ממסכת? או שיש להשמיט את המלה "קטן".
¹⁷ היינו מכל ספרי הנביאים, ראשונים ואחרונים.
¹⁸ כנראה לרב נסים גאון, הכתוב בחלקו "בלשון תלמוד", בארמית, ועי' משי"ב עליו ב"הרביק" ענה י"א
 עמ' 229 ואילך.
¹⁹ תאור מס' איסור והתר לרש"י ז"ל נמצא במבואו של ר"ש בוכר לסי' האורה, 40—60.
²⁰ וכמה.
²¹ פיברואר קפ"ב (1422), ומכאן שהרשימה נכתבה סמוך לאותו זמן היינו בראשית המאה הט"ו.
²² פירוש המשניות להרמב"ם מפרק חלק שבסנהדרין?
²³ לר"י אבן תיבון.
²⁴ המיוחס לאריסטו.
²⁵ כתובים בו גם כן.
²⁶ ספר בן המלך והנזיר, שנעתק לעברית ע"י ר' אברהם ב"ר חסדאי.
²⁷ אין לברר את שם המוכר.
²⁸ לר' יעקב ב"ר ראיבן. עומד להופיע בקרוב, אמנם ספר זה אינו קטן.
²⁹ נראה איפוא שגם הספר שהיה רשום בשורה הקודמת, שנמחקה, היה מספרי קבלה.

תיקונים והערות לרשימת כתבי-היד העברים בפאריס

מאת

גרשם שלום

עברתי על כמה כתבי-יד בפאריס המכילים דברי קבלה ומצאתי הרבה לתקן בדברי הקטלוג שנערך בקיצור ע"י צוטנברג מתוך דבריהם המלומדים של מונק ודרנבורג. עכשיו שמענו שיש אולי תקוה שיחדשו את העבודה בהכנת רשימה מדעית שלימה. הערותי באו לסייע למלאכה זו ב"פינה אפילה" כמו ספרות הקבלה. הדברים מיוסדים בחלקם על העתקותי ורשימותי משנת תרפ"ז ובחלקם על צילומים הנמצאים ביד.

ס' 225² פירוש שיר השירים. הוא פירוש ר' עזרא בן שלמה, בלי כל ההקדמות. ס' 228² ברשימה: דרשות על שה"ש לר' יעיש בן שמחון אנדלוסי ולר' יצחק חלאו. עד כמה שראיתי, אין כאן שני מחברים אלא רק אחד: יעיש בר שמחון החותם כמה פעמים בהוספת הכנויים "אנדלוסי שודרי נ"ע" (ולא Ibn-Soda כמו שנדפס). דרשותיו של ר' יצחק חלאו (כך צריך לתקן על-פי כתבי-היד) צורפו ע"י המחבר-המאסף לדרשותיו, והוא מצטט את ר' יצחק בתוך דרשותיו. דף 106א: "והפירוש הראשון שאמרתי בגן הוא דעת ר' יצחק חלאו". דברי ר' יצחק חלאו אינם בדרך קבלה אלא בדרך האליגוריה הפילוסופית. ר' יצחק הוא כנראה אביו של ר' משה בן יצחק חלאו. שפירושו האליגורי על שה"ש נמצא בס' 269, ובמינכן 71¹, ובנו הולך בדרך אביו.

המחבר ר' יעיש בן שמחון היה כנראה במאה ה"ט. פירושו על פי "המקובל" או "האמת" — בנגוד לפירושים "על פי השכל" או "עפי' החכמה" — מיוסדים בעיקרם על הזוהר המובא כאן פעמים רבות. המחבר מביא כבר את ספר העיקרים לר' אלבו (דף 371 ועוד). את פירושו שה"ש לר' עזרא הוא מייחס לרמב"ן (פעמים רבות) כרגיל במאה ה"ט. מלבד זה ידע ספרי קבלה של ר' יוסף גיקאטיליא: ס' שערי אורה (132ב), פירוש מרכבת יחזקאל (45א) וס' טעמי המצוות שלו (82ב). בלי להזכיר את שם הספר, הוא אומר במצות אוב "אחרי זה ראיתי דעת הר' יוסי בן גקטליא בענין האוב מסכים לזה לא פחות ולא יותר" והדברים נמצאים בטעמי המצוות שלו. כן ידע ספר אחד לר' יהושע בן שועיב, ולא ברור לי אם כוון לדרשותיו או לפירושו על סודות הרמב"ן (46א). פעמים אחדות הביא את ר' בחי בפי' על התורה, ודברי אליגוריה לחכם בשם ר' יוסף אלברגולוני ז"ל, ואיני יודע מי הוא (דף 168א, 157א, 152ב, 91ב, 83ב). אולי כדאי להשוות את כה"י פאריס 261³ ולבדוק אם אין זה הפירוש הפילוסופי לשה"ש ליוסף הנמצא שם.

בדף 43א מצאתי דברים אלו: "ואמר בזוהר משל למטרונה שהלך בעלה למדינת הים והגיחה זמן מרובה והיו חברותיה מקניטות אותה ואומרים לה לעולם לא ישוב בעליך לשבת אתך, והיא בוכה כנוזפה ואבלה ובעת שמקניטות אותה [לוקחת] כתובתה והיא קוראה בה כמה שדות כמה עיירות שכתוב לה בכתובתה והיא אומרת בעל שכי' ייעד לי בכתובתי לעולם לא אשכח אותו. וכן האומות מקניטות את ישראל והן רואות נחמות הנביאים ומתנחמים". אין משל כזה בס' הזוהר שלנו אבל משלים דומים לו מאד נמצאים בפסיקתא דר' כהנא דף קל"ט ע"ב

ובאיכה רבתי ג', כ"א. בכ"י מינכן 71 מובא המשל בנוסח קרוב לזה שבאיכה רבתי אבל נוטה ללשון הוהר דווקא. מתוך — ספר הבהיר¹. האם קרא ר' יעיש בר שמחון באמת דברים אלו בוהר?

ס' 242 בדף א' מצאתי אגרת מאת ר' אביגדור קרא (עפ"י ר"ת בשיר שבראש האגרת) המבקש לסייע לתמיכת ישיבתו "כי רבים מתאספים עלינו לשמוע ממה שקבלתי ממורי ז"ל".

ס' 353² התיאור הנדפס הוא מבולבל ובלתי מדויק. כמה מן הליקוטים הישנים הנמצאים כאן, באים בסדר דומה גם בס' 799 ובס' 843 ואילך. אני רושם כאן פרטי הקטעים החשובים למדי: א) והרוח תשוב אל האלהים... זה שכל הנפעל, כמו ס' 799⁴, בקאסאנאטנוי 179⁸⁰. מכ"י קמברידג' Add 645.1 דף א' 17 העתקתי לי את הנוסח הזה של הסוד: "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה זה שכל הנפעל שהוא חומר לשכל הקנוי והוא הצורה לשכל הנפעל וזאת הצורה אינה נפסדת לעולם ולעלמי עולמים והיא כמו מורה דרך הישר לשבים להלך אם יוכה אז יחזה במחזות בלי פחד ורגזות ויתחבר נפעל עם קנוי וקנוי עם נפעל והם ותוא דבר אחד, ואם יטה מן הדרך הנפעל, הקנוי לא ימעד לעולם ועד כי הנפעל יש העונש והשכר כי הקנוי צורה קיימת מצד האמת והוא תמיד חי ולא מת. כך קבלתי מפי מורי ורבי ז"ל". ב) הלאה כמו בכ"י 799⁴, ובכ"י קמברידג' הנ"ל. מן כתה"י האחרון רשמתי אותם עד ס' י"ד כדלהלן: ב) אמן הוא רומז לחכמה וכן הוא אומר ואהיה אצלו אמן.

ג) כבוד ולב בספר הבהיר... הם אחד... כבר רמזתי לך מהו ענין לב... ועל זה כוונו פני משה בפני חמה... ואמר אחד מן החכמים בספרו³ "חל על פניו האור המורגש ונקשר בלבו האור המושכל". הוא קטע מלוקט משני מאמרים בפ"י האגדות לר' עזרא בן שלמה ונדפסו בס' לקוטי שכחה ופאה דף ר' ע"א ו' ע"א.

ד) נפש יתירה. גם הוא מלשון ר' עזרא שם.

ה) כריח שדה אשר ברכו... שדה של תפוחים, גם הוא משם.

ו) במופלא ממך אל תדרוש... היא הספירה הראשונה הנקראת כתר עליון, גם הוא משם. בס' הנ"ל, דף י' ע"א.

ז) צריך אותה לדעת כי היחוד כשאדם מזכיר שמות ועניינים... צריך אדם ליחד הכל עד אין סוף. מלשון ר' עזרא שם "ענין קריאת שמע", ונדפס במאמרי "שרידים חדשים" בספר הזכרון לקליין-גולאק, עמ' 222.

ח) אשכילך ואורך פי' מי כמוך באלים על מה נכתב בה ונכתב בפסוק ב' פעמים...

ט) בכל מקום שתמצא גבריאלי...

י) ציצית טעם למצוה. ציצית צריך ל"ב חוטין... שמשם נאצל הכל הוא הנורא במעשה בראשית.

יא) עשר ספירות כנגד י' אצבעות... זה כתב רבי יצחק בן הרב זצ"ל [הראב"ד], אחד על גבי שלשה... שלשה ע"ג שבעה... וז' אלו על י"ב מזלות [כמו שנדפס אצל ברנהיימר, עמ' 57].

יב) עשר ספירות מקבלת חכמי המשינה (דף 25א—26א); הוא מאמר בס' זוהר חדש דף א' ע"ד ואילך (ורשה תרמ"ד). מן ה"מתניתין" שבזוהר. בסופו באה פתיחת המדרש הנעלם לפר' בראשית. (זהר חדש דף ב' ע"ד). "תנו בי' מאמרות נברא העולם" —

¹ עיין הלשון בספרי על הבהיר עמ' 165.

² נוסח זה עולה הרבה על הנדפס ברשימת ברנהיימר, כ"י מילאנו 57²³. ברנהיימר צירף שם כמה לקוטים שונים לענין אחד.

³ בס' הכוזרי, מאמר א', ק"ט.

אבל בהמשך שונה מהנדפס⁴. לא ברור אם המלקט איחד שני מאמרים שם לאחד באופן מלאכותי, או אם היה לפניו נוסח אחר וקצר יותר (או מסודר אחרת) של המדרש הנעלם.

(ג) „ספר היחוד ראוי לכל החכמים לחזקו ולאמצו“ (דף 27א—29א). זהו פירוש על עשר ספירות מחוג ספר העיון (במפתח שלי על ביאורי י' ספירות סי' 37 ובספרי „ראשית הקבלה“ עמ' 258). הפתיחה הנ"ל לקוחה מן „פתרון ספר האמונות“, התרגום תישן שמקובלי חוג העיון עדיין השתמשו בו.

(ד) „קבלה בידנו שהוא“ שבשם המפורש...“ (דף 29). הוא מאמרו הידוע של ר' אשר בן דוד ונתפרסם כלו ב„הסגולה“. כאן בא רק קטע קטן, וכולו להלן בכ"י בסי' לח: טו) „והנני מפרש בקצרה ענין מעשה בראשית“ (דף 30א—31א). והוא מלשון ר' עזרא בן שלמה בפ' האגדות שלו (כ"י ואטיקאן 294 דף 37א) שהעתיק כאן מלה במלה פירוש רבו ר' יצחק סגי נהור, ועל כן נקרא הקטע באמצע „לשון החסיד“. לאמתו של דבר כולו של ר' יצחק.

טז) „סתרי תורה הנגלה“ (31א) מיוחס לרמב"ן (עיין ברשימה הנדפסת). נדפס בספרי „קבלות ר' יעקב ור' יצחק הכהן“, עמ' ס"ה—ס"ח בשני נוסחאות. ועיין במפתח שלי סי' 45. יז) „כלל אוד מענין הקבלה“ (דף 32א) — עיין ברשימת כה"י בירושלים, עמ' 72. יח) „ועתה אפרש פירוש עשר ספירות כתר חכמה בינה. כתר הוא השכל עלת העלות ית' הוציא דבר מן הכח אל הפועל“ (34ב). הם דברי ר' מנחם, קיצור מס' כתר שם טוב. עיין במפתח שלי סי' 35 ו-50. בסוף: עד הנה מצאתי בהעתק אחר.

הקבוצה הבאה של סודות, מדף 36ב—41א חוזרת גם בכמה כ"י אחרים⁵ ונדפסה בחלקה הגדול בס' הנפש החכמה בליקוטים בסוף הספר שבוודאי אינם מדברי ר' משה די ליאון אלא היו כלולים בכתב יד אחד יחד עם ספרו של ר"מ די ליאון. שטיינשניידר דן על כ"י של ליקוטים אלו בתמוזכיר שנה י', עמ' 157—161.

יט) „מפני שיבה תקום“ — עיין המוזכר י', עמ' 159.

כ) סוד בלעם (36א) נדפס בס' הנפש החכמה סי' נ"ג.

כא) פירוש ברכת כהנים (36ב).

כב) טעם הלולב (36ב). נדפס שם בסוף סי' י"ו.

כג) כלל גדול ממצוות עשה ומצוות לא תעשה, שם בסי' נ"ד.

כד) טעם ציצית, שם סוף סי' ז'.

כה) מה שאחז"ל כי האדם עולם קטן. נדפס שם סי' נ"ה.

כו) טעם טבילת הטמא, ג"כ שם.

כז) טעם על מה נשבע ה' לדוד. נמצא במפתח לסודות בס' הנפש החכמה סי' נ"ה, אבל לא נדפס בספר.

כח) אל אדון על כל המעשים, נדפס שם בסי' י"א.

כט) פי' ומותר האדם מן הבהמה אין. נדפס בס' שושן סודות (תקמ"ד) דף א' ע"ב.

ל) פי' יתגדל ויתקדש, מדבר על התפארת (38א) נדפס בס' הנה"ח באמצע סי' י"א.

4 בכ"י קמברידג' הו"ל בא המאמץ החדש בנוסח זה. „תניא ר' אליעזר אומר מי כמוך באלים ה' שיוכל לברוא עולם וזלזל אות אמת נטל הקב"ה משמו והיא אמת ה"א ונסתתר שמו אלהים ואז גברא העולם והוא המאין דאמר בה"א בראם. אמר ר' אבהו בוא וראה כמה חשש הקב"ה על כבוד שמו ית' דתנייא תרינ תרינ אמתון אתגליפו חד על חד ואתחזר חלת וגליף חד אחריא ואתחזרו תרינ עד דסלקין לעשרא. אתגליפו אנון ואתחזרו תרינ עד דחזרו לעשרא. אתגליפו אנון ואתחזרו לתלתין ותרינ שבילין בחכמתא. אלין אתגליפו בגלופיהון לעשרא ואתחזרו לפ"ב. מכאן ולהלאה מאן דשגח שינה בבעותא דלבא וסתמי ולית דפתחן ליה ועל האי כתיב אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן...“ (ס' [=סליק]).

5 מאזאנאט. 17928, קמברידג' Add. 644 דף 16א—17א (אולי בשנויים אחדים) והוא כ"י שנבלם 20 הנוכר אצל שטיינשניידר.

- (לא) טעם לא תבשל גדי, נדפס שם בסי' נ"ו.
 (לב) [ענין ראש השנה] (39—40R) נדפס שם בתוך סי' ט"ז, בחלק השני.
 (לג) ענין סוכות (40R) "הסוכה רומז לחכמה", נדפס בתוך סי' י"ז.
 (לד) ענין שבועות (40R).
 (לה) כלל מענין ברכות אמצעיות (40B), נדפס שם בתוך סי' י"א, ואולי יש בכ"י עוד ליקוטים אחדים אחרי סוד קצר זה, כמו בשאר כ"י?
 (לו) ארז"ל צורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד (41B—42R), בסופו "לא מצאתי יותר בהעתק".
 (לח) "עוד זה מצאתי בו [!] הקונטרס" וכאן בא בדף 49R—60R הנוסח השלם של פירוש ר' אשר בן דוד על השם בן ד' אותיות שתחלתו בלבד הועתק כאן בסי' י"ד.
 (לט) "מהעתק אחר" והוא "מדרש שמעון הצדיק" מכתבי חוג העיון, דף 60R—62.
 (מ) "סוד עץ הדעת" (דף 62B), בכ"י אוספורד 2456 דף 71B—8B מוכר בטורף את המחבר: ע"כ לשון החכם ר' עזרא ז"ל. אבל מסופקני מאוד אם הדברים נכתבו באמת ע"י ר' עזרא.⁶
 (מא) "יחוד של הרב ר' אליעזר מוורמשא" (65A).
 (מב) [פי' הספירות] "מחשבה נקרא ראשית" (סי' 74 במפתח שלי).
 סי' לת, מ—מב. המאמרים האלה נמצאים בסדר זה גם בכ"י בריטיש מוזיאום 753 (סי' xxv—xxviii), מדרש שמעון הצדיק נמצא באותו כ"י לפני כן. סי' לת—מא בא בסדר זה ברומא בכ"י קאזאנט. 179 אלא שיש שם הוספה אחרי לח, שני כתבי יד אלו מכילים עוד כמה מן הקטעים הרשומים כאן, אבל בסידור שונה ובתוספת ומגרעת.
 סי' 596 פירוש על הסידור המלוקט מספרי קבלה, נכתב בשנת 1400 מעלה מטה, המלקט אינו מציין את מקורותיו, אבל נראה לי שהכניס כאן את רוב פירושו של ר' עזריאל על התפלות, מלבד שאר דברים. בדף 17R בפירוש בשכמל"ז מצאתי בטוי מעניין זה: בד' דאחד "צריך לבין סוף לאין סוף עד אין סוף הגמור".
 סי' 680. סי' 3 אינם דברי ר' משה די ליאון אלא מהחלק שרק במקרה נדפס בשמו בסוף סי' הנפש החכמה, אבל יש כאן כמה קטעים שאינם מקבוצת סודות זו. בדף 146B על השם אגלא: "והג' נדגשת להבדיל מלשון הרומנין שקורין לגבירה ג' מילה בנקודה על הג' למעלה והוא יוצא מן א"תה ג'בור ל'עולם א'דני והשם הזה לבעלי הקבלה באד'". השוה כתבי יד בקבלה עמ' 76 (סי' 29), ושם הגירסא "שקורין לגבירה אגילה", גם הסוד הבא בכ"י ירושלים על "שלח תשלח את האם" נמצא כאן אחריו.
 דף 147A "שלש נפשות שאמרו חז"ל... פיר' הרב ר' יעקב נזיר ז"ל" נדפס בסי' הנפש החכמה סי' י"ב (גליון ח' א' ע"ד). הסוד נפסק כאן באמצע המשפט (בנדפס שורה 18) במלים "שאדם עוסק", במלים אלה נפסק הסוד גם בכ"י ואטיקאן 294 דף 36A המכיל את המקור ממנו נלקח כל הסוד, והוא פירוש האגדות לר' עזרא ז'. כ"י פאריס ממשיך באמצע השורה: "יום שבת והוא הזי"ן [?] והוא תיסוד הוא זכור ליום והוא ז' של תפארת ושומר ללילה והוא הנו"ן הע[טרף]". נראה שגם כאן חסרה התחלת הסוד, ואולי אבד דף בכ"י שהיה לעיני הסופר.
 גם ההמשך אינו ידוע לי ממקום אחר: "ככל מקום שכתוב בפ' החומש [של הרמב"ן] השם המיוחד רוצ' לומ' התפ[ארות], זכור את יו' השב' בלשון הרב בפירושו...".

⁶ יש סחירה בין תוכן הדברים ודברי ר' עזרא האמתיים במאמרים אחרים, ובאמת נמצאו רק השורות האחרונות בפירוש האגדות שלו בכ"י ואטיקאן 441, ואולי סוכב ציון המוגבר רק עליהם ולא על גוף הסוד, ועיין דברי תשבי במבוא לפירוש האגדות של ר' עזריאל, עמ' י"ז.

⁷ אמנם אפשר מאד שגם בכ"י זה באו דברי ר' יעקב כחוספת קדומה, יום שאר תוספות, מצאתי אותם בכ"י השלם ואטיקאן 441, ועיין תשבי שם, עמ' י"ג.

מביא סוד על זכור ושמור, ומסיים (147ב) "והטעם הזה לא יסבול אותם [1] אלא מי שאינו רגיל בתלמוד"; אח"כ: "ומפורש אמ[ר]ו נשים חייבות בקדוש היום... ובמדרשו של ר' נחוניא בן הקנא הוכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור... [ומסיים בדף 148א]: "מכין אותו עד שתצא נפשו". מכאן באים קטעים מפירוש האגדות לר' עזרא, ולא כדברי הרשימה הנדפסת. דף 148א "בראותך בדברי רז"ל מלך יושב על כסא דין... [עד] אלא מדעת האומן". הוא בהוצאת תשבי, עמ' 8—9.

דף 148ב שורה א' "וכן תניא מיכאל באחת". מהתחלת פירוש ר' עזרא לברכות. (הו' תשבי, עמ' 2 שורה 2 — עד סוף עמ' 6) הסוף בדף 149ב באמצע. הנוסח מקוצר. דף 149ב טעם על מה נשבע יי' לדוד = כ"י פאריס 353. ראה בניתוח כה"י לעיל סי' כז. וכן הקטעים כה' כה' יט. כט של הליקוטים הצ"ל, עד 150ב למטה. העמוד הבא אינו מקובץ הסודות שבסוף ס' הנפש החכמה, ומקורם אינו ידוע לי לפי שעה. הדברים נלקחו מספר על התורה.

דף 150ב שורה 4 מלמטה: "בפרשת ואלה המשפטים במדרש ילמדנו טוב איש חוטא ומלוה וכו' כל ברייתיו של הקב"ה לוות זו מזו החכמה לוייה [2] מן הבינה והבינה מן החכמה... שמים לווים מן הארץ והארץ מן השמים... ועתה הבן זה כי לא על השמים הכדוריים שאנו רואין מדבר ואף לא על הארץ אשר תחתנו והצדקה אשר תזכיר כבר ידעת מהו. צדק צדק תרדו' והחכמ' והבי' הנה הם מבוארי' והכל רמזו רז"ל בהגדות ברמזים ולמבינים ינעם וכו'. עוד שם בפר' ויהי בשלח השמים הללו במ' הוא דן את כל האומות תדע שהרי שחטאו דור מבול בהן דנו... והבן גם זה כי לא [על] השמים הכדוריים ידבר... עוד שם בפרשת בראשי' רב הונא בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ' אותם השמים החדשי' והארץ החדש'... מאשר הפליגו לומר אותם השמ' וגם הפסוק הזכירם חדשים מכלל שיש שמים שאינם בתואר הזה הם הכדוריים שעל ראשנו אבל אותם הפליג ושנה בהם וקראם חדשים ואמ' שהם עומדים לפניו מכלל שהכדוריים אינם באותו כלל ופי' אשר אני עושה אשר אני מקיים בשפוע".

דף 151א שורה 2 מלמטה: "והחכמה מן א"י [3] ואי זה מקום בינה. מסוד הקבלה כי עז פנים ממור בידוע כי שרשו רוח [מלה אחת שלא יכולתי לקרוא] מעיד עליו זה יצר הרע... לכן מתגלה בעזות פנים". זהו שוב מקבוצת הסודות שבחלקם נדפסו בס' הנפש החכמה. 151ב: "וכל העם רואים את הקולות ה' קולות. הם ה' ספירות וזהו שאמרנו שמשא ע"ה השיג עד התפ[ארת]... [ומסיים] כנגד ה' היות ביה אור ה' פעמים ויהי אור ויהי היות גופניות".

"התשובה נתן כח לתפ' ולע' ומהם לשאר תכחו' האמצעיים... ועליהם נאמר יהי אור ה' פעמים וישר בעיני. כח הגלגלים בא מאור שפע הספירות. אש זרה באתב"ש כנסת יש' בגי' מדת הדין". [4] אח"כ סוד בלעם הנדפס בס' הנה"ח, סי' נ"ג. אח"כ: "חכמה כח אדם. פלאות אלף תיו כלומר כח אדם שהיא חכמה במהו [5] באלף תיו דהיינו מא' ועד ת' כ"ב אותיות. בהתחבר שכל אל החמרי יהיה שקר וכן שקר עולה בגימ' שכל בחמרי'. ובהתחברו אל האלהים יהיה אמת וכן אמת עולה בגי' שכל האלהי' והוא כח נבואה נפרד. [דף 152א] אשמדי' אש דמי. אשדמ'. פרעה'. השכל. העפר. אשמדי' כח האש מתערב בכח הדם וזו היא רוח רעה". הדברים קרובים לרוח אברהם אבולעפיה או רבו ר' ברוך תוגרמי, ולא מצאתים בקבצים אחרים של סודות אלו.

⁸ הגימטריאות נכונות רק בלוס זה: שקר = שכל בחמרי; אמת = שכל האלהים.
⁹ הסודי הזה נתחבר כנראה עוד לפני זמן ר' יוסף גיקאטילה המשתמש גם הוא בגימטריא זו בסוד יציאת מצרים. כ"י פאריס 7934.

אח"כ "ואל משה אמר עלה אל ה' מדת רחמים התפ' הנק' מדת יום. אל ה' הע' שהיא מדת לילה ותוא המלאך הנאמר עליו כי שמי בקרבך. רק שש שורות. אח"כ סוד על ארץ-ישראל "עוד נאמר רצית ה' ארצך מי נשא עונם הארץ אשר הם יושבים עליה". מסיים דף 152ב "ובפורענות הוא אומר ואל אדמת ישראל לא יבוא".

אח"כ: "כי גבוה מעל גבוה שומר וגו' הוא רמז לכבוד למעלה מכבוד... וגבוהים עליהם הכתרים הרוחניים שהם החכמה והבינה שהם מתעלים למעלה מן התפ' והע'. קר"ע שבאבינו מלכנו שבראש השנה יש להאריך כי הוא מן השם של מ"ב [שם "קרע שטן"].

אח"כ סוד "גדול יום הגשמים" במס' תענית. ותוא מל שון ר' עזרא בפירוש האגדות. עיין בהו' תשבי. עמ' 2. לפי הגירסא הרשומה שם בשנויי הגירסאות. מסיים: אם יבין מפרש"י ע"ב וכל זה מבואר". וכן 152ב—153א שורה 8 הם דברי ר' עזרא למס' ברכות דף ל"ג ול"ד. תשבי עמ' 16 שורה 6—14 לפי גירסת כ"י ואטיקאן 294.

אח"כ שוב סוד אבולעפיה: "ראש התלי וזנב התלי... תלי מכשף מת". ועוד סוד כזה: "מעשה מרכבה והיא הרכבת שם בשם אמ"ש עם אש"ם ושתי"ם ספירו"ת" (רק שורות אחדות). אח"כ "התולך במקום סכנה יזכיר אלו שמות... [שם בן כ"ב. אנקת"ם וכו']... כך נמצא בתלות ה[?] של ר' יהודה החסיד". ושוב סוד על הספירות: "וארא אל אברהם". ואח"כ מדף 153א למטה עד 154א רשימת כנויי הספירה העשירית: "עטרה מלכות שבט מישור כנסת ישראל וכו'". מיד אח"כ בלי מעבר, עד 154ב שורה 5 מלמטה:

"אמר הנביא והיית עטרת תפארת ביד ה' וכו' הזכיר התפ' כי בהתעלות העטרה בתפ'... ובפי' הרב הזכיר מה שאמ' במכילתא היום לא תמצאוהו... אבל אתם מוצאים אותו לעולם הבא. אמ' הרב זה טובל ב' פירושים וכו' [והם דברי הרמב"ן בפ' בשלח]... [ומסיים]: עכ"ל הרב. ואל שדי יפרך וירבך לקהל עמים מצאצאך כמון". והוא קטע מאחד מפירושי סודות הרמב"ן, והכותב רומז "כאשר אבאר עוד בע"ה". וברור שהדברים באו כאן כפירוש הכנויים הראשונים למלכות ברשימה הקודמת. וכן 154ב—155א פירוש הכנוי שבט מישור. כחלק הנשאר של 155א ציור עשר הספירות. פותח: "[הכתר] היא מקבלת מאין סוף ונקר' מחשבה והיא הנשפעת מן הסבה [הראשונה] ואצילות אויר קדמון".

680⁶. הכותרת "מה שנמצא מספר הבהיר והוא נק' מדרשו של ר' נחוניא בן הקנה" אבל אינו "פרגמנט" של הספר אלא כלה מלבד השורות האחרונות. הספר מסיים בדף 177א. אח"כ באו ליקוטים אחדים.

דף 177ב: "המנורה מעשה [!אולי מקשה?] אחד רמז לו' ספירות נאדקות ומחברות בלי פירוד כי השלש ראשונות לא ישיג להם הדעת כי הם נשמה לשבעה". ומכאן מונה כנויים של הספירה העשירית "העטרה נקראת שם מדת הדין" ומסיים "הדבור שם המיוחד".

[177ב] אח"כ קטע על י' הספירות: "מחשבה כתר עליון. אצילות אויר קדמון. חכמה רוח אלהים חיים. ספר דומה לתכלת. בינה רוח מרוח וי"א מים מרוח. ספר דומה לירוק. תשובה. חסד. זרוע ימין. מכאן ואילך עד סוף הסיפור דומה למים מאש. דין. זרוע שמאל. אש ממים. עד כאן רוחניות. מכאן ואילך גופניות. עד 178א. מסיים "רוח ה' דבר בי שמשם הנבואה ירושלים שלמעלה וי' יראנו נפלאות מתורתו". אולי הוא סי' 59 במפתח הספירות שלי?

178א/ב: "פירוש הספירות. הראשונה כתר עליון, שניה חכמה... עשירית מלכות. קודם שברא הקב"ה את עולמו היה הוא ושמך בלבד ג"א[?] בשמו. י"ל בשמו בחכמתו. ובחכמה היו כל הדברים מעורבבים והיו כל ההויות נחתמות שלא הוציאם השם מן הכח אל הפועל כאילו שיש בכחו הפרי ועדיין אינו מוציאו. וכשהתבונן בחכמה הפך משורש הרים ויאורים בקע [איוב כ"ח. ט'] ר"ל שמשך כל ההויות שנחתמו בחכמה והוציאו לאור על ידי בינתו ועל זאת

נק' הבינה תשובה שהבין שלא יוכלו רשעים להתקיים אלא בחסד... והנהיג את העליונים בחסד ובגבורה שהיא מדת הדין הקשה כי אין כח בתחתוני' להתנהג באלו ועל זה נקראו ה' ספירות אלו רוחניות שהנהיג בהם העולם העליון והחמשה ספירות האחרונות נקראו גופניות לפי שהנהיג בהם עולם התחתון. ועתה אזכיר לך שמותיהם וכו'. פירוש זה הוא סי' 121 במפתח פירוש הספירות שלי. מסיים: "הנה בארתי לך המדות אשר השם ית' מנהיג בהם העליונים והתחתונים ובאלו כלולות עשר מדות והם יסוד הכל ועקר הכל. וי' יראנו נפלאות מתורתו".

680⁶. הוא הפי' לס' יצירה הנמצא בכ"י ירושלים 27⁹¹ ובריט. מוז. דף 752 א—9א—11ב.

680⁸. נקרא "מאמר אחד על פירוש קצת ספר יצירה". והוא הפירוש בכ"י ירושלים 27⁹⁰.

בריט. מוז. דף 752, דף 5ב—9א (שלא הוכר כראוי אצל מרגליות), וכן מצאתי אותו בכ"י פרמה

דייריסי 1230 דף 132א—138ב, דייריסי 1390 דף 88א—91א (ולא כמו אצל פרוז) ועוד בכמה כ"י.

680⁹ זהו הפירוש האמיתי של הרמב"ן לס' יצירה שפרסמתי בקרית ספר שנה ו'.

680¹¹. מאמרו של (ר' אשר בן דוד) נקרא כאן: "מאמר אחד על דרך הקבלה מבואר

יפה על כלל ספר יצירה לר' הגדול הרב ר' משה בר נחמן תנצב"ה". מכאן

אנו מבינים כיצד הביא ר' אברהם ן' מיגאש בס' כבוד אלהים (קושטא שמ"ה) דף קי"א ע"א

לשון ארוך ממאמר זה כדברי הרמב"ם [צ"ל הרמב"ן] ז"ל שכתב בפירושו לספר יצירה.

היה איפוא לעיניו כ"י מסוג זה.

680¹³ הליקוטים מכילים:

א) פירוש עשר ספירות מס' כתר שם טוב "על פי הקבלה וסמך מן המקרא" וכתבנו

כבר ספר סוד היסוד המרובע [? איני יודע למה כיוון], דף 252—258א.

ב) "קבלה מבוארה" בשם הרמב"ן (דף 258א—260א), הוא נוסח ב' של הפירוש הנדפס

בקבלות ר' יעקב הכהן, עמ' סה—סח; במפתח שלי סי' 45.

ג) כלל אחר מענין הקבלה עם ההמשך "אמשול לך משל" ומעשה המנורה דף 260א—

262א; עיין ברשימת מינכן על כ"י 112 דף 161 ובספרי "כתבי יד בקבלה" עמ' 72.

ד) פירוש מעשה בראשית מדרך הקבלה (262ב—264ב). תאם זה הפירוש הנמצא בכ"י

פאריס 353 דף 30א? מהו תחלתו וסופו של הפירוש? אחרי הסיום עוד "חתם שם כבודו בפעולת

מעשה בראשית. יום א' כנגד אות א'...".

ה) פירוש הקדיש. דף 263א—270ב. הקטע מדף 268א על כתיבת השם בשלושה יודי"ן

מצאתי גם בפירוש הקדיש בס' חיי עולם (פאריס תרל"ט), עמ' 31.

ו) "טעם הציצית וביאור איך תרי"ג מצוות תלויים בו" וכלל גדול מיסוד טעם מצוות

עשה ומצוות לא תעשה" נדפסו בס' הנפש החכמה סוף סי' ז וסי' נד. "טעם אמת ויציב" (קצר).

"אמרו רבו' הרוצה להתפלל יכנס שיעור וב' פתחים ואח"כ יתפלל, על דעת הרב ר' משה ב"ר

נחמן זצ"ל שאמר כי כוונת כל התפלה לתפארת יתפרש הכי... ולדעת האומר כי כוונת כל התפלה

לתשובה יתפרש הכי... ונדפס בס' הנ"ל סי' יא, בשיבושים רבים. "פירוש כתר יתנו לך".

נדפס שם סי' טז. (דף 270ב—272א).

680¹⁶. דף 289—308ב. מתוך ספר בלתי ידוע של אברהם אבולעפיה שהיה מחולק לשערים.

החלק הראשון הכיל ל"ב שערים, מהם נמצאו כאן שער כ"ו עד ל"ב והתחלת הספר באמצע

שער כ"ה. בשער כ"ו ("אצטרך בזה השער לגלות לך דבר גדול") הוא מצטט את ס' גט השמות

שלו 10 (כ"י אוכספורד 1658). בתחלת החלק השני "ואחר שקבצתי וכתבתי חלק הראשון מברכת

10. וזה לשונו: "ואשר כתבתי בספר גט השמות על זה והוא שמצאתי כתוב בספר מן הספרים איני רוצה להזכיר שמו כי הרוצח להביא אחריו אשה שתאהבו יזכיר שם והו' ילי' ס"ט עלם פנים ואחור ו' פעמים בליל ר' בשעה א' של הלילה שהיא שעת שבת וישביע קצפאל שהוא המלאך הממונה... ויכתוב בשעה תהיה ה' שמות על קלף צבי בלא הפסקת דבור יתלה הקלף התוא כקמיע על צוארו ואז תאחבו האשה... בכח שם

כהנים הנקרא מלמד אמרתי אכתוב גם זה המאמר היקר להיות לי לאור כאשר היה השתדלות רבי קדוש להוצאו לאורה כי גם זה משבריו ומספריו מועתקים!!] ויען קדוש ויאמר יען כי ראש ידיעת אלו הקבלות ידיעת ספר האלפא ביתא וענינה...". אבולעפיה מחבב את המנהג לקרוא לחלקי ספריו בשמות סמליים. מי הוא "רבי קדוש" זה? לא נודע לנו.
 713¹ כללי המצוות לר' יוסף ג'קאטיליא. בסוף הספר נמצאים דברים אלו בשולי הגליון: "ולהיות בעל הספר בלתי חפץ להעתיקו הכרחתי עצמי וכתבתי אותו בז' ימים מפני ששכח אותו וכאשר השלמתי אותו לגמרי אחר שעה בא ושאל ממני הספר בכעס בחושבו כי אני מעתיקו אז נתתי אותו ואמרתי לו הנהו לך ויקחו וילך מאתי בשלום". גם זה פרט קטן ומאלף מאד! הספר נמצא גם בכ"י גינצבורג 426 ובביה"מ לרבנים בניו-יורק (בלתי שלם) מן המכירה הפומבית אצל Sotheby (1926). נכתב בשנת 1523.
 סי' 719¹⁴ "חלק תורת האדם" אינו אלא המשך מס' משכן העדות הנמצא כאן 719¹². כך נקרא חלק זה על פטירת אדם בכל כ"י של הספר. (רק עד דף ב173).

(המשך יבוא)

זה אהבה יתרה מאד. וכאלה מצאתי מהם רבים מאד כמעט שאין תכלית למספרם והתפשטו הדברים האלו ליד יד רבנים גדולים המסתירים אותם בתכלית ההסתור וחושבים שגניזתם מלאים מרגליות ומתעודים סוד גדול כענינם בהם בעת צרכם.

מכירת ספרים בתימן על-ידי שליחי ארץ-ישראל

מאת

אברהם יערי

לפרופיסור אלכסנדר מארכס נ"ל
במלאת לו שבעים שנה לאו"ם
ברכה

במאמרי „שליחים מארץ-ישראל לתימן“¹ הראיתי שעוד במאה השש-עשרה שלחו מארץ-ישראל שליחים לתימן, ושהשליח הראשון שידיעה עליו הגיעה אלינו נשלח על-ידי ישיבת טבריה בשנת של"ט (1579). על-פי מחברות שונות של „ספר המוסר“ כתב-יד למשורר התימני זכריה אלצ'אוהרי, נסיתי לזהות את השליח הזה, לתאר את פעולתו בתימן ואת יחס יהודי תימן אליו, והוכחתי שאין הוא אלא המדפיס הראשון בצפת, ר' אברהם בן יצחק אשכנזי, ושבדרך שליחותו לתימן הוליד אתו גם ספרים למכירה. המשורר מספר שם בשבחיו של השליח שלא הפריז במחירי הספרים שהביא, ואומר עליו: „ועוד הביא ספרי הקדש, ובוזז הענין התחדש, שלא ביקש אלא דמיהם שיצאו מתחת ידו, ועל זה הפקיד פקידו, שכוונתו להתרחק, מהנאת כבוד תורה, ובוזז הדבר נהג כשורה“.

אחרי ר' אברהם ב"ר יצחק אשכנזי לא מצאתי שליח מארץ-ישראל לתימן במשך מאה וחמשים שנה, עד שנת תפ"ט (1729), שבה היה בתימן שליח ירושלים ר' יהודה ב"ר עמרם דיואן, שהנהיג בה את „קביעת הפארה“, כלומר, תשלום פארה אחת (שהוא אחד מארכבעים בגרוש) לשבוע לטובת ירושלים.²

לאחר פרסום מאמרי הנ"ל, פרסם ש. אסף מאמר בשם „הפצת ספרים בתימן ע"י שליחי ארץ-ישראל“³, שבו הדפיס חווה שמצא בכתב-יד בגניזה הקאהירית, ושעל פיה מתברר, שבשנת תצ"ה (1735) התכונן ללכת ממצרים לתימן שליח חברון ר' יעקב בונשיניור, ואף הוא לקח אתו ספרים למכירה.

והנה נעלם אז ממני וגם מהרב אסף מקור גרפס, שעל-פיו ברור, שעוד לפני ר' יהודה דיואן הלך לתימן שליח ארץ-ישראל, בשנת ת"ן (1690) לערך, ואף הוא עסק שם במכירת-ספרים והרויח בהם ריוח הגון, מה שהביא לסכסוך-ממונות בינו ובין שולחיו. יתר על כן, מתוך המקור מתברר, שהשליח היה יהודי תימני שהתישב בארץ-ישראל, והוא איפוא התימני הראשון שנשלח כשליח ארץ-ישראל.⁴

המקור שממנו אני שואב ידיעה זו היא שאלה-ותשובה בספר „מטה יוסף“ לר' יוסף הלוי נזיר, חלק א', קושטאנדינה תע"ז, חו"מ סימן ט' (דף צ"ה ע"ב). ר' יוסף הלוי נזיר היה בנו של

1 בירחון „סיני“, כרך רביעי (תרצ"ט), עמ' שצ"ב-ת"ל.

2 עין שם, עמ' ת"ד-ת"ה.

3 „קריית ספר“, כרך ס"ה, עמ' 493-495.

4 אחריו נשלחו תימנים בשליחות א"י רק בשנת תרמ"ג (1883), לאחר עליית התימנים הגדולה לירושלים בשנת תרמ"א-תרמ"ב, והם ר' שלום חמדי ור' יוסף גדאף. עין במאמרי הנ"ל, עמ' תכ"א ואילך.

ר' משה הלוי נזיר מחברון.⁵ איש מפורסם בנזירותו ובקדושתו,⁶ שהיה אף הוא בשעתו שליח חברון בתורכיה בשנות תכ"ח—תל"א (1668—1671),⁷ ושוב יצא בשליחות חברון לשם בשנת תל"ט (1679), ובבילוגראדו ראה אותו בשנה ההיא ר' צבי אשכנזי, הנודע בכינוי "חכם צבי".⁸ בנו ר' יוסף הלוי נזיר יושב תחילה בירושלים, והיה חברו של ר' חזקיה די סילוה בעל "פרי חדש" (אף הוא שליח א"י לאירופה), ואחר כך נתיישב בחברון, ומשם נקרא להיות אב"ד מצרים (קהיר),⁹ ושם נפטר ביום ח' מרחשון תע"ד (1713).¹⁰ תשובותיו נדפסו אחרי מותו בשני חלקים על ידי חתנו ר' ישועה זין, בקושטא, בשנות תע"ז—תפ"ו.

וזה דבר השאלה:

"שאלה ראובן הלך בשליחות ק"ק י"ב, ותנאי היה ביניהם כתנאי בני גד ובני ראובן, שכל מה שיזמין לו הי"ת,¹¹ בין נדרים בין נדבות בין מתנות, בין קודם נדבה, בין לאחר נדבה, ואפילו מציאה בדרך, הכל כאשר לכל, אחר כל ניכוי כל מין הוצאות, שיתחלק לשלשה חלקים, ב' חלקים לק"ק וחלק אחד לראובן, ותנאי היה ביניהם, שלא יוכל לעשות שום סחורה כלל ועיקר במעות ק"ק י"ב, ואם באולי יתנו לו באיזו מדינה בשביל הנדבה שום סחורה, שיקבל וימכור ולא ילבשם¹² בסחורה אחרת כלל. וראובן הוליד עמו בשליחותו ספרים שהיו לו למכרם בדמים יקרים, ועתה טוענים הק"ק י"ב, שיתחלק הריחוק של הספרים לג' חלקים, כפי מה שמחלקים שאר השליחות, וזה הריחוק נכנס תחת סוג מציאה בדרך, וראובן טוען, דלא דמי זה למציאה בדרך [ש]היא באה בלי קרן ובהסח הדעת, וזה הגדון אם לא היה מוליד הספרים מהיכן היה בא לו הריחוק, וראובן לא נתחייב להוציא קרן מכיסו ולקנות ספרים כדי להריחוק לאמצע, ועוד טוען ראובן, דלא גרע זה הריחוק של הספרים ממתנות, דמתנות דמו קצת למציאה, דהם בלי קרן

⁵ נקרא לפעמים: חיים משה, וכנראה שהשם "חיים" נוסף לו לסגולה בשעת מחלה.

⁶ בסוף חידושים בניני יום טוב (נדפסו בספרו של בנו ר' יוסף "מטה יוסף", ח"ב, קושטא תס"ז, או"ח סימן כ') רש"י לעצמו נדר זה:

"אלה הדברים אעשה ולא אעזבם כל ימי חיי בס"ד [בסייעתא דשמיא]: שלא לשוח שיתח חולין כלל ועיקר, אלא להשיב מפני השלום; שלא לפנות מחשבתי מאחרי יתברך לחשוב בשום דבר אחר אלא לעבודתו; שלא להתבטא בלבי כלל, וכאשר יתגאה עלי לבי אחשוב מיד במיעוט ערכי בתורה ובמצות, ונפשי כעפר תהיה לאהבת יתברך; שלא לדבר אלא בקול נמוך, ויהיו דברי מעטים אפילו בדברי תורה, ואחשוב שמלא כל הארץ כבודו ואני עומד עבד לפני אדוני יתברך, וממנו יתברך, אשאלה עזר וסיוע גדול למען רחמי אתברך כי רבים המה לכל הבא ליטור, ועל חסדי נשענתי וסיעתי לא בצדקתי ולא בישר לבבי, כי ידעתי הוא יגמר על ידי למען רחמי ויאמר די לצרותי ויכני לעבדו באמת כל ימי חיי ותצא נשמותי קשורה באהבתו אמן".

לדברים האלה התכוון בודאי הרחיד"א בכתבו: "שכך דרכו שהיה כותב בכל מקום אזירות ועניני סדר קדושה, והיה מקבלם על עצמם בכל שנה ושנה ולחקוסת השנה היה מוסיף והולך, (שם הגדולים, מערכת גדולים, בערכו). שם, אבך העזר, סימן ו', נדפסה תשובה ממנו שכתב בקושטא בשנת ת"ל, בודאי בדרך שליחותו הראשונה. — תשובות אורות ממנו מדרך שליחותו, שנכתבו בעברו בארצות הבלקן, נדפסו בספר "תורת חסד" לר' חסדאי הכהן פרחמיא אב"ד שאלוניקי, שאלוניקי תפ"ג, סימן י"ז, סימן כ"ה, וסימן ס"ד. מהתשובה האחרונה מתבטאת שוב מרותו הנעלות, הוא מספר שבאחת מערי יון הדרומית פסק הלכה בענין קידושין באין אתו ספרים, ואחרי כך ראה שטעה ומיד כתב לאותה עיר לתקן את המעוה, אבל הוא חושש שמכתבו לא הגיע, ולפיכך הוא מתחנן לפני הרב משאלוניקי: "יצלנו מפח יקוש הלזה, ואשר יראה בעיניו יכתוב ויחזור ויכתוב כמה פעמים שם, עד שיגיע תשובה לידו משם שהגיע להם הכתב... ולמען השם אל ילני מעיני העיני הזה ואל יעבירוהו מזכרונו, כי עם אלדיים הוא עושה..." תשובה אחרת ממנו, שם סימן ר"ו.

⁷ עיין במאמרו של ר' יעקב משה טולידאנו בקובץ "שריד ופליטה" א', תלאביב תש"ה, עמ' 39 ואילך. ⁸ "בהיותי בבילוגראדו שנת תס"ל היינו מסובין בסעודת מצוה בחברת היה"מ שם ועוד חכם א' שליח מחברון טובי"כ... והחכם השליח היה נזיר שמשון, ולהיותו אורח נתנו לו לברך, והוא לא קבל הכנס, והוא בירך וזמן בשם, ולאחר גמר ברכת המזון בירך, האחר שהכנס בידו ברכת היין ושתי המסובין, (שו"ת חכם צבי, סימן קס"ח), הכונה יכולה להיות כאן רק לר' משה הלוי נזיר.

⁹ עיין: שם הגדולים לרחיד"א, מערכת גדולים, בערכו.

¹⁰ עיין הקדמת אחיו ר' אברהם הלוי לספרו "מטה יוסף" ח"א.

¹¹ קהל קדוש יכוננו בצדק, ולא פירש את שם הקהלה השולחת, ועיין להלן.

¹² השם "יתברך".

¹³ ישקיעם; על פי המלה האיטלקית investire שפירושה להלביש ואף להשקיע.

ובלי יגיעה ובהיסח הדעת, ואעפ"כ התנו ביניהם שיהיו לאמצע, ואצטריכו לפרושי בתנאי מפורש שיהיו לאמצע. ועוד טוען ראובן טענה חזקה, שיש לו תנאי מפורש בתנאי בני גד ובני ראובן, שאינו יכול לעשות שום סחורה במעות ק"ק י"ב, דון מינה דבמעות שלו יכול לעשות כפי רצונו, דאי לא תימא הכי, היה להם לפרושי שאינו יכול לעשות שום סחורה כלל, לא במעות ק"ק י"ב ולא במעות שלו, אלא ודאי מדנחתו לפרושי במעות ק"ק י"ב, נראה דבמעות שלו יכול לעשות כפי רצונו. עוד תנאי יש ביניהם, שיש לו רשות להאובן לשלוח ראשון ראשון בדרך אשר יכשר בעיניו, ועתה טוען ראובן, ששלח להם פוליסה אחת מסך מה, והק"ק טוענים, שעדיין לא הגיעה לידם הפוליסה, ורוצים לחשוב אותה הפוליסה על ראובן מחלק הנוגע, לו, וראובן טוען, שכבר נתנו לו רשות שישלח ראשון ראשון בדרך אשר יכשר בעיניו, והוא שליחותם עשה, ואם לא הגיעה עדיין, היא תגיע לידם, ומה לו ולצרה הזאת, על הכל יורנו מורנו, אם יש להם לק"ק י"ב זכות בדין התורה נגד טענות ראובן בשתי שאלות אלו.

והנה אף שאנו מוצאים בשאלה זו כמה ענינים חשובים לתולדות דרכי השליחות ומשלוח הכסף ע"י השליחים בימים ההם, עדיין נשארו כמה דברים סתומים בנוגע לשליח זה, ואפשר שמשום כך לא הושם לב למקור זה עד כה. אולם מה שסתום בשאלה מפורש בתשובה, ומתוך צורך שניהם מתקבלת תמונה בהירה יותר, לפיכך אעתיק פה מתוך התשובה הארוכה, שעיקרה משא-ומתן של הלכה, את הקטעים שמהם יש ללמוד פרטים נוספים:

"כיון שבק"ק י"ב שלחו אותו בשליחותם לדפוק על דלתי נדיבי עם אלקי אברהם להושיעם מצרותם, ודאי שאין רצונם שיתעסק בענין אחר, כדי שימחר יחישת מעשהו לשלוח להם פדיון להכין אותם ולסעד, ואין להתעקש ולומר דכיון שנוטל חלק עמהם הרי הוא שותף... דיכול לעסוק במלאכה אחרת... דהא כיון שיש לו שכירות, שנותנין פרנסה לאשתו מידי שבת בשבתו, הרי הוא כשכיר, שכל עוד שמתעכב בשליחותו, הרי הוא מרבה בשכירותו ומפסיד לק"ק... והתנאי כתוב במפורש בשטר השליחות, כאשר ראו עיני בטופס השטר, וז"ל: וכי אין לו רשות להתעכב בשום מקום להנאתו ולטובתו באופן שימשך שום נזק לק"ק, אלא יהיה מהיר וזריז כיד ה' הטובה עליו".

"מעשים בכל יום שהשלוחים נוטלים חלקם בראש, קמא קמא דמטי נוטלים אותם לעצמם, ושולחים אותם על ידם למקום שירצו ועושים בו כפי רצונם... ולכן כתבו שבתחלק הק"ק אין לו רשות לעשות בו סחורה, לא על ידו ולא ע"י זולתו, הא בחלקו הרשות נתונה בידו לעשות בו סחורה ע"י אחרים, לא על ידו, כדי שלא יטרוד לבו ודעתו מענין השליחות שלו אפילו רגע כמימריה".

"שוב ראיתי אחרי ראי בטופס שטר התנאים, ושם כתוב לאמר: רצינו לבאר, שכל שיכנס לשלוחנו הנז"ל מפדיון בכורות בכל מקום, יהיו לו לבדו דוקא ואין לק"ק חלק בהם כלל, גם כל עזובן אביו נ"ע שיתברר לו וימצא בערי תימן, בסף ושוה כסף, יהיו לו לבדו ואין לק"ק [חלק] בו כלל".

"עוד שמעתי אומרים, כי הק"ק יש להם טענה על ראובן תשלוח, שהם התנו עמו שילך לכל גלילות ערי מוכה וארץ תימן וערי פרס ועאגיים, והוא לא כן עשה, שלא הלך בכל המקומות הנז"ל אלא לערי מוכה בלבד".

"דהרי הפסידו כל הנדירים ונדבות של אותם המקומות, והם לא שלחוהו אלא בשביל אותם המקומות, שהם רובא דמנכר ויש בהם תועלת, וזו היתה עיקר שליחותו, ועתה שנתעכב באלו המקומות זמן הרבה, היה להם הפסד, דביני ביני עולה רבית החובות בגרם המעלות, ועוד שבכל זה הזמן היו פורעין לפרנסת אשתו סך קצוב מדי שבת בשבתו, והוא יושב ובטל, ועל ידי זה היתה היציאה נתלה על השבחה..."

מסקנת החכם הפוסק לעיני השאלה הראשונה היא: "אף אם מכר הספרים ע"י אחרים

ולא נתעסק בהם כלל, צריך ליתן חלק הק"ק מדמיהם, כיון שזה הרינוח והנאה בא לו ע"י הק"ק, שאלולי הם, לא היה יכול לילך לשם להסתחר באלו הספרים. ולענין השאלה השנייה, משלוח מקצת הכספים, הוא מחייב את השליח שבועה חמורה.

מהקטעים הנזכרים שבתשובה מתברר איפוא: שהשליח נשלח לתימן ולפרס ולא הלך אלא לתימן בלבד, ושם עסק במכירת הספרים; שמוצאו של השליח היה מתימן; שבצאתו התכוון גם לחפש שם את ירושת אביו; ושהוא היה כהן.

שם הקהלה שמתוכה נשלח לא נתפרש בכל השאלה והתשובה, ולפי השאלה בלבד אפשר היה להניח שלא נשלח דוקא ע"י קהלה בארץ-ישראל אלא ע"י אחת הקהלות הנתונות במצוקה במזרח, כגון בסוריה או במצרים. אולם מהקטעים שבתשובה, שבהם מדובר על "נדרים ונדבות", על "רבית התובות" ועל מנהג שליחים, ברור שנשלח ע"י אחת מערי ארץ-ישראל. מאחר שבטבריה לא היה אז ישוב יהודי כלל ולא נשלחו הימנה שליחים, הרי יכולה העיר השולחת להיות רק ירושלים, חברון או צפת. ונוטה אני לשער, שהמעשה היה בשליח חברון, ור' יוסף הלוי נזיר נשלח על כך עוד בהיותו יושב בחברון. סמוכים לכך אני מוצא בדברי התשובה שבהם מצטט החכם המשיב את שמו"ה-השליחות שלא נזכר כלל בשאלה, ובמקום אחד הוא גם מוסיף טענה שרק שמע עליה ("עוד שמעתי אומרים כי הק"ק יש להם טענה על ראובן השליח"), וזה יתכן רק אם המשיב ישב במקום המעשה. אמנם אין ראיה זו מוציאה את האפשרות, שהשליח היה שליח ירושלים, שגם בה ישב המשיב בימי-נעוריו, אולם אלמלי כך היה הד הסכסוך נשמע גם בתשובות שאר חכמי ירושלים המפורסמים מהדור ההוא.

המעשה אירע איפוא בשנת ת"ן (1690) לערך, לפני שנתקבל המשיב להיות רב במצרים. כנראה עשה המעשה רושם בחברון, וכששמעו על הרינוח שהרויח השליח במכירת ספרים בתימן, ניסו השליחים שהלכו בעקבותיו לעשות כמוהו, וכשיצא שליח חברון ר' יעקב בונשיניור לתימן בשנת תצ"ה (1735) לקח אתו אף הוא ספרים למכירה.¹⁴

מעשה דומה בין שליח ארץ-ישראל ובין שולחיו אירע באמצע המאה התשע-עשרה, אף כאן בגלל ריוח צדדי, שהרויח השליח ולא הותנה על כך במפורש בשטר-השליחות, אלא שכאן בא הרינוח המיוחד לא ממכירת ספרים אלא מצוירים וקמיעות שצייר וכתב השליח בדרך שליחותו. בענין זה נשאל ר' משה ב"ר רפאל פארוו, יליד ירושלים ודיין בה, ואחר-כך שליח ירושלים, ובעברו בשליחותו דרך אלכסנדריה של מצרים נתקבל שם לרב וכיהן שם עד יום מותו בשנת תרמ"ט.¹⁵ וזה דבר השאלה:

"שאלה. ראובן הלך בשליחות מצוה מערי הק' טוב"ב, ואנשי הו"ל רגילים להתנדב נדרים ונדבות להחזיק ביד עמנו וערי אלקינו הע"ה,¹⁶ והתנו עמו חכמי הקהל, כי כל הרינוח אשר יזמין השי"ת לידו, כגון נדרים ונדבות ועזובנות והקדשות וכיוצא, הכל יתחלק שני חלקים לאותה העיר, וחלק אחד לו לעצמו, ואפילו יתנו לו לעצמו מתנה תכשיט או מלבוש, בין תפורין בין שאינם תפורין, ויפרש בעל המתנה שיהיה לו לבדו דוקא. עם כל זה יתחלק על זה הדרך, ואפילו מציאה בשוק, כנהוג, וראובן הנזכר הלך לדרכו, ועשה והצליח כיד ה' הטובה עליו וקבל מתנות מאיזה יחידים לו לעצמו דוקא, ועם כל זה הכניסם בחשבון, אמנם מאת ה' היתה לו ויחכם מאד במלאכת הציור, וכדי להוציא מעות יתרים מנות ומתנות מאת המתנדבים בעם, אף הוא ראה והתקין במלאכת הציור דמות צורות מגורות בכל מיני צבעונים¹⁷ וכך היה מתנהג,

¹⁴ עיין במאמרו הנ"ל של אסף, "קריית ספר" כרך ט"ז, עמ' 493—495.

¹⁵ התשובה נדפסה בספרו "שמו משה", אומיר תרל"ד, חו"מ, סימן כ"י, (העריני על כך הרב ד"ר ב. נ. כהנא).

¹⁶ ה' עליהם יחיו.

¹⁷ רבים משליחי א"י נוהגים היו להשאיר לגויבים לזכרון ציורי המקומות הקדושים וקברי הצדיקים

שאחר שכבר גמר נדבתו וכבר קבל מתנות כדרך שאר שלוחים, היה שולח מאלו המנורות לאיזה יחידים שרידים אשר ה' קורא, והיו נותנים לו לעצמו מתנות בעבור זה. וכמו כן היה כותב איזה קמיעין, ¹⁸ ותליות ¹⁹ אתמחי גברא ואתמחי קמיעא והועילו מעשיו, והרויח איזה דבר בשביל זה. ועכ"פ לעולם היה גוהר שלא להתעכב אפילו שעה אחת בשביל זה משליחותו, כי אם כשהיה בעל כרחו מתבטל, בין קודם הנדבה עד אשר יאספו כנהוג, בין לאחר הנדבה עד אשר יגבנה כנהוג, בלילות, כי לילה לאו זמן שליחות היא, וזלת כי באלו השעות שאר השלוחים יושבים ועוסקים בתורה וביוצא, והוא לא עשה כן, באומרו כי שעת עסק התורה לחוד ושעת ריוח לחוד, והיה מתעסק בעניינים כאלו על הרוב, באופן כי ידע איניש בנפשה כי לא נתבטל משליחותו בזמן הצריך כמעט רגע, ועתה נפשו אותה לדעת אם יזכה בזה הריוח לעצמו, או צריך להכניסו בחשבון ולתת שני חלקים למי ששלחו. ואת האלקים הוא ירא לדעת שורת הדין לבל יכשל בעון גזל רבים ח"ו..."

בין השליח הראשון והשני מפריד זמן של מאה ושבעים שנה לערך, ואף על פי כן תנאי השליחות שוים לגמרי, והשאלה שנתעוררה בעקב התנאים אף היא שוה במהותה המשפטית, אלא שהשליח השני לא המתין עד שיבואו הדברים לבית-דין, אלא נתעורר מעצמו לשאול אם אין כאן חשש גזל.

בא"י, מעשה ידי עצמם או מעשי ידי אחרים, ציורים כאלה הגיעו לידנו, יש שהיו קוראים לציורים כאלה בשם "מנורות", ציור "מנורה" כנו מעשה ידי ר' שניאור זלמן ב"ר מנחם, שליח כולל חב"ד בחברון, נשתמר בגני ר' דוד ששון ז"ל (כ"י ששון סימן 1149; עיין אהל דוד ח"ב, עמ' 1045). בראש הציור כתוב: "ואלה שמות הצדיקים הטמונים באה"ק אשר אחינו בני ישראל באים מחו"ל כל שו"ש להתפלל בעדם". בהקדשה נאמר: "וזאת המנורה מנחה לכבוד... ס"י סולימאן הי"ו בן השר... סיר דוד ששון..." — אני מקוה להקדיש לציורים מעין אלה מחקר מיוחד.

¹⁸ גם כתיבת קמיעות וסגולות היתה מהדברים שהצטיינו בהם כמה משליחי א"י, ר' אפרים ב"ר משה, אחיו של ר' ששון ב"ר משה (שניהם "מבני עליה מרשומי יחדי ק"ק בית אל היודעים והמכונים"), שהיה שליח ירושלים בגלילות תוניסיה, עסק בכך בדרך שליחותו, וכשהדפיס בירושלים בשנת תרל"ח את הס' "דת יהודית" בלאדינו על דיני נשים מאת ר' אברהם לאריוו ור' יצחק הלוי, צירף בסופו "גם סגולות... שעל ידן נתרפאו כמה בני אדם... בהיותי שד"ר משה"ק ירושת"ו... בעיר טונס... ואגפיה".

¹⁹ ותהלה לאל יתברך.

כתבי ר' מאיר איש שלום (פרידמאן) *

רשימה ביבליוגרפית למלאות ארבעים שנה לפטירתו

(כ"ט מרחשון תרס"ט—כ"ט מרחשון תש"ח)

מאת

ב. ז. בנדיקט

עוד בחייו של ר' מאיר איש שלום ראה ראובן בריינין צורך לערוך רשימה ביבליוגרפית של כתבי רמא"ש ובתוך מאמרו הביוגראפי שהופיע ליובלו השבעים של רמא"ש, רשם בריינין רשימה קצרה של חיבורי רמא"ש, שבה ציין ט"ו ספרים וארבעה מאמרים. (אחיאטף, שנה ט', ווארשא תרס"א, עמ' 343—350). רשימה זו אינה אלא תמונת-מה מעבודתו המסועפת של רמא"ש שפירסם כבר אז 131 ספרים ומאמרים.

בשנת תרע"ה, כשבע שנים אחר מותו של רמא"ש, פירסם נתן פורגס בסוף הקדמתו להוצאת ה"ספרא", שהכין רמא"ש (עיין להלן מס' 153), ביוגראפיה קצרה, שאליה צירף גם רשימת כתביו של רמא"ש, הכוללת 127 סימנים. אולם למרות זאת לקויה רשימה זו לא רק בשיבושים שונים ובאין מוקדם ומאוחר בה, אלא גם בחסר וגם ביתר. כי פורגס מחלק לעתים מאמר אחד, שדן — לדעתו — בשני ענינים, לשני מאמרים. או מאמר שנתפרסם בארבעה המשכים הוא רושם בארבעה סימנים שונים, לעתים רחוקים זה מזה. גם מאמר-בקורת, שנכתב על מחקר של רמא"ש, מצוין כאן כמאמרו של רמא"ש עצמו.

ביאליק, שחלם על כינוסם של כתבי רמא"ש כנכס לדורות, ראה כתנאי יסודי לכך עריכת רשימה ביבליוגרפית מלאה של כתביו אלו. (אגרות ח.נ. ביאליק, כרך ג', תל-אביב תרצ"ח, עמ' קצ"ח).

בשנת 1931, במלאת מאה שנה להולדתו של רמא"ש, פירסם בנו, יואב פרידמאן, בחוברתו על אביו² רשימה ביבליוגרפית, שבאה לכלול גם מה שהחסיר פורגס. (שם, עמ' 18—24). רשימה זו כוללת אמנם קרוב למאה וחמישים מספרים, אולם גרועה היא מרשימת פורגס. לא רק שיבושיו של פורגס חוזרים כאן, אלא שנתוספו עליהם גם טעויות נוספות. אולם החסרון העיקרי שבה, ששמות חיבורי רמא"ש, שרובם נכתבו עברית, ניתרגמו כאן לגרמנית. גם התרגום עצמו לקוי, ומצויות בו טעויות המורות שמביאות לעתים לידי גיחוך. הרי דוגמה אחת: במספר 114 מובא מאמר בשם, Über Mitwirkung (Gesang) bei dem Gottesdienst durch Nichtjuden (על השתתפותם של לא-יהודים במקהלת בית הכנסת). והכוונה למאמר ב"השלח" בשם "זמורת זר", בענין חלוקת התורה לפרקים, שנעשתה על ידי זרים. "זמורת זר" זו נתחלפה לו, ליואב פרידמאן, כנראה, ב"זמרת זר".

ערכן של רשימות אלו הוא אפוא מוגבל ביותר, והן יכולות לשמש חומר-עזר בלבד.

* פרק מתוך ספר "ר' מאיר איש-שלום, חייו וספריו", אשר אתי בכתובים.

¹ הבקורת של א.ב. דובוז'ץ על מחקרו של רמא"ש לישיבה, שנדפסה בנר המערבי, שנה א', חוברת ח—ט, עמ' 23 ואילך, הובאה ע"י פורגס כמאמר של רמא"ש ברשימתו, ס' 85.

² Lector M. Friedmann, Wien 1931.

באשר לספריהם הביבליוגראפיים של ח. ד. ליפה³, צייטלין⁴, פרידברג⁵, שוואב⁶ וואכשטיין וחבריו⁷, העשויים לשמש ספרי-עזר להכנת רשימה ביבליוגראפית של כתבי רמ"ש, יש להעיר, שבדרך כלל לקויים ספרים אלה במדה מרובה. יוצא מן הכלל ספרו של וואכשטיין, המציין בדיקנות מדעית.

ת ר כ " ד

1. מזמור להזכיר [שיר לכבוד מאנהיימר]. ציון לזכרון עולם... לכבוד הישיש... מו"ה יצחק נח מאנהיימער יצ"ו... דרשן מפואר בווינא... ביום ד' מרחשון שנת תרכ"ד לפ"ק במלאת לו שבעים שנה... מאת מאיר קאתן ביסטריץ, וויען תרכ"ד, עמ' 75—77.
2. ספרי דבי רב עם תוספות מאיר עין, חלק ראשון, כולל פנים הספר ותוספות מאיר עין... הכל ע"פ כת"י ושאר ספרים יקרים... ווינא ה'תרכ"ד⁸.
3. Herr Redakteur. — Die Neuzeit, Vierter Jahrgang, No. 38 [Wien 1864], p. 444.
מכתב למערכת על-דבר הוצאת הספר.

ת ר כ " ה

4. כותלי בית המדרש, מאמר כולל גלגול ההלכה והאגדה וקורות תוצאותיהן מזמן אחרוני חזונו עד חתימת התלמוד. — בית המדרש, [יוצא לאור מדי חדש...] נערך על ידי אייזק הירש ווייס, שנה הראשונה ווין תרכ"ה, עמ' 19—24, 62—63, 135—139.
- המאמר נפסק באמצע, מאחר שהופעח הירחון נפסקה.
5. תולדות הזמן ההווה, מכתב מויען. — שם, עמ' 76—97.
6. תשובה בביאור הערה בתוספת מאיר עין לספרי דבי רב. — שם, עמ' 97—99.
7. אל הנכבדים כותבי וקראי הבכורים. — בכורים לשנת ה'תרכ"ו, המוציא לאור נפתלי קעללער, שנה שניה, וויען תרכ"ה, מעבר לשער הספר.
- הקדמה לבכורים שנה ב', שאח הדפסתה השלים רמ"ש אחרי מות העורך נפתלי קעללער.

3 Ch. D. Lippe's Bibliographisches Lexikon der gesamten jüdischen Literatur der Gegenwart, Wien 1879, pp. 118—120, 598; Neue Serie, Erster Band, Wien 1899, p. 116, 449.

4 William Zeitlin, Bibliotheca Hebraica Post Mendelssohniana, zweite... Auflage, Leipzig 1891—95, pp. 97—98, 468; Bibliotheca Sionistica, Frankfurt a. M. 1909, p. 9.

5 ח. ד. פרידברג, בית עקי ספרים, אנטוורפן תרפ"ח—צ"ב, מפתח המחברים, עמ' 809, ערך פרידמאן, ר' מאיר.

6 Moïse Schwab, Répertoire des Articles, Paris 1914—23, p. 140. א
חבורי רמ"ש בשלושה שמות: מכס, מאש ומוריץ, כפי שהעיר כבר וואכשטיין, XIX, JJJG, 1928, עמ' 229.

7 Bernhard Wächstein — I. Taglicht — Alexander Kristianpoller, Die Hebräische Publististik in Wien, Wien 1930, Generalregister, p. 6.

8 החלק השני, שה" צריך לכלול "מבוא גדול אל שערי ההלכה וההגדה ומפתחות שונות", לא נתפרסם. אמנם ברשימה שנתפרסמה למלאת שלושים(?) שנה לפטירתו (רבי מאיר איש שלום, הארץ, שנה כ"ב, גליון 6095, "אלול תרצ"ט, עמ' 9—10) מסופר שרמ"ש הוציא גם את המבוא, וניתן שם אפילו תכנון המפרט של מבוא זה, אבל הכותב כתב עפ"י דברי רמ"ש בשער הספר ובהקדמה (פרק ד'), על תכניתו להוציא את המבוא, תכנית שלא הוצאה לפועל. נראה שרמ"ש חזר בו וחשב להקיף נושא זה במאמרו "כותלי בית המדרש" (עין להלן, סי' 4), אולם הואיל וירחנן זה פסק לצאת לאור, סכם רמ"ש את עקרי דבריו על מדרשי ההלכה במבוא למכילתא (להלן, סי' 15) ועל עניני אגדה במאמרו "נתיבות האגדה" (להלן, סי' 29), ברם, יתכן שגם אחר כך הגה עדיין בדבר פירסום חלק שני של הספר (עין להלן).

9 מאמר זה חתום ב"מ—י"ף לפי שוואב בספרו הנ"ל, עמ' 140, יש לייחס אותו לרמ"ש. טאגליכט בספרו הנ"ל חלק ב', עמ' 3, מייחס את המאמר למגדל בומגארטן, וצריך עיון.

8. מאיר נתיב, בשנים מ"א מזמורים המיוחדים לאסף והם מזמור פ' ופ"א. — שם, עמ' 147—149.
 9. הוספה למאיר נתיב. — שם, עמ' 243.
 *10. Worte der Erinnerung an... I. N. Mannheimer, gesprochen im Bet-Ha-Midrash am 17. März 1865. Wien 1865.

ת ר ב ו

11. ט"ז מיל על ט"ז מיל. Forschungen des wissenschaftlich-talmudischen Vereines, Nr. 3. [Beilage zu Ben-Chananja, Nr. 11], 1866, p. 48. הערה בגרמנית לקהל רבה א' י"ג.

ת ר ל

12. Ueber die Gliederung des Lehrstoffes in den jüdischen Schulen des Alterthumes. — Die Neuzeit, Neunter Jahrgang, Nr. 40. [Wien 1869], p. 478.
 השוה להלן מס' 37: ועין גם בדברי רמ"ש במבוא למכילתא (להלן, מס' 15), עמ' xxxv.
 13. Anregung. — Ibid. Nr. 43, p. 514. פירוש ל"בח מלך", שבת, ק"ט ע"א.
 14. Anregungen. — Ibid. Nr. 46, pp. 548—549.
 פירוש "שיחת מלאכי השרת שיחת שדים ושיחת דקלים", סוכה, כ"ח ע"א.
 15. מכילתא דרבי ישמעאל על ספר שמות עם תוספות מאיר עין... הכל עפ"י דפוסים שונים וישנים והקשת דברי מחברים רבים... ועם מבוא גדול... ונתוספו לו עוד הוספות שונות. ווינא תר"ל.

ת ר ל א

16. גרגירים. — השחר, שנה שניה, עמ' 438—443.
 ביאורים למקרא ולאגדה, מכוונים נגד בעלי בקורת המקרא¹¹.

ת ר ל ב

17. אל חקר דין. — שם, שנה שלישית, עמ' 411—415.
 פרק א' הוא על מכות פרק א' משנה ו' (השוה להלן מס' 75); פרק ב' הוא על בבא מציעא פרק ח', משנה א'.

ת ר ל ג

18. גרגירים. א. מוציא המוציא. ב. עכו"ם ששבת. — שם, שנה רביעית, עמ' 195—200.
 19. Der Blinde in dem biblischen und rabbinischen Schriftthume. Beitrag zur jüdischen Alterthumskunde. — Das Blindeninstitut auf der Hohen Warte bei Wien. Monographie nebst wissenschaftlichen Beiträgen. Wien 1873, pp. 81—139.

ת ר ל ד

20. Votum des Wiener Bet-ha-Midrash über den Antrag Lasker's im deutschen Abgeordn-

¹⁰ עפ"י פורגס, סי' 5; פרידמאן, סי' 7; Ben Chananja, VIII, 291. יש להעיר שטימן זה וכן הסימנים 21, 53, 83, 87, 92, 93, 94, 100, 101, 105, 108, 111, 118, 152 לא היו לעיני, כי לא מצאחם בספרות שבא"י, הם נכללו ברשימה זו עפ"י הרשימות הביבליוגראפיות ועפ"י מאמרי בקורת, וסומנו כאן בסימן כוכב לפני המספר.

¹¹ בדברי בקרתו של רמ"ש על "מה שכתב חכם אחד, בזמננו א' ב" (שם, עמ' 442) מביין רמ"ש לא' ברנשטיין בספרו Ursprung der Sagen von Abraham, Isaak und Jacob, Berlin 1871.

tenhouse. — Die Neuzeit, Vierzehnter Jahrgang, Nr. 27, [Wien 1874], pp. 221—222.

(ביחור עם א. ה. חייס).

תרל"ז

21. Die Ebräer ursprünglich ein ackerbaureibender Stamm. — Rechnungs-Ausweis des Vereines Wiener Bet-ha-Midrash für das Jahr 1876, Wien 1877, pp. 227—243.¹⁹

יצא שנית על ידי בנו של רמא"ש, יואב פרידמאן, בצירוף הקדמה קצרה מאת יואב פרידמאן, בשם:

Waren die Ebräer ursprünglich ein ackerbaureibender oder ein Nomadenstamm, Wien 1931.

תרל"ח

22. אשת חיל, אלפא ביתא, שיר-משכיל ללמד, לפרט בן לשרה אמי, וויען.
פירוש למשלי ל"א. נדפס שנית ב"הגרן", ספר רביעי, ברויטשוב תרס"ג, עמ' 59—64.

תרל"ט

23. אל כבוד המשכיל מו"ה חיים ליפפא נ"ל. מכתב בשבח הספר:

Ch. D. Lippe's Bibliographisches Lexikon der gesamten jüdischen Literatur der Gegenwart, Wien 1879, p. XII.

תר"ם

24. מדרש פסיקתא רבתי עם תוספות מאיר עין קראתיים בשם מגן דוד... ועם תוספות ארבע פרשיות ומאמר לר"מ הדרשן, עפ"י כת"י ועוד ארבע מפתחות... והרבה מעלת הספר בהערת. ופירוש המלות הנורות הרב אב"ד מוהר"ם גידעמאן, ווינא תר"ם.

תר"מ—תרמ"א

25. אם אינו ענין לכאן תניחו ענין למקום אחר. — בית תלמוד, שנה ראשונה, עמ' 10—11.

א. לב"ר, פ"ז: ב. לב"ר, פ"ב: ג. לספרי דברים, פ"י קצ"ט: ד. לספרי במדבר, פ"י ז.

26. חטאו של משה. — שם, עמ' 19—24. (השוה להלן מס' 33, 49).

27. תיקוני נוסחאות. — שם, עמ' 24—26.

א. לב"ר, פ"ג: ב. לרמב"ם, ה' סנהדרין, פ"א ה"ג: ג. לברכות, דף ג' סוף ע"א, ודף ד' ע"א.

28. סופרים. — שם, עמ' 30—31.

29. נתיבות האגדה. — שם, עמ' 39—44, 71—75, 102—106, 134—142, 201—205, 234—239.

304—296, 337—330; שם, שנה שניה, תרמ"א—מ"ב, עמ' 8—11, 40—46, 172—177.

206—213, 361—368. (השוה להלן מס' 49).

30. פסיק סידרא. — שם, שנה ראשונה, עמ' 51—53.

31. בקרת ספרים, ספר תולדות היהודים מצבם המוסרי וסדרם בחינוך בניהם בצרפת ובאשכנז מעת הוחל ליסד חכמת היהודים בארצות ההן עד זמן גירוש היהודים מצרפת, והיא ממאה העשירית עד מאה ת"ד למספרם. — שם, עמ' 60—62, 91—95, 125—127.¹⁶

¹⁶ עפ"י פורגס, סי' 11; פרידמאן, סי' 14; 29, p. XVII (1877). H. B., יארביכר של בריל III (1877), עמ' 186.

¹⁸ בקורת על הספר: M. Guedemann, Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der Juden in Frankreich und Deutschland von der Begründung der jüdischen Wissenschaft bis zur Vertreibung der Juden aus Frankreich. Wien 1880.

המחבר של הספר המבוקר — "על כן גורנו אומר שלא להזכיר שום שם מחבר על ספרו הן לשבח והן לגנאי.

32. בקרת ספרים, תולדות אלישע בן אבויה הנקרא אחר, חקירה חדשה וכו' והרבה תעלומות נתגלו(?) על ידה בבאורים חדשים במאמרי בבלי וירושלמי, נדפס בוועד בשנת תר"מ. — שם, עמ' 62—63, 14.
33. פירוש פרשת מי מריבה... על יסוד המאמר חטאו של משה. — שם, עמ' 75.
34. בקרת ספרים, ספר יסודי התורה מלאכת ר' שד"ל יוצא לאור פעם ראשונה ע"י שאלתיאל אייזיק גרעבער פרצעמיסל. — שם, עמ' 127.
35. פירוש פרשת שילוח מרגלים. — שם, 169—171.
36. מדבר מיוחד במקומו. [לבי"ר פייט]. — שם, עמ' 220.
37. כיצד מתחילין להקרות תנוקת של בית-רבן בתורה. — שם, עמ' 265. (השוה לעיל מס' 12).
38. מדבר שענינו במקום אחר ונכתב כאן ונשתנה ענינו. — שם, עמ' 365—369.
- א. לבי"ר, סיכ' ב. לפסי"ה, פל"ג.

תרמ"א—תרמ"ב

39. הערה על שם מדרש שמואל. — שם, שנה שניה, עמ' 31.
40. נימוסן של אבות. — שם, עמ' 73—81, 106—101, 138—142, 232—237, 264—268, 297—304, 321—325.
41. בענין ביאור מלת מדל ונוסחת הר"ם במשנה דפאה. — שם, 151—152.
42. בקרת ספרים, אגדת אגדות או קובץ מדרשים קטנים ח"א... המאסף ותמעיר חיים מאיר וכו' הלוי הורוויץ וכו' ברלין תרמ"א. — שם, עמ' 187—192.
43. בקרת ספרים, אברהם אבן עזרא אלס גראממאטיקער... פאן פר. דר. ווילעלם באכער, בודאפעסט 1881. — שם, עמ' 285—286.

תרמ"ב—תרמ"ג

44. מאמר על חלוקת התורה לספרים לסדרים ולפרשיות לפתוחות וסתומות ולפסוקים מיוסד במדרשים והגדות. — שם, שנה שלישית, עמ' 6—10, 36—42, 65—71, 100—106, 169—173, 201—205, 261—270, 295—302, 323—328, 353—358; שם, שנה רביעית, תרמ"ד—מ"ה, עמ' 33—38, 97—105, 134—137, 167—169, 198—200, 289—294, 323—328, 353—360. (השוה להלן מס' 128, 145).
45. בקרת ספרים, פירוש והארות לתלמוד בבלי על דרך העיון והבקורת מאת אברהם ברבי נחמן הכהן קראכמאל, לבוב תרמ"א. — שם, שנה שלישית, עמ' 59—63, 91—94.
46. מאמר בענין הפרשיות שנקראין ולא מתרגמין. — שם, עמ' 139—143. (השוה להלן מס' 49).
47. בקרת ספרים, ירושלים, ספר קבוצת מאמרים... יוצא לאור מדי שנה בשנה ע"י אברהם משה לונץ איש ירושלים, שנה א', וויען תרמ"ב. — שם, עמ' 159—160.
48. תפילין של הרשב"ם. — שם, עמ' 223—224. (על יסוד פי' הרשב"ם לשמות, י"ג, ט').
49. תשובות והערות בענין המאמרים שכתבתי בבית אני מא"ש. — שם, עמ' 233—234.
- א. לבי"ת, א', עמ' 21 (לעיל מס' 26); ב. לשם, עמ' 42; ג. לשם, עמ' 41; ד. לשם, עמ' 235 (לעיל, מס' 29); ה. לשם, עמ' 143 (לעיל, מס' 46).
50. פירוש מאמר סתום בגמרא דקידושין, ל"א, ע"ב. — שם, עמ' 234.

רק נחרץ משפטינו בלי משוא פנים על כל ספר... (שם, עמ' 60), אולם אח"כ חזר בו ובעמ' 91 וכן בעמ' 125 הוא מביא את שמו של גדמאן.

14 על ספרו של הרב משה דוד הופמאן, רב באונגארש ברוד, (גם כאן לא הזכיר את שם המחבר),

51. בקורת ספרים, דיע בלוטבעשולדיגונג געגען דיע יודען, פאן כריסטליכער וייטע בעאורטהיילט ווען 1883, דרוק: אונד פערלאג שטייערמיהל. — שם, עמ' 253—254.¹⁵
52. טעמא דקרא. — שם, עמ' 351—352.
(בענין "לא תבשל גדי בחלב אמו").

תרמ"ג

*53. Gedenkrede auf M. G. Stern, gehalten im Verein der israelitischen Literaturfreunde "Beth-Hamidrasch" am 15. März 1883. Wien 1883.

תרמ"ד—תרמ"ה

54. דבר בעתו. — בית תלמוד, שנה רביעית, עמ' 2—4.
נגד שונאי ישראל.
55. מאמר בענין קבורת בן נח בבית הקברות של ישראל. — שם, עמ' 65—70.
השוה לחלן מס' 56, 57, 61, 62.
56. רק עוד הפעם בענין קבורת בן נח בבית"ק של ישראל. — שם, עמ' 169—172.
השוה המספר הקודם.
57. הערה. — שם, עמ' 172.
בענין הנ"ל.
58. פירוש במאמר ירושלמי [סוכה פ"ה ה"א]. — שם, עמ' 200—201.
59. ביאור מליצת זו אינה צריכה לפנים. — שם, עמ' 201.
60. מאמר בענין ההספקות לרבנן ותלמידיהן. — שם, עמ' 229—235.
המשך למאמר זה, שהובטח בסופו, לא נדפס.
61. מכתב אל המעריך. — שם, עמ' 260.
השוה לעיל מס' 55.
62. וזאת תשובתי. — שם, עמ' 260—265.
השוה לעיל מס' 55.

תרמ"ה

63. דבר על אודות התלמוד, אם יכול הוא להתרגם כל צרכו. ווינא תרמ"ה.

תרמ"ו

64. מאמר על העתקות וכתבי יד מהפסיקות. — בית תלמוד, שנה חמישית: מחברת ראשונה.
עמ' 1—6.
65. פסיקתא פנים אחרים. — שם, [מחברת שנייה—מחברת שישית], עמ' 46—53, 78—90.
108—114, 168—172; שם, מחברת שביעית, תרמ"ו, עמ' 197—206.
המשך, שהובטח בסוף המאמר, לא נדפס.
66. יציאה. — שם, [מחברת רביעית], תרמ"ו, עמ' 125—126.
(ועיין גם הערתו שם, עמ' 55).

16 ספר כתוב גרמני, Die Blutbeschuldigung gegen die Juden, von christlicher Seite beurtheilt. Wien 1883. Druck und Verlag "Steyermühl".
אומר רמ"ש ש"כפי מה ששמענו חקרו גבר נודע לשם ולתהלה בחכמתו ובמדותיו. אחד מראשי עדת ווינא מו"ה מנחם מענדל בוימגארטן..." (שם, עמ' 254).

67. פירוש ותיקון נוסחא במדרש התנחומא בפ' צצבים. — שם, [מחברת חמשית], עמ' 136—138.
 68. באורי מזמורים. א. מזמור ק"י; ב. מזמור צ"ב; ג. מזמור כ"ד; ד. מזמור ט"ו; ה. מזמור י"ט; ו. מזמור כ'; ז. מזמור ל"ח. — כנסת ישראל, ספר שנת... שנה ראשונה ה'תרמ"ז.
 יוצא לאור על ידי שאל פנחס ראבינאוויץ, ווארשא תרמ"ז, עמ' 297—307.
 69. Das erste hebräische Buch aus Amerika, The book of Job with a new commentary by Benjamin Szold, Oesterreichische Wochenschrift, [Eigenthümer: Dr. Bloch], III. Jahrgang, Nr. 36, [Wien 1886], pp. 421—422.

תרמ"ז

70. הערה בענין גלגול שינוי טופס הדרושים וסגנונם. — בית תלמוד, שנה חמישית, מחברת שביעית, עמ' 206—208.
 71. Die Predigt im Zeitalter des Midrasch oder das Vortragswesen in der thanaitisch-amoräischen Periode. (Einleitung zu den Vorlesungen über dieses Thema am Wiener Bet-ha-Midrasch). — Die Neuzeit, Sechszwanzigster Jahrgang, Nr. 46, [Wien 1886], pp. 427—428.
 72. גבולות ארץ-ישראל וסוריא, מסודר ומבואר על פי כתבי הקדש ומאמרי חז"ל. — ירושלים [מאת אברהם משה לונץ], שנה שניה, ירושלים תרמ"ז, עמ' 33—104.

תרמ"ח

73. Jarobh-am oder die Theilung des Reiches. Ein Beitrag zur jüd. Geschichte und Alterthumskunde. — Jubelschrift zum 70. Geburtstage des Prof. Dr. H. Graetz, Breslau 1887, p. 131—166.
 74. הציון, הוא ביאור לנבואת יחזקאל סימן כ'. תרח"ם וויען.
 75. מאמר בענין עדים זוממין וענין התראת. — בית תלמוד, שנה חמישית, [מחברת שמינית—מחברת אחד עשר, תרמ"ח]. עמ' 233—237, 259—261, 321—325. (השוה לעיל מס' 17).
 76. תלמוד בבלי מסכת מכות [דוגמא להוצאה מדעית עם פירוש].
 Verhandlungen des VII. Internationalen Orientalisten-Congresses gehalten in Wien... 1886, I, p. 1—68 (Hebr. Teil). Wien 1888.

תרמ"ט

77. The new year and its liturgy. — The Jewish Quarterly Review, I, London 1888—89, pp. 62—75.
 78. מאמר בנוסחאות ברכת הזון ופירושה. — בית תלמוד, שנה חמישית, [מחברת שנים-עשר], תרמ"ט, עמ' 351—354.
 79. השמרים. — המליץ, שנת העשרים ותשע, גליון 41 [פטרבורג, יום ו' כ"ה אדר ראשון תרמ"ט], עמ' 6.
 על גלות ישראל וגלות התורה.
 80. סדום ועמורה, מבואר על פי כתבי הקדש ומאמרי חז"ל. — ירושלים [מאת אברהם משה לונץ], שנה שלישית, [ירושלים תרמ"ט], עמ' 53—71.

תר"ן

81. S'rubbabel, Erläuterung der Weissagung: "Siehe es gelingt meinem Knechte" (הנה ישכיל) (עבר, Jes. 52, 13 und 53. Wien 1890).
82. ספר המשנה... להרגיל התלמידים בלשון המשנה ולהעמיד אותם על כללות עניניה. וינא ד' רמתי.
- 83*. תלמוד בבלי, בבא מציעא פרק ראשון, עם פרש"י... לצורך התלמידים, וינא 1890.

תרנ"א

84. מאיר עין אל ספר שופטים, כולל פירושים ובאורים. וינא תרנ"א.
85. The Sabbath Light. [An Address delivered on the first evening of the Feast of Lights, 1890, to the Afiké Jehudah Society in Prague]. — Jewish Quarterly Review, III, London 1891, pp. 707—721.

תרנ"ב

86. באורי מזמורי תהלים אשר יסודם במאורעות ארץ אבותינו. מזמור מ"ח, מזמור מ"ו, מזמור מ"ז, מזמור ע"ו, מזמור ד', מזמור ט' ומזמור י', מזמור ס"ה, מזמור פ"ה, מזמור ס"ו, מזמור מ"ט. — ירושלים [מאת אברהם משה לונץ], שנה רביעית, [ירושלים תרנ"ב], עמ' 57—90.
- 87*. מכתב בענין רב כי מקלע לדרשיש מכריו מאן הוא ליוםא רב נחמן בדמקלע לשכנציב וכו' (וינא י"ח, יבמות ל"ד). — העברי, שנה ראשונה, ניו-יורק 1892, גליון 4.
88. Erinnerung an Majer Kohn-Bistritz, bürgerlich genannt: Moritz Kohn. — Oesterreichische Wochenschrift, IX, Nr. 38, [Wien 1892], pp. 685—686.

תרנ"ג

89. Löbliche Redaction... eine Bemerkung zu dem Artikel in Nr. 46 "Die Chewra Kadischah" — Ibid. Nr. 48, p. 867.
90. Drei Gottesdienstliche Vorträge für Neujahrsfest und Versöhnungstag. [Gehalten beim Gottesdienste im groszen Musikvereinsaa], Wien 1892.
91. ע"ד אין עונשין ומוהירים מן הדין.—החוקר, שנה ראשונה, חוברת י"ב [תרנ"ג], עמ' 337-334. (הערת העורך שם: "המאמר הזה הוא אחת מהערות המחבר לספרי ובי רב אשר לא באו עדין בדפוס").
92. Versicherungswesen. Flugschrift der Versicherungsgesellschaft Janus. Die Neuzeit, Dreiunddreissigster Jahrgang, [Wien 1893], pp. 88—89.
- 93*. דברי שלום ואמת. באור דברי רש"י ז"ל ככם כגר (במדבר, ט"ו, ט"ו) ובאור תוס' ב"ב ז' בענין קריאת שמות שוים לבנים ובענין תכונת המינים. — העברי, שנה שנייה, ניו-יורק 1893, גליון 19.
94. Zur Geschichte der Traditionen. [Vortrag gehalten im Verein "Afikeh-Jehudah" in Prag]. Oesterr.—ungar. Cantorenzeitung, Wien 1893.

תרנ"ד

95. Vortrag zur Feier des 100. Geburtstages des seligen Predigess Isaak Noa Mannheimer. Wien 1893.

96. Gedenkrede auf Dr. Adolf Jellinek, gehalten...am 7. Jänner 1894 im Bet-ha-Midrash zu Wien.
97. לכבוד... מו"ה נחמיה שמואל ליבאוויטש. — אוצר החכמה והמדע לספרות ישראל, שנה ראשונה, ניו-יארק תרנ"ד, עמ' 22.
(על דבר המאמר הנזכר במס' 98).
98. ירידת הכהונה הגדולה בבית שני וביאור משנה אם היה חכם וכו' (יומא י"ח ע"ב). — שם, עמ' 22—25.
99. פירוש המשנה דברכות ספ"א. — שם, חוברת שניה, עמ' 19—21.
100. הערה למאמר שתי הארות. — העברי, שנה ג', ניו-יורק 1894, גליון 8.
101. שבשתא כיון דעל על (בענין המליצה טול קיסם מכין עיניך). — שם, גליון 18.

תרנ"ה

102. מאיר עין על סדר והגדה של לילי פסח. ווינא נהרת.
103. לכבוד המר"ל את הקול... מיכאל לוי ראדקינסאן נ"י. — מסכת ראש השנה מן ההוצאה החדשה של תלמוד בבלי... מאת מיכאל ל. ראדקינסאן, פהילאדעלפיע תרנ"ה, עמ' xx.
- על דבר הוצאת התלמוד שהכין רודקינסון. השוה להלן מס' 104, 108, 154.
104. לכבוד... רנ"ש ליבאוויטש נ"י. — גר מערבי, [מכתב עתי חדש], שנה ראשונה, חוברת ו', ניו-יארק תרנ"ה, עמ' 33, [מכתבים מגדולי חכמי זמננו על דבר התלמוד הישן והקצר, הוצאות מ. ל. ראדקינסאן, מכתב א'].
105. משיב כהלכה. — העברי, שנה ד', ניו-יורק 1895, גליון 2, 4.

תרנ"ו

106. מאיר עין על איזה נבואות בישעיה חלק א'. — תהלה למשה, קבוצת מאמרים בחכמת ישראל לכבוד... משה שטיינשניידר... לפסא התרנ"ו, עמ' 60—86.
107. באור דברי הפייטן בקדושת מוסף ליום כפור פנה מנו משיח צדקנו וכו' ובענין הפיוט בתחנה שאחר העבודה תאמר למחות אשמינו מהו תלוי ראש שהוזכר שם. — העברי, שנה ה', ניו-יורק 1896, גליון 2, 3, 4.
108. מכתב חרטה (על הסכמתו לספר קיצור התלמוד). — שם, גליון 21.
109. Onkelos und Akylas. III. Jahresbericht der israelitisch-theologischen Lehranstalt in Wien für das Schuljahr 1895/96, Wien 1896.
110. Zur rabbinischen Poesie. — Kalender für Israeliten, für das Jahr 5657 (תרנ"ז) = 1896/97, Herausgegeben von der Oesterreichisch-Israelitischen Union in Wien. V. Jahrgang, Wien 1896, pp. 391—395.

תרנ"ז

- *111. Der Rabbinismus ist der Friede. Jüdische Chronik, III, Saaz 1896, pp. 210—219, 243—247.
112. Lichtsäulen Israels. — Ibid. IV, Teplitz 1897, pp. 79—81.
- שם בסופו הוכחש המשן, ולא עלה בידי לברר אם נדפס.
113. אהובי ידידי. — גר מערבי, שנה ראשונה, חוברת י', עמ' 53.
- מכתב לג. ש. ליבוביטש על דבר ההערות, להלן מס' 114.
114. הערות. מלואים לספרי ר' יהודה אריה מודינא... מאת נחמיה שמואל ליבאוויטש, Newark.

- תרנ"ז, עמ' 3—6; נדפסו פעם שניה בתוך הספר "רבי יהודה אריה מדינא" של ליבוביטש, הוצאה שניה, ניו-יארק תרס"א.
(כאן נדפסו ההערות כל אחת במקומה).
115. בסיס היהדות — השלח, כרך ב', עמ' 1—12.
116. מלואים ל"בסיס היהדות" — שם, עמ' 289—293.

תרנ"ח

117. בתי מדרשות לרבנים. — שם, כרך ג', עמ' 193—205.
118*. מאמר בענין נשך ותרבית. — העברי, שנה ו', ניו-יורק 1897, גליונות 41—45, 47, 48.
119. מאיר עין על ס' "שמואל". — האשכול, שנה ראשונה, קראקא תרנ"ח, עמ' 185—192.
120. מה המה היהודים? — נר מערבי, שנה שניה, חוברת ג', ד', עמ' 121—128, 185—191.
121. אסיא. — ירושלים, כרך חמישי, ירושלים תרנ"ח (תרס"א), עמ' 46—51.
122. קיסריא וקיסרין. — שם, עמ' 106—110.
123. פירוש למאמרים קשים בתלמוד. [בבא בתרא, י"ב ע"ב; יומא, ס"ו ע"ב]. — ספרי שעשועים, קבוצה שניה, א—ב, ערוכים ע"י יצחק פרנהאף, (דרוהוביטש 1899), עמ' 47—49.
124. ענין יבום. — קדימה, שנה ראשונה, חוברת א', [ניו-יארק 1899], עמ' 39—40.

תרנ"ט

125. ארבעה גידולין שאסרו חכמים (וסימנך תחכ"ב). (א) אין מגדלין תרנגולים בירושלים.
(ב) אין מגדלין חזירין, (ג) אין מגדלין כלבים, (ד) אין מגדלין בהמה דקה. — שם, [חוברת ד'—חוברת ו'], עמ' 187—192, 227—232, 277—282.
126. הערות ותיקונים. [למאמר "פשר דבר", שם, עמ' 87]. — שם, עמ' 275—277.
127. על דבר ספר אחיקר. — השלח, כרך ה', עמ' 137—140; נדפס פעם שניה בתור מבוא והערות ל"דברי אחיקר תחכ"ט, שיצא ע"י יוסף מזל, ניו-יורק תרס"ה.
128. זמורת זר. — השלח, כרך ו', עמ' 13—17.

תר"ס

129. Eine Abraham-Legende. — Gedenkbuch zur Erinnerung an David Kaufmann, Breslau 1900, pp. 58—60.
130. סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא (תנא דבי אליהו) עפ"י כת"י רומי משנת תתל"ג, עם תוספת מאיר עין.
VII. Jahresbericht der israelitisch theologischen Lehranstalt in Wien für das Schuljahr 1899/1900. Wien 1900. (חשוה להלן, מס' 138, 140).
131. גלגול תומאת ידיים בכלל וע"י מגע בכתבי הקדש בפרט. — הגרן, ספר שני, [ברדיטשוב תר"ס], עמ' 66—74. — מאמר ב', שם, ספר שלישי, תרס"ב, עמ' 30—39. — מאמר ג', שם, ספר רביעי, תרס"ג, עמ' 5—26. — מאמר ד', שם, ספר חמישי, תרס"ו, עמ' 57—69.

תרס"א

132. דבר בעתו. [למאמר שנכפס שם, עמ' 61 ואילך]. — המודיע לחדשים, שנה ראשונה, ניו-יארק תרס"א, עמ' 138—139.
133. דרכי הכינויים. — שם, עמ' 152—153.

תרס"ב

134. הערות שונות. — השלח, כרך ח', עמ' 285—286.
 (א) ע"ד השקפת חסידים על תורה לשמה. (ב) דבר בזמנו (נגד מתנגדי הציונות).
 135. השערה בענין אנשי כנסת הגדולה. — שם, עמ' 476—478.
 136. לספר ברוך. — שם, עמ' 524—527.
 137. על דבר בקרת כתבי הקדש. — השלח, כרך ט', עמ' 565—569.
 נגד דברי ש. ברנפלד, שם, עמ' 92 ואילך.
 138. סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא המובאים בשם תנא דבי אליהו עפ"י כת"י רומי משנת תתל"ג עם הוספת מאיר עין ומבוא כולל י"ב מאמרים ומפתחות שונים. וינא המבשר אליהו העביא.

תרס"ג

139. לכבוד זקן כחממה... מו"ה יצחק לאסט נ"י. — עשרה כלי כסף, חלק שני, פרעסבורג תרס"ג.
 עמ' 175. (הערות לספר זה).

תרס"ד

140. נספחים לסדר אליהו זוטא והם שלשה פרקי דרך ארץ ושבעה פרקי ר' אליעזר שנתוספו בהוצאות על שם אליהו זוטא... עפ"י דוגמאות וכת"י כאשר יבואר בהקדמה ובמבוא והוספתי עליהם ג' פרקים מפדר"א עפ"י כת"י בארתי הכל בהערות... מאיר עין, ווינא תסד"ר.
 XI. Jahresbericht der israelitisch-theologischen Lehranstalt in Wien für das Schuljahr 1903/1904. Wien 1904.

141. היכן הוא הארון? — השלח, כרך י"ג, עמ' 541—549.

תרס"ה

142. לכבוד איש אמנים... מוהר"ר י. לאסט נ"י. — משנה כסף, החוברת הראשונה, [פרעסבורג תרס"ה], עמ' 169—171. (הערות לספר זה).

תרס"ו

143. לכבוד... מו"ה יצחק לאסט נ"י. — שם, החוברת השנייה, [קראקא תרס"ו], עמ' 311—323.

תרס"ז

144. הערות. — השומע יצחק, כולל מבחר החדוד וההתול, חלק שלישי, ניו-יארק תרס"ז, עמ' 53—56; הוצאה שניה מתוקנת, חלק ראשון, תורה, ניו-יארק תרצ"ד, עמ' קמ"ה—קמ"ז.

תרס"ח

145. ספרות התלמוד והמדרש על דבר פסוקי התורה. — הקדם, שנה ראשונה, [פטרבורג תרס"ח]—[תרס"ח], עמ' 116—123, 149—155; שם, שנה שלישית, תרס"ט—תר"ע, פטרבורג תרע"ב, עמ' 30—38. (הפרק האחרון נדפס אחרי מות המחבר, והמאמר נפסק בטרשת חלודות).
 146. מציאת ספר התורה בזמן יאשיהו. — הגרן, ספר שביעי, עמ' 5—23.
 147. ברייתא דמלאכת המשכן, ונלוו אליה ליקוטים מברייתא דמסכת מדות או מ"ט מדות דר"ג על פי כתבי יד ודפוסים שונים, טיבם מבואר בהקדמה ומבוא עב הוספות בשם מאיר עין, וינא סחרת. —

XV. Jahresbericht der israelitisch-theologischen Lehranstalt in Wien für das Schuljahr 1907/1908. Wien 1908.

תרס"ט

148. Literatur. — Dr. Bloch's Oesterreichische Wochenschrift, XXV, Nr. 41. [Wien 1908], pp. 727—730.¹⁶ mfwyp cmfwpybgk gfi

149. Literatur. Ibid., Nr. 44, pp. 777—779.¹⁷

150. Geehrter Herr Doktor. — Ibid., p. 779.¹⁸

151. מאיר עין אל ספר הושע. זכרון אברהם אליהו קבוצת מאמרים... לכבוד... מו"ה אברהם אליהו הרכבי, [פטרבורג תרס"ט], עמ' 17—34.

תר"ע

*152. Zur Geschichte der Ehe bei den Israeliten. — Jüdische Volksstimme, Brünn 1910, 1, 14, 21, 28 September, 3, 11 Oktober.

תרע"ה

153. ספרא דבי רב. כולל מדרשי התנאים לספר ויקרא מתקן על פי כתבי יד ומבואר [על ידי הרב ר' מאיר איש שלום... ולא זכה להשלים מעשהו...]. ברעסלויא תרע"ה.

תרע"ח

154. ידיד רוחי. — נחמיה שמואל ליבאוויטש, המות בפנים שוחקים, ברוקלין-נויארק רבתי תרע"ח, עמ' ל"ז.
מכתב אל ליבאוויטש על דינרד ורוזקינסון.

תר"פ

155. הערה. — ג. ש. ליבאוויטש, דורש רשומות האגדה, ברוקלין-נויארק רבתי, תר"פ עמ' נו—נח; נדפס פעם שניה, שם, ירושלים תרפ"ט, עמ' 24.
למאמרו של ליבאוויטש „אלישע בן אבויה בתואר אחר", שם, עמ' נ"ה—נ"ו.

תר"ץ

156. מכתבי ר' מאיר איש שלום... לר"י רייפמאן, [הובאו לדפוס ע"י ד"ר איזנשטדט-ברזילי]. — רשומות, כרך ו', [תל-אביב תר"ץ], עמ' 472—477. (ארבעה מכתבים).

תרצ"א

157. מכתב לשמואל קרויס. — דברנו, שנה שניה, חוברת א—ב, ווינה, תשרי-מרחשון תרצ"א, עמ' 13—14.

¹⁶ מאמר בקורת על החוברת לדוגמה מן השאלות שהוציא ד"ר א. קאמינקא (והשוה מס' 149).
¹⁷ מאמר תשובה על תגובתו של קאמינקא בעתון ווינאי אחר (השוה גם סה"י לכב' קאמינקא, עמ' 105).
¹⁸ מכתב הכולל ראיות נוספות למסקנות שני המאמרים הנ"ל. יואב פרידמאן, עמ' 24 ס' 141, כותב שהחומר למאמרים אלה ניתן למערכת העתון ע"י רמא"ש. מתוך השואה סגנונו של המכתב לסגנונם של שני המאמרים אפשר להניח ששני המאמרים סגנונו ע"י ד"ר בלוק, שהי' ידוע בחריפותו. בעד שנסוחו של המכתב הוא של רמא"ש.

תרצ"ב

158. Mitwirkung von Frauen beim Gottesdienste. [Ein unveröffentlichtes Gutachten von Lector Meier Friedmann, s. A.]. — Hebrew Union College Annual, VIII—IX, [Cincinnati 1931/32], pp. 511—523.

תרצ"ז

159. לכבוד החכם הנכבד מו"ה ר' אליעזר ליפמאן פרינץ נ"י. — ספר היובל לפרופסור שמואל קרויס. [ירושלים תרצ"ז], עמ' 328. בענין פרה אדומה.

תש"ב

160. מכתב לד"ר חיים ברודי. — הצופה, עתון יומי, שנה חמישית, גליון 1,348 תל-אביב, כ' סיון תש"ב, עמ' 5, [שני מכתבים].
נגד "ספר הלך בעקבות המראטעסטאנטען בהבנת כתבי הקודש".

ערכים באוצר ישראל

161. ביצה. — אוצר ישראל, חלק שלישי, עמ' 37—40.
162. ביצה, מסכת. — שם, עמ' 40.

כתבי יד¹⁰

163. חומש אלה הדברים, חלוקת ספר דברים, כ"י בספריית הקהלה בווינא, 1866.
164. Anführung und Erklärung jener bestimmten Stellen der rabbinischen Literatur, über deren Inhalt und Bedeutung die Fragen an die Sachverständigen im Prozess Rohling contra Bloch zu formulieren waren, 1884. Enthalten im Akt des Landesgerichtes Wien, Pr. G. I., 1885/62 vom 11. November 1884.
165. Studie über Kusz und Liebesbezeugung in der bibl. und rabb. Literatur, 1885. Überreicht an Hofrat Dr. Ludwig Doczi, derzeit verschollen.
166. Über venerische Krankheiten und deren Erwähnung in der rabbinischen Literatur.
167. Der Selbstmord im biblischen und rabbinischen Schrifttum, 1907.
168. Das Ei und seine Symbolik, 1908.

¹⁰ כל כתביהיד הנאים להלן צוינו על פי רשימתו של יואב טרידמאן במחברתו, סי' 163 עפ"י רשימתו, סי' 18 סי' 164 עפ"י סי' 147 סי' 165 עפ"י סי' 148 סי' 166 עפ"י סי' 115 סי' 167 עפ"י סי' 138 וסימן 168 עפ"י סי' 139. למאמר הראשון עיין לעיל מס' 44. למאמר האחרון — לעיל מס' 161.

הדפוס העברי בהונגריה

מאת

פנחס יעקב הכהן (לונדון)

על הדפוס העברי בארץ הונגריה נכתב עד כה אך מעט מאד. לי ידועה רק עבודתו של דובער וכשטין ז"ל על הדפוס העברי באפצון (שנדפסה ב־ Soncino-Blätter) ועבודתו של שמואל בעטטעלהיים על הדפוס העברי בפרעסבורג (נדפסה בעתון Israelitisches Familienblatt שיצא לאור בעיר פרעסבורג, משנת 1933 ואילך).

לאחר כל מה שעבר על הארץ ההיא בשנים האחרונות, יש חשש שגם הספרים הנודעים לא יימצאו עוד על נקלה, ולפיכך נחתי אל לבי לרשום את הספרים העבריים שנדפסו בעיר הונגריה, ולפי שעה אני מפרסם את שלשת הפרקים הראשונים על הערים: א) אונגוואר (שהדפוס העברי נוסד בה בשנת תרכ"ד 1864); ב) מונקאטש (שהדפוס עברי נוסד בה בשנת תרל"ב 1872); ג) פאקש (שהדפוס עברי נוסד בה בשנת תרמ"ד 1884). לפני רשימת הספרים שנדפסו בכל עיר ועיר, הקדמתי מבוא קצר על התפתחות הדפוס העברי בה.

בכל עיר ועיר סדרתי את הספרים לפי סדר השנים, ובתוך כל שנה לפי סדר א"ב של שמות הספרים. לגבי כל ספר רשמתי את שם הספר, שם מחברו, מהות הספר, בקיצור, הגודל, ומספר הדפים או העמודים.

בסוף כל פרק הוספתי: מפתח שמות הספרים ומפתח שמות המחברים. רוב הספרים ראיתי בעיני (או נמצאים ברשותי), ואותם שלא ראיתי רשמתי על-פי רשימות מדויקות שיש לסמוך על מחבריהם, והם בעיני כאילו ראיתם. אולם הספרים שרשמתי על-פי רשימות מוכרי-ספרים שאין לסמוך עליהן, רשמתי בפני עצמם בסוף הפרקים והעירות עליהם שהם מסופקים.

ואני מבקש מכל מי שיש בידו להוסיף על רשימותי שיבוא ויוסיף.

א. הדפוס העברי באונגוואר

אונגוואר (Ungvár) היא עיר קטנה בהרי הקרפטים. עד אחרי מלחמת-העולם הראשונה (1918—1914) היתה נחשבת על ארץ אונגריה, ומשנת 1919 ואילך לצ'כוסלובקיה ונשתנה שמה לאוזהרד (Uzhorod). יהודים נתישבו בה לראשונה במחצית השנייה של המאה ה"ח, ועפ"י הרוב היו יהודי פולניה. העיר הצטיינה ברבניה גדולי תורה תופשי ישיבות ואנשי מעשה במלחמת היהדות החרדית נגד המתחדשים, כמו הנאונים ר' מאיר א"ש (אייזענשטאדט) ובנו ה"ר מנחם. אחד מדייני אונגוואר המצויינים היה ר' שלמה גאנצפריעד, מחבר ספרים רבים ומועילים שנתקבלו ברצון, ובכללם הספר "קצור שלחן ערוך", שהוא הספר שנתפרסם בעולם ביותר וכבר לפני עשרים שנה נדפסו ממנו יותר ממיליון אכסמפלרים.

הראשון שהדפיס ספרים עבריים באונגוואר היה המדפיס הנוצרי קרל יגר (Karl Jaeger). והספר העברי הראשון שהדפיס היה "שו"ת אמרי אש" מר' מאיר א"ש, בשנת תרכ"ד. לשם

הדפסת ספר זה התקין המדפיס מחלקת עברית בבית דפוסו, כמו שכתב המו"ל בהקדמתו, שרק ע"י קנין אותיות עבריות שקנה יהודי אחד בווינא מכספו ניתנה לו האפשרות להדפיס החלק השני משו"ת אביו. אחרי מות המדפיס הזה בשנת תרכ"ה, המשיכו בניו עבודתם עד שנת תרל"ח, ומאז והלאה שבת הדפוס העברי באונגוואר עד שנת תרפ"ה, שנתיסד דפוס עברי ע"י ה"ר משה שמחה געלליס, שהמשיך לעבוד עד המהפכה הגדולה שבאה ע"י היטלר ימ"ש.

ואלה הספרים שנדפסו באונגוואר:

ת ר כ " ד

1. **אמרי אש**, מה"ר מאיר א"ש, שו"ת ח"ב על אה"ע וחז"מ (ח"א נדפס בלבוב תרי"א). 2°; (3) 95, (2) דף.
2. **אמרי יושר**, דרשות מהנ"ל וחדושים באגדות הש"ס מחמיו ה"ר דוד דייטש. 4°; (2) 90, (2) דף.
3. **אפריתן**, מה"ר שלמה גאנצפריעד, פירושים על התורה. 8°; 76 דף.
4. **דגול מרבבה קמא**, מה"ר יחזקאל לנדא, על יו"ד, עם הגהות ר' ישכר דוב קאהן. 4°; 20 דף.
5. **רחובות הנהר**, מה"ר זאב וואלף טאננענבוים, באורים על התורה ס' בראשית. 4°; 159, (1) דף.

ת ר כ " ה

6. **אבני שהם**, מה"ר משה ב"ר דוד בער קנאבעל, שבעים כללים בשיטות הש"ס. 2°; 75 דף.
7. **בית אהרן**, מה"ר אהרן רייזמאן, באורים ודרשות עה"ת ומדרשים. 4°; 93 דף.
8. **לב העברי**, מה"ר עקיבא יוסף שלעזינגער, באורים על צואת החתם סופר, ח"א (ח"ב נדפס בלבוב תרכ"ח). 8°; (4) 76 דף.
9. **פועל צדק**, מה"ר שבתי ב"ר מאיר הכהן, תרי"ג מצות מסודרות לימי השבוע. 8°.
10. **תפוחי זהב**, מה"ר צבי הירש העללער, דרשות על התורה. 8°.
11. **תשובה מאהבה**, [מה"ר יהושע ברוך רייניץ], מענה על המכתב כתב יושר נגד הס' לב עברי. 8°; 9 דף.
12. **תשובות הגאונים**, הנדפסות מקודם בשם ויקם עדות בישראל, פסק בענין עגונה. מה"ר יעקב פאלאק. 12°; (4) 50 דף.

ת ר כ " ו

13. **אמרי בינה**, מה"ר מאיר א"ש, חדושים בסוגיות הש"ס מס' מועד ונשים. 2°; (3) 148—6 דף.
14. **בני בנימין**, מה"ר בנימין רפאפורט, ספורים וד"ת. 12°.
15. **הליכות עולם**, מה"ר אברהם ב"ר שלמה ברודא, דיני שו"ע בשפת י"א. 8°; 95, 63 דף. (בבית עקד הספרים, רושם: תרכ"ז, ואילו באסף המזכיר רשם שנת הדפוס: תרל"א, ובשם הגדולים מארץ הגר: תרל"ה).
16. **פסק בית דין** נגד המתקנים והתקונים בדת מרבני ארץ הגר באסיפת הרבנים בק"ק מיהאלאוויץ. 2°; 1 דף.
17. **פרשת מרדכי**, מה"ר מרדכי הלוי הורוויץ, הלכות רבית עתי"א וסוגיות הש"ס בשם גדולת מרדכי. 4°; 66 דף.

ת ר כ ז

18. אהל דוד, מה"ר דוד דייטש, חדושי מס' הש"ס. 4: 64 דף.
 19. משכיל אל דל, מה"ר הילל ליכטענשטיין, תוכחת מוסר ח"א (שאר החלקים נדפסו בלבוב). 8: 162 עמ'.
 20. פסק בית דין הנ"ל (ראה מספר 16), תוצאה שניה. 8: 2 דף.

ת ר כ ח

21. דבר בעתו, מה"ר יהודה דוד וויזענער, אספת הקונגרס ודברי ריבות. 8: 15 עמ'.
 22. חדושי הרד"ה, מה"ר זאב וואלף הלוי, באורים על ה' מקואות. 4: 4.
 23. טיב גיטין וקדושין, מה"ר חיים יוסף, חדושים עמ"ס גיטין, כתובות, קדושין וב"מ. 4: 4.
 24. כסא רחמים, מה"ר חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) חדושים עמ"ס כלה, סופרים ואבות. 2: 121, (4) דף.
 25. משפט גלוי, מה"ר שלמה ראזענבערג, נגד הס' דברי שלום ואמת עתי"א. 8: 8.

ת ר כ ט

26. דרשה על הפסוק מה העבודה הזאת לכם, מה"ר חיים סופר. 8: 8.
 27. שר"ת מן השמים, מרבינו יעקב ממרוש. 8: 8.
 28. שערי חיים, מה"ר חיים סופר, תוכחות מוסר ונגד התקונים בדת. 8: 44 דף.
 29. תורת זבח, מה"ר שלמה גאנצפריעד, הלכות שחיטה, טריפות הריאה, ונקור עם ג' פירושים. 4: 118 דף.

ת ר ל

30. דברי גאונים, מה"ר חיים אריה ב"ר יחיאל צבי כהנא, כללים בדיני ממונות ע"ס א"ב. 4: 4.
 31. יד יוסף ורביד הזהב, מה"ר יוסף יונתא ראזענבערג, חדושים על ה' פסח ויו"ט, ח"ב. (ח"א נדפס בפרעסבורג). 8: (8), 3—140 דף.
 32. כסף נבחר לשון צדיק, צוואת ה"ר שלמה קלוגער והספד עליו מבנו וש"ת. 4: 51 דף.
 33. מוסר השכל, מה"ר אברהם ב"ר שלמה ברודא, יסודי יראה ומוסר בשפת י"א. 4: 83 דף.

ת ר ל א

34. מגן שאול, מה"ר שאול יחזקאל מליטשיק, חדושי מס' הש"ס.
 35. פרי החג, מה"ר אברהם ב"ר שלמה ברודא, כללי חג הפסח, ח"א. (ח"ב נדפס בסיגעט). 2: 87 דף.
 36. קסת הסופר, מה"ר שלמה גאנצפריעד, דיני כתיבת ס"ת, תפילין ומוזוז. 4: 138 דף.

ת ר ל ב

37. דרך חיים, מה"ר שמואל עהרענפעלד, מאמרי מוסר והספד. 8: 8.
 (אתו נדפס: מחנה חיים, שו"ת על א"ח מהדורא שניה שנדפסו במונקאטש, חצי גליון הראשון).

ת ר ל ג

38. מחנה חיים, מה"ר חיים סופר, שו"ת על יו"ד מהדורא שניה. 2°; (1), 100 דף.

ת ר ל ד

39. חתן סופר, מה"ר שמואל עהרענפעלד, חדושי וכללי הש"ס. 2°; (2), 49, 147, (4) דף.

40. מספד מר, מהנ"ל, הספד על שבעה גדולי הדור שמתו במגפה. 8°; 28 דף.

ת ר ל ה

41. זכרון יהודא, מה"ר מנחם ב"ר מאיר א"ש, מוסר ומנהגים. 8°.

ת ר ל ו

42. מכתב הראשון ומכתב השני, מה"ר יהושע ברוך רייניץ, דרשות, שו"ת ופולקלים.

4°.

ת ר ל ח

43. אהלי שם, מה"ר שלמה גאנצפריעד, הלכות וסדר גיטין ושמות גיטין. 2°; (2), 124 דף.

44. צל הכסף, מה"ר אהרן פריעד, דרשות והספדים. 8°; 132 דף.

ת ר פ ו

45. קצור נחלת שבעה, מה"ר אשר אנשיל גרינוואלד. 12°; 48 עמ'.

ת ר פ ז

46. שמלה חדשה, מה"ר אלכסנדר סענדר ב"ר אפרים שור, עם באור חדש מטה אשר,

מה"ר אשר גרינוואלד, ועם אמרי בינה, חדושי מס' חולין מה"ר מאיר ור' מנחם א"ש. 8°; (4), 144 דף.

47. תהלים עם פירוש בן ביתי, מה"ר אליעזר צבי ספרין מקאמאנא. 8°.

ת ר פ ט

48. נר מצוה, מה"ר אשר אנשיל גרינוואלד, דיני ועניני חנוכה. 8°; (4), 56 דף.

ת ר פ י

49. מעשי למלך, מה"ר ישעיה זילבערשטיין, חדושים על הרמב"ם, ח"ב. (ח"א נדפס

בווייצען). 2°; (12), 254 דף.

50. עת הזמיר, מה"ר יעקב דוב בערקאוויץ, ומירות לשבת עם פירושים (הוצאה

שלישית). 8°; 48 דף.

ת ר צ א

51. זוכר הברית, מה"ר אשר אנשיל גרינוואלד, דיני מילה, פדיון הבן ובר מצוה

עפ"י השו"ע. 8°; 16, 208 עמ'.

52. חדושי שמואל הרמשי, מה"ר שמואל דאנאטה, באורי תנ"ך והספדים. 8°; 112 דף.

53. מקוה טהרה, מה"ר משה ב"ר עמרם גרינוואלד, חדושים מה' מקואות בשו"ע יו"ד,

108; 14° דף.

ת ר צ ד

54. זכרון אב, מה"ר יקותיאל יהודה גרינוואלד, צואה לבניו, 8: 26 עמ'.
55. טוב ירושלים, מה"ר אשר אנשיל גרינוואלד, ע"ד ארץ-ישראל, 8: 8.
56. טוב ירושלים הנ"ל בלשון י"א, 8: 8.

ת ר צ ט

57. אסוקי שמעתתא, מה"ר אריה שווארטץ, באור דברי הגמרא במס' ביצה, 4: 6 דף, 128 עמ'.

מפתח שמות הספרים

אבני שהם 6	חדושי הר"ה 22	עת הנמיר 50
אהל דוד 18	חדושי שמואל הרמשי 52	פועל צדק 9
אהלי שם 43	חתן סופר 39	מסק בית דין 16, 20
אמרי אש (שו"ת) 1	טוב ירושלים 55, 56	פרי החג 35
אמרי בינה 13	טיב גיטין וקדושין 23	פרשת מרדכי 17
אמרי יושר 2	יד יוסף ורביד הזהב 31	צל הכסף 44
אסוקי שמעתתא 57	כסא רחמים 24	קטת הסופר 36
אפריון 3	כסף נבחר לשון צדיק 32	קצור נחלת שבעה 45
בית אהרן 7	לב העברי 8	רחובות הנהר 5
בני בנימין 14	מגן שאול 34	שו"ת מן השמים 28
דבר בעתו 21	מסר השכל 33	שמלה חדשה 46
דברי גאונים 30	מחנה חיים 37, 38	שערי חיים 27
דגול מרכבה קמא 4	מכתב הראשון ומכתב השני 42	תהלים עם פי' בן ביתי 47
דרך חיים 37	מספר מר 40	תורת זבח 29
דרשה 26	מעשי למלך 49	תפוחי זהב 10
הליכות עולם 15	מקור טהרה 53	תשובה מאהבה 11
זוכר הברית 51	משכיל אל דל 19	תשובות הגאונים 12
זכרון אב 54	משפט גלוי 25	
זכרון יהודה 41	נר מצוה 48	

מפתח שמות המחברים

אזולאי, חיים יוסף דוד 24	העללער, צבי הירש 10	פריעה, אהרן 44
איוענשטאדט (א"ש), מאיר 1, 2	היענער, יהודה דוד 21	קלוגער, שלמה 32
13	זאב וזאף הלוי 22	קנאבעל, משה 6
איוענשטאדט, מנחם 46, 41	וילבערשטיין, ישעיה 49	ראענבערג, יוסף יוזפא 31
בערקאוויטש, יעקב דוב 50	חיים יוסף 23	ראענבערג, שלמה 25
ברודא, אברהם 15, 33, 35	טאנענבוים, זאב זאף 5	ראפאפורט, בנימין 14
גאנצפריעד, שלמה 3, 29, 36, 43	יעקב ממרש 27	רבני ארץ הגר 16, 20
גרינוואלד, אשר אנשיל 45, 46	כהנא, חיים אריה 30	רייזמאן, אהרן 7
48, 51, 55, 56	ליכטנשטיין, הילל 19	רייניץ, יהושע ברוך 11, 42
גרינוואלד, יקותיאל יהודה 54	לנדא, יחזקאל 4	שאל יחזקאל מליטשיק 34
גרינוואלד, משה 53	סופר, חיים 26, 28, 38	שבתי ב"ר מאיר הכהן 9
דאנאטה, שמואל 52	ספרין, אליעזר צבי 47	שווארטץ, אריה 57
דייטש, דוד 2, 18	צהרענפעלד, שמואל 37, 39, 40	שור, אלכסנדר סענדר 46
הורוויץ, מרדכי הלוי 17	פאלאק, יעקב 12	שלעזינגער, עקיבא יוסף 8

תיקון

למאמרי "עוד דפים מתנ"ך. ספרד לסני רנ"ב" ("קריח ספר" שנה כ"ד, עמ' 153 ואילך), העירוני שיש לתקן: ציור ג' הוא חלק מאותו דף המצולם בציור ב', אלא שבקטע הגדול חסרו בטופס שלפני שתי השורות שבראש הדף. וכך צריכה להיות צורת שתי השורות שבראש הדף הכולל סוף מגלת רות: קניחי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מ/ מעם אחיו ומשער מקומו עדים אתם היום: ויאמרו כל העם אשר בשער/ (רות ד', ו—א).

גם חמש מגלות שבתנ"ך זה כולל איסוא 30 שורות בעמוד, כמו התהלים שפרסמתי.

אברהם יערי

ידיעות בית הספרים

בית הספרים בחדשי המלחמה

חדשי המאורעות והמלחמה פגעו קשה בעבודתה התקינה של האוניברסיטה ומוסדותיה, ובתוכם בבית הספרים. במשך דצמבר 1947 השתבשה התחבורה לאוניברסיטה והיתה כרוכה בסכנת נפשות. כדי שלא תהיה הפסקה בעבודת בית הספרים ובמלוי תפקידיו, נפתחו שני סניפים חדשים בירושלים העיר, אחד בספרית בית הכנסת "ישרון" ואחד בספרית איטינגון בטלביה (אשר ספריה עברו כבר מקודם לרשות האוניברסיטה). כל עוד אפשר היה הדבר, הובאו ספרים, לפי הזמנת הקוראים, מהר הצופים העירה. בחודש אפריל נפסקה התחבורה עם הר הצופים כמעט לגמרי והיינו נאלצים להסתפק בספרים שנמצאו בסניפים, אשר להם נוספו רבים שנקנו ושנתקבלו במתנה בינתיים. סניפי הספריה בעיר, בכללם הסניף הרפואי הנמצא בעיר זה שנים רבות, המשיכו בעבודתם בלי הפסק — אם כי חלק גדול של העובדים גויס לצרכי הגנה ושמירה — גם בימי הקרבות הקשים על ירושלים, ומלאו את תפקידם המדעי והתרבותי גם בתנאים הבלתי-נורמליים של העיר הנצורה.

בסוף חודש מאי החל בית הספרים באיסוף הספרים הנטושים שבמקומות הכבוש, בקבלו על עצמו את האפוסטרופסות עליהם. אלפי ספרים נצלו בדרך זו מפגעי המלחמה ומכליון. הספרים שמורים במחסנים שבהשגחת בית הספרים. פעולה זו של הצלת הספרים הנטושים טרם הגיעה לגמרה והיא נמשכת במרץ.

אנו שמחים להודיע לכל ידידי בית הספרים, קוראיו ואוהדיו, שהמלחמה שהתנהלה במבואות האוניברסיטה ובסביבתה לא פגעה בבית הספרים. הספרים לא ניוזקו כלל וגם הבנין ניזוק רק מעט. בספוק רב אנו מציינים שהנוק לספרים נמנע בחלקו הגדול הודות לעבודת הבצורים והחסון שנעשו בידי עובדי בית הספרים והאוניברסיטה וכן תלמידיה, שמלאו שם את תפקידם במשך שבועות ארוכים, מבודדים ומנותקים כמעט לגמרי מהעיר. בסוף יוני פורז שטח האוניברסיטה וסביבתה הקרובה והוא נמצא עתה בחסות האומות המאוחדות.

אנו משתמשים בהזדמנות זו להודות לכל ידידינו ואוהדינו על התענינותם במוסדנו ועל דאגתם הרבה לגורלו בחדשי האימים, שעברו על האוניברסיטה ומוסדותיה.

מערכולת הרמים של החדשים האחרונים תבעה מהאוניברסיטה ומוסדותיה קרבנות נפש רבים ויקרים. מי נפל בהגנת ירושלים, מי בהגנת המוסד ומי בעלותו אל מקום עבודתו לעבודה ולשמירה, ומי ברדתו ממנו, גם שנים מעובדי הספריה הצעירים נקטפו בחדשים אלה. הסטודנטית בלה פפירוביץ ז"ל נפגעה בחודש טבת מכדור מרצחים בתוך אוטובוס האוניברסיטה ברתה מעבודתה באולם הקריאה של בית הספרים.

אברהם יהודה כירורג ז"ל שעבד כשנה וחצי בבית הספרים, לאחר שעבד שנים מספר באוניברסיטה, נפל חלל בחודש תמוז בהגינו על גבולות ירושלים. בעל ידיעות רחבות וכשרונות רבים, שהשתמש בהם במסירות לטובת מוסדנו; איש אוהב את חבריו ואהוב על חבריו. פעיל, שקט ועליו.

צבי ברנר ז"ל, שעבד שנים אחדות בתור כורך בספריה הלאומית כבעל מקצוע מומחה, נספה בעת ההפצצה הזדונית ברחוב בן יהודה באדר א'.

ביום ד' בניסן תש"ח נספו בין אנשי האוניברסיטה שעלו בשיירה הגדולה להר הצופים גם ד"ר משה בן-דוד ז"ל וד"ר ל. דולז'נסקי ז"ל, שניהם חברים פעילים בוועדת הספריה הרפואית שלנו.

מערכת "קריית ספר" מבכה יחד עם האוניברסיטה העברית את מותם של שני החכמים ד"ר אברהם חיים פריימן ז"ל וד"ר בנימין קלאר ז"ל, שניהם משתתפים קבועים ברבעוננו. מאמר הערכה על ד"ר קלאר ז"ל בצירוף ביבליוגרפיה של כתביו מתפרסם בחוברת זו. לחוברת הבאה הובטח מאמר כזה על ד"ר פריימן ז"ל. תהיינה נפשות כל הקדושים האלה צרורות בצרור החיים.

מנוי ספרן ראשי לבית הספרים

הד"ר ק. וודמן, מהספריה העירונית "שער ציון" בתל-אביב, נתמנה לספרן ראשי של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי מיום 15 באוקטובר 1947. ד"ר וודמן, שהוא עתה בן 48, עבד כ-10 שנים כמנהל הספריות הציבוריות שבמחוז ברלין—קריוברג ושימש גם דוצנט לספרות כללית ולמדעי הספרנות בבית הספר לספרנים הממשלתי בברלין. כן שימש אחד המנהלים של בית-הספר הגבוה לעם שהתקיים בידי עיריית ברלין. עלה ארצה בשנת 1934, משנת 1937 עבד כספרן בספריה העירונית "שער ציון" בתל-אביב.

העבודה בבית הספרים בשנת 1947

כפי שהודענו בדין-וחשבון הקודם, התפטר פרופ' ויל מחנהלת בית הספרים ב-1 באוקטובר 1946. מאז ועד מחצית מאי 1947 שימש מנהל זמני פרופ' דוד צבי בנעט, ואחריו שימש באותו תפקיד ד"ר יששכר יואל עד כואו של הספרן הראשי.

תנאי ירושלים הנוכחיים בכלל ותנאי העבודה שלנו בפרט, גרמו לכך שהדין-וחשבון המוגש בזה לקוראינו, אינו שלם הפעם.

גם בשנת 1947, כבשנים הקודמות, נתנו ידידי בית הספרים: אגודות, מוסדות ואישים, עזות ממשית להתענינותם בבית הספרים והעניקו לו חומר מדעי וספרותי רב בכל המקצועות. הגדילו לעשות בנדון זה גם הפעם אגודות שוחרי האוניברסיטה במדינות השונות. כמה מאגודות אלה הראו השנה פעילות ערה במיוחד. לא כל הספרים שנאספו עלידי ידידינו נשלחו ארצה מחמת קשיי התחבורה, אך יש לקוות שכשישופרו תנאי התחבורה — וגם המצב בארץ — יועברו הספרים המרוכזים בכמה ארצות לירושלים. (חלק הגיע בינתיים ארצה).

בסוף הקיץ ביקר בירושלים המנהל החדש של אגודת שוחרי האוניברסיטה באמריקה, מר ל. ו. שורץ, ובא בדברים גם עם הנהלת הספריה בענין ארגון חדש ורכוש של רכישת הספרים באמריקה בשביל הספריה וכל שאר מכוני האוניברסיטה. הוכנה כאן תכנית מפורטת, ועם שובו לאמריקה ניגש מר שורץ לעבודה המעשית. נוסדה שם ועדת-ספרים מיוחדת שהחלה לפעול בסוף שנת 1947, וכבר ראינו ברכה במעשיה.

ספרייתו החשובה של הסופר והחוקר ר' אברהם כהנא ז"ל, שנמסרה מטעם המשפחה לאוניברסיטה העברית במתנה היא גרעדה לשמש ספריה סמינריונית של המכון למדעי היהדות.

סודרה ואורגנה ארגון ארעי בסוף שנת תש"ו. המאורעות שבאו אחרי-כן מנעו את גמר העבודה והעמדת הספריה לרשות מורי המכון ותלמידיו.

ברצון אנו מציינים את המספר ההולך וגדול של ידידינו בכל קצוי תבל ובמיוחד אנו שמחים להזכיר כאן את התענינותה של שארית הפליטה בגולת אירופה בבית הספרים בירושלים. חלק גדול מהספרות העתית היוצאת בידי שרידי היהדות באירופה הגיע אלינו בקביעות. וכן קבלנו חלק חשוב מהספרים והחבורות שהופיעו עליהם.

האוניברסיטה העברית המשיכה בהשתדלויותיה להצלת אוצרות הספרים היהודיים שנשארו לפליטה בגולה ויש יסוד לקוות שמאמציה הנמרצים והמתמידים ישאו את פרים. (חלק מהספרים האלה הובאו כבר למקום מבטחים).

בית הספרים בא לידי הסכם של חליפין ועזרת הדדית עם החברה ההיסטורית היהודית בפולין ואנו מקוים שהתוצאות לא תאחרנה לבוא. יהודי פולין היו מראשי בוניו של בית הספרים הלאומי ולפני המלחמה העניקו לנו באמצעות שוחרי האוניברסיטה ספרים באופן שיטתי ובקנה מדה גדול. אם יצליח בית הספרים לתת את חלקו בסיפוק צרכי גולת פולין בספרים, הרי יגמול בזה רק מעט מזער על השפע הרב שהשפיעה עלינו יהדות פולין בעבר.

יחסי החליפין שבין הספריה ובין מוסדות שונים בארץ ובחו"ל הורחבו השנה בהכנים ספרים וכת"ע רבים וחשובים לאספנו. יחסי חליפין אלה נושאים בחובם אפשרויות גדולות של רבוי והרחבה ויש רק לקוות שתנאים אוניקטיביים, פנימיים וחיצוניים, לא יעמדו למכשול בדרך התפתחותם.

תקציב קניית הספרים הוגדל השנה וזה עזר לא מעט ברכישת ספרים חדשים וישנים שלא יכולנו להשיגם אלא בדרך קנייה. קניות אלה הועילו במדה מסוימת לתקון שיטתי בליקויי כמה מקצועות באוסף בית-הספרים. אולם בנדון זה רחוקים עוד הדברים מלהשביע רצון. חסרים עוד באספנו רבים וכן שלמים מספרי-יסוד אשר איש המדע מרגיש בהעדרם, ומן הראוי יהיה לעשות בשנים הקרובות מאמץ יוצא מן הכלל לשם מלוי הפגמים שכמה מהם הם רציניים. גם מבחינת הספרים החדשים אשר מספרם גדל אחר המלחמה, אין התקציב ממלא את הצרכים ההכרחיים. בעיה מיוחדת היא השגת הספרים המדעיים, שהופיעו בשנות המלחמה באירופה ואמריקה ואשר רק בחלקם הקטן מצאו את דרכם אל בית הספרים. המצאת ספרים אלה דורשת טפול מיוחד ועלינו יהיה להקדיש להם תשומת-לב מיוחדת.

בשנת 1947 הגיעו לבית הספרים 18.133 יחידות של ספרים וחבורות.

מתנות ועזובות

כפי שהזכרנו לעיל, נכתבים דברי הד"ח הזה כשאנו מנותקים מביתנו בהר הצופים, ולפיכך אין אנו יכולים לפרט בשמותיהם של כל ידידינו, מוסדות ואישים, שזיכונו במשך השנה במתנותיהם ובהתענינותם, ואף לא למנות את כל המתנות. נביא כאן חלק מהם, והנשכחים — מקוים, אנהנו — יבינו ויסלחו.

בראש נזכיר את המולי"ם בארץ-ישראל, שהמציאו לנו, רובם ככולם, את פרסומיהם, ואת חברות דורשי האוניברסיטה בגיו-יורק ובלונדון, שהראו פעילות מיוחדת, ואליהם הצטרפו גם ידידינו באוסטרליה ובשוויץ וההסתדרות הציונית ברוםניה.

ספרים בכמויות שונות נתקבלו מאת: אגודת נשים יהודיות בפורט אליזבת, בית ההוצאה א. מונסקרד (קופנהגן); Codices Avestici et Pahlavici Bibliothecae Universitatis Hafniensis (12 כרכים יקרים); Division of Cultural Relations of the U. S. A. (יותר ממאה

ספרים לפי בחירתנו, ביניהם ספרים חשובים ויקרים), American Library Association, Washington (כ-50 ספרים חשובים לפי בחירתנו), בריטיש מוזאום (לונדון), בריטיש קאונסיל (לונדון)—ירושלים; כ-300 ספרים רובם חדשים, בספרות יפה, היסטוריה, ביוגרפיה מלוגים ועוד), ממשלת המנדט לשעבר (דפוסי ארץ-ישראל וביניהם כל ספרי תוצאתה), הקונסולט הפולני והקונסולט הספרדי שניהם בירושלים, הארכיון הציוני המרכזי (ירושלים), בית המדרש למורים העברי (בית הכרם—ירושלים; יותר מ-200 ספרים בעברית, ערבית, גרמנית, אנגלית וצרפתית, רובם ככולם יודאיקה, הכל מעזבונו של פרופ' דוד ילין ז"ל).

כמו כן נתקבלו ספרים מאת האנשים הבאים: מ.א. אברמסקי (לונדון; ספרים ועיתונים), עובדן.ה. אדלר ז"ל, מתנת אלמנתו (לונדון; יותר מ-600 ספרים, כמעט הכל יודאיקה, הרוב באנגלית ומקצתם בעברית), ל. אוגוסט (ניו-יורק), גב' י.א. אלפנביין (לוס אנג'לס; ספרי למוד לתלמידי האוניברסיטה, כ-300 ספרים ב-700 טפסים), פרופ' ש.ה. ברגמן (ירושלים), ה. ברודר (טרדגר באנגליה; משנה תורה להרמב"ם, הוצ' אמשטרדם תס"ב), א. ברויאר (ירושלים; 42 ספרים וחבורות בגרמנית שהופיעו אחרי המלחמה בגרמניה, בערך מחציתם על תחיים במחנות הרכו של הנאצים), פרופ' א.י. גולדפורב (ניו-יורק; כמות גדולה של עתונים בביוגרפיה וכ-100 ספרים), פרופ' ד"ר פ. גורדונוף (יושב ראש שוחרי האוניברסיטה בשוויץ), פ. גלודק (פריס), עובדן המהנדס לואיס גרין ז"ל (ירושלים; כ-500 ספר), א. די-ליאון (תל-אביב), א. הורוביץ (ניו-יורק), מיגור מלקולם ו. היי בשם הקרן לזכרו של בריגדיר וינגט (218 ספרים שנדפסו כולם לפני 1800, במקצועות הקלסיקאים הלטיניים והיווניים, ספרות יפה, היסטוריה ועוד, בכריכות נהדרות), צבי ויטלס (ירושלים; כ-270 ספרים חדשים, בעיקר ספרות יפה באנגלית וסוציולוגיה, נוסף לכך מסר בתור מנהל הבנק למוסדות שתופיים חומר רב לכלכלה כללית וארץ-ישראלית, ספרים, חוברות ועיתונים), פרופ' ג. ויל (ירושלים; לזכר בנו דוד געץ ז"ל כ-70 ספרים ועיתונים במקצוע ההנדסה), א.מ. כהן (יושב ראש שוחרי האוניברסיטה באוסטרליה), ס. כהן (סונדרלנד באנגליה; 263 כרכים לזכר הוריו אליהו ופסח כהן ז"ל, בעיקר כתבי עת משפטיים, ביניהם 1866—1946 Law Journal), עובדן ד"ר א. לוי-בינג (פריס), אלמנת אדולף לזרף (פריס; ספרי פילוסופיה בצרפתית), ה. לילינג-היים מעובדי אונר"א במינכן (כ-330 ספרים חדשים וחבורות על ארכיטקטורה, בעיקר בגרמנית), ד"ר י.ל. מגנס (ירושלים), השופט סטון (ושינגטון; חומר ממשפט גירנברג), ד"ר א. סטארובינסקי (ג'נבה; ספרי רפואה ועיתונות רפואית), ל.א. ספיאן ואשתו (ניו-יורק; יותר מ-500 ספר בספרות יפה, היסטוריה, ביוגרפיה ועוד, לזכר בנם סטנלי ז"ל), דניאל פרסקי (ניו-יורק; ספרים ועיתונים), סיר ססיל קיש (לונדון), אלמנת ד"ר ליאון רייך ז"ל (ירושלים).

המחלקה לספרי רפואה

הד"ר י. ירחע (ניו-יורק), מידידיו המסורים ביותר של בית הספרים, הוסיף לשלוח ספרים וכתבי-עת רפואיים כדרכו זה רבות בשנים. אליו הצטרף הד"ר ה.י. וולטל, גם כן בניו-יורק, במשלוח ספרים וכתבי-עת למדע רפואת השניים.

בקשר לעבודות ההכנה שבפריפקולטה לרפואה הועבר באביב 1947 אוסף העתונות הרפואית של בית הספרים, המונה למעלה מ-20,000 כרך, ביחד עם ספרית עזר קטנה מן הבניין המרכזי של הספריה אל מחסן-ספרים מיוחד שנבנה בבנין רטנוף, וב-15 ביוני נפתח שם אולם קריאה מיוחד לשמוש הרופאים והחוקרים בשדה הרפואה.

פתיחת הסניף החדש הזה ואיכסון חלק כה גדול של אוצר הספרים שלנו מחוץ לבנין המרכזי גרמו, כמובן, לקשיים במהלך העבודה בספריה והטילו עלינו תפקידים חדשים, אבל שמחנו לתרום באופן זה את חלקנו לפיתוח הפריפולטה לרפואה.

עד סוף שנת 1947 בקרו באולם החדש 2756 מבקרים, שהשתמשו ב־3045 כרטיס מן המחסן וב־1657 חוברות חדשות של העתונות הרפואית.

מלבד הסניף שבבית רטנוף מתקיים גם הסניף הרפואי אשר בעיר העומד לרשות הרופאים זה 20 שנה. באולם הקריאה הזה עומדים למעלה מאלף ספרי־שמוש מהחדישים במקצוע־הרפואה. נוסף לכך קיימת האפשרות להזמין מבית הספרים המרכזי כל ספר הנדרש לעיון ולמחקר. כמו כן נמצאים במחלקה זו כ־300 עתונים רפואיים של השנה התולפת.

מספר הקוראים בסניף זה היה השנה 3162 ומספר ההזמנות 685; הושאלו 674 ספרים ו־1265 חוברות.

כמו בכל השנים, דאגנו גם השנה לצרכי שבעת הסניפים הרפואיים שלנו בארץ.

מחלקת העתונות

הגידול המהיר במספר כתבי־העת המתקבלים בבית הספרים, שהחל עם תום המלחמה, נמשך גם השנה. מספר העתונים, כתה"ע ופרסומי הסריות שנתקבלו השנה בבית־הספרים הגיע ל־4000 בערך, שהם כ־100.000 יחידות.

העליה הגדולה הזאת באה בעיקר הודות לעבודתם המסורה של ידידי בית־הספרים בניו־יורק, לונדון, ברז, פריס, מילנו ועוד.

ה"בריטיש קאונסיל" המשיך לחתום על כ־70 כת"ע מדעיים חשובים היוצאים בבריטניה הגדולה. הארכיון הציוני בירושלים העביר אלינו באופן שיטתי את חומר העתונים הכפולים שלו, מה שהביא לידי השלמת כמה חסרונות באוסף העתונות היהודית שבבית־הספרים.

כמה מן הידידים שטרחו והמציאו לנו חומר כת"ע בהתמדה נזכרו כבר בחלקים קודמים של דו"ח זה. ועלינו לציון עוד את הבאים: ד"ר נ. גרינולד, א.י. יפה, א.מ. פרידמן, ד"ר נ. נכלס, ש. אנולי, ד"ר ל. קולב (כולם מגיו־יורק). מבין ידידינו בלונדון נזכיר במיוחד את ד"ר פ. איבן, המהנדס פ. שפילמן וד"ר א. גודמן־לוי.

מספר ה"בקורים של הקוראים במשך השנה באולם הקריאה לעתונות עלה ל־8150. שאלת השלמתם של עקדי העתונים מוזמן המלחמה טרם מצאה את פתרונה והדבר טעון טפול מקיף ומתמיד.

אוסף כתבי־יד בדאהב

למחלקת כתבי־היד העבריים של בית הספרים נוסף בשנה זו אוסף גדול שנרכש מעזבונו של הרב יצחק בדאבהב ז"ל מירושלים.

האוסף הזה מכיל כמאתים ושמנים כתבי־יד עבריים במקצועות שונים, ביניהם חדושי ראשונים, ובעיקר דברי תורה של חכמי ירושלים במשך מאות השנים האחרונות וכמאה כתבי־יד בקבלה קדומה ומאוחרת. נציין כאן במיוחד: ס' מסורת סיג לתורה להרמ"ה, על קלף. פי' אבן עזרא לס' עזרא ולס' דניאל ופי' הרמב"ן לס' איוב, כ"י קדום (מאה י"ד?). ס' צפנת פענח על פי' הראב"ע לתורה לר' יוסף טוב עלם. אגרות ותשובות להרמב"ם נעתקו ע"י ר' יהודה כלץ. "הלכות שחיטה להרמב"ם ז"ל עם ביאור... כמה"ר יהודה כלץ זלה"ה... הנקרא מגיד משנה". תוספות רבנו פרץ על בבא קמא עד דף י' של המסכת. ס' עשרת הדברות לבעל העיטור. חידושי הר"ן על הרי"ף למס' שבועות. ספר הישר ואגרת התשובה לר' יונה גירונדי. ס' יוחסין לר'

אברהם זכות, מראשית המאה ה־17 בשינויים מן הנדפס. ס' הקנה לר' נחוניא בן הקנה, משנת רפ"ב. ס' מקור חיים לר' שמואל ויטאל, בשינויים מן הנדפס, ודרושים לתנ"ל. ס' חסד לאברהם לר' אברהם אזולאי, נכתב בזמנו של המחבר. אחדים מספרי ר' חיים הכהן מארם צובא תלמיד הרח"ו, בעצם כתב ידו. פירוש בלתי ידוע על התורה בדרך פילוסופיה וקבלה שנתחבר בספרד. אוסף עשיר של כתבי האר"י ופירושים ממקובלי המאה ה־17 וה־18 על כתבי האר"י, בפרט מארץ־ישראל, איטליה ומארוקו.

רכישת ספרים עבריים

מבין הספרים העבריים יקרי־המציאות שנוספו בשנה זו לבית־הספרים, נזכיר כאן רק אחדים: שמונה בנינים לר' מאיר ב"ר יעקב, סביוניטה שי"ד; מגלת אנטיוכוס, מנטובה שי"ז; חידושי הר"ן, ריווא די טרינטו שי"ט; ס' הגדרים לר' מנחם בונפוס, שאלוניקי שכ"ז; ימין ה' רוממה לר' מנחם, עזריה מפאנו, ויניציאה חש"ד; שערי אורה לר' יוסף גיקטיליא, קראקא ש"ס; פירוש על תרגום יונתן לר' דוד ב"ר יעקב משרשיין, פראג שס"ט; הגדה של פסח, פראג שפ"ד; תקוני שבת, ויניציאה ת'; משניות עם פירוש חאגיז, וירונה ת"; פרקי אבות עם תרגום ספרדי, ויניציאה תי"א; לב טוב לר' יצחק ב"ר אליקום מפוזנא, אמשטרדם ת"ל; סליחות אין טייטש, פרנקפורט דאדרה, תנ"ג; זבחי שלמים לר' יהודה דיואן, קושטא תפ"ח.

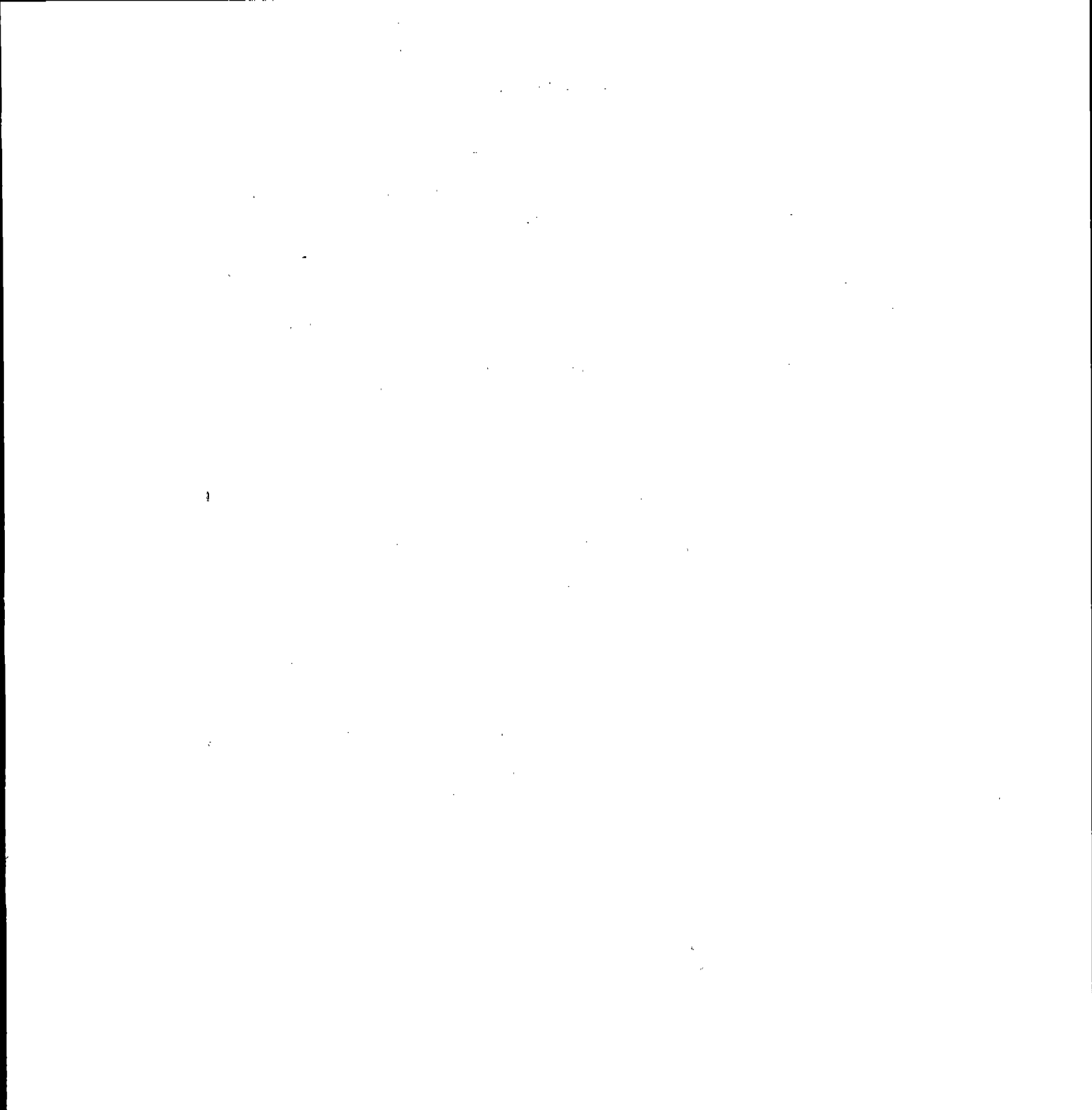
השרות לקהל

העליה במספר שואלי ספרים — הן הקוראים במקום והן השואלים החוצה — הנמשכת זה שנים, לא נפסקה גם השנה, (אם נביא בחשבון את ההפרעות הרציניות שבסוף השנה). מספר הקוראים באולם הקריאה עלה לעתים על כח קליטתו. גם השנה נשלחו הרבה ספרים לקוראים שמחוץ לירושלים. המשכנו בהמצאת ידיעות ביבליוגרפיות לקוראינו בירושלים ומחוצה לה. וכן המשכנו בהדרכת ספרנים שפנו אלינו בשאלות סדור ספריות וארגון. הצורך בהדרכת ספרנית הוא גדול מאד ומקיף חלק חשוב מספריות הארץ, ועלינו יהיה להקדיש גם לבעיה זו תשומת־לב מיוחדת.

מספר הקוראים הקבועים הרשומים להשאלת חוץ הגיע בסוף 1947 ל־5454. מספר הכרכים שהוזמנו ע"י קוראים בביתם הוא: 94,497, מהם הומצאו לקוראים 63,147 כרכים. מספר הבקורים באולם־הקריאה 58,502. הומצאו לקוראים 19,077 כרכים (מלבד ספרי הספריה השמושית העומדת לרשותם בתוך האולם).

מתנות לספריות ומוסדות

בית הספרים העניק מאוצר הכפולים שלו ספרים שונים בעברית ובלועזית לאגודות ומוסדות שונים וכן מתנות בארץ ובחו"ל. בס"ה נמסרו ל־37 מוסדות ואגודות 3489 ספרים. במספר זה לא נכללו ספרי החליפין שהוזכרנו לעיל.

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביוונית

טוכב (*) על יד המספר מראה, כי באותו העמוד נזכר השם יותר מפעם אחת.

אכיוונה, ג. 92	אילון-ברניק, ח. ב. 6	בדיה, י. 166
אכירול, י. 43	אילין, מ. 187	בובר, מ. 13, 96
אביש, י. 55	אינסטיטוט פאר אידישע ענינים, ניו-ארק 47	בודנהיימר, ה. ח. 166
אבן-זהב, א. 5	אינספלד, ל. 95	בזדנשט, בית מדרש הרבנים 203
אבן-שושן, א. 98, 164	אינשטיין, א. 95, 118	בוק, פ. 96
אבן-שמואל, י. 28	איסרלין, י. 6	בוקי בן יגלי 194
אבנון, י. 164, 166	אלבעק, ח. 115	בוקצין, ג. 96
אברוניק, א. 15	אלוני, ג. 16, 28	בורלא, י. 13, 166
האגדה הדתית 1	אלטברג, י. 193	בורנהם, ג. 166
אגדת עזרה לבני קוטוב-פולסקי בא"י 164	אליוט, ג. 6	בורנשטיין, ש. 170
אג"ף, מ. 5	אלעזר בן יהודה מגרמניה 205	בורשטיין, ס. 227
אדל, י. 164	אלתרמן, ג. 165	ביאליק, ח. ג. 96
אדלר, א. 5	אמוראי, י. 165	ביטעלמאן, א. 216
אדלר, י. א. 203	אמירה, ד. 165	ביין, א. 36
אהרני, י. 90	אמסטר, ש. 95	בילר, ש. 96
אויסערבאך, א. 139	אמחי, ג. 98, 168	ביקל, ש. 53
אויסברך, מ. 164	אמחי, מ. 95	בירדוגו, י. 167
אויסברך, פ. 164	אנדוסק, ה. כ. 95	בית אורן 1
אוליצור, א. 164	אנוב, ג. 6	בלוך, א. 98
אומות מאחדות 164	אנון, ח. 165	בלוק, א. 167*
אונגרפלד, מ. 5	אנקורי, י. 165	בלסקי, ז. 167
אונטערמאן, י. 138	אסף, ד. 12	בלסקי, ס. 167
אוסטרובסקי, ג. א. 164	אפטער, ש. 227	בן-אבי, א. 89
אויסשקין, מ. 98	אפלסון 95	בן-גבריאלי, מ. י. 96
אופטושו, י. 164	אפשטיין, א. 181	בן-גוריון, ד. 13, 167*
אורליאן, י. ל. 94	אפשטיין, י. 165	בן-גוריון, מ. י. 96, 226
אורליאן, מ. 165	אפשטיין, מ. מ. 165	בן-דוד, י. ח. 96
אורלנד, י. 165	אפתיק, ח. 165	בן-הרב, ג. 230
אורמאן, ח. 5, 165	הארגון הארצי של המורים למוסיקה בבתי הספר ובגנים 166	בן-יהודה, א. 22
אושפיז, י. 165	ארטן, י. י. 166	בן-נחיה, מ. 89
אזולאי, ח. י. ד. 213, 203, 41	אריאל, ז. 95, 166	בן-עזרה, ד. 96
אזקרי, א. 205	אריבא, י. 166	בן-עמי, ח. 97
אחד העם 5, 6	ארלוזורוב, ח. 166	בן-צבי, י. 196
אחימאיר, א. 165	ארליכמן, ש. 12	בנאים חפשים בא"י, לשכת "ברקאי" 167
אטיאש, מ. 196	ארמן, ג. 166	בנארי, ג. 167
איבשיץ, יהונתן 192	ארץ-ישראל, ממשלה 95	בנבנשתי, ד. 97, 167
איריש. ראה גם: יידיש	— לשכת המודיעין 166	בנטיבטש, ג. 167
אידישער נאציאנאלער קאמיטעט אין פוילן 216	אש, ש. 53, 139, 166, 227	בנק אנגלו-פלשתינה 97
אידליץ, מ. ד. 205	אשכנזי, ס. ב. 40	בנקובר, י. 97
אידלסון, א. 3	אשכנזי, ש. 95	בנשלום, ב. 13
איונספלד, ש. 95	באיאן, ל. 141	בס, י. 13
איונסטט, ד. ב. 41		בערגעלסאן, ד. 53
		בצלאל החדש. ירושלים, 167

ד'בשני, מ. 99	גוטמן, מ. י. 213	בקר, ב. 13
דובנוב, ש. 169	גוטסג, ס. י. 168	ברגיורא, נ. 97
דודון, מ. מ. 170	גוטפריד, מ. 98, *169	ברדיין, ח. 104
דוידוביץ, ש. צ. 118	גויטין, ש. ד. 14	ברייטש, י. 13, 97, 167
דוידית, ר. 170	גויכבערג, י. 139	בראדערזון, מ. י. 227
דויצ'ר, ס. 172	גולדברג, א. 169	בראון, א. 167
דונש בן לברט *16	גולדנברג, מ. 14	בראון, נ. 13
דוסטויבסקי, פ. מ. 20, 99	גולדנברג, ש. 43	ברבי דאורבילי, ז. א. 97
דורית, 99, 170	גולדשטיין, מ. 98	ברגסון, ה. 167
דורמן, מ. 170	גולדשמידט, ד. 100	ברגר, י. י. 212
דושמן, י. 99	גונדלמן, א. 169	ברגשטיין, פ. 168
דיואי, ג. 99	גונקור, א. 14	ברדיצ'בסקי, מ. י. *96, 226
דיטש, מ. 213	גורביץ, ד. 107	ברודס, ר. א. 168
דיטש, מ. מ. 203	גורדון, א. ד. 14	ברויאר, י. 168
דינבורג, ב. 99, 170	גורדוניה, א. י. 98	ברוידט, א. 13
דינגוס, מ. 170	גורלי, מ. 196	ברוידט, י. 13
דיסני, ו. 170	גורפין, ר. 98	ברומברג, א. י. 97
דיפר, ד. 170	גורקי, מ. 14	ברומפילד, ל. 97, 168
דמוסתנס 100	גיציס, מ. 227	ברון, ד. 168
דנה, מ. 100	גלאבוס, ד. 53	ברונפס, מ. 14, 196
דנציג, א. 170	גלאזמאן, ב. 227	ברונשטיין, מ. 97
דרויאנוב, א. 20	גלאטשטיין, י. 227	ברור, א. י. 168
	גלבר, נ. מ. 98	בריסניה הגדולה, צבא. חילים יהודים
	גלברו, ח. 14	ארץ ישראלים 97, 168
האורח, י. 95	גליק, נ. 98	ברייגן, ר. 131
האלקיג, ש. 227	גליקסון, מ. 169	ברילר, ז. 101
הארץ, י. 214	גלט, ז. 1	ברישטיין, י. א. 168
הברמן, א. מ. 36, 100	גלסוורת, ג. *98, 169	ברית-החיל ע"ש ז' בוטינסקי 161
ה. ג. א. 170	גנטיין, מ. 15	ברית ציונים כלליים 89
הוכברג, ר. י. 128	גפן, מ. 98	ברכה 97
הולצברג, י. ד. 187	גראסמאן, נ. 52	ברסיה, מ. *168
הולצברג, י. ר. 100, 170	גרבל, א. 98	ברלין, מ. 10
הופמן, ש. 170	גרז, ג. *15, 169	ברמאיר, צ. 168
הורביץ, ג. צ. 42	גרדוניץ, פ. 98, 169	ברמן, י. 14
הורוביץ, ד. 20	גרומן, י. 162	ברנד, י. 14
הורוביץ, י. 100	גרונים, א. 98	ברנד, ב. 168
הורודצקי, ש. א. 20, 161, 170, 195	גרוממן, ו. 169	ברנד, י. ח. 97, 168
הורנשטיין, ג. א. 35	גרוממן, ר. 15	ברנשטיין, מ. 14
חזק, ח. 20	גרוממן, י. 169	ברסלבסקי, י. 98
הססגי, א. 20	גרזון, ל. 96	ברקוביץ, י. ד. 98
היגר, מ. 205	גרשן, ק. ה. 169	בת-מרים, י. 14
הילטון, ג. 100	גרינג, האחים 169	
הילמן, ש. י. *171	גרינבוים, י. *99	גאטעסמאן, א. י. 207
הילפרין, ד. 214	גרינברג, א. צ. 25	גאלאמב, א. י. 54
הילפרין, י. 212	גרינולד, י. 203	גאלדין, א. א. 53
הינה, ה. 20	גרינשפן, ג. ש. 16	גביש, ש. 31
הירש, י. 39	גרינשטיין, א. 99	גד, א. 98, 168
הכסלי, א. 21, 100	גרין, א. 107	גובנקו, ו. ט. 168
הלבורד, י. 171	גתה, י. ו. 99	גוגול, נ. ו. 14
הלברשטם, ח. 21, 43		גוגין, ס. 14
הלדן, ג. ב. ס. 100		

- הלוי, א.א. 100, 181
 הלוי, מ. 31
 הלטר, מ. 2
 הלפגוט, י. 14
 הלפרן, י. 100, 171
 הלפקין, ש. 171
 הלר, ד. 125
 הלר, ת. 187
 המאירי, א. 183
 המאירי, מ. 21
 המינגווי, א. 21, 171
 המסוק, ק. 100
 הסיא, פ. 21
 הסתדרות המורים העברים במערב
 התיכון 54
 הסתדרות העובדים 2
 — הסתדרות הפקידים 171
 — מועצות הפועלים בשרון 89
 — מועצת פועלי תל-אביב, אגרת
 פועלי העור 90
 — מכון לחקר סוציאלי 90
 — המרכז לחנוך 171
 — המרכז לתרבות 161, 171
 — הקבוץ המאוחד, ועדת התרבות
 171
 — קרן נכות 172
 הסתדרות העובדים הלאומית 100
 הסתדרות הצופים העברים 90
 הסתדרות הציונית, התנהלה בארץ-
 ישראל, המחלקה לעניני הנוער 100
 — הקונגרס 135
 הסתדרות הרפואית העברית 2
 הר, ש. 101
 הריס, ד. 21
 הרץ, י.צ. 40, 90
 הרצוג, י.ד. 188
 הררי, י. 172
 הרשקוביץ, א. 162
 רבולסקי, נ. 193
 וגה, מ.ס. 213
 ודגוד, י.ק. 101
 חיסקעוויץ, ב. 203
 חיינספר, ז. 43, 139
 חיינוויץ, מ. 230
 חיינשטיין, ב. 227
 חיינרניק, יאנקעל 216
 חל, ז. 126
 חלוזינסקי, צ. 91
 חלק, מ. 101
 חלמר, א. 172
 חלק, מ. 101
 חלפהים, נ. 172
 חזל, ז. 21, 172
 חזונסקי, א.מ. 101
 חיס, א.ט. 21
 חיל, ג. 21
 חיל, ש. 196
 חיל, א. 101
 חילהם, י.ד. 22
 חילנסקי, מ. 22, 101
 חילסון, ג. 22
 חילר, א. 172
 חינורג, י.ל. 101
 חנה. בית המדרש לרבנים 4
 חיסרוויב, נ. 22, 101, 172
 חנקלר, מ.ל. 206
 חנר, א. 172
 חיס, י.א. 212
 חיסוצקי, א. 172
 חיק, י. 172
 חירגא, ש. 101, 173
 חירניק, ירחמיאל 21
 חלפובסקי, מ.ז. 101
 חרשטיין, י. 164
 הועד הארצי למען החייל היהודי 2
 הועד הלאומי ליהודי א"י 101, 178
 — המחלקה להכשרה גופנית 178
 ועד הסיוע המאוחד של יהודי אמריקה
 22
 הועד הצבורי להוצאת המדורה העמ'
 מית של מלון בן-יהודה 22
 הועדה ההיסטורית המרכזית של יהודי
 פולין 216
 הועדה להתישבות חילים ונוטרים
 162
 ועדה מרכזית של החוגים להקמת
 האחוה הציוני-סוציאליסטי בארץ-
 ישראל 178
 ורדי, צ. 101
 ורדנסקי, ג.ו. 178
 ורוס 106
 ורן, ד. 178
 ורנר, ש. 179
 ורפל, י. 22, 102, 179
 ורפל, פ. 179
 ורקור 102
 ושיץ, י. 22
 זאמער, ע. 139
 זיכטונסקי, ז. 22
 זדור, ה. ב. 102
 זוין, ש. 10
 זומר, פ. 96
 זייראב, י. 91, 102
 זיידמאן, ה. 216
 זילבער, א. 130
 זילברשטיין, ד. 186
 זימון, א. 102
 זימן, י. 179
 זינגר, מ. 179
 זיפער, י. 42, 53
 זכאי, י. 180
 זכאי, ש. 179
 זכריש, מ. 179
 זלוטניק, י.ל. 28
 זק, מ.א. 23
 זקהים, י. 180
 זק"ש, נ.מ.פ. 23
 זרבבל 1
 זדומסקי, ס. 179
 זרחי, י. 179
 זרונסקי, מ.א. 23
 חבל ימי לישראל 179
 חבט, ב. 90
 חבקין, נ.כ.צ. 179
 חבר הקבוצות 2
 חברת בקור חולים המדינית, בודפשט
 123
 חוג הראי"ה 179
 חולון, המועצה המקומית 90
 חורגין, י. 102, 179
 חורשאיט, ש. 23
 חזן, ל. 180
 חנוך, ג. 23
 חנקין, י. 190
 חסיק, פ. 52
 חפץ, ד. 180
 חפץ, ת.א. 43
 חקלאי, ז. 180
 טביומי, א.צ. 169
 טבק, ש.י. 212
 טברסקי, יהושע 23
 טברסקי, יוחנן 23
 טוין, מ. 180
 טווערסקי, א. 227
 טולדשוו, א.נ. 102
 טורוב, נ. 102, 141
 טורובסקי-לנדמן, א. 100

טורצין, א.צ. 103	כנרת 90, 162	לרר, י. 25
טימקביץ, מ. 103	כספי, ר. 186*	מאיר, בן אהרן אריה מפרמישלן 212
טלושקין, ג. 129	כץ, א. 182	מאיר, ל.א. 26
טקאש, מ.ז. 227	כץ, א.ש. 129	מאירוביץ, מ. 27
טרוש, י.א. 120	כץ, ד. 24	מאיר, מ. 183
טשרנוביץ, ח. 126	כץ, ר. 212, 213	מאלער, ר. 215
טשרניחובסקי, ש. 24, 33	כצנלסון, ב. 24*, 49, 104*, 181*	מגיד, א. 41
		מגנס, י.ל. 89
יבין, מ.ע. 180	לב, צ. 181	מזאב, ו.ס. 185
ידלין, ג. 169	לב, ש. 162	מולודובסקי, ק. 185
יהואש 203	לבוני, י. 181	מולינה, ה. 185
יורדן, פ. 24	לכבסקי, א. 213	מולגו, פ. 105
יוהר, ס. 31	לדינסקי, י. 181	מונטגר, ז. 105
ידיש. ראה גם: אידיש	לוביאניקר, פ. 31	מוסד הרב קוק 106
ידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט 226	לוי, אוריאל 181	מוסנזון, י. 185
י.ל. פרץ שרייבער פאראיין 39	לוי, יצחק 181	מועצת אזור הגלכוע 3
ין, ה. 180	לוי, ש. 90	מועצת החקלאות הפרטית 185
יעבץ, ה. 24	לויזון, ש. 105	מופסק, ג. 106
יעקב, י. 231	לויז, ג. 120	מוקרדזי, ד. ג. 185
יעקבסון, י.מ. 130	לוינגר, ד.ש. 203	מור, ב. 186
יערי, א. 24, 29, 103	לוינסקי, יו"ט 105	מור, ת. 27
יערי, מ. 103	לויטן, ל. 24, 25, 182*	מורגן, צ. 106
יפה, אליעזר 104	לונדון, ג. 182	מורגנשטרן, י.ה. 186
יפה, אריה 180	לופטינג, ה. 105, 182	מוריט, ש. 14
יפה, י. 24	לוריא, ב.צ. 25	מזאה, א.מ. 131
יפה, ל. 162	לורד, ק. 25	המחנות העולים 162
יפה, ש.ד. 162	לורנס, ד.ה. 182	מיאדסר, ג.ש. י. 186
ירדני, צ. 180, 189	לחובר, פ. 182	מיוזל, ש. 40
ירדני, ש. 180	ליבוביץ, ז.ש. 95	מיטניק, י.א. 206
ירושלם. האוניברסיטה העברית 90*	ליברמן, א.ש. 182	מייזל, ג. 53
ירושלם. חברה אחיעזר חפץ חיים 180	ליברמן, צ. 25, 105	מילל, ד. 43
ירינג, ר. 104	לידובסקי, א. 182	מילער, י. 139
ירצקי, ג. 182	ליור, ד. 183	מינס, ג. 186
ישורון, א. 180	ליטר, ז.ו. 129	מינק, ב. 30
ישעיהו, י. 4	ליטר, מ. 41	מינקאוו, ג.ב. 139, 227
ישראל בעש"ט 195	ליכט, א.י. 25	מישורי, י.מ. 186
ישראלשילי, ש. 180	ליק, י.ט. 183	מכבי הצעיר. רענוה 162
	ליסר, מ. 183	מלאכ, א.ר. 126
	ליפטון, מ. 25	מלבניץ, ר. 186*
	ליפשיץ, א. 25	מלמט, א. 186
	ליפשיץ, א.מ. 183	מלר, ר. 186
	ליפשיץ, ב. 129	מלר-קלשטיין, מ. 27, 106
	ליפשיץ, י. 131	מן, א. 186
	לנדאו, י. 183	מנג, ד. 106
	לנדל, פ. 105	מנדל, מ. 31
	לסל, פ. 25	מנדלי מוכר ספרים 227
	לסקוב, ג.ס. 25, 105	מנחם מנדל בן יחיאל מביאלא 129
	לעזי, י.ה. 227	מסינג, י. 187*
	לערמאנסאוו, מ.י. 227	מעקסיקע (טיט). אידישע שולע 54
	לעזינסקי, י. 215, 216	

- פטיגורילי 190
 פייכמן, י. 32, 108
 פיליפסון, מ. 32
 פינברג, ג. 164
 פינדלינג, מ. 32
 פינסוד, י. י. 191*
 פינסקי, ש. 191
 פינסקי, י. ל. 191
 פיק, ד. ו. 108
 פירסט, א. 191
 פישמן, א. 203
 פלדמן, א. 191
 פלנטובסקי, ג. 191
 פנון, ר. 191
 פסטור, ל. 193*
 פעדער, ז. 227
 פענסטער, ב. 214
 פפוריש, י. 108
 פרבו ד'אגויל, א. פ. 191
 פרבר, ש. 191
 פרוסקין, ה. 108
 פרץ, ל. 192
 פרוור, י. 108, 192
 פרוש, מ. מ. 32
 פרוש גליקמן, א. ג. 197
 פרץ, א. 192
 פרידמאן, ב. צ. 228*
 פרידמן, אפרים 212
 פרידמן, ד. י. 207
 פרידמן, צ. ד. 206
 פרלא, ק. א. 192
 פרלמוטר, מ. א. 192
 פרנס, א. 192
 פרנקל, י. 32
 פרס, י. 114
 פרסקי, ד. 115
 פרץ, י. ל. 53, 139, 228
 פרק, ד. 192
 פרקש, ח. 115
 צבאלי, ש. י. 91
 צדוק, א. 4
 צויג, א. 193
 צויג, ס. 193
 צונץ, י. ל. 115
 צונציגר, מ. 193
 ציוקובסקי, ק. 115
 צטנסקי, ק. 32
 צטניק, ק. 32
- סטיכנסון, ר. ל. 189
 סטינבק, ב. 189*
 סטרינדברג, א. 107
 סטרן, א. 189
 סטרנין, ש. 189
 סיביל, י. ח. 203
 סימנו, ז. 225
 סינקלר, ג. 189
 טיסטר, מ. 107
 טלודש, ש. 189
 טלוגים, מ. ש. 30
 טלושץ, ג. 31*
 טליפוי, מ. 31
 טלמון, מ. 107
 טלע, י. 189*
 טמבטיון, מ. 163
 טמט, ש. 190
 טמילנסקי, י. 31
 טמילנסקי, מ. 190
 טמית, ב. 31
 טרוין, ו. 190
 טרטר, ז. פ. 108
 עגן, י. 31
 עגנון, ש. י. 31, 108
 עובדיה 108
 עוזיאל, ב. צ. מ. ח. 190
 עזאי, פ. 105
 עזריה, י. 31
 עמיאל, מ. א. 32
 ענגיל, ש. 214
 עפראן, מ. 139
 עקביא, א. 190
 פאליקמאן, י. 139
 פאקנטרעגער, מ. 121
 פארייניגונג פועלי ציון <צ. ס. >—
 התאחדות 121
 פדיב, א. א. 108
 פו, א. א. 108, 190
 פולישוק, ד. 1
 פולק, א. ג. 190
 פולק, י. ש. 206
 פולק, מ. 206
 פורש, י. 206
 פוקס, מ. צ. 206
 פושקין, א. ס. 108, 190
 פטאי, ר. 28
 פטסקין, א. 190
 פיגנבאום, י. 190
- מקיצי גרדמים 4
 מרגולין, י. 187*
 מרגולין, מ. ע. 180
 מרגוליות, י. 187
 מרגוליות, מ. 6, 183
 מרגוליות, ר. 32
 מרימה, ס. 106
 מרכט, ק. 106
 מרקוס, א. 106
 מרשק, א. י. 187
 המשביר המרכזי 3
 משה בן מימון 28, 105, 106, 187*
 משמר האומה 106
 נאור, מ. 188*
 נול, מ. 28
 נהיר, א. 28
 נהיר, ש. 28, 106
 נהלל 163
 נהריה המועצה המקומית 90
 גויסיק, ד. 120
 גוימן, ד. 107
 גוישט, ד. 188
 גוישט, מ. 29, 107
 גורדוי, מ. 28
 נחתומי, א. 188
 גירלנד, א. 141
 גימרק, א. 28
 גבס, ש. מ. 126
 גמלין, ח. 29
 גסאן, א. 188
 דער נסתר 216
 גשרי, צ. 188
 גתאל, מ. 188
 סאָטשעווסקי, י. מ. 227*
 סגל, א. 187
 סגל, מ. צ. 15, 29
 סגלוביץ, ז. 188
 סגרי, ד. 190
 סוברסקי, ר. 188
 הסוכנות היהודית לארץ ישראל ועדת ההצלה 29, 30
 — לשכת הסברה 30
 — המחלקה הסטטיסטית 107*, 188
 סופר, א. 21
 סופר, צ. 206
 סוקולוב, ג. 30
 סוקניק, א. ל. 107
 סטוצ'בסקי, י. 107, 189

שוחט, י. 195
שוחט, ע. 173, 195*
שוחטמן, ב. 195
שויר, י. 196*
שויר, מ. 35
השומר הצעיר 196
שוטר, פ. 188
שופמן, ג. 3, 117
שורן, ק. 35
שוק, ד. 117, 196
שטיינבערג, י. ג. 216
שטיק, א. ש. 2
שטיינברגר, ש. 206
שטעצל, א. ג. 228
שטראוס, ש. א. 203
שטרן, ג. 118
שטרן, ש. צ. 123
שיבר, א. 125
שינפלד, ש. י. 42
שיפמן, ד. 196
שיפמן, י. ל. 196
שישא, א. 118
שכטר, ת. 118
שלום, ג. 196
שלונסקי, א. 91
שליכטר, ב. 196
שמאל, א. 118
שמואל בן יוסף הנגיד 35
שמואל שמריה בן יעקב אב"ד
אסטראווא 196
שמואל, א. 196
שמיר, מ. 196
שמעוני, י. 196
שמעוני, ד. 36, 195
שמעוני, י. 196
שנברג, י. 118, 197
שניאור זלמן מלאדי 30
שניאור, ז. 33, 36
שניאורסון, פ. 118
שניצלר, א. 118
שנפלד, מ. צ. 206
שפיומן, ל. 133
שפירא, א. 40, 126
שפירא, ת. א. 43, 130
שפירא, י. 197
שצירנסקי, מ. 118, 197
שקספיר, י. 118
שרון, א. 36
שריא, ש. 101
שרפטיק, צ. 54, 230

קרונין, א. י. 34
קרוסמן, ר. 116
קרם, ב. 34
קרן היסוד 194*, 198
הקרן הקימת לישראל 35, 194*
קרפמן, י. י. 35
ר' בנימין 91
ראובני, אברהם 194
ראובני, אהרן 194
ראובני, י. 195
ראזענבערג, ש. 228
רב צעיר 126
רבידוביץ, ש. 187
רבינא, מ. 117
רבינוביץ, א. 117
רבינוביץ, א. מ. 195
רבינוביץ, מ. 180, 189
רבינוביץ, ש. 52
רדלר-פלדמן, י. 91
רוזבלט, פ. ד. 141
רוזנבאום, ש. 195
רוזנראן, ת. 195
רוט, י. צ. 213
רוטמן, י. 117
רוטנברג, ח. ש. 206
רוטר, מ. ע. 213
רולף, ד. 35, 117
רונו, י. 117
רופאיון, י. 35
רופין, א. 89, 195
רות, ב. 35
רותנברג, ב. 117
ריבלין, י. י. 95
ריגר, א. 195
ריזין, א. 195
ריזין, מ. נ. 226
רייזען, א. 139
ריכט, ע. 35
רכבי, ב. 117
רכבי, מ. 117
רכט, ב. 195
רמון, י. 117
רמון, י. צ. 35
רמק, א. מ. 117
רמת גן. המועצה המקומית 91
רן, א. 98
שרצמן, א. 195
שווארץ, ת. 228

ציטרון, ז. ו. 203
צימרמן, ג. 193
צירלסון, י. ל. 31
צירקין, ד. 193
צלה, י. 193
צמח, ש. 115
צוירט, י. 13, 97, 167
צ'סקי, ק. 193*
צירנוביץ, י. 115, 116
קאהאן, א. 53
קאהאן, י. 132
קאנסטאנטינווסקי, מ. 228
קאפשטיין, ב. 228
קאץ, ב. 140
קאץ, ל. 53
קאצענעלסון, י. 228
הקבוץ הארצי "השומר הצעיר" 90
115
קבק, א. א. 33*
קדש, ש. 33
קובנר, א. 115
קוויצובה, ס. 193
קוויצקוב, מ. 115
קופמן, י. 28, 33
קוק, א. י. 169, 179
קורצ'ק, י. 193
קורצ'ק, ר. 193
קטיב, נ. 33
קיפלינג, ר. 116
קיפניס, ל. 95, 116*, 169, 193
קלזנר, י. א. 116
קלזנר, יוסף 33*
קלזנר, ישראל 29, 30, 116
קליין, ה. צ. 193
קלינברג, י. 206
קלינברג, ר. 34
קלינב, י. 116
קלינמן, מ. 95
קליסט, ת. 34
קלישר, ב. צ. 194
קלישר, צ. ה. 116
קלפוס, מ. 194
קנין, צ. 34
קסטלר, א. 116, 194
קסיוס 34
קפליבצקי, י. 116
קפלן, נ. 34
קצנלסון, י. ל. 194
קרול, צ. 182

תאומים, י. 207

תדרה, ד. 167, 197

תומפסון, ה. ק. 197

תל-אביב, ב"רס מקצועי ע"ש מקס

פין 197

תל-יוסף 91

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביוונית

- אבות 41
 אבי הנחל 192
 אבל ונחמה 161
 אבני המחצב 41
 אבנים רותחות 20
 אגו החיות 164
 האגדות [יילד] 101
 אגדות [פושקין] 190
 אגדות ירושלים דליטא 13
 אגדות מבדחות 168
 אגדות מהר"צ 203
 אגדות סתר 108
 אגרות סופרים עברים 226
 האגרת הגנובה 190
 אדם 13
 האדם שהיה לענק 187
 אדר היקר 161
 אהבת טריסטן ואיזולדה 166
 אהל שם 196
 אוטואמנציפציה 191
 אוטופיה [מור] 27
 האויב מבעד למיקרוסקופ 193
 אויני דער פריי 201
 אונוער ציל 123
 אוסטרליה 169
 אוצר הבריות 205
 אוצר לשון חכמים 192
 אוצר מסעי הפלאות 95
 אוצר הסוסקים 165
 אנך הגנוז 96
 אור הזויות 35
 אור זרוע 100
 אור הישר 171
 אור ישרים 106
 אור לישרים 205
 אור פני מלך 23
 האורג מריבלי 6
 אורי צבי גרינברג 25
 האח האובד 6
 אחד מאלף 197
 אחד משלנו 115
 אחדות ועצמאות 167
 אהיספר 123
 האטום והאטומיה האטומית 24
 אי הוזהב 191
 אי המטמון 189
 אידיש. ראה גם: יידיש
 דאט אידישע ווארט 58
 אידישער קעמפער 144
 אילה שלוהה 42
 אילן גדל בברוקלין 31
 אימוני כתיבה 28
 אינפלציה ודפלציה בארץ-ישראל 117
 האיש שקלקל את כל העיר. 180
 אישים ודמויות 34
 איתמר בן-אב"י 89
 אל ארצי 170
 אלברט אינשטיין 118
 אליהו הרשקוביץ 162
 אליהו כהן-הינסקי 162
 אלמגלה אלסביה אלערביה אלסל-טנייה 144
 אלף בית גימל 186
 אלף לילה ולילה. 95
 [אלף תשע מאות ארבעים ושלש] 1943
 אמה, ספרי לי עוד 164
 אמה ומולדת 21
 אמירת קרבן פסח 198
 האמנות והאמנים 34
 אמנות הראיה 21
 אמרי יחזקאל הנדס 213
 אמריקה עולה לארץ-ישראל 98
 האנטומיה והפיסילוגיה 117
 אני מאמין בחנך 99
 אנציקלופדיה להלוצי הישוב וכו' 197
 אנציקלופדיה לציונות 95
 אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל 6
 אנציקלופדיה תלמונית 10
 האנגליה האטומית 23
 האסופי 25
 אספקלריה של הספורט 161
 האסק הנעלם 100
 ארבעים הימים של מוסה דאג 179
 40 קריקטורות 97
 ארגענטינער ייווע שריפטן 144
 ארחות חברה 102
 ארחות המשפטים 129
 אריאל 181
 הארכיאולוגיה המקראית מהי? 98
 ארץ טובה 168
 ארץ-ישראל (מפה) 168
 ארץ-ישראל [פרט] 114
 ארץ-ישראל שלי 180
 ארצנו 167
 האשה שנחלתה 182
 אשכולון 163
 אשר שמעתי וספרתי 24
 אשתו הראשונה 96
 באטר-חאן 180
 באפק 166
 באפריאונג 201
 בבית אחד נתאלמנו 96
 בגדי המלך החוששים 95
 בגליל העליון 2
 בדיקת החשיבה ההגיונית 187
 בדרך ארוכה 103
 בדרך לארץ-ישראל 194
 בדרך לחירות 166
 בהר ובעמק 191
 בונה המולדת 100
 בטרקלינה של לידי קוטרפלד 118
 ביבליוגרפיה לספרות עברית 115
 ביבליוגרפיה לתולדות הספרות 24
 בידי טמאים 12
 ביודעים ובלא יודעים 102
 בים וביבשה 187
 הבימה בת כ"ה 23
 בימי תורבן ושואה 99
 בימי דומא וביואנסטיון 92
 בין זריחה לשקיעה 118
 בין הכרמים 172
 בין שקיעה וזריחה 195
 ביערות 182
 בית אבא 25
 בית אורן 1

- בית הבחירה על אבות 183
 בית הבחירה על כתובות 21
 הבית החדש 13
 בית הכנסת 232
 בית הכנסת של דורא-אברופוס וציר
 ריו 107
 בית נחמן 196
 בית-ספר מקצועי ע"ש מקס פין 197
 הבית הקטן 166
 בכבלי השבי 189
 בכור ההגשמה 104
 בכי חמרורים 213
 בלבב ימים 108
 הבלש המודרני 161
 במלקחיים 117
 במסלה 161
 במעגלי חוג הראייה 179
 במערכה 13
 בנהטוב הסנתחן הארצישראלי 15
 בנין הארץ 179
 בנתיב הפלא 116
 דער בעזים 39
 בעיות 89, 232
 בעיות ועבודות בלמוד התנ"כ 186
 בעיות חיוניות 97
 בעיות כלכליות בחינוך המשותף 115
 בעקבי הצאן 98
 בצל האילן 170
 בצל הדורות 188
 בצר 13
 בצרון 56, 142, 232
 בראשית 115
 ברור תרגולות 185
 בריחת מן השבי 24
 ברכה פרנסה 130
 ברכת המזון 213
 ברמלי 115
 ברנר לנוער ולעם 168
 ברקאי 56, 142
 ברקאי (לזכר ב. הירש) 39
 בשבילי הגאולה 197
 בשדמות מולדתי 105
 בשלג הקלימאנגיארד 171
 בתחומיו של העמק 95
 בתיב בישראל 169
 גאולה הדם 106
 גאולת עולם 213
 הגאון ר' י.ל. צירלסון 31
 גדול ירקות 197
 גדולי מדע 22
 גדולים מעשה צדיקים 187
 הגוארדיה הצעירה 108
 גוהרלל נהרו 194
 גורים 179
 גורמים בחנוך 171
 גזית 56, 142, 232
 גיאומטריה [אמירה] 165
 גיאומטריה [לדיונסקי] 181
 הגיהנם בטרבלינקא 169
 גיל ההתבגרות 168
 הגלגל 89
 גליונות 142, 232
 גלילות במולדת 25
 גלת חן 172
 גם שם היו חיים 103
 נדוני 116
 גן שמואל 203
 גנבים בלילה 116
 הגנה העירונית 191
 גנות ומשקי-עזר בשיכון 162
 גנת עצי פרי 193
 געדאנק און לעבן 144
 געצעלטן 144
 גשם 183
 הדאר 56, 142, 232
 הדאר של דוליסל הרופא 182
 דב פולישוק 1
 דבר 1
 דבר והפוכו 100
 דבר ישראל בארצו 13
 דברי לתלמיד 54
 דבר שבקדושה 213
 דברי אברהם 126
 דברי חיים 21
 דברי חכמים 42
 דברי חן 172
 דברי יחזקאל 129
 דברי ימי ישראל [בלנק] 167
 דברי ימי ישראל בדורות האחרונים 32
 דברי ימי רוסיה 178
 דברי מאיר 212
 דברי שלום 43
 דוד פורים 99
 דוד דור ועוליו 22
 דייג הסרדינים 168
 דין וחשבון [הסמינריון לחנוך דתי] 1
 דין וחשבון [הצלב האדום] 32
 דין וחשבון על הנהלת בית הספרים
 הלאומי 21
 דמויות גדולי התסידות 118
 דמויות מנצחות 32
 דמוסתנס גואם 100
 דן וין והחסידות 179
 דף חדש 161
 דפים לזכרו של א. רופין 89
 דפים לרקמה אמנותית 167
 דקדוק אנגלי למתחילים 170
 דקמרון 96
 דרור 123
 דרושי וחידושי הרמבא"ד 213
 דרי מטה 164
 דרך אין קץ 118
 דרכי עם התיאטרון העברי 15
 הדרשות בישראל 115
 דרשות בית היוצר 213
 הרת והחיים 168
 האוואנער לעבן 123
 האוואנער לעבן אלמאנאך 201
 הבימה בת כ"ה 23
 הגדה של פסח 43, 100, 170, 213
 הגדה של פסח [חילים יהודים] 168
 הגדה של פסח [קבוץ מאוחד] 172
 הגיוני לשון 165
 הד הדפוס 232
 הד החנוך 142
 הדים מבית ספרנו 165
 הדרת קודש 212
 הוראת התנ"ך 32
 הידעת את הארץ 98
 היה היה מעשה 6
 הייתי בדכאו 13
 היסטוריה כללית [בלנק] 167
 היש מחר לגולה? 35
 המלצות והגשמות 99
 הנדסה 179
 ההסתדרות 2
 הערכות 141
 הפתעה 170
 הקפות ...ואושפיון 43
 הרפתקאותיהם של שלשה רוסים 178
 השתתפות הקשר הכפול 180
 ההתישבות החקלאית 107
 התעמלות בוקר 178
 התעמלות ומישחקים לקטנים 188
 התפתחות השכל 187

- ייווא בלעטער 58, 144, 235
 ילדות ונעורים 96
 ילדי האבר 189
 ילדי העמק 25
 ילדים בעוני 117
 ילדים וילדות 192
 ילקוט 2
 ילקוט דת ודין 12
 ילקוט מוניציפלי 2
 ילקוטי 213
 הימים הללו 13
 יסוד מפעלנו 195
 יסוד השבת 130
 יסודות [אבישי] 55
 יסודות [הסתדרות סוציאלית] 233
 יסודות החנוך היהודי באמריקה 54
 יסודות הלשון הערבית 183
 יסודות הלשון הרומית 195
 יסודות המשק הקבוצי 104
 יצירת חברים פוליטיים 169
 יצר המשחק 195
 יקב הדין 96
 ירושלים 233
 ירושלים החדשה 191
 ירמיהו ובית הרכבים 102
 הישוב העברי במוצאי המלחמה 190
 ישראל אהרני ז"ל 90
 כבוד השופט צוחק 193
 כחו הדינאמיקסטי של ברם 115
 כי מנגד תראה את הארץ 102
 כיצד הכו את המן 105
 כיצד לאסוף בולים 195
 כיצד נתחשלה הפלדה 164
 כיצד נתנה הצהרת כלטור 98
 ככל הנערים 5
 כל אדם — צייר אורגנטיים 179
 כל ישראל חברים [ברוך] 212
 כל כתבי [אחד העם] 5
 כל כתבי [מנדלי מוכר ספרים] 27
 כל כתבי [א.א. קבק] 33
 כל שירי [שמואל הנגיד] 35
 כלנית 108
 הכנוס הארצי של ועדי הסקידים 171
 כנוס היובל 2
 כנפי שחר 41
 כנרת 162
 ה' הכסף 98
 כסר ליצחק 43
 החנוך המשותף 90
 חסד לאברהם 40
 ס' החסידות 102
 החצב, הנר והחבית 14
 חקירת הועדה 170
 ההקלאות הפרטית — מה? 185
 חקרי עבודה 90
 חרדים 205
 חשבון לימי החופש 189
 הטבע והארץ 56, 142, 232
 סהרת המים 129
 הטיסה למאים 164
 טירת כסף 179
 טכניקה ומדע לנוער 162
 טל שבת 172
 טרינומסטריה שימושית 191
 יבוטל הדיקטט של קרים! 172
 יד לקורא 56, 232
 יד רמה 206
 ידידיו הגדולים של גדי 196
 ידיעות [ברית ציונים כלליים] 89
 ידיעות [החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל] 56, 233
 ידיעות [חולון] 90
 ידיעות [מועצות הפועלים בשרון] 89
 ידיעות [נהריה] 90
 ידיעת הארץ 108
 ידיעת העם והארץ 172
 ידיעות 233
 יהדות השכל ויהדות הרגש 20
 יהודי-ישר 167
 היהודים במלכות ירושלים הצלבנית 192
 יהודים ויהדות באמריקה 171
 יהושע חנקין 190
 יהי אור 162
 היוגיו והקומיסר 194
 יום הכפורים 90
 יומן נעורים [לסל] 25
 יוסף צבי הרץ ז"ל 90
 יוצרים ובונים 33
 יורדי ים אמיצים 116
 יידיש. ראה גם: אידיש
 יידישע דערציאונג 141
 די יידישע פאסט 202
 יידישע קולטור 58, 235
 יידישע שפרץ 144
 יידישע שריפטן 139
 ז' שניאור 33
 זהר 23
 זו קפישוק שהיתה 33
 ס' הזועות 30
 זכויותנו הברורות 32
 זכירה 225
 זכרון חיים 181
 זכרון יחזקאל 213
 זכרון מנחם 129
 זכרון שלמה 206
 זכרון שמואל 196
 זכרונות ארץ-ישראל 103
 זכרונות על סולסטוי 14
 זמר עם 23
 זפתניק 170
 זר פרחים 186
 החבל הימי לישראל בסעולותיו 179
 חגים וזמנים 180
 חדיש היסודות 169
 חדוש המבנה בארץ 21
 חורשי הריא"ם 206
 החור הריק 106
 חוברות להשתלמות מקצועית 102
 חוזר חיל לארץ-ישראל 168
 חורבן ומרד 29
 חורבן יהודי מולין 217—218
 החורשה בגבעה 31
 חזית החיל 161
 חידתון 162
 חיות היער 98
 חי נערה טינית 1
 חייו הקצרים 21
 חיים ארוכים 101
 חיים ושלוש 130
 חכמת אדם 170
 חלוצי המדע 164
 חלכאים ונדכאים 99
 חלק לוי 206
 חמש שנים 97
 חמשה חומשי תורה 40
 5 ימי מועד 91
 חנוך בגיל הגן 172
 החנוך במטבח 168
 החנוך הגופני בבית הספר העממי 191
 חנוך הממשיכים 181

מורה דרך לאמנות 35
מורה הנבוכים 28
מורשת גבורה 1
מוכרונותיו של אחרון הבבלים 27
מזל 34
מומרת הארץ 186
מחברות 39
מחברת לעבודה בתלמוד 187
מחולות מחנים 118
מחזור 106
מחזות קטנים 96
מחלות הילדות 188
מחפשי האוצר 189
מחקרי לשון 105
מחקרי המקרא 126
מי ומי הם 54
מימני האחים גונקור 14
מיכה יוסף בן-גוריון 96
מים עמוקים 167
מימי צבי 206
המכשפה מקשטיליה 166
מכתבי הדרכה בחיים 162
מכתבים נבחרים [יחזקאל-יעקב] 231
מלון אירחים 179
מלון אנגלי-עברי 33
מלון חדש 164
מלון ערבי-עברי 188
מלון עברי-אנגלי שלם 15
מלח"י אל דחי 106
מלחמות החשמונאים 169
מלחמת האירים לעצמאותם 195
מלידה עד שש 168
ממועד למועד 171
הממלכה המאוחדת 166
ממלכת ירושלים הצלבנית 108
ממעגל הגעורים 196
ממעיינות הפולקלור החסידי 179
ממשק 35
מנחה חדשה 206
מנחם אוסישקין 98
המסחר הקמעוני בא"י 162
המסלה 201
מסע באיטליה 30
מסע בארץ הקדם 28
מספורי החסידים 195
מספורי מאה שערים 97
מסתורין 100
המעה של פשיטא 118
מעוז צור ישועתי 107
מעט מהרבה 3

לשונונו 56
מאבק 166
המאבק למשפט 104
המאבק במלאך המות 168
המאזינה 97
מאזנים 57, 162, 233
מאחורי פרגוד המשי 34
מאמצי-אחד 2
מארגן-פרייהייט 124
מבבל לירושלים 105
מבוא למספסיקה 167
מבוא לספרות הישראלית 100
מבוא המקרא 29
מכתבים בכתבת ארץ-ישראל 165
מבחר מהעתונות הערבית 100
מבחר הספור הקצר 27
מבחר ספורים [סרוין] 190
מביא צמח 203
מבין חומות ורשה 14—15
מבית דפוסו של מגשה בן ישראל 24
מבעיות ההווה 181
מבעיות הספרות התנ"כית 107
מגלת האומות המאוחדות 164
מגלת אסתר 36, 198*
מגלת היטלר 52
מגלת חנוכה 105
המדינה העברית 90
סי' המדע [רמב"ם] 187
המדע בחי' יום יום 100
מדע ואמונה 142
מדריך שמושי לחייט 188
מדרש הגדול 183
מה לפנינו ? 24
מה שקרה בצל האלון 98
מה שראו עיני 194
מהי האמונה הבהאית ? 185
מהפכת המנהלים 166
מולדת 36
מולדתי 169
מולדתי ארץ-ישראל 196
מונולוגים ושיירי הומור 179
המוסיקה בישראל 169
המוסיקה במלחמה 117
מוסיקה יהודית 189
מוסף להגדה של פסח 221
מוסר אבות 41
מועד 25
המועצה המקומית 99
מוצאי העברים 31

כצמח השדה 162
כרם אגדות של עמים שונים 105
כתבי [ברגסון] 167
כתבי [א.ד. גורדון] 14
כתבי [אליעזר יפה] 104
כתבי [יעקב כהן] 181
כתבי [ב. כצנלסון] 24, 104, 181
כתבי [י. עזריהו] 31
כתבי [דוד שמעוניוביץ] 195
כתבי יד [ביהמ"ד לרבנים בבודפשט] 203
כתבים [ארמן] 166
כתבים [דבוטנסקי] 22
כתבים [א.מ. ליפשיץ] 183
כתבים [מאיר יערי] 103
כתבים נבחרים [דזויאנוב] 20
כתבים נבחרים [מ. נורדוי] 28
הכתבים הציוניים של הרב צבי קאלישר 116
לא נשכח הגולה 35
לאור היום 3
לבוש מרדכי 165
לבושי מרדכי 206
הלכן 168
לדי מקבת 105
להבות באפר 195
ל"ו שערים 6
לוח הארץ 161
לוח ירושלים 142
לחם אבירים 203
לחם וחזון 166
ליום האחד במאי 171
ליטערארישע נאמלונגען 53
לילות לבנים 20
לילות קרים 188
ליריקה 99
לכבוד פסח 115
לכסר 162
לליב יפה ליום הולדתו השבעים 162
למדריך 90
למודי הטבע 181
לנבוכי התקופה 32
לפעוטות בפרושות 183
לקוטי גמרא 197
לקוטי שלמה 40
לשאלות המחלות הכרוניות 172
לשאלות המפלגה 98
לשבעים ולרעבים 94
לשוני 180

- מערכונים 195
 מערכות 233
 מעשה בדיג ורגיזהב 108
 מעשה בילדה 22
 מעשה בעז 169
 מעשה ירושלמי 28
 מעשים שהיו כך היו 117
 מפה ומשם 196
 מפלסי דרך 99
 מפעל היסוד 164
 מפעלנו החינוכי 100
 מפרש בודד מלבין באופק 33
 מפרשיות והנהגה 28
 מפרשת השואה 29
 המצודה 34
 ס' המצות להרמב"ם 187
 מקבת 118
 מקורות לפסקי הרמב"ם 97
 מראה יחזקאל 128
 מרגניות 99
 משבת לשבת 165
 משה 13
 משה בן-גוריון 89
 משלי סנדבאד 30
 משליעם בחירוים 101
 משנה תורה להרמב"ם 106, 187
 משנה תפלה למשה 105
 משני עברי השעה 36
 משניות 188
 המשפט הבין-לאומי 167
 משפט מוסוליני 34
 משפט עב הארץ 16
 משקליו של ת.נ. ביאליק 13
 המשקלים 52
 המשתה 95
 מתנה מועצת 103
 נביאים אחרונים לבית הספר 181
 נגהות 43
 נהלל 163
 נוואה 14
 הנובלה בספרות העברית 116
 נילול מוסיקליות 98
 הנווד הקטום 25
 ניה ציון 206
 הנוטר העברי 2
 נוף ביקוד 108
 נושאים לעבודה בכתב 104
 נחל אשכול 203
 נחילאל 22
 נער טס לעבר ים 186
 הנער העקשני 193
 נפוצות ישראל 31
 נפלאות חדשות 186
 נפש הילד 101
 נפתולי דור 3
 נצא לכפר 172
 נצח ישראל 168
 נצני הציונות 101
 נשי ישראל בגבורתן 95
 נשים בלשכת הגיהנום 104
 נתיבות חנוך 90
 סדור זמירות 198
 סדר העבור 107
 סוד מערת צדקיהו 97
 סושרות כפריות 106
 סוקרטס [סטרינדברג] 107
 סיני 57, 142, 233
 סליחות 189
 סלמנדרה 32
 הסנדלים של אבולקסם 13
 ססוב 22
 ספורי אהבה 106
 ספורים [מיכה יוסף בן-גוריון] 226
 ספורים [ש.י. עגנון] 31
 ספורים [פ] 108
 ספורים מארץ עוז 118
 ספורים מבין החומות 107
 ספינת מעפילים הגיעה עם שחר 5
 ספר אידלסון 3
 ספר הזוהרות 30
 ספר הזכרון לבית המדרש לרבנים בווינה 4
 ספר החסידות 102
 ספר סורטשינר 56
 ספר היובל [לד. הללר] 125
 ספריכים [כנאים חפשיים] 167
 הספר העברי 96
 ספר העליה השניה 90
 ספר שמושי לגירות ערך 97
 ספר השנה היהודי אמריקה 143
 ספרות הספורט 182
 ספרות-ספרים עברית כגולה 182
 ספרי מוסד הרב קוק 106
 "ספריה קטנה" 31
 ספרות הנוטרים המרכזית 91
 העבר הישראלי 197
 העבריה 163
 עברית, השפה ודקדוקה 188
 עברית וחשבון לימי החפשי 180
 עדילא אור 115
 עדות 143
 עוזר דלים 91
 עולי ציון 171
 העולם 57, 143, 234
 עולם הבולים 102
 עולם בלדתו 35
 עולמות גנויים 21
 עורה כבודי 172
 עזי הדיג 164
 עזרה ראשונה 170
 עיר המתים 183
 על גשר הליל 31
 על הוראת הערבית 14
 על היהדות ותנועתנו 107
 על כנרת התכלת 189
 על מהדורה עממית של מלון בן יהודה 22
 על נהרות אוקראינה 14
 על פרשת דרכים 6
 על פתחי תהום 191
 על שתיים ועל ארבע 116
 עלבונה של תורה 186
 עלונים 91
 העליה, הישוב והתנועה הטבעית 188
 ס' העליה השניה 90
 עליל 39
 עם שבויים רוסים 180
 עם שחר 13
 עם התורה המאורגן 168
 עמודי שמואל 186
 עמי המקרא 28
 עמק יזרעאל (מפה) 194
 ענג שבת 212
 עננים בסער 95
 ענש וחינוך 106
 עצי חיים 35
 עקבות דמשחא 207
 עקרב 4
 עקרי הדקדוק העברי 188
 עקרי תורת המשפט 106
 ערבי ארץ-ישראל 196
 הערבים בארץ-ישראל 22
 ערביית יסודית 98
 ערי ישראל 97
 ערך ש"י 212
 ערכי הכנויים 212
 עשיהתפוח בשפלת החוף 193

ראש השנה 163	צביה ולווינסקי 91	עשר שנות ההסתדרות 100
הראשון 182	צדיק הדור 98	עשרה שירים [גרד] 15, 169
ראשי בשמים 206	הצופה 163	עשרת הדברות [השומר הצעיר] 196
ראשית האטלאס 116	הצופה לילדים 4	עתון אגודת האינטימנים והארכיטקט
הרב מבכרך 20	די צוקונפט 58, 131, 139, 144, 235	טים 57, 234
רבעון למתמטיקה 4	הצחק 188	עתידות 57, 143, 234
רגע בפקין 183	צחק ורוגו לגדולים 194	עתים 91
רובינזון קרוזו 170	ציון 143	
רועה האווים 179	הציונות כתנועת הגשמה 181	פאלקס-שטימע 92
הרופא לעם 91	ציור ומיסול במחנה 161	סאר משולם 212
הרופא העברי 57, 234	צלם החיה 117	פארווערטס 124
הרוקח העברי 91	צעיר המאיה 33	פארן פאלק 202
רויאל המלאך 42	צקלון 163	פנישה באביב 167
רמת גן 91		הפודה ומציל 181
רן 166	הקבוץ הדתי והתפתחותו 163	פון לעצטן חורבן 202
רסיסים 97	הקבלה 106	פחד 193
רעידת ארמה בצילי 34	קבץ [אגדת פועלי העיר] 90	הפיוס 100
הרפואה 143, 234	קבץ אינדיבידואליסטיכולוגי 4	הפיוס החדשה 95
רפורטזיה של בחור "שיבה" 165	קבץ מכתבים [בקר חולים, בודפשט]	פיטיקה 101
הרצון וההגשמה 116	123	פיר וליס 117
רק לגבירות 193	קבץ על יד 4	הפלוגה הראשונה 193
הרקח 205	קברי המלכים 104	פלגיוס 163
הרקע הנפשי של התארגנות הנוער	הקרבניס הצעיר 178	פגן הלבן 182
165	קהלת משה 213	פגורי הנבור 36
רש"י 23	הקואופרציה הצרכנית 3	פני המזרח 95
רש"י-בון 132	קול מבשר 131	פניה ו"ל 90
רש"י ורמב"ם 169	קולנוע 193	פנקס קדושי קהלת קוטובי-פולסקי 164
רשימה ביבליוגרפית [של כתבי ט.]	קונגרציון 135	הפטיכולוגיה של שנות הילדות 5
אשכנזי 40	קונטרסים של מקורות 170	פעולת צדיק 193
רשימות נצולים 22	הקוף הלבן 169	פעם אחת 193
רשימת מחקרים על מטבעות היהודי	קוקאין 190	פקיד ממשלתי ישר 105
דים 26	הקוקיה 168	פרוש ל"סוסתי" 32
רשומות 143	קורות מגוון לסקר והאביר דה גרייה	פרח הגפן 203
רשפים בערבה 14	191	פרטיזנים 102
	קובק 20	פרי אשר 98
	הקימור ובעיותיו 20	פרי מגדים 207
שאול ודוד 15	הקפיטל 106	פרי עץ חיים [מלאכי] 126
שאול טשרניחובסקי 33	הקץ לנשק 171	פרנץ שוברט וחבריו העלילים 172
שאלות ותשובות חלק לוי 206	קץ העולם 24	הפרפראות 190
שאלות ותשובות יד רמה 206	קצור סדר הדורות 180	פרקי אבות 41
שאריה יהודה [גרינולד] 203	קצור תולדות ישראל 195	פרקי אגדה 180
שכות חימן 4	קצור תולדות עם ישראל 35	פרקי דינים 100
שבחי הבעש"ט 195	קציר 163	פרקי הסתכלות בסבע 180
שבט יהודה 101, 173	קרי הפיל 185	פרקי קריאה מכתבי י. ח. ברנר 97
שביב 5	קין היסוד בקונגרס 194	פרקים בתורת החי 29
שבילי החנוך 57	הקרקס של דוליסל הרופא 105	הפרקליט 234
שבילים בטבע 97		פתחו את השער 185
שבילים מצטלבים 14		
שבעה שירי ילדים 181		
השבת והאמונה 169		
שבת ומועד 167		
	ר' יהונתן איבשיץ ויוחסו אל השבת	
	אות 192	צבי חמד 206
	ראי הקיסר הגדול 193	צבי חן ויפת מראה 23

- תכנית ללימודים ראשונים 172
 תל-אכבי [אנקורי] 165
 תל-אכבי [ויסוצקי] 172
 תל-יוסף 91
 תלמוד בבלי 129
 תלמוד בבלי [לקוטס] 197
 תלמוד מפורש 129
 תלפיות 57
 תמונות [אפתיקר] 165
 תמונת גרדין 28
 תמונת דוריאן גרי 101
 תמצית התנ"ך 167
 תמר אשת ער 185
 תנובה 183
 התנועה הציונית בהתפתחותה 99
 תנועת המוסר 24
 תנ"ך 120, 126, 198
 תנ"ך. תורה 40
 תנ"ך. יונה 121
 תנ"ך. שיר השירים 139
 תנ"ך. אסתר 36, 198*
 תנ"ך ארץ-ישראל 198
 תערוכת התעשייה 95
 תעשיית מזון 190
 תפלות 43, 130, 198, 213*
 תפלות. סדור 43, 121, 214
 תפלת ישרים [סדור] 121
 תפלת ישרים [סליחות] 189
 התפקידים הכלכליים הקרובים 108
 תקונים 198
 התקופה 234
 תקות ישראל 214
 תקנות קרן גבות 172
 תריבות למעשה 171
 תריבץ 57, 144, 234
 התריסר העגול 185
 התשובה 170
 תשובה לביון 13
 תשובה מיראה 203
 תשובות הגאונים 129
 תשעים ושנים ימי מעצר וצום 172
- שערי חפץ 180
 שערי עזאל 190
 שערי תשובה 129
 שערים 117
 שעשועי מדע לילדים 164
 שקר 183
 השקרים המסכמים 28
 השרות הסוציאלי 102
 שרשרת ישובים 194
 ששה מחמשה 189
 שתיקת הים 102
- תאמי צביה 206
 התאמים 23
 תבה על הים 95
 תביעת האיחוד 178
 תבל ויושביה 190
 תו ושין ח 1
 תודה וקול זמרה 213
 תולדות הזמן החדש 195
 תולדות החטא 179
 תולדות החנוך בישראל 230
 תולדות היהודים בפולין 186
 תולדות ישראל [שוחט] 195
 תולדות משפחת הרב מלאוי 30
 תולדות הספרות האנגלית 118
 תולדות הספרות העברית החדשה 182
 תולדות עם ישראל 164
 תולדות עמנו [שמואלי] 196
 תולדות תכנית באול 166
 תוספת לביבליוגרפיה הסטוריטבית 25
 תורה 40
 תורת בעליהחיים 187
 תורת חיים 196
 תורת החנוך 25
 תורת החשמל 191
 תורת החשמל המעשית 167
 תורת המדות 166
 תזכיר הסוכנות היהודית 30
 תזכירים הסטוריים 178
 תחוקת העבודה 32
 תכנית להוראת תולדות ישראל 195
 תכנית ללימוד תנ"ך 186
- השדה 234
 שדה אליהו 97
 שדוכין 14
 שדמות זהב 186
 שחקן בחרוזים 187
 השחיין והמציל התל-אכבי 182
 שחיית הצלה 194
 שי לימי הפורים 91
 שיחות אמרות ומשלים 181
 שיחות מניקדם 24
 שיחת כלבים 192
 השיר הארץ-ישראלי 164
 שיר ופולמוס 16
 שיר השירים 139
 שירו שיר 14
 שירות ותשבחות של השבתאים 196
 שירי לי 101
 שירי מכות מצרים 165
 שירי עם [ביאליק] 27
 שירים [דונאש בן לברט] 16
 שירים מן האפוס הסרבי 24
 שירים על עיס ועל יונה 165
 שירת הברבור 98
 שכון ומימון הבניה 35
 שחר עובדי מלטשות היהלומים 107
 שלום עליך, דוד אביב 102
 השליה בבית הקוסם 170
 שליחות ארצישראלית 116
 שלמה מולכו [קבק] 33
 שלשה ספורים [ברנר] 168
 שלשלת הגבורה 102
 שם משואל 214
 שמועה טובה 206
 שמחת תורה 163
 סמיטת קרקעות 104
 שממון 189
 שמן ראש 126
 שמע קולנו 43
 שנות חיים 196
 שני ספורים [סטינק] 189
 שני ספורים [סרסר] 108
 שעון בן חיל 193
 שער הנצחון 117

Yale University, Library, Asch-
Rabinovitz Collection 40
Young Zionist 52
Zangwill, I. 229

Zelmanovits, L. 216
Ziff, W. B. 225
Zionist Organisation. Italy 124
—South Africa. Reference

Library 126
—, Switzerland 225
Zissu, Th. A. L. 52
Zolli, E. 221

Лига "У" помощи Советскому
союзу 38

Шимонович, Д. 122

- Reder, R. 219
 Reed, D. 134
 Reichert, V. E. 41, 140
 Resnick, L. 229
 Revista ultima 202
 Revue Biblique 61, 240
 Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses 241
 Revue de l'Histoire des Religions 147
 Revue de l'Histoire Juive en Égypte 202, 241
 Revue de l'Université d'Ottawa 241
 Revue des Études Sémitiques 147
 Revue Du Caire 147
 Rimmer, H. 224
 Rivista degli Studi Orientali 61
 Rona, H. 200
 Roosevelt, F. D. 141
 Roosevelt, K. 51
 Roth, C. 47, 224
 Roth, L. 37
 Rowley, H. H. 205
 Royal Central Asian Journal 51, 241
 Rubenovitz, M. 214
 Rubinstein, H. F. 140

 Saadia ben Joseph al-Fayyūmī 207
 Sack, B. G. 47
 Salāmon, E. 220
 Saller, S. 200
 Saly, E. 219
 Samisch, Z. 38
 Samuel, E. H. 200
 Samuel, M. 48, 220
 Sandstrom, E. 225
 Sarraute, R. 220
 Sattler, H. 55
 Scheiber, A. 125
 Schmidt, A. 128
 Schmitt, G. 128
 Schneiderman, H. 220
 Scholem, G. G. 130

 Schramm, H. 134
 Scripta Mathematica 61
 Sefarad 147, 241
 Segal, M. H. 16
 Seid, R. 229
 Seifert, H. E. 220
 Selden, H. L. 225
 Shalom Aleichem 229
 Shane Quarterly 147
 Shillman, B. 133
 Silver, E. 130
 Silverman, A. O. 140
 Sinding, E. 47
 Smith, R. L. 205
 Smith, U. 41
 Snaith, N. H. 205
 Sobel, B. 226
 Sobiesky, Z. 220
 Social Research 61, 241
 Speculum 147
 Speiser, E. A. 51
 Stegner, W. 220
 Stern, S. 140
 Stevens, Th. D. 205
 Stidley, L. A. 220
 Stone, I. F. 224
 Stone, N. J. 41
 Student, Zionist 126
 Studia 147
 Svensk Exegetisk Arsboek 241
 Swaab, M. 224
 Symes, S. 51
 Syria 61
 Syrkin, M. 220
 Szende, S. 134, 220*
 Sztternfinkiel, N. E. 220

 Tabori, P. 140
 Taffet, G. 220
 Talvacchia, F. 122
 Tefillot 214
 Terra Santa 61, 242
 Theological Studies 242
 Theologische Zeitschrift 147
 Torah v'avodah library. Festival series 214
 Toukan, B. U. 138

 Trachtenberg, J. 216
 Tribune Juive 242
 Union of American Hebrew Congregations 221
 United Nations Special Committee on Palestine 225
 United Palestine Appeal 225
 United States. Senate 51, 138
 Unterman, I. 141

 Verbum Domini 242
 Vie Intellectuelle 242
 Vishniak, M. V. 221

 W trzecią rocznicę zagłady ghetta w Krakowie 221
 Waadat ezra we-hazalah be-Budapest 48
 Waldman, E. 54
 Ward, W. E. F. 51
 Warhaftig, Z. 221
 Waxman, M. 52
 The Way in America and Neues Jüdisches Gemeindeblatt 202
 Weil, G. 22
 Weilerstein, S. R. 230*
 Weinreich, M. 134
 Weinryb, B. D. 48
 Weinstein, B. 200
 Weldler, N. 50
 Weliczker, L. 221
 Welt des Orients 61
 Werfel, F. 42
 Wertheim, G. 38
 Wiley, L. R. 205
 Willatts, E. C. 52
 Wise, J. L. 226
 Wolfson, H. A. 208
 Workmen's Circle Call 203
 World Jewish Congress 49, 221
 World Union of Jewish Combatants 203
 Worrell, W. H. 205

 Yaari, Y. 229
 Yagupsky, M. G. 140

- Lieberman, J. 141
 Llamas, J. 55
 Locker, B. 137
 Lombrosa, S. 219
 London. Imperial Institute 223
 Lotz, P. H. 133
 Lowdermilk, W. C. 50
 Lubetzki, J. 219
 Ludo, I. 214
 Lugol, J. 223
 Lurie, B. 37
 Lusseau, H. 133

 Maandblad voor de Geschiedenis der Joden in Nederland 202, 239
 McDonald, J. G. 224
 Macduffie, L. 229
 MacIver, R. M. 219
 Maclean, N. 224
 Major, F. 223
 Malgranda Revuo 146
 Mapou, A. 140
 Margalith, A. M. 132
 Margolis, M. L. 46
 Marin, R. 219
 Marmorosch, A. 121
 Massingham, H. 48
 Maybaum, I. 207
 Mediator 224
 Mélanges Syriens 239
 Mendel, M. P. 227
 Mercer, S. A. B. 204
 Merk, A. 128
 Messing, Y. 187
 Meyer, M. H. 55
 Meyrink, G. 229
 Meysels, Th. F. 200
 M. G. I. 51
 Michigan. University Library 204
 Millas Vallicrosa, J. M. 52
 Miller, A. 229
 Miller, J. L. 128
 Miller, M. 128
 Mindel, N. 230
 Mishnah 188
 Modern Language Journal 146
 Modern Language Notes 60, 239
 Modern Philology 239
 Mohilever, S. 215
 Molho, M. 228
 Monde Juif 125
 Monin, J. 226
 Morgenstern, S. 140
 Morris, I. 122
 Mosenson, M. 137
 Moslem World 60
 Muséeon 60

 Na straży 163
 Naor, M. 188
 Nat, J. 226
 Nation 138, 224
 National Jewish Welfare Board. Women's Division 125
 Nemoy, L. 40
 Neue Wege 138, 146
 Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft 239
 Neumann, E. 122
 Nederland, A. 141
 Noetscher, F. 128
 Notes and Queries 146
 Numismatic Chronicle 60
 Numismatic Review 60

 Ochs, A. S. 216
 Olcott, F. J. 224
 Orientalia 239
 ORT Economic Review 146
 Ose 219
 Otwinowski, S. 229
 Oudtestamentische Studiën 60

 Paassen, P. van 51, 222, 229
 Palestine 138
 Palestine. Government. Courts 200
 — Dept. of Education 122
 — Dept. of Health 200
 — Dept. of Surveys 200*
 — Laws 37*, 121
 — Office of Statistics 122
 — Wages Committee 122
 — War Supply Board. Scientific Advisory C'ttee 122
 Palestine Arab Medical Association 5
 Palestine Economic Review 92
 Palest. Exploration Quarterly 146, 239
 Palestine Information 5
 Palestine Journal of Botany 240*
 Palestine personalia 200
 Palestine Year Book 5707 51
 Parkes, J. 224
 Patai, J. 138
 Perez, I. L. 229
 Perlmutter, M. A. 192
 Pessin, D. 231
 Pick, R. 229
 Pierce, G. B. 127
 Pinkuss, F. 216
 Pinsker, L. 224
 Pinta, C. A. 224
 Pirke Abot 42
 Philo Judaeus 207, 208
 Philological Quarterly 61
 Population Studies 240
 Porvenir 240
 Praver, J. 192
 Prinz, J. 192
 Proceedings of the American Academy for Jewish Research 240
 Psyché 240
 Psychoanalytic Quarterly 146
 Publications de la Faculté des Lettres de l'Université de Strasbourg 240
 Purim 214

 Quarterly of the Dep. of Antiquities in Palestine 61, 240
 Quarterly Review 146

 Rabinovitz, L. I. 47
 Rabinowitz, G. 226*
 Race: Nation: Person 134
 Raeburn, B. 219
 Rashi 132
 Rassegna di Studi Etiopici 146

- Hebrew Union College Annual 59, 237
 Heinemann, I. 207
 Heinisch, P. 128
 [Hellenike iatrike] 242
 Heller, B. 125
 Herford, R. T. 42
 Hersch, L. 130
 Hershberger, G. F. 128
 Hertz, J. H. 40
 Herzl, Th. 136, 137, 138
 Herzog, J. D. 188
 Hescheles, J. 218
 Hirschmann, I. A. 137
 Histadrut ivrit of America 226
 Historia Judaica 145, 237
 Hourani, A. H. 137
 An hour's reading 36
 Huber, M. 204
 Hug, H. 50*
 Huhner, L. 215
 Humbert, P. 41

 Ibrahim ibn Yakub 44
 Ihud Association 223
 Infield, H. F. 137*
 Institute of Jewish Affairs.
 New York 133
 International Military Tribunal 48
 International Workers Order 218
 Iraq 238
 Ironside, H. A. 137
 Irwin, W. A. 128
 Ish-Kishor, J. 229
 Isis 145, 238
 Islip, H. T. 223
 Israellashvili, S. 181
 Israeli, I. 55

 Jabotinsky, V. 50, 54, 137
 Jackson, R. H. 134
 Jacobson, J. M. 130
 Janowsky, O. I. 219
 Jerusalem. Hebrew University 199
 Jewish Agency for Palestine 37, 189, 199

 — Department of Statistics 199
 — Information Office 92
 Jewish Book Annual 238
 Jewish frontier anthology 50
 Jewish National Fund. Overseas Youth Department 121
 Jewish Review 144
 Jewish Quarterly Review 59, 145, 238
 Jewish Social Studies 59, 145, 238
 Jewish Year Book 39, 202
 Jirku, A. 137
 Johnson, A. R. 204
 Johnson, G. W. 216
 Joint Distribution Committee 219
 Jones, J. H. 51
 Het Joodsche Weekblad 202
 Josephus Flavius 36
 Journal of Bible and Religion 238
 — of Biblical Literature 59, 146, 238
 — of Hellenic Studies 146
 — of Jewish Studies 239
 — of Near Eastern Studies 59, 146, 239
 — of Roman Studies 239
 — of the American Oriental Society 145, 238
 — of the History of Ideas 238
 — of the K. R. Cama Oriental Institute 239
 — of the Middle East Society 59
 — of the Transaction of the Victoria Institute 59
 — of Theological Studies 59, 146
 Jubilee volume in honour of prof. Bernhard Heller 125
 Juda ha-Levi 207
 Judaica (Buenos Aires) 146, 239
 Judaica (Zürich) 146, 239
 Judisk Tidskrift 146
 Judith 204

 Kagan, S. R. 133
 Kahn, A. E. 50
 Kalt, E. 128
 Kanevsky, I. 37
 Kantorovitch, H. 37
 Kapliwatzky, J. 37
 Keren Hayesod 37
 Kermisz, J. 219
 Kessler, A. 231
 Ketter, P. 128
 Klaber, F. W. 230
 Klatzkin, J. 207
 Klausner, J. 42, 199
 Klinger, R. 34
 Koestler, A. 54*
 Kohanski, A. S. 217
 Kohen-Cedek, J. 50
 Kolosvary-Borcsa, M. 203
 Koning, J. 128
 Koren, H. 204
 Kowalski, T. 44
 Krop, J. F. 48
 Krzewina, A. 37
 Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund 59

 Lag b'omer 214
 Lagrange, père 126
 Lamb, W. 231
 Lancet 146
 Land and Life 202
 Langhe, R. 52
 Language 146
 Lapide 204
 Lasker-Schüler, E. 37
 Latomus 60
 Lefèvre, J. 139
 Lenchitz, S. 138
 Leroquais, V. 128
 Lese-und Quellenbücher jüdischen Wissens 214
 Levenberg, S. 50
 Levinger, E. C. 230
 Levinson, M. 216
 Levy, I. 182
 Levy, S. G. 230
 Lewin, B. 133
 Lewis, J. 41
 Lewy, H. 207

- Schools of Oriental Research 58, 236
 Bulletin of the John Rylands Library 145
 Bulletin of the School of Oriental and African Studies 236
 Burney, Chr. 48
 Butler, G. P. 43
 Byzantina-Metabyzantina 145
- Callan, C. J. 127
 Cameron, Th. 204
 Carra de Vaux, B. 138
 Catholic Biblical Quarterly 236
 Centralna: Zydowska, komisja historyczna 217, 218*
 Centralny komitet Zydow polskich 218
 Cerulli, E. 49
 Chajes, J. 225
 Chase, M. E. 127
 Chomsky, W. 230
 Christian Voice for a Jewish Palestine 135
 Chronique d'Égypte 145
 Church Quarterly Review 236
 Classica et Mediaevalia 145
 Classical Journal 58
 Clozen, G. E. 127
 Cohen, A. 127, 204
 Cohen, A. E. 133
 Cohen, H. 42
 Cohen, I. 222
 Cohen, M. J. 127
 Cohn, E. B. 215
 Coleman, E. D. 126
 Coloni, V. 41
 Contemporary Review 58
 Coomber, H. E. 223
 Cornfeld, P. 200
 Croft, R. M. 49
 Crónica Israelita 218
 Crossman, R. H. S. 223
 Crozer Quarterly 145
 Crum, B. C. 223
 Csokor, F. Th. 198
 Cultura Biblica 145
- Dajani, B. 223
 Danby, D. 49
 Datner, S. 218
 Davar 145, 236
 Davis, J. D. 204
 Delegación de asociaciones israelitas argentinas 43
 Dennen, L. 223
 Dieu Vivant 145
 Dubnov, S. 215
 Durham University Journal 236
- Eerdmans, B. D. 61
 Ehrenpreis, M. 132*
 Ehrmann, E. L. 215
 Eichelgrün, G. 36
 Eisenberg, A. 231
 Eisenstein, J. 226
 Eligia, G. 139
 Empire and the Middle East 49
 Eranos 58
 Esco Foundation for Palestine 135
 Estudios Biblicos 145, 236
 Études Palestiniennes 92
- Farhi, Y. 198
 Farmer, L. 223
 Federazione Sionistica Italiana 124
 Feigenbaum, J. 198
 Feilchenfeld, W. 121
 Feldmann, F. 127
 Ferm, V. 130
 Feuchtwanger, L. 140
 Feuer, L. J. 231
 Fieser, L. P. 50
 Fmegán, J. 127
 Finkelstein, L. 42
 Flax, D. E. 140
 Fleisch, H. 52
 Follin, M. D. 127
 Fraenkel, J. 136
 Français Moderne 237
 Frank, R. 228
 Free Austrian World Movement. Jerusalem 198
- Gabirol, S. 52
 Galling, K. 128
 Gamoran, E. 231
 Gehman, H. S. 204
 Der gelbe Fleck 48
 Geographical Review 136
 Gertz, A. 199
 Gezari, T. 231
 Ghanem, R. A. 136
 Gierlich, A. M. 127
 Goldman, S. 223
 Goldschmidt, H. L. 42
 Goldschmidt, L. 214
 Goldschmidt, S. 48
 Golomb, E. 199
 Great Britain. Colonial Office 50, 136
 — Commission of Enquiry into the System of Education of the Jewish Community in Palestine 136
 — House of Commons 136
 — Treaties 223
 Greenberg, S. 231
 Greenstein, J. 214
 Greenstone, J. H. 131
 Grinstein, H. B. 43, 215
 Grosfeld, I. 169
 Gross, F. 228
 Grossman, R. 16
 Gruenbaum, I. 121
 Gurevich, D. 199
- Haage, W. 215
 Hadassah 223
 Haggadah 214
 Hainisch, M. 121
 Haller, M. 128
 Halsey, M. 228
 Hamburger, K. 228
 Harcerz 5
 Harris, P. 128
 Harvard Theological Review 59, 237
 Hashomer Hatzair. Palestine 36
 Heard, G. 229

מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית

- Aberdeen University Review 144
 Abot 42
 Académie des Inscriptions et Belles-Lettres 235
 Ackerman, C. 40
 Actualidad Médica 235
 Adamic, L. 47, 222
 Adler, C. 132
 Aegyptus 235
 Ahad Haam 49, 135
 Aialti, J. 54
 Ajzensztajn, B. 217
 Aliya Hadasha. Economic Planning Commission 121
 Almanac Shanghai 217
 Alon Hechalouts 124
 Alonso, M. 55
 Alonso de Cartagena 55
 Altmann, A. 208
 American Academy of Political and Social Science 49
 American Friends of a Jewish Palestine 222
 American Jewish Committee 133
 American Jewish Conference 47, 217
 American Journal of Archaeology 58, 235
 The American Journal of Economics and Sociology 58, 235
 American Journal of Philology 235
 Aminoach, N. 222
 Ancis, S. 225
 Andersson, H. 222
 Angelicum 235
 Anglo-American Committee of Enquiry... 198, 222
 Annales de Géographie 235
 The Annals and Magazine of Natural History 58
 The Annals of the American Academy of Political and Social Science 49
 Annuaire des Juifs d'Egypte et du Proche-Orient 217
 Antiquity 235
 Arab News Bulletin 222
 Archeografo Triestino 235
 Association consistoriale israélite de Paris 217
 Asch, Sh. 40, 228
 Atlantis 235
 Australian Jewish Historical Society 235
 Bachad 222
 Balzac, H. 36
 Band, M. 138
 Baptista Pereira, A. 133
 Bardi, B. 36
 Barkew, D. O. 198
 Barkworth, G. E. 223
 Baroni, V. 204
 Baruch, Th. H. 141
 Batho, D. 132
 Ben-Gurion, D. 198, 222*
 Ben-Zvi, N. 215
 Bentwich, J. S. 121
 Bentwich, N. 135
 Berkovits, E. L. 41
 Bertram, G. C. L. 49
 Bialik, H. N. 36
 Bible and New Testament. tr. English 127, 204
 Bible. Isaiah 127
 Bible. Psalms 40*, 41, 127
 Bible. Proverbs 127
 Bible. Job 41
 Bible. Five scrolls 204
 Biblica 144, 236
 Biblical Archaeologist 58, 236
 Bibliotheca Sacra 236
 Bijdragen 58
 Bikkurim 202
 Blaukopf, K. 121
 Blumenfield, S. M. 132
 Blumenkranz, B. 207
 B'nai B'rith Messenger 202
 Boer, P. A. H. 60
 Bonné, A. 222
 Borwicz, M. M. 217
 Brash, S. M. 230
 Braun, F. M. 126
 Brick, D. 217*
 Broido, E. 222
 Brookings Institution 48
 Brooklyn Jewish Center 217
 Buber, M. 42, 130
 Buk, M. 215
 Bulletin d'Etudes Orientales 236
 Bulletin de Littérature Ecclésiastique 145
 Bulletin of the American

מפתח שמות המחברים והספרים בערבית

א. לשנה כג

الاتحاد 5	صبري، ع. 185	قطان، م. ص. 297
الاسعاف الاولى... 102	صدقة، ن. 297	كابليفاتسكي، ي. 99
الاعلام بفضائل الشام	الصهيونية 34	كوهين، ا. 34
102	العالم القديم 185	اللغة العربية وقواعدها 99
اقاصيص 102	عبد الله بن الحسين بن علي 34	مالطه، ف. 102
الاملاء الصحيح 185	العروض السهل 102	مجلة مدرسة المطران 163
اهل العلم بين مصر وفلسطين 283	العصبة 297	مذكراتي 34
بسيوس، س. 34	عصبة مكافحة الصهيونية 297	مشمار 81
تجليات الية 102	عصبتنا 297	المصري، ع. 185
تشاريع نموذجية... 102	عمان، مدرسة المطران 163	المعاهد المصرية 185
الحسيني، ا. م. 102	العنقود 283	من طرائف العلماء 185
الخالدي، ا. س. 102، 185	عودة، ع. ح. 185	المني، ا. 102
283	غلام احمد قادياني 102	نادي الاتحاد السوري 185
الحنوري، ا. 283	فكيني، ا. 185	نحن نكافح 297
الدباغ، م. س. 102	فلسطين. حكومة. دائرة العمل 81، 102	نشرات الوكالة اليهودية 34
الديك الشاطر 185	فن انشاد الشعر العربي 185	نشرة دائرة العمل 81
الرائد 5	القانون الاساسي... 185	هاشومير هاتعاير 81، 34
رحلات في ديار الشام 102	قضية فلسطين 297	الهداية في تعليم القرآن 185
زياده، ن. 34، 185	القضية اليهودية 34	الوكالة اليهودية 34
السلام 106	شعث، ع. ر. 185	الوحدة 5
شخصيات عربية 34		ياسين، ع. 102

٦. לשנה כ

- ابن العراق 138
 الاسلام في اول انتشاره 116
 الاشباح الحمر 123
 التطور الاجتماعي 38
 جغرافية فلسطين 201
 الحارس 92
 حسن، ق. 225
 الحسيني، م. ي. 38
 الخطر الصهيوني 138
 الخليفة، ا. 200
 زايد، م. 201
 زياده، ن. 201, 38
 سدة التراث القومي 38
 الصباغ، س. 201
 صبري، ع. 122
 الصهيونية 225
 العالم القديم 201
 عبد الهادي، ر. 200
 العرب والمشكلة اليهودية 225
 العزيزي، ر. 38
 عصبة مكافحة الصهيونية 225
 غنباوي، و. 201
 عوده، ع. ح. 122
 فرج، م. 212
 القصص التاريخية 201
 القطان، ر. ك. 225
 كابلغاتسكي ي. 116
 الكتاب العربي الفلسطيني 38
 كفوري، م. 225
 كيف افهم الوحدة العربية 225
 لجنة الثقافة العربية في فلسطين 38
 المجلة الطبية العربية 5
 المختار من مجلة الاحكام المستقبل 122
 مشكلة فلسطين 122
 المكتب العربي بالقدس 122
 من القدس الى لندن 123
 المهراز 5
 النشاشيبي، ع. 123
 نعمه، ك. 123
 وثبة العرب 38
 اليهودي 212

STUDIES

Assaf, S.: A List of Hebrew Books from the 15th Century	248
Benay'ahu, M.: Variations in Various Copies of the Same Edition	62
Benedikt, B.: The Works of Meir Ish-Shalom (Friedmann)	263
Kohn, P. J.: Hebrew Printing in Hungary. I. Ungvár	276
Müntner, S.: Assaf ha-Rophe. A Bibliography	148
Scholem, G.: Notes to the Catalogue of Hebrew Mss. in Paris	250
Yaari, A.: Supplement to "Hebrew Printing in the East"	65
Yaari, A.: On Hebrew Incunabula, (with 5 facsimiles)	
1. More leaves of Bible, Spain, before 1492	153
2. Variations in Various Copies of Hebrew Incunabula	156
Yaari, A.: The Selling of Hebrew Books in Yemen by Palestine Emissaries	258
Zulay, M.: Dr. Benjamin Klar (Obituary and Bibliography)	243

FROM THE LIBRARY COLLECTIONS

Goldschmidt, E. D.: "Minhagim" of R. Hayyim Paltiel (concl.)	73
---	----

NOTES

Assaf, S.: An Unknown Publication of Jerusalem Regulations	88
Goldschmidt, E. D.: Correction	160
Kook, S. Ch.: The Society of Jerusalem Cabbalists (Bibliography)	84
Roth, C.: Notes on "An Original Catalogue from Manasseh Ben Israel's Press"	85
Wilensky, M.: Corrections	160
Yaari, A.: Rejoinder (to C. Roth)	86
Yaari, A.: Palestine Regulations, 1656	88
Yaari, A.: Correction	281

BIBLIOGRAPHY

Palestine Publications

Periodicals and Collections	1, 89, 161
Books and Pamphlets	5, 92, 164

Hebraica and Judaica

Periodicals and Collections	39, 123, 201
Bibliography and History of Jewish Studies	40, 126, 203
Biblical Studies	40, 126, 203
Talmud and Midrash, Rabbinic Literature	41, 128, 205
Jewish Philosophy and Religion	42, 130, 207
Kabbala and Hassidism	42, 130, 212
Liturgy, Ritual, Sermons, Ethics	43, 130, 212
History and Related Subjects	43, 131, 214
Jews in the Present... ..	47, 133, 216
Zionism and Palestine	49, 135, 221
Ethnography, Folklore, Art	52, 138, 225
Philology	52, 138, 226
Mediaeval Hebrew Literature	52, 139
Modern Hebrew Literature	52, 139, 226
Yiddish Literature	53, 139, 227
Literature in Other Languages with Jewish Themes	54, 139, 228
Juvenile Literature... ..	54, 140, 230
Education and Teaching	54, 141, 230
Text Books	55, 141, 231
Hebrew Books on non-Jewish Subjects	55, 141, 231
Miscellanea	55, 141, 231
Periodicals	56, 142, 232

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o.: and others	n. d.: no date
Bd.: Band	n. p.: no place
c.: copyright	n. pr.: no printer
col.: coloured	numb. l.: numbered leaf(-ves)
diagr.: diagram(s)	p.: page(s)
diss.: dissertation	p. l.: preliminary leaf(-ves)
ed.: editor, edition	pl.: plate(s)
facsim.: facsimile(s)	port.: portrait(s)
front.: frontispiece	pref.: preface
hrsg.: herausgegeben	T.: Teil
illus.: illustrated	tab.: table(s)
incl.: including	vol.: volume(s)
l.: leaf(-ves)	

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY, JERUSALEM

VOLUME XXIV

תורת המסורה, תש"ח

Jerusalem 1947—1948

The Hebrew University Press Association